"Zengin ve sürükleyici... Bir keşif." —Farhad Manjoo

BRIAN MERCHANT

ÇOK SATAN THE ONE DEVICE'IN YAZARI

MAKİNEDEKİ KAN

BÜYÜK TEKNOLOJİYE İSYANIN KÖKENLERİ

elma

Popü

MAKİNEDEKİ KAN

"Yüzyıllardır yanlış anlaşılan bir tarihi dönemin zengin ve sürükleyici anlatımı. Tam da günümüzü anlatıyor; hem de aciliyet uyarısıyla."
Naomi Klein, çok satan *This Changes Everything* kitabının yazarı

"Günümüzün en önemli teknoloji yazarlarından birinden mutlaka okunması gereken, hayrete düşüren ve büyüleyen bir öykü. Bu sürükleyici kitap bir tarih çalışması olduğu kadar, teknolojinin hayatlarımızda yarattığı köklü ve ezici değişikliklere direnme yeteneğimizi acil koduyla inceliyor."
Christopher Leonard, *New York Times*'da çok satan
Kochland ve The Lords of Easy Money kitaplarının yazarı

"Mecburiyet durumunda üretim araçlarını ele geçirmenin ya da parçalamanın tarihini anlatan heyecan verici bir manifesto."
Cory Doctorow, *New York Times*'da çok satan
Little Brother ve The Internet Con kitaplarının yazarı

"Brian Merch[illegible] noloji, emek ve
insan sömürüs[illegible] ir hikâyeyi öyle
sürükleyici, ayrın[illegible] e de ışık tutuyor."
[illegible] rı

"Geçmişe çarpıcı bir bakış ve çok yakın geleceğimiz için uyarıcı bir hikâye... Kapsamlı bir araştırmaya dayanan, hızlı tempolu ve ilgimizi canlı tutan bu tarih çalışması tam da içinde bulunduğumuz dönemi anlatıyor. Şimdiye kadar okuduğum en iyi kitaplardan biri."
Kim Kelly, *Fight Like Hell: The Untold History of American Labo*
kitabının yazarı

THG 025175 3 VVK

elma
twitter/elmayayinevi.com
facebook/elma.yayinevi
instagram/elmayayinevi

İADE GARANTİSİ
Bu kitabı okuyup beğenmediyseniz, alış belgenizle birlikte iade edebilir ve ödediğiniz ücreti yayınevimizden geri alabilirsiniz.

ISBN 978-625-7112-93-2
9 786257 112932

"Sürükleyici, itici bir öykü... Yüksek teknolojinin hâkim olduğu günümüz için güçlü dersler veren ve gözümüzü açan tarihsel bir ders."
Margaret O'Mara, *The Code: Silicon Valley and the Remaking of America* kitabının yazarı

Brian Merchant, *Los Angeles Times*'da teknoloji köşe yazarı ve ulusal çapta en çok satanlarda *The One Device: The Secret History of the iPhone* kitabının yazarıdır. Vice'ın bilimkurgu yayını *Terraform*'un kurucu ortağı ve ve Gizmodo'nun yapay zekâ ve işlerin geleceğini araştıran Automaton projesinin kurucusudur. Yazıları *New York Times, Wired, The Atlantic, Harper's Magazine, Fast Company* ve diğer yayın organlarında yer almıştır. Los Angeles'ta yaşıyor.

brianmerchant.org
@bcmerchant

littlebrown.com
Twitter@littlebrown
Facebook.com/littlebrownandcompany

Fotoğraf: Jaclyn Campanaro

"Makinedeki Kan'dan sonra bilgisayar ekranınıza ya da çekice bir daha asla aynı şekilde bakamayacaksınız."
Malcolm Harris, ulusal çapta en çok satan kitap *Palo Alto*'nun yazarı

MAKİNELERİN İNSANLARIN İŞLERİNİ ELİNDEN ALMAK İÇİN GELDİKLERİ İLK ZAMANIN GERÇEK ÖYKÜSÜ. LUDDİST İSYANINI, BÜYÜK TEKNOLOJİNİN GÜNÜMÜZDEKİ GÜCÜNÜ, TEHDİDİNİ VE BEDELİNİ AÇIKLIYOR

Modern teknolojinin en acil kodlu hikâyesi Silikon Vadisi'nde değil, iki yüzyıl önce İngiltere'nin kırsal kesiminde, Luddistler olarak bilinen emekçilerin, geçim kaynaklarını ellerinden almak için otomatik makineler kullanan fabrika sahiplerine karşı açlıktan ölmek yerine ayaklanmasıyla başlar. Luddistler ölüm cezasına çarptırılma pahasına bu makineleri parçalamak için baskınlar düzenlediler ve şair Lord Byron'ın desteğini kazandılar, İngiltere Kralını çılgına çevirdiler ve bilimkurgu yazınının doğuşuna ilham verdiler. Unutulmaya yüz tutmuş bu sınıf mücadelesi on dokuzuncu yüzyıl İngilteresini dize getirmişti. Bugün de teknoloji milyonlarca işi tehlikeye atıyor, robotlar fabrikaları dolduruyor. Yapay zekâ yakında ekonomimizin her alanına nüfuz edecek. Bu durum yaşam biçimimizi nasıl değiştirecek? Bu konuda ne yapabiliriz? Bu ve benzeri soruların cevapları *Makinedeki Kan*'da. Brian Merchant, içinde bulunduğumuz çağı Luddistlerin hikâyesiyle iç içe geçirerek, otomasyonun dünyamızı nasıl değiştirdiğini ve geleceğimizi şekillendirdiğini net bir şekilde gösteriyor.

MAKİNEDEKİ KAN

Büyük Teknolojiye İsyanın Kökenleri

BRIAN MERCHANT

Çeviren
Zafer Parlak

Popüler Kültür-Bilim Serisi

Hayal Amacımız
Daha eğitimli, daha çok okuyan ve üreten bir ülke için çalışıyoruz.

Gelecek Hayalimiz
Alanımızda Türkiye'nin en saygı duyulan kurumu olacağız.

Değerlerimiz
Dürüstlük
İş Kalitesi
Girişimcilik
Saygı
Yurt Sevgisi

Popüler Kültür-Bilim Serisi

Makinedeki Kan©

Brian Merchant

Genel Koordinatör: Çiğdem Karaca
Çeviri Editörü: İpek Arman
Son Okuma: Zafer Parlak
Kapak Tasarımı: Zoe Morgan-Weinman
Mizanpaj: Ceyda Kocatürk
Elma Ekibi: Ahmet Seyfi, Bahar, Bilge, Ceyda, Demet, Gamze, Gülderen, Hüseyin, İsmail, Merve, Sevim, Vildan Barış

1. Basım Temmuz 2024 (2000 adet)

ISBN: 978-625-7112-93-2

Elma Yayınevi
Aziziye Mah. Portakal Çiçeği Sok.
No: 37/7 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 417 72 73
bilgi@elmayayinevi.com
Yayıncı Sertifika No: 45776

Basımevi: Güngörler Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1323. Cad. No: 28/4 Yenimahalle/Ankara
Matbaa Sertifika No: 49889

ELMA YAYINEVİ©
Kitabın tüm yayın hakları ELMA YAYINEVİ'ne aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.
Türkiye'de basılmıştır. "ELMA", AKADEMİ ARTI YAY. AŞ'nin bir markasıdır.
© 2024, ELMA YAYINEVİ

ELMA YAYINEVİ©
Eserin Özgün Adı: Blood in the Machine
Eserin orijinal dili İngilizce olup yazar Brian Merchant ile yapılan anlaşmaya göre basılmıştır. Kitabın Türkçe tüm yayın hakları ELMA YAYINEVİ©'ne aittir ve Kayı Ajans aracılığıyla alınmıştır. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Türkiye'de basılmıştır. ELMA, AKADEMİ ARTI YAY. AŞ'nin bir markasıdır.

Original English Language Title: Blood in the Machine
First Edition: September 2023, Little, Brown and Company, Hachette Book Group
Turkish Language Translation Copyright © 2024 by ELMA Publishing House (Akademi Artı Inc.)
Copyright © 2023 by Brian Merchant All Rights Reserved.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Merchant, Brian
Makinedeki kan : Büyük teknolojiye isyanın kökenleri / Brian Merchant ; çeviri: Zafer Parlak ; çeviri editörü: İpek Arman.—Ankara : Elma Yayınevi, 2024.
488 s. ; 21 cm.—(Popüler Kültür-Bilim Serisi)
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-625-7112-93-2
1. Sanayi devrimi 2. Sanayileşme 3. Yapay zekâ--Öngörü 4. Yapay zekâ--Tahmin 5. Büyük endüstriyel devrim 6. Teknoloji ve medeniyet 7. Teknoloji--Sosyal bakış 8. Luddist ayaklanması I. Parlak, Zafer II. Arman, İpek III. Eser adı

MLA
Merchant, Brian. *Makinedeki kan : Büyük teknolojiye isyanın kökenleri*. Çev. Zafer Parlak. Ankara: Elma Yayınevi, 2024.

Russell, Aldus ve Corrina'ya...

Günümüzdeki ve gelecekteki Makine Kırıcıları için

Bırakın artık şu abartılı Robin Hood methiyelerini;
Solda sıfırdır onunkiler,
Komutan Ludd'un zaferleri yanında.
Ludd'un destanını söyleyelim artık,
Nottinghamshire Kahramanı Ludd'un.

-"Komutan Ludd'un Zaferi", "Poor Jack" ezgisiyle söylenir.

Katil Mike: İşler hâlâ gerekli mi? Hâlâ insanları buna zorlamalı mıyız? Emekçileri en düşük ücretle çalışmaya zorlayan ve en üsttekileri zenginleştiren kapitalizmin kurallarına uymaya hâlâ devam etmeli miyiz?

El-P: Yani yakında robotlar gerçekten yükseldiğinde öğreneceğiz. Siz şimdi işinizden şikâyet ediyorsunuz ya, asıl Robot Plucky işinizi elinizden alınca görün.

Bir insan, işten ya da altından daha değerlidir.

- George Mellor-

İLGİLİ KİŞİLER

Birincil

B: Manchester İşçi Komitesi'ne sızmış bir casus.

Charles Ball: İç Savaş öncesinde ABD'nin güney eyaletlerinde pamuk tarlalarında çalışan siyahi bir köle ve bir ara ABD ordusunda asker.

George Mellor: Huddersfield, İngiltere'de kumaşları havlarından arındırıp son halini veren kumaş kırpıcısı.

Gravener Henson: *Nottingham*'da yazar, kışkırtıcı, reformcu ve örücü.[1]

Lord Byron: George Gordon, altıncı Baron Byron; şair, Newstead Abbey Lordu.

Mary Godwin: Yazar, öğrenci, Londra'da bir genç kız. Yazar Mary Wollstonecraft ve William Godwin'in kızı.

Ned Ludd: Makineleşmeye karşı ilk direnişi işyerindeki makineyi parçalayarak başlattığına inanılan efsanevi çırak. Bu efsaneye dayanan makine kırıcı hareketin kurgusal kahramanı.

Prens George: Kral III. George'un oğlu. Kral 1811'de sağlık nedenleriyle iş göremez hale geldikten sonra babası ölene kadar Prens Naibi olarak İngiltere Hükümdarı; daha sonra da Kral IV. George (1820-1830).

Robert Blincoe: On yıl tekstil fabrikasında çalışıp işi öğrenmesi şartıy-

---

1 ÇN: "Framework Knitter" 1589'da, İngiltere'de William Lee tarafından icat edilen, genellikle çorap örmekte kullanılan bir tür örgü makinesiydi. Kraliçe I. Elizabeth standart tezgâhlarda çalışan insanların işssiz kalma ihtimali yüzünen bu makineye patent vermedi. Mucit, Fransa'ya göçtü ve icadı ilk kez orada kullanıldı. Makine daha sonra İngiltere'ye geldi. 1700'lerin ortalarında Londra bölgesinde on binlerce evde örgü makinesi vardı. Bu makinelerin bulunduğu evlerde bütün aile çalışırdı. Erkekler örerdi; kadınlar ipleri eğirir, boyar, son ürünün ince dikişlerini yaparlardı. Çocuklar ellerinden geldiğince bütün işlerde aileye yardım ederlerdi. Örücüler ürünlerini aracılara çok düşük ücretlerle satmak zorunda kaldıkları için genellikle daimi bir yolsulluk içindeydiler.

la "zorunlu sözleşmeli"[2] olarak yetimhaneden fabrikaya gönderilen çocuk işçi.

William Cartwright: Girişimci, kumaş üreticisi ve Yorkshire West Riding'deki Rawfolds Fabrikası'nın sahibi.

William Horsfall: Girişimci, işadamı, West Riding'de fabrika sahibi. Otomatik makineler kullanarak yünlü kumaş üreten Ottiwells Fabrikası'nı kurmuş ve işletmiştir.

2 ÇN: İngilizce karşılığı "indentured servant" olan "zorunlu sözleşmeli" olmak bir tür kölelikti. En az yedi yıl sürerdi. Bir fabrikada barınma ve işi öğrenme ya da Amerika'daki kolonilerdeki tarla ve plantasyonlarda yolculuk bedeli karşılığı olarak belirlenen süre boyunca, hiçbir hak talep etmeden çalışanlar hayatta kalırlarsa özgürlüklerine kavuşurlardı. İşçiler kendi işini kurma, çiftçiler kendi tarlasına sahip olmaya hakkını elde ederlerdi.

İLGİLİ KİŞİLER

İkincil

Andrew Ure: İş teorisyeni ve otomasyonun ilk savunucularından.

Anna Lætitia Barbauld:[3] Çocuk eğitimi savunucusu; yazar, şair. "Bin Sekiz Yüz On Bir"in şairi (1812).

Ben Bamforth: Bir dokumacının oğlu; George Mellor'un kuzeni.

Ben Walker: Huddersfield'de kumaş kırpıcı.

Brunswickli Caroline: Galler Prensesi, Naip Prens'in ayrı yaşadığı karısı. Reformcu, Byron'ın arkadaşı.

Albay Ralph Fletcher: Bolton, Lancashire Sulh Hakimi; B. olarak bilinen casusu istihdam eden kişi.

Ed Baines: Demokrasi yanlısı reformcu ve Halifax'taki cumhuriyetçi kulübün organizatörü.

Edmund Cartwright: Din adamı, şair; 1785 yılında mekanik dokuma tezgâhını icat etti.

Edward Maitland: General, işgal ordusunun lideri.

Francis Raynes: Kraliyet ordusunda yüzbaşı. Midlands'ı işgal etmek için gönderildi.

Isabella Baxter: Mary Godwin'in en iyi arkadaşı.

John Booth: Çırak işçi, West Riding'li, Owen taraftarı, radikal siyasi görüşlere sahip.

Joseph Radcliffe: Huddersfield Sulh Hakimi, toprak sahibi ve işadamı.

Leydi Caroline Lamb: Şair, romancı, Byron'ın aşkı.

---

3 ÇN: Anna Lætitia Barbauld (1743-1825): İngiliz romantik yazar, şair, editör. Sosyal ve siyasi konulara ağırlık vermiştir. Özellikle denemeleri ve çocuk kitapları ile ünlüdür. "Bin Sekiz Yüz On Bir" şiirinde İngiltere'nin Napolyon Savaşlarına katılmasını eleştirdiği için yoğun tepki almıştır.

Leydi Ludd: Yasadışı doğrudan eylemler düzenleyerek yiyecekleri ele geçiren, fakirlere dağıtan ve fiyatların düşmesi için uğraşan kadınlara verilen isim.

Lord Holland: Lordlar Kamarası'nda Whig[4] lideri, Lord Byron'ın akıl hocası.

Lord Hume: Lordlar Kamarası'nda Whig lideri, "bırakınız yapsınlar"[5] savunucusu.

Mary Wollstonecraft: Yazar, filozof, feminizmin kurucularından; Mary Godwin'in annesi.

Percy Bysshe Shelley: Şair, radikal yazar, varis.

Prenses Charlotte: Leydi Caroline ve Naip Prens'in kızı.

Richard Arkwright: İşadamı, girişimci, "fabrikanın babası". Su gücüyle çalışan iplik eğirme makinesi ve taraklama makinesinin patentini aldı. Midlands'da ilk fabrikaları kurdu.

Richard Ryder: Perceval yönetiminde içişleri bakanı.

Robert Owen: Radikal, fabrika sahibi ve etkili ütopyacı.

Spencer Perceval: İngiltere Başbakanı (1809-1812); Muhafazakârların (Tory) lideri.

Thomas Smith: Huddersfield'da kırpıcı.

---

4 ÇN: Whig Partisi: İngiltere, İskoçya, İrlanda, İngiltere ve Birleşik Krallık parlamentolarında temsil edilen eski bir siyasi partidir. 1680'ler ve 1850'ler arasında, Whig Partisi muhafazakar rakipleri Tory Partisi ile iktidar mücadelesine girdi. İlk ortaya çıktığında mutlak monarşiye karşı çıkan ve anayasal monarşizmi ve parlamenter sistemi destekleyen bir oluşumdu. Parlamentonun üstünlüğünü, serbest ticareti, köleliğin sona ermesini, genel oy hakkını savunuyorlardı. Daha sonraları Whig ve Tory partilerindeki siyasi görüş ayrılığı nedeniyle bu fark neredeyse belirsiz hale geldi. Kitapta adı geçen Kral III. George muhafazakar Tory partisine daha yakın duruyordu.

5 ÇN: "Laissez-faire, Laissez passer": Ekonomik libelarizmin amentüsü sayılan "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" ilkesi. Devlet piyasaya müdahale etmesin, her kişi ve kurum kendi çıkarı doğrultusunda davransın, görünmeyen bir el piyasayı herkesin çıkarına olacak şekilde düzenler düşüncesine dayanan; serbest piyasa, ticaret ve girişimciliği önceleyen; toplumsal refahın ancak herkesin kendi çıkarını özgürce koruyabildiği bir sistemde ortaya çıkacağını savunan düşünce tarzı.

Vikont Sidmouth: Henry Addington; içişleri bakanı, Richard Ryder'ın yerine geçti.

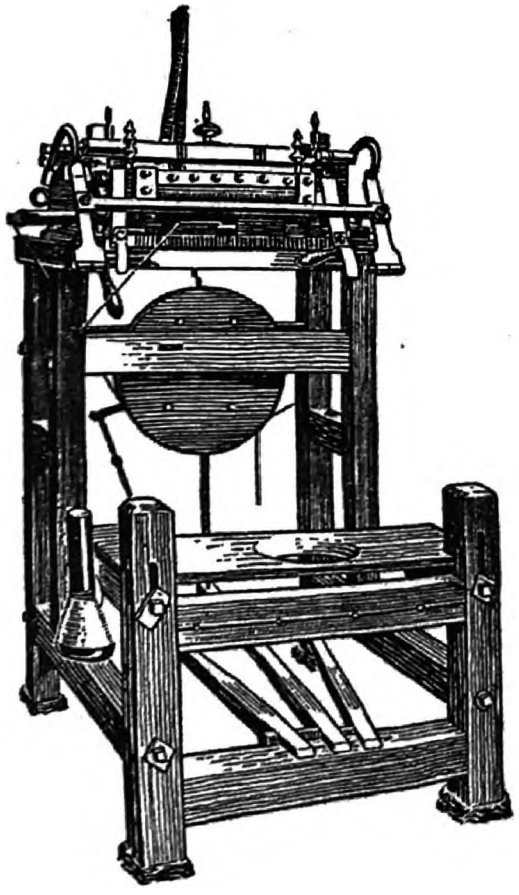
Will Thorpe: Huddersfield'daki kırpıcılardan biri.

William Felkin: Dokumacı çırağı; Nottingham'da tarihçi oldu.

William Godwin: Yazar, filozof, anarşizmin fikir babası ve kurucularından; Mary Godwin'in babası.

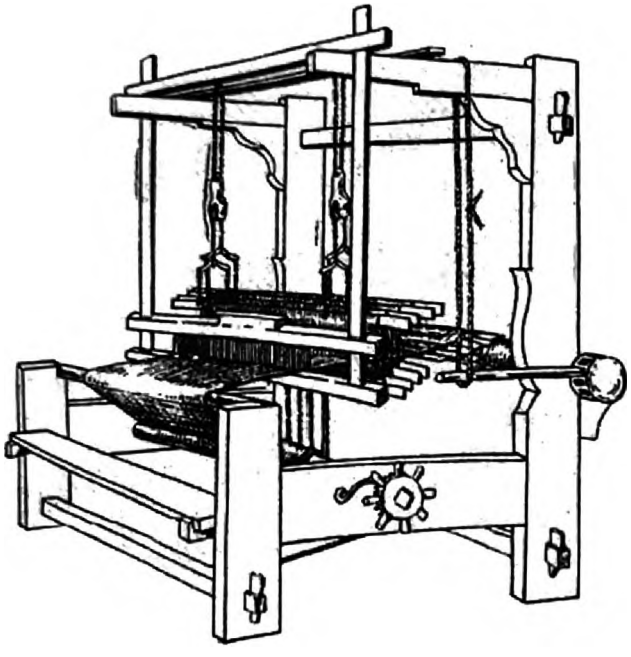
MAKİNELER

Çorap tezgâhı: Çorap, dantel ve örgü için kullanılan makine. Nottingham'da 1589 yılında icat edilmiştir.

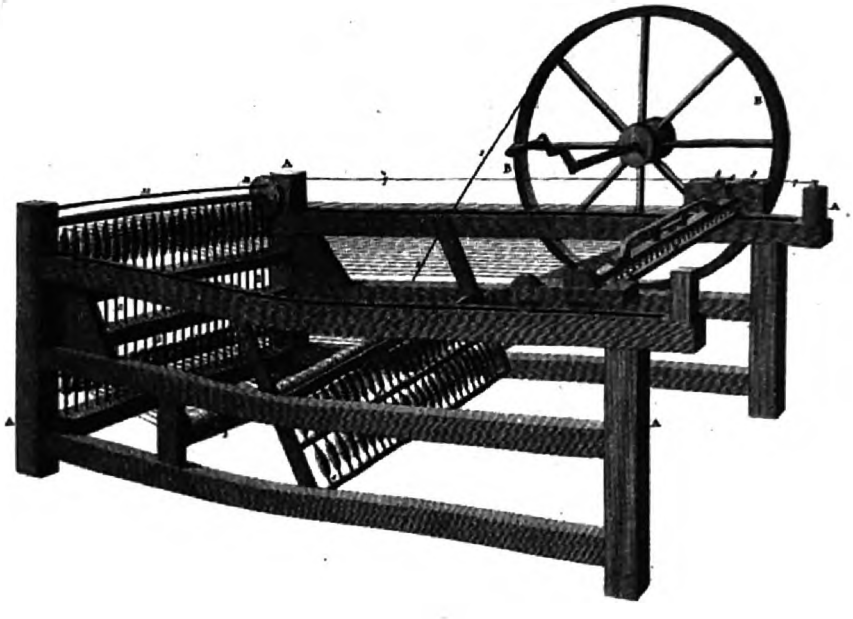

Çorap tezgâhı, 1784

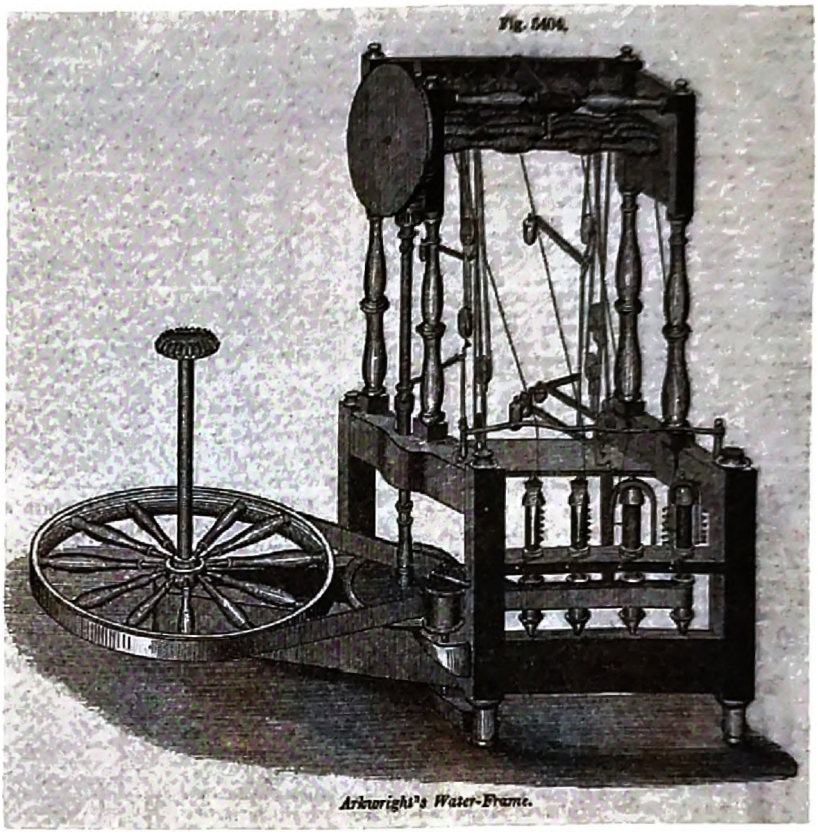
El tezgâhı: Yünlü ve pamuklu kumaş dokumak için kullanılan makine. En eski el tezgâhları MÖ 5. yüzyıla aittir.

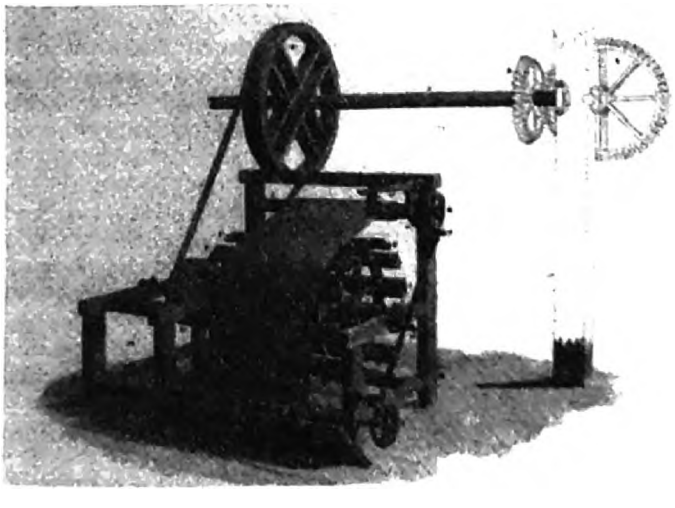
İplik eğirme makinesi: 1764 yılında James Hargreaves tarafından icat edilen bu makine, yünü iplik haline getirmek için gereken işçiliği azaltmıştır.

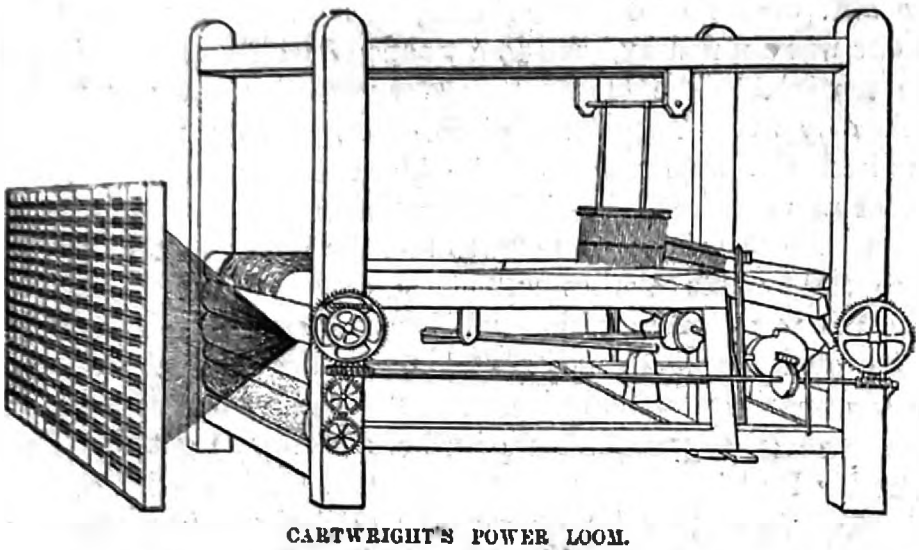
Su gücüyle çalışan iplik eğirme makinesi: Patenti 1769'da Richard Arkwright tarafından alınan makine, su gücünü iplik eğirme makinesinin tasarımına uyguladı ve iplik üretme sürecini daha da otomatikleştirdi.

Çarklı tezgâh ya da düzleştirici: Bu cihaz liflerin ucunu dışarı çekerek kumaşları düzleştirir ve pürüzsüz hale getirir.

Otomatik dokuma tezgâhı: 1786 yılında icat edilen ve sonraki yıllarda kademeli olarak geliştirilen bu makine, dokuma işini otomatik hale getirmiştir

CARTWRIGHT'S POWER LOOM.

(*From Barlow's "History of Weaving." Sampson Low & Co., Ltd.*)

KAYNAKLAR HAKKINDA KISA NOT

Bu kitap, hem özgün röportajlara hem de zor bir konu hakkında yapılmış zengin bir araştırmaya dayanarak yazılmıştır. Okurken de göreceğiniz gibi, Luddist ayaklanmaya katılanların dikkat çekmemek ve iç işleyişleriyle ilgili bilgi ve iletişimi kayda almamak ve gizli tutmak için çok haklı gerekçeleri vardı. 1811'deki isyanı inceleyen bölümlerde F. O. Darvall, Barbara Hammond ve J. L. Hammond, E. P. Thompson, Malcolm Thomis, Maxine Berg, Adrian Randall, Kevin Binfield, Katrina Navickas, Kirkpatrick Sale, Leslie Kipling ve Alan Brooke gibi tarihçilerin çalışmalarından ve Richard Holland'ın arşiv küratörlüğünden yararlanılmıştır. Onlara minnettarım.

Bu kitapta ayrıca, birçoğu İngiltere'nin Kamu Kayıtları Ofisi, İç İşleri Bakanlığı Arşivi ve ülkenin dört bir yanındaki yerel arşivlerde bulunan gazete makaleleri, el ilanları, anılar ve mektuplar gibi birinci el kaynaklardan ve burada kısaca bahsedilmesi gereken iki sözlü tarih çalışmasından yararlanılmıştır. Frank Peel'in 1880 tarihli sözlü tarih çalışması *Luddistlerin Yükselişi* (The Risings of the Luddites), isyana katılan ve isyan hakkında ilk elden bilgi sahibi olan kişilerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bu görüşmeler olaydan yıllar sonra yapılmıştır. Bu nedenle özellikle diyaloglara ihtiyatlı yaklaşılmalıdır. Benzer şekilde, West Riding'li yerel tarihçiler D. F. E. Sykes ve George Henry Walker'ın *Ben o' Bill'in Luddistleri: Bir Yorkshire Masalı* (*Ben o' Bill's*, The Luddite: A Yorkshire Tale) (1898) adlı kitabı da isyana katılanlarla yapılan görüşmelere ve tarihsel araştırmalara dayanmaktadır. Ancak Sykes ve Walker araştırmalarını bir roman olarak sunmayı tercih etmişlerdir. Bu da bazı tarihçileri şaşırtmıştır. Kitabın tasvir ettiği önemli olaylar ve aktardığı durumlar, diğer anlatılar, haber makaleleri ve araştırmalarla da

desteklendiği üzere büyük ölçüde doğrudur. Diyaloglar zengindir ve dönemin üslubuna sadıktır. Ancak aynı zamanda biraz folklorik ögeler ve süslemeler de içerdiği unutulmamalı ve bu önbilgiyle okunmalıdır. Bu kitaplardan herhangi birine atıfta bulunulduğunda, metin içinde belirtilecektir.

Kitabımın baskı öncesi halini bilgilerin doğruluğu açısından inceleyerek okuyan tarihçiler Adrian Randall ve Alan Brooke'a yardımları için minnettarım. Geriye kalan hatalar elbette bana aittir. Tam bir kaynakça arka sayfada yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Giriş 25

Başlangıç

Otomatik Tezgâhlar 31

Edmund Cartwright, 1786 31

Mary Godwin, 1797 36

Robert Blincoe, 1799 39

Ned Ludd, 1803 41

BÖLÜM I

Büyük Kuyrukluyıldız

George Mellor, 1811 Baharı 47

Gravener Henson, Mart 1811 53

Makine Kırıcılar, Mart 1811 57

Girişimciler, 1800'ler 61

Kral Naibi Prens, 1811 Yazı 67

George Mellor, 1811 Yazı 72

Makine Sorunu, 1800'ler 76

Ned Ludd, 1811 Sonbaharı 80

Lord Byron, 1811 Sonbaharı 85

George Mellor, 1811 Sonbaharı 89
Ned Ludd, Kasım 1811 95
Kral Naibi Prens, Kasım 1811 99
William Horsfall, 1811 Sonbaharı 103
B, Kasım 1811 108
Ned Ludd ve Naip Prens, Aralık 1811 113
George Mellor, 1811 Noel Günü 118
Robert Blincoe, 1811 123
İlk Teknoloji Devleri 129

BÖLÜM II

Huzursuzluğun Başkenti

George Mellor, Kış 1812 136
Anna Lætitia Barbauld, Şubat 1812 138
Ned Ludd, Kış 1812 141
Gravener Henson, Şubat 1812 143
B, Şubat 1812 145
George Mellor, John Booth'a karşı, Kış 1812 148
Mary Godwin, Şubat 1812 157
Richard Ryder, 14 Şubat 1812 159
Prens, Şubat 1812 162
Lord Byron, Kış 1812 165
Ned Ludd, Kış 1812 169
Lord Byron, 27 Şubat 1812 173
Ned Ludd, 27 Şubat 1812 177
William Horsfall, 27 Şubat 1812 179
George Mellor ve Ned Ludd, Mart 1812 183
Lord Byron, Mart 1812 185

George Mellor ve Ned Ludd, Mart 1812 188
İki Yüzyıllık Bozulma 193

BÖLÜM III

Tezgâhları Kırmak, Kemikleri Kırmak

Kral Naibi Prens, 1812 Baharı 205
William Godwin ve Percy Bysshe Shelley, Mart 1812 208
George Mellor, 1812 Baharı 211
B ve Casuslar, Nisan 1812 218
William Horsfall, 1812 Baharı 220
Lord Byron, 1812 Baharı 222
Rawfolds Fabrikası Muhaberesi, Nisan 1812 224
William Cartwright, Nisan 1812 232
Gravener Henson, Nisan 1812 236
Leydi Ludd, 1812 İlkbahar ve Yaz 239
Ayaklanma, Nisan 1812 242
George Mellor, Nisan 1812 247
Ned Ludd, Nisan 1812 250
William Horsfall, 28 Nisan 1812 253
İstemsiz Bir Makine, 1800'ler 256

BÖLÜM IV

İş ya da Altından Daha Değerli

Başbakan, Mayıs 1812 267
Lord Byron, Mayıs 1812 273
Yüzbaşı Francis Raynes, Mayıs 1812 276
B, Mayıs 1812 279
George Mellor, Mayıs 1812 282
Ned Ludd, Haziran 1812 287

Gravener Henson, Haziran 1812 289
Mary Godwin, 1812 Yazı 292
Edmund Cartwright, Haziran 1812 294
Kral Naibi Prens, Haziran 1812 299
Ned Ludd, Temmuz 1812 302
Gravener Henson, Temmuz 1812 304
George Mellor, 1812 Sonbaharı 307
Leydi Ludd, 1812 Sonbaharı 312
B, 1812 Sonbaharı 314
Yüzbaşı Francis Raynes, 1812 Sonbaharı 317
Mary Godwin, Kasım 1812 319
Lord Byron, Kış 1812 323
Gravener Henson, Kış 1812 326
Ned Ludd, Kış 1812 328
Duruşma, Ocak 1813 330
İhanet 334
İtiraf Yok 336
Affediyorum 338
Ned Ludd Yargılanıyor 339
Ludditlerin İcadı 343
Kral Naibi Prens, Şubat 1813 349
George Mellor, Şubat 1813 350
Robert Blincoe, 1813 352
Girişimciler Ne Kazandı? Haziran 1813 356
Gravener Henson, Kış 1813 361
Charles Ball, 1813 365
Lord Byron 368

BÖLÜM V

Modern Prometheus

Frankenstein, 1816 372

Luddistler ya da Modern Prometheus 381

Luddistler Ne Kazandı? 386

Korku Fabrikaları 393

BÖLÜM VI

Yeni Makine Çağının Sahipleri

Douglas Schifter, 2018 406

Büyük Kuyrukluyıldız Geri Dönüyor 408

Yeni Teknoloji Devleri, 2018 413

Korku Fabrikalarına Dönüş, Mart 2020 418

Gig Çalışanları Yükseliyor, Kasım 2020 423

Yeni Luddistler 430

Christian Smalls, Haziran 2022 436

Douglas Schifter, 2018 441

Sonsöz 443

Robotlar İşlerimizi Elimizden Alacak mı? 443

Büyük Teknolojiye Karşı Ayaklanmalar Nasıl Başlıyor? 450

Teşekkür 458

Kaynakça 463

Dizin 473

Yazar Hakkında 487

GİRİŞ

Milyonlarca sıradan insanın teknolojinin kontrolden çıkarak hızlandığı korkusuna kapıldığını düşünün. Makinelerin işlerini ellerinden alacağından, konumlarını zayıflatacağından, geleceklerini tehdit edeceğinden ve hayat düzenlerini allak bullak edeceğinden korkuyorlar. Eşitsizlik yaygınlaşıyor. Güç, servete ve yeni teknolojilere hükmedenler tarafından kullanılıyor. Ufukta muazzam bir sosyal ve ekonomik çalkantının gelmekte olduğuna dair sayısız işaret var.

Bu durum bugün olabilir. İki yüz yıl önce, Sanayi Devrimi'nin ilk günlerinde, makinelerin kullanımına ve ilk teknoloji devlerine karşı ilk isyanın hikâyesinin başladığı zamanda da olabilir.

KIŞ 1812

West Riding Bölgesi, İngiltere

Hava karardıktan sonra otuz-kırk kişi toplanmaya başladı. Daha önce de birçok kez böyle toplanmışlardı. Gene toplanacaklardı. Buluşma noktası, bazı geceler bir barın arkası bazen de kasabanın dışında hepsinin bildiği bir yer olurdu. Bu geceki buluşma ana yolun hemen dışındaki çamurlu bir yamaçtaydı.

Gece ilerledikçe grup da büyüdü. Grup, aralarında zanaatkârlar, dokumacılar ve makinistlerin de bulunduğu emekçilerden oluşuyordu. Nemli çimenlerin üzerinde saflar oluşturdular. Hava o kadar soğuktu ki nefeslerini havada görebiliyorlardı. Yüzleri kömür tozuyla boyanmış ya da maskelerle örtülmüştü. Saatlerce talim yapmanın verdiği bir rahatlıkla askeri düzene geçtiler.

Baltaları ve tabancaları vardı. Bazıları endişeli, bazıları aç, bazıları da -belki de çoğu- çok haklı nedenlerden dolayı hınçla doluydu. Hepsinin ortak bir amacı vardı: patronların, emekçilerin yerini almaları için kurdukları makineleri yok etmek.

Nesillerdir hayatlarının ve toplumlarının temelini oluşturan işleri artık ucuza ve daha az ustalıkla bu makineler yapıyordu. Bu makineler, daha doğrusu onları kullanan girişimciler ve fabrika sahipleri yüzünden, o izbe ve karanlık yerlerdeki pek çok kişi ailelerini doyuracak kadar para kazanamıyordu. Bu ailelerden bazıları şimdi açlığın eşiğindeydi.

Diğerleri ise açlıktan ölmüyordu ama bu tür makinelerin ve sahiplerinin, kendilerinin de hayatlarında sahip oldukları güvenlik, statü ve saygınlığı yok edeceği bir geleceğin yaklaşmakta olduğunu çok net görüyorlardı. Bir başka kesimin ise daha yüce hedefleri vardı. Makinelere karşı yapılacak bir ayaklanmada bir fırsat parıltısı gördüler -sadece insanların nasıl çalıştığını değil, nasıl yaşadıklarını, örgütlendiklerini ve kendilerini nasıl yönettiklerini değiştirme şansı.

Beklenen son adam da geldiğinde, liderleri, komutanları emri verdi. Yoklama yapıldı. Hepsi sayıldı ve birlik yola çıktı. İçlerinden biri enoch dedikleri büyük çekici taşıyordu. Gecenin geç vaktinde boş duran makineler ve hafifçe uyuyan ya da nöbet tutan ustalar ise beklemedeydi.

Makine Kırıcılar işlerini tamamlamadan önce binlerce cihaz paramparça olacaktı. Fabrikalar yanacaktı. Ve erkeklerin, kadınların ve çocukların, zenginlerin ve yoksulların -ama çoğunlukla yoksulların- kanı, sanayinin dişlilerinin döndüğü toprağı lekeleyecekti.

Bu kitap, teknolojinin insan işlerini toplu olarak değiştirmek için ilk kez kullanıldığı on dokuzuncu yüzyılın başlarında makineler için neden bu kadar çok kan döküldüğünü ve bunu izleyen çok ses getiren ayaklanmayı anlatıyor. Bu aynı zamanda, "Robotlar işimizi elimizden alacak" ve "Büyük Teknoloji çok güçleniyor" çığlıklarının her yerde yükseldiği ve ekonomik koşulların Sanayi Devrimi tarihçilerine fazlasıyla tanıdık gelen, yirmi birinci yüzyıla dair bir hikâyedir.

On sekizinci yüzyılda tüccarlar, iş sahipleri ve sanayiciler otomatik makinelere yatırım yapmaya ve ilk fabrikaları kurmaya başladılar. Bu süreçte, geçim kaynakları yüzyıllardır var olan emekçileri yerlerinden

ediyordu. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde zenginlik, güç ve teknolojik avantaj, nispeten az sayıda elde toplanmıştı.

Yirmi birinci yüzyılda, şirket yöneticileri, yeni iş kurucuları (start-up), Amazon, Uber gibi teknoloji devleri, otomasyon ağırlıklı ve dijital olarak organize edilmiş yeni çalışma modellerini yerleştirmek için aynı konseptin yeni bir versiyonunu kullanıyorlar. Bu süreçte, küçük ve orta boyuttaki işletmeleri ve geleneksel geçim kaynaklarını altüst ettiler. Zenginlik, güç ve teknolojik avantaj daha da az sayıda elde toplandı.

1812'de yetenekli dokumacılar, su ya da buhar gücüyle çalışan dokuma tezgâhlarıyla dolu bir fabrikanın kumaş dokuma işini otomatikleştireceğinden ve kendilerini işsiz bırakacağından korkuyorlardı.

2012'de emektar taksi şoförleri, Uber'in algoritmasının piyasayı bir uygulamaya bağlı bağımsız çalışanlarla dolduracağından ve kendilerini işsiz bırakacağından korkuyordu.

Bu korkular 1812'de, o zamanlar dünyanın en zengin ve teknolojik olarak en gelişmiş ülkesi olan Britanya'yı iç savaşın eşiğine getirdi.

Orada, Sanayi Devrimi'nin şafağında, az ama giderek artan sayıda sanayici, zanaatkârların kendi evlerinde ya da küçük atölyelerde -kendi koşullarında, aileleriyle birlikte, nesiller boyu- yaptıkları işi alıp makinelerle otomatikleştirdi ve fabrikalara taşıdı. Bu işçiler, kendilerinin değil patronların kârı için zehirli ve boğucu ortamlarda, uzun saatler boyunca işletmecinin makinesinde çalışmak zorunda kalacakları bir gelecekle karşı karşıya kaldılar. Tabi eğer bir iş bulabilirlerse.

Şimdi, iki yüzyıl sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde yeniden uçurumun kenarına doğru sürükleniyoruz.

Emekçiler şimdi yapay zekâ, robotik ya da yazılım otomasyonu gibi emek tasarrufu sağlayan yeni teknoloji biçimlerinin peşinde koşan girişimciler, teknoloji tekelleri ve risk sermayesi şirketleriyle karşı karşıyalar. Yine işlerini makinelere kaptırma ihtimali var.

Bugün, bir sektörü altüst etmek için risk alan girişimcilere övgüler düzülüyor; risk sermayesi firmaları, kontrollerini sağlamlaştırırken pazarı daraltan "Unicorn"[1] fikirleri arıyor. Otomasyon ise genellikle "ilerlemenin" talihsiz ama kaçınılmaz bir sonucu olarak pazarlanıyor.

1 ÇN. Unicorn, mitolojide tek boynuzlu at demektir. Girişimcilik dünyasında ise en az bir milyar dolar değerlemeye ulaşan şirket veya girişim demektir. 10 milyar dolar seviyesine ulaşan girişimler ise "Deacorn" olarak ifade edilmektedir.

Teknolojik olarak ilerleyen bütün toplumlardaki emekçilerin de sorgusuz sualsiz uyum sağlamayı öğrenmesi gereken bir gerçeklik sunuluyor.

Ancak 1800'lerde otomasyon kaçınılmaz görülmüyordu, hatta ahlakiliği muğlak değildi. Emekçiler makinelerin "başkasının ekmeğini elinden almak" için kullanılmasının yanlış olduğunu düşünüyordu ve bu yüzden binlerce kişi makineleri parçalamak için güçlü ve merkezi olmayan bir direniş başlattı. Halk bu isyancıları alkışladı ve bir süre için Robin Hood'dan daha büyük ve daha güçlü oldular.

Luddistler olarak biliniyorlardı. Ve bir tarihçinin deyimiyle "Belki de İngiliz işçi sınıfı hareketlerinin en büyüğü olan, halk arasında gerçekten rağbet gören" hareketi başlattılar. Hedeflerinde girişimciler, fabrika sahipleri ve otomasyonun diğer kolaylaştırıcıları ve bundan çıkar sağlayanlar vardı.

Bu ayaklanma iki yüzyıl önce gerçekleşmiş olsa da bugün iş ve teknolojiyle olan ilişkimizi şekillendirmeye devam eden bir çatışmanın tohumlarını içeriyordu. Geleceğimiz birçok açıdan hâlâ bu çatışmanın sonucuna bağlı.

Bu kitabı yazmaya, "iş öldüren" teknolojilerin ilk çılgın yükselişini ve bunun yol açtığı inanılmaz ve şiddetli tepkiyi yaşayanların hikâyelerini anlatarak, modern makinelerin ve sahiplerinin çalışma hayatını nasıl şekillendirdiğini daha iyi kavrayabileceğimiz umuduyla başladım.

Günümüzde neredeyse herkes, yapay zekâ, robotlar ve yazılım otomasyonunun işlerin büyük bir bölümünü yeniden bozacağı ya da ortadan kaldıracağını tahmin ediyor. Oxford Üniversitesi'nde yapılan ve pek de hoşlanılmayan bir araştırma ABD'deki tüm işlerin neredeyse yarısının teknolojik değişime uğrama eşiğine geldiği sonucuna vardı. Eleştirmenler bu tahmine karşı çıksa da en büyük teknoloji şirketlerimiz bunun gerçekleştiğini görmek istiyor. Çünkü eski bir şirket atasözünde de belirtildiği gibi, "Robotlar asla hasta olmazlar".

Amazon, Uber, Facebook, OpenAI ve Microsoft gibi teknoloji şirketleri muazzam bir güç ve etkiye sahipler. Belirli belirsiz, irili ufaklı yöntemlerle çalışma hayatımızı şimdiden yeniden şekillendiriyorlar. Artık, sözde orta sınıf ve hatta beyaz yakalı çalışanlar için bile işlerin giderek

daha fazla kayıt dışına kaydığı, iş güvencesinin olmadığı, işlerin anlaşılmaz ve hesap sorulamaz teknolojiler tarafından organize edildiği bir gelecekle karşı karşıyayız.

Bütün teknoloji şirketlerinin algoritmaları, bir işe alınıp alınmayacağımızı, ne kadar kazanacağımızı ve o işte kalıp kalmayacağımız konusunda belirleyici oluyor. Bu şirketler otomasyon girişimlerine ve işçi takip yazılımlarına büyük miktarlarda yatırım yapıyor. Onların uygulama kontrollü işlere yönelik tercihleri, emekçileri sosyal hakları olan maaşlı işlerden mahrum bırakıyor ve güvencesiz, teknolojik olarak tahkim edilmiş yarı zamanlı bir modele yönlendiriyor. Bu şirketlerin kullandıkları platformlar iletişim, eğlence ve sosyal ilişkilerimizi yöneten kuralları belirliyor.

Ancak bunlardan herhangi biri ile ilgili endişelerinizi dile getirirseniz, teknoloji karşıtı ya da ilerleme karşıtı olarak yaftalanırsınız. Adınız Luddiste çıkar. Günümüzde bu terim, yeni teknolojiden nefret eden ya da onu anlamayan kişiler için kullanılan bir sıfattır; ancak bunun tarihsel gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Luddistler teknolojiyi çok iyi anlıyorlardı. Teknolojiden değil, onun kendilerine karşı kullanılma şeklinden nefret ediyorlardı. Ve çok yakında göreceğimiz gibi, insanların protesto ettikleri için alay edildikleri teknolojiler, genellikle birilerinin kârını artırmak için tasarlanmış ve protestocuların zararına olan teknolojilerdir.

Çalışanları tuvalet molası veremedikleri için şişelere işeyen Amazon, devasa otomatik fabrikalarını genişletirken; Uber'in kullanıcı dostu algoritmaları emektar taksi şoförlerini işssiz bırakırken; sohbet robotları ve ses otomasyonu müşteri hizmetleri temsilcilerinin işini alırken ve ucuz yapay zekâ sanatı piyasayı kaplarken, geçmişe dönerek kendi dönemlerinin robotlarına direnen ilk zanaatkârlara baktım. Bunu yapmakta haklılar mıydı? Acaba onların örneğinden ne öğrenebilirdik? Onların bıraktığı etki ve miras nasıl devam ediyor?

Bu sorulara yanıt aramak için üç yıl boyunca Sanayi Devrimi'nin ilk günlerindeki zorlu koşulları ve şiddetli ayaklanmaları araştırdım. İngiltere'de modern sanayinin doğduğu yerlere, bugün bile hayatımızı şekillendiren teknolojik sistemlerin ilk ortaya çıktığı ve sürekli ve kanlı çatışmalara neden olduğu yerlere seyahat ettim. Arşivlere girdim, tarihçilerle görüştüm, Luddizm uzmanı akademisyenlerle vakit geçirdim -hatta bir tanesiyle eski bir dokumacı kulübesinde konakladım-

ve bu dünyayı değişimin sancılarıyla betimlemeye çalıştım. Geçmişi günümüzle buluşturmak için otomasyon ve yapay zekâ tarihçileriyle görüştüm, Uber ve Lyft'e karşı işçi eylemlerine katıldım ve o zamanki başkan adayı Andrew Yang'ın kampanya merkezine uğrayarak robotik iş kıyametini anlatmasını dinledim.

Kendimi sıradışı kahramanların ve kötülerin, korkunç isyanların, yeminli gizli toplulukların ve onlara sızmak için gönderilen casusların, Lord Byron gibi ünlülerin kararsız bağlılıklarının ve Britanya tarihindeki en büyük yerel askeri müdahalesiyle sonuçlanan kralın acımasız öfkesi içinde buldum.

Bu ayaklanma sadece dünyanın en güçlü ülkesinde şok dalgaları yaratmadı, aynı zamanda sendikaların, modern refah devletinin ve bilim kurgunun da temelini attı. Bu hikâyeyi, ilk isyana neyin yol açtığını ve ardından gelen felaketi anlayabilirsek, belki de bir başkasını yaşamamıza gerek kalmaz.

Bu kitap, o isyanda ayaklanan zanaatkârları ve makine işçilerini, makineleri tasarlayan mucitleri, onları yerleştirecek fabrikaları inşa eden girişimcileri ve sanayicileri, gitgide büyüyen kriz hakkında bizleri uyaran şair ve yazarları, bu uyarıyı görmezden gelen Naip Prens ve otoriter eğilimli hükümeti ve demokratik bir çözüm için mücadele eden reformcuları anlatıyor. 1800'lerin başında Britanya, sanayi gücü ve teknolojik gelişmede dünya lideriydi; hikâyemiz de bu dönemde başlıyor. Yirmi birinci yüzyılda ise bu rolü, Silikon Vadisi'ne ve dünyanın en büyük ekonomisine ev sahipliği yapan Amerika Birleşik Devletleri üstleniyor. Bu nedenle, bu tarih ile günümüzde yaklaşan fırtına arasındaki paralellikleri incelediğim bağlam ve yorumları paylaşmak üzere anlatıma ara verdiğimde odak noktam ABD olacaktır.

Dengeler emekçi kadın ve erkeklerin aleyhine döndükçe, makineler yoldaşlarının zararı pahasına sahiplerine kâr sağladıkça, o yoldaşlardan bazıları mücadeleye karar verdi. Artık dünyayı döndüren makinelerde kimin kanının aktığını bize gösterdiler.

BAŞLANGIÇ

Otomatik Tezgâhlar

1786

Edmund Cartwright

Mucidin anlattıklarına bakılırsa, her şey basit bir inançla başlamıştı. Edmund Cartwright, bir insanın bir aletle yaptığı herhangi bir işi, doğru iyileştirmeler yapıldığında ve güvenilir bir güç kaynağı kullanıldığında bir makinenin de yapabileceğine inanmaya başlamıştı. Ona göre, makineler İngiltere'deki yüz binlerce yetenekli zanaatkârın işi olan tezgâhta kumaş dokuma işini bile yapabilirdi. Fakat Cartwright bir akşam yemeğinde güç kaynaklı dokuma tezgâhı fikrini dile getirdiğinde, arkadaşları bu fikirle alay etti. Dokumacılığın çok karmaşık bir süreç olduğunu öne sürdüler.

Cartwright, bir grup işadamı ve din adamından oluşan arkadaşlarıyla İngiltere'nin Midlands bölgesindeki Matlock'ta buluşmuştu. Orada, Derwent Nehri'nin zümrüt yeşili kıyıları boyunca, Richard Arkwright tarafından inşa edilen muazzam yeni fabrikayı ziyaret etmek için yürüdüler. Aslında bir berber olan Arkwright pamuğu iplik haline getiren su gücüyle çalışan eğirme makinesini icat etmiş ve işi makineleştirerek girişimci işadamlığına terfi etmişti.

Cartwright ve arkadaşları yemek yerken, Arkwright'ın su gücüyle çalışan fabrikasının gücünden, gördükleri yeniliklerden ve ürettiği muazzam iplik hacminden etkilendiklerini, hatta dehşete düştüklerini anlattılar.

Ancak Cartwright'ın arkadaşları iplik eğirmeyle dokumanın tamamen farklı şeyler olduğunda ısrar ediyorlardı. Onlara göre dokuma yetenek

gerektiren bir sanattı ve bu karmaşıklığı taklit edecek bir makine inşa etmek, "gerekli hareketlerin çeşitliliği nedeniyle" imkânsızdı. Öte yanda, o ana kadar hiçbir dokumacının işini yakından incelememiş olan Cartwright, makineleşmenin kesinlikle mümkün olduğunu savunuyordu. Öyle olmalıydı.

Cartwright, "En karmaşık makine parçaları bile insan gücü dışında bir güçle çalıştırılabilir. Uygun bir mekanik düzen kurulursa dokumanın sürecindeki bütün farklı hareket ve işlemleri makineler ustalıkla yapabilirler," diyordu. Başka bir deyişle, otomasyonun gücüne ve geleceğine inanıyordu. Bir aygıtın ya da sistemin otomatik olarak ya da mümkün olan en az insan girdisiyle çalışabileceğine inanmıştı.

Otomasyon terimi, ilk kez 1940'larda, Ford'da mühendislikten sorumlu bir başkan yardımcısı tarafından otomobil fabrikalarındaki montaj hattının robotlaştırılmasını tanımlamak için kullanıldı. Ancak kavram 1780'lerde de neredeyse aynı şeyi ifade ediyordu.

Çünkü Cartwright, "Mekanik Türk"[2] adı verilen bir otomatın satrançta insanları yendiğine tanık olmuştu. Dokumanın satrançtan daha karmaşık olması imkânsızdı (Cartwright'ın bilmediği bir şey vardı: o da ilk satranç oynayan androidlerin içine gizlenmiş gerçek insanların olduğu).

Cartwright bir sanayici ya da mühendis değildi. Tekstilden de hiç anlamazdı. O bir din adamı ve şairdi. Ancak araştırmacıydı ve keskin bir zekâya sahipti. 1743 yılında Nottingham'ın dışında varlıklı bir toprak sahibi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Ailesi, onun da kardeşleri gibi donanmaya gitmesine izin vermemiş, din adamı olarak yetiştirileceği bir okula göndermişti. On dört yaşındayken Oxford'da öğrenim görmeye başlamış, kırk yaşına geldiğinde Doğu Midlands'daki Lincoln Katedrali'nin başrahibi olmuştu. O dönemde oldukça beğenilen bazı şiirler yayımladı. Bunlardan biri de İngiltere'ye başkaldıran Amerikan devrimcilerine acıyan "Barış Prensi "ydi.

Richard Arkwright'ın Matlock'taki devasa fabrikası yıllardır insanların dilindeydi. Cartwright burayı ziyaret etmek istiyordu. Fabrikanın ilk binaları 1771 yılında inşa edilmiş ve 1780'lere gelindiğinde kompleks,

2 ÇN: Mekanik Türk, bir masa ve bir insan modelinden oluşan sahte bir mekanik satranç oyuncusuydu. Wolfgang von Kempelen tarafından yapılmıştır. 1770 Viyana'da ilk kez İmparatoriçe Maria Theresa için sergilenmiştir.

nehir kenarında yükselmeye başlamıştı. Fabrikanın duvarları içinde yorulmak bilmeden pamukları eğirip ipliğe dönüştüren makineler durmadan çalışıyordu. Eskiden beri iplik eğirme kadınlar tarafından yapılırdı. İpliği hazırlamak, kumaşı dokumaktan daha fazla zaman alırdı. Ancak Arkwright, insan yerine su gücünü kullanıyordu. Nehirden aldığı suyu dört katlı binaya bağlı dev bir çarka yönlendirerek patentini almış olduğu sulu iplik makinesini çalıştırdı. Artık insanlardan oluşan ekiplere ihtiyacı yoktu; artık pamuğu neredeyse günün her saati ipliğe dönüştürebiliyordu.

Ancak Cartwright'ın yemek yediği arkadaşları, bu yeniliğin istemeden de olsa İngiltere'nin ekonomisine zarar verebileceğini belirttiler.

Arkadaşlarından biri, "Bu yeni makine ile eğirme yaygınlaşırsa, kendi dokumacılarımızın işleyebileceğinden çok daha fazla iplik üretilebilir," diyordu. Gereğinden fazla üretilen iplik yurtdışına ihraç edilmek zorunda kalınacak ve orada "İngiltere'deki ticarete zarar verecek kadar ucuza dokunup kumaş haline getirilebilecekti".

"Bu ihtimali önlemenin tek çaresi, makineleri sadece eğirmede değil dokumada da kullanmak, ipliği makinanın ürettiği hızda işleyecek dokuma tezgâhları tasarlamaktır" diye yanıtladı Cartwright. Başka bir deyişle, sürecin diğer yarısını, yani nitelikli işgücü gerektiren kısmını da (ya da en azından eskiden beri insanlar tarafından yapılan ve bu yüzden daha karmaşık ve değerli olarak tanımlanan kısmını) otomatikleştirmek.

Bunun üzerine Cartwright kendini otomatik bir dokuma tezgâhı inşa etmeye verdi. Onu şevke getiren bir başka neden daha vardı: Biyografi yazarı Mary Strickland'ın ifadesiyle, "Bazı zeki usta ve mühendislerin elde ettiklerine inanılan müthiş servetler". Orta sınıf bir adam olarak doğan Arkwright, su çarkı sayesinde İngiltere'nin en zengin soylularına rakip olacak bir servet biriktirmeye başlamıştı. Ancak Cartwright'ın benzer bir servete sahip olabilmesi için bölgenin tekstil endüstrisi üzerine çok şey öğrenmesi gerekecekti.

Her şey yünle başladı.

Dokumacılar yüzyıllar boyunca Londra'nın kuzeyindeki nemli bölgelerde yünlü giysiler üretmişlerdi. Tarihçi W. G. Crump, Ortaçağ'da

"Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte Batı medeniyetinin merkezi kuzeye kaydığında, yün ana giyim maddesi haline geldi" demektedir. Talebin artmasıyla yün İngiltere'deki en önemli sanayi kolu haline geldi. On sekizinci yüzyılın sonunda yün ticareti bir milyon kişiye, yani İngiltere nüfusunun onda birine istihdam sağlıyordu. Tarihçi E. P. Thompson'ın ifadesiyle, "Dokumacılar İngiltere'deki en büyük emekçi grubuydu ve muhtemelen bu yüzyıllardır da öyleydi".

Bu büyüklükteki bir endüstri yeniliklere açıktı. Kumaş üreten makineler ve bunları kullanan işgücünün organizasyonu üzerine denemeler önce yavaş yavaş, sonra da bir anda ortaya çıktı. 1589 yılında Calverton'lu William Lee tarihin en sessiz devrimci teknolojilerinden birini geliştirdi. Rivayete göre Lee, zamanının büyük bölümünü kocasına ayırmak yerine örgü örerek geçiren karısına kızmış ve karısının çorap örme hızını artırabilmek için çorap tezgâhını tasarlamıştı. Lee'nin büyük bir masa büyüklüğündeki makinesi, kullanıcının pedallar ve çubuklar kullanarak bir el örgücüsünün hareketlerini otomatik olarak taklit etmesini sağlıyordu. Bu da çorap, külotlu çorap, tayt ve diğer örgü giysilerin üretimini çok daha kolay ve hızlı hale getiriyordu (o zamanlar erkekler pantolon değil tayt giyiyordu).

Makine o kadar iyi çalıştı ki Lee onu ticarete dökmeye çalıştı. Fakat Kraliçe Elizabeth, Lee'ye patent vermeyi reddetti ve onu hafifçe azarlarken bir uyarıda bulundu: "Hedefiniz yüksek, Lee Usta," dedi ve icadının etkileyeceği el örgücülerine yönelik endişelerini dile getirdi. "Bir düşünün. Bu icadın zavallı halkıma neler yapabileceğini bir düşünün. Onları işsiz bırakıp mahvolmalarına neden olacak, dilenci haline getirecektir." Lee, Sanayi Devrimi'nin ilk tohumlarını ekenlerden olduğundan habersiz, beş parasız öldü. Ancak kardeşi James Lee vazgeçmedi ve bu icat daha sonra İngiltere'nin gelişen tekstil sanayisinde çok önemli bir araç haline geldi.

Bu örgü makinesi iki yüz yıl boyunca sektörün hâkimiydi. Dokumacılıktaki muadili el tezgâhıyla birlikte, İngiltere'nin ince işlenmiş tekstil ürünleriyle dünya çapında tanınmasına yardımcı oldu. Zaman içinde kraliçenin öngörüsü gerçekleşti, tıpkı 1780'lerde Arkwright'ın fabrikasının pamuk iplikçilerinin yerini alması gibi, el örgücülerinin yerini de büyük ölçüde örgü makinesi operatörleri aldı. Dokumacıların ya da örücülerin evlerinde ya da küçük atölyelerinde çalışan makinelerin et-

rafında gelenekler, standartlar ve usuller gelişti. İngiliz kumaşına olan büyük talep, hem işçinin hayatını kolaylaştıran makinelerin geliştirilmesine hem de üretim hızında dramatik bir artış vaat eden, daha yıkıcı teknolojilere ilham vermeye devam etti.

1733 yılında John Kay adında bir çırak, iki dokumacı yerine tek bir dokumacının geniş bir tezgâhta çalışmasını sağlayan bir cihaz olan uçan mekiğin patentini aldı. 1760'larda James Hargreaves adında bir dokumacı ve pamuk eğiricisi; tek bir işçinin, bir kolun krankıyla birden çok ipliği, iplik haline getiren eğirme makinesini icat etti; daha önce bu işlem için altı kişi gerekiyordu. Sadece birkaç yıl sonra Arkwright, eğirme makinesine su gücünü uyguladı ve büyük hacimlerde iplik üretimini sağlayan sulu dokuma tezgâhını geliştirdi. Bu olağanüstü on yılın sonunda da James Watt 1769'da buhar makinesinin patentini aldı ve ülkenin dört bir yanında dönen iğler ve tıkırdayan miller için daha verimli ve uygun fiyatlı bir güç kaynağını hayata geçirdi.

Motorları beslemek için kömür ocakları kazıldı, onları birbirine bağlamak için kanallar açıldı ve kırsal kesimde ufuk çizgisini yeni tuğla binalar süslemeye başladı. Bir sonraki neslin kumaş emekçileri, modern fabrikanın ve sanayi çağının müjdecisi olan duman bulutlarının otlaklar üzerinde yükselmeye başladığına şahit olacaktı.

Edmund Cartwright'ın dokuma sürecini makineleştirebileceğinden bu kadar emin olması, çevresindeki otomasyon ve teknolojik inovasyona olan ilgi artışı göz önüne alındığında çok da şaşırtıcı değildir. 1760'lar ve 70'ler, yıkıcı ticari teknolojide tarihte eşi benzeri görülmemiş bir patlamaya tanıklık etmiştir. Ancak Cartwright'ın ilk denemeleri tam bir felaketti. Çünkü makinesinin ilk modelini, dokumacıları çalışırken hiç gözlemlemeden inşa etmişti. Sonunda da tek bir giysi üretmek için iki kat daha fazla insan gücüne ihtiyaç duyan bir makine ortaya çıkmıştı.

Biraz burnu sürtülmüş bir şekilde, iplik cenneti haline gelen ve dokumacıların akın ettiği Manchester'a bir araştırma gezisi yapmaya karar verdi. Kasaba hareketli bir kente dönüşüyor, sanayileşmenin kapısı oluyordu. Hindistan ile Amerika Birleşik Devletleri'nden gemiler dolusu pamuk geliyor, yün artık yerini daha ucuz ve makine dostu olan

pamuğa bırakıyordu. Manchester çok geçmeden Pamukkent (Cottonopolis) lakabını alacaktı; ülkenin en hızlı büyüyen kentiydi ve yakında en önemli ihracat merkezi olacaktı.

Cartwright'ın gezisinin iki amacı vardı. Öncelikle, makinesine yerel işadamlarının ilgisini çekmek, sonra da dokumacıları yakından izlemek istiyordu. Makinesinin prototipini önden gönderip işçilerden "İnsan gücüne ihtiyaç duymayan dokuma tezgâhını" incelemelerini ve iyileştirme için fikir sunmalarını istedi.

İşçiler bunu kesinlikle reddetti. Makinenin ne anlama geldiğini hemen anlamışlardı: Bu makine çalışırsa, onları işsiz bırakabilirdi.

Cartwright bir arkadaşına şöyle yazdı: "Gerçekten de fikirlerini sorduğum işçiler makinenin nihai amacını hemen anladılar ve başarısız olması için ellerinden geleni yapmaya hazırdılar." Cartwright cihazı kendi başına otomatikleştirmek zorunda kalacaktı.

Orada, bir pamuk fabrikasında, yumuşak, yuvarlak hatları ve hafif aristokrat havasıyla Cartwright tuhaf görünüyordu. Üst sınıfın modasına uygun giyinmişti. Dokumacıları incelerken, bu tür giysilerin kumaşlarını üreten makinelerin sadeliği ve dayanıklılığına şaşırmış olmalı.

Burada, dokuma işinin ne kadar zahmetli ve karmaşık olduğunu yakından görme imkânı buldu. Dokumacıların elleri, bilekleri ve durmadan kalkıp inen dizleri önlerindeki aletle uyum içinde hareket ediyordu. Dokumacılar ayaklarının altındaki pedallara basıp bırakıyor, uçan mekiği fırlatıyor ve her bir adımda tornayı hızla döndürerek incecik dokunmuş santim santim büyüyen kumaş yaratıyorlardı. Dokumacıların hareketleri o kadar kesindi ki adeta makineye dönüşmüşlerdi.

Edmund Cartwright, gürültünün ortasında süreci izliyor ve notlar alıyordu. Kafasındaki düşüncelerin Sanayi Devrimi'ni hızlandıracağını ya da bunun çalışırken izlediği dokumacılar için ne anlama gelebileceğini tam olarak kavrayamadan yeni bir model geliştirdi.

1797

Mary Godwin

The Polygon'da tam bir karmaşa yaşanıyordu. Mary Wollstonecraft ve William Godwin'in Londra'daki on altı cepheli bir bina kompleksin-

deki 29 numaralı evleri, hasta radikal, yazar ve yeni annenin hayatını kurtarmak için umutsuzca çabalayan doktorlarla dolup taşıyordu. Mary, dokuz eziyetli saatin sonunda ilk çocuğunu, kızını dünyaya getirmişti. Ama bir şeyler ters gidiyordu ve doktorlar ne olduğunu bilmiyordu.

Kötülerin ipliğini pazara çıkaran, radikal bir felsefeci olan William ve "İnsan Haklarının Savunusu" kitabının ünlü yazarı Mary ilk kez 1791 yılında Amerikalı devrimci Thomas Paine için düzenlenen bir yemekte tanışmışlardı. İkili ilk başta birbirlerine pek ilgi duymamışlardı. Bütün geceyi felsefe ve siyaset üzerine tartışarak geçirmişlerdi ki zaten bu konularda tartışacak çok şey vardı. Fransız Devrimi dünyayı sarsmıştı, gerici bir monarşi altında ezilen özgürlükçüler ve yenilikçiler için pek çok şey mümkün görünüyordu. Eğer sadece yirmi iki mil ötede, Manş Denizi'nin karşısındaki Fransızlar kralларından kurtulabiliyorsa, İngiltere neden kurtulamasındı? Sanayide bir dönüşüm zaten başlamıştı; bunu siyasi bir dönüşüm de izleyebilirdi.

Mary, Fransız Devrimi'ni, emekçileri oy vermeye layık olmayan "adi bir kalabalık" olarak tanımlayan filozof Edmund Burke'ün muhafazakâr serzenişlerine çok öfkelenmiş ve karşı savunma için de 1790 yılında "İnsan Haklarının Savunusu"nu yazmıştı. Kitap bir anda en çok satanlar listesine girdi. Benzer şekilde Thomas Paine'in 1791'de yazdığı ve devrime sempati duyan *İnsan Hakları* kitabı daha da büyük bir başarı elde etti; bir milyon civarında satıldı. Başka pek çok şeyin yanı sıra, öncü romantik şair Robert Burns'e "gelmekte olan" sınıfsız bir toplum ve "savaşların bittiği/insanların kardeş olduğu" bir geleceği anlattığı "Bir Adam Bunun İçin Bir Adamdır"ı (A Man's a Man for A' That) yazması için ilham verdi. Romantizm gelişmekte olan bir kültürel hareketti. Bu hareketin şairleri ve sanatçıları aydınlanmanın donuk akılcılığını reddederken kahramanca bir bireyciliği kutlama eğilimindeydi. Fransız Devrimi'ni alkışlıyorlardı. Burns'ün şiiri de zamanla dünyaca ünlü bir şarkı haline geldi.

İngiltere'nin dört bir yanında demokratik reform hareketleri ve radikal kulüpler ortaya çıkmaya başladı. İlk işçi sınıfı örgütlerinden biri olan Londra Yazışma Derneği (London Corresponding Society), 1792 yılında ayakkabıcı Thomas Hardy ve sekiz kişi tarafından parlamenter reform ve gerçek demokrasi talebiyle kuruldu. Üye sayıları binlere ulaştı ve İn-

giltere'nin dört bir yanında şubeler açıldı. Kuruluş ilkesi "sınırsız sayıda üye" idi -herkes katılabilirdi- o gün için radikal ve kapsayıcı bir ilkeydi.

Mary ve William o fikir tartışmasıyla dolu yemekten sonra kendi yollarına gittiler. Her ikisi de ünlerini pekiştirecek eserler ürettiler. Mary, *İnsan Haklarının Savunusu*'nun ardından 1792'de *Kadın Haklarının Savunusu*'nu (A Vindication of the Rights of Woman) yayımladı. Bu kitap, toplumsal cinsiyet eşitliğinde ciddi iyileştirmeler yapılması çağrısında bulunan ve kız çocukları için eğitimin önemini savunan erken dönem feminizmin etkili bir eseriydi. William bundan bir yıl sonra, 1793'te *Siyasi Adalete İlişkin Bir Araştırma* adlı kitabı (An Enquiry Concerning Political Justice) yayımladı. Adalet ve zenginliğin en çok ihtiyacı olanlara dağıtıldığı, adil, eşitlikçi ve evliliksiz bir toplumu savunuyordu; anarşizmin ilk taslaklarından biriydi.

Umutlu bir dönemdi; değişim çok yakın görünüyordu.

Sonra tarihin kırbacı geriye doğru şakladı. Fransız Devrimi kana bulandı ve çocuklarını yuttu. İngiltere Fransa'ya savaş ilan etti. Bir dönem Devrimci Fransa'daki en büyük ve en etkili grup olan Jakobenler, radikal bir emek sınıfı politikasını benimsedi. Terör Hükümranlığını yöneten ve Kral 16. Louis'yi giyotine gönderen de bir Jakoben olan Maximilien Robespierre'di. Tüm bunlar İngiltere'nin "çılgın kralı" III. George'un yüreğine korku saldı. Onun muhafazakâr başbakanı Genç William Pitt, ülkede bir devrim olacağı kaygısına kapıldı. Basını, ifade özgürlüğünü ve siyasi örgütlenmeyi baskı altına aldılar. Birleşme Yasası'yla (Combination Acts) sendikalaşmayı yasadışı hale getirdiler ve Londra Yazışma Derneği'ni ve Tom Paine broşürlerini yasakladılar.

Hardy ve arkadaşları vatana ihanetten yargılandılar. Godwin'in 1794'te *Morning Chronicle*'da yayınlanan, devletin aşırıya kaçtığını savunan öfkeli ve çok okunan bir yazısı sayesinde darağacından kıl payı kurtuldular. Fakat sonunda reformcular ve radikaller yenilgiye uğradılar. Mary Wollstonecraft ile William Godwin'in kişisel şöhretleri de onlarla birlikte söndü.

İkili 1796'da tekrar bir araya geldiler. Mary devrimci Fransa'ya sıkıntılı bir gezi yapmıştı, William'ın borçları ise iyice kabarmıştı. Ama bu kez, çok şaşırtıcı bir şekilde, ikisinin de sıradışı fikirleri ve kıvrak zekâları birbiriyle uyuştu. Bir sonraki yılın mart ayında da evlendiler.

Eylül 1797'de, Poligon'daki evlerinde yaşanan sağlık krizi daha da kötüleşti. Mary'nin doğum sırasında düşmeyen plasentasını doktorlar çıkarmıştı. Mary'nin durumu gün geçtikçe ağırlaşıyordu. Muhtemelen doğumu yaptıran doktordan kaynaklanan bir enfeksiyon nedeniyle ateşi çıktı ve halsizleşti. Doktorların biri girip biri çıkıyordu. Bebeği zehirleme riski olduğu için Mary'e emzirmeyi bırakmasını söylediler.

Mary Wollstonecraft, William'ın ana rahmindeyken "Minik Hayvan" adını koyduğu sonradan Mary adını verdikleri bebeğini doğurduktan bir ay sonra öldü.

Küçük Mary çok ünlü bir simanın adını taşıyordu. Karmakarışık ve insanları oradan oraya sürükleyen bir dönemde, ilerlemenin ortasında ve kayıplara ağlamak için doğmuştu.

Bu düşünce akımları, İngiltere'nin o çok çalkantılı günlerinde radikal bir çevre içinde büyüyen genç Mary'yi harekete geçirecek ve ona popüler kültürü sonsuza dek dönüştürecek bir güç kazandıracaktı.

1799

Robert Blincoe

Yüksek bina yoldan göründüğünde, yedi yaşındaki yetim Robert Blincoe bunun bir kilise olduğunu düşündü. Devasa, heybetli ve kubbeli bir yapıydı. Dört gün önce Londra'daki St Pancras Yetimhanesi'nden seksen yaşıtıyla birlikte Nottingham'a doğru yola çıktıklarından beri heyecanı biraz azalmıştı. Manzara çarpıcıydı; ufuk çizgisini yemyeşil tarlaların ve çayırların üzerindeki yel değirmenleri süslüyordu. Robert iyimserdi. Arabalar St Pancras Yetimhanesi'ne vardığında, pazar günleri kilise için giydiği en güzel kıyafetiyle sıranın başına geçmişti. Arabaya atladı ve konvoy yola çıkarken sevincini yüksek sesle dile getirdi.

Kız ve erkek çocuklar birkaç saat boyunca arabanın içindeki samanların arasında oynadılar. Ancak yol kötü ve engebeliydi. Zorlu yolculuk çocukları hasta etmeye başlamıştı, kısa süre sonra arabaların içinde kilitli olduklarını fark ettiler.

Daha birkaç hafta önce Robert, yetimhaneden ayrılmak ve makinelerle dolu bir pamuk fabrikasında dokumacı çırağı olarak çalışmak üzere seçilebilmek için yaşıtlarıyla birlikte ve büyük bir gururla sınava girmişti.

Robert annesini de babasını da hiç tanımamıştı. St Pancras'a dört yaşındayken getirilmişti ve yaşadıklarını hiç hatırlamıyordu. Fakat yetimhaneden nefret ediyordu ve oradan kurtulmayı çok istiyordu. Bu nedenle, uzaklardaki Midlands'da bir pamuk fabrikasında dokumacı çırağı olmak için birkaç çocuk seçileceğini duyunca "sevinçten sarhoş olmuştu".

Kilise görevlileri, Nottinghamshire'da çocukların "biftek ve erik pudingiyle beslenecekleri, patronların atlarına binebilecekleri, gümüş saatlere ve bol paraya sahip olacakları" söylentisini yaydılar. Onlara güzel giysiler verilecek, çorap ve dantel işi öğretilecek, beyefendiler ve hanımefendiler gibi davranılacaktı. Tek yapmaları gereken yirmi bir yaşına gelene kadar Lowdham Fabrikası'nda çıraklık yapmayı kabul etmekti; daha sonra öğrendikleri mesleklerini kendi başlarına yapabileceklerdi. Genç Robert Blincoe için bu, bir pamuk fabrikasında on dört yıl ücretsiz çalışma demekti. Çok sayıda çocuk buna talip oldu ve adını yazdırdı. Birkaç gün içinde, patronların atına ilk kimin bineceğini tartışmaya başladılar.

Nottingham'a vardıklarında çocukların çoğu solgun, hasta ve huzursuzdu. Arabalardan indirildikleri sırada Robert birinin onlardan "çiftlik hayvanı" diye bahsettiğini duydu. Çocuklar fabrikadan yarım kilometre ötedeki odalarına götürülürken, kasaba halkı onları izlemek için dışarı çıktı.

Robert bir kadının, "Tanrı zavallıların yardımcısı olsun," dediğini duydu. "Ne güzel çocuklar bunlar," dedi bir başkası; "nasıl bir köleliğe yollandıklarını hiç bilmiyorlar".

"Tanrı onlara merhamet etsin," dedi üçüncü bir kadın.

Robert bunları duydu mu bilemeyiz. Arabacılar, biraz önce yolun aşağısındaki "büyük ve görkemli" yapının kilise mi olduğunu soran Robert'la alay ettiler ve orada nasıl bir ayin yapıldığını yakında öğreneceğini söylediler.

On dokuzuncu yüzyılın başında İngiltere'de henüz birkaç ünlü fabrika dışında çok fazla büyük fabrika yoktu. Arkwright'ın Cromford'daki fabrikaları, makinelerinin marifetleri, berbat şartları ve orada kimlerin zorla çalıştırıldığı konularıyla çok biliniyordu. Yaklaşık iki bin işçinin üçte ikisi çocuktu; çoğu da altı yaş civarındaydı.

Nottingham halkı bu yetimlerin geleceğinden endişe duyuyordu. Halk, düşük ücret karşılığında, uzun günler boyunca, kapalı mekânlarda, bir kişinin gözetimi altında, hep tekrarlayan vasıfsız işleri yapmak üzere bir araya getirilmiş emekçilerden oluşan fabrika kavramından hiç hoşlanmıyordu. Fabrika, tekdüze, tehlikeli, hastalıklı ve baskıcı bir hayatın habercisiydi. Fabrika, kan bağıyla ya da silah zoruyla değil, Cartwright'ın dokuma tezgâhı gibi makinelerle üretilen yeni bir güç odaklanmasını temsil ediyordu. Nottinghamshire halkı, fabrika sahiplerinin İngiltere'deki çalışma evlerinden ve yetimhanelerden getirttikleri çocuklara fabrika hayatının neler yaptığına bizzat tanık oluyor ve gördüklerinden iğreniyorlardı.

Lowdham'daki ilk yemek, büyük bir yemek salonunda verildi ve Robert da nihayet yeni akranları ve çırak arkadaşlarıyla göz göze geldi. Kendisine yutturulan ata binme, özgürlük ve güzel temiz giysiler hayalinin son kırıntıları da böylece uçup gitti. Bu çocuklar paçavralar içindeydi, çoğunun ayakkabısı ya da ceketi yoktu; kirli, karışık saçlarına pamuk parçaları dolanmıştı. Ruh halleri bozuktu. Havaya yanık yağ kokusu sinmişti. İşaret verildikten sonra çocuklar yemeklerini almaya gittiler. Eteklerini çıkardıkları gömleklerinin içine görevliler birer patates attılar. Çocuklar sıska, solgun, hatta yaralı görünüyorlardı. Lowdham'da çocuk çıraklar günde on dört saat, haftada altı gün çalışır, sadece pazar günü izin yaparlardı.

Robert yeni hayatına başlamak üzereydi. Kötü yemeklerden daha büyük dertlerin olduğunu yakında anlayacaktı. Fabrikadaki makineler ve başlarındaki kırbaçlı gözetmenler, onu her günü işkencelerle dolu ve bitmeyen bir çalışma düzenine sokacak, gençliğini yiyecekti.

İngiltere'de çalışan insanların çoğu henüz fabrikalardaki zehirli dumanların kokusunu almamıştı ama Lowdham'a gelen yetimlerle aynı korkuyu paylaşıyorlardı: fabrikanın onların da geleceğini yiyeceği korkusu.

1803

Ned Ludd

Sanayi Devrimi'nin şafağında, henüz makinelerin egemenliği kesinleşmemişken, onları kıran bir delikanlıyla ilgili bir efsane ortaya çıktı.

Rivayete göre 1779 yılında İngiltere'nin Midlands bölgesinde küçük bir kasabada Edward Ludd adında bir çocuk yaşıyordu. Genç Ned, kumaş imalathanesinde çırak olarak çalışıyor, örgü makinesi kullanmayı öğreniyordu. İşinden hiç hoşlanmıyordu. Patronu çok çabuk öfkeleniyordu. İşi karmaşık ve zordu; hep aynı şeyi tekrarlamayı gerektiriyordu. Oysa Ned henüz bir çocuktu. İşte bu yüzden, o da diğer çocuklar gibi sıkıcı işler yapmaya zorlandığında kaytarmaya başladı.

Anlatıldığına göre, "Ned dokuma tezgâhına hapsedilmekten hiç hoşlanmıyordu", "patronunu memnun etmek için kendini hiç zorlamadı". Yerel Sulh Hâkimi, yeterince üretken olmadığı için Ned'in kırbaçlanmasını önerdi. Kırbaçlandıktan sonra, iyice öfkelenen genç Ned de "İlk fırsatta eline büyük bir çekiç aldı" ve "makineyi paramparça etti".

Ludd başına gelen belanın sorumlusu olan makineyi parça parça etti ve Sherwood Ormanı'na kaçtı. Eski kahramanlardan Robin Hood gibi onun da aynı ormanda saklandığı söylenir. Zamanla, diğer ezilen insanlara patronlarının kâr araçlarını parçalamaları için ilham vermeye başlayacaktı. Ned ne ilkti ne de son olacaktı.

Efsanenin özü, kolayca anlaşılabilir ve anlatılabilir olması Ned Ludd'u çok popüler hale getirdi. Belki de Ned Ludd hiç var olmamıştı. Ancak varlığı hayali de olsa, adı kısa sürede bir simgeye dönüşecek, emekçilerin örgütlenme aracı olacak, on dokuzuncu yüzyıla ait güçlü, yarı şaka yarı ciddi bir kavram haline gelecekti. Robin Hood gibi Ned Ludd da, aslında var olmasa bile, adıyla büyük bir mücadelenin parçası haline gelecekti. Ne de olsa her iyi efsanenin bir başlangıç hikâyesine ihtiyacı vardır. Sanayi Devrimi'nin dişlileri altında ezilenler için Ludd bir kaptan, bir komutan ve hatta bir kral olacaktı.

Littleton'daki bir fabrikada 1802 yazında olağandışı bir şekilde yangın çıktı. Fabrikanın müdürü Clyde Heath, gecenin zifiri karanlığında gördüğü şahsın yüzü kömürle boyanmış olduğu halde, suçlunun Thomas Helliker adında on sekiz yaşında bir genç olduğundan emin olduğunu iddia etti. Heath'in ısrarla belirttiğine göre, Helliker kendisini silah zoruyla alıkoyarken arkadaşları fabrikayı ateşe vermiş, içerideki makineleri tahrip etmiş ve 8.000 sterlinlik bir zarara yol açmıştı; bu da bugünün parasıyla yaklaşık 780.000 dolar gibi büyük bir meblağdı.

Helliker, kumaş bitimi işinde bir çıraktı. Kırpıcı olarak da bilinen kumaş bitiriciler, dokunmuş ürünlerin düzeltilmesinden ve hatalarının giderilmesinden sorumluydu. Littleton'ın bulunduğu Wiltshire'da çok çekişmeli bir grevin ortasındaydılar. Yetkililer Helliker'i konuşturmaya çalıştı ama o bunu reddetti. Orada hiç bulunmadığına dair birçok kanıtın peş peşe ortaya çıkmasına rağmen darağacına yollandı.

Bölgedeki fabrika sistemine ve otomatik makinelere en çok yatırım yapan ve işçilerin baş düşmanı olan kişi John Jones adında biriydi. "Yeni icat edilmiş her türlü makineyle dolu", yüksek teknolojili ve altı katlı Staverton İnce Yün Fabrikası'nı (Staverton Superfine Woollen Manufactory) halkın yoğun muhalefetine rağmen inşa etmişti. Şimdi de kumaş kırpıcıların ücretlerini düşürme çabalarına öncülük ediyordu. İşçiler greve gittiğinde, onların yerini alacak daha da fazla otomatik makineye yatırım yaptı. Bu da kırpıcılar ve müttefikleri için bardağı taşıran son damla oldu. Staverton Fabrikası'nın camlarını kırdılar ve Littleton'daki fabrikaya bir baskın düzenleyerek ateşe verdiler.

Bu sabotaj eylemi fabrika sahiplerini geri adım atmaya zorladı. Ücretleri düşürmemeyi kabul ettiler ve fabrikalarda yeni teknoloji kullanmaktan vazgeçtiler. Ama Jones da intikam yemini etti.

Sanayi Devrimi anlatılırken Littleton'daki fabrikanın yakılması gibi olaylardan genellikle söz edilmez. Oysa bu süreçte işgücünden tasarruf sağlayan her büyük yeniliğin yanı sıra, bu yeniliklerle hayatları altüst olan emekçilerin ses getiren protesto eylemleri vardır. Genellikle mesleklerini düzenleyen ya da haklarını koruyan yasalar olmadığı ya da uygulanmadığı için, tekstil emekçileri ve zanaatkârlar olumsuz koşullara kendilerini sömürmek için kullanılan makineleri kırarak direndiler. Tüccarlar ya da mağaza sahipleri belirlenen ücretleri ödemeyi reddettiklerinde ya da yeni teknolojiler kullanarak yasal düzenlemelerin arkasından dolanmaya kalktıklarında, emekçiler "iğrenç" olarak gördükleri makineleri parçalayabiliyorlardı. Sendikal örgütlenmenin yasadışı olduğu bir dönemde bu, işleri tehlikede olan ve başka çareleri olmayan emekçilerin benimsediği bir stratejiydi. Bir tarihçinin deyimiyle bunun adı "isyan yoluyla toplu pazarlık" idi ve "on sekizinci yüzyılın patronları, karşılanamayacak bir talebin geçici bir kâr kaybına değil, makinelerinin imhasına yol açacağının sürekli farkındaydı".

Bu emekçiler teknolojiyi özünde ilerleme olarak görmüyorlardı; hayatlarının alt üst olması ve ellerinden ekmeklerinin alınmasını övmeleri beklenemezdi. Onlara göre, çalışma koşullarını kötüleştiren ya da hayatlarını kazanmalarını zorlaştıran ya da engelleyen makineleri kullanmak apaçık ahlaksızlıktı. Esnaf ve zanaatkârlar bu makinelerin kendi meslekleri için nelere gebe olduğunu çok iyi biliyorlardı. Teknoloji tarihçisi David Noble'ın deyimiyle teknolojiyi gelecekte değil, "şu anda" şekillenen bir güç olarak görüyorlardı.

Manchester'daki dokumacılar Cartwright'a dokuma tezgâhında bu yüzden yardım etmek istemediler. Sanayi Devrimi'ni hızlandıran yeniliklerin tamamen farkındaydılar. 1710 yılında tüccarlar, kalifiye işçilere adil ücretler ödemek yerine kendi çorap tezgâhlarında ücretsiz çıraklar çalıştırmaya başlamışlardı. Haftalar süren müzakerelerden olumlu sonuç alınmayınca, örücüler çorap imalatçılarının yüzlerce makinesini parçaladı. 1768 yılında James Hargreaves iplik eğirme makinesini tanıttıktan sonra, bir grup pamuk eğiricisi atölyesine girerek makineyi parçaladı. [Hargreaves] Tam da bundan korktuğu için cihazı gizlice geliştirmişti ama ticari hale getiremeden şehri terk etmek zorunda kaldı. 1779'da öfkeli işçiler Arkwright'ın fabrikalarından birini yerle bir ederken, kasabanın yetkilileri de işçilere sempati ile bakıyordu. 1792'de pamuk dokumacıları, Edmund Cartwright'ın satmayı başardığı ilk yirmi otomatik dokuma tezgâhını tahrip etti. Aynı şey, kırpıcıların yaptığı işi otomatikleştiren ve tekstil sektörünün en güçlülerinden olan Jones'un fabrikasında da yaşandı. Ned Ludd'un ruhu ortalıkta dolaşıyordu.

Thomas Helliker'in duruşması, olayı çaresizce izleyen halka göre tam bir komediydi. Thomas'ın bir arkadaşı yetkililere, saldırı gecesi birlikte kafayı çektiklerini ve Helliker'i ayılması için bir odaya kilitlediğini söyledi. Bu da kundaklama sırasında fabrikada bulunmasının imkânsız olduğu anlamına geliyordu. Öte yanda, fabrika müdürü Heath'in Helliker'i suçlamak için güçlü bir nedeni vardı. Heath'in patronu, sorun çıkaranları tespit etmesi karşılığında ona yüklü bir ödül teklif etmişti. Heath, Helliker'i kasabada görmüş olduğundan onu kolayca teşhis edebilirdi. Bu nedenle kolay bir hedef olacağını düşünmüş olabilirdi. Aslında, Helliker'in bir saldırıya katılmasına izin verilmesi bile pek mümkün değildi. Sadece bir çırak olduğu için, büyük planlama

toplantılarına ya da daha kıdemli zanaatkârların katıldığı eylemlere dahil edilemezdi.

Yine de Jones davaya devam etti ve isim vermemesi halinde başına gelecekler konusunda Helliker'i tehdit etti. Eğer çocuk, fabrikayı yok eden adamları tanıyorsa bile ağzından tek kelime çıkmadı. On dokuzuncu yaş gününde asıldı. Littleton'da öfke ve keder inanılmaz boyutlara ulaştı ve kasabanın çok ötelerinde yankılandı. Emekçi dostları tabutunu Salisbury Ovası'nda "beyazlar giymiş binlerce kadının" eşlik ettiği görkemli bir törenle taşıdılar ve şehit olarak defnettiler. Mezar taşına da şunu yazdılar: Thomas Helliker: HAYATININ İPLİĞİ GENÇLİĞİNİN BAHARINDA KOPARILDI.

On dokuzuncu yüzyılın ilk on yılının sonunda Sanayi Devrimi tüm hızıyla devam ediyordu. En başarılı girişimciler ve sanayiciler -onlara ilk teknoloji devleri diyebiliriz- olağanüstü bir servet ve güce sahip olmuşlardı. Binlerce benzerleri de onların izinden gidiyordu. Girişimciler ve işadamları İngiltere'nin en büyük sanayi kolundaki işleri makineleştiriyor, nesillerdir geleneklerle yürütülen işleri otomatikleştiriyor ve yeni güç ve üretim anıtları inşa ediyorlardı. Siyasi huzursuzluk yaygındı, işçilerin örgütlenmeleri ve radikal söylemler yasaklanmıştı. Halkın istemediği bir savaş da üçüncü on yılına girmek üzereydi.

Bu fabrikalar ve makineler şimdi yeni kuşak emekçi ve zanaatkârları karanlık bir gelecekle karşı karşıya bırakıyordu. O işçilerin, zanaatkârların, çırakların, makinistlerin ve kırpıcıların ellerinde bu karanlık geleceği engelleyecek çok az araçları vardı: Birbirlerine olan güvenleri, kalemleri ve balyozları.

BÖLÜM I

BÜYÜK KUYRUKLUYILDIZ

GEORGE MELLOR

Bahar 1811

Her gece gökyüzünde alışılmadık bir gök cismi asılı duruyordu. İnsanlar bunun bir haça ya da hançere benzediğini söylüyordu. Kuzey İngiltere'de 260 gün boyunca, yani yılın büyük bir bölümünde görülebiliyordu. Çoğu kişi bunun kötüye alamet olduğuna inanıyordu. Kuyrukluyıldız ilkbaharda ortaya çıkmıştı ve sonbaharda en parlak halini alacaktı.

1811'de görülen Büyük Kuyruklu Yıldız o kadar meşhur oldu ki popüler kültürün önemli eserlerinde yer aldı. Lev Tolstoy'un *Savaş ve Barış* adlı eserinde, mirasyedi oğul Pierre "Her türlü felaketin ve dünyanın sonunun habercisi olduğu söylenen devasa ve parlak kuyrukluyıldıza" bakardı.

Kötü alametler, kötü zamanlarda çok yaygındır; zaten etrafınız kötülüklerle çevriliyken daha fazla kötülüğün geleceğini tahmin etmeniz de normaldir. Nitekim 1811'de İngiltere'nin emekçi halkı korkunç bir sefalet içindeydi.

Saray, Fransa ile sonu gelmeyecek gibi görünen savaşın masraflarını karşılamak için orta sınıftan ağır vergiler alıyordu. Daha da kötüsü, Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere Fransız müttefiklerine karşı "Konsey Emirleri" olarak bilinen ticari yaptırımları uygulamaya koymuştu. Bu da İngiltere'nin muazzam tekstil sanayisini büyük ve önemli pazarlardan mahrum bırakıyor ve kumaş üreten bölgeleri ekonomik krize sürüklüyordu. Ülke genelinde dokuma ve örgü tezgâhları

boş duruyordu. İki yıl üst üste kötü geçen hasat, gıda fiyatlarının can yakıcı bir şekilde yükselmesine neden oldu. Kumaş ticareti bu kadar zayıflamışken, giderek artan sayıda işadamı da atölyelerine ve fabrikalarına daha otomatik makineler getirmeye başlamıştı.

Yirmi iki yaşındaki George Mellor, İngiltere'nin tam ortasındaki memleketi Huddersfield'den Büyük Kuyrukluyıldız'ı izleyebilecekti.

Fransız Devrimi'nin ateşlendiği yıl olan 1789'da doğan George'un katı bir ahlak anlayışı, sivri bir dili ve karizmatik bir yapısı vardı. Bir yerel tarihçinin tanımıyla, "1.80 boyunda, göğsü ilerde, omuzları dikti. Güçlü, sert, sıcak elleriyle sizi kavradığında içinizi ürpertirdi". "Gözleri kahverengiydi ve kor ateşle doluydu. Kafası yuvarlakça, koyu kumral saçları kıvrım kıvrımdı. Bazen öfkelense de asla kötü niyetli değildi."

George'un güçlü, köşeli çenesi, başka bir yazarın ifadesiyle "kararlı, azimli görünümünü" güçlendiriyordu. Dürüst, sabırsız ve açık sözlü, "demir iradeli, pervasız ve cüretkâr" bir adamdı. Babası o üç yaşındayken ölmüş, annesi de küçük bir kumaş kırpma atölyesinin sahibi olan John Wood'la evlenmişti. George onunla sürekli tartışırdı.

Wood, işleri azaldıkça ve eskiden dükkânına gönderilen siparişler şehir dışındaki daha büyük ve daha gelişmiş makineler kullanılan işletmelere gönderildikçe iyice hırçınlaşıyordu. Bu arada George da onun kendisine patronluk taslanmasından rahatsızdı. Bir keresinde çok öfkelenmiş ve üvey babasının evinden kaçmıştı. Eve dönmek için üvey babasına uzun bir yapılması gerekenler listesi verdi ve istekleri yerine getirilene kadar da geri dönmedi.

George, 1790'lar ve 1800'ler boyunca pek çok genç emekçi gibi "Boney" ile savaşmak üzere savaşa gitti. İngiltere'nin, Avrupa'da Napolyon'a karşı çok uzak ülkelerdeki savaşa katıldığı söyleniyordu. O da pek çok eski emekçi gibi, uzadıkça savaştan nefret etmeye başlamıştı.

George, ergenliğinin başlarında kırpıcı olmak için yedi yıl sürecek çıraklığa başladı. Kumaş kırpıcılığı, ağırlığı otuz kiloya kadar çıkan bir çift büyük makası kullanmayı gerektiriyordu. Bir kırpıcı, dokuma kumaş parçasının pürüzlü yüzeyini düzeltmek için tarak kullanır, ardından büyük bıçakları yünün üzerinde gezdirerek kumaşı pürüzsüz hale getirirdi. Bu son derece zor ve beceri gerektiren bir işti.

İyi bir kırpıcı, en kaliteli giysilerin üretilmesinde hayati önem taşıyordu. Kırpıcılar sektördeki çoğu çalışandan daha fazla kazanır ve daha söz sahibi olurlardı. Çünkü iyi bir işlenme ve kırpma süreci kumaşın değerini artırırken, kaba bir kırpma işlemi kumaşın değerini düşürüyordu. Kırpıcılar aynı zamanda asi, özgür ruhlu, azimli ve örgütlü olarak bilinirlerdi.

Birleşme Yasalarına rağmen, düşük ücretleri protesto etmek ya da işlerini etkileyebilecek makinelerin kullanılmasına direnmek için greve gittikleri biliniyordu. Kırpma işi ellerini ve ayaklarını nasırlandırır, vücutlarını aşındırır, büker ve biçimsizleştirirdi. Bir kırpıcı upuzun kollarından, bileklerindeki nasırlı derinin oluşturduğu "toynaklarından" anlaşılabilirdi. 1811 baharında George yirmili yaşlarının başındaydı. Bütün ergenliğini ve sonrasındaki dönemi bu işi öğrenerek geçirmişti. Yedi yıl boyunca bu zor ve zahmetli bir işte çalışmış; işi öğrenmenin bedelini yedi yıl köle gibi çalışarak ödemişti. Bu da ona haklı bir gurur veriyordu. İşine ve iş arkadaşlarına bağlılığı artmış, kimliğini bulmuştu.

George da bu işi şevkle öğrenmiş, zaman içinde arkadaş ve dostlar edinmişti. John Wood'un atölyesindeki kırpıcıların en karizmatiği haline gelmişti. Meslektaşları ona saygı duyuyor, tüm kasabalılar seviyordu. Huddersfield'li yazar D. F. E. Sykes'ın yazdıklarına göre, "George Mellor adam gibi adamdı".

Huddersfield on binden az nüfusu olan küçük bir kasabaydı ama değişimin etkisiyle çalkalanıyordu. Leeds'in yirmi mil güneybatısında, Nottingham'ın yetmiş mil kuzeydoğusunda, başkenti York olan Yorkshire kontluğunun West Riding bölgesindeydi. İngiltere'nin pek çok yerinde olduğu gibi West Riding de Wood ve George'un endişeyle izlediği makineler ve fabrikalar sayesinde, pek çok kişinin düzenini, rahatını ve huzurunu bozmasına rağmen hızla sanayileşiyordu. Bölge, muhalifliğe meyilli halkıyla ünlenmişti. Çok yakında herkes tarafından "huzursuzlar şehri" olarak tanınacaktı.

Oysa daha on beş yirmi yıl öncesine kadar, George'un sislerle kaplı ve sarp, yosun yeşili tepelerle çevrili memleketi "cennetten bir köşe" olarak bilinirdi. Yazar Daniel Defoe 1720'lerde West Riding'e seyahat ettiğinde hayrete düşmüştü. Bölgenin sadece güzelliğini değil, aynı za-

manda yüksek yaşam kalitesini, evlerdeki dokuma tezgâhlarının tıkırtısını ve son derece eşitlikçi toplumunu da övdü. "Yüksek ve dik tepelerin kenarları evlerle doluydu," diyordu. "Bölgenin her tarafı dağlık olmasına rağmen bütün tepeler ve yamaçları insanlarla doluydu. Bu insanların hepsi iş güç sahibiydi ne bir dilenci ne de boşta gezen bir insan vardı." Defoe bölgeyi o kadar çok sevdi ki, onu ünlendirecek olan meşhur romanını tamamlamak için oraya yerleşti. Hatta kahramanı Robinson Crusoe'yu da Huddersfield'li yaptı.

Huddersfield halkının en büyük geçim kaynağı dokumacılık, örgücülük ve kumaş ticaretiydi. Defoe'nun ziyaret ettiği dönemde bölge halkı yüzlerce yıldır yün dokumaktaydı; orada yaşayan neredeyse herkesin bu işle bir bağlantısı vardı. George kırpıcıydı, üvey babasının bir kumaş düzeltme atölyesi vardı, amcası William usta bir el tezgâhı dokumacısıydı. George'un yakın arkadaşı olan Ben de babası William'ın izinden gidiyordu. William dokuma işini evlerinden ve küçük bir çiftlikten bütün ailenin katılımıyla yürütüyordu. Herkes kendini bildi bileli bu iş böyle devam ediyordu.

D. F. E. Sykes ve George H. Walker'ın yazdığı *Ben o'Bill's* kitabında[3], Ben aile işini anlatırken, benzer şekilde çalışan on binlerce İngiliz dokumacının günlük yaşamına da bir ışık tutuyor:

> Babam yününü Huddersfield'de ihtiyar Abe Hirst'ten alırdı; yün çiftlikteki fıçılarda yıkanır ve boyanırdı, annem, kuzenim Mary ve hizmetçi kız Martha evi temizler, inekleri sağar (ve) eğirme işine yardım ederlerdi. Bükme ve dokuma işlerini evde, yukarıdaki uzun odada yapardık. Evde dört dokuma tezgâhımız vardı. Komşulara iş verdiğimiz de olurdu. Gerçekten çok meşgul bir hayatımız vardı.

Bu dört tezgâhta Ben ve babasıyla çalışan gündelikçiler de olurdu. Dokudukları kumaşı yerel bir tüccara satarlardı; o da kumaşı John Wood'unki gibi bir atölyede kırptırır ve son halini verdirirdi. Defoe, tıpkı George ile üvey babası ya da Ben ile babası gibi, West Riding halkının da "genellikle çok çalıştıkları ama hep işlerinin olduğu harika bir dö-

3 Bir Yorkshire Masalı (Londra: Simpkin, Marshall, Hamilton, Kent, 1898) Huddersfield tarihçisi D. F. E. Sykes ve George H. Walker tarafından araştırılmıştır. Sözkonusu olaylara doğrudan aşina olan kişilerle röportaj yaptılar ve kitap gerçek olayları ve kahramanları anlattılar, ancak çalışmayı kurgu olarak yayımlamayı seçtiler.

nemde yaşadıklarını, bunun da o dönemde ülkedeki iyilik, birlik ve beraberliğin kesin bir kanıtı olduğunu" söyler.

Bu, ilk "küçük sanayi" idi. Esnek ve aile odaklı bir yaşam tarzına imkân sağlıyordu. Yapılması gereken zorlu işler vardı ve herkesin katkıda bulunması bekleniyordu. Ancak yaygın uygulama haftada sadece otuz saat ve kişinin kendi programına göre çalışması ve uzun hafta sonları için zaman ayırmak şeklindeydi. Londra doğumlu romancı Elizabeth Gaskell, Yorkshire'ın eşitlikçi toplumu karşısında hayrete düştüğünü yazmıştır: "Neredeyse her hane işin belli bir dalına odaklanmış gibidir. Kasabadan hızlı geçerseniz, profesyonel orta sınıf mensubu doktor ya da avukatın evlerinin hangisi olduğunu anlamakta zorlanırsınız." Bu çalışan kesimin "kendi konumlarının üstünde" olanlarla bu kadar içli dışlı olabilmeleri onu "tiksindirmişti".

Ancak 1811'de bu küçük işletmeler zorlanıyordu. Yeni işler ortaya çıkmıştı. Yerel demirci dükkânları da makine imalatıyla meşguldü. Aslında, değişim George'un bütün hayatını ve yaşadığı toprakları yavaş yavaş kuşatıyordu ve ona göre bu durum pek de hayra alamet değildi. Huddersfield'daki kamu arazileri özel mülkiyet haline getirilmiş yüksek duvarlarla çevrilmişti. Bütün o araziler şimdi bir avuç seçkin toprak sahibinin eline geçmişti. Fabrikalar manzarada koyu lekeler oluşturuyor, kömür madenleri ve buharlı makineler doğanın rengini karartıyordu. Huddersfield, Sanayi Devrimi'nin ön saflarında mücadele ediyordu, ancak 1811'de henüz bunun adı konmamıştı.

George için bu kişisel bir meseleydi. Huddersfield'de iki yeni makine ortaya çıkmıştı: çarklı tezgâh (düzleştirici) ve makaslama makinesi... Bu makineler, George gibi kırpıcıların yıllarca uğraşarak mükemmelleştirdiği işi, vasıfsız bir operatörle, hatta bir çocukla bile yapabiliyordu. Çarklı tezgâh, son halini almamış bir kumaş parçasının kıvrımlarını otomatik olarak düzeltebiliyor, makaslar da kırpma işini otomatik olarak yapıyordu. Wiltshire kırpıcıları 1803'te bir grev ve kundaklamayla çarklı tezgâhların önünü kesmiş, yaygınlaşmasını engellemişlerdi. Ama şimdi işler kötüydü, kırpıcıların elinde daha az koz vardı ve iş adamları makineleri geri getirmişti. Artık demirciler bu makineleri üretmeye devam ediyor, büyük iş adamları da artan bir oranda kendi atölyelerinde ve fabrikalarında bu teknolojiye adapte oluyorlardı.

George Mellor, esaret gibi geçen yedi yıllık çıraklık hizmetini tam da bu makinelerin sahipleri onun geleceğini silmek için harekete geçtiklerinde tamamlamıştı. İngiltere'deki emekçilerin gece gökyüzünde gördüklerinin kötü alametler olduğuna inanmaları için pek çok nedenleri vardı. Herkes gibi George da biliyordu bunu.

GRAVENER HENSON

Mart 1811

Yirmi altı yaşındaki bir örgü ustası olan Gravener Henson, Birleşme Yasaları'nın bir şaka olduğunu düşünüyordu. Öyle olduklarını kanıtlamaya da çalışıyordu.

Her işçi, kraliyetin reform hareketlerine karşı iyice paranoyaklaştığı bir dönemde, on yıl önce çıkarılan bu yasaların işçilerin sendika kurmasını yasakladığını biliyordu. Ancak yasalar teknik olarak iki yönlüydü. İşletme sahiplerinin de "birleşmeleri" yasaklanmıştı. Bu da fiyatları sabitleyemeyecekleri, ücretleri belirlemek için gizli anlaşma yapamayacakları anlamına geliyordu.

Bu nedenle, Nottinghamlı büyük çorap tüccar-imalatçılarından oluşan bir grubun, ücretleri indirme yönündeki ortak kararlarını pervasızca ilan etmeleri Henson'a saçma geldi. Şehrin en büyük çorap tüccar imalatçılarından dördü, küçük el tezgâhlarında çorap, dantel, tayt ve benzeri şeyleri örenlere ödedikleri ücretleri düşürmeye karar vermiş ve *Nottingham Journal*'da da gerekçelerini açıklayan bir makale yayımlamışlardı.

Bu makale, örücüler ile büyük çorap tüccar-imalatçıları arasındaki, yani işçiler ile patronlar arasındaki çatışmada adeta yeni bir yaylım ateşiydi. Tüccar-imalatçıların örücülere karşı işbirliği yapmaktaki zamanlaması bundan daha kötü olamazdı. Huddersfield'de olduğu gibi, Nottinghamshire'da dokumacılık ve kumaş üretimi yaptırımlar, savaş vergileri ve kötü hasat nedeniyle dibe vurmuştu. Nottingham çorap

imalatının merkeziydi. Örmecilik ve dantelcilik bölge ekonomisinin yaklaşık yarısını oluşturuyordu.

Kırpıcılık kadar kazandırmasa da çorap örücülüğü hep itibarlı bir meslek olmuştu. Örücüler çok para kazanmıyorladı ama yetenekli, işini ciddiye alan ve çalışma saatlerini kendileri ayarlayabilen kişilerdi. Kumaş satıcısı William Gardiner, 1838 tarihli anı kitabı *Müzik ve Dostlar*'da (Music and Friends) bir çorap örücüsünün krizden önceki hayatını anlatmıştır:

> Ortak ve açık alanlara sahip olmak onlar için en büyük nimetti. Onlara rahatlatık veren başka şeyler de vardı. Çorapçının bahçesinde bezelye, fasulye, bir de bol köpüklü bir fıçı bira vardı. Ayrıca iki takım elbisesi, bir iş elbisesi, bir de kiliseye giderken pazarları giydiği elbisesi vardı; üstüne üstlük, yaz aylarında büyük bir zevkle kullandığı boş vakti de vardı. Yıl; tatillerle, davetlerle ve panayırlarla doluydu; hayat sadece işten ibaret değildi. Ev tezgâhları olanlar nadiren haftada üç günden fazla çalışırlardı.

Artık çok sayıda örücü işsiz kalmıştı. Talep azaldığı için büyük çorap imalatçıları ücretleri düşürmüş, çırakları ve çocukları ucuz işgücü olarak kullanmaya ve düşük kaliteli taklit mallar üretmeye başlamışlardı. Söylediklerine göre savaş devam ediyordu ve zor günler geçiriyorlardı. Pazar daralınca ellerinden bir şey gelmiyordu. Ayrıca, o yıl "çorapların modası da geçti," dediler. Haksız da sayılmazlardı. Zengin ve fakir arasındaki uçurumun giderek derinleştiğinin bir işareti daha vardı. Londra'daki besili aristokratlar şişman bedenlerini daha iyi gizlemek için artık bacakları tamamen saran uzun çoraplar yerine pantolon ve çizme giymeyi tercih ediyorlardı.

Ancak bazı vicdansız çorap imalatçıları ödemeleri de yapmıyor, örücüleri takasa ya da mal almaya zorluyorlardı.

Daha da kötüsü, çoğu örücü çalıştıkları tezgâhları kiralamak zorundaydı. Sektör dışındaki spekülatörler makineleri toplu olarak satın almaya ve fiyatları yükseltmeye başlamışlardı. Bu kişilerin, bir örücünün gelirinin yüzde otuzunu talep etmesi sıradan bir durum haline gelmişti.

Ancak işçiler bir araya gelip büyük imalatçılardan ücretlerini artırmalarını talep etseler ya da herhangi bir sorunlarını dile getirseler hemen hapse atılabilirlerdi. Bu, yasalara göre yasadışı bir "birleşme" olurdu.

Ancak Nottingham'lı dört büyük çorap imalatçısı hep birlikte "kendi işçilerimizin ücretlerini düşüreceğiz, teklifimizi kabul edip etmemek tamamen kendi tercihlerine kalmıştır" diye ilan ettiklerinde, hapse falan girmeyeceklerinden adları gibi emindiler.

Bu yüzden Gravener Henson bu konuda bir şeyler yapmaya karar verdi. Yargıcın ofisine gidecek ve onları Birleşme Yasaları'nı ihlal etmekle suçlayacaktı.

1775'te Nottingham'da doğan Henson neredeyse hiç okula gitmemişti. Ancak okumaya merak salınca pazarları ücretsiz Wesleyan kilise okuluna gitmeye başladı. Kendi başına önce yazmayı sonra da iyi yazmayı öğrendi. Bir aktivist ve hak savunucusu olarak ortaya çıkmadan önce yıllarca örücü çıraklığı yaptı. Biraz dalgacıydı ama işini iyi yapardı, tutkuluydu ama tuhaftı, patavatsızdı ama hitabeti güzeldi. Akranlarından biri onu "tıknaz, kısa boyunlu, meraklı küçük gözleri olan, koca kafalı" olarak tanımlıyordu.

Bu geniş, koca kafa; dokumacılık ve ilgili kanunlar hakkında eşsiz bir bilgi birikimine sahipti. Bir meslektaşı, "Olağanüstü bir hafızaya sahipti ve imalat ve ticaret tarihinden çok hoşlanırdı," diye yazmıştı. "Ülkedeki ve Fransa'daki bu konuları düzenleyen yasaların çoğunu biliyordu." Onun benzersiz uzmanlığı kulaktan kulağa yayılmıştı. 1809'da bazı dokuma emekçileri, patronlarıyla yaşadıkları bir anlaşmazlığı çözmek için ondan yardım istediler. Henson, sonradan olayı esprili bir dille "Nezaketleriyle beni harekete geçmeye zorladılar ve makinemi durdurdular" diye anlattı.

Henson, 1811'de, tekstil bilgisi ve yetkililerle ilişkiler konusundaki deneyimiyle Nottingham belediye binasına gitti ve büyük imalatçıları ücretleri düşürmek için bir araya gelmekle suçladı. Ama yetkililer hiç istiflerini bozmadılar.

Olayı şöyle anlatıyordu: "Sulh hakimleri bana yeterli kanıtım olmadığını söylediler, ben de gazeteyi gösterdim. Kanıtı sorduklarında da açık açık 'dört imzalı ücretleri düşürme kararlarını haftalarca dört gazetede yayınladılar,' dedim."

Yerel müfettişlere göre bunların hiçbiri şehirdeki en büyük iş çevrelerine karşı bir dava açmaları için yeterli değildi. Henson, "Onlara

kalırsa, işi daha fazla uzatmayıp bırakmalıydım," diye açıkladı. Ona kapıyı gösterdiler ama Henson yılmadı ve geri döndü. Bu kez, tezgâhların sahibi olan büyük imalatçı ve tüccarlara karşı bir tutuklama emri çıkarmayı kabul ettiler. Henson'ı, emrin yazılması için dava kâtibine gönderdiler. Süreç orada uzatılıp gündemden düşürüldü.

Henson olayı "Bana tutuklama emri vermeyi reddettiler çünkü hangi mahallede buluştuklarını kanıtlayamadım," diye anlatıyordu. Davadan vazgeçti, ancak anlaşılmıştı ki örücüler ve onların örgülerinden kazanç sağlayan büyük çorap imalatçıları ve tüccarları çok farklı kurallara tâbiydi. Bu aşamadan sonra örücüler ve büyük imalatçılar arasındaki husumet daha da derinleşti. Emekçiler giderek artan bir çaresizlikle davalarını savunmaya devam ettiler; tezgâhlarında çalıştıkları büyük imalatçılar ücretleri çok düşürmüş, tezgâh kiralarını çok yükseltmiş ve sonunda birçoğunu uçurumun kenarına itmişti.

Henson daha sonra yetkililere durumu "İmalatçılar bizi hiç dinlemediler... Örücüler de sonunda birleşip kalabalıklar oluşturdular. Çok yakında makineleri kırmaya başlayacakları belliydi" diye ifade etti.

MAKİNE KIRICILAR

Mart 1811

Büyük Kuyrukluyıldız'ın ilk ortaya çıktığı ayın ortalarında, 11 Mart 1811'de, umutsuz ve öfkeli bir kalabalık Nottingham'ın merkezindeki pislik içindeki meydanı doldurdu ve sayıları bine ulaştı.

Şehir insan dışkısı gibi kokuyordu. Aşırı kalabalıktı, fakirdi ve pisti. İngiltere'nin birçok kentinde nüfus patlaması yaşanıyor, yerel yönetimler buna ayak uyduramıyordu.

1650 ve 1750 yılları arasında İngiltere'nin nüfusu beş milyonun biraz üzerinde sabit kalmıştı. Nüfusun yüzde 15'i şehirlerde, geri kalanı ise George Mellor'un kasabası West Riding gibi kırsal bölgelerde yaşıyordu. Fakat 1811'e gelindiğinde nüfus 9 milyon, 1820'de ise 10 milyona çıkmıştı. Kent-kır ilişkisi tersine dönmüştü. Nüfusun yüzde seksen beşi şehirlerde, sadece yüzde 15'i kırsal kesimde yaşıyordu. Nottingham gelişime ayak uydurmaya çalışırken "yoksullar birbirlerinin ekmeğiyle geçiniyordu".

Genç örgücü çırağı olan William Felkin durumu şöyle anlatıyordu: "Artık yapacak başka işleri olmayan pek çok işçi bir yıl boyunca çok az bir ücretle sokakları süpürdüler... Ücretleri düşüren büyük imalatçılara karşı intikam yeminleri ettiler, yüksek perdelerden tehditler savurdular. Bölgenin her yerinden gelmişlerdi."

Ateşli konuşmalar yapıldı ve ağzı laf yapan kişiler mağduriyetlerini dile getirdi. Bazıları Napolyon'a karşı savaş ve Konsey Emirleri yüzünden saraya ateş püskürdü. Diğerleri ise yiyecek fiyatlarına zam yapan

dükkân sahiplerine karşı haykırıyordu; bütün aile günlerce yemek yiyemiyordu. Siyasi reform talebinde bulunanlar da vardı. Asgari ücret, emekçilerin haklarının korunması, temsiliyet istiyorlardı.

Konuşmacıların hedef aldıkları bir başka önemli konu da otomasyondu. Kumaş üretim hızını artırmak ve ücretleri daha da düşürmeyi haklı göstermek için geniş tezgâhları kullanmaya başlayan patronlara ve büyük imalatçılara ateş püskürdüler. Çorap örücüler, bu makinelerin zanaatkârları işsiz bıraktığını haykırıyordu. Geniş çerçeveli tezgâhlarla üretim uzun süredir vardı ama esas olarak daha ucuz ve tek kullanımlık ürünlerin üretiminde kullanılıyordu. Bu zor zamanlarda, patronlar bu teknolojiyi çok kötü bir şekilde, çocuklar ve vasıfsız işçileri de işin içine sokarak kullanmaya başladılar. İşe aşina olmayan biri, bir geniş çerçeveli tezgâh kullandığında normal tezgâhtaki örücülerden altı kat hızlı çorap üretebiliyordu, ancak ürün kalitesi daha düşük oluyordu. Yetenekli örücüler tüm çorabı tek bir parça halinde yaparken, geniş çerçeveli tezgâhlar iki parça halinde "kesilmiş" ve birbirine dikilmesi gereken çoraplar üretiyordu.

Çorap örücüler, kendileri için rekabet konusu oluşturmayan basit mallar üretirken geniş çerçeveli tezgâhların kullanımına karşı çıkmadılar. Sadece yeni bir teknoloji diye ondan nefret etmiyor ya da korkmuyorlardı. Bir tarihçiye göre, "Çalışanların bazı makinelerden hoşlanmamasının nedeni, bunların makine ya da yeni olması değil, nasıl kullanıldığıydı". İşçilerin yeni teknolojiyi ısrarla desteklediği pek çok durum vardı: İmalatçılardan, yaptıkları işin kalitesini kanıtlamak için kumaştaki iplik sayısını daha doğru sayan bir makine talep etmişlerdi. Ancak çorap imalatçıları, kumaşın kalitesini kendileri belirlemeye ve işçilere kaliteye bakmaksızın kendi uygun gördükleri ücretleri vermeye devam etmek istedikleri için bu makineyi reddettiler.

Ancak büyük imalatçılar geniş çerçeveli tezgâhları üretim maliyetlerini ve örücülerin ücretlerini düşürmek için kullandıkça, çalışanlar makineleri sömürücüler listesinin başına koydu. Bu yeni makineler yüzünden işlerinden olmaları da öfkelerini iyice artırdı. Örücüler belki zengin değillerdi ama onurluydular. Artık imalatçılar ve tüccarlar kârlarını çalışanların tezgâh kiralarına ve işlenmemiş mallara zam yaparak, para yerine takas ya da zorla mal satarak artırıyorlardı. Bu kriz döneminde sırf kendi kârlarını artırabilmek için yeni makineler alıyor-

lar, makinelerde de çocukları çalıştırıyorlardı. O yıl, şehirdeki otuz bin sakinin yarısının adı yoksullar listesindeydi ve her biri hayırseverlerden yardım almak için çırpınıyordu. Ekonomik durum o kadar kötüydü ki umudunu yitirmiş örücüler intihar ediyordu.

Kriz bu boyutlara ulaşmadan önce, Gravener Henson gibi kişilerin harekete geçirdiği Nottingham'daki dokuma emekçileri, çorap imalatçılarına ve sulh hakimlerine mağduriyetlerini anlatmaya çalışmışlardı. Standartların altındaki ürünlerin sektörün itibarını zedeleyeceğini, geniş çerçeveli tezgâh kullanmanın II. Charles tarafından yürürlüğe konan çıraklara ilişkin düzenlemeyi ihlal ettiğini, çoğunluğun durumu kötüye giderken sırf birkaç kişi daha fazla kâr etsin diye bunca insanı işsiz bırakmanın ahlaki olmadığını savundular.

Çok önemli noktalara değindiler, doğru tespitlerde bulundular.

Ancak halka açık söylemleri duymazlıktan gelindi. Lobicilik faaliyetleri de işe yaramadı. On yıl boyunca, dokumacıları, örücüleri ve kırpıcıları temsil eden bir grup meslek erbabı, imalatçıların ihlal ettiği yasa ve yönetmeliklerin uygulanması için parlamentoya dilekçe verdi. Ancak parlamento hep işçilerin aleyhinde karar verdi. 1809 yılında, Başbakan Spencer Perceval hükümeti meslek yönetmeliklerini tamamen yürürlükten kaldırdı. Bir yıl önce de asgari ücret talep eden toplu bir halk hareketini engellemişlerdi.

Barışçıl protesto eylemleri de pek işe yaramamıştı. İşçilerin Nottingham'da toplanmasından sadece birkaç hafta önce, bir grup örücü hava kararana kadar beklemiş, geniş çerçeveli tezgâhların olduğu bir fabrikaya gizlice girmiş ve makineleri çalıştıran milleri sökmüştü. Ancak bu uyarı niteliğindeki isyan hareketi imalatçıları etkilemedi. Örücülerin ücretlerini geniş tezgâhlardan önceki seviyelere getirmeyi reddettiler.

Tüm bunlar, 1811 yılının Mart ayında Nottingham meydanındaki kalabalığın arttığı o günlerde kabaracak olan o seli alttan alta beslemekteydi.

Nottingham Journal'ın haberine göre, "Civar köylerden bazı kişiler maruz kaldıkları zorlukları işverenlerine göstermek ve başkalarına da geçimlerini sağlamanın tek yolu olan taleplerini yerine getirmeleri için gözdağı vermek amacıyla" şehre gelmişlerdi.

Gerginlik artınca iyice endişelenen şehir yetkilileri kalabalığı bastırmak için süvarileri göreve çağırdı. Toplantı gergin ve ateşli de olsa dokuza kadar barışçıl bir protestolarla sürdü. Kalabalık dağılınca da güvenlik görevlilerinin işi bitti.

Akşam karanlığından sonra, kalabalık şehrin hemen dışında yeniden toplandı ve komşu ilçeden gelen diğer protestocularla birleşerek iki-üç bin kişilik bir kalabalığa dönüştü.

Gelişigüzel bir şekilde toplanmış emekçilerden oluşan kalabalık, yeni bir dokuma fabrikasının bulunduğu yakındaki Arnold şehrine doğru yola koyuldu. Karanlıkta, yüzlerini siyah maskelerle kapatan adamlar içeri süzüldüler. Gravener Henson yanılmamıştı: makineleri kırmaya hazırdılar. Büyük bir demirci çekiciyle makinaları teker teker parçaladılar. Gün doğumundan önce, "iğrenç makinelerin" altmışı hurda haline gelmişti.

Maskeli adamlardan oluşan çetelerin gerçekleştirdiği küçük, organize saldırılar sonraki günlerde de devam etti. Sadece geniş çerçeveli tezgâhlara saldırıyorlardı. Kısa zamanda çok sayıda geniş çerçeveli tezgâh hurdaya döndü.

Bu karışıklıklar Nottinghamlı çorap imalatçılarını iki hafta sonra, 26 Mart'ta bir toplantı yapmaya ikna etti. Toplantıda ilk olarak "bazı örücülerin başvurduğu yasadışı yöntemler" kınandı.

İkinci olarak da "dokuma sektöründe genel olarak tüm işler için ESKİ FİYATLARIN uygulanmasını tavsiye eden" bir bildiri yayınladılar.

Makine Kırıcılar kazanmıştı. Şimdilik hayatlarını kazanmaya devam edebileceklerdi.

GİRİŞİMCİLER

1800'ler

1800'lerin başında, fabrika sahibi John Jones küçük bir rakibine "Yüce Tanrım Francis, benim gibi yerleri olmayanlar, hiç kendilerine kumaşçıyım demesinler" diyerek alay etti. Kastettiği şuydu: İşinizi otomatikleştirmediğiniz ve seri üretime geçmediğiniz sürece piyasada rekabet edemezsiniz.

Yerel emekçilerin protestolarına rağmen Jones, İngiltere'nin batısındaki en büyük ve en mekanize kumaş üretim fabrikasını inşa etmişti. Bu, 1803'te kırpıcıların mücadele ettiği ve genç çırak Thomas Helliker'in yıkılmasından sorumlu tutularak asılmasına neden olan fabrikaydı. Jones ve onun gibi kişilerin yüksek teknolojili fabrikalar kurma konusundaki kararlılığı, diğer işletme sahiplerini de halk ve hatta kendileri karşı çıksa bile makine kullanmaya itti.

Bir Yorkshire tarihçisi durumu şöyle özetliyordu: "Son birkaç yıl boyunca, daha cesur tüccarlar ve bazı büyük kumaş ustaları, üretimin tüm aşamalarını tek bir çatı altında topladıkları ve pamuk endüstrisini dönüştürmekte olan makinelerden tam olarak yararlandıkları takdirde kazanabilecekleri serveti görmüşlerdi." Lojistik açıdan üretimi bu şekilde düzenlemek yani küçük fabrikalar kurmak nispeten kolaydı. Sanayi Devrimi uzmanı bir ekonomi tarihçisine göre, o dönemde tekstil sektörü, "Küçük sermayeli, enerjik ve hırslı insanlar için bir fırsatlar ülkesiydi". Başka bir deyişle, bir "start-up" kurmak için ideal bir zamandı.

1700'lerin sonu ve 1800'lerin başında, yeni teknolojiyi benimseyen birçok girişimci işe kiraladıkları mütevazı mekânlarda başladı: eski tahıl depoları ya da boş salonlar, yani o zamanın Silikon Vadisi garajları. Hızlı bir şekilde yeni bir işletme kurmak için gerekli ekipman pek de pahalı değildi. Borçla ya da biraz birikmiş parayla birkaç kullanılmış dokuma tezgâhı alınabilir, makul büyüklükte bir üretim alanı kiralanabilir ve hatta gerekirse bir buhar makinesinin aylık taksidi bile ödenebilirdi (o zamanlar da şimdi olduğu gibi, krediler kişinin toplum içindeki konumu, geçmişi ve itibarı gibi birçok etmen dikkate alınarak veriliyordu. Kimlerin ne kadar kredi alacağı baştan belli oluyordu).

Ancak girişimciler makinelere yatırım yapıp işleri daha küçük parçalara bölmeye ve kârlarını artırmaya devam ettikçe, bu kârların başka bedellerinin olduğu, eşitsizlik ve öfke tohumları ektikleri ortaya çıktı. Çoğu kendi komşuları olan dokuma emekçilerinin bu makineleşme sürecine karşı olduklarını biliyorlardı. Protestolar, tehditler ve parçalanan makinelerle ilgili birçok haber duymuşlardı.

O günlerde bu kadar çok gözünü karatmış girişimci yoktu ama sayıları giderek artıyordu. William Horsfall adında hırslı bir girişimcinin Huddersfield dışında dört yüz işçinin çalıştığı devasa bir yün fabrikası vardı. Pırıl pırıl otomatik yün tarama makineleriyle doluydu. *Leeds Mercury* gazetesine göre göre fabrikası "Gözle görülür bir mükemmelliğe ulaşmıştı". Ancak kumaşların çoğu hâlâ Jones'un alay ederek bahsettiği dokumacılar tarafından üretiliyordu ve bölgedeki tezgâhların çoğu da onlara aitti.

Çoğu zaman bu küçük işletme sahipleri, işlerini elinden almasından korktukları için makineleri protesto eden dokumacılara, çorap örücülerine ve kırpıcılara sempati duyuyorlardı. Buna rağmen pek çok küçük işletme sahibi, sempati duydukları emekçilerin değil, dönemin teknoloji devlerinin yanında yer aldılar. Neden mi?

Sanayileşme öncesi dönemde yün üreten sağlıklı bir işletmenin sahibi olduğunuzu düşünün. Hammaddeyi ya da eğrilmiş ipliği satın alıyorsunuz ve onu kaba bir kumaş parçasına dönüştüren bir dokumacıya teslim ediyorsunuz. Daha sonra bu kumaşı bir kırpma atölyesine götürüyor, tüm kaba kısımları kesilmiş, düzeltilmiş ve yumuşatılmış bir kumaş haline getiriyorsunuz. Daha sonra "bitmiş" kumaşı oradan alıp müşterilerinize ya da bir piyasaya satıyorsunuz.

Müşterileriniz yerel alıcılar ile Londra ve hatta Amerika Birleşik Devletleri gibi daha uzak pazarlara satış yapan büyük distribütörlerden oluşuyor. İşiniz, bağlantılarınız ve müşteri portföyünüzün çoğu, kendi babası da kumaş tüccarı olan babanızdan size miras kaldı. Çok büyük paralar kazanmıyorsunuz ama kazancınız yerinde. İş yaptığınız dokumacılar ve kırpıcılarla ilişkileriniz çok iyi. Ailelerini tanıyorsunuz, bazılarıyla arkadaşsınız ve emekleri için adil bir ücret ödemekten memnunsunuz. Mükemmel olmasa da mevcut düzenden memnunsunuz. Bazen bir kumaşın kalitesi ya da bir siparişin gecikmesi nedeniyle tartışmalar çıksa da bütün taraflar kendilerine saygı duyulmasından, emeklerinin karşılığını almaktan ve sahip oldukları özerklik düzeyinden memnunlar. Bu da hem gelenekleri hem de toplumu bir arada tutup güçlendiriyor.

Fakat son zamanlarda işler zorlaştı. Dokumacılardan rakiplerinize kadar bildiğiniz hemen herkesin nefret ettiği ekonomik yaptırımlar mallarınıza olan talebi azalttı. Mesleğe yeni işadamları giriyor ve bazı eski işadamları da farklı bir yaklaşım benimsiyor. Bu girişimciler genellikle bölge dışından geliyor, işle ilgili bilgileri çok az ve bölge halkını pek önemsemiyorlar. Kumaşları kendi evlerinde çalışan dokumacılardan satın almıyorlar, dokuma işini kendi atölye ve fabrikalarındaki çırak ve kalfalara yaptırıyorlar. Ayrıca, sizin yıllardır insanlarla yaptığınız işleri otomatik olarak yapan makineler için banka kredileri alabiliyorlar. Bu işletmelerin çoğu küçük ama sayıları giderek artıyor.

Ardından, sizden biraz daha gözü kara olan bazı eski patronlar ve bir avuç yeni rakibiniz yeni teknolojiye daha da büyük yatırımlar yapmaya başlıyor. İşçileri tek bir büyük çatı altında toplamak ve işgücünden tasarruf etmek için daha büyük tesisler ve fabrikalar inşa ediyorlar. İnsanların onları sevmeyeceğini biliyorlar ama çok para kazanmaya devam ediyorlar. "Bırakınız yapsınlar" felsefesinden ya da ilerlemeden dem vurarak kendilerini geleceğin sahibi olarak ilan ediyorlar (bu gidişattan dolayı Adam Smith ve görüşlerini suçlayabilirsiniz. 1776'da yayımlanan *Ulusların Zenginliği* kitabı son yıllarda işadamları arasında büyük bir rağbet gördü). Bazıları da inovasyonun bir erdem olduğuna iman etmiş gibiler.

Artık bu rakipleriniz kumaşlarını sizden daha ucuza satabiliyor. Son on yıldır her hafta kumaş pazarında gördüğünüz müşterilerinizden

bazıları sizin kumaşınız yerine daha ucuzunu almaya mecbur olduklarını söylüyorlar. Ne olur üzerinize alınmayın. Sizle ya da kumaşınızla ilgili bir şey değil bu. Şartlar zorluyor. İşletmeniz bu kadar çok darbeyi kaldıracak büyüklükte ve güçte değil; tehlike çanları çalıyor. Belki de gelecek, bir çocuk çırağın aynı anda birden fazla kırpım yapmasını mümkün kılan yeni makinelerde ya da kesilmiş çorapları daha hızlı ve daha ucuza üretebilen geniş çerçeveli tezgâhlardadır.

Artık bir seçim yapmak zorundasınız: Siz de maliyetlerinizi düşürebilmek için makine satın alacak ve hayatınız boyunca tanıdığınız ve şimdi işsiz kalmalarına neden olacağınız bu insanlardan özür mü dileyeceksiniz? Yoksa kazancınız düşerken bile kumaş işçilerinin yanında mı duracaksınız?

Bazı tüccarlar, küçük ve orta büyüklükteki kumaş üreticileri büyük girişimcilere karşı işçilerin yanında yer aldı ve yeni tezgâh almayı reddetti. *Ben o' Bill's'te* bu çelişkili durum şöyle açıklanıyor: "Ben'in dokumacı ve küçük işveren olan babası William Bamforth, birkaç rakibinin yaptığı gibi otomatik makinelere yatırım yapma konusunu düşünmektedir ama bu ihtimal onu o kadar rahatsız eder ki tavsiye almak için papazı, Bay Webster'ı ziyaret eder. Webster ona bir deyimi hatırlatır: 'Alınteri dökenin emeğinin karşılığını ver. Tarlayı süren öküzünü yemsiz bırakma.' Webster, Bamforth'u, bu yeni makinelerin dokumacıları ekmeklerinden edebileceği konusunda uyarır, bu yeni nesil iş adamları gibi teknolojiye geçmemesini ve 'zengin olmak için acele etmemesini' tavsiye eder:"

> Bu yeni yöntemleri kullanmak için bir fabrika kurmaktan bahsediyorsunuz. Şimdi size soruyorum Bamforth kardeş, servetinizi insanların felâketi üzerine inşa ederseniz, Tanrı katında makbul insan olabilir misiniz? Bu yeni tezgâhların her birinin beş-altı kişinin işini yapacağını söylüyorsunuz. Ayrıca özen ve beceri gerektirmeyen dokuma tezgâhlarından da söz ediliyor. Ne kadar doğru bilmiyorum. Fakat makineler kurulursa bu yamaçlar ve tüm bölge için çok kara günler başlayacak. Şimdi başlarını sokacak bir çatıları olan bu insanlara ne olacak?

Webster, "Zor zamanlar geçiriyor olabiliriz ama insanlar hâlâ ailelerini, bebeklerini besleyecek, eve ekmek götürebilecek kadar kazanabiliyorlar... Yeni makineler imal edebilirsiniz ama emirlerinizi dinleyip

işinizi yaptıracak yeni insanlar imal edemezsiniz," der. Bunun üzerine, kendisi de dokumacı çalıştıran bir usta dokumacı olan Bamforth, işini otomatikleştirmemeye karar verir.

Geleceğin muhafazakâr politikacısı ve çocuk işçi reformcusu Richard Oastler'ın babası olan güçlü bir kumaş tüccarı da otomasyona yatırım yapmayı reddetmiş ve bunun "Zenginler için bir baskı aracı ve yoksullar için de bir aşağılanma ve sefalet aracı" olduğunu savunmuş ve kumaş işinden tamamen çekilmiştir. Bazıları iflas etme riskine rağmen evde dokuma sistemine bağlı kaldı.

Elbette birçok kişi de öyle davranmadı.

Bu teknoloji yarışına katılan çoğu kişinin vicdanı rahat değildi ve çelişkiler içindeydiler. Çalışanların nesiller boyunca korudukları sosyal düzen ve uzlaşmanın, atölyeye eklenen her makineyle alt üst olduğunu görüyorlardı. Ancak rakipleri olan acımasız büyük girişimcileri onları makineleşmeye zorluyordu. Jones, Gott ve Horsfall gibi girişimciler ekmeklerinden ettikleri çalışanlara aldırmıyorlardı. Onları bu kadar acımasız hale getiren şey açgözlülükleri, doymak bilmeyen hırsları ve Adam Smith'in çok moda olan serbest piyasa felsefesine olan derin inançlarıydı.

Bu, Sanayi Devrimi'nin başlarında dağınık ilerleyen bir süreçti. Küçük imalatçılar küçük yenilikler ve iyileştirmeler yapıyor ve yavaş yavaş makinelere geçiyordu ama hepsi de büyük fabrika sahiplerinin koyduğu kurallara ve oluşturduğu örneklere göre iş yapıyorlardı. Çok ilginçtir ki daha sonraki sanayi devrimlerinde de benzer bir süreç yaşanacaktı. Yirminci yüzyıl otomasyon tarihçisi David Noble bunu şöyle açıklıyor: "Yöneticiler, 'herkes bunu yapıyor' diye otomasyona geçmeleri gerektiğini düşünüyor. Bu, daha yenilikçi rakipleri tarafından alt edilecekleri korkusundan kaynaklanıyor. Ekipman satıcılarının kışkırttığı bir paranoya durumu bu. Otomasyonun kaçınılmaz, önlenemez olduğuna dair üstü kapalı bir inanç var ve bu inanç kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüşüyor."

Girişimcilerin çoğu çalışan kesimin dert ve şikâyetlerine kör ve sağır kalınca, emekçilerin hoşnutsuzluğu arttı. *Ben o' Bill's*'de Asker Jack adında bir adam Huddersfield'lı işadamlarını şöyle anlatıyordu: "Şimdi patronlar bu yeni makinelerle zaten kötü olan durumumuzu daha

da kötüleştiriyorlar; bir de 'herkes kendi başının çaresine baksın, altta kalanın canı çıksın diyorlar.'"

1800'lerin çalışan kesimleri, topluluklarında kimin hangi tarafta olduğunu biliyordu. Kimlerin çerçeveli tezgahları reddettiğini, kimlerin gelenekleri korumak ve adil ücretler ödemek için çalıştığını çok iyi biliyorlardı. Tabi kimlerin bu ekonomik krizin ortasında komşularını işsiz bırakacak makineleri almayı Tanrı vergisi bir hak olarak gördüğünü de.

KRAL NAİBİ PRENS

1811 Yazı

Nihayet, adı "Deli Kral"a çıkmış olan kralın artık ülkeyi yönetemeyecek kadar hasta olduğu ilan edilmişti. Saltanatının uzun bir dönemini mani nöbetleriyle mücadele ederek geçiren III. George, 1811'de artık dengesini tamamen kaybetmişti. En büyük oğlu Galler Prensi George, resmi olarak Naip Prens ve İngiltere'nin hükümdarı oldu. Ancak kralın iyileşme ihtimaline karşı bir yıl boyunca yetkilerini kısıtlı olarak kullanabilecekti. Naibin ilk işlerinden biri Londra'nın çok uzun zamandır görmediği en gösterişli partiyi düzenlemek oldu. Hiçbir masraftan kaçınılmadı. Davetli listesinde bin beş yüzden fazla isim vardı. Fransız Devrimi'nin monarşiyi ortadan kaldırmasının ardından yirmi yıldan fazladır İngiltere'de sürgünde bulunan ve kendi kendini kral ilan eden XVIII. Louis de davetliler arasındaydı. İngiliz sosyetesinin ve Parlamentosu'nun en üst kademelerinden kişilerin yanı sıra dönemin A protokolündeki ünlü yazarları, sanatçıları ve soyluları da davetliydi.

Londra sosyetesinde herkesin konuştuğu tek şey baloydu. Balo, Napolyon savaşını, ülkedeki derin yoksulluğu ve diğer tüm olumsuz haberleri gölgede bıraktı.

Prensin Carlton Sarayı'ndaki şölenine İngiliz soylularını getiren o kadar çok araba vardı ki, 19 Haziran 1811 akşamı bütün ana caddelerde trafik durma noktasına gelmişti. Konukların gelişini izlemek isteyenler yol boyunca kalabalıklar oluşturmuştu. Bir diplomat olan George Jackson, son derece diplomatik bir üslupla tanık olduklarını şu sözler-

le dile getirmiştir: "Salyangoz hızıyla sürünerek ya da sarsılarak ilerleyen arabaların içindekiler hakkında halkın söyledikleri, her zaman iltifat olmasa da bazen çok komik ve yerindeydi."

Konuklar nihayet saraya vardıklarında, gördükleri zenginlik karşısında adeta ağızları açık kalmıştı ve gözleri kamaşmıştı. Bunun için hiçbir masraftan kaçınılmamıştı. Önce boyalı bir tavana asılı üç katlı kristal bir avizenin ışıldadığı Mavi Kadifeli Salon'a giriliyordu. Ardından "yaldızlı Korint sütunlarıyla çevrili perdeli Romanesk bölmeleri" olan taht odasına geçiliyordu. İpekli kumaşlarla döşenmiş salonda paha biçilmez tablolar asılıydı. Prensin son aldığı tablo Rembrandt'ın şaheseri "Tekne Ustası ve Karısı"ydı. Gümüş bir çeşmeden akan su, geniş Gotik kış bahçesini boydan boya geçen kapalı bir kanala akıyordu. Diplomat Jackson "Hiç şüphesiz daha önce hiçbir yerde bu kadar çok ve değerli elmas bir arada görülmemiştir" diye yazmıştır.

Davetliler nihayet, aralarında Fransız sürgünlerin de onur konuğu olarak bulunduğu tıklım tıklım dolu balo salonuna geçtiler. Kral Naibi Prens monarşiye hayrandı. XVIII. Louis'yi de Fransa'nın gerçek hükümdarı olarak görüyordu. Törene albay rütbesiyle katılan Prens (aslında bu gerçek askerlik hizmetinde elde edemediği bir rütbeydi), göğsünde bir yıldız ve kemerinden sarkan bir kılıçla konukları selamladı.

İçinde bulunduğu bu çevreden ayrı olarak ele alındığında, Naip Prens, 1810'ların İngilteresindeki yaygın karamsarlık ve açlık karşısında çok tuhaf bir görüntü oluşturuyordu. Kendini beğenmişliği, aşırı şişmanlığı, iç politika konularındaki cehaleti ve aşırı pahalı zevkleri nedeniyle halkın alay konusu olmuştu.

Bir tarihçiye göre, "Yüzünde garip ve muzip bir ifade vardı. Biçimsiz ve şişman vücuduna garip bir şekilde uyan bir yaramazlık ve hatta masumiyet havası... Yüz hatları kadınsıydı, yuvarlak ve çocuksuydu, henüz seyrelmeye başlamamış açık kahverengi saçları vardı. Keyfi yerindeyken inanılmaz derecede nazik davranırdı. Ancak çoğu zaman keyfi yerinde olmadığı için medeni bile sayılmazdı. Çocuksu olduğu için huysuzdu. Küserdi, kötülük yapabilirdi. Zalim olabilirdi. Muazzam bir servetin içine doğmuş ve iktidara taşınmış deneyimsiz bir zamparaydı. Bir biyografi yazarına göre, "IV. George'un o dönemde halk arasındaki imajı, dengesiz babasının hükümdarlığa uygun olma-

dığının ilan edilmesini bekleyen şişman, abartılı giyinen ve fazlasıyla uçkuruna düşkün bir soytarı olan 'Prinny'dir."

Prens çok savurgan biriydi. 1795 yılına gelindiğinde, bugün yaklaşık 76 milyon dolara denk gelen 630.000 sterlinlik şaşırtıcı bir borç biriktirmişti. Babası, evlenmediği takdirde borcunu ödemeyi reddetti. George istemeyerek de olsa evlendi. Borçları da saray ödedi. İktidarda kaldığı süre boyunca, Prinny'in sayısız metresi ve ilişkisi oldu, gayrimeşru çocuk dedikoduları ayyuka çıktı ve sayısız skandal yaşandı. Bir keresinde metreslerinden birini karısının yatak odasının sorumlusu olarak atamaya bile kalkışmış, ancak karısının intikamından korkulduğu için bu fikrinden vazgeçirilmiştir.

Babası III.George titiz, hatta saplantılı bir hükümdardı. Bakanların ve parlamenterlerin nasıl oy kullandıkları, siyasi görüşleri ve duruşlarıyla ilgili ayrıntılı notlar tutardı. İç politika ve askeri harekâtlarla yakından ve hararetle ilgileniyordu. Babası, İngiltere'nin kaybedeceği belli olduktan sonra Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nı yıllarca uzatmış, başına buyruk ve öfkeyle hareket etmiş, sadece direnişçilerin iradesini kırmaya odaklanmıştı.

Naip Prens'in ne politika ne de askeri konularda herhangi bir fikri vardı. O sadece yardımcılarının önüne koyduğu belgeleri ve yasaları onaylamaya bakıyordu. Bir lordun ifadesiyle, "Bir masada oturuyordu. Bir yanında General Turner, diğerinde Albay McMahon vardı. Biri imza için önüne bir kâğıt koyuyor, diğeri çekip alıyordu". Şubat 1811'de naipliği onaylanmıştı; ağustos ayına kadar binlerce belgeyi bu şekilde imzalamıştı.

Bir keresinde onay için gelmiş bir Lorda "Kralcılık oynamak hiç de kolay değil" diye takılmıştı.

Kozmopolit sanat, moda ve mimari gelişmişti. Zarafet ve yüksek kültüre yönelik talep artmıştı. Bunun görünen nedeni gözleri kapalı bir biçimde zevklerinin peşinde koşan yeni hükümdardı. Genellikle de onun desteğiyle oluyordu tüm bunlar (naiplik dönemi İngilteresinde popüler kültür hayal gücüyle besleniyordu. Jane Austen'in eserleri *Gurur ve Önyargı (Pride and Prejudice), Akıl ve Tutku (Sense and Sensibility)* ve iki yüz yıl sonra Netflix'in *Bridgerton* dizisinin gösterişli aristokratik ortamıydı).

Naip Prensle bir süre vakit geçiren İran Büyükelçisi Mirza Abul Hassan Khan'a göre, "İngilizler sanki gece gündüz sadece eğlenceyi düşünüyorlar"dı.

Dolayısıyla Naip'in balosu kalabalık, sıcak ve izleyenler için baş döndürücü ve şaşaalıydı. Akşam yemeği sabahın iki buçuğunda servis ediliyor, içkiler akıyor ve bir sürü hizmetçi davetlilerin her isteğini yerine getiriyordu. Üst tabaka geceyi muhteşem bir olay olarak ilan etse de olan biteni Carlton kapılarının dışından izleyen hemen herkesin içinde burukluk vardı.

"Bu eğlencenin 120.000 sterline mal olacağı söyleniyor," diye yazmıştı genç Percy Bysshe Shelley iğrenerek, "Halkın bu dev kraliyet soytarısını eğlendirmek için harcayacağı son para da olmayacak". Yüz binlerce İngiliz işçi ve çiftçisinin ekmek parası bulamadığı bir dönemde bu parti için harcanan para, 2023 yılı fiyatlarıyla yaklaşık on milyon dolara karşılık gelmektedir. Şenliğe katılan avukat, politikacı ve reformcu Samuel Romilly daha sonra şunları yazmıştır: "[Bu parti] Naip'e fazla popülerlik kazandıramaz. Çünkü halk yapılan masrafı, açlıktan ölen dokumacıların sefaletiyle karşılaştırıyor."

Dokumacıların ayaklanmasının üzerinden sadece aylar geçmişti. Yine de isyanlar ve bizzat emekçiler Londra'da, özellikle de muhafazakâr çevrelerde sık sık alay konusu oluyordu: İşlerin ve hasatın kötü olması elbette talihsiz bir durumdu. Ancak dokumacıların makineleri parçalamaları daha büyük resmi göremediklerinin kanıtıydı. Tarihçi Frank Peel, dönemin seçkinlerinin ruh hallerini alaycı bir dille şöyle özetliyor, "Bu dokumacılar, sefaletlerinin ve açlıktan ölmelerinin nedeninin efendilerinin yürüttükleri büyük ve şerefli bir savaş olduğunu anlayamayacak kadar cahildirler. Tek bildikleri şey çocuklarının ekmek için ağlamasıdır. Daha iyi eğitilmiş olsalardı, görevlerinin en yakın çukura yatıp ölmek olduğunu bilirlerdi." Yoksullar da üst sınıflar gibi bunun ilerlemenin bir parçası olduğunu kabul etmek zorundaydı.

Öte yandan, prensin sıkıntılı zamanlarda böylesine şatafatlı bir işe kalkışmasına pek az kişi şaşırmıştı. Sanat ve eğlence dışında kalan ya da prensin egosunu okşamayan hiçbir konu muhtemelen onu pek ilgilendirmiyordu. Çoğu iç politika meselesinde yaptığı gibi, bu işleri de mart ayındaki karışıklıklara İngiliz birliklerini göndererek cevap veren muhafazakâr başbakanı Spencer Perceval'a bıraktı.

Gelecekleri ve güvenceleri olmayan, öfkeli ve yoksul çalışanların sayısı bütün ülkede artıyordu. Çoğunluğun zararına olacak şekilde birkaç kişiyi zenginleştiren yeni teknoloji ve üretim biçimleri yaygınlaşıyordu. Başta da halktan kopmuş, kibirli ve hor görülen bir hükümdar vardı: Kuyrukluyıldız yaz boyunca soluktu ama her zamankinden daha parlak olmasına ramak kalmıştı.

GEORGE MELLOR

1811 Yazı

Ben o' Bill's kitabında anlatılan bir sahnede, George Mellor, bir akşam Huddersfield'in yemyeşil, tarlalarında birlikte yürürken kuzeni Ben'e, "Çaresiz ve açlıktan ölmek üzere olan yüzlerce yetişkin ve bebek var," dedi. "Kurnaz patronlar da bu çalışanların kollarını ve bacaklarını gereksiz hale getirecek makineleri getirmekle meşguller."

Her yerde karşılarına çıkan ve tanıdıkları herkesi derinden etkileyen yoksulluğu ve otomasyonu tartışıyorlardı.

George, Ben'e, "Kas gücüyle yapılan bütün işleri zamanla su ve buhar yapacak," dedi. Bunu tahmin etmesi için sağlam sebepleri vardı. Zanaatının önemli bir bölümünü kökten değiştirebilecek makineler giderek çoğalıyordu. 1790'lar ile 1820'ler arasındaki dönemde, bir parça kumaş üretmek için gereken işgücü miktarı yüzde 75 oranında azalacaktı. Daha önce dört işçinin ürettiği bir parça için artık sadece bir işçi gerekiyordu. İşin zirvede olduğu dönemde bu sektörde bir milyon işçi çalışıyordu. Hızlı makineleşme ve otomasyon yüz binlerce kişinin işini kaybetmesi anlamına geliyordu. İşten atılanların ise başvuracak bir yeri yoktu. Bu nedenle Nottingham'daki pek çok kişi mart ayındaki ayaklanmadan önce belediye tarafından sokak süpürücüsü olarak işe alındı: Başka yapabilecekleri bir şey yoktu.

Ben, "Burada sözkonusu olan el emeğinden biraz tasarruf etmek, insan gücünün tamamen ortadan kalkması değil," diye karşılık verdi. Ona göre bir makinenin insanları zor işlerden az da olsa kurtarması hiç so-

run değildi. Ben, henüz on yedi yaşındaydı ama George'dan bile daha uzundu. O kadar güçlüydü ki "kendisi bile gücünden korkuyordu". İsterseniz Ben'in günümüzde yaşadığını, insanları işlerinden edecek robotlarla dolu bir geleceğe inanmadığını ve George'a "sakin ol" dediğini hayal edin.

George Mellor sakin olamazdı. O, sorunun makinelerin kendisinde değil, onlara sahip olan insanlarda olduğunu anlamıştı.

"Sana dayanamıyorum, Ben," dedi George. "İngiltere'nin emekçileri hakları için ayaklanıp greve gitmezlerse, yakında ne haklar kalacak ne de emekçiler. Bu konuya senden daha çok kafa yordum. İşaretleri görebiliyorum. Gidişat ona doğru."

George, makinelerin gücü tamamen ele geçirmelerinden değil, makine sahiplerinin onları emekçilerin zararına güç ve servetlerini artırmak için kullanmasından endişe ediyordu. Arada büyük bir fark vardır (Ben, bunları düşünemediği ve kafası karıştığı için kendine kızmamalıydı. Çünkü insanlar aynı şeyi iki yüz yıl sonra bile yapıyor). George, otomasyon teknolojisine geçenlerin bunu emekçilerin pazarlık gücünü zayıflatmak ve gelirlerini düşürmek, aradaki farkı da ceplerini doldurmak için kullanabileceklerinin farkındaydı.

Dokumacılık ve kumaş sektöründe onlarca yıldır hâkim olan ilke "adil kâr"dı. Bir tüccar ya da işadamının emekçilerin ürettiği malları makul bir kârla satmasının ahlaki açıdan uygun olduğuna dair yazılı olmayan ama genel kabul gören bir sözleşme vardı. Girişimciler ve fabrika sahipleri şimdi bu sözleşmeyi bozmak için makineleri ve bırakınız yapsınlar (laissez-faire) felsefesini kullanıyorlardı. George, "tek yönlü" olan bu "gidişatın" üç beş kişinin -yani ilk teknoloji devlerimizin- çok büyük servet biriktirmelerine ve çalışanları kendi şartlarına boyun eğmeye zorlayacağından korkuyordu. Ve gücü elinde tutan hiç kimsenin -ne devletin ne hakimlerin ne de iş adamlarının- işçileri ya da yoksulları gözetmediğini düşünüyordu.

George, "Gördüklerim yüreğimi parçalıyor," dedi. "Bu ülkede insanın en doğal hakları bile önemsenmiyor. Hiç de doğal olmayan mülkiyet hakları hepsini yutmuş. Her şey mülkiyet, mülkiyet."

George'un artan otomasyonla ilgili şikâyetlerini kaybolan mülkiyet haklarıyla ilişkilendirmesi de mantıklıdır. Kendisi "arazilerin

çitlenmesi" döneminde büyümüştü. Bir zamanlar bütün halkın koyun otlatmak, çiftçilik yapmak ve dinlenmek için kullandığı kamuya ait araziler, devlet tarafından çok daha küçük bir varsıllar grubunun, yani toprak sahibi soyluların mülkiyetine ve kontrolüne geçirilmişti. Çitleme, George'un kasabasını onun doğumundan dört yıl önce işgal etmişti. Evlerin arasına ve otlakların etrafına taş duvarlar örüldüğüne, muğlak özel mülkiyet kavramına ilk burada tanık olacaktı. George zamanla makineleşme furyasının getirdiği servetin özelleştirmeyi ve eşitsizliği artıran, kendisi ve akranları gibi binlerce emekçiyi dışlayan bir ekonomik düzeni beslediğinden emin olacaktı.

J. L. Hammond ve Barbara Hammond, *Nitelikli Emekçi* (The Skilled Labourer): 1760-1832 adlı kitaplarında "İki yüzyıl boyunca ekonomik güç sürekli olarak küçük bir sınıfın elinde toplanmıştı" diye yazıyor. Tarihçilere göre bu gücün büyümesinin tarihsel nedenleri şöyleydi:

> Manastır topraklarına el konulması, loncaların dağılması ve ortadan kalkması, kamu arazilerinin çitlenmesi, okul ve üniversitelerdeki değişiklikler, kapitalizmle birlikte küçük bir azınlığın çoğunluğun üretim gücünü kontrol edebilecek konuma yükselmesi... Orta çağda, tıpkı başka yerlerde olduğu gibi, Avrupa'daki tüm köylerde, halkın belli hakları vardı. İngiltere'deki o eski köy düzeninin çözülmesiyle birlikte bu haklar da kayboldu.

Bu eşitsizlik kendini başka bir biçimde de gösterdi: On sekizinci yüzyıl İngilteresinde halk sürekli bir virüs tehdidi altında yaşıyordu. Kayıtlara göre 1700'lü yıllarda tüm definlerin yüzde 10'u çiçek hastalığından kaynaklanıyordu. Demografi tarihçilerine göre "çiçek hastalığı muhtemelen on sekizinci yüzyıl İngilteresindeki en ölümcül hastalıktı". George Mellor henüz çocukken, 1796 yılında bir aşı keşfedildi. Ancak eşitsizlik ve ölümcül hastalık birleşerek yüz binlerce cana kıydı. On sekizinci yüzyılın sonları "ölüm oranlarında sınıf farklılıklarının ortaya çıkışına" tanıklık etti; zengin, kentli sakinlerin "kırsal ve yoksul akranlarına göre hayatta kalma şansları belirgin ölçüde daha yüksekti".

Muhtemelen gençlerin gördükleri, hırslı ve otoriter güç sahiplerinin söz sahibi olduğu kasvetli bir gelecekti. Bu karşı konulamaz güç ve onun sahipleri George'un ayaklarının altındaki temellerin sarsılmasına, geleceğinin elinden kaymasına neden oluyordu. Bu yeni güçler, kimin neyi kontrol ettiğini yeniden düzenlemek için yüzlerce yıllık

gelenekleri ortadan kaldırıyordu; tıpkı standartları ortadan kaldıracak ve kırpıcıları işinden edecek makineleri kullanmaya başlayan fabrika sahiplerinin yaptığı gibi.

Fransızlar bizden daha mantıklı" dedi George, "Tehdidi gördüler ve devrim yapıp yönetici sınıfı defettiler". Birçok kişinin hak vereceği bu ifadeye tuzukurular "vatan hainliği" diyebilirdi. Bir başka Yorkshire sakini de benzer şekilde, insanların "rüşvetten, yolsuzluktan, lüksten, zorbalıktan, baskıdan ve yoksulluktan" ne kadar bunaldıklarını anlatıyor ve Napolyon İngiltere'yi işgal ederse, "Bonapart'a katılacaklarını çünkü çok ezildiklerini, çaresizlikten şiddet dahil her şeyi yapmaya hazır olduklarını, kimsenin yeterince ekmek bulamadığını ve birçok kişinin açlıktan öldüğünü" söylüyordu.

"Fransızlar," diyordu George,"hayattaki tüm iyi şeylerin soylular ve rahipler tarafından ele geçirildiğini gördüler. Servetlerini emekçilerin sırtından kazandıklarını, efendilerinin, yani lordların ve kilisenin ise bu zenginliğin tadını çıkardıklarını, emekçilere de sadece bedenlerini ve ruhlarını bir arada tutmaya yetecek, yani açlıktan ölmeyecek kadarını bıraktıklarını gördüler... Kibirli lordlarını ve leydilerini kovdular."

Konu kendisini doğrudan ilgilendiriyorsa insanların toplumsal konulara karşı tepkileri daha şiddetli olur. George'un öfkesi de kesinlikle kişiseldi. Dönemin baş döndürücü gelişmeleri, durmaksızın hızlanan teknolojiler, sert eşitsizlik politikaları, özelleştirme ve pandemi bir aradaydı. George, adaletsiz bir şekilde emekçi kimliğinin elinden alındığını görmenin acısını yaşıyordu. Ona canını dişine takarak aldığı yedi yıllık eğitiminin değersiz olduğu söyleniyordu.

"Kendisini ve ailesini geçindirmek için ellerinden ve zanaatından başka bir şeyi olmayan emekçiler yeryüzünden silinene kadar sürecek, adına da iyileştirme ve geliştirme denen bir komplo var" diyordu.

MAKİNE SORUNU

1800'ler

Ben Bamforth ve George Mellor gibi tekstil emekçilerinin, 1800'lerin başında, su ve buhar gücüyle çalışan ahşap dokuma tezgâhlarının işlerini ellerinden alma ihtimalini tartışmaları şimdi bize mantıksız gelebilir. Çünkü yirmi birinci yüzyılda bizi işimizden edeceklerin her şeyi bilen yapay zekâ uygulamaları ve gösterişli otonom robotlar olduğunu düşünüyoruz. Ancak George ve Ben'in daha derin kaygıları vardı. Teknolojilerin sürekli olarak bizim yerimize geçmeye hazırlandığı bir dünyada "insan emeğinin, hatta insan hayatının değeri nedir" diye merak ediyorlardı. Aslında bu, iki yüz yıl sonra bile, *Robotların Yükselişi* gibi kitaplar, *Terminatör* gibi film serileri ve ilerleyen yapay zekânın kontrolü ele geçirmesini konu alan haber kuşaklarındaki tartışmalarımıza çok benziyor.

İnşa ettiğimiz makinelerin bir gün bizim yerimize işlerimizi yapacağı, bizim kadar zeki olacağı, hatta tamamen bizim yerimize geçip aramızda insan gibi hareket edeceği fikrine duyduğumuz hayranlık, çok eskilere gidiyor. Yahudi inancındaki ilahi bir güçle "hayat" verilen, çamurdan yapılmış ve insan görünümlü bir varlık olan golem anlatısı İncil'den önceye dayanmaktadır. Yapay zekâ İsa'dan daha eskidir. İnsanları işlerinden eden makinelerin hikâyesi daha da eskidir.

Stanford'lu halkbilimci ve antik bilim tarihçisi Adrienne Mayor'a göre, "otomat" kelimesi Batı edebiyatında ilk kez Homeros'un *İlyada*'sında, "teknolojinin demirci tanrısı Hephaistos tarafından imal edilen kendi kendine hareket eden akıllı makineleri" tanımlamak için kullanılmış-

tır. Homeros MÖ 700'lerde Hephaistos'un çeşitli otomatik icatlarından bahseder; bunlar arasında "tanrıların ziyafetlerine nektar ve ambrosia (tanrıların yiyeceği) taşıyan sürücüsüz üç tekerlekli arabalardan oluşan bir filo", otomatik kapılar, gerektiğinde borazan seslerini kendi kendine ayarlayan körükler ve demirci tanrının her ihtiyacını öngörebilen, yapay zekâya sahip, altından yapılmış dişi insanımsılardan (android) oluşan bir ekip vardır.

Yunanların daha eski efsanelerinde de benzer şeyler vardı; Mayor, "Bunun anlamı, 2.700 yıldan daha uzun bir süre önce, insanların teknolojik icatlar bunları mümkün kılmadan çok önce otomatları ve kendi kendine hareket eden araçları hayal edebildiklerini gösteriyor" diye açıklamıştı.

Hayalleri süsleyen bu yenilikler, harikulade şeylerin başarılmasını mümkün kılıyordu. Yapay zekâ tarihçisi Kanta Dihal'in de belirttiği gibi, otomasyonla ilgili Yunan mitleri ve gerçekte inşa etmeye çalıştıkları yarı otomatik cihazlar, makinelerle ilgili kaygı değil umut veren bir geleceği müjdeliyordu. Bu efsaneler, Tanrılara bile yardım edebilen otomatik makinelerin gücünün ve öneminin anlaşıldığını gösteriyordu.

Filozoflar, makinelerin köleliğe son verecek kadar güçlü olduğunu savunuyorlardı. Aristo'nun *Politika* adlı eserinde savunduğu "doğal kölelik" kavramı çok olumsuz tepki almıştır. Ona göre bazı insanlar köle olmaya daha uygundur; kölelerin yaptıkları iş, makinelerle yapılabilirse kölelere de gerek kalmaz. "Eğer her alet, başkalarının isteğine uyarak ya da onu öngörerek, Daedalus'un heykellerini ve Hephaistos'un üç ayaklı sehpalarını kendi kendine yapabilseydi ya da onlara rehberlik eden bir el olmadan şekilde mekik dokuyabilse veya mızrabı lirin tellerinde gezdirebilseydi ne ustalar işçiye ne de efendiler köleye ihtiyaç duyardı," der Aristo kitabında.

Bir başka deyişle: Otomasyon köleliği ortadan kaldırabilir. Aristo'nun da köleleri vardı. Belki de bu durum onda bir kısım insanların makinelerden farklı olmadığı fikrini oluşturmuştur. Bu zihniyet ve tutum gelecek bin yıllarda seçkinlerin benzer şekilde davranmalarına zemin hazırlayacaktır. Aristo ayrıca insan emeğinin sömürülmesinin, tam otomasyona geçmeden önce, kötü de olsa geçilmesi gereken bir yol olduğunda direten bir geleneğin başlamasına da yardımcı olmuştur. Ben ve George tartışmalarını sürdürürken, uçan mekik adı verilen yeni

bir alet, kullandıkları geleneksel dokuma mekiğinin yerini almış ve işi otomatik hale getirmişti bile. Buna rağmen İngiltere'de hâlâ çok sayıda hizmetçi ve yoksul emekçi bulunuyordu.

Yine de neredeyse bin yıl boyunca, gerçek hayattan pek çok manidar örnek yaşanmadan önce, nesirde ve şiirde çizilen otomasyon resmi iyimserdi. Bu düşünce, köle ya da ücretli hizmetçi istemeyen seçkinler ve hatta belki de her ikisini de istemeyen işçiler tarafından hayranlıkla karşılandı. Bu hayaller, Sanayi Devrimi'ne kadar insanlara umut ve heyecan verdi. Orta Çağ'da insanlar otomatik makinelerin kontrolden çıkıp tehlike yaratabileceğinden korkmaya başladılar. Ama otomasyonun kültürü üreten orta, eğitimli ve hatta üst sınıfların geçim kaynaklarını tehdit etmeye başladığı Sanayi Devrimi'ne kadar otomasyon insanlığımız için bir tehdit olarak görülmedi.

On sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başında, gökyüzüne ürkütücü duman ve kirlilik yayan fabrikalar bazı soyluları ve tüm şairleri rahatsız etti ve makineleşmeye karşı bir rahatsızlık yayıldı. Makineler ve seri üretim, "fabrika kentlerin" yükselişine ve kırsal kesimin sanayileşmesine yol açtı. Estetik olarak hoş değillerdi ve insan sağlığını tehlikeye atıyorlardı. Romantik şair William Blake'in meşhur ifadesiyle bu yapılar "karanlık ve şeytani fabrikalar"ın kalbiydi ve cennet gibi yerleri kirli, makineleşmiş yıkıntılara dönüştürüyordu. Emekçilerin, çocukların sömürülmesinin ana nedeniydiler. Acaba aynı zamanda ilerleme de getirecekler miydi? Teknolojinin kitlesel yaygınlaşması buna değecek miydi?

Bunun adını "makine meselesi" koydular. Sanayi Devrimi'nin "Robotlar işimizi elimizden alacak mı" sorusu da böyleydi. Tarihçi Maxine Berg'e göre "Tüm zamanların en önemli, en heyecan verici ve en tehdit edici gelişmesi, insanın yerini makinenin almasıydı". Bu soru teknolojinin etkileriyle ilgili diğer tüm soruların önüne geçti. Gerçekten de 1800'lerde bu çok önemli bir soruydu: tarihin hangi yolu izleyeceği ya da toplu otomasyona geçmenin sonuçlarının ne olacağı belli değildi. George Mellor'un deyimiyle tüm "gidişatı" tersine çevirmek mümkündü. Berg'e göre, "Bunun kaçınılmaz bir ekonomik devrimin habercisi mi, yoksa benimsenmesi ya da reddedilmesi gereken birkaç gelişme yolundan biri mi olduğu belli değildi". Makineler "Sadece sahiplerine mi yoksa tüm topluma mı refah getirecekti? İş mi yaratacaktı,

işsizlik mi? Toplumu birleştirecek miydi yoksa sınıf çatışmasını mı körükleyecekti?"

Makine meselesine verilen yanıtlar, bugün de olduğu gibi, sınıflara göre değişiyordu. Orta sınıf, romantikler ve küçük toprak sahipleri yeni teknolojiye karşı çıkma eğilimindeyken, girişimciler ve seçkinler onu kucaklıyordu. Ve doğrudan etkilenen emekçiler için o zaman da, şimdi olduğu gibi, cevap çok açıktı: makinelerin işlerini bozmak ya da ellerinden almak için kullanılmasının onlara bir faydası olmayacaktı.

Yazar ve eleştirmen Thomas Carlyle'a göre, çalışanların "Çektiklerini görmeyen, duygusuz, mekanik ve onlara bir buhar makinesinin parçası gibi davranan Tanrı'ya olan inançlarını yitirmeleri çok yakındı". Ezici fabrika sistemine karşı son sığınak olarak gördükleri Tanrı inancını da kaybetmeleri halinde "Umut olsun ya da olmasın geriye tek seçenekleri kalıyordu, o da isyan etmekti" diye yazıyordu.

NED LUDD

1811 Sonbaharı

Yaz aylarında sönükleşen gök cismi yeniden parıldamaya başladı. Artık dünyanın her yerinden görülebiliyordu. Napolyon, Rusya seferine hazırlanırken bunun kendisine uğursuzluk getireceğinden korkuyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nin batıdaki nehirlerindeki ilk buharlı gemi olan *New Orleans*'ın mürettebatı kuyrukluyıldızı geminin güvertesinden görebiliyordu.[4] Gökbilimciler daha sonra Büyük Kuyrukluyıldız'ın kuyruğunun muhtemelen yüz milyon milden uzun ve onu çevreleyen toz bulutunun da güneşimizden daha büyük olduğunu tespit edeceklerdi.

Askerler, 1811 ilkbaharındaki karışıklıktan beri Nottingham'dan ayrılmamışlardı ama o olaylardan sonraki aylar perişan bir şekilde de olsa sakin geçmişti. Bir parlamento soruşturmasına göre yüzlerce dokuma işçisi daha işsiz kalmıştı. Hasat ve ekonomik durumda da en ufak bir iyileşme olmamıştı. Gıda fiyatları savaş öncesine göre yaklaşık iki kat artmıştı. Binlerce dokumacı, zanaatkâr ve makinist meclisten yardım talebinde bulunmuştu ama bu talepleri tümüyle reddedilmişti.

1811 Ekim'i sonlarında Nottingham'da, baharda Arnold'da makinelerin kırılmasıyla ilgili bilgi getirenlere ödül verileceğine dair resmi bir ilan asıldı. Birisi büyük bir imalathaneye gizlice girmiş ve oradaki beş

4 Bir keresinde, gemi nehir kıyısındaki bir iskeleye yanaştığında, halk mekanik gürültüden korkarak yükseklere kaçtı. Duydukları gürültünün nehre düşen Büyük Kuyrukluyıldız'dan geldiğini sanmışlardı.

geniş çerçeveli tezgâhı "tamamen tahrip etmişti". Kasım ayının ilk haftasında Bulwell'de de altı geniş çerçeve parçalanmıştı. Şahıslar gecenin karanlığında ortaya çıkmış, pencereleri ve kapıları zorlayarak içeri girmişlerdi. Eski makinelere dokunmamış, kısa bir süre sonra da havaya tek el ateş ederek dağılmışlardı.

Bu olaylar sadece bir başlangıçtı.

10 Kasım günü, ellerinde çekiçler, baltalar, tabancalar ve kılıçlar taşıyan yetmiş kişilik bir grup dokuma işçisi, Edward Hollingsworth adlı büyük çorap imalatçısının atölyesine doğru yürüyüşe geçti. İçeride Hollingsworth'un ucuz kesimler için kullandığı bir dizi geniş çerçeveli tezgâh vardı.

Hollingsworth belanın yaklaştığı konusunda uyarılmıştı. Evine barikat kurmuş ve altı işçisini, kayınbiraderini ve komşularını tüfeklerle nöbet tutmaları için görevlendirmişti. Yaklaşan zanaatkâr ordusu savunmanın hazır olduğunu görünce Hollingsworth'ten tezgâhları kendi isteğiyle teslim etmesini istedi. Ama o bunu reddetti.

Bir el silah sesi duyuldu, ardından bir tane daha ve karşılıklı çatışma başladı. İşçiler binaya hücum ederek balyozla kapıyı kırmaya başladılar. Bu kargaşada John Westley adında genç bir örgücü pencere kepenklerini sökmeye çalışırken vuruldu. Geriye doğru sendeledi; ölümcül bir yara aldığını biliyordu.

"Devam edin, yiğit kardeşlerim, ölüyorum ama içim rahat" diye inledi ve yere yığıldı kaldı. Sanayi Devrimi'nin otomasyoncularına karşı büyüyen isyanda öldürülen ilk kişiydi.

Arkadaşları cesedini atış menzilinin dışına taşıdılar ve "karşılarındaki gücün karşı koyamadığı bir öfkeyle" Hollingsworth'un atölyesine geri döndüler. Patron ve korumaları üst kata kaçarak Makine Kırıcılara ateş ettiler. Öfkeli grup da binadaki geniş çerçeveli tezgâhları, mobilyaları ve kapıları birer birer parçaladı.

Bulwell Ormanı'na giden yolun kenarına bırakılan Westley'in cesedi ertesi gün orada bulundu. Westley bekâr bir ebeveyndi; iki küçük çocuğu artık yetimdi.

Bu, bardağı taşıran son damla oldu.

Bulwell'deki saldırıyla aynı gece, başka bir grup da Kimberley'deki bir fabrikaya sızdı. Buradaki bir çorap imalatçısı; küçük yaştaki, çırak bile

olmayan çocuk işçileri sömürüyordu. Saldırganlar on tezgâhı parçaladılar. Çorapçılar ve imalatçılar makinelere yönelik saldırıların yaygınlaştığı haberini alınca, birçoğu yeni makinelerini daha iyi korunacağını düşündükleri Nottingham'a konvoylar halinde taşımaya başladılar. Makine Kırıcılar bu arabaları durdurdu ve güpegündüz makineleri parçaladılar. Metal bölümleri hurdaya çevirdiler, ahşap parçaları da ateşe verdiler.

İşten çıkarmaları, geniş çerçeveli tezgâhları ve maaşları para yerine malla ödeyen işverenleriyle kötü bir şöhrete sahip bir üretim merkezi olan Sutton-in-Ashfield yakınlarında, yüzden fazla kişi yerel bir birahanede toplandı. Birçoğu silahlıydı; bir adam barut dağıttı. Topluluk daha sonra çorap imalatçısı Francis Betts'in fabrikasına yürüdü ve ondan geniş tezgâhlarını teslim etmesini istedi. O reddedince, yetmiş adet tezgâhı teker teker binadan çıkardılar ve sokakta parçaladılar. Yerel milisler olaya müdahale etti ve dört kişiyi tutukladılar.

Böylece iki gün içinde dört büyük saldırı gerçekleşmiş oldu. Kırk sekiz saat süren makine kırma çılgınlığı tüm ilçeyi etkisi altına aldıktan sonra, sulh hakimleri acil bir toplantı düzenleyip yerel bir askeri müdahalede bulunmaya ve nöbet tutacak memurlar atamaya karar verdi. Bu arada, girişimcilere karşı başlatılan ayaklanmanın haberi hızla yayıldı ve komşu ilçelerde, aynı akıbete uğramak istemeyen büyük çorapçılardan tavizler gelmeye başladı: başka bir sabotaj dalgasını önlemek için ücretleri artırmayı kabul ettiler.

On yedi yaşındaki çırak William Felkin'e, büyük bir çorapçı olan patronu, atını olabildiğince hızlı sürerek yakındaki her köye gitmesi ve kendisinin ve ortaklarının üç bin makinesine dokunulmaması halinde tüm dokuma işçilerine avans ödeneceği haberini yayması emrini verdi. Felkin, haberi bölgedeki örücülere ulaştırmak için "soğuk ve karla karışık yağmurun yağdığı kasvetli bir öğleden sonra" çok zorlu bir yolculuk yaptı. Böylece "kırılmalarına karar verilmiş olan ve sektördeki en nüfuzlu patronlardan birine ait olan" tezgâhlar kurtarılmış oldu. "Tezgâhlarından hiçbirine dokunulmadı; mallarının güvenliği konusunda daha fazla korku duymasına gerek kalmadı."

Ancak, bazı imalatçılar makine katliamını durdurmak için fiyatlarını yükseltmeyi kabul ederken, diğerleri etmedi. Bazıları prensip olarak

reddetti; bazıları ise rekabet edemeyeceklerinden korktu. Yerel hakimlerin "karışıklıkları" soruşturmak için oluşturduğu milisler, işlenen suçlar için tanık ve failler hakkında bilgi aradı. Ancak komik bir şey oldu. George Mellor gibi dokumacılar, işçiler ve kırpıcılar kendi aralarında heyecanla olan bitenleri konuşsalar da hiç kimsenin adını anmıyorlardı. Ortada hiçbir kanıt yoktu. Kimse konuşmadı.

14 Kasım'da, Hollingsworth'e yapılan saldırıdan üç gün sonra, John Westley için cenaze töreni düzenlendi. Ölen dokuma işçisine saygılarını sunmak için bin kişi geldi. O zamanlar Arnold'un tüm nüfusu üç bin kişiydi. Defin sırasında orada olan Ben Bamforth, *Ben o' Bill's*'te olayı şöyle anlatmıştır:

> Cesedinin iki polis memuru tarafından sedyeyle kasabaya getirildiğini gördüm. Gözlerini, açık ağzını, sarı dişlerini ve arasından dışarı fırlamış dilini, çenesinden damlayan kanı görebiliyordum. Bir elinin bütün parmakları açıktı, diğeri tuttuğu otu ve toprağı sımsıkı kavramıştı. Sağ dizi o kadar katılaşmıştı ki vücudunu açamadılar."

Cesedi sokaklarda sanki şehit edilmiş bir aziz gibi dolaştırıldı. Yerel bir gazeteci "Herkesin yüzünde sert ve meydan okuyan bir ifade vardı" diye not düştü.

Artık herkes tarafını seçmişti.

Pek çok makine sahibi hâlâ çalışanlara geçinebilecekleri bir ücreti ödemeye yanaşmıyordu. Üstelik takas ya da malla ödeme yapmaya devam ediyor, geniş çerçeveli tezgâhları kullanmaktan da vazgeçmiyorlardı. Durum böyle olunca saldırılar da hızlandı. Fabrikalara ve büyük atölyelere girildi ve makineler tahrip edildi. Yeni makineler getirmekte olan araçlar, yüzleri siyaha boyanmış kişiler tarafından pusuya düşürüldü ve tezgâhlar parçalandı.

Kısa süre içinde bölgede haftada neredeyse elli tezgâh imha edilir oldu. Midlands'da hemen hemen her gece bir saldırı oluyordu. Saldırıların belli bir düzeni vardı. En çok hedef alınanlar şehirdeki en nefret edilen büyük çorapçılar ve imalatçılar, geniş tezgâhlı çerçeveleri kullanmak konusunda en acımasız olanlardı., Bu tezgâhlar kullanıldıklarında çok yüksek ve belirgin bir ses çıkarıyorlardı. Sahipleri bunları kullandıklarını açıkça itiraf etmemiş olsalar bile isyancılar cihazların nerede olduğu-

nu çok iyi biliyorlardı. Şaşmaz bir kuralları vardı. Sadece otomasyon için kullanılan bu geniş tezgâhları parçalıyor, diğerlerine dokunmuyorlardı.

Makine Kırıcılar bu ayaklanma için hazırlık yapmışlardı. Eylemleri iyi organize olduklarını gösteriyordu. Amaçları iyi saptanmıştı ve stratejik hedefleri vardı. Yazınki sessiz dönemlerini çok verimli kullandıkları belliydi. *Nottingham Review* muhabiri John Blackner'ın yazdıklarına göre, "Bu kişiler duruma göre altı ila altmış kişilik gruplar halinde, kendi belirledikleri bir liderin komutasında toplanıyorlardı. ... Mutlak söz sahibi olan bu lider, eylemleri yönetirdi. Kılıç ve tüfek gibi silahlarla donanmış adamlarını yerlerine yerleştirir; çekiçli ve baltalı adamlarını da binalara girip tezgâhları parçalamaya gönderirdi... Adamlar bu rezil işi bitirince onları geri çağırmak ve oradan ayrılmalarını sağlamak için havaya bir el ateş eder her şeyin yolunda olduğunu bildirirdi.

Bu grupların her birinin lideri de aynı ismi taşıyordu: Komutan Ludd.

Yerel yöneticiler umutsuzca gönüllü milisleri ve yerel atlı birlikleri göreve çağırdı ve devletten askeri yardım göndermesini istedi. Nottingham ve çevresindeki kasabalar kısa sürede birlikler tarafından kontrol altına alındı, kolluk güçleri devriye gezmeye ve halkı sıkı bir şekilde gözetlemeye başladı. Fakat saldırılar hâlâ devam ediyordu.

Saldırılar genellikle bir fabrikanın kapısına iliştirilen bir not ya da mektupla başlıyordu; tıpkı Hollingsworth'a işletmesine yapılan saldırıdan iki gün önce gönderilen mektupta olduğu gibi:

> Bulwel'de Bay H
>
> Efendim,
>
> Tezgâhları kullanmaya devam ederseniz veya alınterimizin karşılığını sadece malla ödemekten vazgeçmezseniz veya ücretimizi tam ödemezseniz adamlarım makinelerinizi parçalamak ve size bir ders vermek için fabrikanızı ziyaret edecektir.
>
> Ned Lud
>
> Krallar

Talep çok açıktı: Tezgâhlarınızı sökün, yoksa onları parçalayacağız.

Luddistlerin yükselişi başlamıştı.

LORD BYRON

1811 Sonbaharı

Her yer berbat durumdaydı. Malikânesi harap haldeydi; özel işleri, memleketi, bölgenin geneli... Her şey karmakarışıktı.

Yirmi üç yaşındaki George Gordon Lord Byron, iki yıl boyunca seyahat ettikten, Akdeniz'de yelken açtıktan, Portekiz ve İspanya'yı ziyaret ettikten sonra nihayet eve dönmeye karar vermişti. Bunu da hiç istemiyordu.

Byron, savaştan dönen İngiliz askerleriyle dolu bir gemiyle Yunanistan'dan eve dönerken arkadaşı Francis Hodgson'a yazdığı mektupta "Beklentilerim pek iç açıcı değil" diyordu. Cinsel uygunsuzluğu ile ilgili söylentiler peşini bırakmıyordu. Meteliğe muhtaç durumdaydı. Şiirleri de henüz hak ettiğini düşündüğü başarıyı yakalayamamıştı.

> Özel ilişkilerimden dolayı mahcubum. Halka karşı ilgisizim. Toplum içinde olmak istemiyorum, yalnızım. Peş peşe geçirdiğim ateşli hastalıklar yüzünden bedenim güçsüz düşmüş durumda ama ruhumun henüz sağlam olduğuna inanıyorum. Eve umutsuz ve neredeyse isteksizce dönüyorum. Karşılaşacağım ilk şey bir avukat olacak, sonra bir alacaklı, daha sonra da tahsildarlar, çiftçiler, bilirkişiler ve onarılamayan gayrimenkullerin tadilat masrafları.

Borç tahsildarları gerçekten de annesinin işlerini yürüttüğü Nottingham'ın hemen kuzeyindeki Newstead Abbey'deki evine dadanmışlardı. Annesinin sağlık durumunun kötü olduğunu bilmiyordu. Byron

ona, "Newstead'deki ikametgâhımı hazırlarsanız çok minnettar olurum," diye yazmıştı. Yurtdışında geçirdiği iki yıl boyunca onu görmemişti. "Yalnızca uzun zamandır sadece sebze yiyebiliyorum. Ağzıma balık ya da et koymuyorum; bu yüzden patates, yeşillik ve bisküviden oluşan güçlü bir menü bekliyorum: Şarap içmiyorum... Umarım benim küçük imparatorluğumu ve onun üzücü borç yükünü dikkatli bir şekilde yönetirsiniz."

Yazın ülkesine döndüğünde Londra'ya yerleşmiş, arkadaşlarını ziyaret etmiş ve seyahatleri sırasında yazdığı kitabının yayımlanması için gerekli düzenlemeleri yapmıştı. Byron, kendi hayatından esinlendiği açıkça belli olan romantik, siyasi içerikli bir destan olan *Childe Harold's Pilgrimage*'ın yayımlanmaya uygun olduğundan tam olarak emin değildi. Bir iş ortağı onu cesaretlendirip aksi yönde ikna edince, müsveddeleri edebi yayıncılığa yeni başlayan John Murray'in Fleet Street kitabevine sattı. Murray yakında *Jane Austen* ve *Thomas Malthus*'u da yayımlayacaktı.

Byron, annesinin ağır hasta olduğunu haber aldığında hâlâ Londra'daydı. Hemen Newstead'e gitmek için yola çıktı ama zamanında yetişemedi. "Hastalandığını duyduğumun ertesi günü ölüm haberini aldım," diye yazıyordu Byron. Çevresindekiler için yaprak dökümü başlamıştı ve acısı daha da artacaktı. Birkaç ay içinde ikisi veremden, biri de boğularak olmak üzere üç arkadaşı hayatını kaybedecekti.

Byron günlerce evinden dışarı çıkmadı. Daha sonra *Don Juan* isimli epik şiirinde "Mutlu bir vadiye gömülmüş/Druid Meşesi'nin/ Durduğu yüksek ormanlıklarla taçlanmış" diyerek ölümsüzleştireceği Newstead'i çok seviyordu.

Buranın doğal güzelliği ve çocukluğuna duyduğu özlem Byron'da derin etkiler bırakmıştı. Ancak bir zamanlar sunduğu huzur, önce annesinin ve arkadaşlarının kaybıyla, şimdi de bir işçi isyanıyla bozulmuştu. Byron, isyanın Nottinghamshire'ı kasıp kavurduğu, imalathaneler ve fabrikaların neredeyse her gece saldırıya uğradığı bir dönemde geri dönmüştü. Her şeye karmaşa ve düzensizlik hâkim gibiydi; bu da romantik şairi şaşkına çevirmişti. Yaşadığı bölgedeki yaygın yoksulluk, derin hoşnutsuzluk ve hükümetin vatandaşların içinde bulunduğu kötü durumu neredeyse tamamen görmezden gelmesi onu şaşkına çevirmişti. Belki onun da içinden bir şeyleri kırıp dökmek geliyordu.

Byron, İtalya ve Yunanistan'a gitmeden sadece iki yıl önce, 1809'da Lordlar Kamarası'ndaki yerini almıştı. Soylu bir aileden geliyordu ama lordluğun doğrudan varisi değildi; aileden bir dizi ölüm ve dolambaçlı bir kan bağı onu Newstead'in başına getirmişti. Bireyin ruhunu onu kısıtlayan sistemlere karşı savunan romantik anlayışa uygun olarak, Byron zanaatkârlara yakınlık duyuyordu. İsyan etmek için haklı sebepleri olduğunu düşünüyor ve duruma devletin askerlerle değil ekonomik yardımlarla müdahale etmesi gerektiğine inanıyordu. Gerginlik tırmandıkça, topyekûn bir isyanın, hatta kanlı bir devrimin ufukta görünmesinden endişe ediyordu.

Bir arkadaşına yazdığı mektupta, "Geceleri yaşanan taşkınlıklar ve günlük yağmalar artık doruk noktasına ulaşmış durumda... Hakaret ve yağma sadece halkın nefret ettiği geniş çerçeveli tezgâh sahiplerini değil hoşnutsuzlarla ya da zalimlerle hiçbir ilişkisi olmayan kişileri de tehdit ediyor" diyordu.

Sonbaharın büyük bir kısmında depresyondaydı, "Childe Harold"un sayfalarını gözden geçirdi, malikâneyi düzene sokmaya çalıştı ve arazide çalışan genç hizmetçi kızları baştan çıkardı (daha doğrusu, o konumdaki güçlü toprak sahiplerinin sık sık yaptığı gibi, onları avladı). Byron'ın şehvete düşkünlüğü yakın çevresinde biliniyordu, dış görünüşü de garipti. Ancak halk arasındaki imajını sıkı bir şekilde kontrol ediyordu. Sadece dramatik ve gösterişli portrelerinin yayınlanmasına izin verirdi; gerçekte ise genellikle solgun, çocuksu, hatta tombul görünürdü. Geceleri saçında bigudilerle uyurdu.

Borçlarından bunalan Byron, Lancashire'da sahip olduğu ve kendisi yokken boşa çıkan arazi haklarını yenilemek için bir plan yaptı. Araziyi satmayı ya da zengin kömür yataklarından kâr elde etmek için madencilik yapmayı düşünüyordu. Araziyi incelemek için çıktığı kısa yolculukta bir arkadaşının yanında kaldı. Başka bir ziyaretçi şairi incelemiş ve "Solgun, halsiz görünümlü genç bir adam, sanki zayıflıktan dik yürüyemiyormuş gibi görünüyor. Güzel, iri mavi gözleri var ama o kadar vahşi ve tuhaflar ki eğer hayatta kalırsa delireceğinden korkuyorum," diye yazmıştı. Byron "uzun beyaz keten pantolon giymiş, boynuna uzun bir altın zincir takmıştı. İşlemeli gömlekleri 'uzak diyarlardan gelmiş gibi' duruyordu." Sağ ayağındaki bir şekil bozukluğu nedeniyle bir bacağı diğerinden daha kısa görünüyordu ve hafif aksa-

yarak yürüyordu. Çarpık ayaklı olmaktan son derece rahatsızdı. Oda arkadaşı "onun huzursuz tavırları kalbimin çarpmasına neden oluyor" diye belirtmiştir.

Huzursuzluğu anlaşılabilirdi. O İngiltere'ye döndüğünden beri arkadaşları ve ailesi sanki topluca ölüyor gibiydi. Genç erkeklerle cinsel ilişkiye girdiğine ve üvey kız kardeşiyle bir ilişki yaşadığına dair, çoğu doğru olan yeni söylentiler onu nihayet endişelendirmeye başlamıştı. İş ortakları "Childe Harold"un siyasi içeriğini sansürlemeye çalışıyor, bir yandan da kitabın sansasyon yaratacağına dair güvence veriyorlardı. Onun yakında Lordlar Kamarası'nda konuşacak olması iş ortaklarını kaygılandırıyordu. Soyluların siyasete katılması bekleniyordu. Byron da Lordlar Kamarası'ndaki ilk konuşması için geç bile kalmıştı. 1812 başlarında "Harold"ın yayımlanmasından önceki bu ilk konuşmasının, imajını yükseltmek ve tanınırlığını artırmak için iyi bir fırsat olacağı hiç şüphesiz Byron'ın da aklına gelmiştir.

Makine Kırıcıların yoksullukları çok değerli bir konu olabilirdi. Mademki büyük acıların yaşandığı bir dönemdeydiler, belki de üzüntü ve öfkesinin bir kısmını, kendininkinden çok daha farklı dertleri olan hemşehrilerinin durumunu anlatarak dışa vurabilirdi.

GEORGE MELLOR

1811 Sonbaharı

NOTTINGHAM, 1 ARALIK

15. hafif süvari birliğinden üç bölük burada ve civar köylerde sekiz-on kişilik küçük gruplar halinde konuşlanmış durumda. Bundy'den gelen atlılar ve Nottingham'lı yerel milislerden oluşan iki bölük de Sulh Hakimlerinin[5] emri altına girdiler.

Dün gece Ned Lud'un adamlarından (tezgâh kırıcıların takma adı) oluşan 250 kişilik bir grup, kasaba yakınlarındaki köylerde birkaç tezgâhı parçaladı...

Sadece ücretlerini düşüren işverenlerin tezgâhlarını kırdılar; düşürmeyenlerin tezgâhlarına ilişmediler. Dün gece bir atölyedeki altı tezgâhtan dördünü kırdılar; ücretlerini düşürmeyen işverenlere ait olan diğer ikisine ise dokunmadılar.

İşverenlerin eski ücretlere dönmesi ve bu işin burada bitmesi bekleniyor.

Leeds Mercury, 7 Aralık 1811

---

5 ÇN 18. yüzyılda ve 19. yüzyılın ilk yarısında yerel kanunları uygulamakla görevli olan kişilere Sulh Hakimi (magistrate) adı verilmişti. Görevlerini yarı zamanlı yaparlar ve ücret almazlardı. Genellikle toprak sahipleri ve diğer önde gelen yerel şahsiyetler arasından seçilirlerdi. Başlıca görevleri mahkemelerde hakimlik yapmak, yerel memurları ve Yoksullar Yasası'nın işleyişini denetlemek, ücretleri belirlemek, birahanelere ruhsat vermek ve ağırlık ve ölçülerini denetlemekti. Genellikle zenginlerden oluştukları için haklarındaki liyakatsizlik ve yolsuzluk iddiaları yaygındı.

George Mellor ayaklanmalarla ilgili haberleri duyduğunda tepkisi net oldu. "Keşke orada olsaydım." Bu kişiler kendilerine Luddist[6] diyorlardı. İşverenlerle yaptıkları müzakere ve pazarlık sürecinde en son çare olarak makine kırmaya başvurmuşlardı. Bu çareyi, efendisine karşı gelen genç Ned Ludd efsanesiyle ete kemiğe büründürmüşler; korkutucu ve aynı zamanda hayranlık uyandırıcı bir isyanı örgütlemişlerdi.

George bir gün John Wood'un apre atölyesinde bir oda dolusu arkadaşına ve kırpıcı dostuna yüksek sesle, "Şu Nottingham'lılar adamlara iyi ders veriyorlar," dedi. Herkes daha da yüksek bir sesle aynı fikirde olduklarını teyit etti.[7]

Bu adamlar arasında sokağın karşısındaki başka bir terbiye atölyesinde çalışan, "ağırbaşlı görünüşü" ve "yarı hülyalı" gözleri Mellor'unki kadar derin bir inancı gizleyen Will Thorpe ve George'un John Wood'un atölyesindeki sağ kolu olan Thomas Smith de vardı.

Hepsi de yirmili yaşlarının başındaydı. George gibi onlar da şu anda tehdit altında olan mesleklerini icra edebilmek için uzun çıraklık dönemlerini daha yeni tamamlamışlardı. Atölyelerdeki diğer çalışanlar da hayatları boyunca sadece kırpıcılık yapmışlardı. Bunun dışında başka hiçbir seçenekleri yoktu.

Ned Ludd'un makine kırma eylemlerini planlayan, düzenleyen ve yürüten akıllı takipçilerine hayrandılar. Ekiplerin bir araya gelebilmelerine, bir taş atımı mesafedeki nöbetçilere rağmen atölyelere gizlice girebilmelerine, makineleri parçalayıp kaçmalarına hayran oluyorlardı. Geceleri, askeri düzen içinde, mükemmel çalışan bir makine gibi gizlice hareket ediyorlardı. Cesurdular. Artık yoksulların ve emekçilerin gönüllerini ve zihinlerini kazanmışlardı.

Tek başına bir çorap atölyesine gizlice girip üçüncü kattaki geniş tezgâhları kıran ve binanın etrafındaki güvenlik güçlerine yakalanmayan cesur Luddistin hikâyesini duymuşlardı. Bu eylemci, binanın arka bahçesindeki yeni kazılmış toprağı fark edip pencereden dışarı atlamıştı.

---

6 ÇN: Bu kelimenin aslı Luddite'dır. Ned Ludd taraftarı anlamına gelmektedir. Luddcu olarak da çevrilebilir. Türkçe bazı metinlerde Luddite daha çok da Luddist kullanıldığı için terimsel bütünlük amacıyla bu kitapta Luddist olarak geçecektir.

7 Bu bölümdeki diyalog Frank Peel'in *The Risings of the Luddites, Chartists, and Plug Drawers* (1880), 19 adlı sözlü tarih çalışmasında kaydedildiği şekliyle burada yer almaktadır.

Birinci katta yemek yiyen bir aile onun aşağı düşüşünü, arka kapıdan içeri girişini ve sokaktaki kalabalığın tezahüratları ve bağırışları arasında ön kapıdan kaçışını izledi.

"O lanet tezgâhları paramparça etmek muhteşem olurdu," dedi George.

"Evet," dedi Thorpe. "Ama bu sözlerin hepsi boş. Hep aynı şey. Artık boğazımıza kadar geldi."

"Haklısın Will," dedi George, "ama iki ya da üç kişi ne yapabilir ki? Burada ne yapıyoruz ki?"

Çalışmak dışında her şeyi yapıyorlardı. Atölyeye gelen siparişler neredeyse durmuştu. George, "John Wood'un atölyesinin vadesi doldu" derken kendi vadesinin dolduğunu da anlamıştı. Bu "Nottinghamlı delikanlıların" komşu bölgelerdeki işçilerle ne kadar doğrudan temas kurdukları bilinmiyor. Ancak Ned Ludd efsanevi bir sembol, bir örnek kişi haline gelmişti. Bu nedenle yeni hücrelerin ortaya çıkması ve sömürülmelerine neden olan makinelere savaş ilan etmeleri için uzaktan ve titiz bir koordinasyona gerek yoktu. Çünkü Makine Kırıcılar makinelerin değil, onları kullanarak toplumsal ilişkileri dönüştürmeye ve güç kazanmaya çalışan kişileri hedef alıyorlardı. Aslında Luddistler de teknolojiyi kullanıyorlardı; makinelerden nefret etmiyorlardı ama onlara aşırı bir bağlılıkları da yoktu.

Ayaklanma, Leicestershire ve Derbyshire gibi kumaş üretimi yapılan bölgelerdeki benzer eylemlere ilham vermişti. Ateş yayılıyordu ve nedeni de sır değildi. Artık kasabadaki her dokumacı, kırpıcı ve zanaatkâr sadece işsiz kalmış değil, açlıktan ölmek üzere olan bir ya da birkaç aile tanıyordu.

Bir başka kırpıcı, Ben Walker, "Dün Tom Sykes'ın evine gittim... Zavallı narin bir yaratık olan karısı hastalanmış ve açlıktan ölmüş," dedi. Sykes bir aydır iş bulamıyordu ve ekmek alamayacak kadar yoksul düşmüştü.

Walker, "'Açlıktan öldü' diyorlar," dedi, "bence de öyle. Evine gittiğimde birisini evinden kovuyordu. Arkasından 'Kimsenin bize acımasını istemiyorum; sizin gibiler olmasaydı, karım hâlâ hayatta olacaktı' diye bağırdı. Zavallı kadın yatakta yatıyordu, bir deri bir kemik kalmıştı."

Bölgedeki tüm çalışanların yarısı aylardır işsizdi. Yoksul Yasası yardım ödemeleri 6,6 milyon sterlin gibi rekor bir düzeye ulaşmıştı, ancak yeni

işsiz kalan dokumacıların çoğu bu yardıma hak kazanamamıştı. Ve başka türlü bir yardımın geleceğine dair hiçbir işaret yoktu.

Kırpıcılar henüz açlıktan ölmüyordu ama haksızlığın kapılarına dayandığını görüyorlardı. Kimsenin açlıktan ölmesi için bir neden yoktu; fabrika sahipleri hâlâ kâr ediyordu. Yeni makineleri kullanmayı bırakırlarsa, daha fazla iş bulunabilirdi. Ayrıca, mesleki geleneklerine ve kurallara sıkı sıkıya bağlı olan zanaatkârlara göre, çalışanların gelirlerini düşürerek kârları artırmak amacıyla makine kullanmak ne ahlaki ne de adildi. Girişimcilerin ve fabrika sahiplerinin, insanları mağdur edeceği bu kadar açık olan otomatikleştirmeyi bir hak olarak görmeleri onları çileden çıkarıyordu.

İyi bir yaşam sürmenizi garanti edeceğini düşündüğünüz zor bir işi öğrenmek için yıllarınızı verdiğinizi düşünün. Yani kurallara göre oynadığınızı; okula gittiğinizi, bir meslek öğrendiğinizi, mütevazı bir mevki ve güvence elde etmek için inanılmaz miktarda zaman, emek ve kaynak harcadığınızı, ancak birdenbire bu anlaşmanın ve kuralların artık geçersiz olduğunu fark ettiğinizi düşünün. Sistemin doğru işlediğine dair inancınız, balyozla ezilmiş bir dokuma tezgâhı gibi paramparça olmaz mıydı?

Artık işinizle birlikte kimliğinizi de kaybetme ihtimaliyle karşı karşıyasınız. Sadece ne zaman ve nasıl olacağını bilmiyorsunuz. Başka hiçbir seçeneğiniz olmadığını düşünün. Bildiğiniz tek şey, sizin sahip olmadığınız avantajlara sahip bir başkasının aniden ortaya çıktığı, yeni teknolojiler sayesinde bu kuralları kendi çıkarları doğrultusunda yeniden düzenleyebildiği.

Seçenekleriniz nelerdir? İşinizi elinizden alan ve bozan bu fabrikada çalışmaya devam edebilirsiniz. Ama daha az maaş alacaksınız, çalışma koşullarınız daha kötü olacak, alıştığınız hak ve özgürlükleriniz ortadan kalkacak ve artık günlük rutininizi her yönüyle kontrol eden, yaptığınız işi eleştiren ve aşağılayan işverenleriniz olacak. Zaten onlar da sizi değil bir çocuk çırağı tercih edeceklerdir. Çünkü çocuklar daha uysaldırlar ve itiraz etmezler. Ya da yeni bir iş için yeniden eğitim almayı mı düşünürsünüz? Sahip olduğunuza inandığınız hayatın etrafında bir hayat inşa ettiniz ve ona yıllarınızı verdiniz; onunla gurur duyuyorsunuz. Yeni bir işe çok alt kademelerden başlarsınız, daha az maaş alır-

sınız ve uyum sağlayamazsınız. Bir ya da iki iş kolunun hâkim olduğu bu kasaba ve bölgelerde genellikle yeni bir iş kolu yoktur. Belki de yeni bir iş kurar ya da girişimcilere ve fabrikatörlere meydan okursunuz. Ama hangi parayla? Belki de geçim kaynağınızı tehdit eden bu kişilerle rekabet edebilecek sermayeye sahipseniz ya da kredi almak için bankacıların gözüne girmeyi biliyorsanız sizin için böyle bir seçenek vardır. Ancak çoğu kişi için asla böyle bir seçenek yoktur.

Belki de bunu hayal etmenize bile gerek yok, çünkü siz yirmi birinci yüzyılda yaşıyorsunuz ve bir şirketin, bir platformun ya da bir yöneticinin bir zamanlar kendi işinizi tanımlayan sosyal anlaşmayı yeniden yazmak için teknolojiyi kullandığına şahit oldunuz. Belki de kendi arabanıza ve taksi şoförlüğü ruhsatına sahip olmak için yıllarca para biriktirmiş, şehrin kilometrelerce uzunluğundaki sokaklarını avucunuzun içi gibi bilen bir şoförsünüz; ancak Uber sahneye çıktı. Yeni girişimcilik sermayesi ve algoritmik yönetim sistemiyle birlikte fiyatları aşağıya çekti ve yatırımınızı değersiz hale getirdi. Belki de yıllarca bir satış elemanı olarak çalıştınız, satıcılarla bağlantılar ve ilişkiler kurdunuz, ancak şirketiniz işinizin çoğunu yapabilen otomatik bir portalı kullanıma sundu. Belki de çalışmalarınızı yayınlayan dijital medya şirketi artık içerik üretmek için yapay zekâ kullanmaya başlayacağını duyurdu ve siz de bu sırada işine son verilen bir yazar veya sanatçısınız. Belki de ailenizi geçindirmek ve evinizin kirasını ödemek için didinen, işine muhtaç bir depo çalışanısınız ve atölyedeki robotlara ayak uydurmak için çırpınıyorsunuz. Belki de bitmek bilmeyen otoyollara yıllarını veren deneyimli bir kamyon şoförüsünüz ama bugünlerde Los Angeles'tan Las Vegas'a kendi kendine giden otonom kamyonun haberini okuyorsunuz.

Belki de lise veya üniversiteyi yeni bitirdiniz. Yıllarınızı okuyarak, iyi notlar almak ve özgeçmişinizi zenginleştirmek için gece gündüz çalışarak geçirdiniz. Ancak mezun olduktan sonra bulabildiğiniz işler sadece çevrimiçi geçici ajanslar veya uygulamalar üzerinden bulduğunuz ve sosyal haklar içermeyen sözleşmeli, geçici, parça başı işler.

Tarihçiler J. L. Hammond ve Barbara Hammond'un ifadesiyle, ister on sekizinci yüzyıldan kalma bir dokuma tezgâhı ister yirmi birinci yüzyılın bir iş uygulaması platformu olsun, yeni teknolojiler genellikle "Azınlığın, çoğunluğun üretken enerjisini kontrol etmesini sağlayan biçimlerdir". Dokuma emekçileri, yeni teknolojilerin patronlara sadece

verimliliği artırma fırsatı değil, aynı zamanda önceki çalışma standardını bozmak için bir mazeret sunduğunu gördüler. Teknoloji, insanınkinden daha üstün bir performans gösteremese bile. Teknoloji, bir normu bozmayı, bir sistemi çökertmeyi ya da kural ve düzenlemelerden kaçmayı meşrulaştırmak için kullanışlı bir araçtır. Ayrıca işin tamamen otomatikleştirilmesi de gerekli değildir; bir çalışan emeği azaltan teknolojilerinin etkilerini dolaylı olarak ücret kaybı, performansı üzerinde artan gözetim ve kontrol ya da daha yüksek verimlilik talepleri şeklinde de hissedebilir. Otomasyon, ilk ortaya çıkışından bu yana teknolojik kapitalizmin en basit ve en açık tezahürüdür. Tom Sykes gibi yoksul dokumacıların yaşadığı dönemlerde en keskin halini almıştır.

Bu yeni sistem şuna benziyordu: Tom Sykes'ın bir işi vardır; bu işi yapabilecek bir makine üretilir ve şehrin diğer ucundaki biri de Tom'un yerine bu işi yapacak makineyi satın alarak kârını artırabileceğine karar verir. O makine, sahibi adına Tom Sykes'ın işinin bir kısmını ya da tamamını yaptığı için Tom'un işleri azalır. Mal sahibi kâr ederken Tom'un şansı kalmaz. Artık Tom'un hiçbir konuda söz hakkı da olmaz.

İşçilere yüzyıllardır bu sürecin normal, hatta ahlaki açıdan iyi olduğu çünkü bazı ürünleri daha ucuz ve bol hale getirerek uzun vadede topluma fayda sağlayacağı söylendi. Ancak Tom Sykes ve George Mellor gibi kişiler bu açıklamayı kabul etmediler. George'un zamanında bir zanaatkâr, kendisi açken ve fabrika sahibi zenginleşirken, işinin makinelere verildiği bir binanın önünden geçebilirdi (günümüzde, bu iş denizaşırı ülkelere gönderildiği veya bir iş uygulaması üzerinden yönlendirildiği için öfkenin hedefi belirsiz ve dağılmış olabilir). Kazanma gücünün bu şekilde aktarımı pazarlık konusu değildi ve bu durum emekçilere hırsızlık gibi görünüyordu.

Çalışan gençlerin çoğunun öfkeyle dolmasına şaşmamak gerekirdi. Gelenekleri çiğneniyor, kendilerine vaat edilen dünya bozuluyor, yaralanıyor ve kirletiliyordu. Dünya bir paradigma değişimi geçiriyordu. Geminin dümeninde de vurguncuların kullandığı yeni otomasyon teknolojisi vardı. İş, istikrar ve gelecek umudu yoktu. George Mellor'un 1.80'lik boyunu, o devasa gövdesinden taşan erkeksi düş kırıklığını bir hayal edin bakalım.

George Mellor, bir kez daha, "Keşke orada olsaydım" dedi.

NED LUDD

Kasım 1811

Declaration, Extraordinary.

Justice. —

Death, or Revenge.

To our well beloved Brother, and Captain in Chief, Edward Ludd.

Whereas, it hath been represented to us, the General Meeting for the Northern Counties, assembled to redress the Grievances of the Operative Stockers, That Charles Lacy of the Town of Nottingham, Framework Knitter, Lace Manufacturer, has been guilty of divers fraudulent and oppressive Practices, whereby he has reduced to poverty and Misery Seven Hundred of our beloved Brethren; moreover, it hath been represented to us that the said Charles Lacy, by evading fraudulent Cotton Print Act, of Geo. Second Reg. has obtained the Sum of Fifteen Thousand Pounds, whereby he has ruined the Cotton-Lace Trade, and consequently our worthy and well-beloved Brethren, whose support and comfort depended on the continuance of that manufacture.

It appeareth to us that the said Charles Lacy, was actuated by the most diabolical motives, namely to gratify his ruling by the misery of his Fellow Creatures, we therefore willing to make an example of the said Charles Lacy, do adjudge the said Fifteen Thousand Pounds to be forfeited, and we do hereby authorize, empower, and enjoin you, to command Charles Lacy to deliver the said sum, in equal shares among the Workmen, who made Cotton Nets in the Year 1807 within ten Days from the Date hereof.

In default whereof, we do command that you inflict the Punishment of Death on the said Charles Lacy, and we do authorize you to distribute among the Party you may employ for that purpose, the Sum of Fifty Pounds, we enjoin you to cause this our Order to be executed on the said Charles Lacy without Delay, November 1811. By Order

Bilinen ilk Luddist mektuplarından biri olan bu bildiri, Nottingham'daki büyük bir yatırımcıyı otomasyon konusunda tehdit ediyor, (Nottinghamshire Thoroton Derneği'nin izniyle)

Kendilerini Luddistler olarak adlandıran bu kişilerin kalemleri de güçlüydü.

OLAĞANÜSTÜ BİLDİRİ

Adalet

Ölüm ya da İntikam

Yerel bir fabrika şefi olan Nottinghamlı Charles Lacy'ye gönderilen ilk uyarı mektubu sert ve tehditkârdı. El ilanı şeklindeki mektup kısa süre içinde gazeteler tarafından yeniden basıldı.

> Sevgili Kardeşimiz ve Komutanımız Edward Ludd'a,
>
> Tezgâh operatörlerinin mağduriyetlerini gidermek üzere toplanan biz Kuzey Bölgeleri Genel Eylemcilerine, Nottingham'da İngiliz Dantelleri Fabrikası sahibi Charles Lacy'nin hile ve baskıyla yedi yüz kardeşimizi mağdur ettiği, yoksulluk ve sefalete sürüklediği bildirildi.

Şikâyetler sıralanıyor ve makineler durdurulmadığı takdirde intikam alınacağı belirtiliyordu.

Uyarı mektubu "Komutan Ludd" diye imzalanmıştı.

Bu uyarı mektuplar Makine Kırıcıları'nın kartviziti haline geldi. Daha sonra çeşitli ellerden çıkan yüzlerce mektupta da aynı imza vardı: Ned Ludd. Bazıları ona Komutan Ludd, bazıları yüzbaşı, bazıları da kral diyordu. Bu mektupta Lacy, ekmeklerinden ettiği emekçilerin sırtından on beş bin pound kâr etmekle ve fabrikasında üretilen kalitesiz ürünlerle yerel esnafın itibarını zedelemekle suçlanıyordu.

Mektuplarla başlayan kargaşa sıradan şiddet eylemleriyle karıştırılmamalıdır. Bu bir halk hareketiydi. Bir adı, bir sembolü ve insanları harekete geçiren bir ilkesi vardı. Amacı, özellikle "ortak yaşama zarar veren makineleri" yani toplumsal dokuyu parçalayan, toplumun zararı pahasına sadece tek bir tarafa haksız fayda sağlayan makineleri yok etmekti. Eğer fabrika patronları zanaatkârların işlerini makinelere yaptırmaya devam ederlerse ve bu işleri daha özensiz ve daha ucuza yaparlarsa, Luddistlerin başvuracakları yol basitti: "Ekmeklerini çalan" makineleri parçalayacaklardı.

John Westley'in öldürüldüğü Bulwell'e yapılan ilk saldırıların raporları, saldırıya kendine Ned Ludd diyen bir kişinin öncülük ettiğini belirtiyordu. Ancak kimse onun kim olduğunu bilmiyordu.

Komutan Ludd kısa sürede bir tür efsanevi kişiliğe dönüştü; anonim bir hareketin onun adıyla yükselmesini, yeraltında kalarak ortak bir amaç için harekete geçmesini sağladı. Nottingham'ın son efsanevi kahramanı Robin Hood'un yeni bir versiyonuydu. O da ezilenlerin etrafında toplanabileceği ve taklit edebileceği tanınmış bir simaydı. Hareket, bu on dokuzuncu yüzyıl miti aracılığıyla merkezi olmayan ve başarılı bir örgütlenmenin yolunu gösterdi: gücü dağıtmak, gizliliği korumak, bir efsane inşa etmek.

Ama neden "Ludd" adı seçilmişti? Ned Ludd efsanesi vardı elbette ama bu sadece bir efsaneydi. Belki de Leicester'da ya da başka bir yerde ustasının tezgâhını parçalayan ve isyancı işçilerin onun adını bayrak edinecekleri gerçek bir Ned Ludd vardı. Ya da bu bir efsaneydi ve Makine Kırıcıları'nın davasına uygun hale getirilmişti. Örneğin, savaşta bir kolunu kaybeden ve tanrı-kral olarak sürgüne gönderilen, ancak yeni gümüş koluyla bir tür siborg savaşçı tanrı olarak geri dönebilen Galli bir kahraman olan Lludd Llaw Eraint vardı. Bir gazetedeki habere göre, Gümüş Elli Lludd, İngiliz efsanelerine girdikten sonra, üç salgını atlatan, iki ejderhayı parçalayan, çocuk düşürme salgınını engelleyen ve Lluodon, Loudon ya da Londra kasabasını kuran efsanevi bir kahramana dönüşecekti.

> Welch[8] dilinde *Uuyd* sözcüğü ordu ya da kamp anlamına gelir; *Lluydda* savaş yapmak, *Lluyddar* ise asker demektir. Nottinghamshire Cheshire'daki isyancılar kendilerine Luddist demektedirler. Cheshire Galler'e sınırdır. Belki de bu ismi aralarındaki Welch'liler ortaya çıkarmış olabilir.

Yazar Brian Bailey'e göre, "MÖ 66 yılında Londra'daki orijinal Lud Kapısı'nı inşa eden Lud adında eski bir İngiliz kralı da vardı. Monmouth'lu Geoffrey'e göre 'İngilizcede Porthlud, Saksoncada ise Ludgate olarak adlandırılan bu kapının yakınına' gömülmüştür." Bailey devam ediyor:

> Fleet Caddesi'ndeki St Dunstan-in-the-West Kilisesi'nde, yeniden inşa edilen orta çağ geçidinde Kral Lud'un ölümünden sonra dikilen bir heykeli günümüze ulaşmıştır. Uzun süredir yıkılan bir dokuma fabrikası olan, Framework Knitters' Company sadece yarım mil ötedeki Redcross Caddesi'nde bulunuyordu.

8 ÇN: Welsh dili İngiltere'de çok küçük bir azınlık tarafından konuşulan, Galce ve İrlanda diline benzeyen eski bir dildir.

Kökeni ne olursa olsun, Ludd ismi çok değerliydi. Herkes, sektördeki bütün emekçiler ve patronlar, gazetelerde tekrar tekrar basılan bu mektupları okudu. Tarihçi Katrina Navickas'ın ifadesiyle, isyan "'Ned Ludd isminin yaratılmasıyla ortaya çıkan' ve geniş bir bölgeye yayılan güçlü bir hareketti."

Yetkililer katılımcılara duyulan sempatiyi zayıflatmak için onlara "isyancılar", "Jakobenler" ve "yağmacılar" gibi isimler takmakla uğraşırken, Luddistler de mektuplarını yayınlamaya ve Komutan Ludd olarak imzalamaya devam ettiler. Bu isim kalıcı oldu; hikâye artık onların kontrolündeydi.

Navickas'a göre "Hiçbir makine ateşe verilmemiş ya da yağmacı gruplar ortaya çıkmamış olsa da söylentisi bile korku, panik ve huzursuzluğa neden oldu; halk bir süre hareketsiz kaldı." Yaklaşmakta olan Komutan Ludd tehdidi de gündelik şikâyetlerin tehditkâr boyutlara dönüşmesine yardımcı oldu. İşçilerin eline koz verdi.

Saldırılar şiddetle devam ediyordu. Sadece gece baskınları olmuyordu artık. Kimbilir kaç tanığın olduğu ama kimsenin bilgi sızdırmadığı güpegündüz baskınlarda daha fazla tezgâh parçalanıyordu. Herkesin konuştuğu tek konu buydu.

KRAL NAİBİ PRENS

Kasım 1811

Haftalar geçmişti ama Naip Prens yataktan çıkmıyordu. Kızına meşhur bir dans figürü olan Highland Fling'i gösterirken ayak bileğini burkmuştu. Prens George yaralı olduğunu ve herhangi bir hükümet işiyle uğraşamayacak kadar canının yandığını söylüyordu. Bunun yerine, yüzükoyun yatıyor, kendi belirlediği dozda alkol ve afyon tentürü karışımı olan laudanum içiyordu: her üç saatte bir yüz damla.

William Fremantle 28 Kasım'da Buckingham Markisi'ne yazdığı mektupta, "Hiçbir şey imzalamıyor ve iş konusunda kimseyle konuşmuyor, ... Bakanların içinde bulunduğu sıkıntıyı ve zorluğu tahmin edebilirsiniz," diyordu. "Cumberland Dükü, numara yaptığını, isterse ayağa kalkabileceğini ve çok da iyi olduğunu söyleyip duruyor."

Naip Prens'i işten kaçmak için numara yapmakla suçlayan sadece Dük değildi. Naip Prens, partilere ve gösterişe bayılıyor ama politikadan hoşlanmıyordu. Parlamento Prensi vekil hükümdar olarak atamıştı ama yetkisini bazı önemli konularda kısıtlamıştı. Örneğin lordların asiller sınıfına alınması ve parlamento üyeliğine getirilmelerine yönelik düzenlemeler yapamıyor ya da bir yıldan daha uzun süreli bakanlar atayamıyordu. Bu kısıtlamaları ve hasta babasını üzmek istemediğini bahane etti. Bunlar, onun siyasetten uzak durmak, siyasi bölünmeye neden olabilecek değişiklikler yapmak yerine, babası III. George'un pek sevilmeyen muhafazakâr kabinesini korumak, yönetimin karışık işlerinden uzak durmak ve düşman edinmekten kaçınmak için arayıp da bulamadığı bir bahaneydi.

Aylar geçtikçe prensin kısıtlı naipliği de sonuna yaklaşıyor ve yeni bir hükümetin kurulmasında söz sahibi olma ihtimali giderek artıyordu. Meselenin özünde, kendisini her zaman liberal olarak görmesi ve birçoğu eski dostu olan daha ilerici Whig'lere yakınlığını açıkça ilan etmiş olması yatıyordu. İktidardaki Muhafazakârlar [Tory], halkın istemediği bir savaşın sorumluları ve sefalet içindeki halkın değil, sarayın destekçileri olarak görülüyor ve hiç sevilmiyorlardı. Ancak Prens George, sadık ve muhafazakâr bir Tory olan babasından da büyük ölçüde etkilenmişti. Bu nedenle, Napolyon'a karşı savaşın sürdürülmesini destekliyor ve İrlandalı Katoliklerin özgürleşmesine de karşı çıkıyordu. Her iki durum da Whig'lerin görüşlerine tamamen aykırıydı. Luddistleri de zerre kadar ciddiye almıyordu.

Muhafazakâr Başbakan Spencer Perceval, ilkbaharda Makine Kırıcılar'ın ayaklanmalarını bastırmak için askeri birlikleri kuzeye sevk etmişti. Nottingham'da huzursuzluk bir kez daha alevlenirken, yine aynı şeyi yapıyordu.

IV. George'un naip olmasından kısa bir süre sonra, onu müttefikleri olarak gören Whig'ler yeni bir hükümet kurması için ona baskı yaptılar. Ancak George cepheleşmekten hoşlanmıyordu ve muhafazakarların baskısı daha güçlüydü. Babasının iyileşebileceğini öne sürerek, Tory yapılanmasını iktidarda tuttu ve kısıtlı naipliği sona erene kadar beklemesi gerektiğini, ardından İngiltere üzerinde tam yetki sahibi olabileceğini söyledi.

Her zaman kararsız, hatta tembeldi. İngiliz tahtının yetmiş beş yıllık aradan sonra doğan ilk erkek varisi olarak el üstünde tutuldu. Ancak babasının gözünde doğumu sonrasındaki dönem tam hayal kırıklığıydı. Kews'deki Beyaz Saray olarak bilinen malikânede büyüdü. Kardeşlerinin aksine, kararsız ve uyuşuktu; düşerse spor yapmaktan vazgeçer, canının yanmasından çok korkardı. Çiçek aşısı olduğunda haftalarca hasta yatağından çıkmamıştı. Yaşıtları dışarı çıkıp oynamak için can atarken, o en çok sevdiği şeyin yatmak olduğunu söylerdi. Prensin eğitmenlerinden biri, onun kraliyete uygun bir üye olmak bir yana, "bir beyefendi" olmayı bile başaramayacağından endişe ediyordu.

Dönemin sert gerçeklerine uzak olması, zevk ve lükse düşkünlüğü ve harekete geçme konusundaki kararsızlığı, İngiltere tarihinde ülke içindeki en büyük yerel askeri müdahaleyi yönetim şekline de yansımıştı.

Perceval'in ulusal güvenlik ve kolluk kuvvetlerinden sorumlu İçişleri Bakanlığı sekreteri olarak atadığı Richard Ryder, Nottingham'a bin piyade ve dokuz yüz süvari göndermişti. Yerel milislerle birlikte saldırıları bastırmak üzere binlerce asker toplanmıştı. Ordu ve yerel sulh hakimleri yeni güvenlik memurları atamaya ve kapsamlı bir dizi kural ve kısıtlama getirmeye başladılar. Bölgede sıkıyönetim ilan edildi. Birahaneler saat 22.00'de kapanacaktı.

Silahlı süvariler ve milisler sokaklarda devriye geziyor, otelleri dolduruyor ve hayatın bir gerçeği haline geliyorlardı. Daha da kötüsü, hiçbir konuda hesap vermiyorlardı.

Askeri müdahalenin hiçbir şeyi çözmeyeceğinden ve şiddeti daha da körükleyeceğinden korkan halk, işgali öfke ve hatta protestolarla karşıladı. Müdahale gerçekten de işe yaramıyordu. *Leeds Mercury*'de yayınlanan bir başyazı halkın endişesini ve kaygısını yansıtıyordu:

> Askeri müdahale Nottinghamshire'da geçen hafta düşündüğümüz kadar etkili olmadı. Tezgâh Kırıcıların tahribatları hâlâ devam ediyor. Halkı korkuya boğan "çılgınlıklarını belirli bir plan dahilinde" yapıyor gibiler. Askerimizi dış düşmanlara karşı değil de yoksulluk ve çaresizlik içindeki halkımıza karşı kullanmak zorunda kalmak ülkenin sürüklendiği krizi gözler önüne seriyor. Bu isyanlara neden olan şeyler sadece Nottinghamshire'la sınırlı değildir; krallığın neredeyse tüm üretim bölgelerinde mevcuttur.

Başyazı, Kraliyet'in güç kullanımını haklı çıkarmak için Makine Kırıcılar'ı cahil vahşiler olarak göstermeye çalıştığını, ancak kimseyi kandıramadığını öne sürerek sona eriyordu. Sorunun nedeninin hâlâ eski başbakanlardan Genç William Pitt'in serbest piyasa ilkelerine dayalı ekonomi politikasına devam edilmesi ve sanayiyi düzenleyecek veya işçi sınıfına yardımcı olacak tedbirlerin uygulanmaması olduğunu herkesin bildiğini vurguluyordu:

> Bu isyanlar yükselişlerini ve ilerlemelerini Napolyon'un altınlarına değil, PITT ve yandaşlarının politikalarına borçludur. Mevcut sistem devam ettiği sürece ne kadar üzülürsek üzülelim ne yurtdışındaki yenilgilere ne de yurtiçindeki kargaşaya şaşırmamalıyız.

Nottingham işgal edilmiş bir bölge haline gelmişti. Halk yardım çağrısında bulunuyordu. Makineler kırılmaya devam ediyordu.

Prens afyonla kendinden geçmiş bir halde yüzükoyun yatıyordu.

Naip Prensin Katoliklerin özgürlüğü ve diğer reformlar konusunda harekete geçmesini isteyen ilerici bir Whig olan Lord Grenville, "Prens hâlâ çok hasta; kolunun felç olduğu düşünülüyor... Saraydan gelen haberler, hiçbir konuda karar almadığı yönünde," diye yazıyordu.

Prens, parlamento tekrar toplanana kadar uyuşuk bir şekilde yatmaya devam edecek, dünyanın ilk büyük sanayi gücü haline gelen ülkesini yönetmek yerine yatağı tercih edecekti.

Grenville'in mektubunda umutları yıkılmış bir şekilde derinden bir ah çektiğini neredeyse duyabilirsiniz: "Bunlar daha iyi günlerimiz."

WILLIAM HORSFALL

1811 Sonbaharı

William Horsfall her salı öğleden sonra, kırsal Marsden mezrasındaki fabrikasından, kalabalık şehir merkezinin en önemli mekânlarından biri olan Huddersfield'daki kumaş pazarına at sırtında giderdi. Silindir şapkası, tek düğmeli yeleği ve ince kuyruklu ceketiyle bu girişimci fabrika sahibi, at arabası yolunda giderken geçtiği yemyeşil otlaklar ve küçük köyler boyunca tanıdık ve heybetli bir görünüm sergiliyordu. Horsfall'un işletmesinde dört yüz işçi çalışıyordu. Bu zanaatkârların en nefret ettikleri de otomatikleşmiş kırpma ve kabartma makineleriydi.

Horsfall'un yolculuğu yaklaşık bir saat sürüyordu. Ebeveynleri onun otomasyona geçen fabrikasındaki işlerinden olan bazı çocuklar, yol boyunca Horsfall'la sık sık alay ediyorlardı.

Çocuklar, yol boyunca önüne çıkıyor ve "Ben Komutan Ludd'um!" diyorlardı. O da onlara atının kırbacıyla vurarak karşılık veriyordu.

Horsfall pek sevilmediğini biliyordu ama pek de aldırmıyordu. Fabrikalarına daha fazla otomatik makine eklemeyi hararetle savunuyor ve mücadele eden dokumacılarla açıkça alay ediyordu. Dokumacılar ayaklanıp pek çok işletmeci ihtiyatlı davranmaya başlarken, Horsfall da makinelerini iki katına çıkaracağına yemin etti.

Kasabada diğer imalatçılara "Luddistlerin kanları sel olup eyerime kadar çıksa bile daha fazla otomatik tezgâh alacağım" diye övünüyordu.

Öfkesinin kişisel bir nedeni vardı. Yüzyılın başlarında, babası ve amcası o zamanlar yasadışı olan kırkım makinelerini ilk kez kurduktan sonra, öfkeli kırpıcılar ailesine ait olan Ottiwells Fabrikası'nı yakmıştı.

Ancak Horsfall bütün benliğiyle geleceğin fabrikalaşmada olduğuna iman etmişti. Ottiwells'i yeniden inşa etti, faaliyetlerini devraldı, daha fazla kabartma ve kırpma makinesiyle donattı. Enoch ve James Taylor adlı iki girişimci demirci kardeşi yan tarafta bir imalathane açmaları için teşvik etti. Ölçülerini verdiği yeni alet ve makineleri onlara yaptırdı. Bu, makinelerin ve parçaların uzun mesafelere taşınmasının zor ya da riskli olduğu zamanlarda büyük bir avantajdı. Horsfall, otomasyon kullanımını benimseme konusunda belki de bölgedeki en iddialı girişimci haline gelmişti. Babasının başaramadığını başarmış, 1807'de kırpıcıların işini makineleştiren kırkım tezgâhlarını başarıyla ilk kuranlardan biri olmuş, fiyatları düşürmüş ve rakiplerini de aynı şeyi yapmaya zorlamıştı.

Bölgede Horsfall'un hırsıyla ciddi anlamda rekabet edebilecek tek kişi, daha suskun ve daha az gösterişli bir girişimci olan William Cartwright'tı. Aynı soyadını taşıyan dokuma tezgâhı mucidiyle bir akrabalığı yoktu. Cartwright 1809'da bilinmeyen bir yerden West Riding'e gelmiş ve birkaç mil ötedeki Rawfolds'daki imalathanesine bir makaslama sistemi kurmuştu. O da faaliyetlerini genişletme konusunda Horsfall kadar iddialıydı.

Cartwright esrarengiz biriydi. Fransızca konuşuyordu, bu da onu yerel halk arasında ilginç biri yapmaya yetiyordu. Yorkshire'da sıradışı bir rahip olan Patrick Brontë'nin de tanıdığıydı. Cartwright, Patrick'in kızı Charlotte'u çok etkiledi. Charlotte Brontë daha sonra büyük ses getiren *Jane Eyre*'in devamı niteliğindeki ikinci romanı *Shirley*'de önemli bir karakteri ona dayandıracaktı. Charlotte Brontë, Cartwright'ı yaşam öyküsünü kaleme alan Elizabeth Gaskell'e "çok dikkat çekici birisi, duyduğuma göre kanında biraz yabancılık varmış. Bunun izleri uzun boyunda, siyah gözlerinde, teninde ve beyefendiliğinde görülüyor" diye anlatmıştır.

Shirley ile ilgili araştırma yaparken ve romanı yazarken Cartwright ile olan tanışıklığından, yerel söylencelerden ve gazete haberlerinden yararlanan Charlotte Brontë, onun kurgusal karşılığı olan Robert Gérard Moore'u, ilerlemeyi teşvik ettiği için yerel halk tarafından aşağılanan bir girişimci olarak tanıtır.

Brontë, "Sefalet nefret doğurur," diye yazmıştı.

> Bu acı içindeki insanlar ekmeklerini ellerinden aldığına inandıkları makinelerden nefret ediyorlardı; bu makinelerin bulunduğu binalardan nefret ediyorlardı, bu binaların sahibi olan üreticilerden nefret ediyorlardı. ...Hollow's Mill [romanda Rawfolds'un yerine geçen yer] en nefret edilen yerdi; Gérard Moore, yarı yabancı ve aşırı ilerlemeci yönleriyle en nefret edilen kişiydi.

Makinelere duyulan nefret abartılıdır; onların bulunduğu binalara ve sahiplerine duyulan nefret ise abartılı değildir. Ottiwells gibi, Cartwright'ın Rawfolds'daki devasa işletmesi de tam anlamıyla değişen dönemin ve bu dönemi değiştiren güç ve sermayenin görkemli bir simgesiydi. Tarihçi Adrian Randall, "Makinelere karşı düşmanlığın derecesi ve yoğunluğu sadece işten çıkarılma korkusuyla açıklanamaz," diye yazmaktadır. "Yeniliklere sadece işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olanlar ya da daha uzun vadeli tehdit altında olanlar değil, aynı zamanda makine tarafından herhangi bir şekilde tehdit edilmeyen diğer meslekler ve gruplar da sıklıkla direnç göstermiştir. Muhalefeti birçok bakımdan birleştiren korku fabrika korkusuydu."

İşçiler sadece çalışma koşullarını kötüleştiren makineleri parçalamak ya da kısa vadeli ödünler kazanmak için değil, gelişmekte olan fabrika sisteminin kendisini de ortadan kaldırmak için ayaklanıyorlardı. Cartwright ve Horsfall gibi kişiler de fabrikalaşmayı tetikleyen öncülerdi. Komşu Lancashire eyaletindeki Manchester, su gücüyle çalışan dokuma tezgâhlarının merkezi olarak kayda değer bir ekonomik büyümeye sahne oldu. On sekizinci yüzyılın başında on bin nüfuslu bir alışveriş şehri olan Manchester, 1820'de yaklaşık iki yüz bin nüfusu ve yüzlerce fabrikasıyla ilk gerçek sanayi merkezlerinden biri haline geldi. Çalışma koşulları giderek acımasızlaştı. Müfettişler 1810 yılında bir dokuma fabrikasını "aşırı kalabalık" ve "havalandırmasız" yerler olarak tanımlıyordu. İşçilerin "beslenmesi yetersizdi", "tuvaletler yaklaşılamayacak kadar iğrençti" ve "çıraklar aşırı çalıştırılmaktan şikâyetçiydi". Fiziksel "istismar ve sömürü" sıradan bir durumdu.

On dokuzuncu yüzyılın sonuna gelindiğinde, tekstil üretimi on beş kat artacak ve bütün bir işçi sınıfı -yüzyıllardır mesleklerini sürdüren yetenekli, gururlu zanaatkârlar- yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı. Aslında İngiltere'nin pek çok şehri toprakları ellerinden alınan, şehre göçmek zorunda kalan ve yoksulluğa mahkûm edilenlerle do-

luydu. Şimdi de acımasız bir boyun eğişin, bireysel itaatin ve geleneklerin yıkılışının sembolü olan fabrikalarda çalışmaya zorlanıyorlardı.

"Fabrika algısı son derece güçlüydü ve fabrika korkusu yaygındı," diyor Randall, "çünkü fabrika yeni bir gücü, sanayide yeni bir merkezileştirilmiş kuvveti simgeliyordu". Bu imaj fabrikalar baskıya maruz kalan işçilerin makinelere olan nefretlerini kırsal kesimdeki yıkımı anlatan şiirlerden bile daha keskin ifade ediyordu. Halka tıka basa dolduruldukları ve zoraki çalıştırıldıkları binaları, yani hapishaneleri anlatıyorlardı. Bu da "fabrikanın hapsedilme ve özgürlüğün kaybedildiği yerler olduğu düşüncesinin yerleşmesine" yardımcı oluyordu.

İşçilerin, onlardan ve onları inşa edenlerden nefret etmesine şaşmamalı. Ancak Horsfall ve Cartwright gibi girişimciler bu nefretle barışıktı; hatta bu nefret onları daha bir kamçılamış da olabilir.

Tarihçi Maxine Berg, "Direnişle karşılaşan fabrika sahipleri ve ortakları, giderek daha saldırgan bir kararlılık ve iyimserlik içine girdiler" diye yazıyor. "Mekanik değişimin doğal ve evrimsel olduğuna onun da ilerlemeyi getirdiğine yürekten inanmaya başladılar." Bu tutum, iki yüz yıl sonra da modern teknoloji sektöründe egemenliğini sürdürüyor. Silikon Vadisi tarihçisi Margaret O'Mara, bu bölgenin yeni ticari teknolojiler geliştirmeye "neredeyse manyakça" odaklandığını ve "bunun sonucunda [teknoloji girişimcilerinin] dünyanın geri kalanına genellikle çok az ilgi gösterdiğini" belirtiyor. "Amacınız devlet kurumlarının veya eski endüstrilerin çalışma şeklini çok daha iyi bir şey lehine bozmakken, bunları neden önemseyesiniz ki? Geleceği inşa ederken neden geçmişi önemseyesiniz ki?"

Girişimcilerin "ilerlemeye" olan inancı, İskoç ekonomist Adam Smith'in o günlerde moda olan felsefesine dayanıyordu. Luddist tarihçisi Brian Bailey'e göre, "Laissez-faire (bırakınız yapsınlar) İngiliz burjuvazisinin siyasi düsturu haline gelmişti. Aslında işverenler için özgürlüğü, işçiler içinse dayanılmaz bir baskıyı temsil ediyordu." Smith, *Ulusların Zenginliği*'ni 1776'da yayımlamıştı. İlk yıllarda fazla bir tepki almasa da kitap sonraki on yıllarda etkili oldu. Ekonomik düşüncedeki yeni akımların bir sentezi olan kitap, *laissez-faire* doktrinini bir bilim olarak sunuyordu. Tamamıyla serbest ticaret ve girişimci yanlısı, düzenleme ve tekelcilik karşıtıydı.

Ekonomi tarihçisi Kirk Willis, "Mevcut ekonomi politikalarına ve baskın ekonomik varsayımlara kasıtlı bir saldırıydı" diye yazmıştır. Doğu Hindistan Şirketi gibi günün düzeni olan tekelci merkantilizm artık geride kalmıştı. Artık rekabet, serbest piyasa ekonomisi ve kuralsızlaşma moda olmuştu. Dolayısıyla ekonomik refahın motoru olan fabrikalar ve fabrika sahipleri de. Siyaset bilimci Mike Munger'e göre, "Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği*'ndeki tartışması iki anahtar kavramı birleştiriyordu: refah yaratmanın motoru olan iş bölümü ve bu motorun yakıtı olan kişisel çıkara dayalı piyasa sistemleri."

Smith'in ilk ve en etkili savunucularından ikisi, İngiltere'nin Devrim Savaşı sonrası ekonomi politikasına yön veren İngiliz başbakanlarıydı: Shelburne Kontu ve Genç William Pitt. Avam Kamarası'nda 17 Şubat 1792'de ülkenin mali durumu üzerine yapılan bir tartışma sırasında Pitt, Adam Smith'e bir övgü düzdü: " Zamanımızın bir yazarının yazıları. ...Ulusların zenginliği hakkındaki ünlü incelemesi. ...İnanıyorum ki, ticaret tarihi ya da siyasi ekonomi sistemleriyle bağlantılı her soruya en iyi çözümü sunacaktır." Bu teoriler Pitt'in "Yeni Muhafazakârlar"ına (New Torries) bir modernlik parıltısı kattı ve yükselen girişimci sınıfa ideolojik bir yakıt sağladı.[9] Fabrika sahipleri Adam Smith'e methiyeler düzmeye, işçiler de ondan yakınmaya başladı (gazete köşe yazarları, Smith'in fikirlerini kamu politikasına dönüştürdüğü için Pitt'i görevi bıraktıktan yıllar sonra bile eleştirmeye devam edeceklerdi).

Horsfall ve Cartwright, kalabalık Huddersfield pazarına haftalık yolculuklarını tamamladıklarında, ticaretlerini yaptıkça ve giderek daha fazla miktarda para taşıdıkça dikkatler üzerlerine çevriliyordu. O zamanlar bile, sadece makinelerinin işsiz bıraktığı emekçilerin sırtından kazanarak zenginleşmedikleri, başka şeyler de yaptıklarına dair bir kanı vardı. Bu makineleri halka tamamen yeni bir çalışma biçimi dayatmak için kullanıyorlardı.

Onlar sanayi kapitalizminin biçimlenmesine katkıda bulunan yeni teknolojilerin kılavuzlarıydılar.

---

9 Ayrıca, nüfusun gıda üretimine ayak uyduramayacak kadar hızlı artması nedeniyle, çalışan yoksul kesimin kitlesel sefalet dönemleri yaşamasının refah içindeki her ekonomide kaçınılmaz olduğunu savunan iktisatçı Thomas Malthus'un fikirleri de çok önemliydi.

B

Kasım 1811

Manchester'daki Falstaff Otel'de, karanlık bir kasım gecesinin ortasında yapılan gizli bir toplantıda, Royton kasabasından bir delege konuşurken, kendini dokumacı olarak tanıtan ve öyle giyinen bir adam onu dikkatle dinliyordu. Delege, halkının "dilekçe vermekten bıktığını" söyledi. Aslında, "Bir liderleri olsaydı bir gün içinde harekete geçmeye hazırdılar". Diğer şehirlerden gelen delegeler de teker teker söz alarak aynı şeyi söylediklerinde, adam daha fazla not aldı.

Eve döndüğünde, kendisine Manchester Komitesi adını veren ve hızla büyüyen bu grubun gizli toplantısının ayrıntılarını kaydetti; Bolton'daki sulh hakimi Albay Ralph Fletcher'a hemen bir mektup gönderdi; o da kendisine günlük ödeme yaptı ve masraflarını karşıladı. Muhbir mektuba imzasını "B" olarak attı.

B bir casustu.

B, ekim ayından bu yana birahanelerin fenerle aydınlatılmış arka odalarında, Manchester'ın dışındaki çamurlu tarlalarda ve Lancashire ile Cheshire'ın dört bir yanındaki gizli toplantılara katılmıştı. Bazılarını yıllardır tanıdığını ima ettiği zanaatkârlar, dokumacılar ve küçük atölye sahipleri arasında oturuyor ve onların "iş" dedikleri şeyi tartışmalarını dinliyordu. İsyan çağrıları salonları doldururken ve Luddistler makine sahiplerini ve fabrika sahiplerini lanetlerken başını sallıyor ve alkışlıyordu. B, kendi kışkırtıcı ve hain planlarını öneriyordu.

Cheshire'dan bir bağlantısı, B'ye orada ayaklanmaya hazır bin işçi ol-

duğunu söyledi. Adamlar silahlıydı ve çarpışmayı biliyorlardı; "ortak dilekleri bir devrimdi ".

B, Fletcher gibi hakimler tarafından organize edilen ve hükümetin en üst kademeleri tarafından finanse edilen geniş çaplı ve devlet destekli bir ağın ajanlarından biriydi. Hepsi de serbest çalışan muhbirlerdi. Gizli toplantılara sızmaları, radikal ve ayaklanmacı olduğu varsayılan hareketler hakkında bilgi vermeleri için para alıyorlardı. Casusluk sistemi gayri resmi, kâr amaçlı ve sorumluluğu olmayan bir sistemdi. Bu nedenle mesajları şüpheyle okunmalıdır. Birçok casus kraliyete sadıktı ve nispeten doğru bilgiler aktarıyordu, ancak birçoğu bu bilgileri elde etmek için provokatör olarak hareket ediyordu. Diğerleri de büyük bir olasılıkla, yaklaşan devrim ve hesaplaşma hikâyelerinin kendilerine ödeme yapanların hayal güçlerini ve önyargılarını beslediğini, dolayısıyla da hizmetlerine olan talebi ve gelirlerini artırdığını sezmiş ve buna uygun davranmışlardır. Karışık zamanlarda geçimini sağlamanın birden fazla yolu vardı.

Ancak B gibi casuslar kısa sürede Luddist hücrelere sızmanın sanıldığı kadar kolay olmadığını gördüler. Onun gibi ajanlar, çoğu üyenin haftalık toplantılar dışında birbirini tanımadığı ve tanıdık olmayan bir yüzün fazla dikkat çekmediği radikal siyasi grupları yıkmak için onlarca yıldır kullanılıyordu. Bu tür çevrelerdeki casuslar oldukça başarılıydı; sadece muhalifleri tutuklamak ve mahkûm etmek için kullanılan bilgileri elde etmekle kalmıyor, aynı zamanda reform için örgütlenen gruplar arasında da güvensizlik ve anlaşmazlık tohumları ekiyorlardı. Fakat Luddistler birbirlerine sıkı sıkıya bağlıydı; genellikle yıllardır birlikte yaşıyor ve çalışıyorlardı. Dışarıdan gelenlere şüpheyle yaklaşıyorlardı.

B'nin bulunduğu Manchester'da iş biraz daha kolay olabilirdi. Lancashire, Cheshire ve Derbyshire pamuklu dokuma bölgeleriydi ve Luddist faaliyetlerin üçüncü büyük merkezini oluşturuyorlardı. Yün üretimine ev sahipliği yapan Yorkshire'daki West Riding ve ipek ve dantelde uzmanlaşmış Nottingham'ın aksine, Manchester'daki pamuk endüstrisi nispeten yeniydi. Bu iş koluna özgü köklü gelenekleri ve kuralları yoktu; ayrıca bu iş kolunu koruyacak daha az sayıda güçlü meslek grubu vardı.

Pamuk İngiltere'de doğal olarak yetişmiyordu; onlarca yıldır Hindistan'dan ithal ediliyordu. Ancak artan talep Amerika'daki eyaletleri ve

Batı Hint Adaları'ndaki kolonileri kendi tekniklerini geliştirmeye, köleliği ve pamuk plantasyonlarını radikal bir şekilde genişletmeye sevk edince Lancashire'da pamuk endüstrisi patladı. Bu pamuğun çoğu, makineleşme ve fabrikalar şehri olan Manchester'a aktı, şehir Cottonopolis (Pamuk şehri) olarak anılmaya başlandı. .

Pamuk fabrikalarındaki iğ sayısı 1780'lerde 1,7 milyon iken 1812'de 4-5 milyona yükseldi. Üretim neredeyse üç katına çıkarak pamuğu "İngiltere'nin en önemli imalat sektörü" haline getirdi. Bu fabrikaların çok ucuz işgücüne ihtiyaçları vardı, bu yüzden çocuklara yöneldiler. İrlandalı göçmen işçiler ve son makineleşme furyasıyla işsiz kalan kadınların yanı sıra genç çırak Robert Blincoe gibi çocuklar iplik eğirme makinelerinde ücretsiz olarak çalışmak üzere yetimhanelerden fabrikalara gönderiliyordu.

Ataerkil ve sanayileşmekte olan İngiltere'de dikkatler ve büyüyen öfke erkeklerin işlerinin bozulmasına odaklanmıştı. Ancak otomatik çıkrıklar ve benzeri otomasyon teknolojileri evde aileleriyle birlikte çalışan iplik eğiricilerini de işlerinden etmişti. Bir ekonomi tarihçisi, "Elde iplik eğirenler tüm Avrupa'daki en büyük çalışan kesimdi. ... Unutuldular, çünkü onlar kadındı. Geçim kaynakları on beş yıl içinde tamamen yok edildi" demektedir.

Lancashire dokumacıları ve zanaatkârları, çok yıkıcı bir güce sahip olan otomatik teknolojilerden birine karşı duruyorlardı. Nottingham'lı örücüler geniş çerçeveli ve makaslı dokuma tezgâhlarına karşı ayaklandılar. West Riding'li kırpıcılar kırkım tezgahı ve kırkım makinesine karşı ayaklanırken, Lancashire'lı dokumacıların gözleri Edmund Cartwright'ın su gücüyle çalışan otomatik dokuma tezgâhındaydı.

Cartwright'ın yeni tezgâhının kârlı hale gelmesi yirmi yıl kadar almış, birçok yenilik ve ayarlama yapılması gerekmişti, ancak sonunda kabul görmüştü. Manchester'da dokuma tezgâhları genellikle buhar gücüyle çalışan bir fabrikada bulunuyordu. Henüz insansız çalışan çok fazla dokuma tezgâhı faaliyette değildi, ancak Midland ve Yorkshire bölgelerinde olduğu gibi, buralarda da işler kötüydü, yoksulluk yaygındı ve halk acı çekiyordu. Buhar gücüyle çalışan bir dokuma tezgâhı kurmaya çalışan ya da zaten kurmuş olan her girişimci, binlerce pamuklu dokumacısının hışmına uğruyordu.

Üretim patladıkça ve daha fazla fabrika çocuk işçiliğine döndükçe ya da otomatik dokuma tezgâhlarını kullanmaya başladıkça ve ücretler düştükçe -Lancashire'lı bir dokumacının haftalık ücreti 1800'de 25 şilinden 1811'de 14 şiline düşmüştü- dokumacılar örgütlenerek asgari ücret için baskı yapmaya başladılar. Talepleri kabul görmeyince, ücretlerin yükseltilmesini sağlayan barışçıl ve iyi düzenlenmiş bir grev düzenlediler. Ancak bu artış uzun sürmedi. Bunun üzerine Lancashire'lı dokumacılar konuyu sulh hakimi Ryder'a götürdüler. O da dertlerini İçişleri Bakanlığına yazmalarını söyledi ve "Buharlı Dokuma Tezgâhlarının Devlete Büyük Bir Hizmet Olduğu"nu da açıkça ifade etti.

Hemen her yerde olduğu gibi burada da öfke giderek artıyordu. Pamuk dokumacıları, bir anlaşma yapılıp yapılamayacağını görmek için buharlı dokuma tezgâhı sahibi patronlarıyla görüşmeye çalıştılar. Ama seçenekleri tükeniyordu.

B'den gelen en son mektup, katıldığı son toplantının nispeten basit bir amacı olduğunu aktarıyordu. Luddistler bir temsilcilerini yakınlardaki birkaç ilçeye gönderip istihbarat toplayacak, "siyasi, ekonomik ve sosyal suları" test edecek ve ayaklanmaya hazır olup olmadıklarını öğrenecekti. İki hafta sonra "bölgelerinden işe dahil olmak isteyenlerin sayısını gösteren raporlarla" tekrar bir araya gelmeyi planladılar.

Onlara katılmak isteyen çok sayıda kişi olduğundan hiç şüpheleri yoktu.

B son derece üretkendi. Şimdiden fitne toplantıları, diğer bölgelerden gelen temsilciler, kendi "uzmanlık alanı" olan isyanın yaklaşmakta olduğuna dair konuşmalar, kaç kişinin ayaklanmaya hazırlandığı ve ne kadar silah kullanacakları hakkında bir dizi ayrıntılı bilgi vermişti.

Kraliyet, Nottingham'daki Luddistlere karşı askerler, kraliyet süvarileri ve organize milislerle karşılık veriyordu. Casuslar her zamanki gibi sessiz ve derinden çalışıyorlardı. Ama işçiler onların orada olduğunun farkındaydı.

Nottinghamlı Luddistler bazı zaferler ve tavizler kazanmaya başlamışlardı. Sadece çalışan yoksullardan rağbet görmekle kalmamışlar, bazı atölye sahiplerini yeni makinelerden vazgeçmeye, ücretleri artırmaya ve işi zanaatkârlara geri vermeye zorlamışlardı. Luddistler, egemen sınıfın ekonomik gücüne yönelik bir tehditten başka bir şey değildi.

Ralph Fletcher gibi hakimler ister güpegündüz silahla ister geceleyin tutuklama yoluyla olsun, bu tehditin kökünün derhal kazınması gerektiğine, aksi takdirde yayılacağına inanıyorlardı.

YAYGIN İŞSİZLİK, AYAKLANMA VE ASKERİ İŞGAL

20,000 çorap örücüsü işsiz. Şehre farklı bölgelerden altı alay asker gönderildi. Asayişi sağlamak için 300 yeni güvenlik görevlisi görevlendirildi. Ancak mısır ve saman yığınlarını ateşe verme ve atölyelere saldırılar devam ediyor. Tüm bu önlemlerin bir faydasının olmadığı ortada.

Şu ana dek her biri 140 sterlin değerinde olan dokuz yüz dantel tezgâhı parçalandı; bir gecede otuz civarında makine kullanılamaz hale getirildi. Yirmi mil çapındaki bir bölge içinde tahrip işleri hâlâ sürmekte ve kontrol altına alınamamaktadır. Nottingham hapishanesi borçlularla dolu; ülke de büyük sıkıntı içindedir. İş olmayınca para da olmuyor.

Durum iki aydır böyle. Şehir sıkıyönetim altındadır ve artık askeri bir garnizona dönmüştür.

İşin sonunun nereye gideceğini sadece Tanrı bilir ama ufukta yıkımdan başka bir şey görünmüyor.

The London Statesman, 15 Aralık 1811

NED LUDD VE NAİP PRENS

Aralık 1811

Sherwood Ormanı çevresindeki kasabalar parçalanmış makinelerle doluydu. Geniş çerçeveli tezgâhlara yönelik saldırılar bir aydan uzun bir süredir hız kesmeden devam ediyor, zarar gören makine sayısı her geçen gün artıyor ve imalatçıların ve hakimlerin kapılarına daha fazla saldırı tehdidi içeren mektuplar yığılıyordu. Baskınlar Nottingham'ın ötesine, komşu ilçeler Leicester ve Derby'ye de yayılmıştı.

Nottingham Belediye Meclisi, "Ned Ludd adı altında" mektupları "Yazan, Yazdıran, Yayınlayan ya da Gönderenler" hakkında bilgi verenler için 500 sterlinlik bir ödül koydu. Bu arada Newcastle Dükü, "Kasabadaki yasadışı ve iğrenç eylemler" hakkında bilgi verenler için 2.000 sterlinlik bir ödül koydu.

Birkaç kişi, birkaç yıl önce dokuma işçilerinin büyük çorapçılara karşı örgütlenmesine yardım etmiş olan Gravener Henson adlı fesat ve ağzı laf yapan bir örgücünün bu işte parmağı olabileceğini öne sürdü. Ancak bundan daha fazlasını bilen biri varsa bile, kimse yetkililere bir şey söylemedi.

Vaat edilen ödüller, fabrikaların ve kamu binalarının kapılarına asılan içerikler, Luddistlerin öyküsünün yayılımını hızlandırdı. Ayaklanma söylemi, emekçiler için karşı konulmaz bir şeydi. Onu cazip kılan ve haberlerin dalga dalga yayılmasına neden olan şeyler de nokta vuruşlu saldırılar, eylemcilerin büründüğü kılıklar, gizli kimlikler, tehditlerin ahlaki bir gerekçesinin olması, Robin Hood'un ülkesinde Komutan

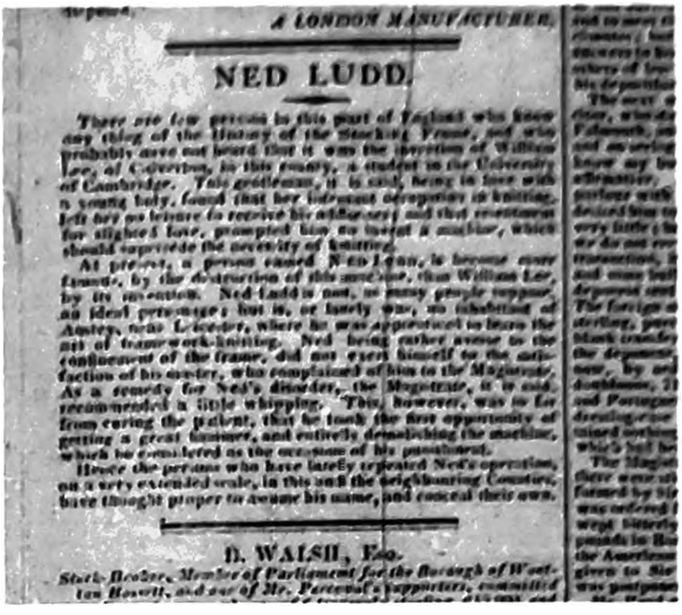
Ludd isminde yeni bir kahramanın ortaya çıkmasıydı. Efsane tam zamanında ortaya çıkmıştı. Fabrika patronlarına, hakimlere ve makine sahiplerine giderek artan bir hızla gönderilen mektuplar, Luddistlerin her yerde olduğu ve birleştiği hissini veriyordu.

Belki ustasına öfkeyle saldıran genç çırak Ned Ludd'un hikâyesini gazeteciler uydurmuştu amaçları da hareketi çocukça ya da aptalca göstermekti. Belki Luddistler bizzat kendileri uydurmuştu amaçları da isyanlarını tarihi bir hikâyeyle başlatmaktı. Nasıl başlamış ve kim başlatmış olursa olsun ortalıkta Luddistlerin başlangıcına dair daha ayrıntılı açıklamalar dolaşmaya başladı.

20 Aralık 1811'de *Nottingham Review*'da bir hikâye yayımlandı:

> İngiltere'nin bu bölgesinde, Çorap Tezgâhı Tarihi hakkında bilgi sahibi olanlar muhtemelen bu tezgâhı Cambridge Üniversitesi öğrencisi Notts'lu William Lee'nin icat ettiğini mutlaka duymuşlardır. Söylendiğine göre bu beyefendi, genç bir kadına âşık olmuş. Ama sürekli örgü ördüğü için kadının William'a ayıracak vakti yokmuş. William da sevgilisine kızmış ve onu örgü örme işinden kurtaracak bir makine icat etmiş.
>
> Bugün Ned adında bir kişi, bu makineyi yok ederek William Lee'den daha ünlü hale gelmiştir. Ned Ludd, pek çok kişinin sandığı gibi hayali bir kişilik değildir; kısa süre öncesine kadar Leicester yakınlarındaki Antsley'de yaşıyormuş ve burada örgücülüğü öğrenmek için çıraklık yapmış.
>
> Ustası Ned'in aksi hareketlerinden rahatsız olmuş ve onu sulh hakimine şikâyet etmiştir. Söylendiğine göre hakim, Ned'i yola getirmek için biraz kırbaçlanmasını önermiş.
>
> Ancak bu yöntem hiçbir işe yaramamış. Ned ilk fırsatta büyük bir çekici eline almış ve ceza almasına neden olduğunu düşündüğü makineyi paramparça etmiş. Bu nedenle, Ned'in yaptıklarını burada ve komşu ilçelerde taklit eden kişiler, onun adını kullanıp ve kendi adlarını gizlemeyi uygun görmektedirler.

The Nottingham Review'da 20 Aralık 1811'de yayınlanan bu haber özeti, Luddistlerin kökenine ilişkin bilinen en eski açıklamadır.

A LONDON MANUFACTURER.

NED LUDD.

There are few persons in this part of England who know any thing of the History of the Stocking Frame, and who probably have not heard that it was the invention of William Lee, of Calverton, in this county, a student in the University of Cambridge. This gentleman, it is said, being in love with a young lady, found that her incessant occupation in knitting, left her no leisure to receive his addresses; and that sometimes for slighted love, prompted him to invent a machine, which should supersede the necessity of knitting.

At present, a person named Ned Ludd, is become more famous, by the destruction of this machine, than William Lee, by its invention. Ned Ludd is not, as many people suppose, an ideal personage; but is, or lately was, an inhabitant of Anstey, near Leicester, where he was apprenticed to learn the art of frame-work-knitting. Ned being rather averse to the confinement of the frame, did not exert himself to the satisfaction of his master, who complained of him to the Magistrate. As a remedy for Ned's disorder, the Magistrate, it is said, recommended a little whipping. This, however, was so far from curing the patient, that he took the first opportunity of getting a great hammer, and entirely demolishing the machine, which he considered as the occasion of his punishment.

Hence the persons who have lately repeated Ned's operation, on a very extended scale, in this and the neighbouring Counties, have thought proper to assume his name, and conceal their own.

D. WALSH, Esq.

Stock-Broker, Member of Parliament for the Borough of Wootton Bassett, and one of Mr. Perceval's supporters, committed

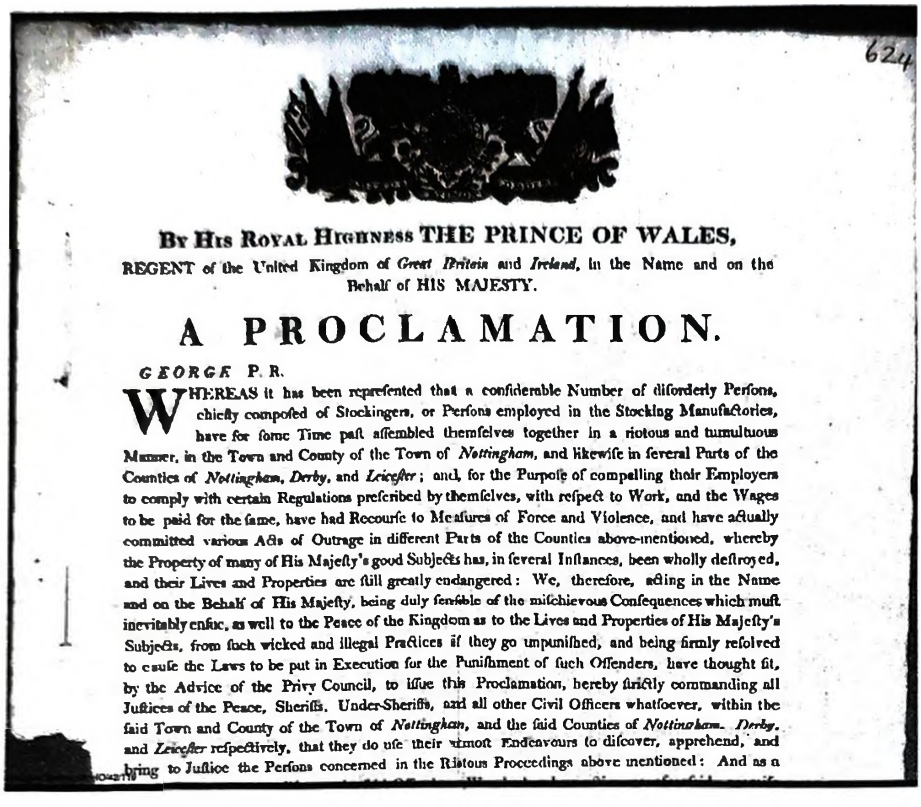
The Nottingham Review'da 20 Aralık 1811'de yayınlanan bu haber özeti, Luddistlerin kökenine ilişkin bilinen en eski açıklamadır.

Hikâye İngiltere'nin dört bir yanındaki gazetelerde yeniden basıldı.

Hikâyenin *Nottingham Review*'da yayınlandığı gün, kraliyet bir bildiri yayınladı: "Çoğu çorap örücülerden oluşan çok sayıda başıbozuk kişi," diye başlıyordu bildiri, "bir süredir kargaşa çıkarmak ve kamu düzenini bozmak için bir araya gelmişlerdir".

Bu "kişiler", "Güç ve Şiddet" kullanarak "İşverenlerini kendileri tarafından belirlenen bazı yönetmeliklere uymaya zorlamaya" çalışıyorlardı. Ağdalı sözlerle bezeli bildiri, devletin suçluları yakalamak ve cezalandırmak için tüm gücünü kullanacağını ilan ediyordu. Bildiride Luddist ifadesi hiç geçmiyordu

Naip Prens'in adamları, bu isyancıların tutuklanmasına yol açacak bilgi veren herhangi bir Britanyalıya "mahkûm edilecek her bir kişi için ELLİ STERLİN'lik bir ödül verileceğini" ve muhbirin kendisinin kovuşturmaya tâbi olması halinde affedileceğini vaat ediyordu.

624

By His Royal Highness THE PRINCE OF WALES,

REGENT of the United Kingdom of *Great Britain* and *Ireland*, in the Name and on the Behalf of HIS MAJESTY.

A PROCLAMATION.

GEORGE P. R.

WHEREAS it has been repreſented that a conſiderable Number of diſorderly Perſons, chiefly compoſed of Stockingers, or Perſons employed in the Stocking Manufactories, have for ſome Time paſt aſſembled themſelves together in a riotous and tumultuous Manner, in the Town and County of the Town of *Nottingham*, and likewiſe in ſeveral Parts of the Counties of *Nottingham*, *Derby*, and *Leiceſter*; and, for the Purpoſe of compelling their Employers to comply with certain Regulations preſcribed by themſelves, with reſpect to Work, and the Wages to be paid for the ſame, have had Recourſe to Meaſures of Force and Violence, and have actually committed various Acts of Outrage in different Parts of the Counties above-mentioned, whereby the Property of many of His Majeſty's good Subjects has, in ſeveral Inſtances, been wholly deſtroyed, and their Lives and Properties are ſtill greatly endangered: We, therefore, acting in the Name and on the Behalf of His Majeſty, being duly ſenſible of the miſchievous Conſequences which muſt inevitably enſue, as well to the Peace of the Kingdom as to the Lives and Properties of His Majeſty's Subjects, from ſuch wicked and illegal Practices if they go unpuniſhed, and being firmly reſolved to cauſe the Laws to be put in Execution for the Puniſhment of ſuch Offenders, have thought fit, by the Advice of the Privy Council, to iſſue this Proclamation, hereby ſtrictly commanding all Juſtices of the Peace, Sheriffs, Under-Sheriffs, and all other Civil Officers whatſoever, within the ſaid Town and County of the Town of *Nottingham*, and the ſaid Counties of *Nottingham*, *Derby*, and *Leiceſter* reſpectively, that they do uſe their utmoſt Endeavours to diſcover, apprehend, and bring to Juſtice the Perſons concerned in the Riotous Proceedings above mentioned: And as a

Prens George'un bildirisi *Nottingham Review* gazetesinin 20 Aralık tarihli sayısında da yer aldı. Ayrıca yukarıdaki gibi bir el ilanı olarak da basıldı.

Makine kırmanın idamlık bir suç haline getirilmesine yönelik bir kanun teklifine dair söylentiler vardı çünkü bazı güçlü muhafazakâr yasa koyucular daha fazla salgını caydırmanın tek yolunun ağır cezalar olduğunu düşünüyordu. Ancak halkın düşünceleri farklıydı.

Şair Percy Bysshe Shelley 26 Aralık'ta bir arkadaşına şöyle yazdı:

> Bu teklif (eğer yapılırsa) aristokrasinin ahmaklığının bir kanıtı olacaktır. Düşündükçe mevcut düzenin her şeyinden daha da nefret ediyorum. Sefalet manzaraları gördüm. Dokuma işiyle geçinenler açlıktan ölüyor. Asker dostlarım Nottingham'a gittiler. ...Açlıktan kırılan bu insanların birine bile zarar verirlerse onlara lanet olsun. [ROBERT] Southey devrimin kaçınılmaz olduğunu düşünüyor.

Shelley, egemen sınıfın olaylara daha sıkı müdahale etmesi durumunda neler olacağını çok açık bir şekilde görüyordu: "Bu zavallıların iniltileri, bu rezil oyunun son anına kadar, ezilenler ezenlerden korkunç

bir intikam alıncaya ve ezenlerin üzerine fırtına gibi çökünceye kadar duyulmayabilir."

Hükümet Luddistlerin başına ödül koymuştu, tabi buna cesaret edebilecek biri çıkarsa.

Bildirinin bir kopyası Sheepshead'deki kilisenin kapısına çivilenir çivilenmez, birisi onun yanına kendi bildirisini astı: Hükümetin suçluların yakalanması için vereceği 50 sterlinlik ödüle karşılık, ihbarda bulunacak ilk kişiye sıkmak için onlar da 50 mermi hazırlamıştı.

Altını da "Ned Lud" diye imzalamışlardı.

GEORGE MELLOR

Noel Günü, 1811

George Mellor, paltosu karla kaplanmış bir halde buzlu patikadan teyzesinin Lower Helm'deki çiftlik evine doğru ilerlerken kilise çanları gece yarısını ve Noel'i duyuruyordu. Buz gibi bir havada yürüyordu. Atölyede neredeyse hiç iş olmadığı için morali berbat olan üvey babasının evinden neredeyse kaçmıştı. Kar yağıyordu ve yamaçlardaki bazı komşularının ışıkları hâlâ yanıp sönüyordu. Oysa daha fazla ışık olmalıydı. Kapıda boğazını temizledi.

"Hristiyanlar uyanın," diye bağırdı George, "ve mutlu sabahı selamlayın!" *Ben o' Bill's*'de anlatılan bir sahnede, amcası dokumacı William Bamforth'un ikinci katta tezgâhlarını çalıştırdığı mütevazı ama ferah, dört odalı evin içinde bir kargaşa koptu.

William kapıyı açtı ve George içeri eğilip kocaman kırmızı atkısını ve heybetli gövdesini saran ıslak paltosunu çıkardı. Kumral saçları ve kahverengi sakalı sırılsıklamdı. İçeri girerken teyzesini "şapır şupur" öptü, bir öpücük de hizmetçi Martha'ya kondurdu. O da onu öyle coşkuyla öptü ki bütün oda kahkahalara boğuldu. Küçük kuzeni Ben ve ona uzun uzun gülümseyen, kurnaz bakışlı, sevimli kuzeni Mary ve sarhoşluğu çoktan geçmiş olan seyis Siah da oradaydı. Kirli tabaklar ve nadiren yenilen zengin bir yemeğin döküntüleri bir kenara yığılmıştı.

Bamforth'lar üst kattaki dört dokuma tezgâhının yanı sıra bir de çiftlik işlettikleri için yumurta, süt ve sebzeleri vardı. Bu zor zamanlarda onları açlıktan koruyor ve kendilerine küçük bir ziyafet verebilmelerine

yetiyordu. Komşularının çoğundan daha iyi durumdaydılar. George, Noel'de bile neşelenip mutlu olmalarını engelleyen ama dile getirilmeyen acı gerçeğin ne olduğunu biliyordu. Birçokları için kutlanacak bir şey yoktu.

"Sizi görmeyeli çok uzun zaman oldu; evde de kimsenin ağzını bıçak açmıyor," dedi George gece gelişini açıklarken. "İşler çok kötü; John Wood patladı patlayacak gibi. Size yeşil ökseotu dalı getirdim."

Dalı çıkardı ve aileyi tekrar güldürdü. Ben biraz daha bira almaya giderken ilahiciler de verandaya geldi.

Ertesi akşam George, Ben'e Marsden yakınlarındaki Red Lion'da bir bira içmek için yürüyüşe çıkmayı teklif etti. Karanlık otlaktan Huddersfield'a doğru yola koyuldular, şakalar ve dedikodu sohbetlerini renklendiriyordu. Kasabaya doğru ilerlerken, duydukları bir ses ikisini de şaşırttı.

"Ben, delikanlı," sesin sahibi, Ben'in babasının tanıdığı kibarzadelerden birisi olan fabrika sahibi William Horsfall'du.

"Merhaba efendim," diye cevap verdi Ben.

Horsfall, "İyi Noeller; Helm'deki iyi dostlarıma selamlarımı iletin," dedi. "Peki, arkadaşın kim, Ben?"

Ben, George'u tanıttı. Horsfall, George'un annesini yıllar öncesinden hatırladığını söyledi ve tokalaşmak için elini uzattı ama George donakalmıştı, elini uzatmadı.

Horsfall, "Ottiwells'e gelin de baharatlı biramızın tadına bakın. Karım sizinle bir şeyler içmekten memnun olacaktır," dedi. Ben kabul etmeye hazırdı ama bir dakika önce çok neşeli olan George yerinden kıpırdamadı. Ağzını açmadı. Horsfall tekliflerinin reddedilmesine alışık değildi. Ben'in durmadan özür dilemesine aldırmadı, arkasını dönüp oradan uzaklaştı. Donup kalmış olan George sadece başını öne eğip zayıf bir şekilde tokalaşmayı becerebildi.

Horsfall uzaklaşınca, George yeniden canlandı

"Böyle bir adamla nazikçe konuşabilmenize şaşıyorum," diye patladı. "Horsfall'un insanları yeni makineleri kullanmaya zorlayanların ele-

başı olduğunu bilmiyor musunuz? Makineleri Ottiwells'e onun koyduğunu bilmiyor musunuz? Yaşlıları işten çıkardığını ve yeni makinelerin nasıl çalıştığını öğrenecek çocuk yaşta gençlerden başka kimseyi işe almayacağını bilmiyor musunuz? ...Yeni tezgâhların nasıl çalışacağını? Şu anda Marsden'de, sırf Horsfall ve onun gibiler yüzünden, birbirimize papağan gibi mutlu Noel dilediğimiz şu günlerde, ocağında ateşi, masasında bir parça eti, sırtında sıcak giysisi olmayan pek çok aile olduğunu bilmiyor musunuz?"

Horsfall'un Luddistlere olan nefreti artık herkesçe biliniyordu ve onların kanıyla eyerine bineceğini söylediği de herkesin malumuydu. "Huddersfield Çarşısı'nda, Horsfall'un Nottinghamlılar hakkında onlara idam yetmez dediğini bilmiyor musun? Eğer bilmiyorsan, gözlerin kapalı ve kulakların tıkalı yaşıyorsun demektir, Ben. Ama ben vicdanının da kapalı olduğuna asla inanmıyorum, dostum. Sonra da bana neden onunla samimi bir şekilde tokalaşmadığımı soruyorsun."

Ben hâlâ tatmin olmamıştı. "Ama Horsfall'un bütün bunlarla ne ilgisi var?" diye sordu.

"Onun bununla bir ilgisi var, Ben. Zor günler başladığından beri İngilizlere ortak bir düşmana karşı omuz omuza durmaları, vatani görevlerini yapmaları söyleniyor" dedi George.

George'a göre, zengin ve fakir herkes birlikte sıkıntı çektiği sürece her şey yolundaydı. Vatanseverlik zenginlerin tekelinde değildir, diyordu. Çünkü İngiltere için savaşa gitmişti. Ama sonra tuhaf bir şeyler olmaya başladı. Bu felaketin ortasında, zenginler daha da zenginleşmeye başladı.

George, Ben'e bu yeni makinelerin maliyetleri inanılmaz derecede düşürdüğünü söyledi. Nottingham'da 120 sterline mal olan yeni bir geniş çerçeveli tezgâhın dört dokumacının işini yapabildiğini, kendini de bir yılda amorti ettiğini ekledi. George, "O kazanıyor ama kimler kaybediyor" diye sordu, cevabı da kendisi verdi: "Elbette ücretli çalışanlar." Şu anda Nottingham'da yirmi bin çorap dokumacısının işsiz olduğunu da söyledi. Sokakta durdular; George'un gözlerinde ateş, Ben'in gözlerinde endişe vardı.

"Ama elinden ne gelir ki, George" diye sordu Ben. Kuzenini severdi ama her zaman temkinli davranırdı. "Ülkenin kanunlarına karşı koya-

mazsın. Kanunlar patronlardan yana. Dikene tekme atsan neye yarar ki? Kesinlikle makine kırıcılığı yapmamak lazım."

George kaşlarını çattı. "Şu anda karanlıkta el yordamıyla ilerliyorum. Sana makine kırmak ve saman yakmak rüzgâra karşı işemek gibi görünebilir ama bu bir eylem ve işe bir yerden başlamak şart. Boyun eğip sesimizi çıkarmadığımız ve kasabın bıçağı altına yatan koyunlar gibi davrandığımız zaman bizi yönetenler halimizden memnun olduğumuzu ve hiçbir şikâyetimiz olmadığını söylüyorlar. Büyük kalabalıklar halinde toplanıp dertlerimizi duyurmaya çalışınca da bizi isyandan asıyorlar. Ne yapabiliriz, nereye başvurabiliriz?"

George devam etti ve uzun zamandır aklından geçen şeyleri Ben'e anlattı.

"Adımlar atılacak," dedi, dikkatlice, üstü kapalı bir şekilde ama bölgedeki herhangi bir dokuma işçisi ne demek istediğini tam olarak anlayabilirdi. Bu "adımlar", onları otomatik makineler kullanarak işlerinden eden patronları "caydırmayı" amaçlıyordu. Bu adımlardan ilki, halkın ortak yaşam düzenine zarar veren makineleri asla çalıştırmamak, bu tür makinelerin kullanıldığı bir atölye veya fabrikalarda çalışmamak için bir yemin etmekti. İkinci adım, imalatçıları bu makineleri kullanmaktan vazgeçmeye zorlamaktı. George, "patronların makul ve uzlaşmaya yatkın olduklarını kanıtlamaları halinde ne insana ne de makineye karşı herhangi bir şiddet uygulanmayacağını" özellikle belirtiyordu. Bu konuda hiç şüphe olamazdı.

İşverenlerin çoğu George ve Ben'in hayatları boyunca tanıdıkları kişilerdi. İşverenler onların ailelerini, geçmişlerini, içinde yaşadıkları toplumu bilen insanlardı. Bu sosyal bağlar kolay kolay kopmazdı; bir arkadaşın gözlerinin içine bakıp "işini elinden alıyorum" demek kolay değildi. (Makinelerin bir başka faydası durumun ahlaki boyutunu göz ardı ettiren araç olarak da kullanılabilmesiydi. O zamanlardan beri de patronlar tarafından kullanılıyor. İşinizi elinizden alanlar patronlarınız değil, robotlardır.)

"Birlik olursak bize karşı duramazlar," diyordu George; "Bizim zayıflığımız bilinçsiz ve yöntemsiz hareket etmemizden kaynaklanıyor".

Sıkı ve disiplinli bir mücadele olacaktı. George gibi başka pek çok zanaatkâr da askerlik yapmıştı. Birçoğu, yasadışı olduğu için gizliden de

olsa, bir tür örgütlenme faaliyetinde bulunmuştu. George, "İnsan emeğinin yerini alan bu yeni moda makinelerin kullanılmasına kararlılıkla karşı çıkarsak, patronları en azından zor zamanlar geçip işler düzelene kadar beklemeye mecbur edebiliriz," diyordu. Bu hiç de uçuk bir talep gibi görünmüyordu. "Savaşlar biter, işler açılır ve daha büyük ve hızlı bir üretim gerekirse, sadece eski yöntemleri bilen yaşlıların ve yeni yöntemlere alışamayanların yerleri yavaş yavaş yeni makinelerle doldurulabilir."

Keşke mücadeleleri kararlılıklarını ve taleplerinin aciliyetini gösterdikten sonra, zanaatkârlar ve fabrika sahipleri birlikte oturup makinelerin en iyi şekilde nasıl yaygınlaştırılabileceğini demokratik bir şekilde müzakere etseler ve her iki tarafın da yararına bir karar verselerdi. Toplumu bölmeden ve hayatları parçalamadan işleri azaltabilmeyi ve kârı artırabilmeyi konuşabilselerdi. George, bunu başarabilirlerse, bu süreçte "birlik olmanın [yani sendika kurmanın] sırrını ve değerini" öğreneceklerini "ve örgütlenmelerini emekçilerin korunmasına, çalışma koşullarının iyileştirilmesine ve şu anda esirgenen haklarının kazanılmasına dönüştürebileceklerini" iddia ediyordu.

Elbette George risklerin farkındaydı. Ben sorularıyla onu tekrar sıkıştırınca gene de geri adım atmadı ve itiraz etti:

"Ne tarafa dönersem döneyim bir umut ışığı göremiyorum."

ROBERT BLINCOE

"Çarkları Durdurmaları İçin Avazım Çıktığı Kadar Bağırdım."

1811

On yıldan uzun bir süre önce Nottingham'a gitmek üzere at arabasıyla yola çıkan yetim Robert Blincoe dört mil koşmuştu. Fabrikayı dış dünyadan gizleyen sivri kayalıklar ve yeşil vadiler boyunca koşmuş, vücudu yaralar, çürükler ve kanla kaplanmıştı. Nefes nefese eski nezaretçisi Johnny Wild'ın kapısına vardığında Robert "vahşi bir yaratığa" benziyordu. Wild artık evinde çalışan bir çorap dokumacısıydı ve eski çırağının üstü başı paramparça, yarı çıplak, kan ter içinde ve "bakışlarında dehşet" ifadesiyle koşarak geldiğini görünce dehşete kapıldı.

Wild yerinden fırladı ve Blincoe'yu içeri aldı. Nottingham'ın dışındaki Lowdham Fabrikası'nda çırak olarak işe giren Blincoe'yu neredeyse on yıldır görmemişti. Şimdi, neredeyse yirmi yaşında olan Blincoe, Lowdham'dan sonra gönderildiği Litton Fabrikası'ndan kaçmıştı. Şimdiki işvereni tarafından kendisine ve diğer çıraklara sürekli olarak kötü muamelede bulunulduğunu bildirmek üzere yerel hakime gidiyordu. Ayakta duracak hali yoktu. Wild ve karısı ona bir şeyler yedirmek için koşuştururken, yüzünü ve göğsünü kaplayan yaraları göstererek içinde bulunduğu durumu anlattı.

Lowdham'da çok kötü günler geçirmişti. Yemekler berbattı, çalışma saatleri bitmek bilmiyordu, iş temposu acımasızdı. Blincoe işe gürleyen makinelerin arasına kaçmış pamukları toplamak gibi tehlikeli işler yaparak başlamış, daha sonra da büyük çarkları besleyen iplikleri

dolamaya geçmişti. Henüz yedi yaşında küçük bir çocuktu ve "hiçbir şekilde makinelere yetişemiyordu." Geride kaldığında, çoğu Johnny Wild kadar nazik olmayan nezaretçileri tarafından dövülüyordu. O kadar çok dayak yiyordu ki çürükler içindeki vücudu "bir leopar gibi benekli" görünüyordu.

Yöneticiye şikâyette bulundu ama aldığı karşılık "İşini iyi yaparsan dayak yemezsin" oldu. Nezaretçilere kotalarını tutturdukları takdirde ödeme yapılıyor, aksi takdirde işten atılma riskiyle karşı karşıya kalıyorlardı. O zamanlar sadece pamuklu dokuma işinde yirmi bin çocuğun istihdam edildiği fabrika sisteminde, bir tür "çalışmaya teşvik yöntemi" olarak görülen istismara göz yumuluyor, ses çıkarılmıyordu. Blincoe şikâyet etmenin işe yaramadığını fark etti. Sürekli kırbaç tehdidi altında, makine gürültüsü ve yağ, pislik ve ter kokusu içinde günde on dört saat çalıştırılmak dayanılır gibi değildi. Blincoe ilk kez kaçıyordu.

Blincoe yıllar sonra yaşadıklarını şöyle anlatacaktı: "Yedi buçuk yaşındayken baskıya tepki gösterip direnme cesaretini gösterdiğimi düşündükçe kendimle gurur duyduğumu inkâr edemem... Çaresiz arkadaşlarımın acılarını paylaşacak kadar da cömerttim." Akranlarına planını anlattı ve onları kendisine katılmaya davet etti, ancak kimse Londra'ya geri dönmek için uzun bir yolu göze alamadı. İyi de etmişlerdi; çünkü Blincoe duvarları aşar aşmaz fabrikanın bir ortağı tarafından fark edilmişti. Kaçma denemeleri çok sık yaşandığından, kaçan bir çırağı yakalayana para ödülü veriliyordu. Yakalayan kişi onu dövdü ve Lowdham'a geri götürdü.

Blincoe çok korkmuştu ve boyun eğmekten başka çaresi yoktu. Elinden geldiğince sıkı çalıştı, yeterince hızlı gidemediğinde yediği dayakları kabul etti. Tehlikeli olan sadece nezaretçiler değildi, pamuk fabrikalarındaki makineler de son derece tehlikeliydi. Lowdham'daki ilk yılını tamamladığında, arkadaşlarının çoğu şu ya da bu şekilde yaralanmıştı. Anlattığına göre, "Bazılarının parmak eklemlerinin derisi hareketli bıçaklarla sıyrılmış, kemikleri ortaya çıkmıştı; bazılarının da parmakları ya ezilmiş ya da çarkların dişlileri tarafından koparılmıştı". Bir gün Blincoe makineyi tamir ederken sol elinin işaret parmağı dişlilerden birine sıkışmış ve parmak eklem yerinden kopmuş. Acı içinde çığlıklar atarak, "kanlar içinde kalmış parmak ucunu umutsuzca parmağına geçirmeye çalışırken" nezaretçiler ona bakıp gülmüşler. Blincoe doktora koşmuş, doktor da yarasını sarmış ve onu işine geri göndermiş.

Aslında bundan daha kötüsü de varmış. On yaşındaki Mary Richards bir gece fabrikadan çıkmaya hazırlanırken, önlüğü devasa çekme kasnaklarını döndüren yatay şafta takılmış ve tüm vücudu bir anda makinenin içine çekilmişti. Blincoe, o gece fabrikada kalan birkaç işçiden biriymiş. Yardım için bağırmış ama kızın makinenin etrafında "dönüp durmasını" izlemekten başka bir şey yapamamış. Kızın kemiklerinin korkunç çatırtılarını duymuş. Blincoe bunu şöyle anlatıyor, "Bu korkunç sahne karşısında hissettiklerimi tarif edemem. Çarkları durdurmaları için avazım çıktığı kadar bağırdım! Kanının sıkılan bir paspastan akan su gibi etrafa saçıldığını görünce bayıldım... [Kafası] parçalara ayrılmış gibiydi, vücudu ezilmişti." İnanılmaz bir şekilde hayatta kalmayı başarmış ama ömür boyu sakat kalmıştı. Yaraları iyileştikten sonra fabrikaya geri gönderilmişti.

Blincoe, sekiz yaşındayken üst kattaki bir pencerede durup kendini aşağı atmayı düşündüğünü hatırlıyordu.

Yaşananlar çok korkunçtu. Çoğu fabrikada çırakları, çocukları, kadınları ve yoksul vasıfsız işçileri böylesine ağır koşullarda ve bu kadar uzun çalıştırmak standart bir uygulamaydı. Koşullar fabrikadan fabrikaya biraz değişiklik gösterse de çoğunda işçilere aynı şey dayatılıyordu: insafsız bir hızla, günde on dört saat, haftada altı gün çalışmak.

Birçok fabrika sahibi, özellikle de işletmelerini daha uzak yerlerde kurmuş olanlar, yeterli işgücü bulamıyorlardı. Ne onlar daha pahalı ve esnek olmayan vasıflı işçileri istiyordu ne de işçiler o fabrikalarda kendi rızalarıyla çalışmayı. Fabrika sahipleri de Blincoe'nun kayıtlı olduğu St Pancras gibi çalışma evleri ve yetimhanelerle anlaştılar. İlginçtir ki, Richard Arkwright gibi bazı fabrika sahipleri bu işletmeleri özellikle uzak yerlere kurmuşlardı. Sanki işçilerin fabrikaları cehennem gibi görecekleri ve yakıp yıkmaya başlayacakları kalabalık şehirlerden uzakta olmayı tercih etmişlerdi. Gözden ırak olan bu işletmelerin çoğu da işçilerin korktuğu cehennemlerden farksız olacaktı.

Gidişatı beğenmeyen ve fabrikalaşmaya karşı olan, bazıları da Luddistlerin safına karışan çalışanların şikâyetçi olduğu birçok konu ve örnek vardı. Fabrikalarda yaşanan dehşetin gerçek boyutu henüz yaygın biçimde bilinmiyordu, ancak çok sayıda örnek vardı.

Politikacı ve fabrikatör Robert Peel, bir yardımcısı tarafından yönetilen işletmesini ziyaret ettikten sonra, kendi fabrikasındaki koşulların ne

kadar kötü olduğunu görüp dehşete düşmüştü. Orada çalışan çocukların bazıları sakatlanmıştı, ciltleri soluktu ve çok kötü beslendikleri belliydi. Eğitim ve başka şeylere ayıracak zamanları yoktu. Peel allak bullak olmuş ve fabrikadaki durumu denetlemek için yeterli zamanı olmadığı için çok üzülmüştü. Bu nedenle, çocukların çalışma saatlerini sınırlayacak ve yaşam koşullarını iyileştirecek yasal reformlar için çok uğraştı, ancak çocuk işçi çalıştırmayı da bırakmadı. Ne de olsa makineleri çalıştırmak için onlara ihtiyacı vardı.

1802 yılında reformlar parlamentodan kolayca geçti. Kısa bir süre sonra Lowdham'a bir araştırma komitesi geldi ve uzun bir rapor hazırladı. Bundan sonra koşullar önemli ölçüde iyileşti -yeni barınma yerleri inşa edildi, çalışma saatleri sınırlandırıldı ve fabrika içindeki havalandırma iyileştirildi. Ancak çok geçmeden işletme kapandı. Blincoe, on yıllık mecburi hizmet süresi tamamlanana kadar başka bir patrona satıldı.

Bir kez daha bir arabaya yüklendi ve çalışacağı yeni yere götürüldü. Fabrika, Litton, Derbyshire'da, büyük şehirlerden uzakta, ıssız bir vadideydi. Robert'ın yeni bir ortamda, yeni bir yönetimle durumunun düzelebileceğine dair beslediği zayıf umutlar çabucak söndü: Litton'daki koşullar Lowdham'dan çok daha kötüydü.

Çalışma saatleri daha uzun, yemekler daha kötü, odalar daha kalabalık ve bakımsızdı. Makinelerin bulunduğu yerden, hastalıkların işçileri kasıp kavurduğu yatakhanelere kadar her şey daha berbat durumdaydı. Litton'da istismar sadece acımasız bir cezalandırma şeklinin çok ötesine geçmişti; oradaki nezaretçiler için sadist bir eğlenceye dönüşmüştü. Çocuklar bağlanıp dövülüyor ya da onları yutabilecek makinelerin etrafında tek ayak üzerinde zıplamaya zorlanıyorlardı. Bazen de eğirme makinesinin dönen çarklarının önüne yerleştirilen bir silindirin üzerine çıkarılıyorlardı. Düşünce eğilmedikleri takdirde dişlilerin içine çekilme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Çırakların dişleri törpüleniyor, kulakları kanayana kadar sıkılıyor ve saçlarından tutularak yerde sürükleniyorlardı.

Lowdham ne kadar kötü olursa olsun, Robert orada çalışırken hiçbir çocuk hayatını kaybetmemişti. Litton'da çok fazla çocuk ölmüştü. Fabrika yönetimi, cesetlerin çokluğu onları gömen papazların şüphelendirmesin diye cesetleri bölgenin dört bir yanındaki kiliselere dağıtmıştı.

Blincoe bu işkenceye neredeyse on yıl dayanmıştı ve şimdi, neredeyse yirmi yaşındayken, özgürlüğü ufukta göründüğünde, bütün bunlara karşı duyduğu öfkeyle dolup taşıyordu. On altı saatlik iş gününün birkaç saatinde kaytarmıştı. Yokluğu fark edildiğinde, geceleyin yemek verilmeden çırak evinden atılmıştı. Tekrar içeri alındığında, fabrikanın sahibi Ellis Needham onu bastonuyla her tarafı yara bere ve kan içinde kalana kadar dövmüştü. Blincoe yemek molasında dışarı kaçıp koşmaya başladı -nihayet hakime Litton Mill'de neler olup bittiğini anlatacaktı.

Lowdham'dayken Blincoe, fabrikada olup bitenlerin çoğunun yasalara aykırı olduğunu bile bilmiyordu. Peel'in çocuk işçiliği reform yasası herhangi bir yaptırım içermiyordu. 1802'den sonra, yani koşulların iyileştirilmesine yönelik ilgi azaldıktan ve bazı suçlulara yönelik soruşturmalardan sonra, yasa yok hükmünde sayıldı. Litton gibi işletmelerde hiçbir şey değişmemiş daha da kötüleşmişti. Çocuk mezarları artmaya devam etti.

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda beklenen yaşam süresi uzun değildi. Çok az çalışan kırklı yaşları görebiliyordu. İlerleme iki yönlüydü. Artık çiçek hastalığı aşısı vardı; Blincoe bile aşılanmıştı. Fakat çalışan yoksul kesim için fabrikalardaki koşullar çiçek hastalığını bile aratıyordu. Yetersiz beslenmeden dolayı bodur kalıyorlar ya da genç yaşta makinelerin içinde can veriyorlardı. Son teknoloji tarafından, kâr için öldürülmek değişik bir ölüm şekliydi; gölgesi başka dönemlere de düşecekti. Bu ölümler rapor edildiğinde haberlere konu oluyorlardı. Fabrikanın tehlikelerini ve bu tür ölümlerin ne kadar sıklaşıp sıradanlaştığını vurguluyorlardı.

Fabrikaların işlerini ellerinden alacağından endişe duyan örücülerin, kırpıcıların ve dokumacıların bir araya geldikleri kısa molalarda fabrikaların insanları nasıl sömürüp ezdiği ile ilgili haberleri okuduklarını veya bunları konuştuklarını hayal edin. George, Ben ve Gravener'in, hepsi de Büyük Kuyrukluyıldız'ın parladığı ve Luddistlerin otomasyona, sömürüye ve fabrikalaşmaya karşı ayaklandığı 1811'de yayınlanan bu haberlere verdikleri tepkiyi hayal edin.

Perşembe günü, Leith Walk'taki dökümhanelerden birinde oynayan bir çocuk makineye kapılarak olay yerinde hayatını kaybetmiştir.

Perthshire Courier, 28 Şubat 1811

Aberdeen yakınlarındaki Buxburn'da tiftik fabrikasında çalışan Andrew Bordie, çatı katında yürürken ayağı kaymış ve o sırada hareket halinde olan su çarkının üzerine düşerek anında ölmüştür. Makineyi durduran ceset hemen yukarı çekilmiştir.

Belfast Commercial Chronicle, 4 Mart 1811 Pazartesi

Cumberland'da Skinburness yakınlarındaki Beckfoot'ta bulunan tarak fabrikasında 4 Ağustos pazar sabahı korkunç bir kaza meydana geldi. Şirketin sahibi Bay Isaac Saul, makinenin içine sıkışıp ezilerek öldü. Cesedi makineden çıkarıldığında her tarafı kırılmış ve parçalanmıştı.

Westmorland Advertiser ve Kendal Chronicle, 17 Ağustos 1811 Cumartesi

Çarşamba sabahı Fisherton'daki bir fabrikada çalışan bir çocuk makineye kapıldı. Vücudunun sıkışan bölümü ve başı feci şekilde ezildi. Makineden çıkarıldığında, kafa derisinin bir kısmı kopmuş, kolu ve kalçası kırılmıştı.

Salisbury and Winchester Journal, Pazartesi, 23 Eylül 1811

Cumartesi akşamı, Mile End civarındaki bir hardal imalathanesinde çalışan bir işçi, makinelere fazla yaklaşınca aniden makinelerin ortasına doğru çekildi. Kafatası, her iki kalçası ve soldaki dört kaburgası kırıldı.

Oxford University and City Herald, 12 Ekim 1811 Cumartesi

Ancak bu hikâyelerden çok daha fazlası vardı. Sermaye sahibi girişimcilerin otomasyona geçmek için acele ettiği Litton Mill gibi gözlerden ırak ve ölümlerin resmi makamlara bildirilmediği yerlere bakmak hiçbir gazetecinin aklına gelmiyordu.

Yediği dayak yüzünden öfkeyle dolmuş olan ve ölmek üzereymiş gibi görünen Blincoe yaşadıklarını anlatmayı bitirdiğinde, ona acıyan eski nezaretçisi Johnny Wild ve karısı ellerinden geleni yapacaklarını söylediler. Ona yemek verdiler ve yatırdılar. Artık uğradığı kötü muamelelerin sadece haksız değil, yasadışı olduğunun da bilincindeydi. Çektiği çilelerin eninde sonunda tüm fabrika sisteminin vahşetini ortaya dökmeye yardımcı olacağını henüz bilmiyordu.

Robert Blincoe dinlendikten sonra, işe yaramayacak bile olsa, ilk teknoloji devlerinden birini hakime şikâyet etmek için tekrar yola koyuldu.

İLK TEKNOLOJİ DEVLERİ

İlk teknoloji devleri küresel bilgi ağları ya da ticari uzay araçları inşa etmiyorlardı. İplik ve kumaş üretiyorlardı.

Çok fazla iplik ve çok fazla kumaş üretebiliyorlardı. Günümüzün teknoloji devleri gibi onlar da işe girişimci olarak başlamışlardı. Ancak on dokuzuncu yüzyıla kadar girişimcilik kültürel bir olgu değildi. İş adamları elbette risk alıyor ve kârlarını artırmak için yeni arayışlara giriyorlardı. Yine de sanayi kapitalizminin doğuşuna kadar kahraman girişimci, maceracı işadamı gibi popüler bir kavram yoktu. Terimin kendisi Jean-Baptiste Say'in 1803'te yazdığı *Ekonomi Politik Üzerine Bir İnceleme* (A Treatise on Political Economy) adlı çalışmasıyla popülerleşmiştir. Adam Smith'in hayranı olan Say, *Ulusların Zenginliği*'nde yeni iş kurma riskini üstlenen bireylere ilişkin bir açıklamanın eksik olduğunu düşünüyordu. O da kendi eserinde bu kişilere Fransızca bir kelime olan ve İngilizceye "maceracı" ya da "üstlenici" olarak çevrilebilecek girişimci ismini verdi.

Bir emekçinin girişimciliğe heves etmesi, sadece bir üst basamağa yükselme isteğinden farklıydı. Hırslı, yetenekli bir dokumacının izleyebileceği standart yol belliydi. Önce bir dokuma tezgâhı kiralar ya da bir imalathanede çalışmaya başlayarak çıraklıktan kalfalığa geçer, sonra kendi dokuma tezgâhına sahip olur, usta dokumacı olduktan sonra da kendi küçük imalathanesini açar ve diğer kalfaları istihdam ederdi. Bu geleneksel bir durumdu.

Yirmi birinci yüzyılda da olduğu gibi, on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllarda, girişimciler verimliliği, üretimi ve kendi kârlarını artırabilmek

için çok eskiden gelen gelenekleri değiştirmeyi istiyorlardı. Bunun için de teknolojiyi kullanmayı bir fırsat olarak gördüler. Üretim teknolojilerini kontrol edebilenler daha çok kazanç elde edebiliyor, başkalarının gelirlerini veya pazar paylarını ellerinden alabiliyorlardı. Bugün olduğu gibi geçmişte de girişimciler, kullanılmış el tezgâhları satın almak ve küçük bir fabrika binası kiralamak için kredi alarak ya da bir buhar makinesi ve bir dizi otomatik dokuma tezgâhı satın almak için kendilerine miras kalan sermayeyi kullanarak ve mali risklere girerek küçük işletmeler kuruyorlardı.

En hırslı girişimciler denenmemiş teknolojilerden ve yeni çalışma düzenlemelerinden yararlandılar. En başarılıları, bugün hâlâ var olan standartları belirleyerek günlük yaşamlarımızın yapısını ve düzenini geri dönülmez bir şekilde değiştirdiler. En az başarılı olanlar ise şimdi olduğu gibi o zaman da iflas etti.

Sanayi Devrimi'nin ilk yüzyılında bir girişimci diğerlerinin önüne geçti ve bugün teknoloji devi olarak adlandırdığımız ilk girişimci unvanını kazandı. Richard Arkwright orta halli bir terzinin oğluydu. Çocukken berberlerde ve perukçularda çıraklık yaptı. 1760'larda Lancashire'ın Bolton kentinde bir kendi dükkânını açtı. Burada, o dönemde moda olan peruklar için su geçirmez bir boya icat etti ve perukları için ülkeyi dolaşarak saç topladı. Bolton, Sanayi Devrimi'nin pamuk merkezi olan Midlands'a yaptığı seyahatlerde iplikçiler ve dokumacılarla tanıştı ve pamuklu dokuma tezgâhlarını inceledi.

Arkwright'ın biyografi yazarına göre, "İplikçiliğin gelişmesi çok gündemdeydi ve Lancashire'da birçok kişi bu konuda çalışıyordu." Arkwright da peruklardan kazandığı ve ikinci karısının getirdiği parayı iplik eğirme makinelerinin geliştirilmesine yatırdı. James Hargreaves, 1767'de tek bir işçinin aynı anda sekiz iplik üretmesini mümkün kılan iplik eğirme makinesini icat etmişti. Arkwright yanında çalışanlarından biri olan John Kay bu makinede değişiklikler yaptılar ve su veya buhar gücü kullanarak çok daha sağlam iplikler eğiren makineler yaptılar. Arkwright, Kay'in adını hiç anmadan,1769'da su gücüyle çalışan tezgâhın, 1775'te de bir tarak makinesinin patentini aldı ve Nottingham'daki zengin çorapçılardan işletmesini geliştirmek için yatırım almayı başardı. Su gücüyle çalışan ünlü fabrikasını 1771 yılında Cromford'da inşa etti.

Arkwright'tan önce birçok benzer makinenin patenti alınmıştı. Onun getirdiği asıl yenilik teknolojiyi fabrikaya uygulamak değil modern fabrika çalışma sistemini oluşturmak ve başarılı bir şekilde uygulamaktı.

Oxford'lu ekonomi tarihçisi Peter Mathias'ın da belirttiği gibi, "Arkwright büyük bir mucit ya da teknoloji dehası değildi... Ama büyük makine ve güç kaynaklarından oluşan yeni teknolojiyi teknik, organizasyonel ve ticari bir sistem olarak çalıştıran ilk kişiydi. Büyük bir servete kavuşarak dokumacılık sektöründeki en zengin kişi olması ve bir sanayici olarak şövalyelik unvanını alması da bunun kanıtıdır". Ondan sonra işi devralan oğlu Richard Arkwright Jr. ise İngiltere'de asil sınıftan olmayan en zengin kişi oldu.

Arkwright'ın bir "unicorn"a dönüşen ilk "start-up"ı (yeni girişimi) kuran ve aşırı zengin olan ilk teknoloji girişimcisi olduğu söylenebilir. Bunu, iplik üretimini otomatikleştiren yeni teknolojileri, yeni ve insafsız bir çalışma düzenini birleştirerek başardı. Günümüzde onun bıraktığı miras, kârlı olduğu takdirde operasyonlarının çoğunu otomatikleştirmeye çalışan ve çalışanların verimliliğini sıkı gözetim altında tutan Amazon gibi şirketlerde yaşıyor.

Genellikle fabrikanın büyükbabası olarak anılan Arkwright, maksimum verimlilikle mal üretmek için işçileri katı vardiyalar halinde organize etme fikrinin mucidi değildir. Ancak "fabrika" oluşumunu en acımasız şekilde uygulayan ve bunun büyük kârlar getirebileceğini en çarpıcı şekilde ortaya koyan oydu. Arkwright'ın hızla ve yaygın bir şekilde taklit edilen fabrika sisteminde yüzlerce işçi on üç saatlik iki vardiyaya bölünüyordu. Sabah 5'te ve akşam 5'te olmak üzere günde iki kez zil çalınıyor, kapılar kapanıyor ve iş bir saat sonra başlıyordu. Eğer bir işçi geç kalırsa, çalışamaz ve o günkü ücretinden mahrum kalırdı (dönemin işverenleri bu uygulamayı işçiler için olumlu bir şey olarak sunuyorlardı; bunun daha esnek bir program olduğunu çünkü çalışanların artık çalışamayacaklarını "bildirmek" zorunda olmadıklarını söylüyorlardı. Bu mantık, yirmi birinci yüzyılda ihtiyaç olduğunda ve işteğe bağlı eleman istihdam eden uygulama şirketlerinin savunduğu mantığı anımsatıyor). Faaliyetinin ilk yirmi iki yılında fabrika, çoğunlukla Robert Blincoe gibi bazıları yedi yaşında olan erkek çocuklar tarafından 24 saat boyunca çalıştırıldı. En yoğun döneminde 1.100 çalışanın üçte ikisi çocuklardan oluşuyordu. Richard Arkwright Jr. daha

sonra verdiği ifadede, "Son derece bitkin göründüklerini ve birçoğunun birkaç saatten fazla uyuyamadığını" kabul etmiş, ancak iyi ücret aldıklarını savunmuştur.

Arkwright ayrıca tesis içinde konutlar inşa ederek ülkenin dört bir yanından aileleri kendi fabrikalarında çalışmaya ikna etti. Onlara yılda bir hafta izin veriyordu, "ama (fabrika sınırları içindeki) köyden ayrılmamaları şartıyla". Bugün kullandığımız en modern tüketici ürünlerinin bazıları da hâlâ benzer koşullarda, iş için evlerini terk eden ve fabrika içindeki yatakhanelerde kalan işçiler tarafından, üretim süreçleri sıkı bir şekilde denetlenen heybetli fabrikalarda üretiliyor. Foxconn gibi şirketler, çalışanları arasında intihar salgınlarına yol açan ağır bir çalışma düzeninin uygulandığı fabrikalar işletiyor.

Sıkı çalışma programı ve kurallar, çalışanları sıkı bir disiplin içinde tutuyordu. Fabrikalardaki uzun ve eziyetli vardiyalar artık yeni standart haline gelmişti. Oysa buna benzeyen işler daha önce vardiyaların bu kadar katı ve zorlayıcı olmadığı evlerde ve küçük atölyelerde yapılıyordu.

Erken sanayi dönemi iş teorisyeni Andrew Ure'ye göre Arkwright'ın "yaşadığı asıl zorluk pamuğu çekip bükerek sürekli bir iplik haline getirecek uygun bir mekanizmayı icat etmek değil; insanları, düzensiz çalışma alışkanlıklarından vazgeçirmek ve kendilerini karmaşık bir makinenin değişmez düzenliliğiyle özdeşleştirmelerini sağlamaktı". Onun bize miras bıraktığı şey buydu. Ure, sözlerine şöyle devam ediyor: "Fabrikadaki çalışma şartlarına uyan başarılı bir fabrika disiplini geliştirmek ve uygulamak hiç de kolay değildi. Arkwright tıpkı devlerle mücadele eden Herkül gibi bir işe girişmiş ve bunu başarmıştı... Aslında, işçilerin itiraz ve dirençlerini bastırmak için Napolyon gibi cesur ve hırslı olmak gerekiyordu."

Ure pek de abartmıyordu çünkü birçok işçi Arkwright'ı gerçekten de işgalci bir düşmana benzetiyordu. Lancashire, Chorley'de 1779 yılında bir fabrika açtığında, yüzlerce dokumacıdan oluşan bir kalabalık içeri girmiş, makineleri parçalamış ve her şeyi yakıp yıkmıştı. Arkwright, Lancashire'da başka bir fabrika açmaya kalkışmadı.

Arkwright, patentlerini hukuki olarak şiddetle savundu. Su gücüyle çalışan tezgâhların ve tarak makinesinin patent haklarından gelen üc-

retleri 1785 yılına kadar tahsil etti. Fakat mahkeme makineleri aslında icat etmediğine, parçalarını diğer mucitlerden kopyaladığına karar verince patentleri iptal edildi. O zamana kadar da zaten inanılmaz derecede zengin olmuştu. Ölmeden önce 500.000 sterlin ya da bugünün parasıyla yaklaşık 425 milyon dolarlık bir serveti vardı. Oğlu da fabrika imparatorluğunu genişletecek ve sağlamlaştıracaktı.

Muhtemelen başarısı onu iyice şımartmıştı. Hayranları bile onu kibirli buluyordu. Aslında kibir, başarısının ardındaki en temel unsurlarından biriydi. Ure'nin deyimiyle "Halkın muhalefetine boyun eğmeyen" bir kişiliği vardı. Örneğin, yüzlerce çocuğu makinelerle dolu odalarda on üç saat boyunca çalıştırdığı yönündeki eleştirilere kulak asmıyordu. Getirdiği tüm yeniliklere rağmen, çığır açan başarısındaki en büyük sır, emek sömürüsüydü.

Arkwright'ta, sonraki on yıllar ve yüzyıllarda teknoloji devi haline gelecek olanların DNA'sı vardı. Arkwright'ın küstahlık bakımından, kural ve yasaları görmezden gelip çalışanları sonuna kadar zorlamayı erdem sanan günümüz teknoloji şirketi yöneticilerine çok benziyordu. Elon Musk'ın yaptığı gibi, iş yapış yöntemlerini eleştirenleri düşman belleyen ve eleştirilerin nedenlerini anlamak yerine onlara Twitter'da savaş açan günümüzün teknoloji yöneticilerinin küstahlığından farklı değildi. "Harika fikirleri çalmaktan hiç utanmadık" diyen Steve Jobs gibi Arkwright da günün teknolojilerini inceledi, neyin işe yaradığını ve kârlı olabileceğini fark etti, fikirleri aldı ve ardından görülmemiş bir hırsla uygulamaya koydu. Jeff Bezos gibi Arkwright da işçilerini katı bir disiplinle çalıştırmanın yollarını buldu, onları makinenin ritmine ve sermayenin dayatmalarına uyumlu hale getirdi ve yepyeni bir üretim ve fabrika çalışma biçimini iyice güçlendirip kökleşmesini sağladı. Yaptıkları sadece bundan ibaretti, tersi değil.

Sanayi Devrimi'ne dönüp baktığımızda çalışma koşullarına üzülebiliriz, ancak popüler kültür hâlâ binlerce çocuk işçi çalıştıran ve kârlarını artırmak ve maliyetleri düşürmek için insanlık dışı bir fabrika çalışma sistemi kuran Arkwright gibi girişimcileri yüceltmektedir. Bu tür bir sömürünün bir şekilde kaçınılmaz, hatta doğal olduğu fikrine alıştık ve Luddistler ve benzeri hareketleri bunu durdurmaya çalıştıkları için teknofobik olmakla suçluyoruz. Emekçilerin bu sömürüye en başından beri şiddetle karşı çıktığını unutuyoruz.

Girişimcilerin öne çıktığı çağımızda Arkwright'ın ayak izleri hâlâ görülmektedir. Diğer ilk dalga teknoloji devleri de ondan farklı değildi. Örneğin, sanayileşmenin motoru olan İngiltere'de sayısız fabrikaya güç sağlayan buhar makinesinin mucidi James Watt'ı ele alalım. Tıpkı Bill Gates gibi, James Watt da makinesinden iyice emin olduktan sonra bu makinenin kullanımı için abonelikler satmaya başladı. Ortağı Matthew Boulton ile fabrikalara buhar makinelerini kurmaya başladılar. Ardından da müşterilerin yakıttan edecekleri tasarrufa göre belirlenen yıllık ödemeleri tahsil etmeye başladılar. Daha sonra, Gates gibi, Watts da patentini ihlal ettiğini düşündüğü herkesi dava ederek bir tekel oluşturdu. Özgürlükçü bir düşünce kuruluşu olan Mises Enstitüsü, bu durumun buhar makinesinin gelişimini otuz yıl boyunca kısıtladığını ileri sürmektedir.

Ya da William Horsfall veya William Cartwright'ı ele alalım. Pazarda tekel oluşturmak için önceki çalışma biçimlerini bozmaya çalışan bu kişiler yenilikçi değillerdi ama daha acımasızlardı (inovasyon kelimesinin yirminci yüzyılın ortalarına kadar olumsuz çağrışımlar yaptığını belirtmekte fayda var; Edmund Burke Fransız Devrimi'ni "inovasyon isyanı" olarak adlandırmıştı). Bu kişiler belki de taksicilik sektörünün gözü kara çığırtkanı Uber'in kurucusu Travis Kalanick'in öncüleri olarak görülebilir. Kalanick'in iş fikri -akıllı telefonunuzdan taksi çağırmanın uygun olacağı- pek de yaratıcı değildi. Ancak, taksi kartellerini ve sayısız şehrin yasal düzenlemelerini alt edecek bir kararlılık ve hırçınlığa sahipti. Onun bu tutumu, Uber'in, şirketin ısrarla sürücülerin çalışan değil bağımsız yüklenici olduğunu iddia etmesine, sürücülerine yönelik tutumuna ve kadın personele yönelik yaygın taciz ve kötü muamele kültürünün kökleşmesine de yansıdı.

Bunlar belki de uç örneklerdir. Ancak uzun süredir devam eden normları yıkmak genellikle aşırıya kaçmayı gerektirir ama sonundaki potansiyel ödüller de aşırı derecede büyüktür. Tıpkı kumaş üretimini otomatikleştirerek on dokuzuncu yüzyıl standartlarını ve geleneklerini yıkan fabrika sahipleri gibi, günümüzün yeni girişim kurucuları da iş platformları veya yapay zekâ ile bir iş kategorisini yıkıp diğerine geçiyor ve başkalarının da kendilerini takip etmelerini teşvik ediyor. Arkwright ve fabrikalarının bir yandan taklit edilirken öte yanda da onlardan korkulmasının haklı nedenleri vardı. Aynı nedenler, iki yüzyıl sonra bile, en başarılı teknoloji devleri için geçerlidir.

BÖLÜM II

HUZURSUZLUĞUN BAŞKENTİ

1812 öylesine soğuk ve kasvetli başlıyor ki umut neredeyse kaybolmuş ve donmuş halde.

The Manchester Gazette, 1 Ocak 1812

GEORGE MELLOR

Kış 1812

Adamlar Huddersfield'in dışındaki boş bir arazide toplanırken ay gökyüzünde alçakta asılı duruyordu. Kısa süre içinde sayıları onu, sonra yirmiyi geçti, en sonunda da kırk beş oldu. Siyah giyinmişlerdi; bazıları kılık değiştirmiş, yüzlerini kömürle siyaha boyamışlardı. Bazıları tabanca taşıyordu, diğerlerinde küçük balta ve bıçaklar vardı.

Çoğu yirmili yaşlardaki bu adamlar üç ayrı bölük oluşturdular. Gergin ve heyecanlıydılar. Bazıları askerliklerini yapmış olduğu için hareketleri daha amaçlı ve belirgindi. Diğerleri ise talime daha yeni başlamışlardı. Kışın ortasında soğuk bir geceydi, saatler on biri gösteriyordu. Grubun çok açık ve basit bir amacı vardı. İşlerini ellerinden alan ve yaşadıkları toplumun sosyal dokusunu altüst eden makineleri parçalayacaklardı.

Luddistler hararetle nereye saldırmaları gerektiğini tartışıyorlardı. Bazıları devasa Bradley Fabrikası'na saldırmak istiyordu, ancak çoğunluk bu büyüklükte bir operasyon için henüz hazır olmadıklarına karar verdi. Çünkü "Sistem henüz emekleme aşamasındaydı ve o gece ellerinde sadece on bir silah ve tabanca vardı".

Bunun üzerine kalabalık Joseph Hirst'ün atölyesine gitti. Patron ve yanında çalışan iki çocuk hâlâ makineleri çalıştırıyordu. Önce silahlı adamlar yaklaştı ve çocuklardan kapıyı açıp kendilerini içeri almalarını istediler. Binanın etrafına iki nöbetçi koydular, kalanlar da iki gruba ayrıldı. Bir grup ortalığı kontrol ederken, diğeri de atölyedeki yedi dokuma makinesini ve yirmi dört makası sistemli bir şekilde parçaladı.

İçlerinden biri "Şimdi sıra pencerelerde," diye seslenince eve ateş etmeye başladılar. Komutan dedikleri biri durmaları için bağırmadan önce üç pencereyi kırmışlardı. Emir üzerine durdular.

"Şimdi de eve ve patrona saldıralım" diye bağırdı bir başkası.

Komutanları, şimdilik bu kadar dersin yeterli olduğunu, kimsenin saçının teline bile zarar vermemelerini ve geri çekilmelerini emretti. Komutanları, Hirst'e otomatik dokumacılığı bıraktığı takdirde geri dönmeyeceklerini, yoksa "işinin biteceğini" söyledi.

Bir elinde tırpan ağızlı bir kılıç, diğerinde bir tabanca taşıyan kılık değiştirmiş kişi yoklama yaptı. Her bir adam ayrı bir sayıya cevap verdi. Havaya bir el ateş edildi ve komutanları bir savaş çığlığı attı.

West Riding'li Luddistler ilk görevlerini tamamlamışlardı.

Komutan yardımcısı, iş yerinde ve kasabada George Mellor adıyla bildikleri Komutanlarına başıyla selam verdi ve bir sonraki hedefe doğru yola koyuldular.

ANNA LÆTITIA BARBAULD

Şubat 1812

Gazetelerin her yeri saran umutsuzluk hikâyeleriyle dolup taştığı yılın başında, Britanya'nın romantik şairlerinin karanlık gelecek üzerine kafa yormamaları onlara yakışmazdı. Eserleriyle (William) Coleridge ve (Thomas) Blake gibi şairleri etkilemiş olan saygın şair Anna Lætitia Barbauld, 1812'nin insanın iliklerini donduran kış aylarında, dönemin en acımasız, karamsar ve en doğru şiirlerinden biri olarak kabul edilecek olan şiirini yayımladı. Anna Lætitia Barbauld'un "Bin Sekiz Yüz On Bir" isimli epik şiiri, İngiltere'nin despot yöneticilerini, halkı açlıktan ölürken ülkeyi savaşa sürüklediklerı için suçlayan kıyamet vizyonudur:

Balyoz gibi ezen Devasa Güç
Yıkıyor yolundaki her kalesini Özgürlüğün;
Ayakları altında Despotun secdeye kapanıyor,
Suskun halklar, onu hem lanetler hem itaat ederken [...]
Açlıktan kırılırlar, boşunadır yakarışlar,
Hastalık ve talandır peşindeki yoldaşlar;
Yürüyen orduları durdururken sabanı,
Kılıçladır hasatlar artık orakla değil,
Kalan erzakı Asker götürür,
Biçare Köylü de açlıktan ölür; [. . .]
Dalkavukların böyle söylüyor ama Britanya, bilesin ki,
Suça ortak olan sen, kedere de olmalısın.

O vakit çok uzak değil artık; hafiften sesler duyuluyor,
Ve fısıldanan korkular, korktuklarını yaratıyor;
Yıkım, bir deprem sarsıntısı gibi, burada.

Şiir, başta yoksullar olmak üzere pek çok kişinin hissettiği ancak dile getiremediği şeyleri açıkça dile getiriyordu: İngiltere'nin Fransa'yla sonsuza dek sürecekmiş gibi görünen savaşı, kendi vatandaşlarının refahını görmezden geldiğini, halkın bir felaketle karşı karşıya olduğunu, çiftçiyi ve işçiyi bir yıkımın beklediğini ve eski kolonisi ABD'nin bile yakında İngiltere'nin gücünü gölgede bırakacağını anlatıyordu.

Barbauld'un kehaneti çok ses getirdi. Üst sınıf mensuplarını da şoke etti. Eleştirmenler şiire çok şiddetli ve olumsuz tepki verdiler. Eleştirileri o kadar acımasızdı ki Barbauld'u bir daha asla şiir yazmamaya bile zorladılar. "Bin Sekiz Yüz On Bir" aristokrasinin kırmızı çizgisini aşmıştı. İşçi sınıfıyla dayanışmayı övmek, savaş karşıtlığı, devlet gücünün kötüye kullanıldığı ve onunla mücadele etme çağrısı ve tüm bunların İngiltere'yi çöküşe sürükleyebileceği düşüncesi Barbauld'un dönemindeki asiller için fazla radikaldi. Ama muhtemelen George Mellor gibiler onunla aynı fikirdeydiler.

"Balyoz gibi ezen Devasa Güç"ü kullanan -en azından kullandığı varsayılan- adam, yani "Despot"un kendisi, devir aldığı savaşın halk tarafından istenmediğini biliyordu. Bu nedenle, 19 Ocak'ta, İspanya'da Napolyon'a karşı çok da önemli olmayan bir zafer kazandıklarında Naip Prens sevinçten havalara uçtu. Wellington Dükü hızlı ve beklenmedik bir saldırıyla Ciudad Rodrigo'daki kaleyi kuşatmış ve şehri Napolyon'un askerlerinden geri almıştı.

Küçük bir zaferdi ama etkisi büyük oldu. İngilizlere, o sırada Fransızların elinde bulunan İspanya'ya girmeleri için bir kapı açtı ve Naip Prens'in savaşı desteklemeye devam etmesi için bir gerekçe oluşturdu. Hem de tam zamanında. Çünkü Prens'in naiplik nedeniyle yetkilerine getirilen kısıtlamalar yakında, bir ay sonra kalkıyordu. Naip olarak atanmasının üzerinden neredeyse bir yıl geçmişti. Ama akıl hastalığı nedeniyle görevini sürdüremeyen ve bir köşede duran muhafazakâr babasının biçimlendirdiği yönetim işleriyle hiç ilgilenmiyordu. Ancak şimdi, o talihsiz dans adımından sonra nihayet yataktan kalkabilen Naip Prens sonunda hükümeti yönetmek zorunda kalacaktı. Savaşın bir felaket ola-

cağına inanan daha liberal Whig partisindeki bazı eski dostları, Prens George'un daha önce verdiği sözü tutacağına ve liderleri Lord Grey ve Lord Grenville'i iş başına getireceğine dair umutlarını koruyordu.

Ne var ki sözünü tutacağına dair inançları hızla kayboluyordu. Geçen bir yıl boyunca kendilerini iktidara getirecek hiçbir hareket görmemişler, sadece bir dizi bahane duymuşlar, kaçamak cevaplar almışlar ve III. George'un Tory müttefiklerine boyun eğmişlerdi.

Hükümetin değişmesi için baskı yapanlar sadece Whig'ler değildi. Luddistler de aynı şeyi istiyordu. 8 Şubat'ta *Leeds Mercury*, "Nottinghamshire'da Makine Kırıcılar'ın son birkaç gündür hiçbir saldırı gerçekleştirmediğini" ve bunun nedeninin de Nottingham Belediye Başkanı'nın aldığı ve Komutan Ludd'un imzasını taşıyan bir mektupla ilgili olabileceğini bildirdi. Mektupta şöyle yazıyordu:

> Ayın 18'ine kadar, yani Naip Prens'in kısıtlamalarının kalkacağı güne kadar hiçbir makine tahrip edilmeyecektir. Majestelerinin, esnafın içinde bulunduğu sıkıntılı durumu en ciddi şekilde dikkate alacağı umulmaktadır. Kendisi son umudumuzdur. Durumu düzelteceği konusundaki umudumuz boşa çıktığı takdirde, Luddistler ülkedeki bütün çerçeveli tezgâhları yok edeceklerdir.

Ancak Spencer Perceval liderliğindeki hükümetin, perişan haldeki emekçilere yardımcı olmaya hiç niyetleri yoktu. Aksine, Makine Kırıcılar kış boyunca Nottingham'daki geniş çerçeveli tezgâhları parçalarken, Perceval'in İçişleri Bakanlığı sekreteri Richard Ryder liderliğindeki muhafazakârlar, Luddistleri devletin tüm imkânlarını kullanarak cezalandırmayı amaçlayan bir yasa taslağı hazırlamaya başlamıştı.

Prens, kısıtlı naipliğinin sona ermesine beş gün kala York Dükü'ne bir mektup yazarak, babasına karşı duyduğu "görev duygusu" nedeniyle hükümeti yönetme görevini sürdürmüş olduğunu, ancak "artık yeni bir döneme girildiğini ve kısıtlı naiplik dönemindeki olayların yönetilmesine ilişkin memnuniyetini" belirtti. İspanya'daki zafer Britanya İmparatorluğu'na "çok önemli kazanımlar" sağlamıştı ve riskten kaçınan prense göre bu yeterliydi. Dük'ten mesajını Lord Grey ve Grenville'e iletmesini istedi. Yazı duvara asılmıştı.

George, "Müttefiklerime mevcut düzeni değiştirmek istediğimi düşündürebilecek her türlü uygulamadan kaçınmaya özen göstereceğim," diye yazıyordu.

NED LUDD

Kış 1812

1 Ocak 1812'de Nottingham'da "Örücülerin Bildirisi" başlıklı bir el ilanı asıldı. İlanda, örücülerin "sahte ve hileli ürünler imal eden tüm çerçeve tezgahları ve makineleri kırıp imha etme hakkına sahip oldukları" belirtiliyordu. İlan, Kral George'un yürürlüğe koyduğu yönetmeliğe göre, sahte ve kalitesiz ürün imal eden makinelerin sökülmesinin yasal olduğunu bildiriyordu. Bu yeni bildiri, yönetmelikteki gerekçelere dayanarak, makine kırmanın ahlaki ve stratejik açıdan yararlı ve yasalara uygun olduğunu savunuyordu.

İlanın altında "Ned Lud'un Karargâhı, Sherwood Ormanı" yazıyordu.

İngiltere'nin her yerinde gazeteler Luddistlerin makine sahiplerine yönelik gece baskınlarıyla ilgili haberler yapmaya devam etti. Nottingham Register 29 Ocak'ta kentin durumunu "Bu kentteki kamuoyu doğru bir fikir söyleyebilmek 'imkânsız'" diye tanımlıyordu. "Askerlerin geceleri sürekli devriye dolaşmaları, gece ve gündüz oradan oraya koşturmaları savaştaymışız görüntüsü veriyor."

Makine Kırıcılar, halkın çoğunun kahramanca bulduğu bir cesaretle eylemlerine devam ettiler. Bir Luddist grup, büyük bir askeri birliğin "birkaç yüz metre" uzağındaki bir fabrikaya sızdı ve oradaki yirmi makineyi tahrip etti. Keçi derisinden maske takan ve sakalı beline kadar inen bir adam, Nottingham'a giden ve geniş çerçeveli tezgâhlar taşıyan bir konvoyun yolunu keserek makinelerin hepsini parçaladı. Bir cumartesi gecesi, bir grup Luddist Trent Nehri'ni geçti ve Clifton'daki bir fabrikada onlarca makineyi parçaladı. Onlar bu işle meşgulken, yakın-

lardaki bir garnizondan çağrılan süvariler tarafından bir anda kuşatıldılar. Askerler Luddistleri yakaladıklarını sandılar ama Luddistler boş bir tekneyi ele geçirdiler, iki bölüğe ayrıldılar ve nehri geçerek "mutlak emniyet içinde" kaçmayı başardılar.

Luddistler popüler imajlarını kontrol etmeye gayret ettiler. Maske ya da sakal bıyık taktılar, farklı kıyafetler giydiler, yerel halk kahramanları ya da kadın kılığına girdiler, daha renkli tehdit mektupları yazdılar ve hatta gerektiğinde kamu kayıtlarını düzeltmeye çalıştılar. Bir gazete haberinde Luddistler makine kırmayla ilgisi olmayan bir hırsızlıkla suçlanmış, kısa süre sonra da konuyla ilgili bir açıklama mektubu ortaya çıkmıştı. Mektupta bunun Luddistlerin işi olmadığı, asıl sorumluyu bulup cezalandırdıkları belirtiliyordu: "Biraz boynundan sallandırılmış, sonra da indirilmiş" ve suçunu tekrarlamaması emredilmişti.

Bu eylemler, Luddist eylemlerin şiddetlendiği Nottinghamshire civarındaki Midlands'da gerçekleşmişti ve artık alışılmıştı. Ancak *Leeds Mercury*'de şubat sonlarında yayınlanan ve "MAKİNELER YOK EDİLDİ" başlığını taşıyan makale çok dikkat çekecekti.

Haber şöyle başlıyordu: "Huddersfield civarında son zamanlarda çok endişe verici boyutta saldırılar gerçekleştirildiğini üzülerek belirtmek zorundayız. Bir grup kimliği belirsiz kişi Bay Joseph Hirst'ün fabrikasına zorla girmiş ve kumaş imalatında kullanılan çerçeveli tezgâhları, makasları ve binadaki tüm alet ve makineleri tahrip etmişlerdir."

Bu ya da benzeri bir grup, daha sonra James Balderson'ın benzer makinelerin kullanıldığı atölyesine geçip her şeyi paramparça ettiler. Gazete saldırının çok ayrıntılı bir şekilde planlandığına dikkat çekiyordu.

> Yağmacılar ya da bilinen adıyla Luddistler, saldırı için belirlenen yerde büyük gizlilik içinde toplandılar ve iki gruba ayrıldılar. Bunlardan daha cüretkâr ve tahrip konusunda uzmanlaşmış olanlar, büyük bir gizlilik içinde bu iş için ayarladıkları aletlerle binaya girip işlerini bitirdiler. ...Makineleri kırmak dışında herhangi bir zarar vermemişlerdir.

Luddist hareket, yüzyıllardır yün üretiminin başkenti olan; çalışkan, neşeli, eşitlikçi, gururlu ve bağımsız yün işçilerinin yaşadığı Yorkshire'a yayılmıştı. Bölgede işlerini girişimcilerin makinelerine kaptırmak isteyen tek bir kişi bulmak mümkün değildi.

GRAVENER HENSON

Şubat 1812

Makine kırma sonsuza kadar devam edemezdi. Luddistler ne kadar kurnaz ve popüler olurlarsa olsunlar, mevcut yöntemleri sürdürülebilir değildi. Saldırıların üç aydır sürdüğü Nottingham ve çevresinde, tekstil işçileri, zanaatkârlar ve emekçiler kadar çorapçılar, fabrika ve atölye sahiplerinin çoğu da kalıcı bir çözüme istekli görünüyordu. Bütün taraflar için daha kalıcı bir çözüm.

Bu düşünceyle, Nottingham'daki tekstil işçileri, tekstil sektöründeki makineleşme uygulamaları ve kural ihlalleri nedeniyle ortaya çıkabilecek suçları yasaklayacak bir yasa tasarısını parlamentoya sunmak üzere bir girişim başlattı. Kendilerini Birleşik Dokumacılar Komitesi olarak adlandıran bu grup, yerel işçi ve patronları mevcut durum hakkında bilgilendirmeyi ve ardından parlamentonun bu sektörü düzenleyecek bir yasa çıkarması için kampanya yürütmeyi planlıyordu. Bu girişimin başında Gravener Henson vardı.

İlk olarak, Henson ve bir meslektaşı, Nottingham'ı işgal eden birliklerin bir kısmının komutanı olan Waldgrave Kontu'na mektup yazdı. Ona, işçi komitesinin büyük çorap imalatçılarıyla bir araya geldiğini ve çoğu işverenin onların taleplerini anlayışla karşıladığını bildirdiler. Henson mektubunda söyle yazıyordu, "En saygın birkaç işverenin samimi desteğini ve işbirliği sözünü aldık... İyi niyetimizin ve çabalarımızdan doğacak faydalı sonucun farkındaydılar ve girişimimize çok sıcak bakıyorlardı... Lordum, bilinen cömertliğinizden dolayı, kamu yararına olacak her türlü çabaya asil bir şekilde yardımcı olacağınıza güveniyoruz."

İki hafta sonra Henson, *Nottingham Journal* gazetesinde bir toplantı ilanı verdi. Parlamentoya sunacakları talepleri belirlemek üzere çorapçıları komiteye katılmaya davet ediyordu.

NOTTINGHAM İLİ, ŞEHRİ, İLÇELERİ, KASABA VE KÖYLERİNDE YAŞAYAN ÖRÜCÜLERİN DİKKATİNE,

Yukarıda belirtilen bölge halkının Makine Kırıcılar'ın faaliyetleri nedeniyle içine düştüğü sıkıntılı durum parlamentonun dikkatini çekmiştir. Birçok vekil, bu karışıklıkların olası nedeni hakkında mümkün olan her türlü bilgiyi edinme arzusunu dile getirmiştir. Bu nedenle, durumdan etkilenen emekçilerin bizzat kendilerinin ve iş arkadaşlarının gerekli bu bilgileri sağlamak için tüm güçleriyle katkıda bulunmalarının herkesin yararına olacağı düşünülmektedir.

Henson, her kasaba, köy ve mahallenin bir hafta sonraki salı günü tam öğle vakti Nottingham'daki Sir Isaac Newton Bar'ına iki temsilci göndermesini istedi. Toplantı halka açık olacak ve toplanacak bilgi, güçlü bir Whig lideri olan Lord Holland'a ve işçileri parlamentodan reform talebinde bulunmaya teşvik eden, sempatik bir Whig milletvekili olan Samuel Whitbread ve diğer yetkililere gönderilecekti.

Benzer çabalar Lancashire'da da sürüyordu. Hatta Albay Fletcher'ın yetki alanında ve casusların sızabileceği Bolton'da bile toplantılar yapılıyordu.

Sendikalaşma yasak olduğu için komite teknik olarak bir sendika değildi. Fakat Henson'ın Midlands ve diğer bölgelerde hem tekstil işçileri hem de işletme sahiplerinden destek toplamak için yürüttüğü kampanya, ona belki de ilk maaşlı sendika temsilcisi olma unvanını kazandıracaktı.

Fakat Henson'ın tekstil işçilerini savunmak amacıyla yazdığı özenli yazılar bazı çevrelerde şüpheyle karşılanıyordu. Çünkü çok yakında makineleri daha da azalacak olan makine sahiplerine başka türlü mektuplar da gidiyordu. Henson'ın Luddist ayaklanmalara bizzat karıştığına dair söylentiler yayıldı. Bazıları Henson'ın geceleri ormanlarda ve kırlarda makineleri parçalayan birliklere komuta ettiğini, gündüzleri ise dikkatli bir şekilde elindekileri ve Luddist kozunu kullanarak reform mücadelesi verdiğini iddia ediyordu. Bazıları daha da ileri giderek Henson'ın bizzat Kral Ludd olduğunu bile iddia ettiler.

B

Şubat 1812

Casus B, "Toplantılar tıklım tıklım" diye yazmıştı bir raporunda. Dedikleri muhtemelen doğruydu. Son zamanlarda çok meşguldü. Dokumacıların, iplikçilerin ve zanaatkârların gizli toplantılarına katılıyor ve işvereni olan hakim Albay Fletcher'a hararetli mektuplar yazıyordu. Bir mektubunda, Sheffield'den gelen bir temsilcinin, kendi şehrinde "on dört yaşından küçük çocukların mevcut hükümete karşı olduğunu" paylaştığını endişeyle yazmıştı.

Ve eğer aldığı istihbarata inanılacak olursa, olaylar ortak bir amaca doğru evriliyordu.

B, toplantıya İrlanda'dan katılan bir örgüt üyesinin gruba, iki yüz bin Katolik ve Protestan'ın "Nisan ya da mayıs ayında ayaklanmaya hazır olduğunu, din ve mezhep ayrımının onları eskisi kadar bölmediğini" söylediğini aktardı. Bu isyancılar ayaklandıklarında, İngiltere'nin en büyük askeri düşmanı olan "Fransızlardan silah ve asker yardımı almayı" planlıyorlardı.

B'nin Albay Fletcher'ın paranoyasına hitap edecek şekilde hazırlanmış raporları, Luddistlerin sadece bir başlangıç olduğunu; hoşnutsuz işçilerin daha genel bir ayaklanmasının yakın olduğunu ve İngiltere'nin alt sınıflarının (Albay Fletcher gibi) yönetici elitleri devirmek için Jakobenlerle birleşeceğini öne sürüyordu.

Bölgede bu kuşkuyu haklı çıkaracak kadar öfke ve umutsuzluk vardı: Kuzey İngiltere'nin her yerinde olduğu gibi Lancashire'da da yaşam

koşulları iyileşmemişti. 22 Şubat tarihli *Leeds Mercury*'nin haberine göre, "Liverpool halkının neredeyse altıda biri, Lancashire ve diğer büyük kentlerde yaşayanların da neredeyse beşte biri şu anda hayırseverlerin yardımına ihtiyaç duyacak durumdadır. ... Bu, eşi benzeri olmayan bir durumdur."

Son on yılın en yoksul günlerini yaşayan pamuk dokumacıları, asgari ücret, hatta en azından geçici bir ücret artışı için yıllardır sürdürdükleri mücadelede hiçbir ilerleme kaydedememişlerdi. Bölgedeki toplantılarda, sadece Luddist eylemleri ya da B'nin abartmaya çok hevesli olduğu ayaklanmalar konuşulmuyor, daha az gizli kapaklı bir konu olan pamuklu dokuma sektöründe adil bir ücret oranını kazanmak için atılması gereken adımlar da görüşülüyordu.

Yıllarca İçişleri Bakanlığına dilekçe vermek, otomatik dokuma tezgâhlarının yaygınlaşmasını yavaşlatmak için mektuplar göndermek ve barışçıl örgütlenme çabaları Lancashire'lı dokumacılara hiçbir kalıcı fayda, sonuç ya da koruma sağlamamıştı. Sonunda, Şubat 1812'de, hakimden dokumacıların temsilcileri ile üreticiler arasında bir toplantı düzenlemesini istediler. Toplantı sonunda fabrika ve atölye sahipleri temel ücretlerde küçük ama önemli bir artış yapılmasını kabul etti. Ancak birkaç gün sonra, ana üreticiler kendi aralarında toplandılar ve böyle bir şey yapmayacaklarını açıkladılar.

Hakimin dokumacıları temsil etmek üzere atadığı dokumacı Joseph Sherwin, daha sonra yaptığı açıklamada, "Bana, bizimle oyun oynadıklarını söylediler; hakimin huzurunda başka, kendi aralarında toplandıklarında başka bir şey söylediler" dedi. Fabrika sahipleri ya durumu kurtarmak için işçilere yalan söylemiş ya da ücretleri belirleme konusunu kendi aralarında görüştükten sonra fikirlerini değiştirmişlerdi. Bu haber dokumacılar tarafından pek hoş karşılanmadı. O gece Stockport'ta otomatik dokuma tezgâhı çalıştıran bir fabrikanın camları kırıldı ve John Goodair adlı bir girişimciye ait benzer bir işletmeye ateş açıldı

Ancak dokumacılar barışçıl bir çözüm umudundan vazgeçmeyecekti. B'nin yazdığına göre, bu kalabalık toplantının bir sonraki gündemi "Naip Prens'e reform ve savaşın sona erdirilmesi için dilekçe vermekti". "Manchester kasabaları" toplantıya çağırıldı. B'nin ısrarla vurguladığı gibi, üyeler arasındaki örgütlenme duygusu giderek gelişiyordu.

Komite; diğer Luddist hücreleri, kendilerine yakın gruplar ve müttefiklerle iletişim halindeydi.

İsyan çabalarının çok genişlediğini gösteren başka işaretler de vardı. Diğer casuslar, Luddistlerin birbirlerini tanımak için bir kod geliştirdiğini rapor etmişlerdi. Kod şu şekildeydi:

> Sağ elinizi sağ gözünüzün üzerine kaldırın, eğer karşınızdaki kişi bir Luddist ise o da sol elini sol gözünün üzerine kaldıracaktır. Sonra sağ elinizin işaret parmağını ağzınızın sağ tarafına doğru kaldırın, diğer kişi sol elinin küçük parmağını ağzının sol tarafına doğru kaldıracak ve "Nesin sen" diye soracaktır. "Kararlı" diye cevap verin. O da "Ne için" diye sorunca, "Özgürlük için" diyeceksiniz.

Casusların bu tür raporları, doğru olsun ya da olmasın, makine kırma eylemlerinin daha büyük bir ayaklanmaya dönüşme tehlikesi taşıdığı yönündeki imalarını güçlendiriyordu. "Sadece Nottingham değil," diye yazıyordu B, "çevre bölge de 'hazır' ve bir liderin ortaya çıkmasını bekliyor... Hareketi başlatmak için bir işaret."

Birçok Luddist ise muhtemelen devrim yerine kraliyetin, asgari ücretin getirileceği ve işlerinin korunacağı şeklindeki bir açıklamasını bekliyordu.

GEORGE MELLOR JOHN BOOTH'A KARŞI

(Luddizm Sevgi ve Merhamet Makinelerine Karşı)

Kış 1812

Cumartesi öğleden sonraydı ve hava her zamankinden daha soğuktu. John Wood'un atölyesindeki aletlerin çoğu çalışmıyordu. George Mellor ve diğer kırpıcılar, Nottingham'dan gelen haberleri yüksek sesle okuyan, narin yüz hatlarına sahip soluk benizli genç bir çırak olan ziyaretçilerinin etrafında toplanmışlardı.

Bu gazetenin geldiği gün, tıpkı yerel gazete *Leeds Mercury* gibi, buradaki erkekler için "haftanın en önemli günüydü". Dış dünyadan gelen haberler Huddersfield'e ulaşır, burada üzerinde düşünülür, tartışılır ve tükürülürdü. Tarihçi Frank Peel'e göre, kırpıcılar her cumartesi günün büyük bir bölümünü, bazen pazar gününü de "gazetelerin sütunlarını dolduran heyecan verici haberleri" tartışarak geçirirlerdi. Birçok dokuma işçisi okuma yazma bilmiyordu, bu nedenle aralarından okuyabilen bir kişinin aktardığı haberleri dikkatle dinliyorlardı. Çırak konuşurken yanakları heyecandan kızarmıştı. Adı John Booth'tu, İngiltere Kilisesi'ne bağlı bir din adamı ve bölgede tanınmış bir kişi olan Rahip Booth'un oğluydu. Papazın kendisi de kırpıcılık yapmış ve burada bir oda tutmuştu; oğlu John, George ve buradaki diğer bazı kırpıcılarla arkadaş olmuştu.

Şimdi yüksek sesle okuduğu haber odadaki herkesin büyük ilgisini çekmişti. Haber patronlara karşı nihayet harekete geçen mutsuz İngiliz işçilerinin ayaklanmasındaki son gelişmeleri anlatıyordu. Okuyucu

cümle aralarında durakladıkça kırpıcılardan onaylama sesleri yükseliyordu. Dinleyicilerden birinden diğerlerini bastıran bir ses yükseldi.[10]

"Çok iyi!" diye bağırdı George Mellor, "Nottinghamlılar, o paytak paytak yürüyen askerlere iyi ders veriyorlar."

Booth'un yanaklarının kızarması ve sesinin yükselmesi sadece okuduğu üzücü hikâyeden değil, ortamın havasının değişmesinden de kaynaklanıyordu

Babasının izinden giden Booth, önce eğitime sonra da radikal politikalara yöneldi. İşçilerin fabrika kent kooperatiflerinde örgütlenmesi, daha eşit ücret ve iyi bir eğitim alması gerektiğine inanan fabrika sahibi ve kolektivist Robert Owen'ın takipçisiydi. Peel'in anlattığına göre, Booth, "toplumun tüm yapısının bozulduğu ve yeryüzündeki ulusların ve hükümetlerin kapsamlı bir yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyduğu fikrini iyice özümsemişti."

Fransız Devrimi'nin Manş Denizi'nin öte yakasında monarşiyi devirmesinin, geride kırılgan bir demokrasi, iktidar boşlukları, kanlı bir giyotin ve Napolyon Bonaparte'ı bırakmasının üzerinden bir nesilden az zaman geçmişti. Bu olaydan sonra İngiltere'de reform kulüpleri ortaya çıkmış olsa da o zamandan beri ülkede devrimci coşku pek yaşanmamıştı. Hiçbir *güç* gösterisi olmamıştı. Luddistlere benzeyen hiçbir grup yoktu.

Leeds Mercury'de çıkan bir haberde, belki de Booth'un şu anda okuduğu haberde, "Nottingham civarında Luddist hareketin başlamasından bu yana 42 dantel tezgâhı ve 544 düz ipek ve pamuklu çorap tezgâhının yok edildiği; ilkinin her birinin değerinin ortalama 60 sterlin, ikincisinin ise 18-20 sterlin arasında olduğu" belirtiliyordu. Bu da 1811 fiyatlarıyla toplamda yaklaşık 13.400 sterlin, yani yaklaşık 9 milyon sterlin ya da 2020 dolarıyla 12 milyon dolar ediyordu.

Bu büyük bir zarardı.

Burada, üvey babasının dükkânında çalışan George "haberlerden çok etkilenmişti", öyle ki "vücudundaki her zerreyi harekete geçiren güçlü

10 Kırpma atölyesine ilişkin diyalog ve betimlemeler Frank Peel'in sözlü tarihinden alınmıştır; bunun eşzamanlı olarak kaydedilmediğini, yıllar sonra hatırlandığını ve muhtemelen bazı konularda süslendiğini hatırlatmakta fayda vardır. Ayrıca Robert Owen'ın öne çıkışının zaman dilimine ilişkin bir yanlışlık da içermektedir.

heyecanın etkisiyle şakaklarındaki damarlar bir kırbaç gibi" ortaya çıkmıştı. John Wood'un yanında çalışan sağ kolu Thomas ve yakındaki bir dükkânda çalışan arkadaşı Will Thorpe'la birlikteydi.

George'un karizmasını ve liderlik becerilerini fark eden Booth, arkadaşını siyasete itmeye çalışmış ama pek başarılı olamamıştı. Bu arada George da Booth'u kendi davalarına katılması için kışkırtmaya çalışmıştı.

George, Noel'den sonraki o gece Ben'e ima ettiği plan doğrultusunda ilerlemişti. Çekici kişiliği ve askeri deneyimiyle Huddersfield'deki kırpıcıları, dokumacıları ve zanaatkârları yerel bir Luddist birliği haline getirmişti. En az iki saldırı gerçekleştirmişlerdi. Booth bu eylemlerle ilgili bilgiyi hem bizzat eylemi gerçekleştiren dostlarından hem de gazetelerden öğrenmiş olabilir.

Nottingham isyanı gerçek başarılar elde etmiş ve fabrikatörlerden tavizler koparmıştı. Bu durum Albay Fletcher gibi kişileri korkutmuş, George Mellor gibi kişileri de cesaretlendirmişti. Ayaklanmanın yeni cephesi, William Horsfall ve William Cartwright gibi gözükara girişimcilerin fabrikalarını büyütmeye devam ettiği ve buraları, kırpıcılığı sona erdirecek tarak makineleri ve kırpma tezgâhlarıyla doldurduğu Huddersfield gibi görünüyordu. Görünüşe göre, eylemler makineleri çalıştıranlarla makine sahipleri arasındaki mücadelenin düğüm noktası ve huzursuzluğun başkentine kayıyordu.

Booth'a göre, genişleyen isyan sadece anlaşmazlıklarla ilgili değildi, radikal olasılıkları da müjdeliyordu.

George'a göre durumun teorik bir yanı yoktu.

"Booth'a bak," dedi George,

> Buraya gelecek ve saatlerce biz emekçileri inleten kötülüklerden bahsedecek, sosyalistlerden öğrendiği tüm yeni fikirlerini anlatacak. Makinelerin bizi mahvettiğini ve yakında bize fabrikalarda çalışmaktan başka bir seçenek kalmayacağını çok iyi biliyor ama yine de konuşmaktan başka bir şey yapmıyor. Bize katıl delikanlı, bize katıl; yeterince konuştun, şimdi eylem zamanı. Bu makineler Booth'un işini elinden almıyor, yoksa olaylara farklı bir açıdan bakardı.

"Hadi George," dedi arkadaki bir kırpıcı, "Haksızlık yapmayalım. Booth'a böyle saldırmak pek doğru değil. O hiçbir zaman bizdenmiş biri gibi davranıp bizi kandırmadı ki."

Booth uğradığı hakaret karşısında öfkelenmedi; aksine Mellor'un sözlerinden etkilendi. "Bazılarınızın çok iyi bildiği gibi, makinelerden çektiğiniz sıkıntılar konusunda sizinle tamamen aynı fikirdeyim dostlarım, ancak toplumsal yapı daha farklı kurulmuş olsaydı, bu makineler insanın laneti değil nimeti olabilirdi" dedi.

Eğer toplumsal yapı daha farklı kurulmuş olsaydı.[11]

İşte yine makine sorunu ortaya çıkmıştı. Salaş barlarda da, entelektüel salonlarda da hararetli tartışmalara neden olan ve on dokuzuncu yüzyıl boyunca İngiltere'de her yerde karşımıza çıkacak olan bir sorundu bu. Tarihçi Maxine Berg'e göre "Makine, Sanayi Devrimi'ni yaşayanlar için övülecek bir başarı değildi; bir sorundu. ... Bu sorun, patron ve emekçi arasındaki ilişkilerin merkezinde yer alıyordu. Aynı zamanda teorik ve ideolojik boyutları da vardı."

Uzaktan bakıldığında, yükselen fabrikaların görüntüsü bazı kişileri öfkelendirirken bazılarını da şaşırtıyordu. Çoğu kişide sanayileşmenin getirdiği metal gürültüsü ve buhar tıslaması gibi doğaüstü sesler makinelerin insanın yerini alacağı endişesiyle karışık bir estetik tiksinti uyandırıyordu. Kapitalizm henüz tam olarak yerleşmemiş, kabul görmemiş ya da kutsanmamıştı. Otomasyonun kucaklanması mı yoksa reddedilmesi mi, yüceltilmesi mi yoksa düzenlenmesi gerektiği hararetle tartışılıyordu. George Mellor ve Ben Bamforth o gece Pennine tepelerinde yürürken bu konuyu tartışmışlardı. John Booth da burada, John Wood'un atıl durumdaki kırpım atölyesinde yine aynı konuyu tartışıyordu.

Berg bunu şöyle ifade eder: "Bu sorun, kozmopolit bir entelektüeli olduğu kadar köydeki din adamını da rahatsız ediyordu; sadece işçi ve işvereni değil politikacıyı, bilim adamlarını, mucitleri ve sosyal reformcuları da ilgilendiriyordu. Bu gruplar yeni teknolojinin getireceği maliyeti ve faydaları tartışıyorlardı. ... Makinenin toplumsal ilişkilere getireceği değişiklikler üzerinde kafa yoruyor, bunları memnuniyetle

11 İtalik vurgulama yazara aittir.

ya da dehşetle karşılıyorlardı. ... Amansızca ilerleyen ve eski toplumu peşinden sürükleyen bu bilinmeyen güç onlarda heyecan ve korku uyandırıyordu. ...Zaman belirsizliklerle doluyken hızlı teknolojik değişim sürecini durdurmak hâlâ mümkün görünüyordu." George'un damarlarındaki kanı kaynatan da elbette bu olasılıktı.

Tarihçi Adrian Randall, "Makinelerin mevcut iş yapısı içinde istihdamı artırdığı ya da kolaylaştırdığı durumlarda, buna nadiren direnirdi. Makineler istihdamı tehdit ettiğinde ya da fabrika temelli yeni bir sistemin içine yerleştirdiğinde genellikle düşmanlıkla karşılaştı," diye yazmıştır. Tıpkı Luddistlerle karşılaştığı zaman olduğu gibi.

Yine de o zaman da, şimdi olduğu gibi, makine meselesine başka bir yanıt verenler de vardı: Makineler kucaklanmalıydı fakat bundan herkesin yararlanabilmesi için siyasi ve sosyal sistemlerde dönüşüm şarttı. Eğer makinelerin pistonlarına değil de yeni politikalar üretmeye odaklanırsak, sevimsiz ve zor işleri artık bizim yerimize sevgili makineler yapacaktı.

Bu, Booth'un kahramanı Robert Owen'ın büyük projesiydi. Owen, yıllarını ve servetinin önemli bir bölümünü İngiltere'nin liderlerini endüstriyel toplulukları kendi fabrika sistemindeki gibi kolektifler halinde yeniden şekillendirmeye ikna etmek için harcamıştı. Owen önce bir pamuk fabrikasını yöneterek, sonra da onu miras alarak zengin olmuştu. Mevcut sistemin, işsizliği ve eşitsizliği (işçi devir hızından bahsetmeye bile gerek yok) hızlandırdığını fark etmişti.

Booth atölyede, "Bizde ve diğer ülkelerde o kadar çok insan makineler yüzünden işsiz kaldı ki yardım edilmezlerse açlıktan ölüyorlar. ...Durumun böyle olduğunu biliyoruz ama sadece bu yüzden makinelerin kötü oldukları sonucuna varabilir miyiz" dedi.

Atölyedeki kuşkucu ve mırıldanan kalabalığa kendi düşüncelerini açıkladı. Booth, "Şu anda yaptığınız gibi kumaşları elle kırpmak hiç de kolay bir iş değil," dedi. "Hepimiz çırakların makası tutmayı öğrenene kadar bileklerinin neredeyse at toynağı haline geldiğini, bunun çok acı verdiğini biliyoruz. Şimdi bu yeni makinelerden birine bakın," dedi, kumaş düzeltme makinesini kastederek. "Ne kadar düzgün ve ne kadar güzel çalıştığını izleyin! İşin zor olan kısmını nasıl mükemmel bir şekilde yapıyor. Çok iyi biliyoruz ki onun sayesinde artık tek yapmamız gereken şey dikkatli ve uyanık olmak." Böyle bir ifade, bu

işi iyi yapabildikleri için kendileriyle gurur duyan bu insanları küçük düşürme riski taşıyordu.

Booth sözlerini şöyle sürdürdü: "Bunu sizin yerinize yapabilecek bir makinenin kendi başına kötü olduğunu iddia etmek düpedüz saçmalıktır. ... Uygun koşullar sağlandığında bu sizin için neredeyse büyük bir nimet olacaktır ama ne yazık ki uygun koşullar mevcut değil."

Eğer böyle bir teknoloji toplumun geneline fayda sağlayacak hale getirilebilirse, bu büyük bir nimet olacaktı. Otomatikleşmenin getireceği rahatlık ve boş zamanı değerlendiren bir toplum hayali kuruluyordu. Su ve buhar gücüyle çalışan otomatik dokuma tezgâhları ve diğer makinelerle gelen bu ilk üretim dalgasıyla ilk bakışta çok akla yatkın görünüyordu.

Booth, "Eğer büyük sermaye sahipleri ve milyonlarca işsiz büyük kasaba ve şehirleri terk edip orta büyüklükte topluluklar haline gelirlerse," diyordu, "ve herkes böyle bir birliğin sağlayacağı kadar ekonomik bir şekilde tarımda, makine yapımında ve bütünün ortak yararı için istihdam edilirse, bütün bu topluluklar birkaç yıl içinde tamamen değişir, yoksulluk ve açlık tamamen ortadan kalkar." Bu, Owen'ın hızla artan eşitsizlik ve işçi sömürüsü olarak gördüğü duruma karşı bulduğu radikal bir çözümdü (ayrıca, artan otomasyon ve sömürü salgınına, yukarıdan aşağıya bir başka sosyal çözüm olan evrensel temel geliri savunarak ün kazanan Andrew Yang gibi hümanist girişimcilerin düşüncelerinin de habercisiydi).

"Eğer! Eğer! Eğer!" diye bağırdı Mellor "Açlıktan ölmek üzere olan insanlara böyle vaazlar vermenin ne faydası var?"

Bu, makine sorusuna verilen cevapsız bir karşılıktı. Bu tür sorular, ilk önce bunu cevaplama hakkı ve gücünün kimde olduğuna, sonra da cevapların kimleri etkileyeceğine bağlıdır. Emek tasarrufu sağlayan makineler topluma fayda sağlar mı? Makine sahiplerinin ya da bu sınıfın başarısından kazanç sağlayanların buna evet demesi çok daha kolaydır. Ancak bu teknolojiler geçim kaynağınızı daraltıyor ya da ortadan kaldırıyorsa, konuya uzun vadeli bir bakış açısı ve sabırla yaklaşmanın hiçbir önemi yoktur. Çünkü siz bir sonraki yemeğinizi bulabileceğinizden bile emin değilsiniz.

George, "Eğer insanlar senin dediğin gibi yapsalar her şey daha iyi olurdu," dedi. "Ama yapmazlar. Patronlar hep kendilerini düşünürler.

Pistonlar biraz daha hızlı çalışsın da bin ya da iki bin kişi açlıktan ölmüş umurlarında bile olmaz."

Otomasyonun vaat ettiği yararlara karşılık olarak onun ilk kurbanlarından birinin dile getirdiği bu eleştiri bugün de geçerliliğini korumaktadır. Bugün vaat edilen, robotların ve algoritmaların hiçbir insanın yapmak istemediği "sıkıcı, kirli ve tehlikeli işleri" üstleneceğidir. Bize otomasyon hep bir lütufmuş gibi sunuluyor. Hep aynı şey söylendi ve söyleniyor. Aslında, etkili ekonomist John Maynard Keynes 1930'da makinelerdeki gelişmelerle birlikte üretkenliğin artacağını haftalık çalışma saatlerinin on beşe ineceğini öngörmüştü.

Booth'un iddia ettiği gibi otomasyon "ortak fayda" için kullanılabilseydi, bu mantıklı bir sonuç olabilirdi. Aksine, işler sürekli olarak Mellor'un korktuğu gibi gelişti; emek tasarrufu sağlayan teknoloji, giderek küçülen bir seçkinler grubunun sermaye birikimini hızlandırdı. Bugün onları yüzde 1 olarak tanıyoruz. Otomasyon teknolojilerinden yana olanlar, bu seçkinleri ve onların yaşam kalitemizi iyileştirme girişimlerini kucaklamamız gerektiğini savunuyorlar. Eleştirenler ise çalışanların otomasyonun faydalarından güvenilir bir şekilde pay almalarını sağlayacak bir mekanizma kurulması gerektiğini; aksi takdirde, otomasyonun yalnızca onları işlerinden edeceğini, iş garantisini yok edeceğini, daimi bir tehdit unsuru ve koz olarak kullanılacağını savunuyor.

"Durun!" diye itiraz etti Booth. "Açlıktan ölmek üzere olan zavallı emekçiler için kimse benden daha fazla üzülemez. Fakat ne yazık ki Luddistlerin buna çare bulmak için gittikleri yol doğru değil. İtiraf etmeliyim ki zor durumdayım. Korkarım ki planınız asla başarılı olamayacak. Şu anda toplumu daha iyi ve daha sağlam bir temel üzerinde yeniden inşa etmek için de fazla bir şans göremiyorum. Sanki bir kuralmış gibi, emekçiler neredeyse tamamen eğitimsizler."

John Wood'un atölyesinde çalışan ve Peel'e göre "yabani" bir adam olan Benjamin Walker, "Açlıktan ölenlere mi üzülüyorsun" diye bağırdı, "ya yalancısın ya da korkak. Onlara yardım etmek için parmağını bile kıpırdatmıyorken nasıl olur da onlar için üzülebilirsin?"

"Ben korkak değilim, Walker," dedi Booth "ve tekrar söylüyorum, yüreğim paramparça, kan ağlıyor, senin için. ... Hristiyan bir ülkede

insanların kendi evlerinde açlıktan ölmeleri dayanılır gibi değil ama makinelerini tahrip ederek patronları kızdırmak yerine, tüm bu olanları onlarla konuşmak daha iyi olmaz mı?"

Thorpe araya girerek, "Ha onlarla konuşmuşsun ha taşlarla. Kalpleri taş gibi sert. Çıkarları tam tersi yönde olan bir kişiyle neyi konuşabilirsin ki? Hepimiz ölsek bile onlar makinelerinden vazgeçmezler. Onları sadece Enoch ikna edebilir. Tanıdığım en iyi ikna edicidir o. Onları yüz parçaya böldüğünde bunu anlarlar!"

Çok garipti ama Enoch hem makaslama makinelerini hem de Luddistlerin bunları parçalamak için kullandıkları büyük çekiçleri imal eden, William Horsfall'un kardeşlerinden ve iş ortaklarından biriydi. Luddistlerin bir sözü vardı: "Onları Enoch yaptı, Enoch kıracak."

Booth ne yapacağını şaşırmıştı; bölgede geçerli başka bir meslek kolu olsaydı, iş değiştirmelerini önerirdi. "Ne tavsiye edeceğimi ya da ne söyleyeceğimi bilemiyorum," dedi sonunda.

"Bize katılacağını söyle," dedi Mellor.

"Size katılacağım," dedi Booth. "Aklım bana yanıldığınızı söylüyor ama yüreğim de size katılmamı haykırıyor. Belki de çaresizliğinizi gören patronlar bundan sonra durumunuzu dikkate almaya mecbur kalırlar."

Küçük kalabalığın içinde bir mırıldanma oldu. Birkaç kişi ona doğru yürüdü ve teker teker elini sıktı.

Mellor, "Öyleyse, sonunda davamıza katılmaya karar verdiğine ve kalben bir Luddist olduğunu açıkça beyan ettiğine göre, yemin törenini yönetip seni aramıza üye olarak kaydedeceğim," dedi.

Birkaç kırpıcı kapının önünü kapatmak için harekete geçti; geri kalanlar Booth ve eline Yeni Ahit'ten bir İncil almış olan Mellor'un etrafında yarım daire oluşturdular.

Makine kırmak ağır bir suçtu. Luddistlerle ilgili diğer tüm faaliyet, oluşum ya da gruba katılmak da. Gizlilik her şeyden önemliydi, bu yüzden üyelerin yemin etmesi şarttı. Fakat yemin etmek de yasaktı; bu yasağa uymayanlar Avustralya'ya ya da başka bir İngiliz kolonisine sürgüne gönderilebilirdi. Yemin etmek sadece vatana ihanet olarak gö-

rülmüyordu. Yemin eden kişiler de bunu ölümüne ciddiye alıyorlardı. Yemin eden kişinin omuzlarına kardeşlerin hep birlikte taşıyacağı bir yük ve sorumluluk bindiriyordu. Yemin edenler, hapis ya da daha kötü bir şeyle tehdit edildiklerinde bile, hem davaya olan saygılarından hem de sessizliklerini bozmanın yaratacağı sonuçlardan korktukları için yeminlerine sadık kalmayı tercih ediyorlardı.

Bu Kardeşlik Yemini, ülke genelinde yeni Luddistleri davaya bağlayabilmek için kullanılıyordu. George Mellor yemini yönetmek için öne çıktı. Booth'un elini tuttu ve

"Adın ne?" diye sordu.

"John Booth."

"Cemiyetimizin bir üyesi olmaya ve Komutan Ludd'un emirlerine tereddüt etmeden ve sorgusuz sualsiz uymaya hazır mısın?"

"Evet."

"O zaman benden sonra tekrar et: Ben, John Booth, hür irademle, bu gizli komiteyi oluşturan kişilerin adlarını, yaptıkları işleri, toplantıları, yaşadıkları yerleri, kıyafetlerini, yüz hatlarını, ten renklerini bu gök kubbenin altındaki hiçbir kişiye ya da kişilere söz, eylem ya da işaretle açıklamayacağıma ya da bunun ortaya çıkmasına yol açabilecek herhangi bir şey yapmayacağıma yemin ederim. Yaptığım takdirde kardeşlerim tarafından ismimin ve cismimin bu dünyadan silinmesini, nefret ve lanetle anılmayı kabul ettiğime dair yemin ederim. Ayrıca, aramızda hain ya da hainler ortaya çıkarsa, onları nerede bulursam bulayım ölümle cezalandırmak için elimden gelen tüm çabayı göstereceğime ve dünyanın öbür ucuna kaçsa bile, intikam almak için peşinden gideceğime yemin ederim. Tanrı yardımcım olsun ve bu yeminimi bozmamam için beni kutsasın."

Mellor, Booth'a bir İncil uzattı. Genç adam da kitabı öptü. Hepsi bu kadardı. Booth'a yeminin basılı bir kopyasını verdi ve başka birisini cemiyete kazandırmak için yemin ettirmesi gerekebileceği için metni hafızasına kaydetmesini söyledi.

Hainleri ölümle cezalandır. İsmi ve cismi silinecek. Sürekli intikam. Booth resmen "sapıtmıştı".

O artık bir Luddistti.

MARY GODWIN

Şubat 1812

Amerikan başkan yardımcısı yine yemeğe gelmişti. Hayatı destansı bir şiire benziyordu. Cesaret gerektiren başarılar, tuhaf dönüşler ve bolca dramla doluydu ama aynı zamanda beş parasızdı, muhtemelen bu yüzden Godwin'lere gelip duruyordu. Aaron Burr bir keresinde neredeyse Amerika Birleşik Devletleri başkanı oluyordu; Thomas Jefferson'la aynı oyu almıştı, berabere kalmışlardı ama siyasetçiler Jefferson'ı tercih edince Burr başkan yardımcılığıyla yetinmek zorunda kaldı. Daha sonra ülkenin kurucularından Alexander Hamilton'ı bir düelloda öldürdü ve siyasi hayattan tamamen çekilmek zorunda kaldı. ABD'nin batısında toprak satın aldı, hainlikle suçlandı ve son yıllarını beş parasız dolaşarak geçirdiği Avrupa'ya kaçtı.

On dört yaşındaki çoğu çocuk, eski bir Amerikan başkan yardımcısının onlarla aynı masada yemek yemesini muhtemelen olağanüstü bulurdu; Mary Godwin hariç.

Etrafta her zaman böyle insanlar olurdu. Bohemler, filozoflar, devlet adamları, sanatçılar, yazarlar, devrimciler... Mary hepsiyle birlikte yemek yerdi. Şairlere (günün gözdesi Walter Scott gibi) ve edebi hayata büyük ilgi duyuyordu. Babası William Godwin, tanıdığı Samuel Taylor Coleridge'in o kış yapacağı bir dizi konuşmanın tanıtımına yardım etmişti. Mary de son dördüne küçük kardeşi William Jr. ile katıldı. Coleridge'in konuşması çok dağınıktı daldan dala atlıyordu. Mary, muhtemelen, konferansa katılan şairlerden biri olan Lord Byron'ın ünü, eserleri ve skandallarla dolu çekici havasına daha çok ilgi duyuyordu.

Onun için hayat hep böyleydi; hatta belki de annesi hayattayken daha da böyleydi. Çünkü annesi Mary Wollstonecraft, yaşadığı dönemde her türden şahsiyetin ve uzman kişinin dikkatini çekmişti. Demokrasi ve eşitliği savunduğu 1790 tarihli *İnsan Haklarının Savunusu* adlı ateşli kitabı, Fransız Devrimi ile yıllar sürecek ilişkisinin başlangıç noktasıydı. 1792 tarihli kitabı *Kadın Haklarının Savunusu* ise onu edebi şöhrete kavuşturdu. Daha sonra feminizmin kurucusu olarak anılacak olan Wollstonecraft, Fransa'nın yeni kraliyetsiz toplumunda, kızların eşit eğitim almasını sağlamak için zorladığı Charles de Talleyrand-Périgord da dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanından ziyaretçiler çekti. Wollstonecraft, XIV. Louis giyotine teslim edilmeden sadece bir ay önce Paris'e gitti ve kralın kanlı sonunu an be an izledi.

Ancak tüm bunlar tamamen farklı bir yüzyılda olmuştu. Genç Mary annesini hiç tanımamıştı ama siyaset ve edebiyata yatkınlığını ondan miras almıştı. 1810'ların başında o da radikal siyasetle ilgilenmeye başladı. Bir biyografi yazarına göre, "Hızla güçlenen zihni ve gözlem gücü, çevresindeki uyarıcı entelektüel atmosfer tarafından besleniyor ve geliştiriliyordu". Bu güçler aynı zamanda o günlerin kargaşası ve karanlığı, huzursuzluk ve eşitsizlikler, "ev halkının üzerinde baykuş gibi dolaşan ve asla ayrılmayan endişeler ve belirsizlikler" tarafından da besleniyordu.

Fakat bunlar Londra'da Skinner Caddesi'ndeki kalabalık aile evindeki mutlu zamanlardı. Mary bu dönemde çok mutluydu. Biyografi yazarına göre, "Bu birkaç ay, büyük olasılıkla Mary'nin evde geçirdiği en güzel aylardı". Hem de ailenin iflasın eşiğinde olmasına rağmen.

Babası William Godwin'in her zamanki gibi bir hayli borcu vardı. Onun kaygılı hali ziyaretçilerin gözünden kaçmıyordu. Burr, Godwin'lerde geçirdiği o akşamla ilgili olarak günlüğüne yazdığı notta ev sahibinin mali sıkıntılarından bahsetmişti. Fakat yalnız olan Burr, bu etkileyici küçük aileden çok memnun kalmıştı ve onlara minnet duyuyordu.

Konferans dizisinden ilham alan küçük William Jr., babasının evde yaptığı küçük bir kürsünün arkasında kendi konuşmasını yapmaya karar verdi. Küçük William dinleyicilerin önüne çıktı ve konuşmasını "büyük bir ciddiyet ve nezaketle" yaptı.

Konuşma "hükümetin bir halkın karakteri üzerindeki etkisi" hakkındaydı, yazarı da kız kardeşi Mary idi.

RICHARD RYDER

14 Şubat 1812

Mektuplar yağmaya devam ediyordu; İçişleri Bakanı Richard Ryder buna yetişmekte zorlanıyordu. Mektupların çoğu, ister sulh hakimleri isterse fabrikatörler tarafından gönderilmiş olsun, tanıdık bir tonda, endişeli ve yalvaran bir şekilde yazılmıştı. Anlatılan olaylar da, şikâyetlerin içeriği de aynıydı.

Huddersfield hakimi Joseph Radcliffe, yazdığı öfke ve endişe dolu mektupta "İsyancılar gece toplanıyor, aniden makineleri kırıyor ve kaçıyorlar" diyordu. "Luddistler, her gece, bölgenin çok farklı yerlerinde yanlış alarm vermek ve bizi yanıltmak için silahlarını ateşliyorlar". Mektupların tamamında aynı şey, yani askeri müdahale talep ediliyordu. Süvarileri gönderin, gücünüzü gösterin ve düzeni yeniden sağlayın. Radcliffe şöyle diyordu: "Her köye asker göndermek zorunda olduğumuz için, 100 kişilik iki birlik göndermeniz yeterli olacak ve bizi çok memnun edecektir."

İçişleri Bakanlığı, Nottingham'daki huzursuzluğu gidermekte yavaş davrandığı, kuzeye askeri birlikler göndermekten başka bir şey yapmadığı için eleştirilmişti. O dönemde kasaba ve şehirlerin kendi resmi kolluk güçleri yoktu; sulh hakimleri gerektiğinde anlaşmazlıkları çözmek için yerel halktan özel memurlar atardı. Eski bir yasa, yetkililerin reşit erkekleri bu hizmet için zorla görevlendirmesine izin veriyordu. Olağanüstü durumlarda Radcliffe gibi hakimler Londra'daki İçişleri Bakanlığı'na mektup yazarak yardım talebinde bulunurlardı. Silahlı atlı birlikler gönderilmesini ya da kendilerine özel yetkiler verilmesini isterlerdi.

Richard Ryder, Spencer Perceval'in 1810 yılında İçişleri Bakanlığı'nın başına atadığı itaatkâr ve kendisine verilen her görevi layıkıyla yerine getiren sadık bir memurdu. Partiye hizmet etmesi ve mümkün olduğunca az sorun çıkarmasıyla tanınan çekirdekten yetişme bir siyasetçiydi. Ryder'ın ekibi müsteşar ve bazı idari görevlilerle birlikte otuz kişiyi bile bulmuyordu. Luddist ayaklanmalarının boyutu ve şiddeti Ryder'ı şaşkına çevirmişti.

Yağmur gibi yağan mektuplar, girişimcilerin, hakimlerin ve eşrafın Makine Kırıcıları'nın bu eyleminden son derece rahatsız olduğunu açıkça ortaya koyuyordu. Öyle ki, bazı makine sahipleri ve müttefikleri, şehirlerinde herhangi bir Luddist eylemi meydana gelmemesine rağmen İçişleri Bakanlığı'ndan silahlı destek istemişlerdir. Çok az sayıda lord ve yetkili de sessizlikleriyle Luddistlerin davasına örtülü bir sempati duyduklarını ortaya koydular. Yetkililerin birçok Luddisti yakalamakta başarısız olmasının birçok nedeni vardı. Bunlardan biri de Luddistlerin popüler olmasıydı. Tarihçi Malcolm Thomis, "Belki de yetkililerin karşılaştığı en ciddi engel, halkın Makine Kırıcılara içinde bulundukları kötü durumdan dolayı büyük bir sempati duymasıydı" diye yazmıştır.

Ayaklanmanın başlangıcında Nottingham'da tutuklanan bir avuç Luddist yargılanmayı bekliyordu. Fakat bu durum meslektaşlarını yavaşlatmamıştı.

Hakimler, lordlar ve büyük toprak sahipleri Luddist eylemlerin daha kötü bir şeye, Kraliyeti devirmeye yönelik bir komploya dönüşmesinden korkuyordu. Tarihçi F. O. Darvall'ın ifadesiyle, "O dönemde Luddistlerin daha ileri ve daha büyük bir amacı olduğu söylentisi çok yaygındı... Bu amaç, mevcut hükümet sistemini devirmekti."

Ryder'ın kafası çok karışıktı. Ne yapmalıydı? Kendisine mektup yazan her endişeli hakime süvari mi göndermeliydi? Nottingham'a çoktan büyük bir birlik göndermişti. Bu birlik şu anda İspanya'da Napolyon'la savaşan ordudan bile daha büyüktü. Bu adamlar onu ne sanıyordu? Daha kaç asker gönderebilirdi ki? Düşmanla savaştıklarını bilmiyorlar mıydı?

İçişleri Bakanlığı, barışı korumak için yerel askeri yardım sağlamanın yanı sıra, isim değişikliklerinden patentlerin tesciline ve kilise tercih-

lerinin denetlenmesine kadar tüm iç işlerinin idaresinden genel olarak sorumluydu. Bu, sadece birkaç on yıl önce, 1782'de, Amerika'daki savaşın ardından kurulan alışılmışın dışında bir kuruluştu. İçişleri Bakanlığı büyük bir güce sahipti. Yargıçların, parlamentonun ve memurların içişleriyle ilgili konularda krala ulaşmalarını sağlayan bir makamdı. Ancak personel sayısı azdı ve açık bir görev tanımı yoktu. Dolayısıyla Ryder'ın Luddist ayaklanmaya tepkisi de karışık oldu. Hayal kırıklığına uğrayan Ryder, hakimlere komiteler kurmaları ve daha fazla muhbir tutmaları için talimatlar gönderdi.

Ardından, 14 Şubat 1812'de Ryder Lordlar Kamarası'nda bir konuşma yaptı ve makinelere zarar vermenin sonuçlarını çok daha ağırlaştıracak bir yasa önerdi.

Ryder konuşmasında Luddistleri terörist ve "üç aydır süren ve neredeyse toplu isyana dönüşen bir itaatsizlik dalgasının 'şeytani' failleri" olarak adlandırdı. Nottingham'daki işçilerin çaresiz ve yoksul olduğundan ya da zanaatkârların yardım için kraliyete ve yönetimine defalarca dilekçe verdiğinden hiç söz etmedi. Ryder "Anlaşmazlığın özü hakkında yorum yapmayacağını" söyledi, ancak sorunun "piyasadaki talihsiz dalgalanmalardan" kaynaklandığını tahmin ettiğini belirtti.

Nottinghamshire temsilcisi Albay Eyre önergeyi desteklemek üzere ayağa kalktı ve seçkinlere özgü bir küçümsemeyle, "Bu kandırılmış kişiler, bu tezgâh kırıcılar, makineleri tahrip ederken, kendi ekmek teknelerini, geçim kaynaklarını hiç akıl etmediler," diye ekledi.

Ryder, bakanlığının Luddistleri durdurmak için neler yaptığını göstermek amacıyla, geçtiğimiz aralık ayında Nottingham'a 900 süvari ve 1.000 piyade gönderdiğini açıkladı. Ryder'a göre bu, "ülke tarihinde bir iç karışıklığın bastırılmasında kullanılan en büyük güçtü."

Yine de yeterli olmadı. Sonuçta, bazı imalatçılar fiyatlarını yükseltirken, diğerleri de makinelerden tamamen vazgeçti. Luddistlerin karışık isyanı giderek güç kazanıyordu. Bunu bastırmak için daha sert cezalar gerekiyordu. Ryder, makine kırmaya on buçuk yıl sürgün cezası veren yasaların "tamamen yetersiz olduğunu kanıtladığını" söyledi.

Artık "bu suçun cezasının idam olmasını" teklif etti.

Tezgâh ve makineleri tahrip eden Luddistlerin ölüm cezasına çarptırılmaları gerektiğini söyledi.

PRENS

Şubat 1812

Nihayet beklenen an gelmişti: Naip Prens artık resmen tamamen kontrolü ele almıştı. Kısıtlı naipliğin süresinin 18 Şubat'ta dolmasıyla üzerindeki kontrol tamamen sona erdi. Sabırsız Tory'ler ve beklenti içindeki Whig'ler yüzlerini İngiltere'nin yeni hükümdarına döndüler.

Yoksulluk sınırında yaşayan ya da çoktan yoksulluğa düşmüş olan yüz binlerce emekçi kadın ve erkek de öyle. Nottingham'daki birlikleri, Prensin naiplik dönemi sonundaki kısıtlamalarının kalkmasıyla birlikte reformlar yapacağını bekleyen ve bu kısıtlılık süresi kalkana kadar eylem yapmama sözü veren Nottighamlı Luddistlere başkaları da katılmıştı. İşte en sonunda Prens George'un elinde halkın acılarını dindirmek, topraklarını askeri birlikler ve milislerle işgal etmek ya da Makine Kırıcıları'nın başına ödül koymak dışında başka şeyler yapmak için bir imkânı vardı. Artık Konsey Emirlerini kaldırabilir, dokuma sektörünü yeniden canlandırabilir, makine kullanımını düzenleyebilir ya da yoksulluk yasasının kapsamını genişleterek açlara yardım sağlayabilirdi. En azından eski dostlarına, hükümeti yönetme şansı vererek kötü gidişata dur diyebilirdi.

Oysa bunun yerine Kral IV. George, koyu muhafazakâr Spencer Perceval'i başbakanlık görevinde bırakacağını açıkladı. Sonuçta liderlikte bir değişiklik olmayacaktı. Bu onun Whig'lere "son ihanetiydi".

İktidarın sahibinin ne kadar büyük bir atalet içinde olduğu ortaya çıkmıştı. George çapkın bir prensken ilerici rolü yapmış olabilirdi ama

şimdi, tam yetkili bir kral olmasına rağmen babasının kurduğu sistemde en küçük bir değişiklik yapmayı bile düşünmüyordu. Whig'lerin taleplerini göz ardı etmesi yeni bir şey değildi ama eski dostları ve müttefikleri gene de bu son duruma çok kızdılar. Bazıları, şartlar ve babasının hastalığı nedeniyle elinin kolunun bağlı olduğuna inanıp hâlâ ona umut bağlamıştı. Bu son hamleyi sadece her şeyi allak bullak eden bir siyasi manevra olarak değil, bardağı taşıran son damla hatta arkadan bıçaklama eylemi olarak gördüler. Eski Whig müttefiklerinden ikisi dışında hiçbiri onu asla affetmeyecekti.

Prensin yirmi yıl boyunca en yakın danışmanlarından biri olarak görev yapmış olan Lord Moira kendisine yazdığı mektupta durumu şöyle ifade ediyordu: "Atmış olduğunuz bu adım karşısında duyulan genel şaşkınlığın, gelecekteki güvenliğiniz açısından korkunç sonuçlar doğurabileceğini üzülerek söylemek beni üzüyor efendim... Konuya taraf olmayan kamuoyu, uzun süredir savunduğunuz tüm ilkelerden bu şekilde kesin ve açıklanamaz bir şekilde uzaklaşmanızı hayretle karşılıyor."

London Examiner'ın editörü Leigh Hunt, Prens Naibi'ni "Sözünü tutmayan, başıboş ve boğazına kadar borca batmış bir zampara" olarak alenen aşağılayan bir yazı yayınladı. Giderek muhafazakârlaşan ve yeni partisinin muhalefeti cezalandırarak susturma eğilimini benimseyen Naip Prens, Hunt ve gazetenin yayıncısı olan kardeşine iftira davası açtı. Hunt Kardeşler iki yıllarını hapiste geçirdiler.

Muhafazakârlara olan desteğini resmen açıklamasından birkaç gün sonra Naip Prens, Carlton Sarayı'ndaki bir akşam yemeğinde yaptıklarını savundu. Lord Buckingham'ın anılarında "öfkeli ve ölçüsüz bir saldırı" olarak tanımladığı bir konuşmayla Whig Partisi liderlerini yerden yere vurdu. George'un kızı, on bir yaşındaki Prenses Charlotte, konuşmadan sonra ayağa kalktı. Babası onu Whig'lere ve onların düşüncelerine hayranlık duyacak şekilde yetiştirmişti. Whig liderlerinin çoğu yakın aile dostlarıydı. Ağlamaya başladı.

Lord Buckingham'ın yazdığına göre, "Prenses Charlotte (yemek sonrasındaki) operada ilk kez kamuoyu önüne çıkmak için ayağa kalktı ama gözyaşları içindeydi. Babasına meydan okurcasına orada bulunan Whig liderlerinden birine konuyla ilgili kendi düşüncelerini çok güçlü bir şekilde ifade etti". Daha sonra, operada başka bir tanınmış Whig

gören Charlotte, seyircilerin önünde ayağa kalktı ve sırtından bıçaklanan Whig'lerle dayanışma içinde olduğunu göstermek istercesine "Tüm seyircilerin gözleri önünde ona öpücük gönderdi".

O dönemde yazar ve şairlerin büyük siyasi olaylara gazetelerde isimsiz şiirler ve şarkı sözleri yayınlayarak yanıt vermeleri yaygındı. Carlton Sarayı'ndaki gösterinin ve operanın ardından *Morning Chronicle*'da "Ağlayan Bir Kadına Dizeler" başlıklı bir şiir yayınlandı.

Ağla, kralın kızı,
Babanın rezilliğine, ülkenin çöküşüne;
Ne mutlu sana! Her bir damlası gözyaşlarının
Temizleyebilirse babanın suçlarını
Ağla, çünkü gözyaşların erdemindir senin.
Acı çeken halkına rahmet gibi düşsün;
Ve her bir damlası istikbalde
Gülücükler açtırsın halkında senin.

Bu isimsiz şairin Lord Byron olduğu bir süre sonra ortaya çıkacaktı.

LORD BYRON

Kış 1812

Newstead'in cennet bahçesinde kış hüzünlü bir sis içinde geçmişti. Yas tutan lord, kayıplarının acısıyla kıvranıyor, ara sıra da hizmetçi kızlarla oynaşarak dertlerinden uzaklaşıyordu. Yazı yazıyor, yazdıklarını düzeltiyor, *Childe Harold*'ın baskı öncesi hazırlıklarını tamamlıyor ve mülklerinin işleriyle ilgileniyordu. Newstead'i satmaya karar vermişti.

Dışarıda, Nottingham'da karmaşa ve şiddet hakimdi; şimdilerde de askerler tarafından işgal edilmişti. Luddistlerin eylemleri tüm Nottinghamshire'a ve ötesine yayılmıştı. Milisler ve askerler Midlands'ın çevresindeki kasabalarda, şehirlerde ve barlarda tehditkâr bir şekilde bekliyorlardı.

Byron işgalin etkilerine tanık olmuştu. Askerlerin hiçbir şeyi bastıramadığını, Nottinghamlı emekçilerin sefaletini ve Luddist baskınlarının hız kesmeden devam ettiğini görmüştü. Byron öfkenin hâlâ içten içe kaynadığını hissediyor ve bu öfkeye yakınlık duyuyordu. Artık her şeyin sonuna gelindiğine inanıyordu.

Byron bir arkadaşına şöyle yazıyordu: "Gözlemlediğim kadarıyla, çok acil olarak uzlaştırıcı önlemler alınmazsa, çok kötü sonuçların ortaya çıkması an meselesidir." Şimdi, Parlamento'nun yeni bir üyesi olarak, uyarıda bulunma imkânına sahipti. Byron, Lordlar Kamarasındaki ilk konuşmasında Luddistleri ve davalarını heyecanlı bir şekilde anlatıp savunmaya karar verdi.

Bu kararının gerekçesini, siyasi konulardaki akıl hocası haline gelen Whig lideri Lord Holland'a 25 Şubat'ta yazdığı bir mektupta şöyle

açıkladı (Holland, Byron'ı Whig'lerin davasının tanıtılmasına yardımcı olabilecek yakışıklı ve istikbal vaat eden bir genç olarak görüyordu).

Byron, 25 Şubat'ta Holland'a yazdığı bir mektupta, "Küçük imalatçıların, dokumacıların; onları işsiz bırakan uygulamalarla servetlerini artıran bazı kişilerin görüşlerinin kurbanı olduklarını, çok zarara uğradıklarını düşünüyorum" diyordu. "Örneğin; -yeni bir tezgâh kullanıldığında, yedi kişinin işini bir kişi yapabiliyor- altı kişi de işinden oluyor. Ancak bu şekilde yapılan işin kalitesinin çok daha düşük olduğu, yurtiçinde satışının çok zor olduğu ve alelacele ihraç edildiği de bir gerçektir."

Byron sözlerine şöyle devam ediyordu:

> Lordum, sanat alanında insanlığın faydasına olacak gelişmelerden ne kadar memnun olursak olalım, insanlığın gelişen makinelere kurban edilmesine kesinlikle izin vermemeliyiz. Toplumun en büyük önceliği, çalışkan yoksulların bakım ve refahının sağlanmasıdır; bu, emekçiyi ekmeğinden eden ve emekçiyi "emeğinin karşılığını alamaz" hale getiren makinelerdeki gelişmelerden ve birkaç tekelcinin zenginleşmesinden çok daha önemlidir.
>
> Kanun tasarısına karşı çıkma nedenim, onu açıkça adaletsiz ve işe yaramaz olarak görmemdir. Bu zavallı kişilerin durumunu gördüm; durumları medeni bir ülke için utanç verici. Aşırılıkları kınanabilir ama asla şaşkınlık konusu olamaz. Mevcut tasarı onları gerçek anlamda bir isyana sürükleyecektir.
>
> Perşembe günü yapacağım konuşma olay yerindeki gözlemlerimden edindiğim bu görüşlere dayanacaktır. Daha önce yaptığım araştırmalara göre, bu şekilde, bu kişilerin işlerine ve ülkenin de huzura kavuşacağına inanıyorum. Belki de henüz çok geç değildir ama kesinlikle denemeye değecektir.

Makine Kırıcıları savunmak parlamentoda hoş karşılanmayan ama kışkırtıcı bir tutum olacaktı. Elbette Byron bunu önceden hesaplamıştı; zaten kendisini konuşma konusu yapacak hiçbir fırsatı kaçırmazdı.

Byron empatinin belirli sınırlar içinde kalması gerektiğini çok iyi biliyordu. Bu yüzden mektubuna şu sözleri eklemeyi ihmal etmedi: "Ben de her aklı başında kişi gibi bu zavallıların davranışlarını kınıyorum

fakat cezalandırmak yerine onlara acımak ve mağduriyetlerini gidermek gerektiğine inanıyorum." Davalarını desteklemeye hazırlanırken bile Byron onları hâlâ "acınacak zavallılar" olarak görüyordu. Holland, tasarının geçmesini engellemeyeceğini bilmesine rağmen, bu ifadenin akılcı, pragmatik, sempatik, güçlü ve doğru bir ifade olduğunu düşünüyordu. Meclisteki lordların çoğu otomasyon kurbanlarına çok az sempati duyuyordu.

Bu lordlar, endüstriyel otomasyon ve fabrika ölçeğinde üretimin yeni pazarlara açılmak ve ülkenin ekonomik gücünü daha da pekiştirmek için muazzam bir fırsat sunduğuna inanıyordu. Bu yeni sistemlerle İngiltere tekstil üretimi ve ihracatında tartışmasız dünya lideri olma yolunda ilerliyordu. Yeni makinelerle İngiltere, Amerika'da toplanan pamuğu ithal edebilir, işleyebilir ve üretilen malları dünyanın dört bir yanına ucuza satabilirdi. Makineleşmiş fabrikalar büyük iş ve jeopolitik güç anlamına geliyordu. Zanaatkâr dokuma dükkânları yerel ekonominin temel taşlarından biri olabilirdi ama Napolyon'un ordusuyla savaşılan bir dönemde Britanya'nın uluslararası gücüne bir katkısı olmuyordu.

Tarihçi Eric Hobsbawm'ın belirttiği gibi, Britanya'nın siyasi sistemi toprak sahibi aristokratlardan oluşan bir oligarşinin kontrolündeydi. Lordlar uzun zamandır gücü ellerinde tutuyorlardı. Ancak fabrika sahipleri "Aristokratların topraklarına sanayiyi getirir getirmez, imalatçılar siyasi güç kazanmaya başladı. 1750 yılına gelindiğinde imalatçılar tüccarlar üzerinde siyasi güce sahipti." Aynı zamanda Britanya "dünyanın fabrikası" haline geliyordu. Devletin de desteğiyle yenilikçiler ve girişimciler emekçilerin muhalefetini aşmak için harekete geçti: "İşte işveren ve işçi ilişkilerine tam bir *laissez-faire* getiren de en sert muhafazakâr döneminde olan ve hiçbir reformdan geçmemiş olan bu parlamentoydu."

Şu anda zanaatkârlar, dokumacılar ve kırpıcıların başına gelen de tam olarak buydu. Yeni yüzyılın ilk on yılında dokumacılar meslek grubu, dokuma sektöründe makine kullanımını kısıtlayan düzenlemeleri onaylaması için parlamentoya baskı yapmıştı ama parlamento bunu reddetmişti. Makineleşme ve iki yıldır kötü giden hasat nedeniyle yoksullaşan ve aç kalan dokumacılar kibarca yardım talebinde bulunmuştu ama parlamento bunu da reddetmişti.

Peki ama neden reddetmişti? Parlamento üyeleri benzersiz bir servet ve güç döneminin tadını çıkarıyorlardı. Çoğu, yönettikleri vatandaşlardan o kadar uzaktaydı ki onlarla makul bir ilişki kuramıyorlardı (Milyoner olmayan bir üyenin anormal olduğu yirmi birinci yüzyıldaki ABD Kongresi'ni düşünün. Ve bu Kongre üyelerinin 1990'lardaki teknoloji patlamasından bu yana teknoloji sektörüne karşı tutumlarını düşünün. Tarihçi Margaret O'Mara durumu şöyle açıklamaktadır: "Siyasetçiler, teknolojisini çok az anladıkları, ancak büyümesi ile ülke ekonomisini canlandıran bir sektörün veri toplama faaliyetlerini düzenleme konusunda oldukça yumuşak davrandılar... Devlet tarafından inşa edilen İnternet 1990'ların başında nihayet ticari faaliyetlere açıldığında hem Demokrat hem de Cumhuriyetçiler düzenlemenin asgari düzeyde olması gerektiği konusunda hemfikirdi").

Hobsbawm, "İngiliz aristokrasisi ve soyluları, sanayileşmeden zarar görmek bir yana çok faydalandı," diye açıklıyor. "Tarım ürünlerine olan talep, (topraklarına sahip oldukları) şehirlerin ve (mülklerinde bulunan) madenlerin, demirhanelerin ve demiryollarının genişlemesiyle kira gelirleri arttı. Toplumdaki üstün konumları korundu, kırsal kesimdeki siyasi güçleri arttı." Toplu sanayileşmenin ilk elli yılı, "Toprak sahibi ve asalet unvanlı Britanyalılar için altın bir çağdı." Huddersfield ve Nottingham'ın alt üst olmasına neden olan gelişmeler üst sınıfa büyük fayda sağlıyordu.

Byron yoksul işçilerle tam olarak empati kuramasa bile, içinde bulundukları koşulların ne kadar adaletsiz olduğunu görüyordu. Londra'daki bakanların çoğu Luddistlerin eylemlerini ekonomik koşullara, politikadaki başarısızlığa ya da teknolojinin neden olduğu iş kaybına bağlamak yerine tembellik, cehalet ya da kaos çıkarma hevesi olarak görmeyi tercih ediyordu. Hep kışkırtıcı biri olan Byron, Makine Kırıcılar'ın davasını kendi davası haline getirmeye karar verdi.

Lord Holland'a yazdığı mektuba muzipçe bir ek yaptı, "Lord Hazretlerinin beni bu kişilere karşı fazla hoşgörülü, hatta yarı yandaş bulacağından biraz endişeliyim."

NED LUDD

Kış 1812

İşçiler arasındaki fitne ve şiddet havasının henüz bastırılamadığını üzülerek belirtmek isteriz. Geçen hafta içinde çeşitli işçilere "Edward Ludd" sahte imzasıyla birçok mektup gönderilmiştir. Alıcılar belirli bir süre sonunda, mektupları yazan kişilerin dokumacılık sektörü için zararlı olduğunu belirttikleri bazı işleri yapmaktan vazgeçmedikleri takdirde ölümle tehdit edilmişlerdir.

Bu sabah, şehrimizde, West Street, Broad Lane Paddock'ta bir grup Makine Kırıcı tarafından çok cüretkâr bir saldırı gerçekleştirilmiştir: Saat beş ile altı arasında, nöbetçiler gittikten hemen sonra, bir grup kişi Bay Harvey'in evine girmiş... İkinci kata dayadıkları merdivenle pencereyi zorla açmış, merdiveni yukarı çekmiş ve atölyeye geçmiş, orada bulunan yedi tezgâhı tahrip etmişlerdir.

Çerçeveli çorap ya da dantel tezgâhlarını tahrip etmekten suçlu bulunacak kişilere ölüm cezası verilmesini öngören yasa tasarısı çarşamba günü Avam Kamarası'nda ikinci kez okunmuş ve dün Lordlar Kamarası'na gönderilmek üzere üçüncü kez okunmasına karar verilmiştir. Bu yasanın, uzun süredir hukuku ve ahlakı hiçe sayan bu kandırılmış insanların akıllarını başlarına getireceğini ve onları, neredeyse vatana ihanete varan suçları işlemekten caydıracağını umuyoruz.

Nottingham Journal, 22 Şubat 1812 Cumartesi

Bazı gazeteler Luddist davaya sempati duyuyordu. *Nottingham Journal* gibi muhafazakâr gazeteler, kraliyeti destekleyen öfkeli söylemlerle doluydu. Fakat seri üretim araçlarına yönelik bir saldırı salgını olarak başlayan bu olayların tam anlamıyla bir ayaklanmaya dönüştüğü konusunda hemfikir görünüyorlardı. Luddistler Nottingham, Leicester, Manchester, West Riding ve Derby'de ayaklanıyordu. Her yerdeydiler.

İngiltere'de, "karışıklıklardan" etkilenmemiş bir kasabadaki sıradan bir gazete okuyucusu için Luddistlerin tam olarak ne olduğu belli olmayabilirdi. Bir hareket mi? Bir cemaat mi? Yoksa kızgın zanaatkârların oluşturduğu bir birlik miydi? Yetkililer onları "isyancı" ya da "yağmacı", hatta terörist olarak tanımlıyordu. Ama bu doğruysa, halk neden onların eylemlerini, fabrikaları basmalarını, makineleri parçalamalarını izlerken içten tezahüratlarla destek veriyordu? İnanılır gibi değildi ama neden binlerce görgü tanığından hiçbiri yetkililere bu eylemler hakkında bilgi vermiyordu? Bunda elbette, Luddistlerin insanları değil, makineleri hedef almasının da payı vardı.

Luddistler günün medya teknolojilerinden yararlanıyorlardı. El ilanları ve bildiriler basıyorlar, tehdit mektupları yazıyorlar, sembolik de olsa bir lider yaratıyorlar ve ayaklanmalarını sınırsızmış gibi gösterebiliyorlardı. Bir liderden çok bir fikir tarafından yönlendirilen modern ve merkezi olmayan Wall Street'i İşgal Et (Occupy Wall Street), Siyahilerin Hayatları Önemlidir (Black Lives Matter) hareketlerini düşünün. Luddistlerin kimliksiz ve birlik içinde olmaları insanları davaları konusunda heyecanlandırmıştı; onlar hakikaten bir Robin Hood fenomeniydiler. Ayrıca, eğer siz de aynı şeylerden şikâyetçiyseniz, onlara katılmanız için bir yol da sunuyorlardı. Luddizm belirli bir platforma, bir talepler listesine (gerçi kesinlikle talepler vardı) ya da karizmatik bir lidere dayanmıyordu. Siz neredeyseniz Komutan Ludd da oradaydı. Mesajın vücut bulmuş haliydi: Zenginlerin ve güçlülerin makineleri sizi aç ve yoksul bırakıyorsa, siz de bu makineleri yok etmeyi seçebilirdiniz.

Bu çatının açık yapısı, diğer bölgelerde yaşayan, farklı şikâyetleri ve siyasi görüşleri olan halkın da Ned Ludd'u kendi liderleri olarak kabul etmelerine imkân tanıyordu. Nottingham'da yaşayan biriyseniz ve tezgâhlarını size kiralayan spekülatörler ekmeğinizi kazanmak için kullandığınız bu makineler için çok yüksek kiralar talep ediyorsa, maaşınızı para olarak ödemiyor ve sizi takasa zorluyorsa, geniş çerçeveli tez-

gâhlar kullanarak daha çok ve daha ucuza mal üretiyorsa, siz de buna yetişemiyorsanız, Komutan Ludd'a başvurabilirdiniz. Huddersfield ve West Riding'de, yerel fabrika sahipleri ve girişimciler tam da ekonomik krizin ortasında zar zor götürebildiğiniz işinizi otomatikleştirip sizi işinizden ediyorsa, Komutan Ludd adaleti sağlamanıza yardımcı olabilirdi. Açlıktan kırılan halka kötü çalışma koşullarının, otomatik dokuma tezgâhlarının ve büyük fabrikaların dayatıldığı Manchester ve Lancashire gibi şehirlerde Ned Ludd çekici, tehdit mektupları ve adalet dağıtan ordusuyla devreye girebilirdi. Ludd her derde deva olan, her kötülüğün intikamını almaya gücü yeten bir avatara dönüşmüştü.

Mesaj sadece dokumacılara, kumaşçılara ve örücülere hitap etmiyordu. Bu da belki hakimleri ve İçişleri Bakanlığı'nı en çok endişelendiren şeydi. Zanaatkârlar, şapkacılar, ayakkabıcılar, duvarcılar, küçük atölye sahipleri ve çiftçiler de bu çağrıya olumlu yanıt verdi. Teknoloji ve otomasyon nedeniyle yükselişe geçmiş olan kömür madenlerinde ve demiryollarında çalışan ama işleri tehdit altında olan emekçiler de hareket katıldılar. Çünkü Luddist hareketin amacı teknoloji düşmanlığı değil, işçi haklarının sağlanmasıydı. Luddizm, çalışanları kontrol altında tutan teknolojilere karşı taktik bir grev olarak başlamıştı. Fakat güce ve zengin kaynaklara sahip olan ayrıcalıklı azınlığın, çalışan çoğunluğun zararına da olsa kendi güç ve servetlerini artırabildiği bir sisteme karşı duyulan büyük öfke patlamasına dönüşmüştü.

Luddizmin erken dönem tarihini yazan F. O. Darvall, "Yeni makinelerden doğrudan ya da kişisel olarak etkilenmeyen bu tür işçilerin ayaklanmalara katılması yetkilileri şaşırtan ve üzen bir durumdu" diye yazmıştır. "Gözlemciler, kömür madenlerinde, kanal ve demiryollarında çalışan işçilerin niçin buharlı dokuma tezgâhlarını kıran pamuklu dokumacılara katıldıklarını merak edebilirler. Cevabı gayet açıktır. Çünkü dokuma tezgâhları demirdendi ve kömürle çalışıyordu. Bu da kömüre olan talebi artırıyordu."Bu işçilerin ayaklanmaya katılması yetkililere göre "şaşırtıcı ve mantıksız"dı.

Çorap örücülere göre artan eşitsizliği protesto etmenin en kolay yolu, gelir dağılımındaki uçurumu derinleştiren makineleri yok etmekti. Özellikle de zenginden çalıp fakire vermeyi bir erdem olarak gösteren öykülerin beşiği olan bir bölgede, bu hedef çok cazipti. Bu amaçla Luddistler, en yoksul üyelerini desteklemek için kendi aralarında bir aidat topladılar.

Ned Ludd ve Robin Hood. İsimleri cisimlerinden büyüktü. İsimleri halk için çok şey ifade ediyordu. Hal böyle olunca, ortalık Luddistlerle ilgili şarkılar, maniler ve tekerlemelerle dolmaya başladı. "Poor Jack" melodisiyle söylenen Ocak 1812'de ortaya çıkan "Komutan Ludd'un Zaferi" muhtemelen günün en bilinen şarkısıydı.

Bırakın artık şu abartılı Robin Hood methiyelerini;
Solda sıfırdır onunkiler
Komutan Ludd'un zaferleri yanında.
Ludd'un destanını söyleyelim artık,
Nottinghamshire Kahramanı Ludd'un.

Yiğit Ludd, başvurmadı hiç şiddete
Bıçak dayanana kadar kemiğe,
Korumak için haklarını nihayette
Hazırlandı büyük mücadeleye

Suçlular korksun elbet ama kastı yoktur onun hiç
Canına dürüstlerin ya da mülküne.
Gazabı tezgâhlaradır onun, geniş çerçeveliyse eğer.
Eski ücretler içindir bütün mücadelesi.
Fitne makineleri yok edilecek
Oybirliği ile zanaatkârların,
Ve tüm düşmanlara korku salan Ludd
En büyük cellat olacak.

Bu, iş garantisi, ücret kontrolleri ve makinelerin kimsenin geçim kaynağını tehdit etmeyeceği bir günün gelecek özlemiyle dolu bir çağrı, gürültülü, coşkulu bir halk şarkısı, hatta bir savaş ilahisidir. Bu, tüm makinelerin yok edilmesi için değil, makinelerin "mağrurlar" tarafından "mağdurları" ezmek için kullanılmadığı bir dünya için yapılan bir çağrıdır.

Böyle bir vizyonu anlatan hiçbir yazar anonim kalamazdı. Dünyanın en tanınmış şairi olmasına ramak kalan bu kişi de Luddistlerin davasını sahiplenmek üzereydi.

LORD BYRON

27 Şubat 1812

Byron, "Acılar içinde kıvranan bu ülkeyle bir şekilde bağlantısı olan biri olarak," diye söze başladı, "Siz Sayın Lordlarımın hoşgörüsüne sığınarak, yakinen ilgilendiğim bir konu hakkındaki gözlemlerimi aktarmak istiyorum".

Lordlar Kamarası, şair lordun ilk konuşması nedeniyle tıklım tıklım doluydu. Kendisinin daha sonra "çok ağır ifadeler" olarak tanımlayacağı şekilde ama "bir tür mütevazı küstahlıkla" konuşan şair, teatral bir sunum yaptı. Luddistleri ateşli, coşkulu ve gösterişli bir şekilde savundu.

"Bu ayaklanmaların ayrıntılarını konuşmak zaman kaybı olur," diye devam etti; çünkü ayaklanmalar artık tüm İngiltere tarafından biliniyordu.

> Meclis, kan dökülmesi dışında her türlü rezaletin yaşandığının, isyancıların zarar verdiği makinelerin sahiplerinin ve onlarla bağlantılı olduğu düşünülen herkesin hakaret ve şiddete maruz kaldığının zaten farkında. Geçenlerde kısa bir süre kaldığım Notts'ta, yeni bir şiddet eyleminin yaşanmadığı tek bir gün geçmedi. İlçeden ayrıldığım gün bir önceki gece her zamanki gibi isyancıların kırk tezgâhı hiçbir direnişle karşılaşmadan ve tespit edilmeden tahrip ettiklerini öğrendim.

Byron, kendi memleketini saran şiddet girdabının tam ortasında bulunmuş ve olanları yakından gözlemişti. Döndüğünde makineleri tahrip eden kişilere olan sempatisini beyan etmesi olayı çok daha dramatik hale getiriyordu.

> Bu taşkınlıkların endişe verici boyutlarda olduğu açıktır, ne var ki bunların nedeninin de eşi benzeri olmayan sefalet olduğu inkâr edilemez. Bir zamanlar dürüst ve çalışkan olan halkın büyük bir bölümünü kendileri, aileleri ve toplum için bu kadar tehlikeli aşırılıklara iten, mutlak yoksulluktan başka bir şey değildir.

"Bu insanlar," diyordu Byron, "dokuma tezgâhlarına işsiz kalana kadar, işe yaramazdan da beter hale gelene kadar saldırmadılar; tezgâhları ekmeklerini ellerinden alana kadar yok etmediler."

Byron, şimdi bir bölümü eğlenen bir bölümü de sinirlenen lordlarla mesafesini biraz daha açtı. Nottingham'ı işgal eden devasa askeri güçle alay ederek, kraliyet askerlerini Luddistlerin her zaman bir adım gerisinde kalan bahtsız bir kalabalık olarak tasvir etti.

> Nottingham'dan Bulnell'e, Bulnell'den Bareford'a, Bareford'dan Mansfield'e ne yürüyüşler ne yürüyüşler. Bir oraya bir buraya! Müfrezeler, "Şanlı savaşın tüm gururu, ihtişamı ve gösterişi" içinde olay yerine ulaştıklarında, iş işten geçmişti. Askerler, failler kaçtıktan nice sonra vardılar, sadece yapılan kötülüğe ve talana tanık olmaya geldiler. Parçalanan makinelerin kalan parçalarını topladılar, yaşlı kadınların alayları ve çocukların yuhalamaları arasında karargâhlarına döndüler.

Uzun ve sert bir konuşmaydı. Byron, Luddistleri akılsız bir güruh olarak görüp aşağılayan lordlara, "Tarlalarınızda çalışan ve evlerinizde hizmet eden, donanmanızda hizmet eden ve ordunuzu oluşturan güruhun" bu güruh olduğunu hatırlattı. Bu güruh, "Tüm dünyaya meydan okumanızı sağlayan, ihmal ve felaket onları umutsuzluğa sürüklediğinde de size meydan okuyabilecek" güçtü.

Cezaları daha da ağırlaştırmanın Luddistleri daha çok gizliliğe iteceği konusunda uyardı. Çözümün daha fazla şiddet değil, acıların temel nedenlerini ele almak olduğunu savunuyordu. Fakat Byron'ın ilgi ve uzmanlık alanı diplomasi değil sansasyon yaratmaktı. Çok geçmeden küçümseyici ve iğneleyici sözlerini doğrudan yasayı öneren Lordlara ve daha ağır cezaları destekleyebilecek herkese yöneltti.

"Ceza kanununuzda zaten yeterince kan yok mu? Neden daha fazlası dökülsün, göklere yükselip Tanrı katında aleyhinize tanıklık etsin?" Byron önce alçak sesle konuştu, sonra alay etti.

> Bu tasarıyı nasıl hayata geçireceksiniz? Bütün bir ilçeyi kendi hapishanelerine kapatabilecek misiniz? Her tarlaya bir darağacı dikip insanları korkuluk gibi asacak mısınız? Yoksa devam mı edeceksiniz. Ülkeyi sıkıyönetim altına alıp, insanları evlerine tıkacak, her yeri harabeye mi çevireceksiniz? Sherwood Ormanı'nı tekrar soyluların av alanı, kanun kaçaklarının sığınağı haline getirip, krala hediye olarak mı sunacaksınız? Aç ve çaresiz bir halkın derdine böyle mi deva bulacaksınız? Süngülerinize göğüs geren açlıktan ölmek üzere olan bir zavallı, sizin daracığınızdan mı korkacak? Ölüm tek kurtuluş olunca, sizler de ona bunu lütfedince, onların sesi kesilecek mi sanıyorsunuz? Askerlerinizin başaramadıkları şeyi, cellatlarınız mı başaracak?

Geleceği olmayan bir insanı, geleceğini elinden almakla tehdit edebilir misiniz? Byron, idam cezasının kapsamını genişleterek "Açlıktan ölmek üzere olduğu için suça itilen zavallı dokumacıyı" tuzağa çeken bu aleni saçmalığı hedef almıştı. Byron konuşmasını doruk noktasına taşırken, tam da yüreklere hitap etmeden önce Antik Yunan'a atıfta bulunmayı unutmadı.

> Böyle bir tasarıyı hazırlayanlar, fermanlarının mürekkeple değil, kanla yazıldığı söylenen Atinalı kanun koyucuların onurunu miras almış oldukları için mutlu olmalılar. Ama diyelim ki yasa geçti. Bu bizzat gördüğüm açlıktan bitap düşmüş, çaresizlikten benzi solmuş, siz lordlarca dokuma tezgâhından daha ucuz görülen o hayatını artık umursamayan kişilerden birini düşünün. Canını vermeye hazır olduğu çocuklarına ekmek götüremeyen, bir zamanlar rahatça geçindirdiği ama kendi kabahati olmayan nedenlerle artık geçindiremediği ailesinden sonsuza dek koparılmak üzere olan bu kişiyi düşünün. Bu kişinin -ki aralarından kurban olarak seçebileceğiniz on binlerce kişi var- bu yeni suçtan, bu yeni yasadan yargılanmak üzere mahkemeye sürüklendiğini düşünün. Onu suçlu bulup mahkûm etmek için iki şeye daha ihtiyacınız olacaktır: jüride yer alacak on iki kasap ve bir hakim Jeffreys!

Son göndermeyi yaptığı kişi, yüzyıl önce Lord Şansölye olarak, suçluluğu şüpheli yedi yüzden fazla kişiyi vatana ihanetten darağacına mahkûm etmiş olan Baron George Jeffreys'di. Byron'ın mesajı açıktı:

Luddistlere idam cezası verilmesini isteyen devlet paranoyaklaşıyor, mantıksızlaşıyor ve kana susamış hale geliyordu.

Konuşma ülkedeki gazetelerde yayınlandı. Bu, Lordlar Kamarası'ndan Luddistlere ve yoksul emekçilere kadar uzanan bir yelpaze içindeki herkese, nüfuz sahibi birinin onların dertlerini anladığını ve devletin tepkisini hedef alabileceğini gösteren bir işaretti. Midlands ve West Riding boyunca, bölgedeki bütün John Booth'lar ve George Mellor'lar, bu sert ifadeleri yüksek sesle okuyacaklardı.

Okunanları dinleyenler Byron'ın adını hiç duymamış olsalar bile, bu bir heyecan yaratacak ve Luddistlere küçük ev işletmelerinin, atölyelerin ve fabrikaların ötesine uzanan bir dayanışma duygusu kazandıracaktı. Sonunda, güç sahibi birileri burada bir adaletsizlik yapıldığını ve bunun da emekçiler tarafından yapılmadığını anlamıştı.

Ancak devlet, örgütlü muhalefete yüzyıllardır tam da Byron'ın karşı çıktığı şekilde, yani şiddetle karşılık veriyordu. Ve süslü bir konuşma ya da birkaç parçalanmış makine yüzünden yolunu değiştirecek değildi.

NED LUDD

27 Şubat 1812

William Hinchcliffe evinin dışından gelen bir silah sesiyle uyandı. Sonradan yetkililere anlattığına göre, gece yarısı saat bir ile iki arasındaydı; patlamanın sesi o kadar yüksekti ki neredeyse yataktan düşecekti. Sersemlemişti ve şoktaydı. Hinchcliffe pencereden dışarı baktığında bir grup adamın karaltısını görebiliyordu. Yaklaşık elli kişi olduklarını tahmin etti. Puslu ay ışığında yüzlerinin karartılmış olduğunu gördü ama başka bir şey seçemiyordu.

Hinchcliffe, bir kumaş üreticisi, usta bir terzi ve orta büyüklükte bir kırpma atölyesinin sahibiydi. Ben'in babası dokumacı William Bamforth'un aksine Hinchcliffe, mesleğinin gelenekleri -ve işçileri- ile artık makinelere ait gibi görünen gelecek arasında kalmıştı. Bamforth'un aksine, tercihini otomasyondan yana kullanmıştı. Huddersfield'in hemen dışındaki Leymoor'daki atölyesine yeni makaslama tezgâhları kurmuştu ve bu gece Luddistlerin ne için geldiklerini çok iyi biliyordu.

Gürültüler başladı. Atölyesinin kapısına bir balyoz vuruldu, sonra tekrar, sonra tekrar. Kapının kırılıp açıldığını ve ardından kırpma makinesi olduğunu zaten bildiği şeyin hızla parçalandığını duydu. Hinchcliffe yatak odasından koşarak çıktı, ailesini topladı ve onları salona götürdü, kapıyı olabildiğince sıkı kapatarak sessiz kalmaya çalıştı.

Vurma sesi tekrar başladı. Bu kez ön kapıya bir balyoz inmişti. Onun da kırıldığını ve adamların eve doluştuğunu duydu.

"Nerede o?" diye seslendi birisi. "Getirin onu, öldürelim!"

Hinchcliffe ve ailesinin o anda saklandığı salonun kapı kolu dönmeye başladı.

"Ona dokunmayın," diye bağırdı bir başkası ve bağrışmalar durdu. Hinchcliffe önce kapının diğer tarafına yaklaşan başka birinin ayak seslerini, sonra da adamın "Bizi bir daha buraya gelmeye mecbur bırakırsan canını alırız" dediğini duydu.

Evin dışından, adamların dışarı çıkmalarını emreden bir ses duyuldu ve ardından bir komut geldi: "Toplanın"

Hinchcliffe salonda büzüşmüş bir halde, dışardaki yüzlerce kişinin uygun adım yürüme seslerini dinledi.

Uzun süren bir sessizlikten sonra, dehşet içindeki girişimci kapıyı araladı, Luddistlerin gerçekten gittiğine ikna oldu ve hasarı incelemeye koyuldu.

WILLIAM HORSFALL

27 Şubat 1812

Hinchcliffe'in fabrikasına yapılan saldırıdan iki gün sonra West Riding'deki dükkânların duvarlarına bir poster asıldı.

Huddersfield.

AT A GENERAL MEETING
OF THE
MAGISTRATES, Merchants, Manufacturers, And Inhabitants
Of Huddersfield, and its Vicinity,

Convened by Notice, to be holden at the House of Mr. John Townsend, the George Inn, in Huddersfield, aforesaid,

On Thursday, the 27th. Day of February, 1812,

The following Resolutions were agreed to:

IT appears to this Meeting, that a violent and determined Spirit of Insubordination has gained much Ground amongst the Workmen employed in various Trades and Manufactures, and particularly amongst the Returners, and that the same is organized and supported in a Manner, not only Alarming to Trade in general, but to the Peaceable Inhabitants of this Town and Neighbourhood in particular.

THAT We cannot sufficiently deprecate all Attempts to limit the Ingenuity of our Artificers, the employment of our Capital, and to prescribe the mode in which the different operations of our Trade shall be conducted, and particularly those now making in this Neighbourhood, for the Destruction of the Machinery used in the finishing of Woollen Cloth.

THAT the Destruction already Committed upon this kind of Machinery in this Neighbourhood, and the Threats of future Depredations, evidently proceed from an illegal Combination of Desperate Men; And We conceive it the duty of all Men to suppress, as much as lies in their power, such Vicious and Unlawful Combinations, and to assist and use their utmost endeavours, to detect and bring to Justice, not only the Perpetrators, but such as Countenance and Support them.

THAT a Subscription be immediately entered into, for the purpose of procuring Information of the Proceedings of any Illegal Combination, and of liberally Rewarding any Person, giving such Information as may lead to the Detection and Conviction of any such Offenders.

THAT the Management of this Subscription be under the Direction of a Committee, any Five of whom shall have power to act, as Occasion may require.

In Pursuance of the above Resolutions,

A Subscription has been entered into, and the Committee hereby offer a Reward of

One Hundred Guineas,

To any Person or Persons who will give Information, so as to lead to the Conviction of any of the Persons recently concerned in Destroying the Dressing Frames of Mr. Joseph Hill, of Marsh; Mr. James Balderston, of Crosland Moor; and Mr. William Hinchliffe, of Ley Moor, all near Huddersfield; and Also the same Reward will be given to any Person or Persons, who will give *Private Information* of the intentions of the Depredators to commit any further Mischief, So as such Information shall lead to the Apprehension and Conviction of any of the Offenders, and *Suitable Secrecy will be observed.*

LANCASHIRE, PRINTER, HUDDERSFIELD.

Luddistlerle mücadele eden işverenlerin kurduğu Taşkınlıkları Bastırma Komitesinin duyurusu.

HUDDERSFIELD VE CİVARINDAKİ SULH HAKİMLERİ,
TÜCCARLAR, ÜRETİCİLER
VE
SAKİNLERİN KATILDIĞI GENEL TOPLANTIDA
AŞAĞIDAKİ KARARLAR
KABUL EDİLMİŞTİR:

Bu toplantıda, çeşitli zanaatlarda ve imalathanelerde çalışanlar, özellikle de kırpıcılar arasında şiddetli ve kararlı bir itaatsizlik halinin giderek yaygınlaştığı; bu organize hareketin sadece ticaret erbabını değil, bu kasaba ve civarında huzur içinde yaşayan halkı kaygılandıracak boyutlara ulaştığı görülmüştür.

Zanaatkârlarımızın yaratıcılığını ve sermayemizin kullanımını sınırlamaya kalkışan, işimizin nasıl yürütüleceğini belirlemeye yönelik tüm girişimleri ve özellikle de şu anda bu bölgede, yünlü kumaşın işlenmesinde kullanılan makinelerin imhası için yapılanları nefretle kınıyoruz.

Bu afiş Huddersfield'de Taşkınlıkları Bastırma Komitesi'nin kurulduğunu ilan ediyordu. Hinchcliffe saldırısının olduğu gün, öfkeli bölge hakimi Joseph Radcliffe, George Inn'de acil bir toplantı düzenlemişti. Hinchcliffe'in yanı sıra William Horsfall, kardeşi Joseph ve şehrin önde gelen girişimcileri ve eşrafı da dahil olmak üzere Luddistlerin hedefindeki üreticiler, makinelerinin yok edilmesi kampanyasına nasıl karşılık vereceklerini tartışmak üzere bir araya gelmişlerdi.

Mal sahipleri boş boş oturup yatırımlarının yok edilmesini izleyecek değillerdi. Saldırıları, kendilerini kastederek "Zanaatkârlarımızın yaratıcılığını sınırlama girişimleri", "Sermayeyi uygun gördükleri şekilde kullanma" haklarının ihlali ve işçilerin "Ticaretimizin farklı işlemlerinin nasıl yürütüleceğini belirleme" girişimleri olarak sundular. Öncelikle, yenilik yapma, yatırım yapma ve ticari faaliyetlerini yürütme özgürlüklerinin ihlal edilmesini kınadılar. Yatırımları tarafından etkilenen emekçilerin onları taleplerini yerine getirmeye zorlayabilecekleri düşüncesi toplantıya katılanları öfkelendirdi.

Komitenin belkemiğini oluşturan kişiler, çıraklar ve makinelerle ilgili düzenlemelerin yürürlükten kaldırılması için parlamentoda lobi faaliyetlerinde bulunmuşlardı. 1807'de yapılan ve büyük ölçüde makineleşme sorununa odaklanan seçimlerde bu kişilerin çoğu, sermayeden yana ve saldırgan bir muhafazakâr aday olan Henry Lascelles'i destekleyen bir dilekçeyi imzalamıştı (Lascelles kaybetmişti).

Daha yakın bir tarihte Joseph Radcliffe, İçişleri Bakanlığı'na her yeni Luddist eylemi için bir tane olmak üzere bir dizi mektup yazmıştı. Richard Ryder'a Huddersfield'e daha fazla asker göndermesi için yalvarmıştı. Şimdi Luddistler burada daha büyük bir işveren olan Hinchcliffe'e saldırdığına göre, Kraliyet'in bölgedeki eylemcilere şiddetli bir karşılık vermesini istiyordu.

Joseph Pickford olarak doğan Radcliffe oldum olası hırslı ve mücadeleciydi. Hiç evlenmemiş olan dayısı William Radcliffe öldüğünde eline büyük bir fırsat geçmişti. Dayısı, West Riding'deki büyük arazisini Pickford'a bırakmıştı ama bir şartı vardı: Yeğeni Joseph, Pickford olan soyadını değiştirip oraya yerleşecekti. Joseph de bunu güle oynaya kabul etti.

Artık orta yaşlarda olan Joseph Radcliffe, "kısa bacaklı ve iri yapılıydı, insanda yumruk atma isteği uyandıran bir suratı ve beyaz kuzu tüyü bıyığı ve favorileri arasından taşan uzun bir burnu vardı". Taşradaki malikanesine mutlu bir şekilde yerleşmiş, yerel siyasette kendine yer edinmiş ve yerel sulh hakimi olarak atanmayı başarmıştı. İşi teknolojiyle ilgili değildi; yatırımları tarım alanındaydı. Arazileri soylulara peşkeş çeken yasa, topraklarını önemli ölçüde artırmıştı (çok geniş bir bölgeyi kaplayan arazileri halk arasında Radcliffe Plantasyonu olarak biliniyordu). Ancak kısa sürede şehirdeki teknoloji girişimcileri ve fabrika sahipleriyle ittifak kurdu, onların yeni ortaya çıkan güç odağı olduğunu anladı ve hatta işgücü temin etmelerine yardımcı oldu. Hakim olarak Robert Blincoe gibi yetimleri bizzat bulup fabrikalarda çalışmaya gönderdi.

Gözünü bir sonraki güç basamağına dikmişti: Asiller sınıfına yükselmek istiyordu. Radcliffe baronluk unvanı peşine düştü ve bunun için neler yapması gerektiğini düşünmeye başladı. Bu zor ama başarılabilir mücadelenin kendisine sınıf atlatacağını ve büyük ayrıcalıklar getireceğini fark etti. Fabrikatörler ve sarayın nefretle karşıladığı ve korktuğu bir işçi ayaklanmasının bastırılmasında önemli bir rol oynamış olmak bu iş için biçilmiş kaftandı.

Komitenin başlıca üyeleri arasında Horsfall ve kardeşi, görkemli Rawfolds Fabrikası'nın işletmecisi William Cartwright, Radcliffe, Joseph Hirst ve Francis Vickerman gibi girişimcilere karşı yapılan sabotaj eylemlerinin acilen bastırılmasında çıkarları olan imalatçı ve tüccarlar yer alıyordu. Birçoğu Komutan Ludd'dan makinelerini sökmelerini emreden tehdit mektupları almıştı. Cartwright her gece fabrikasında uyumaya başlamıştı. Komitedekilerin çoğu işletmelerini savunmak için tedbirler alıyordu.

Bazı komite üyeleri diğerlerine göre daha saldırgan ve açık sözlüydü. Horsfall, Luddistlere olan düşmanlığını hiç gizlemiyordu. Liversedge papazı Rahip Hammond Roberson ise Radcliffe'e yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Eğer hazırlıklı olmasaydık, mutlaka kırpıcıların baskınına uğrardık. Hatta keşke bir deneseler de onlara iyi bir ders versek."

Tehdit çok yakın görünüyordu ve sadece operasyonlarını hedef almıyordu. Luddistlerin bazı imalatçıların sempatisini kazanması da sözkonusuydu. Küçük imalatçıların çoğu işçilerin taleplerine boyun eğmeye başlamıştı ve bazıları Makine Kırıcıların davasına sempati duyduklarını açıkça dile getiriyordu. Tüm girişimcilerin ve imalatçıların otomasyonun ahlaki olduğundan o kadar da emin olmadıklarını, ancak son olayların onları taraf seçmeye zorladığını hatırlamakta fayda vardır. En azından bir büyük imalatçı, Luddistlere duyduğu korku ve empati nedeniyle fabrikasını kapatmıştı. William Horsfall onu korkak olarak nitelendirdi ve onunla konuşmayı reddetti.

Joseph Horsfall, Taşkınlıkları Bastırma Komitesi'ni yönetmekle görevlendirildi ve Radcliffe de Londra'daki İçişleri Bakanlığı ile irtibat kurarak yerel güvenlik birimlerini yönetecekti. Komite, "yasadışı olarak bir araya gelen Çapulcular Güruhunun" gerçekleştirdiği yıkıcı eylemleri kınadı. Belgelerinde, "bu kişilerin kimler olabileceği" konusunda bilgi sahibi olan herkesi göreve çağırıyor ve bunu yapanlara 100 gine, yani bugün yaklaşık 10.000 dolar ödül verileceğini bildiriyorlardı. Son olarak komite, her bir üyenin ödül, milis ve operasyonlara destek için katkıda bulunacağı bir katılım fonu oluşturdu. Sanayicilerin, ailelerini geçindirecek kadar para kazanamayan işçilere karşı kendilerini savunmak için kullanacakları bu fonun yıllık abonelik bedeli 2.400 sterlin ya da 2023 fiyatlarıyla 230.000 dolardan fazlaydı.

GEORGE MELLOR VE NED LUDD

Mart 1812

Adamlardan birinin yüzünde kanlı bir dana derisinden kesilmiş korkunç bir maske vardı. Gece baskınında toplananların özenle hazırlanmış maskelerinin arasında bile hemen göze çarpıyordu. Diğerleri siyahlara bürünmüş, yüzlerine çorap geçirmiş ya da yüzlerini kömürle siyaha boyamışlardı. Hepsi de West Riding'de yaşayan Luddistlerdendi.

Will Thorpe oradaydı. Nöbet tutan Joshua Schofield, beline bir kuşak takan ve Çavuş'a tekmil veren George Lodge da oradaydı. Thomas Smith baltasını getirmişti. Kırmızı ve beyaz dana derisinden yapılmış maske, geniş ailesi açlıktan ölmek üzere olan "Luddistlerin en çaresizlerinden biri"ne, John Walker'a aitti. En heybetli görünen kişi George Mellor'du: Bir elinde tabanca, diğerinde tırpan bıçağı vardı.

Yağmur o kadar şiddetliydi ki gruplardan biri mecburen geri döndü. Kalan on altı kişilik küçük bir grup gecenin çamurlu, nabız gibi atan ıslak karanlığında hedefe doğru ilerlemeye başladı.

Luddistler gece yarısından sonra, saat bir ile iki arasında, kumaşçı Samuel Swallow'un evine vardılar. Kapıyı "şiddetle çaldılar". Swallow kapıyı açınca içeri alınmayı talep ettiler. Yüzü siyaha boyanmış birisi "bir elinde tabanca, diğerinde mumla" Swallow'u tutarken, diğerleri içeri dalıp hızla görevlerini yerine getirdiler: dört makası, iki makas tezgâhını ve bir fırçalama makinesini paramparça ettiler.

Daha sonra William Cotton'un atölyesine geçen ekip, burada ustabaşı

John Sykes ve karısını bağlayarak on makas ve bir fırçalama makinesini parçaladılar. "İş" için büyük balyoz Enoch'u kullandılar.

Cotton'u da makineleri tekrar kullanmaya başlarsa, geri dönüp burayı havaya uçurmakla tehdit ettiler.

West Riding'li Luddistlerin baskın yaptıkları yere girerken ve çıkarken genellikle kibar davrandıkları ve kendilerine sempati duyan makine sahiplerini, makineleri kullanmayı bırakacaklarına dair söz vermeleri halinde, bir uyarı ile serbest bıraktıkları söylentisi yayıldı.

Swallow daha sonra verdiği bir ifadede, saldırganlardan birinin "çok korkunç bir maske" taktığını, ancak ayrılırken kendisine kibarca "günaydın" dediklerini ve arkalarından kapıyı kilitlemesini tavsiye ettiklerini söyledi.

LORD BYRON

Mart 1812

2 Mart'ta *Morning Chronicle* ve *Nottingham Review*'da bir şiir yayınlandı. Yazarı belirtilmemişti. Çerçeveli Tezgâh Yasa Tasarısı meclisten geçip yasalaşmak üzereydi. Bu yasaya göre makine kırmanın cezası idam olacaktı. Nottingham'daki şehir yetkilileri de dahil olmak üzere pek çok kişi yasa tasarısının geçmemesi için devlete çağrıda bulunmuştu. Bu gazetelerin okurları, Richard Ryder ile destekçisi Lord Eldon'ı yasa tasarısının mimarı ve meclisten geçmesinden en çok sorumlu olan kişiler olarak tanıyacaktı.

Şiir tam bir kara mizahtı:

Oh! Aferin Lord El-n! Bravo R-er!
Britanya sizin gibi danışmanlarla gelişmeli;
Hawkesbury, Harrowby, kılavuzu olsun ki ülkenin,
Derman olmak bir yana ilaçları öldürmeli!

O alçaklar, dokumacılar, hepsi dikbaşlı olmuş,
Tembeldirler hem de çok, hep yardım dilenirler;
Asılsınlar küme küme, fabrikalar etrafına,
Bitsin dersen cümle dertler.

Alçaklar, belki de soyguna başlarlar,
Aç kalınca köpekler gibi.
Ah bir kırık bobin için asılsalar,
Kurtulsa devletin parası ve eti.
İnsan üretmek daha kolaydır makine üretmekten,

Çoraplar canlardan daha çok para eder;
Sherwood'daki darağaçları manzarayı süslesin,
İşlerin, özgürlüğün geliştiğini göstersin.
Bazıları şaşmıştır tüm bu olan bitene,
Kıtlığın gelmesine, yoksulun iniltisine;
Hayatın değerinin çoraptan ucuz olmasına,
Makine kıranların, kemiklerinin kırılmasına.

Doğruysa bütün bunlar, çoktan eminim ama
(Zaten var mıdır umuda tutunmayan?)
Aptallarınki kırılsın önce,
Bir çare beklenirken, ip gönderenlerin aşağıya.

Eğer bir okuyucu, genç ve gösterişli bir şairin kısa bir süre önce Lordlar Kamarası kürsüsüne çıkarak, neredeyse kafiyeli bir konuşmayla tam da bu noktalara değindiğini bilseydi, yazarın kimliğini kolayca tahmin edebilirdi.

Başlangıçta performansından ne kadar memnun olsa da Byron'ın "sert cümleleri", tasarının geçmesini yavaşlatmaya yetmedi. Salondan "başarı ile parlayarak" ayrıldı. Daha sonra bir arkadaşına övünerek "Ben her şeyi ve herkesi aşağıladım ve Şansölye'yi çok kızdırdım," dedi.

Lord Holland daha az etkilenmişti. Byron'ın dramatik konuşması onda kendi pozisyonunu içtenlikle savunduğu değil, gösteri yaptığı izlenimini bırakmıştı. Holland bir meslektaşına şöyle yazmıştı: "Konuşması fantezi, nükte ve hakaret doluydu. Ama ne yapmacıklıktan uzaktı ne de iyi bir mantığa dayanıyordu. Parlamentoda konuşma adabımıza da hiç uymuyordu". Süslü konuşması parlamenterlerin onu ciddiye almamasına yol açmış olabilir. "Şarkı söyler" gibi bir üslupla yaptığı konuşma daha fazla eleştiri aldı. Katoliklerin özgürleşmesini savunan ikinci konuşması da benzer şekilde dikkate alınmayınca, siyasete ilk adımını başarısızlık olarak değerlendirdi.

Byron gerçekten kızgındı. Meclis'teki mevkidaşlarını hedef alan o anonim şiiri yayınlamak planlanmış bir siyasi manevra değildi. Ne de olsa o bir romantikti; içgüdüsel olarak ezilenlerin, yaşam hakları için savaşanların yanında yer almak istiyordu. Byron daha sonraları politikaya hiçbir zaman fazla ilgi duymadığını, meclisin ve oradaki

çekişmelerin kendisini tiksindirdiğini söyleyecekti. Oturumlardan sıkılmıştı. Toplam on beş oturuma katıldı ve bunların sadece üçünde konuşma yaptı. Diğer konuşmacıları dinlerken bunalıyor; al gülüm, ver gülüm işlerinden ve pazarlıklardan nefret ediyordu. Sonraları, arkadaşı Leigh Hunt'a yazdığı bir mektupta meclisi "milletin hasta yatağı" olarak tanımlamış ve şöyle demiştir: "Eğer hastanemizin müzakereler sırasında ne kadar umutsuz ve uyuşuk bir donukluk ve çekingenlik yuvası olduğunu, hastalarının da ne kadar yozlaşmış olduğunu bilseydiniz, çok nadiren konuştuğuma değil, neden konuşmaya kalkıştığıma şaşırırdınız."

Neyse ki bunu kafaya takıp fazla oyalanmadı. Byron'ın, Ryder ve Tezgâh Yasa tasarısını hazırlayanlarla alay ettiği şiirinden bir gün sonra John Murray, Byron'ın İngiltere'ye döndüğünden beri üzerinde çalıştığı epik şiiri *Childe Harold's Pilgrimage*'ın ilk bölümünü yayımladı.

Şaşırtıcı bir şekilde, *Childe Harold* büyük heyecan yarattı. İlk baskılar hızla tükendi ve kısa süre içinde şairlerden ve okurlardan başarısını öven mektuplar yağmaya başladı. Byron, "Bir sabah uyandığımda kendimi ünlü buldum," diyordu.

Bu arada Ryder ve muhafazakârlar Byron'ın alayları ve protestolarından yılmadılar. *Childe Harold*'un yayınlanmasından iki gün sonra, 5 Mart'ta, "Tezgâh Yasası" parlamentonun her iki kanadından da geçti.

Artık bir makineye zarar vermekten hüküm giyen herkes idam edilebilecekti.

GEORGE MELLOR VE NED LUDD

Mart 1812

George Mellor'un baskın grubu yeni yasaya Enoch'un balyozuyla cevap verdi.

Swallow ve Cotton'dan sonra Luddistler, Nether Moor'da George Roberts'ın atölyesine yöneldiler ve burada iki tezgâhı tahrip ettiler ve makinelerini tekrar kurması halinde beynini dağıtmakla tehdit ettiler. Daha sonra Honley'de John Garner'ı ziyaret ederek iki kırpma tezgâhı ve yedi makası, ardından da Lockwood'da Clement Dyson'ı ziyaret ederek "iki tezgâh, bir fırçalama makinesi, yedi makas, tekneler ve diğer aletleri" parçaladılar.

9 Mart'ta West Riding'in önde gelen girişimcilerinden biri Komutan Ludd'dan sert, ayrıntılı ve tehditkâr bir mektup aldı. Mektupta şu ifadeler yer alıyordu: "Biraz önce sizin o lanet makaslama makinelerinin sahibi olduğunuz bilgisi elime geçti. Adamlarım sizi bunları kaldırmanız için yazılı olarak uyarmamı istediler." Ludd, makinelerin gelecek hafta sonuna kadar kaldırılmaması halinde, "Subaylarımdan birini en az 300 askerle birlikte onları yok etmek üzere görevlendireceğim" diye yazıyordu. Tüm fabrikayı yakıp kül etmekle tehdit eden Ludd, adamlarına ateş eden olursa "sizi öldürmek ve tüm konutlarınızı yakmak için emir aldıklarını" da sözlerine ekledi. Bu mektubu yazan Ludd'un çok kızgın olduğu her halinden belliydi. Az ve öz yazmayı tercih eden diğer Ludd'lara göre dertlerini uzun uzadıya yazmayı tercih etmişti. "Benim ve adamlarımın görüşleri çok yanlış yansıtıldı" diye yazıyordu ve mağduriyetimiz "alay konusu edilmemelidir".

> Bu işe başlamamızın en önemli Nedeni, Naip Prens'in Lord Grey ve Grenville'e gönderdiği o rezil mektuptur; bu mektup, naibin ülkemizdeki tüm sefaletin sorumlusu olarak gördüğümüz Percival ve arkadaşlarının o Lanet Düzenbazlar Grubuna katıldığı anlamına gelmektedir. Bu mektup bize işlerin iyiye gideceğine dair hiçbir umut bırakmamıştır. Ancak, gelmiş geçmiş en kokuşmuş, en alçak ve en zorba hükümetin boyunduruğundan kurtulmak için Fransa İmparatoru'ndan yardım umuyoruz... Ve adil bir Cumhuriyet tarafından yönetileceğiz.

Huddersfield'de 2.782, Leeds'te ise bunun iki katı kadar "Yeminli Kahraman" olduğunu ve bunların "ya mağduriyetlerini gidermeyi ya da bu uğurda şanlı bir şekilde ölmeyi" amaçladıklarını iddia etti. Manchester'dan Sheffield'a ve "tüm Pamuk Bölgesi'nden" emekçilerin onlara katılmaya hazır olduğunu, İskoçya ve İrlanda'daki dokumacıların da öyle olduğunu söyledi.

> Avam Kamarası, Toplum Düzenine zarar veren tüm makineleri kaldıracak bir yasa çıkarana ve Tezgâh Kırıcılarına idam cezası veren yasayı yürürlükten kaldırana kadar silahlarımızı asla bırakmayacağız. Biz artık daha fazla yalvarmayacak, dilekçe vermeyeceğiz. Bu işe yaramadıysa, savaşmak şart.
>
> İmzalayan: Dokumacılar Ordusu Komutanı
>
> Kâtip: Ned Ludd

West Riding'li Luddistler, "Toplum düzeni ve ortak yaşam kuralları-na zarar veren makineleri" ortadan kaldırarak müthiş bir ün kazanmıştı ama bunu çoğunlukla küçük imalatçıları, yani nispeten güvenli hedefleri seçerek yapmışlardı. Fakat bu durum yakında değişecekti. Horsfall, Radcliffe, Cartwright ve fabrika patronlarının Taşkınlıkları Bastırma Komitesi'ni kurduklarını ve başlarına ödül koyduklarını öğrendiklerinden beri daha büyük bir saldırıya hazırlanıyorlardı.

Mart ortalarına doğru, bu komitenin bir üyesi de olan fabrika sahibi Francis Vickerman'ın evine bir mektup daha atıldı. Mektup Vickerman'ı uyarıyor ve onu "eğer kaldırmazsa" makinelerinin parçalanmasıyla tehdit ediyordu.

Vickerman daha büyük bir fabrikatördü. Komitenin bir üyesi olarak fabrikasını korumaları için iki silahlı süvari birliği tutmuştu. Süvariler

akşam dokuzda geliyor, sabaha kadar kalıyorlardı. Luddistlerin Vickerman'ı tekrar ziyarete geldiklerinde, işlerini planlı ve "askeri bir hassasiyetle" yürütmeleri gerekecekti.

George Mellor, Will Thorpe'un kuzeni ve onun arkadaşı iki genci bara sohbete davet etti. Akşamın ilerleyen saatlerinde George, gençlerden birini yakındaki bir çan kulesinde nöbet tutmaya ve askerler Vickerman'ın fabrikasına yaklaşırken çanı çalmaya ikna etmişti. Diğer iki kişi de süvarilerin toplandığı yerin yakınına yerleştirilecekti; onların görevi de süvariler harekete geçtiğinde tabancayla bir el ateş etmekti.

Saat sekizde elli Luddist fabrikanın yakınındaki bir tarlada toplandı ve sekiz buçukta Vickerman'ın kapısına dayandılar. İsyancılar havaya tek bir el ateş ederek eve daldılar. Vickerman onları karşılamak için dışarı çıktı.

Luddistlerden biri, "Nottinghamlı Ned Ludd bana bu saati kırmamı emretti," dedi ve silahının namlusuyla süslü saati parçaladı. Vickerman döndü ve üst kata koştu.

Luddistler hızla fabrikasının kapılarına yöneldiler ve Enoch balyozlarıyla kapıları kırıp açtılar. İçeri girdiklerinde, gördükleri hemen her şeyi yok ettiler. George Mellor da tırpanı ve kılıcıyla fabrikanın bütün camlarını kırdı.

Kilise çanları çalmaya başladı.

İçlerinden biri "Dışarı! Dışarı!" diye bağırdı.

Bir başkası ortalığı ateşe vermek için için ocağın üzerine bir parça bez attı. Diğerleri fabrikanın içinde oraya buraya ateş etti. Uzaktan bir silah sesi duyuldu. Süvariler yaklaşmıştı. Luddistler sıraya girdiler ve uzaklaştılar. İlk askerler Vickerman'ın evine ulaştığında onlar çoktan gitmişti.

Yarım saatten kısa bir süre içinde ortalığı harabeye çevirmişlerdi.

Bu tarz bir tahribat çok nadir görülüyordu, normal değildi. Daha önceki eylemlerde Luddistler çok daha hesaplı ve ölçülü davranmışlardı. Vickerman'ın fabrikasındaki şiddet, belki de Taşkınlıkları Bastırma Komitesi'ne katıldığı için onu cezalandırmayı amaçlıyordu. Belki de

özellikle işçileri tarafından hiç sevilmediği içindi ya da olaylar tırmanışa geçmişti. Luddistlere en yüksek sesle karşı çıkan daha güçlü girişimcilerin bile onların eylemlerinden kaçamayacaklarına dair bir mesaj veriliyordu belki de.

Hatta George öfkesine yenik düşmüş de olabilir. Şimdiye kadar ölçülü, düzenli ve güçlü bir lider olduğunu kanıtlamıştı; adanmışlığı, gayreti ve karizması bulaşıcıydı. George doğuştan yetenekliydi. Sinirli bir yapısı vardı. Luddistlerin ahlaki ve adil olan eylemler yaptıklarına olan inancı derindi.

Ben o' Bill's kitabında, kendisi de Luddistlere katılmış olan Ben, kuzeni George'u şöyle tanımlıyordu: "Eylemlerde her zaman en iyi ve en parlak olan oydu... Yüzlerce kişi ona sorgusuz sualsiz itaat ederdi; hepsi de büyük bir yeminle birbirine bağlıydı ve ona sonsuz bir güven duyuyorlardı."

Vickerman'a yapılan eylemleri teşvik ederek Luddistlerin zaferler kazanmasına ve özgüvenlerinin artmasına yardımcı olan da aynı güvendi. "Asker ve özel güvenlik görevlileri bizim için çocuk oyuncağıydı. İlk başlarda kafaya koyduğumuz her şeyi yapabiliyorduk, bizi hiçbir şekilde engelleyemiyorlardı" diyordu Ben.

Eylemler sadece Nottingham'da değil Huddersfield'de de başarılı oluyordu. "Fabrika sahipleri makinelerine zarar verilmesinden korkuyorlardı. Eylemcilerle bizzat mücadele etmek yerine her gece güvenlikçilere para ödemeyi tercih ediyorlardı," diye devam ediyor Ben. "Büyük halk kitleleri, geçimlerini sağlamak için çalışmak zorunda olanlar, Komutan Ludd'a inanıyorlardı. Anlayamadıkları ve açıklayamadıkları bir şekilde, Luddistler iyi günleri geri getirecek, işleri onaracak, dolapları erzakla dolduracak, ocakları yakacak, titreyen küçük çocuklara sıcak giysiler giydirecekti."

Böylece hükümet Luddistleri caydırmak ve cezalandırmak için harekete geçerken, hareketin kendisi de ivme kazandı. Bir dizi kayda değer başarı, Midlands'daki tezgâh kırıcıları cesaretlendirmişti. Toplantılar daha büyük ve daha coşkulu, hedefler daha iddialıydı. Örgütlenme genişliyor, güç kazanıyordu. Tüm bunlar, işin içinde olan emekçilere biraz umut getirdi. Kutlayacakları, şerefine kadeh kaldıracakları, çok ihtiyaç duydukları bir nedenleri vardı artık.

Genç Luddistler bir gece, bir barda toplandığında moralleri yüksekti. Ben Bamforth, *Ben o' Bill's* adlı kitabında, "Bir kardeşimiz elinde kocaman bir sürahi birayla geri geldi. Pipolar hazırlandı, tütün sarıldı. İçkilerin parasını kimin ödediğini bilmiyorum. Ama tehdit edilen bazı patronların eylemlerin sona ermesi için nakit para ödediğini, hatta bazılarının komşu imalathanelere de gidilsin diye para verdiğini duydum."

Eylemleri ahlaki bir temele dayanıyordu, moralleri yüksekti, hatta nakit paraları bile vardı. Boldu. Kimbilir ne kadar zamandır ilk kez kontrolün kendilerinde olduğunu hissediyorlardı. Hayatlarını alt üst eden kişileri şimdilik yenmişlerdi.

Ben sözlerini şöyle sonlandırdı: "Bol biramız vardı, eminim."

İKİ YÜZYILLIK BOZULMA

Teknolojik gelişim akışkandır: İnsanlar sürekli olarak aletlerini geliştirir, cihazlarla deneyler yapar, yeni programlar yazarlar. Gravener Henson bu sürece hayranlık duyuyordu; dokuma sektöründe çalışan işçilerin on yıllar boyunca kumaş üretim teknolojisinde yaptıkları sayısız iyileştirmenin ayrıntılı notlarını tuttu.

Fakat Sanayi Devrimi ya da yirmi birinci yüzyılda şekillenmekte olan yapay zekâ ve bilgisayarlı otomasyonun merkezde olduğu "İkinci Makine Çağı" gibi "hızlı ivmelenme" dönemlerinden geçerken teknoloji genellikle "patlayıcı" olarak tanımlanır. Patlama, teknolojinin kendisi belirli bir noktaya kadar ilerlediğinde değil, çalışma ve yaşama şeklimizi bozmak için kullanıldığında meydana gelir.

Teknolojik bozulma da tesadüfi ya da kaçınılmaz bir olgu değil, aksine kasıtlı bir olgudur. İki yüz yıl önce, tıpkı günümüzde olduğu gibi, hevesli girişimciler ve yeni ortaya çıkan teknoloji devleri, teknolojiyi daha önce vasıflı işçilerin yaptığı işleri daha ucuza, daha verimli ve daha büyük ölçekte iş yapmak için bir fırsat olarak gördüler. Aslında gördükleri bir yıkım fırsatıydı, asıl mesele yıkımdı. Makinelerinin toplumları ve gelenekleri altüst edeceğini ama aynı zamanda kendilerine para kazandıracağını biliyorlardı. Bazen yasa ve yönetmelikleri çiğneyeceklerini de biliyorlardı, ancak bu tür yasaların eski ve modası geçmiş olduğunu ve bunu daha sonra haklı çıkarabileceklerini düşünüyorlardı. Emsalleriyle rekabet edip kâr peşinde koşarken, genellikle de kaynaklara ayrıcalıklı bir şekilde eriştikleri için kendi teknolojilerini ve standartlarını, teknolojiyi kendilerine has bir şekilde uzun süredir kullanan topluluklara tepeden inme bir şekilde dayattılar.

Bir toplumun ne tür teknolojilerle yaşamak isteyeceğine karar verme hakkının elinden alınması antidemokratik bir yoldur. Büyük öfke patlamalarına yol açabilecek bir yöntemdir - niçin olmasın ki?

Luddistler ellerine birer balyoz alıp gördükleri her teknolojik makineyi parçalamaya durup dururken karar vermediler. Mücadele ve tepkileri son derece mantıklıydı. Yıllardır biriken şikâyet ve mağduriyetlerinin bir sonucuydu. Yıllarca girişimcilerin çoğunlukla yasadışı olan yöntemler kullanarak geçim kaynaklarını bozmalarına tanık oldular, hükümete zaten yürürlükte olan yasalara uymaları için baskı yaptılar ve siyasi liderlerin hiçbir şey yapmadığını gördüler.

Sanayi Devrimi'nin başlangıcında İngiltere'deki dokumacıların burunlarından solumaları için her türlü neden vardı; makinelere karşı çıkmalarının nedeni "akıllarının ermemesi" değildi. Hatta otomasyonun hem iş görenler hem de işverenler için daha dengeli bir şekilde uygulanmasına yardımcı olacak planlar bile önerdiler. Fakat sürecin tamamen dışında bırakıldılar, genellikle görmezden gelindiler veya alay edildiler ve en sonunda da açlığa terk edildiler.

Boşuna da olsa teknolojinin adil, hatta demokratik bir şekilde yaygınlaştırılması için uğraştılar. Onların hikâyesi; emekçilerin ve haklarının, girişimcileri ve onların yıkıcı teknolojilerini yasal düzenlemelerle teşvik eden hükümetler tarafından genellikle göz ardı edildiği yirmi birinci yüzyılın modern ekonomisi ve teknoloji endüstrisi ile büyük benzerlikler taşıyor.

Yüzyıllar boyunca Britanya'nın dokuma sanayisi, bir iş kolunda kaç işçinin istihdam edilebileceğini ve kumaşın hangi standartlarda üretilmesi gerektiğini belirleyen bir dizi norm, yönetmelik ve tüzükle yönetildi.

Bir yasa, kabartma makinesi teknolojisi kullanımını tamamen yasaklıyordu fakat girişimciler bu yasayı görmezden geliyordu. Bu kurallardan bazıları gerçekten de eskiydi ve yıllardır uygulanmıyordu, diğerleri ise nispeten yakın zamanda değiştirilmişti. Kapsadıkları ve uygulandıkları, hüküm sürdükleri bölgelerde gayet iyi biliniyorlardı; Nottingham'da çorapçılık, Manchester'da pamuklu dokumacılık, West Riding'de de kırpıcılık bu kurallara tâbiydi.

E. P. Thompson'a göre, "VI. Edward'ın kumaş kabartma tezgâhlarını yasaklayan yasası ne kadar eski olursa olsun, kırpıcıların bu yasadan

haberdar olmaları ve makinelerin işlerini ellerinden almasından korunmanın sadece 'hakları' değil, aynı zamanda anayasal hakları olduğunu düşünmeleri önemlidir. Ayrıca Kraliçe Elizabeth dönemi Zanaatkârlar Tüzüğü'nde yer alan ve yedi yıllık çıraklık süresini zorunlu kılan maddeyi, Kral Philip ve Kraliçe Mary'nin bir usta-patronun çalıştırabileceği dokuma tezgâhı sayısını sınırlayan tüzüğünü de biliyorlardı. Bu yasaları sadece bilmekle kalmadılar, onları yürürlüğe koymaya da çalıştılar."

İşte bu nedenle "Komutan Ludd'un Zaferi" marşı, otomatik tezgâhların "zanaatkârların oybirliğiyle" ölüme mahkûm edildiğini ilan edebiliyordu. İşçiler bu makinelerin yasadışı olduğuna inanıyordu. Çünkü bu yasalar uzun süredir üstünkörü uygulanıyor olsa da teknik olarak öyleydi ve bu nedenle makinelerin sökülmesinin yasal dayanağı vardı. Ancak Komutan Ludd bu tür açıklamalar yapmadan çok daha önce ve sendika kurmayı yasaklayan yasalara rağmen, 1800'lerin başından itibaren, emekçiler avukat tutmak, kendi temsilcilerini eğitmek ve seslerini meclise duyurmak için yeterince para toplamışlardı.

Luddistler 1811'de ayaklanmadan önce dokuma emekçileri, Meclis'e mevcut yasalara uyması ve onları koruyacak asgari ücret yasası gibi düzenlemeleri yürürlüğe koyması için yoğun çaba sarf etmişlerdi. İyi niyet çerçevesinde hareket eder ve mağduriyetlerini açık yüreklilikle ortaya koyarlarsa, hükümeti yetenekli ve çalışkan emekçilerin yoksulluğa düşmesini engelleyecek adımlar atmaya ikna edebileceklerine inanıyorlardı.

Böylece, 1802'den itibaren, dokuma zanaatkârları temsilcileri meclise başvuruda bulunmaya başladı. Çok güçlü bir şekilde kaleme alınmış ve altında binlerce imza bulunan bir dilekçeyi sunmak üzere temsilciler Londra'ya gönderildi. Ancak her yıl, temsilcilerin parlamentodaki oturumlara katılmaları reddedildi. Dokuma emekçileri, hem 1803 hem de 1806'da, parlamentoya çok kapsamlı belgelerle iyi niyetli başvurularda bulundular. Üretkenlikleri, ekonomik önemleri ve düşen ücretleri hakkında veriler sundular. Ama hayal kırıklıkları gün geçtikçe arttı. Kazançları düşmeye devam etti; bunun asıl nedeninin de fabrika sistemi ve makineler olduğunu biliyorlardı. Parlamento her zamanki gibi onlara kayıtsız kaldı."

Tarihçi Adrian Randall'ın yazdıklarına göre, "Eski yasalarla ilgili tartışma sadece ekonomik büyümenin önündeki eski engellerin kaldırılması meselesi değildi. ...

Bu tartışma; düzen, istikrar, düzenlemeler ve geleneklerle desteklenen kontrole dayalı eski ekonomi politikası ile serbest piyasa güçlerine ve sermayenin gücüne inanan yeni ekonomi politikası arasındaki güçlü, ideolojik mücadeleyi ortaya çıkardı." Randall şöyle devam ediyor: "Burada Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı gerçek sorunları görebiliriz. Bu sadece daha fazla makine meselesi değildi. Ekonomik ve sosyal ilişkilere dair algıların tümüyle değiştirilmesini içeriyordu."

Dokuma emekçileri, ülke ekonomisinin fabrikalara ve makinelere teslim edilmesi ve kendilerinin bunları işleten patronlara tâbi kılmaları halinde ücretlerinden çok daha fazlasını kaybedecekleri konusunu vurguluyorlardı. Birçoğu, "yenilikçilerin sunduğu ilerleme imajına" karşı bir seçenek ortaya koyabileceklerini umuyordu. Böylece, "Sadece makinelerle mücadele etmekle kalmayıp, aynı zamanda makinelerin temsil ettiği sanayi kapitalizmin *laissez-faire* anlayışını da çürütmeye çalıştılar."

Onların mücadelesine sempati duyulduğu doğruydu ama bu sempati iktidarın en üst kademelerinde yoktu. Birçok lord ve aristokrat, hatta toprak sahibi seçkinler bile, sonradan görme, hırslı girişimciler ve onların otomatik makine sevdalarından son derece rahatsızdı. Elbette pek çok kumaş tüccarı ve küçük atölye sahibi de. Bu nedenle, Thompson'ın da belirttiği gibi, "Kırpıcılar genel bir müzakerenin mümkün olduğunu düşünüyordu. Onları kızdıran şey sadece 'İntikam ve Hırs' ile hareket eden birkaç patronun tutumuydu".

Ancak Başbakan Spencer Perceval, etkili muhafazakârların çoğu ve bazı Whig'ler serbest piyasayı engelleyecek her türlü düzenlemeye karşı çıktılar ve mücadeleyi kolayca kazandılar.

Tıpkı bugün Silikon Vadisi'nde olduğu gibi, 1800'lü ve 1810'lu yıllarda da girişimciler, teknoloji odaklı endüstriyi ekonomik çıkarları için büyük bir nimet olarak gören hükümetlerin genellikle onların yanında olacağına güvenebiliyordu.

Meclis nihayet 1806'da dokuma emekçilerinin dilekçesini ele aldı ve özel bir komisyon kurdu. İmza sahibi emekçileri sendikal faaliyetler ne-

deniyle soruşturmadan geçirdikten sonra da konuyu incelemeleri için bir deregülasyon savunucularından oluşan alt komisyona gönderdi.

Kumaş işçileri sadece proaktif, yasaları bilen ve haklarını sonuna kadar arayan kişiler değillerdi. Aynı zamanda yaratıcıydılar da. Teknolojinin geliştiğinin farkındaydılar. Çoğu kez yeni teknolojiyi geliştirenler de dokumacıların kendileriydi; makinelerin işyerlerine nasıl daha uyumlu bir şekilde sokulabileceğine dair fikirler üretiyorlardı.

Örneğin, teknolojiyi vergilendirerek otomasyonun yarattığı sıkıntıları hafifletmeye yönelik şu fikri ele alalım: "Makinelerin kademeli olarak devreye sokulması, işinden olanlara alternatif bir iş bulunması ya da iş arayan işsizler için oluşturulacak bir fonda kullanılmak üzere makinelerde üretilen kumaştan metre başına altı peni vergi alınması." İşe yerleştirme ve yeniden eğitim programları önerdiler. Ayrıca, otomatik makinelerin daha az yıkıcı bir şekilde kullanılabilmesi için aşamalı geçişi veya mevcut ekonomik koşulların iyileşmesinin beklenmesini önerdiler.

Aslında, 1800'lerin bu dokuma emekçileri, otomasyonun acısını hafifletmek için yirmi birinci yüzyılda öne çıkan hemen hemen her fikri ortaya attılar.

Örneğin yeniden eğitim programları, genellikle çalışanları tarafından gerçekleştirilen görevleri otomatikleştiren şirketler tarafından önerilen popüler bir kurumsal çözümdür. McKinsey'in 2018 tarihli bir raporuna göre, ankete katılan yöneticilerin çoğunluğu güvencesiz çalışanlara "beceri kazandırmaya" öncelik vermektedir. Amazon, 2019 yılında otomasyon nedeniyle işten ayıracağı çalışanlarını yeniden eğitmek için 700 milyon dolar yatırım yapmaya başladı. O zamanlarda olduğu gibi, bu tür girişimler günümüzde de umut vermiyor ve başarı oranları çok düşüktür. Sadece birkaç yeniden eğitim ve işe yerleştirme projesi etkili olmuştur, onlar da önceden sendika sözleşmesi gibi araçlarla garanti altına alındıysalar.

Nevada'daki en güçlü sendika olan Las Vegas Mutfak Sendikası altmış bin kumarhane ve restoran çalışanını temsil etmektedir. Sendika 2018 yılında yeni bir sözleşme için mücadele ederken, başlıca hedeflerinden biri otomasyona karşı korunma sağlamaktı. MGM gibi büyük kumar-

haneler, binlerce sunucu ve barmenin işini tehdit eden otomatik servis noktalarını devreye sokmaya başlamıştı.

Sendikanın başkanı ve saymanı olan Geoconda Argüello-Kline durumu şöyle açıklıyor:

> Diğer ülkelerde teknolojinin nasıl kullanıldığını araştırdık. Robot garsonların 900 dolarlık yemekleri masaya getirdiği Japonya gibi çok ileri teknolojiye sahip ülkelere baktık ve bunun nasıl uygulanacağını gördük. Yakında pek çok restoran bu teknolojiye sahip olacak. Peki, otomatik barmen kullanmaya başladığınızda, çalışanlar nasıl etkilenecek? Bu durum burada da gerçekleşecek. Düşündüğümüzden daha hızlı da olabilir. Şu anda yavaş yavaş ilerlediğini görüyoruz ama... Bizim istediğimiz şey işlerimizi korumak.

Argüello-Kline kendi çözümlerinin otomasyon kullanımının kontrole tâbi tutulması, yeni bir teknolojinin kullanılmaya başlanmasından 180 gün önce sendikanın bu durumdan "kimlerin etkileneceği" hakkında bilgilendirilmesi olduğunu söylüyor.

Ayrıca şirketlerin, bu teknolojiler nedeniyle işten çıkarılma riski taşıyan çalışanlara yeniden eğitim seçeneği sunmaları, işlerini robotlara bırakmayı tercih etmeleri halinde altı aylık kıdem tazminatı ödemeleri gerekiyor. Otomasyon nedeniyle işsiz kalanlara yeniden işe alınmada öncelik tanınıyor.

2018'deki müzakereler yoğun geçti. Sendika, müzakereler başlamadan önce üyelerinden Las Vegas çapında yapılacak bir grev için onay aldı. Bunun da etkisiyle üyeleri otomasyonun etkilerinden koruyacak "otomasyon korumalı" sözleşme nihayet onaylandı. Argüello-Kline durumu şöyle özetliyor: "Otomasyonu kimsenin durduramayacağını biliyoruz... Ama bu durum üyelerimiz için fırsata dönüşebilir mi? Belki kendileri karar vermek isterler. Belki emekliliğim yaklaştı, kıdem tazminatı ve sağlık hizmeti istiyorum diyenler olabilir. Yeniden eğitim kısmı çok önemli -eğer salata yapan bir robotunuz varsa, birilerinin salata malzemesini hazırlaması ve makinenin bakımını yapması gerekir" Bu, eğitimle öğrenilebilecek ve çalışanların yaşam tarzlarını en az düzeyde bozacak bir iş. Argüello-Kline,"Teknolojiye karşı değiliz ancak işlerimizi korumak için çalışmazsak makineler işimizi elimizden alabilir" diyor.

Şimdi de 1803 yılında kumaş işçilerinin otomasyon yüzünden işsiz kalanlar fonuna aktarılmak üzere makinelerin ürettiği kumaşlar için küçük bir vergi alınması önerisini düşünün. Bu, robot vergisi ya da eski ABD ve New York belediye başkan adayı Andrew Yang'ın teknoloji odaklı katma değer vergisi (KDV) olarak tanımladığı ve otomasyona geçen şirketlerden her bir işlem için küçük vergi alınması önerisine çok benziyor. Yang'ın kampanya web sitesinde "KDV, şirketlerin paylarına düşen bedeli ödemeden Amerikan halkından, otomasyondan ve altyapı hizmetlerinden faydalanmalarını imkânsız hale getiriyor... KDV'nin uygulanmasıyla Amerikan halkı, yirmi birinci yüzyıl ekonomisinin büyük kazananları olan trilyon dolarlık teknoloji şirketlerinin tüm faaliyetlerinden küçük bir pay alacaktır" yazıyordu. KDV ile elde edilen gelir, çalışanları otomasyonun olumsuz etkilerinden korumak için tasarlanan evrensel temel gelir programı için harcanacaktı.

Çok şaşırtıcı olsa da özellikle otomasyon ya da robot teknolojilerini hedef alan doğrudan robot vergileri fikrini ortaya atanlar bu işlerden direkt etkilenen kişi ya da kurumlar değildi. Aksine bu fikrin savunucuları New York belediye başkanları, teknoloji tekelcileri ve Güney Kore gibi pek de beklenmedik kişilerdi. Bill Gates, endüstriyel robotların, yerlerine geçtikleri insanların ödemek zorunda kalacakları oranda vergilendirilmesinden yana olduğunu açıkladı. Quartz'a verdiği bir röportajda "Bir fabrikada çalışan ve yıllık 50.000 dolar kazanan bir insan işçinin tüm geliri vergilendirilir. Gelir vergisi, sosyal güvenlik vergisi ve benzeri vergiler alınır. Aynı işi robota yaptırırsanız, robotu da benzer oranda vergilendirmeniz gerekir" dedi. Bu arada, 2014-2021 arasında New York Belediye Başkanlığı yapan Bill de Blasio, 2019'daki seçim kampanyasında, otomasyona geçen ve insanların yaptığı bir işi ortadan kaldıran her şirketin beş yıllık bordro vergisi ödemesini ve işten çıkarılanlara yeniden eğitim verilmesini savunmuştu. De Blasio, ayrıca otomasyon ve istihdam ile ilgili verileri toplayacak ve işçilerin korunmasına yardımcı olacak Federal Otomasyon ve İşçi Koruma Ajansı adında bir kurum oluşturulmasını önerdi. Büronun sadece otomasyondan değil, uygulama tabanlı şirketlerden kaynaklanan işten çıkarmaları da kapsaması gerektiğini savundu.

> New York sokaklarına girmek isteyen ve sadece güvenlik nedeniyle izin vermediğimiz şirketler, istihdamı çok olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Ancak Uber ve Lyft, taksicilik sektörüne tam

> otomasyon olmasa da bazı işlevleri otomatikleştiren yeni bir teknoloji getirdi. Bu da ulaşım sektöründe çok büyük bir işsizleşmeye neden oldu.

Güney Kore şu ana kadar robot vergisine benzer bir uygulamaya sahip tek ülkedir. Ülke, daha önce teknolojiye yatırım yapan şirketlere sağlanan teşvikleri, sadece otomasyon teknolojisi için kaldırdı. Bu, robot teknolojisine daha fazla yatırım yapmanın cazibesini azaltmaya yönelik bir adımdı. Hükümetin otomasyon nedeniyle işsiz kalanlar yüzünden vergi gelirlerinde bir düşüş öngördüğünün de habercisi olarak görülüyor.

Dokuma emekçilerinin yukarıda önerilen bu fikirlerin her birinin benzer bir versiyonunu, özellikle de otomatik tekstil teknolojisi için vergi önermiş olmaları, onları ilk siyasi fütüristler olarak tarihe geçiriyor.

George Mellor, yedi yılını kırpıcılık mesleğini öğrenmek için çıraklık yaparak geçirmiştiçünkü yasa ve gelenek böyleydi. O, oyunu kuralına göre oynuyordu ama on dokuzuncu yüzyılın ilk dönemlerinde makine satın alan ve fabrika sistemini benimseyen pek çok girişimci böyle yapmıyordu. O zaman da şimdi olduğu gibi, en hırslılar teknolojilerini kullandılar. Bazı tozlanmışeski yasalara aykırı olup olmadıklarına bakmaksızın fabrikalarını genişlettiler. Daha sonra işçiler şikâyet ettiğinde bu yasaları tamamen kaldırmak için hükümete başvurdular.

Nesiller boyunca çalışanları yetersiz de olsa koruyan ve işgücü piyasalarının istikrara kavuşmasına yardımcı olan yasal düzenlemelerin fabrikalar ve makinelerde üretilen tekstil ürünleri için geçerli olmadığını savundular.

Randall, "Girişimciler çok büyük dokuma atölyelerinin kurulmasını engelleyen ve çıraklığı denetleyen eski yasalara modalarının geçtiği gerekçesiyle saldırdılar. Yasaların yürürlükten kalkmasının her tarafı fabrikalarla dolduracağı korkusunun saçma olduğunu savunuyorlardı. Girişimcilerin çoğu, ikiyüzlü bir şekilde, yeni makineler kurmayı akıllarından bile geçirmediklerini iddia ediyordu. Hatta Batı İngiltere'deki büyük kumaşçıların hırsızlığın önlenmesi şartıyla ev dokumacılığını tercih edecekleri söyleniyordu!" Adam Smith'in de belirttiği gibi, bu eski çıraklık yasaları "kolay öğrenilen meslekler için gereksizdi ve özgürlükleri haksız yere kısıtlıyordu."

Yani yürürlükteki yönetmelikler güncel değiller. Yeni teknolojiler için geçerli olmamalılar çünkü inovasyonu engelliyorlar. Aslında o kadar da önemli değiller; zaten hiç kimsenin bunları ihlal etmeye de niyeti yok. Yeni teknoloji daha güvenli ve şeffaf süreçler sunuyor ve bunu kısıtlamak iş yapma özgürlüğüne aykırıdır. Nasıl? Bu argümanlar size de tanıdık geldi mi?

Bu argümanlar Uber ve Instacart ve Doordash gibi diğer büyük gig ekonomisi şirketleri tarafından 2010'lar ve 2020'ler boyunca ileri sürülen argümanlara benzemektedir. Uber'in esas yeniliği, uygulamasının bir akıllı telefon ve GPS sinyaliyle bulunduğunuz yere bir araba çağırması değildir. Getirdiği asıl yenilik halihazırda kural ve yönetmeliklerle düzenlenmiş taksicilik sektörüne kendi kurallarını getirebilmek için eski kuralların geçerli olmadığını iddia etmesi ve bunu teknolojiyi kullanarak yapmasıdır.

Uber kendisinin bir taksi şirketi değil, bir yazılım şirketi olduğunu iddia ediyor. Çalışanlarının aslında taksi şoförü ya da hatta çalışan değil, kendi tescilli yazılımını kullanan bağımsız yükleniciler olduğunu söylüyor. Uber, şehirden şehire yayılırken, ofisler açarken, sürücüleri işe alırken, reklam kampanyaları yürütürken ve yerel yasaları hiç dikkate almadan hizmet vermeye başlarkan tam olarak bunu savunmaktadır. Küstah ve düzenlemeleri umursamayan kurucusu Travis Kalanick liderliğindeki Uber, yerel taksi şoförlerinin altını oymak ve sektörde bir yer edinmek amacıyla, hizmetini daha ucuz, daha şık, daha modern bir alternatif olarak sunan bir strateji uyguladı. Sektördeki çalışanları koruyan ve yürürlükte olan tüm yasaları çiğnedi ve yerel yetkililerle olaydan daha sonra muhatap oldu. *New York Times* muhabiri Mike Isaac, Uber'in faaliyetlerinin Portland gibi direniş gösteren şehirlerde bile nasıl saldırgan ve karmaşık hale geldiğini belgeledi. Mutlaka kazanmak peşinde olan ve çok farklı yöntemler kullanan Uber, yeni girdiği ve bu nedenle yasadışı sayıldığı şehirlerde şirketi soruşturan ve araç çağıran müfettişlerin Uber'e kayıtlı hesaplarını tespit edip onları kara listeye alan bir takip sistemi bile kullandı.

Sonuç olarak, taksi şoförleri ağır darbe aldı; bazı şoförlerin tüm geçim kaynakları yok oldu ya da geri dönülemez bir şekilde bozuldu. Uber dünyanın dört bir yanında kullanılmaya başlandığında, taksi şoförleri protesto gösterileri düzenlediler ve yetkililere şirketin bir taksi hizme-

ti olarak değerlendirilip denetlenmesi için yalvardılar. Ama Uber hep aynı şeyi yaptı; ortalığı kırıp döktü.

Hem 1800'lerde hem de 2010'larda bu strateji işe yaradı. Uber'le birlikte, şehir şehir gezen kullanıcılar rahatlığa ve daha ucuz fiyatlara alıştı ve hizmet popüler hale geldi; kısa süre sonra birçok siyasetçi bu hizmete yönelik düzenlemeler getirmeyi savunamaz hale geldi. Uber'in kâr eden bir şirket olmadığına bakmayın. Pek çok şehirde taksi şirketlerinin altını oymayı göze alabilmesinin altında yatan neden başkaydı. Çünkü sürekli zarar etse de faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli kaynakları sağlayan devasa bir girişim sermayesine sahipti.

1800'lerin Londrasında girişimcilerin işçileri kontrol etmek için kullanmayı düşündükleri ve iyi finanse edilmiş teknolojik sistem farklıydı. O dönemde algoritmik iş uygulamaları değil, otomatik fabrikalar vardı; ancak koşullar o kadar da farklı değildi. 1806'da kurulan özel komisyonun bulguları açıklandığında, en derin aşağılamalara hedef olanlar işçilerdi. Sendikal faaliyetlerde bulunmakla suçlandılar ve ilerlemeye karşı çıktıkları için alenen alay edildiler. Bir milletvekili, faydaları gün gibi ortada olan makineleri anlatmaya gerek olmadığını söyledi: "Makinelerden bu kadar çok yararlanan bir halkı neden onları makinelerin faydalarını anlatarak rahatsız edelim ki? Makineler, dış ticarette diğer devletlerin önüne geçmemizin en önemli aracıdır. Onların kullanımını kısıtlamak deliliktir." Bir başka milletvekili de makinelere karşı çıkan işçilerin argümanlarının "kayda değer olmadığını" söyledi.

Adrian Randall durumu, "Kısıtlama karşıtları, yünlü dokuma sektöründeki her türlü kısıtlamanın kaldırılmasını ve meclisin 'rekabeti teşvik etmesini' talep ediyordu" diye özetliyordu.

Böylece fabrika sahipleri seri üretim yapmaya, vasıflı işçileri işlerinden edip aşağılamaya ve iktidardaki dostlarına ayrıcalıklı muamele için lobi yapmaya devam ettiler.

Makineler gerçekten de vasıflı dokumacılar kadar kaliteli kumaş üretemiyordu, sadece çok daha fazlasını üretiyorlardı. Patronlar daha düşük kalite ve değerdeki malları stoklayabiliyor ve istedikleri zaman elden çıkarabiliyorlardı. Ama dokumacıların ve küçük işletmelerin böyle bir imkânları yoktu. Makine yapımı ucuz mallara karşı fiyat rekabeti yapmak zorunda kalıyorlardı. Meclis 1809'da mevcut düzenlemeleri

tamamen yürürlükten kaldırdı ve acı çeken işçileri otomasyon, fabrikalaşma ve endüstriyel kapitalizmin fırtınasına karşı korumasız bıraktı.

Randall durumu, "Tüm itirazlara rağmen bu yasanın 1809'da yürürlükten kaldırılması, eski gelenek ve topluluk kavramlarını tahrip etti ve sonunda yıkılmasına yol açtı" diye belirtmiştir.

BÖLÜM III

ÇERÇEVELERİ KIRMAK, KEMİKLERİ KIRMAK

KRAL NAİBİ PRENS

Bahar 1812

Prens George'un ülkesinin büyük bölümü kendi ordusunun işgali altındaydı. Sherwood Ormanı'ndan Yorkshire'ın Pennine tepelerine kadar, İngiltere'nin her yerinde binlerce asker devriye geziyordu. Ancak İngiltere'yi yöneten şahsın -işgalin detaylarını bilse bile- bu seferberliğe fazla ilgi gösterdiğine dair pek işaret yoktu. Akşam eğlenceleri, tatilleri ve sanata olan düşkünlüğüyle, ülkesini saran felaketin pek farkına varmamış gibiydi.

Ama tebaası olanların farkındaydı. Tarihçi Jenny Uglow'a göre, "Güney'deki pek çok insana sanki tüm kuzey alevler içinde kalıyormuş gibi geliyordu... Bu küçük bir endüstriyel iç savaştı."

Yine de Naip Prens, kendi askeri birliği olan ve Galler Prensi'nin Askerleri olarak bilinen 10. Süvari Alayı ile Brighton'daydı. Subaylarını partiler, avcılık ve at yarışlarıyla eğlendiriyordu. Seyahat, eğlence ve Wellington'un Napolyon'a karşı savaşta kaydettiği ilerlemeyle ilgili haberlerle meşgul olan Naip Prens, Londra'nın kuzeyindeki ayaklanmanın yayıldığı gerçeğini tam olarak kavramış gibi görünmüyordu.

İçişleri Bakanı Richard Ryder, birliklerin ne kadar az ilerleme kaydettiğinin elbette farkındaydı. Radcliffe gibi hakimlerden gelen paranoyak, rahatsız edici mektuplar ve B gibi casusların gönderdiği çılgınca raporlar nedeniyle, birçok kişinin Luddist isyanını devletin kendisine yönelik bir tehdit olarak gördüğüne inanıyordu.

Ryder artık binlerce askeri kuzeye kaydırmıştı. Tarihçi Robert Reid durumu şöyle anlatıyor: "Yünlü dokuma sanayisinin huzurlu ve kârlı

merkezlerinden olan Leeds ve Huddersfield adeta savaşa gidecek askerlerle dolu birer kışlaya dönmüşlerdi." Ryder, yerel sulh hakimlerinin on yedi yaşından büyük her vatandaşı Luddistlere karşı devlet adına "gece ve gündüz nöbet tutmaya" zorla görevlendirmesine izin veren Gözetim ve Koruma Yasası'nın çıkartılmasını sağladı. Görevlendirilenler yasalar gereği Makine Kırıcıları'na karşı güvenlik hizmeti vermekle yükümlü olacaklardı. Sadece on bin nüfusu olan Huddersfield'e bile bin asker gönderilmişti. Kalacakları bir ordugâh ya da kamp olmadığı için, askerler, hükümet kararıyla şehirdeki hanlara ve barlara yerleştirildi. Masrafları da han ve bar sahiplerine yıkıldı.

Sör George Armytage Leeds'de bir milis kuvveti oluşturdu ve onları doğruca şehrin içinden geçirerek eğitim alanlarına götürdü.

Yol kenarında dizilmiş olan halk, birlik geçerken hakaretler yağdırdı.

Büyük bir isyan patlaması an meselesiydi. Belediye Başkanı, Ryder'a bir mektup yazarak gelecek birliklerin daha fazla kargaşaya yol açmaması için şehir merkezinden geçirilmemesini talep etti.

Fakat Ryder'ın taleplerini tüm generallere dinletmesi mümkün değildi. Bir yanda Leeds'de halkın önünde güç gösterisi yapmaya istekli Sör Armytage gibi kişiler, Midlands gibi bölgelerde de birkaç bin askere komuta eden ama uyukladığı evden dışarı bir adım bile atmayan William Dyott gibiler vardı (Bu gibi taşralı kişiler Luddistlere sempati duymuş ya da en azından fabrika sahiplerini umursamamış olabilirler).

Dolayısıyla ordu, Luddistleri yavaşlatmakta her zamanki gibi etkisiz kaldı. Makineler sürekli tahrip ediliyor, askerler olaya müdahalede çok geç kalıyordu. Çoğunlukla, askerlerin kasabadaki varlığı sadece gerilimi artırıyor ve karmaşayı körüklüyordu. Yüzlerce askerin gece gündüz barlarda nöbet tutması felaket habercisiydi.

Askerler Huddersfield'in dört bir yanına konuşlanmıştı ve işgalin yarattığı tehlikeler tam anlamıyla gözler önündeydi.

Ben Bamforth'un on sekizinci doğum gününde ailesi ona evde bir parti vermişti. *Ben o'Bill's*'te anlatıldığına göre, George, arkadaşı Asker Jack, kuzeni Mary ve Ben Walker'ın salonunda oyunlar oynamış, küçük piyanonun başında şarkılar söylemiş, neşeli ve eğlenceli bir gün geçirmişlerdi. Bir ara Mary, Ben Walker ile akşam yemeği için malzeme almak için dışarı çıkmıştı. Geri döndüğünde elbisesi yırtılmış, yüzü kı-

zarmış ve arkasında yalvaran Walker'a bağırıyordu. Herkesin aklına hemen en kötü şey gelmişti. Ama Walker'ın suçu sadece korkaklıktı.

İkisi yürürken kasabaya getirilmiş bir askerin yanından geçmişlerdi. Askerler daha önce de Mary yanlarından geçerken onunla dalga geçmiş ve laf atmışlardı. Olay gündüz olduğu için Mary bunu büyütmemiş, zararsız olduğunu düşünmüştü. Ama bu gece, muhtemelen sarhoş olan ve arkadaşları tarafından kışkırtılan bir asker ona yaklaşıp kucaklamış ve kızcağız kurtulmaya çalışırken dilini kızın boğazına sokmuştu. Mary de askerin dilini ısırmış ve kaçmıştı. Ona eşlik eden Walker hiçbir şey yapmamıştı. Eve döndüklerinde doğum günü kutlaması sona erdi. Mary, kuzeni Ben arkasında dururken Walker'ı azarladı ve aile de onu teselli edip öfke dolu sözler söyledi. George ayağa kalktı ve işgalin haksızlığını anlatmaya başladı. "Bize, ordu, subaylar ve askerler aleyhinde uzun bir konuşma yaptı."

Bu arada Naip Prens de Brighton'daki subaylarını tavşan avına götürdü. Hiç tavşan bulamadıkları için götürdükleri ekipmanların üzerinden atlayarak biraz yarış yapmalarını önerdi.

Söylenenlere göre atla engel atlama yarışmaları böyle doğdu. Naip Prens yeni bir lüks eğlencenin doğmasına vesile olmuştu.

WILLIAM GODWIN VE PERCY BYSSHE SHELLEY

Mart 1812

1812'nin ilk günlerinde William Godwin genç bir hayranından sürpriz bir mektup aldı. Yazar, coşkulu ve ağdalı bir dille kendisinin *Siyasi Adalet Üzerine Bir Soruşturma* (An Enquiry Concerning Political Justice) kitabının sıkı bir okuyucusu olduğunu ve kitaptaki ilkelere bağlılığının onu neredeyse üniversiteden atırdığını anlatıyordu. Bir yazar, bir şair ve özgür düşünen biriydi. Siyasi görüşleri nedeniyle kendisini evlatlıktan reddeden babasıyla tüm bu konularda çatışmıştı.

Bu sadece kısmen doğruydu, ancak Godwin mektubu yoğun bir ilgiyle okudu, çünkü bu aylak bir hayran değildi. Aşırı hevesli olsa da yetenekli bir yazardı, hayranlığında samimiydi ve Sussex'teki zengin bir lordun oğluydu. Yazar kendisini dışlanmış, toplum tarafından yanlış anlaşılmış ve haksızlığa uğramış biri olarak tanımlıyordu. Bu nedenle de hem toplumu hem de babasının kendisine vermeyi planladığı kazançlı baronluk unvanını reddetmişti.

Yazarın adı Percy Shelley'di, o zamanlar on dokuz yaşındaydı. Mektuplarında başına gelenleri, yaşadığı talihsizlikleri, siyasi duruşunu ve özverili mücadelelerini anlatıyordu. Henüz delikanlı olmasına rağmen Naip Prensi ve muhafazakârları sert bir şekilde eleştiriyordu. Shelley kısa sürede tüm Godwin ailesinin hayranlığını kazandı. Bir tarihçinin yazdığına göre, "Mary, Jane ve Fanny için babalarının yeni mektup arkadaşı bir aşk romanının kahramanı gibiydi... Büyülenmişlerdi."

Shelley aslında "Ateizmin Gerekliliği" adlı bir kitapçık yayımladığı için Oxford Üniversitesi'nden atılmıştı. Percy'nin okuldan atılması, baronluğu reddetmekle tehdit etmesi ve (henüz on altı yaşında olan) Harriet Westbrook'la kaçması yüzünden sabrı tükenmekte olan babasıyla da arası açılmıştı.

Mektuplar uzun ve dramatikti. Shelley, Godwin'in tüm kitaplarını henüz bitirmişti. Bir arkadaşının ısrarıyla, yaşlı radikalden bilgeliğini kendisine aktarmasını ve öğretmesini talep ediyordu. Ayrıca Godwin'in hamisi ve hizmetkârı olmasına izin vermesini istiyordu. Godwin, öğrencisi olmak isteyen pek çok gençten yüzlerce mektup almıştı, ancak onu maddi olarak desteklemek isteyenlerin sayısı daha azdı. Godwin de hâlâ borç içinde yüzüyordu.

Genç bir idealistin, Godwin'in en bilinen eseri olan ve devrimi değil anarşiyi savunan siyaset teorisinden neden etkilendiğini anlamak zor değildir. Godwin giriş bölümünde, "Siyasi karmaşıklık, idrak üzerinde en güçlü etkiye sahip olan hatalardan biridir," diye yazmıştı; Fransız Devrimi ona, ağır ve aşırı kısıtlama ve baskılardan arınmış, "en basit yapıdaki bir hükümetin arzu edilebilir olduğunu" göstermişti.

Bu arada Mary egzamadan rahatsızdı ve derslerine olan ilgisini kaybetmeye başlamıştı. Doktorlar deniz kenarında dinlenmesini önerince Godwin onu İskoçya'ya, deniz kıyısında sade bir hayat süren arkadaşlarının yanına göndermeyi düşündü. Arkadaşlar, servet biriktirmeyi reddeden ve komün halinde yaşayan Glassit'lerdi.

Godwin ile Shelley kış boyunca giderek daha fazla mektuplaşırken, yazışma konularına aile üyeleri de dahil oldu. Godwin 4 Mart'ta "Ailemdeki tüm kadınların, Bayan G. ve üç kızımın mektuplarınızla ve yaşam öykünüzle ne kadar ilgilendiğini tahmin edemezsiniz," diye yazıyordu; bir başka mektupta ise "meşhur eli" görünce nasıl heyecanlandıklarını ve Shelley'nin son maceralarını öğrenmek için nasıl "dört gözle" beklediklerini anlatıyordu.

Godwin, mart ayında Shelley'e yazdığı mektupta kızlarının etkileyici birer kadın olmalarından ne kadar gurur duyduğundan bahsediyordu. "Akıl ve bilgi tohumları, ahlaki muhakeme ve davranış tohumları ektim ama toprak uzun süre 'bahçıvanın emeğine nankörlük eder gibi' göründü. Ama öyle değilmiş En güzel şeyler sessizce, alttan alta ve

göze görünmeden devam ediyormuş ve en uygun zamanda görebilenlere kendilerini açıyorlarmış."

Godwin sonunda Shelley'nin isteğini kabul etti ve ölene kadar Shelley'nin himayesini kabul edeceğine dair bir anlaşma yaptı. İkili hayatlarının geri kalanında, her ikisinin de tahmin edebileceğinden çok daha ayrılmaz bir şekilde birbirlerine bağlı olacaklardı. Bu arada Mary, eşitlikçilerle yaşamak üzere İskoçya'ya doğru bir gemi yolculuğuna çıkmaya hazırlanıyordu.

GEORGE MELLOR

Bahar 1812

Gizli bir Luddist toplantısına giriş için kullanılan, bir casus tarafından ele geçirilen ve İçişleri Bakanlığı'na teslim edilen bir bilet.

Gizli kod basitti ve çok ciddiye alınıyordu. Saint Crispin Hanı'nın sallanan iç kapılarından gir. Koridorun karşısındaki nöbetçiyle göz teması kur. El işaretini yap. Dikkat çekme.[12] Elinde bir içki kadehi ve ağzında da pipo olan ve sıkılmış gibi görünen gözcü de hareketin karşılığını verince, sağdaki ya da soldaki kalabalık büyük odalara değil, dümdüz ileriye doğru ilerle. Dar merdivenlerden ikinci kattaki daha küçük bir toplantı odasına çık. Orada, ikinci gözcüye parolayı (bildirildiğine göre, "kazan, çalış") söyle. İlerle ve Luddistlerin gizli buluşma yerine gir.

Bu gibi ritüeller ülkenin dört bir yanında, barlarda, evlerde ve açık alanlarda gerçekleştiriliyordu. Gizlilik her zamankinden daha önem-

12 Bu bölümdeki gizli kod ve toplantı anlatımı Frank Peel'in *The Risings of the Luddites* (1880) adlı sözlü tarih çalışmasına dayanmaktadır. Diyaloglar Peel ve Sykes'ın *Ben o' Bill's*'den alınmıştır.

liydi. Bir merkezden yönetilmeyen ve hücre temelli bir hareket olmasına rağmen, Luddist hareket olağanüstü bir gizlilik içinde ilerliyordu. Devlet bir casus ordusu kurmuştu ama çok azı başarılı olmuştu. Luddistlerin çoğu aynı işte birlikte çalışmış, aynı kasabada birlikte yaşamış ve birlikte büyümüştü. Bu da dışarıdan gelen herkesi şüpheyle karşılamalarına neden olan doğal bağlar oluşturuyordu. Geri kalanlar da örgütlenmeyi yeraltına çeken Birleşme Yasaları yüzünden yıllardır geliştirdikleri yemin etme ve gizli örgütlenme uygulamalarını sürdürüyorlardı. Böyle bir toplantının biletinin üzerinde "Girin, Ludd'dan başka hiçbir komutan fakirlerin iyiliğini istemez" sloganı yazılıydı.

The Crispin, Halifax'ta adını ayakkabıcıların koruyucu azizinden alan bir bardı.

Bu gece, birkaç düzine Luddist işaretleri ve parolaları kullanmıştı. Şifreler, yeminler ve ritüellerden oluşan bir sistemle birlikte daha gelişmiş bir hareket ortaya çıkıyordu. Başta hâlâ hareketin merkezi olan Nottingham olmak üzere, farklı bölgelerden gelen delegeler, yeni kurulan ve genişleyen Luddist oluşumlarla bir araya geliyordu.

Bu gece Luddistler üst kattaki özel odada, eskiden ticari anlaşmazlıkları çözmek için kullanılan uzun bir masanın etrafında toplanmışlardı. George Mellor, Will Thorpe, dokumacılar, demirciler, gizli yemini ederek bu işe baş koymuş kişiler ve yerel reformcular endişeyle Nottingham'dan beklenen delegeden gelecek haberleri bekliyorlardı.

Odanın havası nemliydi ve heyecanla doluydu.

Toplantıları, Britanya'nın monarşik siyasi sisteminde reform yapmayı amaçlayan Cumhuriyetçi Tom Painers kulübünü ilerici demokrat iki oğluyla birlikte kuran ve kulübün de başkanı olan şapkacı John Baines yönetiyordu. Kendisinin de belirttiği gibi bu gece aralarındaki en yaşlı kişiden iki kat daha yaşlı olsa da Baines ve oğulları Luddist davaya yakınlık duyuyorlardı. Yetmişine yaklaşan, saçları seyrelmiş ve yüzü "iyice kırışmış" olan Baines, demokratik projeye olan inancından hiçbir şey kaybetmemişti.

"Nottingham'lı dostumuz Weightman raporunu sunmadan önce toplanan delegelere bir şeyler söylememe izin vermenizi rica ediyorum," dedi ve herkesi dikkatle dinlemeye davet etti. "Bu kadar çok genç ada-

mı burada görmekten memnunum; umarım bu coşku hep sürer ve mücadelenizin nihai amacına ulaşmasını sağlar."

Nottingham'lı adam alkışladı.

Baines, "Peki, nedir bu nihai amaç" diye sordu ve devam etti. "Çocuklarınızın ekmeğini çalan lanet makinelerin yok edilmesi mi? Dostlarım, bu büyük bir amaç ama, nihai amaç mıdır?"

Birisi "Kahrolsun lanet aristokratlar!" diye bağırdı.

Baines de aynı fikirdeydi. "Amin!" dedi ve seçkinleri suçlayan bir konuşma yaptı. "Vampirler uzun süredir yüreğimizin kanıyla besleniyorlar," dedi. Toprak sahibi aristokratları kınadı, "ülkedeki tüm makamlar onlar ve dostlarının elinde" dedi ve emekçilerin bu "Eski Yozlaşmış" kitlenin elinde maruz kaldığı vergilerden ve sömürüden yakındı.

"Halk tüm haşmetiyle ayağa kalksın" diye bağırdı Baines. "Belki yaşlıyım ama demokrasinin muhteşem zaferini mutlaka göreceğim".

Luddistlerin bir kısmı ayağa kalkarak coşkuyla alkışladı. Bazıları yaşlı adamın sözlerinden o kadar etkilenmişti ki uzanıp masayı kavrayan ellerini sıktılar. George ayağa fırladı. Kendini o kadar da idealist görmüyordu. Elbette söylenenlere katılıyordu ama o daha sonuç alıcı eylemlere inanıyordu.

Genç olduğu için, dokumacılık sektörünün son on yılda parlamentoyu düzenlemeler için ikna etme çabalarını ve bu çabaların ne kadar boşa çıktığını mutlaka biliyordu. 1809'da, yani sadece iki yıl kadar önce, meclis mevcut düzenlemeleri çöpe atmış ve makine sahiplerinin yanında yer almıştı. John Booth'a kırpma atölyesinde anlattığı gibi, demokratik reform belirsiz ve uzak bir hedefti. Tüm bunlar olurken komşuları da açlığın pençesine düşmüştü. Bu fikrini daha önce de savunmuş ve haklı çıkmıştı. Şimdi de savunmaya devam ediyordu.

"Londra'daki aristokratlarla zamanı gelince hesaplaşacağız," dedi George, "ama dostlar, önce evimize daha yakın bir yerlerde bir şeyler yapmamız gerekmiyor mu? Patronlarımızdan daha zorba bir aristokrat bilmiyorum ben ve ilk önce onlarla hesaplaşmaktan yanayım."

Nottingham delegesi Weightman, "Arkadaşımız hem haklı hem haksız" diye karşılık verdi, " Ekmeğini elinden alan ve onu açlığa mahkûm eden zorbayı devirmek için yanıp tutuşurken haklı ama en büyük za-

limin o olduğunu düşünürken haksız". Weightman yüksek sesle, bu çatışmanın nasıl sona ereceği hakkındaki fikirlerini sordu. "Çökmekte olan zanaat ve açlıktan ölen işçilerimiz arasında şartlar o kadar kötü ki artık tezgâh parçalama ve sabotajın ötesinde bir şeyler yapmanın zamanı geldi," dedi.

Geleneksel siyasi örgütlenmenin Luddist harekette nasıl bir rol oynadığı sorusu akademisyenler arasında bir tartışma konusudur. Çok az iç belge mevcuttur ayrıca Luddistlerin yazıları öncelikle tehdit edici, sert müzakere araçları olarak tasarlanmıştır. Hiçbir zaman kesin ve birleşik bir siyasi manifesto üretmemişlerdir. Baines gibi demokratik reform savunucuları onların doğal müttefikleriydi. Luddistler ve cumhuriyetçi reform yanlısı grupların amaçlarının örtüştüğüne dair kanıtlar bulunmaktadır. Özellikle Luddist hareket ilerledikçe, mektuplar ve bildirilerin çoğunda devrimci ruh çok belirgindi.

Hareket büyür, yayılır ve daha cüretkâr eylemler yapılırken pek çok kişi hareketin sınırlılıklarının da farkına varmaya başladı. Fabrika sistemini dayatan patronların makinelerini parçalamak kulağa hoş gelse de sadece dikkati konuya çeken bir çığlık ve geçici bir merhem olabilirdi. Hareketin kapsamını genişletmeye yönelik çağrılar sadece Baines gibi reformculardan gelmiyordu ve giderek artıyordu.

Örneğin, 1812 baharında anonim bir şarkı ortalıkta dolaşmaya başladı.

Şöyle başlıyordu,

Helal sana Ned Lud, haklıdır davan senin.

Hedefin Perceval olsun,

ve davaya desteğini açıkça ilan ediyordu,

Hazırız saflarına katılmaya

Ne zaman çağırırsan,

Dökmek için pis kanını,

İster küçük ister büyük hırsızların, tiranların.

Mücadelenin Londra'ya, başbakanın kapısına kadar götürülmesi gerektiğini söylüyordu.

Weightman, Halifax'taki barda, "Artık gücümüzü ve yerel tiranlarımızı ezebileceğimizi kanıtladığımıza göre, hadi köklerini kazıyalım," dedi.

Spencer Perceval işçi haklarının düşmanı olarak tanınıyordu. Dokumacıların zanaatlarının korunması için parlamentoya verdikleri dilekçeyi geri çevirmiş ve daha sonra da konunun halka açık bir oturumda görüşülmesinin sadece göstermelik olduğunu itiraf etmişti. Halka açık bir oturumun en azından konuyla ilgilendiği görüntüsünü verebileceğini biliyordu. "Dokumacıların taleplerinin esasına ilişkin bir tartışmanın ardından hayal kırıklığına uğramaları... Doğrudan reddedilmesinden daha iyiydi," dedi. Hükümet aslında kararını çoktan vermişti.

Nottingham'dan gelen delege, artık çıtayı yükseltmenin ve hükümetin Luddistlerin yapmasından en çok korktuğu şeyi yapmanın, yani daha çok devrime benzer bir şey başlatmanın zamanının geldiğine inanıyordu. Weightman sözlerine devam etti: "Hareketimiz her yerde güçlüdür; binlerce silahımız ve bunları kullanacak güçlü kollarımız var. Konseyimiz sıkıntıların yaşandığı bölgelerdeki tüm gruplarla her gün iletişim halinde. Mayıs ayında genel bir ayaklanma başlatılmasını istiyoruz."

Bir önceki ay baskınlar düzenlemeye başlayan George Mellor ve Will Thorpe gibi Huddersfield'li Luddistlere bu fikir ürkütücü de olsa cazip görünmüş olabilir. Weightman "John Westley'nin Arnold'da vurulmasından bu yana patronlara ve adamlarına karşı duyulan öfke ve nefret iki katına çıktı. İnsanlar her yerde bize sempati duyuyor," diye devam etti.

Horsfall ve Cartwright faaliyetlerini pervasızca genişletirken, komşuları, hatta Bamforth'lar gibi girişimci dostu kişiler bile yoksulluğun pençesine itilmişti. Yorkshire tam bir eşitsizlik yuvasına dönüşüyordu. En çok ses çıkartan fabrika sahipleri ise halkın şikâyetlerine kayıtsız kalıyor, daha da kötüsü kulak tıkıyordu. Halkın sempatisi doğal olarak mücadele etmek isteyenlere yöneldi ki bu durum da Luddistleri biraz daha cesaretlendirmiş olabilir. Weightman sözlerine şöyle devam etti: "Saflarımızdaki pek çok kişi, bizi avlamaya ve bezdirmeye çalışan patronları vurmaktan yana, ancak bazıları onları öldürme fikrine hiç sıcak bakmıyor."

George, "O zaman bırakalım kendileri doğrusunu yapsınlar," diye araya girdi. "Eğer böyle saçmalıklarla uğraşırsak, hiçbir şey yapamayız.

Onlar bize ateş ediyorsa, biz neden onlara ateş etmeyelim?" George şimdilik mecazi anlamda konuşuyordu ama fabrika sahiplerine güçlü bir uyarı gönderecek olan büyük bir hedefe yönelmenin zamanı gelmişti. "Bu civarda bir an önce halledilmesi gereken iki kişi var. Rawfolds'lı Cartwright ve Marsden'lı Horsfall'dan bahsediyorum. Çoğunuz bu ikisinin Huddersfield pazarında her gün nasıl böbürlendiklerini ve kendi yerlerine yaklaşırlarsa Luddistlere ne yapacaklarını anlattıklarını biliyorsunuz."

"Bundan sonra Rawfolds Fabrikası'na saldırmamıza ne engel olabilir?" diye sordu George. "O bölgede fazla bir şey yapmadık ama epey güçlüyüz."

Onları bu çapta bir saldırıdan alıkoyan şeyin ne olduğu konusunda hemfikirdiler. Daha fazla silaha ihtiyaçları vardı.

Cartwright, muazzam fabrikasını bir kaleye dönüştürüyordu; nöbet tutmaları için paralı askerler tutmuştu, fabrikanın duvarlarını da yükseltiyordu. Will Thorpe, Cartwright'a değil de Luddistleri tehdit ederken daha sert ifadeler kullanan Horsfall'a saldırmalarını önerdi. "Atölyemize gelince attığı palavralar ve savurduğu tehditler midemi bulandırıyor," dedi. "Cartwright onun yarısı kadar bile kötü değil."

Başkaları da aynı görüşte olunca tartışma çıktı. Peel'in anlattığına göre, mesele yazı tura atılarak çözülmüştü. Hedef, tura gelirse Cartwright, yazı gelirse Horsfall olacaktı.

Tura geldi.

Burada intikamdan daha fazlası sözkonusuydu. Huddersfield'li Luddistler bölgedeki büyük bir fabrikaya karşı başarılı bir şekilde eylem gerçekleştirebilirse, bu onlara yeni bir güç duygusu kazandıracaktı; bu da önemli bir stratejik avantajdı.

Weightman, "Bahsettiğiniz adam size meydan okuduğuna göre, onunla ne kadar çabuk ilgilenirseniz o kadar iyi olur," dedi. Ardından isyanla desteklenen toplu pazarlığın nasıl işlediğini anlatmaya başladı:

> Nottingham'da herkes bizden öyle çekiniyor ki neredeyse Komutan Ludd'un bir tehdit mektubu göndermesi bile yetiyor. Hareketlerimiz o kadar hızlı ve kimlerin silahlı olduğu hakkındaki

> bilgilerimiz o kadar doğru ki artık çok az kişi bize meydan okumaya cesaret edebiliyor. Her zamanki gibi söylentiler yaptıklarımızı büyütüyor. Yapmadığımız birçok şeyi yapmış gibi gösteriliyoruz; ancak sizi temin ederim ki eylemlerimizi bastırmaya çalışanların çabaları boşa gidiyor. Bize sempati duyan pek çok kişi, onların başarısızlığıyla alay ediyor.

Luddistlerin başarısındaki en önemli unsur gücü geri kazanmış olmalarıydı. Weightman'a göre durumu tersine çevirmişlerdi ama bunu devam ettirebilmek için en zengin ve en güçlü girişimcileri bile tehdit edebilecek güce sahip olduklarını göstermeleri gerekiyordu. Mücadeleyi teknoloji devleriyle yapmak zorundaydılar.

George, Thorpe ve bölgedeki Luddistler bir plan üzerinde çalışmaya başladılar. Sızmaları ve otomatik makinelerden arındırmaları gereken kale büyüklüğünde bir fabrika vardı. Sadece bu fabrikayı yok etmek bile yüzlerce kişiye tekrar iş imkânı sağlayabilir ve daha da önemlisi, onlara diğer sanayicilerle pazarlık ederken ihtiyaç duyacakları gücü kazandırabilirdi.

Bölgedeki atölye ve evleri silah ve mühimmat için tarayacaklardı. Ludd'un ordusunun çevredeki bütün birliklerini bu amaç için bir araya getirecek ve geniş çaplı bir saldırı planlayacaklardı.

Bu Luddistlerin şimdiye kadarki en cesur eylemi olacaktı.

Bir tarih belirlendi. 11 Nisan Cumartesi günü bir araya gelecekler ve yüzlerce kişi gece vakti Cartwright'ın Rawfolds'daki devasa fabrikasına doğru yürüyüşe geçecekti.

B VE CASUSLAR

Nisan 1812

B, Nottingham, West Riding ve Manchester'daki işçilerin bir devrime katılmaya hazır olabileceğini, ancak Londra'dakilerin hazır olmadığını söyledi. Henüz hazır değillerdi. Şimdiye kadar bölgede sadece 7.400 Luddist toplanmıştı (en azından B'nin nisanda Albay Fletcher'a yazdığı rapora göre) ve bu sayı kuzeyde toplananlarla kıyaslandığında oldukça düşük kalıyordu.

Ancak B'nin duyduğu kadarıyla liderler, daha iyi organize olmak ve başkente girebilmek için zemin hazırlamak amacıyla buradaki bölgeyi stratejik olarak ayırmaya başlamışlardı. Bir ay önce B, Manchester'ın dışındaki Stockport'tan gelenlerle yaptığı bir toplantıyla ilgili raporda, onları "tehlikeli" ve " gözü kara kişiler" olarak tanımlamış ve en az dördünün "İrlanda isyanına katıldığını ve hiç şüphesiz yine aynı oyunda yer almak istediklerini" ifade etmişti.

En önemlisi de Salford'da, King's Arms'da yapılan ve Fletcher'ın casuslarından John Stone'un da katıldığı bir gizli toplantı haberiydi. Toplantının amacı bölgedeki büyük fabrikalara yapılacak saldırıları koordine etmekti. Toplantıya Bolton, Stockport, Manchester ve çevredeki daha küçük kasabalardan Luddist delegeler katılmıştı. Destek çok yaygındı.

Eccles'tan bir delege, sadece iki haftadır adam topladıkları halde yeni katılanların sayısının daha şimdiden 180 kişiyi geçtiğini, aralarında kendilerine silah deposuna erişim sağlayacak bir milis liderinin de bulunduğunu açıkladı. Toplantının konusu uygulanacak taktiklerdi ve

önceki toplantılara göre daha saldırgan bir hava hâkimdi. Artık bilgi toplama ve ücretleri yükseltmek için stratejiler geliştirme zamanı geçmişti. Toplantıya katılan herkes amaçlarının "kendilerini bunca zamandır ezen kodamanları devirmek" olduğu konusunda hemfikirdi.

Bir "fabrika yakma" eylemine karar verildi. Eylem 13 Nisan Pazartesi gece yarısı, toplantıda temsil edilen şehirlerin her birinde aynı anda gerçekleştirilecekti. Westhoughton'da buhar gücüyle 200 dokuma tezgâhının bulunduğu bir fabrikanın yakılması konuşuluyordu.

Casuslara göre, bu toplantıda birileri fabrikalar ateşe verilirken subaylara ve hakimlere de saldırılıp infaz edilmelerini önermişti. Ancak B'ye göre bu plan Manchester komitesinin geneline sunulduğunda çok aşırı bulundu ve böyle bir eylem reddedildi.

Gene Stone'un raporunda ifade ettiğine göre, bir delege yanında birkaç metal parçası getirmiş, herkes bunların ne olduğunu merak ederken, adam parçaları birleştirerek bir mızrak haline getirmişti. Herkes yavaş yavaş adamın ne yaptığını anlamaya başlamıştı. Luddistlere, zararsız görünen birkaç parça metalin nasıl ölümcül bir silaha dönüşebileceğini gösteriyordu.

WILLIAM HORSFALL

Bahar 1812

Vickerman'a yapılan saldırı Huddersfield'deki en büyük imalatçıların kararlılıklarını pekiştirmişti. Daha küçük işletmelerin sahipleri tedirgin olabilirdi, ancak Horsfall'un önderlik ettiği Taşkınlıkları Bastırma Komitesi, yerel girişimcilerin iş yapma haklarını ne pahasına olursa olsun savunacaktı. Komite, Luddistlerin faaliyetleri hakkında bilgi verenlere verdiği ödülü de artırmıştı.

Huddersfield genelinde ondan fazla dükkâna girilmiş ve makineler tahrip edilmişti. Luddistler ayrıca Cartwright'ın fabrikasına giden büyük bir makine sevkiyatını da durdurmuş ve makinelerin hepsini parçalamıştı. William Horsfall çok öfkeliydi ve öfkesini herkese duyurmaya özellikle dikkat ediyordu. Artık "Luddist kanı" dökme tehdidini o kadar sık tekrarlıyordu ki bu söz kasabada bir slogan haline gelmiş, arkasından ve bazen de yüzüne karşı alay etmek için kullanılıyordu. Her hafta fabrikasından pazara giderken çocuklar onunla alay ediyordu. Ancak bu alaylar onun tehditlerini durdurmadı.

Fabrikasını bir kaleye dönüştürmek için büyük masraflara katlanmıştı. Ottiwells'e giden yola bakan bir tepeye, fabrika boyunca uzanan büyük bir taş duvar inşa ettirmişti. Duvarın üstünü, adamlarının saldırganlara ateş etmeleri ve siper alabilmeleri için kale şeklinde yaptırmıştı. Adamlarını da silahlandırmıştı. Şiddete olan düşkünlüğü ve endüstriyel geleceğe olan bağlılığı, onu fabrikayı gece gündüz korumaya istekli asker ve milislerden oluşan belli bir kesime sevdirmişti.

Horsfall, Richard Ryder'ın talimatı üzerine kısa süre önce gelen süvarileri de çağırmıştı. Silahlı süvariler fabrikaya cepheden saldıran herhangi bir çeteyi ya da birliği kuşatacaktı.

Horsfall'un kendi özel işletmesini yoğun bir şekilde silahlandırması, onu en çalışkan emsallerinden bile farklı kılıyordu. Belki hükümetin makine kırmaya ölüm cezası getirmesi, onu aynı şeyi kanunsuz bir şekilde de olsa yapma konusunda cesaretlendirdi. Belki de o sadece üretim araçlarını ne pahasına olursa olsun korumaya çabalayan bir öncüydü. Horsfall, sonuçları ne olursa olsun, kârları artırmak için teknolojiyi kullanmanın bir insan hakkı olduğuna, verimliliğin her şeyden önemli olduğuna iman etmişti. Bu hakkı korumak için de elinden her şeyi yapıyordu.

Cartwright daha sakin biriydi. Sessiz ve içine kapanık bir yapısı vardı, adamlarına kendisi adına silaha sarılmalarını telkin etmiyordu ama kendi işletmesini korumaları için paralı askerler tutmuştu ve otomatik makine sevkiyatını sürdürmeye kararlıydı. Luddistlerle savaşacağına dair pek işaret yoktu

Bu arada Horsfall, en ölümcül silahını yerleştirmek için duvarda büyük delikler açtırdı. Onun isteklerini gerçekleştirecek olan şey tekerlekli bir toptu.

LORD BYRON

Bahar 1812

Byron, kendisini tanıyan hiç kimseyi şaşırtmayacak şekilde, Londra'nın kaymak tabakasının ilgi odağı haline gelmekten büyük keyif aldı. Sir Walter Scott gibi edebiyat dünyasının ünlüleriyle dostluklar kurdu, balolarda ve galalarda boy gösterdi ve hakkında en çok dedikodu yapılan ilişkilerinden birine başladı.

Mart sonlarında, "yüksek duvarları ve arkasındaki 'karanlık ve dolambaçlı geçitleri ve merdivenleri' ile hem fiziksel hem de cinsel açıdan tehlikeli" bir malikâne olan Melbourne House'a davet edildi. Byron'ın ilk ziyareti, şaire ilgi duyan tanınmış bir aristokrat ve yazar olan Caroline Lamb'in daveti üzerine gerçekleşti. Şair Thomas Moore ile kavisli bir merdivenden inerken ayağı kaydı ve bunun " kötüye alamet" olduğuna dair şaka yaptı.

Byron ve Leydi Caroline, kısa sürede kamuoyunun ilgisini çeken yoğun bir ilişkiye başladılar. Byron'ın şaşırtan şey, Caroline'ın ihtiyatlı olmak gibi bir kaygısı olmaması ve şöhretini geliştirmeye onun kadar önem vermemesiydi. Byron ona yazdığı ilk mektuplardan birinde şöyle sesleniyordu: "Kalbin, benim zavallı Carom (ne küçük bir volkan!), damarlarından lav akıtıyor ama yine de biraz daha soğuk olmasını dileyemem."

Çok satan bir epik şiir, yüksek sosyeteden kadınlarla yaşanan skandal ilişkiler, ezilen Luddistlerin savunulması; bunların hepsi daha sonra Byronmani diye anılacak olan olgunun ilk adımlarıydı. Çığır açan ve

sansasyon yaratan *Childe Harold*'u, kendi kendini mitleştiren romantik kahramanlığı, dikkatle yönetilen kamusal imajı, soluk benzi, çarpıcı yakışıklılığı, hatta kendine özgü aksaklığı sayesinde Byron eşi benzeri olmayan bir sima haline geldi. Avrupa'nın bu yakasında Napolyon Bonapart'tan sonraki en ünlü kişi olma yolunda ilerliyordu.

RAWFOLDS FABRİKASI MUHAREBESİ

Ned Ludd ve George Mellor

Nisan 1812

Vakit gelmişti. West Riding'li Luddistler saat on birde, karanlık çöktükten çok sonra, "dilsiz çan kulesi" olarak bilinen taş dikilitaşın yanında toplanmaya başladılar. Önce birkaç kişi, sonra onlarca, en sonunda da yüzün üzerinde kişi toplandı.

Komutanları George Mellor'dı. Heybetli duruşu ve ışıl ışıl parlayan özgüveniyle karanlıkta sıralanmış adamlara yol gösteriyordu. Thorpe ve Thomas oradaydı. Ben Walker, John Booth ve hatta birçok Luddist baskınına katılmakta isteksiz davranmış olan George'un kuzeni Ben de oradaydı. Yaklaşık yüz elli kişi daha vardı ve daha fazlası da yoldaydı.

Eylemciler Huddersfield'in dışındaki fabrikadan yarım mil uzakta, zifiri karanlıkta toplandılar. Baltalar, kargılar ve silahlarla gelmişlerdi. Tabancalar, körüklü ve çakmaklı tüfeklerle gelenler de vardı. Hemen askeri düzene geçtiler, aylarca süren talimden sonra bunu artık daha kolay yapabiliyorlardı. Dakikalar geçiyor, ancak onlara katılmayı kabul eden Leeds birliğinden hiçbir haber alınamıyordu. Ne olursa olsun yola devam etmeye karar verildi. Leeds'liler belki de önden gitmişlerdi. Gitmedilerse bile yetişirlerdi.

Luddistler ilerlerken, yüksek surların ve derin bir hendeğin ardındaki heybetli Rawfolds fabrikası göründü. Keşifçileri onlara ön tarafta en az iki nöbetçi, binada bir bekçi köpeği ve içeride de silahlı mu-

hafızlar olduğunu söylemişti. İçeri girmenin tek yolu ön cephedeki kalın ahşap kapıydı.

İlk olarak, Luddistlerin en gözüpek savaşçılarından oluşan iki ekip nöbetçilerin icabına bakmak üzere gizlice içeri gönderildi. Ekipler aynı anda, neredeyse hiç ses çıkarmadan içeri girip nöbetçileri silahsızlandırdılar ve nöbet yerlerinden uzaklaştırdılar. Başka bir ekip demir parmaklıklı dış kapıyla uğraşmaya başladı ve devasa kapı "korkunç bir gürültüyle" geriye doğru düşene kadar menteşeleri zorladı. İleride, altı katlı bu dev yapının zemin kat pencereleriyle aynı hizada, yine parmaklıklı bir başka kapı daha vardı.

"Baltacılar, ilerleyin," diye bağırdı George "haydi arkadaşlar, yolu açın!"

Adamlar ileri atıldı, kargılar ve baltalar havaya kalktı. İçeride bir yerlerde bir köpek havlamaya başladı. Silahlı Luddistler içeriye yaylım ateşi açarak pencereleri kırdılar.

Balyozlu grup ana kapıya yöneldi. Ben Bamforth, Rawfolds'a nasıl hücum ettiklerini *Ben o' Bill's* kitabında şöyle anlatmaktadır:

> Biz ilerledikçe camlar çerçevelerden düşüyor, tahta parçacıkları ve taşlar başımızın üzerinde uçuşuyordu. Tüfekliler yaylım ateşine devam ederken gürültü artmaya başladı. Kale duvarındaki mazgallardan ve pencerelerden ateşle karşılık veriliyordu. Namlulardan çıkan ateş hattını görebiliyor ve başımızın etrafında vızıldayan mermilerin keskin sesini duyabiliyorduk. Bizimkiler aslanlar gibi kükrüyor, çığlıklar atıyordu.

Luddistler balyoz ve baltalarla kapıyı dövmeye başladılar.

Horsfall gibi Cartwright da değirmenini böyle bir savunma için güçlendirmişti. O ve on kadar adamı silahlarını, siper almak ya da ateş etmek için kaldırılıp indirilebilecek şekilde ayarladığı makaralara bağlı kaldırım taşlarının üzerine yerleştirmişti. Luddist tüfekçilerinin onları dışarıdan vurması neredeyse imkânsızdı.

George Mellor adamlarına arkadan saldırma emri verdi.

"Arkaya!" diye bağırdı.

Sonra içeriden bir ses duyuldu:

"Gelin bakalım, sizi bekliyoruz," diye bağırdı bir ses. Bu Cartwright'ın ta kendisiydi.

Bir grup Luddist arka tarafa koştu ama nehir ve su değirmeninin havuzu yeterince yaklaşmalarını engelliyordu. Thomas Brook adında bir Luddist ayağı kayarak nehre düştü, şapkasını kaybetti ama silah arkadaşları tarafından kurtarıldı.

Mutlaka ön cepheden saldırmaları şarttı.

"Enoch'a yol verin !" diye bağırdı Luddistler

"Enoch'a yol verin!" Ben ve bir yoldaşı tekrar kapıya ulaştılar ve büyük demirci çekicini kapıya indirdiler.

Fabrikanın kale duvarlarında bir çan çaldı, kasabanın dışında konuşlanmış süvarileri uyarmak için bir işaretti bu.

"Lanet çan," diye bağırdı George, "vurun çanı!" Luddistler çana ateş etmeye başladılar. Bir an için ortalık sessizliğe gömüldü. Sevinç çığlıkları atmaya başladılar ama çan biraz sonra tekrar başladı. İpi vurmuşlardı ama çan hâlâ çalınabiliyordu.

Ben dev çekici defalarca indirdi ama pek başarılı olamadı. Ön kapının kanatları dışarıya doğru uzanan büyük cıvata başlarıyla güçlendirilmişti.

Ben o' Bill's'de Ben Bamforth "Sadece ikimiz için yer vardı," diye anlatıyor kendisini ve Enoch balyozunu kastederek,

> Enoch'un gök gürültüsü gibi yankılanan darbe sesleri kalabalığın uğultusunu, bağırışları, küfürleri, çığlıkları, fabrikanın çanını, patlayan silahları, düşen taş ve camların sesini bile bastırıyordu. Kapıya vurduğum her darbede, balyoz ve onu tutan kollarım titriyordu. Kapıya darbe üstüne darbe indirmeme rağmen, sağlam kalaslar zerre kadar eğilmiyordu.

Birkaç Luddist, kargı ve silah ateşiyle kırdıkları fabrika pencerelerinin dışında çömelmiş bekliyordu. George Mellor onlara içeri girmelerini emretti: "İçeri girin dostlar!" diye bağırdı.

Rawfolds Fabrikası'nın içindeki savunmayı Cartwright yönetiyordu. Çanın çalmaya devam etmesi için çatıya iki adam gönderdi. Savunmadaki adamlardan birinin ateş etmediğini fark etti ve silahının tu-

tukluk yapıp yapmadığını sordu. Adam tutukluk yapmadığını söyledi.

"Öyleyse neden ateş etmiyorsun?" diye sordu Cartwright.

"Çünkü bazı kardeşlerimi vurabilirim" diye cevap verdi adam.

Çok geçmeden Luddistler ön girişte bir delik açmayı başardılar. "Kapı açık!" diye bağırdı biri.

Adamlar ellerini içeri uzatıp kapıyı açmaya çalışırken, Cartwright'ın adamlarından biri açılan delikten bir el ateş etti. John Booth çığlık atarak ve kanlar içinde sırt üstü toprağa düştü, bacağı bir tüfek mermisiyle parçalanmıştı. Bir başka atış, kapıdaki deliği genişletmeye çalışan demirci Jonathan Dean'in elindeki çekici fırlattı. Ben Bamforth kolunun yukarısından bir kurşun yedi ve olduğu yere yığıldı.

Sadece altı ay önce bu fabrikadaki işine son verilen yirmi dört yaşındaki el dokumacısı Samuel Hartley göğsünden vuruldu ve ağzından kan kusarak yere yığıldı.

Çanlar çalıyordu, köpekler salınmıştı, havada daha fazla mermi uçuyordu. Saldırı yaklaşık yarım saattir devam ediyordu ve Luddistler henüz fabrikaya girememişti. Rawfolds Fabrikası'ndaki silahlı muhafızların büyüklüğü hakkında hiçbir fikirleri yoktu ve kendi adamları birer birer vuruluyordu. İş katliama dönüşebilirdi.

Luddistlerden birinin anlattığına göre George "sanki çıldırmış gibi" davranıyormuş. Alttaki pencerenin pervazına sıçramış, pencereyi yerinden sökmeye çalışırken, cam kırıkları her tarafını kesmiş, titriyor ve dişlerini sıkıyormuş. Onu bu çılgınlığından kurtaran şey Ben'in vurulması olmuş.

Etrafındaki katliam karşısında umutsuzluğa kapılan George, "Ateşi kesin!" diye bağırdı ve geri çekilme emri verdi.

Kraliyet askerleri çok büyük ihtimalle çoktan yola çıkmışlardı. Luddistler kanlar içindeki yoldaşlarını sürükleyerek menzil dışına çıkardılar. Booth ile Hartley'i kıvranıp durdukları tozlu zemine yavaşça yatırdılar. İkisinin de kanaması çok fazlaydı ve kendi başlarına hareket edemiyorlardı; akıbetleri kesin gibiydi.

Hızlı karar vermeleri gerekiyordu. Kendilerini emniyette hissedebilecekleri bölgeden kilometrelerce uzaktaydılar. Yaralıları taşımaları

mümkün değildi. Ben de yaralıydı ama o kadar kötü değildi, George ona yardım edebilirdi.[13]

George gözyaşları içinde geri dönerek diğer arkadaşlarına yaralıları geride bırakmaktan başka çareleri olmadığını, ellerinden bir şey gelmediğini söyledi. Onlara yeminlerini hatırlattı, intikamlarının alınacağına dair yemin etti, John Booth'un başına gelmesinden korktuğu şey için ağladı, tabancasını havaya ateşledi ve diğer adamlarla birlikte kaçmaya başladı.

Bu Luddistlerin ilk büyük yenilgisiydi ve herkesin hayal edebileceğinden çok daha yıkıcıydı.

George Mellor, Will Thorpe ve diğer kurtulanlar kaçtıktan kısa bir süre sonra Cartwright, kapısının önündeki kanlı manzarayı incelemek üzere kalesinden çıktı. Komşular, kasaba halkı ve gürültüye koşan milisler etrafta toplanırken, fabrika sahibi yaralı adamlardan saldırıyı kimin düzenlediğini söylemelerini istedi.

Kalabalık Cartwright'a bir doktor çağırması ya da yaralıların doktora götürülmesine izin vermesi için yalvardı, ancak fabrikatör yaralılar isim verene kadar bunu yapamayacağını söyledi. İnleyen, kanlar içinde kalan ve acı içinde kıvranan Booth ve Hartley konuşmadılar. Sonunda Cartwright etrafındaki insanların kendisinden tiksinen bakışlarına daha fazla dayanamadı. Fakat yaralıları en yakın kasabadaki doktora değil, dolambaçlı ve uzun bir yolun sonundaki kasabadaki doktora gönderdi.

Booth ve Hartley Roberttown'daki Star Inn'e götürüldü ve burada doktorlar ve yerel din adamları tarafından tedavi edildiler. Haberin yayılmasıyla birlikte hanın etrafında bir kalabalık toplandı; bir rivayete göre kısa süre içinde kapıların dışında yüzlerce insan toplanmıştı ve bunlar yerel askeri birlikler tarafından kontrol altında tutuluyordu.

Radcliffe ile birlikte Luddistlere karşı yerel milisleri örgütlemeye çalışan muhafazakâr vaiz Rahip Roberson, ölmek üzere olan Luddistlere itirafta bulunmaları ve yoldaşlarının isimlerini vermeleri için baskı yaptı. Hartley cevap vermeyi reddetti. Booth'un tek söylediği, "bir za-

13 Ben'in yaralanması, *Ben o'Bills*'deki anlatının odak noktasıdır. Çoğu vurulan ve ilk yenilgilerini tadan Luddistlerin içinde bulundukları kargaşa hakkında bize fikir vermektedir.

yıflık anında" Luddistlere katılmış olduğu ve bundan pişmanlık duyduğuydu ama ayrıntı vermedi.

Gecenin ilerleyen saatlerinde doktorlar Booth'un bacağını kesmeye karar verdiler ama Booth o kadar çok kan kaybetmişti ki ameliyat sırasında kasılmalar geçirdi.

Roberson sonuna kadar Booth'a itiraf etmesi için baskı yapmaya devam etti. Orada bulunanlara göre, Booth sonunda vaize yaklaşmasını işaret etti ve

"Sır tutabilir misin?" diye sordu.

"Tutabilirim," dedi Roberson.

Booth da "Ben de" dedi.

Kısa bir süre sonra, pazar sabahı saat 6'da genç idealist hayata veda etti. Hartley ise pazartesi günü erken saatlerde öldü. Sonuç olarak ikisi de yeminini bozmadı. Ölüm nedenlerini yasal olarak belirlemek üzere toplanan bir jüri kararlarını gün içinde verdi: "Meşru müdafaa sebepli cinayet."

Jonathan Dean ve en az bir diğer Luddistin de öldüğüne, her ikisinin de şehrin dışında, Hartshead'de, Papaz Patrick Brontë'nin yönettiği sessiz bir törenle isimsiz bir mezara gömüldüğüne inanılıyordu. Papazın kızı Charlotte, daha sonra bu olayı *Shirley* adlı romanında ayrıntılı olarak anlatacaktı.

Hartley'in naaşı Halifax'a götürüldü. Kasaba halkından ölen Luddiste destek ve üzüntülerini göstermek isteyen büyük bir kalabalık cenaze töreninde toplandı. Cenaze töreninin vaizi Jonathan Saville, anılarında bu sahneyi şöyle anlatmıştır:

> Bir pazar günü Halifax Şapeli'nde o güne kadar toplanmış en büyük cemaate vaaz verdim. Genç bir adam Cleckheaton yakınlarındaki bir fabrikaya makinelerin kırılması amacıyla girilmesine yardım ederken vurulmuş ve gömülmek üzere Halifax Şapeli'ne getirilmişti. Cenazeden sonraki pazar günü halk, merhum için üzüntülerini göstermek (ya da daha doğrusu siyasi bir gösteri yapmak) için çok uzaklardan gelmişti. Şapeli tıklım tıklım doldurdular; yüzlerce kişi dışarıda kaldı, içeri giremedi ve kolluk güçleri sükûneti sağlamak için kapıların önünde dolaştılar.

Böylesi bir katılım kuşkusuz yetkilileri çok endişelendirmiştir. Aylar önce öldürülen Luddist John Westley'in cenaze töreninin nasıl büyük bir dayanışma yarattığını unutmayan hakim Radcliffe ve Huddersfield'deki diğer yetkililer, sadece popüler, idealist ve genç değil, aynı zamanda ışık saçan bir vaizin oğlu olan John Booth'u gece karanlığında gömmeye karar verdiler.

Gazete manşetleri saldırı, dökülen kanlar, zafer kazanan William Cartwright ve Luddistlerin ilk büyük mağlubiyeti ile ilgili haberlerden oluşuyordu.

Babasından, kasaba halkından ve hatta belki de Cartwright'ın kendisinden bu önemli çatışmanın dramatik öykülerini dinleyerek büyüyen Charlotte Brontë, *Shirley* isimli romanında yaşananları, girişimci elitlerin bakış açısından anlatmıştır:

> İsyancılar daha önce hiç böyle karşılanmamıştı. Saldırdıkları diğer fabrikalarda hiçbir direnç görmemişlerdi; organize ve kararlı bir savunmayla karşılaşmayı hayal bile edemezlerdi. İsyancıların liderleri fabrikadan açılan ateşi görüp, fabrika sahibinin soğukkanlılığı ve kararlılığıyla karşılaşınca, kendilerine cesaretle meydan okunduğunu ve ölüme davet edildiklerini duyunca ve adamlarının yaralanarak teker teker düştüklerini görünce, burada yapılacak bir şey olmadığını anladılar. Arkalarında sessizlik ve yıkıntı bırakarak kırlara dağıldılar.

Ancak Brontë, galiplerin ve onları tutanların bile bunu "sevindirici bir durum" olarak görmediğini yazmıştır.

> Fabrika binaları şimdi yaz şafağı sökerken sessiz bir leke gibi görünüyordu. Hollow'un yukarısındaki fundalıklar gölgeli ve nemli, yolun başındaki tepe yemyeşildi ama tam burada, şirin vadinin ortasında, geceleyin kontrolden çıkan anlaşmazlık, toynaklarını yere vurarak toprağı dövmüş ve onu un ufak etmişti. Fabrikanın camları kırılmış her yer harabeye dönmüştü; avlu taş ve tuğla parçalarıyla doluydu; fabrikanın hemen altında binlerce cam parçası parlıyordu; tüfekler ve diğer silahlar etrafa şurada burada duruyordu; çakılların üzerinde çok sayıda koyu kırmızı leke görülüyordu: ana kapının yanında bir insan bedeni yüzüstü sessizce yatıyordu.

Fabrikaya vurulan darbe gerçekten de Brontë'nin tasvir ettiği kadar dramatik ve yıkıcıydı. Bu da mücadelenin öyküsünü iyice pekiştirdi ve kalıcı hale getirdi.

Meslektaşları Luddistleri efsaneleştirmişlerdi; onları işçi sınıfı için makinelere karşı kutsal bir savaşı başlatan yenilmez kahramanlar olarak görüyorlardı. Daha önce bazı tavizler elde etmişlerdi ama başarısızlıkla sonuçlanan bu saldırı sonunda taraflar birbirlerinden kesin çizgilerle ayrıldılar. Giderek yayılan yoksulluk ne kadar korkunç olursa olsun, devletin makineleri çalıştıranları değil onların sahiplerini savunacağı belli olmuştu. Luddistlerin de askerlerle takviye edilmiş ve örgütlenmiş bir düşmana karşı direnecek, geniş çaplı ve ses getirecek eylemler yapabilecek silah ve stratejiye sahip olmadıkları ortadaydı.

Luddistlerin çoğu yaralıydı ve kaçanlar tarlalara dağılmış, yol boyunca mağlubiyetlerinin izlerini bırakmışlardı: kayıp giysiler, çiğnenmiş bitki örtüsü ve koyu kırmızı lekeler.

Ölenlerin dışında çok az kişi, Rawfolds'daki kaybın acısını bu harekete liderlik etmek için her şeyini ortaya koyan George Mellor kadar derinden hissedebilirdi. Dört mil ötedeki Huddersfield'e giden patikada bile kan izleri vardı.

WILLIAM CARTWRIGHT

Nisan 1812

Cartwright, Rawfolds Fabrikasındaki hasarı değerlendirdiğinde, fabrikanın etrafındaki elli camın kırıldığını ve sekiz pencerenin çerçeveleriyle birlikte tahrip olduğunu gördü. Luddistlerin balyoz ve baltalarıyla hırpalanan ön kapı tamir edilemeyecek durumdaydı. Kapıyı kırıp içeri girmelerine ramak kalmıştı.

Diğer fabrika sahipleri Cartwright'ı bir kahraman gibi karşıladılar. Luddistlere karşı kazandığı zafer çarpıcı ve kesindi. Taktiklerini boşa çıkarıp onları geri püskürterek sadece maddi bir zafer kazanmamış, hukuken de galip gelmişti. Sam Hartley ve John Booth'un ölümleri "meşru müdafaaya dayalı cinayet" olarak kabul edildiğinden ne Cartwright ne de adamları yasal bir yaptırımla karşılaştı. Bilakis tam tersi oldu.

Makine kırma zaten idamlık bir suç haline getirilmişti. Rawfolds zaferi fabrika sahiplerine Luddistleri yenmenin yolunun onları mümkün olduğunca büyük bir güçle ezmek olduğu mesajını verdi. Luddistler makinelere acımasızca saldırmış olsalar da hiç kan dökmemişlerdi. Fabrikatörler için önemli olan şey her ikisini de aynıymış gibi göstermekti. Devlet asker gönderecekti; daha da önemlisi, şiddeti alenen ve yasal olarak onaylayacak ve girişimcilere mülklerini silahla koruma hakkı verecekti.

Bölgenin seçkin kesimi Cartwright'ı kutlarken, kasabanın emekçi halkı ondan her zamankinden daha fazla nefret ediyordu. İtiraf etmeleri için baskı yaptığı gençlerin tedavilerine izin vermediği, kan kaybından ölmelerine neden olduğunu bilmeyen yoktu. Yaralı Luddistleri tedavi

için gereksiz yere çok uzaklara gönderdiği ve daha da kötüsü, yetkililerin bu gençlere son saatlerinde işkence yaptığı söylentileri yayıldı. Tüm bunlar fabrikatöre yeni bir lakap kazandırdı: "Av köpeği".

En az iki ama muhtemelen dört kişi ölmüş, çok daha fazlası da yaralanmıştı. Ve bir kez daha ölenlerin nasıl insanlar olduğu gayet açık görünüyordu.

Yine de Cartwright'ın, halkın gönlünü kazanmaya pek niyeti yoktu. Luddistlere ateş açmayı reddeden milisleri ilk fırsatta yetkililere ihbar etti ve ertesi cumartesi günü askeri mahkemede ifade vermek üzere kasabaya gitti. Cartwright kendisinden ne kadar nefret edildiğini biliyordu; halkın içine çıkarken her türlü önlemi alıyor, zehirlenme korkusuyla dışarıda yemek bile yemiyordu.

Bu arada George Mellor, yetkililerin arkadaşı John Booth'u gizlice gömdükleri ve bu yüzden düzgün bir cenaze töreni yapılamadığı için çok öfkeliydi. George'un arkadaşları, kendisine ya da bir başkasına zarar vermemesi, böyle yaparken de onları ele vermemesi için onu kırpım atölyesine geri götürmek zorunda kaldılar. Orada, John Wood'un atölyesinde George, Thorpe, Thomas Smith ve diğerleri, Cartwright'ın Rawfolds Fabrikası'na yapılan saldırı hakkında ifade vermek üzere bir sonraki hafta sonu Plough Inn'e gideceği haberini tartıştılar. Onun gideceği yolu çok iyi biliyorlardı. Kimin pusuya yatacağına karar vermek için kura çektiler.

Duruşma iki saatten az sürdü. Cartwright ifadesini verdi; milis suçlamaları reddetmedi. Kardeşlerine ateş etmek istemediğini söyledi; bunun üzerine ihanet suçundan herkesin önünde 300 kırbaç cezasına çarptırıldı. Ceza okunduğunda askerin nefesi kesildi; bu bir ölüm cezasıydı. Cartwright bile hafifletilmesini istedi. Mahkeme başkanı hiçbirini kabul etmedi.

Rawfolds'a dönerken, kasabanın dışına, evlerin seyrelmeye başladığı kırlara vardığında, Cartwright hızlanmaya başladı. Atını mahmuzladığı anda atının sırtına yakın bir mesafeden bir mermi uçtu. Eğilip atının sırtına yapıştı ve yoluna dörtnala devam etti. Yolun diğer tarafından ikinci bir silah sesi duyuldu. Cartwright yara almadan kurtuldu ama artık hedefte olduğu belliydi.

Cartwright ne kadar pervasız olsa da ateş emrine uymayan milisin fabrikanın yakınında kırbaçlanmasının ne kadar kötü bir görüntü oluşturacağını çok iyi biliyordu. Cezanın başka bir yerde infaz edilmesi için uğraştı ama başarılı olamadı. Kraliyet caydırıcı olacağı için kırbaçlama cezasının halkın gözü önünde yapılmasında kararlıydı. Ancak bu olay aynı zamanda Cartwright ile emekçilere sempati duyanlara karşı uygulanan acımasız şiddet arasındaki bağlantıyı herkesin beynine kazıyacaktı. Cartwright endişlenmekte son derece haklıydı.

Kırbaçlanmayı izlemeye halktan yüzlerce kişi katılmıştı, bir o kadar asker de onların etrafını sarmıştı. Suçlu askerin gömleği çıkarıldı ve elleri bağlandı. Frank Peel'in sözlü tarih anlatısına göre, cezayı uygulayacak olan görevli kırbaçla öne çıkarken, "seyirciler hazırlıkları belirgin endişeyle izlediler". Görevli kırbacı kaldırdı:

> Kırbaç havada ıslık çalarak askerin beyaz sırtına indi ve geniş kırmızı bir çizgi oluşturdu. Çizginin altında kaslar gözle görülür şekilde titriyordu.

İşkence büyük bir ciddiyetle devam etti.

> Kırbaç tekrar tekrar havaya kalkıyor ve iniyordu. Seyirciler derinin parçalandığını, kanın yavaş yavaş aşağıya akmaya başladığını ve manzaranın kısa süre sonra dayanılmaz hale geldiğini görünce iyice dehşete düştüler. Seyirciler arasındaki çok sayıda kadın -evet kadınlar da katılmıştı- bu manzaraya daha fazla bakamadılar. En dayanıklı erkeklerin bile yüzlerinin kanı çekilmişti, dudaklarını ısırıyorlardı ve bu korkunç işkenceye maruz kalan zavallıya reva görülenler yüreklerini parçalıyordu.

Milis, bir komutanının değil, bir girişimcinin verdiği emre itaatsizlik etmişti. Cartwright, bunu sadece kasaba halkının değil, aynı zamanda işçi olan askerlerin de anlayabileceğini ve silahlarının kime hizmet için kullanıldığını sorgulamaya başlayabileceklerini biliyordu.

Kalabalığın dışında bir kargaşa oldu ve korumalarıyla çevrilmiş olan Cartwright görevliye yaklaştı. "Halk ona yol açarken yüzünü buruşturuyor, dik dik ve tehditkâr bir şekilde bakıyor ve öfkeyle mırıldanıyordu." Çoğu, av köpeğinin kına yakmak için geldiğini düşünüyordu ve görevliden kırbaçlamayı durdurmasını istediğinde çok şaşırdılar.

Görevli bir dakika dinledikten sonra kırbaçlamanın devam etmesi için işaret verdi.

> Kırbaç tekrar tekrar iniyordu. Her vuruşta adamın derisi sanki omuzlarından beline kadar sıyrılıyordu. Henüz sadece yirmi kırbaç vurulmuştu; cezanın tamamlanması için iki yüz seksen kırbaç daha vurulacaktı. Adamın bu kırbaçları yiyecek kadar yaşayamayacağı belliydi. Kadınların çığlıkları daha da yükseliyor; erkeklerin sebep olanları lanetleyen mırıldanmaları daha da artıyordu. Doktor acılar içinde kıvranan adamı muayene etti ve nabzını ölçtü. Öfkesi iyice kabaran kalabalık onun söyleyeceklerini duymak için daha da yakınlaştı ama taş kalpli görevli hiçbir şey söylemeden yerine geri döndü ve devam işareti verdi. Beş vuruş daha yapıldı, kalabalık çılgınca bağırmaya başladı, öfkeli haykırışlar yeri göğü inletti.

Sahne o kadar vahşi, adamın çektiği acı o kadar aşikârdı ki Cartwright kırbaçlamayı durdurmak için tekrar öne çıktı. Eğer askerler bu adamı fabrikasının önünde, Cartwright da oradayken öldürecek olurlarsa, kimbilir, belki de onu savunacak kimse de kalmayacağı için daha da öfkeli saldırganlarla karşılaşacaktı. Devletin görevlisi nihayet insafa geldi. Milisi nihayet çözdüklerinde, zavallı adamın "bilinci kapanmıştı, neredeyse baygındı", sırtı kanlar içindeydi.

Kısa bir süre sonra Cartwright, bileylenmesi için Huddersfield'deki demirciye gönderdiği on üç makasın parçalandığı haberini aldı.

GRAVENER HENSON

Nisan 1812

Gravener Henson ve Dokumacılar Komitesinin meclise sunmaya hazır landığı yasa tasarısının amacı çok açıktı: gözükara makine sahiplerinin aşırılıklarını dizginlemek ve dokumacılık sektörünü bütün emekçiler için istikrara kavuşturmak. Amaç çok açıktı. Luddist isyanına desteğin yaygın olduğu bir dönemde çok da kabul gördü.

Yorkshire'da makine parçalama olayları zirve yaparken Nottingham'daki saldırılar azalmıştı. Dokumacılar yasal reform için örgütlenirken bu orta çağ kentine huzursuz bir sessizlik çökmüştü. Henson son birkaç ayını Midlands'daki temsilcilerle görüşerek, taslağın içeriğini oluşturarak ve tasarıyı Londra'daki parlamentoya getirmek için bir strateji hazırlayarak geçirmişti. Bu çaba bölgedeki çorapçılar, dantelciler, dokumacılar ve zanaatkârlar tarafından destekleniyordu. Henson da destek ve imza toplamak için hiç durmadan çalışıyordu.

Sonuçta şöyle bir yasa tasarısı ortaya çıktı: "Örgü ve dokumacılık sek töründe ve bu sektörde çalışanlara yapılan ödemelerde yaşanan do landırıcılık ve suiistimallerin önlenmesi." Akılda kalıcı ve başlığına sadık kalan tasarıydı. Hazırlayanların beklentisine göre yasa, esnafın itibarını zedeleyen, fiyatları düşüren ve tüketicileri kandıran ucuz ve düşük kaliteli malları yasaklayacaktı. İşçilere ve tüccarlara adil bir üc ret ödenmesini sağlamak için bir dizi dokuma ürünü için asgari fiyatla belirleyecek ve patronların ödemeleri takas ya da ürünle yapmaların yasaklayacaktı.

19 Nisan'da Leicester'a varan Henson, burada Londra'daki politikacılara göstermek üzere sektörün ürünlerinden örnekler toplamaya ve oradaki örücüler örgütüyle görüşerek katkı ve destek talep etmeye başladı. Nottingham'daki Sir Isaac Newton barında bulunan komite merkezine kaydettiği ilerlemeyle ilgili mektuplar yazdı. Gravener, eline geçen her iyi kumaş parçasını ve bunların nasıl üretildiğine dair verileri titizlikle bir araya getiriyordu. Tasarıyı desteklemek için binlerce imza topluyordu. Titiz çabaları o gün gönderdiği mektuba da yansımıştı:

> Kırmızı Kitabı gönderirken, Blackner'ın[14] elindeki Kanıt Tutanaklarını da gönderin; Ham ve işlenmiş her tür çapraz örgü örneğini elde etmeye çalışın; Tek ipli pamuktan yapılmış pamuk çorapları, hafif ipekli çorapları, kalın ipekli külotlu çorapları, Bay Tutin'den Alliotts pantolonlarını, çift düğüm tablolarını eklemeyi unutmayın. Elinizdeki Alman tezgâhlarının sayısını, üretilecek pamuklu ve ipekli külotlu çorapların miktarını da bildirin. Tezgâhları ne kadar süredir kullandığınızı ve mümkünse orijinal fiyatlarını belirtin. York Street'te Woods'taki ipek dokuma tezgâhlarını da sayın ve Bay Columbell'e gönderin. O da aynısını yapsın ve bize tablo halinde göndersin.

Umutsuzca barışçıl çözümler arayan dokumacılar sadece Henson ve Dokumacılar Birliği'nden ibaret değildi. 24 Nisan'da Lancashire'daki seksen bin pamuklu dokumacısı da bir dilekçeye imza atmış ve Naip Prens'ten yardım talebinde bulunmuştu.

Dokumacılar şöyle yazmıştı: "Bir zamanlar refah içinde yaşayan bu bölgedeki yoksul imalatçıların benzersiz ve giderek artan acılarına majestelerinin dikkatini çekmeyi vazgeçilmez bir görev olarak görüyoruz. Majestelerinin her zaman savunduğu hayırsever, özgürlükçü ve anayasal ilkeleri bildiğimizden, majestelerinin tebaasından herhangi bir sınıfın şikâyetlerine kulak tıkamayacağını umuyoruz." Çok sayıda dokumacının "Fransa ile savaşın başlamasından önce kazandıklarının dörtte birinden daha azına çalıştıklarına ve o günden beri hayat pahalılığının neredeyse iki katına çıktığına" dikkat çektiler. Devletten doğrudan yardım ya da yasal bir düzenleme talep ediyorlardı. Dokumacıların "Solgun ve açlıktan avurtları birbirine yapmış yüzlerini, bakımsız ve yırtık pırtık giysilerini, tamtakır kalan evlerini, yarı aç yarı çıplak

14 John Blackner bir yazar, editör, tarihçi ve Nottingham Review'u yönetmeye devam eden Luddist sempatizanı olarak suçlanmıştır.

çocuklarının ekmek için ağladıklarını ya da sadaka için kapı kapı dolaşıp dilendiklerini" anlatıyorlardı.

Henson'ın yaklaşımı daha proaktifti. Rakamlar ve örneklerle dolu tam saha presiyle, Naip Prense ve bakanlarına İngiltere'nin dokuma sektörünün ne kadar tekil olduğunu, içinde bulunduğu vahim durumu ve tam olarak nasıl iyileştirilebileceğini gösterecekti. Bir de bu girişimi kaç bin kişinin desteklediğini. Henson'ın dilekçesini imzalayanların sayısı şu anda on binin üzerindeydi ve bu sayıya çok sayıda atölye sahibi ve çorap imalatçısı da dahildi. Tasarının ana hatlarının çizilmesi ve mecliste lobi faaliyetlerinde bulunarak Avam Kamarası'nda ele alınmasını sağlayacak bir planın hazırlanmasıyla birlikte Henson, Nottingham'daki komiteye metnin dağıtılması ve kampanya için fon toplanması talimatını verdi:

> Leicester Komitesi'ne yasa tasarımız için bir miktar üyelik formu gönderin. Kasaba halkını toplayın. Genelgeleri Derby ve Nottingham'daki dostlarımıza yönlendirin; adını belirttiğim dostlarımıza Komite Defterinin kopyalarını gönderin; Southwell, Derby ve Mansfield'e ve hemen hemen her köye yeterli miktarda genelge gönderin ki halka dağıtabilsinler.

Henson ertesi gün Londra'ya gidecekti.

LADY LUDD

İlkbahar ve Yaz 1812

Rawfolds Fabrikası savaşı çok üzücü bir yenilgiydi ama Luddistler yılmadılar. Aslında bu büyük hezimet İngiltere'deki binlerce güvencesiz işçinin öfkesini daha da körüklemiş olabilir. Bir sonraki hafta, makinelere, fabrika sahiplerine ve fabrikalarına yönelik saldırılar yağmur gibi yağmaya başladı. Hatta gıda isyanları bile patlak verdi.

Rawfolds'a yapılan saldırıdan sadece üç gün sonra, Lancashire'daki pamuklu dokuma kenti Stockport'ta tamamen farklı bir ayaklanma olayı daha yaşandı. Buradaki fabrika sahipleri ücretleri artırma vaadinde bulunmayı "bir eğlence haline getirmişlerdi"; sonunda dokumacıların sabırları taştı. Binlerce insan sokaklara döküldü ve kendilerine yalan söyleyen girişimcileri hedef aldı. Şehirdeki en büyük fabrikanın sahibinin malikânesine akın ettiler ve tüm camlarını kırdılar. Sonra bir sonrakine geçtiler. En büyük gruplardan bazıları, kendilerine "Komutan Ludd'un hanımları" diyen kadın kılığındaki erkekler tarafından yönetiliyordu.

Bu, o dönem için radikal bir cinsiyet dönüşümüydü, ancak Luddist eylemlerde nadir değildi. Aslında bu uygulama, ayaklanmaların en kalıcı imgelerinden birine öncülük etti. Luddistlerin o dönemden günümüze ulaşan en ünlü tasviri, uzakta bir fabrika yanarken takipçilerini savaşa çağıran kadın giysili, dev bir erkek resmidir.

Çok uzun zamandır kadınlar tarafından yapılan dokuma işleri yani pamuk ve yünün eğirilmesi ve taranarak iplik haline getirilmesi, Luddist-

lerin ortaya çıkışından onlarca yıl önce otomatikleştirilmişti. Bu otomasyona karşı da -daha az görünür olsa da- direnilmişti. İplik eğirme makinesinin mucidi James Hargreaves'in evine, 1760'lar gibi erken bir tarihte saldırı düzenlenmişti. Richard Arkwright da o kadar dirençle karşılaşmıştı ki dinmeyen saldırılardan kaçmak için Manchester'da kurmayı planladığı fabrikayı East Midlands'a taşımıştı. İplikçilik hane gelirine önemli bir katkı sağlamaktaydı ve otomasyona geçilmesi ailelerin refah ve istikrarına ciddi bir darbe vurdu. Bu da unutulmadı.

"Luddistlerin Lideri" İlk kez Mayıs 1812'de yayınlanan, Luddistlerin günümüze ulaşan nadir bir çağdaş illüstrasyonu

Luddist liderlerin, makineleşmeye karşı mücadelelerinde kadın kıyafetleri giymiş olmaları, geçim kaynaklarını kaybetmiş olan iplikçilerle dayanışma içinde oldukları şeklinde yorumlanmaktadır. Kadın kıyafetleri aynı zamanda bir kılık değiştirme işlevi görüyordu. Bu protestolarda halkın güç gösterisinin ataerkil normlara meydan okuyabileceği ve karşı koyabileceği yönündeki umut duygusunu yansıtıyordu. Dokumacılık, örücülük ve kırpıcılık erkeklerin egemen olduğu meslekler olsa da Luddistlerin bir kısmı ve sempatizanlarının çoğu kadındı. Kadınların gece baskınlarına katılmış olması pek olası değildir. Ancak hareket genişlemeye başlamıştı ve kadınlar protestolara öncülük ediyor, gıda isyanları düzenliyor ve Luddist davayı yayıyorlardı.

30 Nisan'da Manchester'daki bir pamuk fabrikasının sahibi, Eliza Ludd imzalı bir mektup aldı. Mektup, Luddistlerin en etkili mektuplarından biridir ve devam etmekte olan ayaklanmayı, Amerika'daki kolonilerinin bağımsızlığı ile sonuçlanan Amerikan Devrimi ile karşı-

laştırmaktadır. "Şüphesiz Amerika'nın siyasi tarihini iyi biliyorsunuzdur" diye başlayan mektupta, "eğer öyleyse, İngiliz Kolonilerinin bağımsızlıklarını silah zoruyla elde ettikleri o görkemli ruhu doğuranın bakanlıkların zorbalığı olduğunu da kabul etmelisiniz" yazmaktadır. Yazar, "oluk oluk akan, İngiliz kanı" için üzüntüsünü belirtiyor ve girişimcilerin makinelerini durdurması için yalvarıyor. "Sizi şu anki görevinizden ayrılmaya, kılıcınızı bırakmaya ve ezilenlerin dostu olmaya ikna etmeme izin verin. Çünkü kutsal özgürlük davasına bir saman çöpüyle bile karşı duran kişi lanetlidir."

Tarihçiler Malcolm Thomis ve Jennifer Grimmett, kadınların doğrudan makine kırma eylemlerine katıldığına dair bilinen çok az örnek olduğunu, ancak "1812'deki karışıklıklar sırasında kadınların çok öne çıkmaya devam ettiğini" yazmıştır.

> Manchester ve Macclesfield'deki pazar yerlerindeki olaylara liderlik ettiler. Ağustos ayındaki Sheffield gıda isyanlarına katılan "zavallı kandırılmış yaratıkların" esas olarak kadınlar tarafından yönlendirildiği söylenmektedir. Daha sonra Nottingham'daki gıda isyanları sırasında, saldıran gruplardan birinin başında oturduğu sandalyesinden emirler veren ve Leydi Ludd denilen bir kadın vardı. Benzer bir durum Leeds'de de yaşanmıştı. ... Orada da kadın ve erkeklerden oluşan bir grup, Leydi Ludd adında bir kadın tarafından yönetilmiş ve sokaklarda dolaşarak lokantalara ve fabrika binalarına saldırmıştı.

Lancashire'da Komutan Ludd'un hanımları "erkek, kadın ve erkek çocuklardan oluşan bir kalabalığı Stockport'un pazar alanına doğru yürütmüş, gıda mağazalarını tahrip etmiş, ekmek ve patates fiyatlarını yeniden belirlemişti." Kalabalık çok öfkeli ve acımasızdı; bir fabrika sahibi dokuma tezgâhlarını korumak için dışarı çıkınca anında dövüldü ve şehir dışına sürüldü.

Bir başka hedef de buharla çalışan otomatik dokuma tezgâhlarıyla dolu fabrikasına haftalar önce ateş açılan büyük teknoloji girişimcisi John Goodair'di. Karısı kalabalığı görünce eşyalarını toplayıp kaçtı. Goodair, belki de esen rüzgârın yönünü sezmiş olacak ki, çoktan Londra'ya varmıştı. Komutan Ludd'un eşleri ve peşlerinden gelenler, otomatik dokuma tezgâhlarıyla dolu fabrikayı yerle bir etti.

AYAKLANMA

Ned ve B

Nisan 1812

Rawfolds'daki ölümleri izleyen günlerde, bir albay üstlerine gönderdiği raporda, "Her kapıda 'Masumların kanlarının intikamı alınacak' yazıyor," diye yazmıştı. Hoşnutsuzluğun başkenti, yerli Luddistlerin ölümünü hiç iyi karşılamamıştı. Huddersfield'in dört bir yanındaki kapılara asılan tehditkâr yazılara ek olarak korkutucu bir mesaj içeren el ilanları da basılmıştı: "Masumların kanı intikam diye haykırıyor. Ya şimdi ya da asla."

Albay sözlerini "Bölge çok gergin," diye bitirmişti. Bu ifade durumu anlatmakta çok hafif kalıyordu.

Luddistler daha fazla fabrikaya girdi ve daha fazla makineyi, dokuma tezgâhını ve makası tahrip ettiler.

Yüzlerce silahlı erkek ve kadın bir ambara girerek içerideki et ve unu çaldı. Ordu müdahale etti ve "çoğu genç kız" olan kırk kişiyi tutukladı. İçinde harman makinesi bulunan bir ahır ateşe verildi. Bolton'da bir iplik fabrikası ateşe verildi. Gün geçtikçe daha çok makine parçalandı.

Gizli işçi toplulukları ve yasadışı esnaf grupları geceleri bir araya geliyordu. Casus B, Lancashire'daki toplantıların çoğuna katıldı ve Fletcher'a (o da Ryder'a) 1 Mayıs'ta "genel bir ayaklanma" planlandığını ve yarım milyon insanın devrime hazır olduğunu bildirdi.

Gıda isyanları sanayileşmenin merkezi olan Manchester ve çevresini kasıp kavurdu. Dokumacılar, Luddistler, protestocu gruplar, öfke-

li zanaatkârlar ve çaresizlik içindeki yoksullar sokaklara döküldü ve otomatik indirim olarak bilinen olayları başlattılar. Kadınlar dükkân sahiplerini ve gıda tedarikçilerini doğrudan soymak yerine pazarları bastı ve malların adil bir fiyattan satılmasını talep etti. Başka yerlerde, kalabalıklar panjurları indirilmiş dükkânlara girerek buradaki yiyecekleri arkadaşlarına dağıttı. Yiyecek dağıtımına yardım eden yaşlı bir adam şapkasına "Komutan Ludd" yazmıştı.

Rawfolds çatışmasından sadece bir hafta sonra, bu öfke Manchester'ın sadece beş mil dışındaki Middleton'da tek bir hedefe, Daniel Burton'a ait bir fabrikaya yöneldi. O ve oğulları hoşnutsuzluğun arttığını biliyorlardı. Fabrikaları kömürle çalışan dokuma tezgâhlarıyla doluydu. Bu yüzden ve söylendiğine göre Cartwright'ın girişiminden de ilham aldıkları için Burtonlar, elli civarında adamı silahlandırmış ve onlara atış eğitimi vermişti. Burtonlar da savaşa hazırdı.

Sonraki iki gün boyunca, yoksulların öfkesi ve ıstırabı ile silahlı ve artık iyice cesaretlenmiş olan fabrikatörler karşı karşıya geldi.

Binlerce gıda isyancısı, Burton Fabrikası'nın önünde toplanan dokumacılar, sıradan kasaba halkı ve Luddistlerle birleşti.

Çoğu silah taşımıyordu, sadece "sırık ve sopalar" vardı, ancak aralarından biri tabancayla havaya ateş ederek işaret verdi. Kalabalık fabrikaya girmek için ilerlediğinde Burton'ın adamları onları korkutmak için kurusıkı silahlarla ateş açtılar. Kalabalık bunların gerçek mühimmat olmadığını anladı ve tekrar fabrikaya hücum etti.

"Eğer bu fabrikaya saldırmaya cüret ederseniz, size silahla karşı koyacağım" diye bağırdı Daniel Burton. Lancashire'da yaşayan ve o gün orada bulunan dokumacı, reformcu ve yazar Samuel Bamford'a göre, kalabalık "taş atmaya ve sopa kullanmaya devam etti".

Burton ve hizmetkârları ateş açtı

Beş kişi öldürüldü. Biri on altı yaşında bir çocuktu. On sekiz kişi de yaralandı. Luddistler, "kasıtlı cinayet olarak gördükleri bu olayın cezası olarak Burton'ın evini yakacaklarına yemin ederek" kaçtılar.

Ertesi gün Luddistler yeniden toparlandı ve daha da büyük bir güçle Middleton'a geri döndüler. Bu sefer silahlar, tırpanlar, kılıçlar ve dirgenlerle silahlanmışlardı.

Bazı gruplar doğrudan fabrikaya gitmek yerine ayrıldılar. Bir grup, terk edilmiş olduğunu bildikleri Burton'ların malikânesine yöneldi ve evi yağmaladı. Bamford, genç isyancıların "konserve kavanozlarını yaladıklarını" ve şeker topaklarını yediklerini anlatıyor. İçerideki her mobilyayı kırdılar. Daha sonra, yerel yaşlı bir dokumacının iki kızı, Clem ve Nan yönetimi devraldı.

Birisi, "Hadi şu işi bitirelim," dedi. Yerde duran bir bezi için için yanan şöminede tutuşturdular ve alevlenmiş bezi kanepenin üzerine attılar. Yarım saat sonra, "tüm binada yanmamış ne bir kiriş ne de bir tahta kalmıştı".

Luddistler aynı şeyi Burton'ların diğer üç önde gelen destekçisine de yaptılar. Mobilyaları sokağa yığıp ateşe verdiler.

Leeds Mercury'de bildirildiği üzere General Ludd'un kendisi de ortaya çıktı:

> Yüz ila iki yüz kişiden oluşan, bazıları sabit süngülü tüfeklerle, diğerleri ise madenci kazmalarıyla silahlanmış bir grup, askeri bir düzen içinde köye girdi ve isyancılara katıldı. Silahlı haydutların başında ünlü Komutan Ludd'u temsil eden samandan yapılmış bir korkuluk taşınıyordu, en önde de bir tür kızıl bayrak taşıyan birisi vardı.

İsyancılar otomatik tezgâhları yok etmek için yeni bir saldırı girişiminde bulunmak üzere fabrikada toplanırken, İskoç Kraliyet birlikleri de yetişti ve fabrikayı savunmak için kiralanmış adamlara katılarak kalabalığı dağıtmak üzere harekete geçti.

Ortalık kan gölüne döndü. Silahlı işçilerden bazıları daha yüksek bir yere çekildiler ve fabrikayı koruyan askerlere ateş açtılar. Ateşe karşılık veren askerler işçileri kısa sürede etkisiz hale getirdi. İşçilerin cansız bedenleri birer birer yere düşmeye başladı. Bamford olanları şöyle anlatmaktadır, "Oldham'lı John Nield kaçmaya çalışırken askerler tarafından çeşitli yerlerinden vuruldu. Bir başkası da Tonge Lane yakınlarında vuruldu ve ölüme terk edildi. Evinin penceresinden bakan bir kadına da bir asker ateş etti. Kurşun kadının koluna saplandı."

Yaşanan tüm katliamlara rağmen, bir cinayet Bamford'u diğer hepsinden daha fazla öfkelendirmişti. Bunu şöyle anlattı: "Yaşlı bir adamı vuran bir milis çavuşunu sonsuza kadar lanetledik." Johnson adındaki

adam gün boyunca çatışmanın yakınında bile bulunmamıştı. Yaşanan şiddet olaylarının bitmesini evde ailesiyle birlikte mutfakta bira içerek beklemişti. Akşam karanlığı çöktüğünde ve ortalık sessizleştiğinde, ayaklanmaların sona erdiğini düşünmüş ve yürüyüşe çıkmıştı. Bir kilisenin dışındaki mezarlıkta durmuş, elleri cebinde bir mezar taşının üzerindeki yazıyı okuyormuş. Onu gören özel milis kuvvetlerinden bir çavuş, "Tek dizinin üzerine çöküp nişan almış, ateş etmiş, boynundan giren mermi yaşlı adamı öldürmüştü".

İki gün süren şiddet olaylarında ölenlerin sayısı belli değildir. Bir gazete on iki sivilin öldürüldüğünü bildirirken, bir diğeri ölü sayısının otuza kadar çıkabileceğini belirtmiştir. Bu olay, tarihçiler tarafından "Birleşik Krallık tarihindeki en kanlı ve uzun süreli iç isyan örneklerinden biri" olarak nitelendirilmektedir.

Yıkım ve katliamın ardından, olayların odağında yer alan kömürle çalışan fabrikanın sahipleri kısa bir açıklama yayınladı: "D. Burton ve Oğulları artık dokuma tezgâhlarını çalıştırmamaya karar vermiştir."

Dört yüz işçiyi işten çıkardılar ve fabrikayı kapattılar.

Tüm bunlar, B gibi casusların çizdiği yaklaşan devrim tablosuna çok güzel uyuyordu: giderek artan eylemler, cüretkârlık, zirveye ulaşan şiddet ve askeri makamlara açıktan meydan okumalar...

Yine de hedefler hâlâ otomatik makinelerle dolu fabrikalar, bunlardan elde edilen kârlarla inşa edilen evler ya da yiyecek depolayan veya dağıtan yerlerdi. En şiddetli olduğu zamanlarda bile Luddistler sadece eşitsizliğe neden olan araçlara saldırıyorlardı; onlar sadece ellerindeki araçlarla dengeyi sağlamaya çalışıyorlardı.

24 Nisan'da, kargılar, tırpanlar ve büyük sopalarla silahlanmış elli Luddist, Manchester'ın hemen dışındaki Westhoughton'a, iki yüz otomatik dokuma tezgâhı barındıran ve yaklaşık bin işçinin işine son verilen bir fabrikaya doğru ilerlemeye başladı. Aynı milis muhafızlar, böyle bir eylemden korkarak kaçmışlardı. Fabrika sahibi de orduyu harekete geçirmek için oradan ayrılmıştı. Giderken kafilenin fabrikasına doğru yöneldiğini gördü.

Luddistler içeri girmek için camları kırdılar, bir meşale getirdiler ve tezgâhlardaki kumaşları tutuşturdular. Birkaç dakika içinde tüm bina

alevler içinde kaldı. Burton ve oğulları gibi, bu fabrikanın sahipleri de kasabayı bir daha dönmemek üzere terk ettiler.

İster otomatik kumaş dokuma makineleri ister nükleer enerji santralleri ya da çağdaş yüz tanıma teknolojisi olsun, karşı konulan teknolojiler zamanla unutulabilir. Fakat hep hatırda tutulması gereken bir şey vardır ki o da ister siyasetle ister zorla olsun "Hayır"ın her zaman bir seçenek olduğudur.

Otomatik dokuma tezgâhları sonraki otuz yıl boyunca West Houghton'a geri dönemedi.

GEORGE MELLOR

Nisan 1812

Eğer George Mellor olsaydınız, yani genç, azimli, adalet bekleyen, kendinizin ve akranlarınızın geleceğini korumak için verilen mücadelede lider olarak görülen biri olsaydınız, ne yapardınız?

Topraklarınızın çitlerle çevrilmesini ve zenginlere peşkeş çekilmesini izlediniz. Mesleğinizi bitireceği belli olan makinelerin fabrikalara yerleştirmesini izlediniz. Her gün gördüğünüz insanların açlık ve sefalet içinde kıvrandığı bir zamanda bu makinelerin çalıştırılmasını izlediniz. Çalışan yoksullara umut veren güçlü bir tepki örgütlediniz. Sizi bu mücadelede takip eden ve destek veren arkadaşlarınızın ve meslektaşlarınızın saygısını kazandınız. Ama şimdi onların toprağa düşüp ölmelerini izliyorsunuz.

George Mellor'un Luddist ordusu bir süre yenilmez gibi görünmüştü. Yirmili yaşlarının başındaki bir kişi, özellikle de öfkeli ve haklıysa, harekete geçmeden önce bunun sonuçlarının ne olacağını her zaman tam olarak kavrayamaz. Bu bedelin ağır yükü şimdi üzerine çökmüş ve onu eziyordu. Keşke daha önce de öfkelenmiş olsaydı. Mellor'ın iri yarı ve güçlü vücudu Huddersfield sokaklarında dolaşırken görülmüştü. Bileğinde, yakında tamamen makinelere geçecek olan becerisini öğrenirken vücuduna işlenen ve elini at toynağına çeviren yaranın izlerini taşıyordu. O artık eskimişliği temsil ediyordu. Yol haritalarında son umut olarak gördükleri yol da haritadan zorla silinmişti.

Rawfolds Fabrikası'ndaki başarısızlıktan sonra George adeta çıldırdı, kendini kaybetti ve öfkeyle doldu. Frank Peel'in sözlü tarih çalışma-

sında anlattığına göre George'un duyguları "Luddist olmaya bizzat ikna ettiği ölen arkadaşı Booth'un kontrolüne geçmişti". Booth'un ölümünden sonra, liderliğini yaptığı baskında George "dengesini tamamen kaybetmiş gibiydi. Yeni makineleri kullanan patronlara karşı her geçen gün daha da öfkeleniyordu ve zihni hep makineleri yok edecek, sahiplerine de zarar verecek planlar yapmakla meşguldü". Çok hasta görünüyordu.

Peel, "Booth onu dizginliyordu ve çok faydalı bir etkisi oluyordu ama artık yoktu, ölmüştü," diye yazdı.

> Mellor'un aklı fikri kendi sınıfının uğradığı haksızlıklardaydı. İş arkadaşlarıyla yaptığı sohbetlerde de sadece bunların intikamını nasıl alacağını anlatıyordu. Ruhunda kopan fırtınaları dışarıdan görmek mümkündü. Son zamanlarda umursamaz ve paspal görüntü sergilemeye başlamıştı; yanakları solgunlaşmış, alnı kırış kırış olmuş ve kan çanağına dönmüş gözleri sadece yere bakar olmuştu."[15]

Gelecek fabrikaların dünyasını dokuyordu ve zorla durdurmak imkânsızdı. Gelenekler, kurallar ve içinde büyüdüğü kültür tarafından yönetilen bir hayat adeta duman gibi dağılmıştı. Onun yerine gelen de başkalarının makinelerinin emrinde çalışma ihtimali; işinizi, emeğinizi ve kimliğinizi ortadan kaldırma gücüne sahip teknolojiydi. Algoritmayı bir sonraki adımda nasıl değiştireceklerini ve sizin ona nasıl hizmet etmeniz gerektiğini tahmin etmekle geçecek bir hayat beklentisi.

George bir gün Horsfall'un Marsden'deki fabrikasının yakınlarında tek başına yürürken, iş bulamayan bir kırpıcının karısıyla karşılaştı.

Kadını tanımıyordu ama kadın hıçkıra hıçkıra ağlıyordu ve soluk soluğa kalmıştı. George durup ne olduğunu sordu. *Ben o' Bill's*'te anlatılan hikâyeye göre, kocası o kadar uzun süredir işsizmiş ki karınlarını doyuracak bir yol bulamamış. Üstelik kadın da daha yeni bir kız bebek doğurmuştu.[16]

---

15 Frank Peel, *The Risings of the Luddites*

16 Bu olağanüstü hikâyenin kaynağı *Ben o' Bill's* olduğu için şüpheyle yaklaşmak gerekir, ancak Luddist efsanenin bir parçası haline gelmiştir.

Anne çok yetersiz beslendiğinden sütü gelmiyordu. Bebeğe inek sütü vermeyi denemişlerdi ama işe yaramamıştı; bebek açlıktan ölmüştü.

Luddist söylenceye göre, annesi açlıktan ölen bebeği bir battaniyeye sarmış, göğsüne yapıştırmış ve hıçkıra hıçkıra ağlıyormuş. George onu teselli etmeye çalışırken Horsfall da atla fabrikasına gidiyormuş. Daha sonra neler olduğunu bilmediğini söylese de George ölü bebeği eline alıp yolun ortasına çıkmış.

Horsfall ona yoldan çekilmesi için bağırmış. George kararlı bir şekilde durmuş.

"Yaptığın işe bak, William Horsfall; yaptığın işe bak ve sevin," diye bağırıp minik cesedi kaldırıp neredeyse Horsefall'ın gözüne sokmuş. At şaha kalkmış ve George Horsfall'ın gözlerinde bir "şaşkınlık" belirmiş.

At şaha kalkarken, Horsfall da kırbacını kaldırıp George'un yüzüne indirmiş.

Horsfall bunu yaparken, "Çekil yolumdan," deyip atını mahmuzlamış ve bağırmış "Seni mimledim, George Mellor. Seni mimledim. Kim olduğunu ve neler yaptığını biliyorum".

NED LUDD

Nisan 1812

Luddist avı başlamıştı. Huddersfield'de Joseph Radcliffe liderliğindeki yetkililer, Cartwright'ın fabrikasına yapılan saldırıya katılan herkesi bulmak için geniş çaplı bir soruşturma başlatmışlardı. Rawfolds'tan kurtulanlar, yakalanmamak için çoktan şehir dışına kaçmaya başlamıştı. Ben Bamforth gibi bazı kişiler ise yaraları iyileşirken gizleniyordu. Bazı Luddistler davayı umutsuz veya çok riskli gördükleri ya da her ikisini birden düşündükleri mücadeleden vazgeçmişlerdi. Diğerleri ise her zamanki gibi öfkeli ve umutsuzdu.

Radcliffe hepsinin peşine düştü. İlk umut verici ipuçlarından birini James Haigh adında bir adamı sorguladığında elde etti. Yargıç, Haigh'in omzundaki ciddi ve açıklanamayan bir yara nedeniyle doktora gittiği duyumunu aldı. Haigh, Radcliffe'e kayadan düştüğünü söyledi, ancak hakim buna inanmadı ve adamı gözaltına alıp sorguladı. Sonuçta elinde hiçbir kanıt olmadığından onu serbest bırakmak zorunda kaldı.

Her yerde paranoya ve öfke hâkimdi. Bazı Luddistler tehdit edildiklerinde en az onlara zulmedenler kadar zalimleşiyorlardı. Luddistleri ihbar ettiği sanılan Betty Armstrong adlı bir kadın Joseph Radcliffe'in ofisinden çıktıktan sonra o kadar kötü dövülmüştü ki kafatası kırılmıştı.

Radcliffe'in kendisi de ölüm tehditleri almıştı. O da B gibi, ordu daha kararlı davranmazsa işlerin daha da kötüye gideceğine inanıyordu (Londra'da Richard Ryder bildiği tek yöntemle karşılık vermeye devam ediyordu. Olayları bastırmada kullanılan kuvvetleri artırıyor, ar-

tık ölüm cezasını gerektiren suçlar listesini "kanunlara aykırı yemin etme" ile birlikte mülke zarar verme ve hırsızlığı da kapsayacak şekilde genişletmeye çalışıyordu). Radcliffe, otomasyonun nihai sonucuna dair bir öngörü ve intikam sözü içeren değişik bir mektup aldı:

"Bu makinelere izin verilmeye devam edilirse, önlenmesini yürekten dilediğim bir İç Savaş muhtemelen kaçınılmaz olacaktır " diyordu. Yazar, "Gözetim ve Koruma Yasası"nın kaldırılması gibi bazı önlemler derhal alınmadığı takdirde, halka zulmedenlerden başlayacak "büyük bir yıkımın" yakın olduğu uyarısında bulunuyordu. Bu bir tehdit mektubuydu. Mektupta, Huddersfield'de büyük fabrikatörlerden olan Bay Atkinson ve Bay William Horsfall'un, "yakında ölüler arasına karışacağı, öbür dünyada kurulacak mahkemeye çıkarılacakları, herkesi canları bedenlerindeyken yaptıkları işlere göre yargılayacak olan Tanrı'nın önünde hesap verecekleri" tehdidi yer alıyordu. Çünkü "İsa onların niyetlerini biliyordu ve onlara kendi içinde bölünmüş her krallık yıkıma uğrar; kendi içinde bölünmüş hiçbir şehir ya da ev ayakta kalamaz, demişti."

"Kendi içinde bölünmüş bir şehir ya da ev ayakta kalamaz." Bu tehditten öte bir şeydi, kutsallık atfedilen çok büyük bir savaşın yaklaştığını haber veriyordu: Horsfall ve makineleri, eşitsizliği otomatikleştirerek krallığı kendi içinde bölüyor ve her iki tarafı da çatışmaya doğru sürüklüyordu. Bu düşünceler hiç de alışılmadık değildi: Casusların sürekli uyardığı o dehşet verici "genel ayaklanma"nın birkaç gün içinde ortaya çıkması bekleniyordu.

Hızlı sanayileşmesiyle Manchester'a rakip olacak Birmingham'da ortaya çıkan el ilanları genel tutumu yansıtıyordu. En sonuncusu bizzat Prens George'u hedef alıyordu:

Hey, sefiller daha ne kadar öğüteceksiniz
Yoksulların yüzlerini o çarklarda -
Ama günü geldi artık,
Yanınızdayım son nefesime kadar
Sizlerin, kurbanların yanında.
Daha ne kadar sürünecek
ve sürdüreceksiniz bu sefil hayatı?

Kurtulun artık, Korkmayın,
Devirin şu prensi
Avanesini, süprüntüsünü.
Uçun, uçun, çünkü güçlüdür
Gelen yardımcınız.

Prensi ve süprüntülerini devirmek... Bu dizelerde toprağı dönüştüren makinelere ya da onların efendilerine her şeyin yapılabileceğine dair gerçek bir inanç vardı.

Burton'ın Middleton'daki fabrikasına karşı ayaklanmaya müdahale eden subaylardan biri bunu açıkça ifade etti: "Eğer bölgeye daha fazla asker gönderilmezse, ayaklanmayı önlemek için değil ama bölgeyi yeniden ele geçirmek için çağrılacaklar."

WILLIAM HORSFALL

28 Nisan 1812

Horsfall, 28 Nisan 1812 Salı günü, fabrikasının ilk siyah kumaş siparişini bitirdiği gün, haftalık pazar ziyaretini yaptı. İşini bitirdikten sonra akşamın erken saatlerinde pazardan çıktı. Sokaklar işsiz dokumacılar ve dilencilerle doluydu. Muhtemelen keyfi yerindeydi.

Luddistlerin Rawfolds'daki yenilgisinden sonra, Taşkınlıkları Bastırma Komitesi'nin bir sonraki toplantısında Horsfall, Cartwright'ı fabrikasını savunurken gösterdiği "cesaret ve kararlılık" nedeniyle coşkuyla kutlamıştı.[17] Daha sonra "gerektiğinde makinelerini sonuna kadar savunmaya kararlı" olduğunu yüksek sesle ve büyük bir hararetle ifade etti."

Sadece Luddistlere değil sektördeki pek çok meslektaşına da kızgındı. Longroyd'da kesim tezgâhları üreten yerel bir demirci olan Jonathan Brook, Yüzbaşı Blunderbuss adında birinden "bir daha böyle makineler yaparsa Ned Ludd'un işyerini yakacağı ve cesedini küle çevireceği" tehdidinde bulunan bir mektup almıştı. Brook makine yapımını bıraktı ve kararını bir el ilanıyla duyurdu. Hatta sokakta karşılaştığı bir adam (belki de George Mellor) ona, eğer niyetinde samimiyse, "daha ileri gitmene gerek yok" dedi.

Horsfall bu haberi duyduğunda çok öfkelendi. Demirci ustasının çalıştığı dökümhaneye gitti. Söylendiğine göre de Brook elini uzattığında da "hayır" diyerek geriye çekildi ve "Anladığım kadarıyla bir daha kesim makinesi yapmaya cesaret edemiyorsun. Bir korkakla el sıkışmam ben," dedi.

17 Frank Peel, *The Risings of the Luddites*, 69.

Horsfall o salı gecesi, şehrin dışında iki katlı bir taş bina olan Warren House'da her zamanki içkisini içmek için saat altıya çeyrek kala durdu. Eastwood adında bir fabrikatörle birer kadeh içtikten sonra atına bindi ve taş duvarlarla çevrili Manchester yolundan evine doğru yola koyuldu.

Daha çeyrek mil bile gitmemişti ki tam önünde, sınırdaki tarlanın içine gizlenmiş iki kişi, tabancalarının namlularını duvarda önceden açtıkları deliklere soktular, sonra da yirmi metre ötede duran diğer iki kişiye işaret verdiler. Horsfall iki namlunun onu nişan aldığını görmüştü ama o daha atının dizginlerini çekemeden adamlar ateş açtılar. Horsfall'un iki kalçasına, kasığına ve karnının alt kısmına en az beş kurşun isabet etmişti.

Horsfall acı içinde "Katiller" diye bağırdı. Hava hâlâ aydınlıktı. Yolda yürüyen bir görgü tanığı ve yolun kenarında tezek toplayan iki ürkek çocuk gürültüye doğru koştu. Atını sulamakta olan Eastwood onun yanına koştu. Horsfall, Eastwood'a "Kardeşim, vuruldum," dedikten sonra bilincini kaybetti ve atının boynundan düştü. "Yaralarından seller gibi kan akıyordu" ve uyluğu korkunç bir şekilde şişmeye başlamıştı.

Horsfall, Warren Inn'e geri götürüldü ve hayatının son saatleri işkenceyi aratmayan acılar içinde geçti.

Ertesi gün her şey değişti. Horsfall, sanayi devletinin Sanayi Devrimi'ne verdiği ilk şehit olmak üzereydi.

Katiller hakkında bilinenler şöyleydi. Çok sayıda tanığın önünde "kanlı eylemi" gerçekleştirdikten sonra çiftlik boyunca epeyce yürümüşler ve sonunda Dungeon Wood (Zindan Ormanı) olarak bilinen ormanlık alana doğru koşmaya başlamışlardı. Kraliyet askerleri yaklaşık bir saat sonra gelene dek kimse onları takip etmemiş ya da aramamıştı.

Kimliklerinin bilindiğine ve korunduklarına dair bir kanı vardı. Çoğu kişi bu kişilerin Luddist olduğunu biliyordu. Horsfall da "eyerinin kolanlarına kadar Luddist kanına batacağına" söz vermişti. Tanıklar namluları çok geç fark ettiğini ve kendisini nişan alan adamları tanıdığını düşünüyordu.

Horsfall suikastçılarına "Ne istiyorsunuz? Hâlâ tatmin olmadınız mı?" diye haykırmıştı.

Leeds Mercury'nin bir sonraki baskısındaki manşet sadece iki kelimeden oluşuyordu: Korkunç Cinayet.

Gazete suikastçıları şöyle tanımlıyordu: "Birisi yaklaşık 1.80 boyunda, diğeri kısa, diğer ikisi de yaklaşık 1.70 boyunda ve oldukça zayıftılar. Hepsi koyu renkli kaba yün paltolar giymişlerdi ve işçi gibi görünüyorlardı."

Haberin kamuoyunu nasıl etkileyeceğine dair erken bir işaret olarak, *Leeds Mercury* başyazısında şunları yazmıştır

> [Horsfall'un] mülkünün bir saldırıya karşı çok iyi korunduğunu bilen Makine Kırıcılar, bu sefer onun şahsına karşı, onların sonsuza kadar lanetlenmelerine neden olacak bir suç işlemişlerdir. Bütün sırlara vakıf olan Yaratan'ın bu iğrenç suçu işleyen eli kanlı katilleri en ağır şekilde cezalandıracağından hiç kimsenin şüphesi olmasın.

Gazete, bu konuda bilgi verecek olanlara 2,000 sterlin ödül verileceğini duyurmuştu.

Haberde, Horsfall yerde atının yanında kanlar içinde yatarken, bazı kasaba sakinlerinin ona yaklaşıp yoksullara yaptığı muameleden dolayı azarladığından bahsedilmiyordu.

Victoria Dönemi'nin ünlü sanatçısı "Phiz", diğer adıyla Hablot Knight Browne tarafından William Horsfall suikastının gravürü.

İSTEMSİZ BİR MAKİNE

Charles Ball

1800'ler

Charles Ball, bataklığın iç kısımlarında kaplumbağa avlarken onu ürküten bir çan sesi duydu. Bu kadar uzakta ondan başka kimse olamazdı. Telaşa kapılarak bir su birikintisinin yanına çömeldi ve dinlemeye başladı. "Esrarengiz çanlar" sanki ona doğru yaklaşıyordu. Dehşete kapıldı; plantasyondaki evinden en az üç dört mil ötede, kaçamayacağı kadar uzaktaydı. Yakalanırsa neden bu kadar uzaklaştığını açıklayamaz ve mutlaka kırbaçlanırdı

Çanlar daha da yaklaştı ve karşısına çıkan şekil onu daha da dehşete düşürdü:

> Büyük bir ağacın arkasından, çırılçıplak, saçları keçeleşmiş ve dağınık, vahşi gözleri fır fır dönen, zayıflıktan derisi kemiklerine yapışmış, kapkara bir adamın geldiğini gördüm. Başının üzerinde üç ayaklı, bir metre yüksekliğinde, kemer şeklinde ve tepesinden üç çanın sarktığı bir şey taşıyordu.

Adamın boynuna asma kilitle tutturulmuş siyah demir bir tasma vardı. Elinde demir bir mızrak vardı, o da siyahtı. Charles gördüğü şeyin gerçek mi yoksa bir hayalet mi olduğuna karar verememişti. Belki de Araf'tan gelen bir elçiydi. Dünyaya geri gönderilen bir ölü de olabilirdi. O izlerken, "siyah hayalet yanı[n]dan geçti, suya doğru gitti ve diz çöktü."

Charles sonunun geldiğini düşündü. "Artık kendimi kaybetmiştim ve beni koruması için Tanrı'ya yüksek sesle dua etmeye başladım." Adam onun dua ettiğini duyunca irkilerek ayağa fırladı. Merhamet dilemeye başladı ve Charles'a onu efendisine geri vermemesi için yalvardı. Charles rahatladı, sonra da en başta bu kadar korktuğu için kendine şaştı. "Onu efendisine geri götürmek aklımdan bile geçmezdi. Çünkü ben kendim efendimden kurtulmak için daha çok yardıma muhtaçtım."

Charles yirmi küsur yıl kölelik yapmıştı ve çevresindeki her bilinmeyen kişiyi bir tehdit olarak görmeye şartlanmıştı çünkü çoğu kez öyle olmuştu.

Daha sonra şöyle yazacaktı: "Bir uç duygudan bir başka uç duygunun sınırlarına çok ani geçişler yapabilmemizi insanın aklı almıyor. İnsan bedeninin, kendisine farklı ve zıt dürtüler veren çevredeki nesneler tarafından çalıştırılan istemsiz bir makine olduğunu kabul etmekten başka bir açıklaması yoktur." Bu istemsiz makineyi düzeltmenin tek yolu insanın insanlığını tanımasıydı: "Bir insan sesi duyar duymaz tüm korkularım, yanan bir kömür yığınından yükselen bir kıvılcımın yok olup gitmesi gibi yok olup gitti."

Ball annesinden koparılıp satıldığında dört yaşındaydı. Maryland'deki bir çiftlikte, on iki yaşına kadar hoşgörülü bulduğu bir efendinin yanında büyüdükten sonra acımasız bir efendiye satıldı. Donanmaya kiralandı, tekrar satıldı, tekrar yer değiştirdi. Bu cehennem gibi hayatın ortasında, yakın bir plantasyonda yaşayan bir köle kadına, Judah'a âşık oldu ve evlenip küçük bir aile kurdular. Her hafta karısını ve çocuklarını ziyaret edebiliyordu. Aileleri onların sığınağıydı; adaletsiz bir dünyada bir iyilik kırıntısıydı.

Bu kırıntı çok geçmeden yok oldu. Bir sabah efendisi Charles'ı kahvaltı için eve çağırdı. Yemeğini yerken, efendisinin kapıdaki bir yabancıyla alçak sesle konuştuğunu duydu. Sonra aniden, "bu adam yanıma geldi ve beni yakamdan tutarak, onun malı olduğumu ve onunla Georgia'ya gitmem gerektiğini söyleyerek beni şiddetle sarstı. Bu sözleri duyunca, gözümün önüne karım ve çocuklarım geldi ve yüreğim parçalandı." Derhal güneye doğru yola çıkacak olan diğer köle erkek ve kadınlardan oluşan bir gruba bağlanıp zincirlendi; vedalaşmasına fırsat verilmedi.

Bu ani, travmatik ayrılışa neden olanlar bir metadan kâr elde etmek isteyen kişilerdi. Aynı meta, ülke çapında bu ailenin yaşadığına benzeyen birçok ayrılığa da neden olmuştu. Bu metanın adı pamuktu. Pamuk endüstrisi hızla büyüyordu ve uluslar ötesiydi.

Luddist ayaklanması İngiltere'de ortaya çıkmış olsa da fabrika sisteminin, otomatik teknolojilerin ve sınır tanımayan endüstriyel kapitalizmin yükselişinden zarar görenler yalnızca İngiliz kumaş işçileri değildi. Birbiriyle derinden bağlantılı olan bu sistemler hızla tüm dünyaya yayılıyordu. Gelişmekte olan endüstriyel tedarik zincirlerinin birçok noktasında, erken otomasyon teknolojisi, insafsız yenilikçilere ve patronlara işçiler üzerinde avantaj ve hâkimiyet kazanma fırsatı sundu. Bu durum büyük servet kazanılmasına, iğrenç bir sömürü düzenine ve istenmeyen korkunç sonuçlara yol açtı.

Makinenin içindeki kan olan Charles'ın tekrar tekrar köleleştirilmesine neden olan şey ırkçılık ve küresel sermayenin yükselen güçleri, plantasyon sahipleri, tüccarlar ve Manchester'lı pamuk baronlarının yönlendirdiği tarihi süreçlerin korkunç bir birleşimiydi. Bu durum, Charles gibi emekçiler için cezalandırılan aşırılıklara ve acılara yol açtı. Seçkinlerin de güçlerini pekiştirdi.

Tüm bunların en belirgin olduğu yer, köleliğin otomasyonla birleştiği ve Manchester'daki fabrikalar için hammadde üretilen Amerika'nın güney kesimiydi.

Yüzyıllar boyunca Britanya'nın başlıca geçim kaynaklarından biri yün üretimiydi. Binlerce dokumacı, zanaatkâr, tüccar, makineci ve ihracatçıdan oluşan bir ekonomik altyapı vardı. Ancak on sekizinci yüzyılın ortalarından itibaren yeni bir endüstri ortaya çıktı: pamuklu kumaş üretimi. Pamuğun önemli bir avantajı vardı: makineler pamuk liflerini yünden daha iyi işleyebiliyordu. Üretimin otomatikleştirilmesi daha kolaydı. Üstelik pamuk, İngiliz sömürge yönetimi altındaki birçok ülkede ucuza yetiştirilebiliyordu.

Pamuk 18. yüzyılın başlarında İngiltere'de küçük bir sektör durumundaydı. Fakat sonunda neredeyse durdurulamaz bir güç haline geldi. Otomatik çıkrık, su ve buhar gücüyle çalışan dokuma tezgâhları sayesinde İngiltere, pamuğu çok büyük bir hız ve ölçekte kumaşa dönüştürmeye başladı. Sanayi Devrimi'nin temellerini yün atmıştı ama onu

başlatan neredeyse tamamı köleler tarafından toplanan ve Amerika Birleşik Devletleri'nden ithal edilen pamuk oldu.

Charles'ın kaçırılıp zincire vurularak güneye gönderilmesinden sadece birkaç yıl önce, 1793 yılında Eli Whitney adında genç bir Amerikalı çırçır makinesini icat etmeseydi, makinelerin ihtiyaç duyduğu çok büyük ölçeklerdeki pamuğu kârlı bir şekilde toplamak imkânsız olurdu. Whitney, güneydeki iş dünyasını rahatsız eden bir sorunu çözerek servet kazanmak ve öğrenci borçlarını ödemek istiyordu. Tütüncülük sıkıntıdaydı ama pamuğun geleceği parlaktı. Ancak iç kesimlerde yetişen pamuğun yapışkan yeşil tohumları ve bunların neden olduğu, kullanılan kabarık beyaz lifleri ayıklamak çok zahmetliydi. Sektör darboğazdaydı.

Whitney'in makinesi bu tohumları beyaz pamuk toplarından, elle çevrilen bir manivela ya da bir atın çekmesiyle ayırıyordu. Whitney babasına şöyle yazmıştı: "Bir kişi ve bir at, eski makinelerle elli kişinin yaptığından daha fazlasını yapacak. Bu konuda bilgisi olanlar büyük bir servet kazanacağımı söylüyorlar." Whitney'in planı önce cihazın patentini almak, makineleri bizzat inşa etmek ve sonra da fabrika sahiplerinden çırçır makinesini kullanarak elde ettikleri kârın bir kısmını almaktı. Whitney, cihazının köleliğin sona ermesine yardımcı olabileceğini bile öne sürdü çünkü işçiler artık tohumları elle ayıklamak gibi zahmetli bir işi yapmak zorunda kalmayacaklardı.

Ama öyle olmadı. Tam tersine, çırçır makinesi otomatik teknolojinin ilk büyük günahlarından biri oldu. Tıpkı günümüzün nükleer bombası gibi tüm dünya için beklenmedik sonuçlar doğurdu ve felaketle sonuçlandı. Whitney'in makinesi çok yaygın bir şekilde ve izinsiz olarak kopyalandı, modifiye edildi ve mucide herhangi bir bedel ödemeye gerek görmeyen plantasyon sahipleri tarafından kullanılmaya başlandı. Pamuk çırçır makinesi o kadar iyi çalıştı ki başta çapalama ve toplama olmak üzere pamuk üretim sürecinin tüm kısımlarında çalışacak işçilere olan talebi hızla artırdı. Kölelik o dönemlerde çok tartışmalı bir kurum haline gelmişti. Kuzeyliler kaldırılmasını istiyorlardı ve gereken yasaların çıkarılmasına az kalmıştı. Fakat pamuğun yükselişi ve çırçır makinesinin yaygınlaşmasıyla birlikte kölelik bir can simidine dönüştü, ekonomi için vazgeçilmez hale geldi. Pamuk ihracatı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük endüstri oldu. Bu sektörünün

aşırı derecede güçlenmesi ve plantasyon sahiplerinin servetlerine servet katması, kölelik kurumunun yetmiş yıl daha devam etmesine katkıda bulundu.

Yüzyılın başında, Charles'ın köle kafilesiyle yürümeye zorlandığı sırada Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyindeki tarlalarda ve vadilerde şekillenmekte olan şey de buydu.

Charles Virginia'dan ayrılırken, "Tütün tarlalarının yerini pamuk tarlaları aldı," diye not almıştı. Yadkin Nehri'ni bir feribotla geçtiklerinde yeni sahipleri onlara vardıklarını söyledi. "Lancaster adında küçük bir kasabada kaldık. Bu gece kendimi Güney Carolina'da zincirler içinde bulduğumda yaşadığım duyguları asla unutmayacağım." (Kasaba adını Lancashire'a da adını veren ve İngiltere'de pamuk üretim endüstrisinin merkezi olan Lancaster Hanedanı'ndan alıyordu).

Charles yol boyunca sürekli olarak pamuğun ve onu toplayabilenlerin ne kadar değerli olduğunu duydu. Bir toprak ağası köle sahiplerine pamuğun değerinin "hiç bu kadar yüksek olmadığını, yirmi yaşın altındaki oğlanların ve kızların fiyatının şu anda servet değerinde" olduğunu söyledi. Bunun nedeni, otomatik seri üretimde bile hâlâ çok sayıda insana ihtiyaç duyulmasıydı (Aynı durum bugün de geçerlidir). BBC'nin dönem tarihçileriyle yaptığı bir ankete göre "Kölelik sanayinin değişimi ve büyümesi için hammaddeydi. Atlantik ekonomisinin büyümesiyle ihracatın büyümesi birbirlerini tamamlıyordu; örneğin üretilen pamuklu kumaşlar Afrika'ya ihraç ediliyordu. Atlantik ekonomisi, modern ekonomi tarihindeki en büyük değişimin ateşleyicisi olarak görülebilir."

Tarihçi ve sosyolog Eric Williams'a göre, "İngiliz pamuk ithalatı 1784'te 11 milyon sterlinden 1832'de 283 milyon sterline yükseldi... Yenidünya, Eli Whitney sayesinde, Eskidünya'yı kurtarmaya gelmişti ve bu sonuncu kurtarışı olmayacaktı." İhracat ve büyüme katlanarak arttı. Atlantik'in bir yakasındaki otomatik çırçır makineleri ve kölelerin emeği, diğer yakadaki dokumacılığı otomatik hale getiren fabrikaların patlayan talebini karşılıyordu. Güney Carolina'daki plantasyon sahipleri ve Manchester'daki fabrika sahipleri daha da zenginleşirken, köleler ve makineleri çalıştıran çocuklar, kadınlar ve vasıfsız işçiler giderek daha fazla zorlanıyordu. Üretim hızına ayak uydurmak için çalışma süreleri uzuyor, molalar azalıyordu. Tıpkı Williams'ın yazdığı gibi,

> 1785 yılında İngiliz pamuklu mamulleri ihracatı 1 milyon sterlini aştı; 1830 yılında ise 31 milyon sterlin oldu. Büyük Britanya'da dokunan kumaş 1796'da 20 milyon yarda iken 1830'da 347 milyona çıktı. Endüstrinin istihdam ettiği nüfus 1788'de üç yüz elli binden 1806'da sekiz yüz bine yükseldi. Manchester ve Salford'da 1820'de altmış altı, 1832'de doksan altı pamuk fabrikası vardı. Pamuk "mantar gibi insan yetiştiriyordu".

Bu arada kölelikte de büyük bir patlamaya neden oluyordu. "1790'daki ilk federal nüfus sayımında 697.897 köle sayılmıştı; 1810'da köle sayısı %70 artışla 1,2 milyona ulaşmıştı."

Atlantiğin her iki yakasındaki kârları katlama yolları birbirini etkiliyordu. Bu durum çalışma biçimlerini de değiştirdi. İngiltere'nin öncülük ettiği, vasıfsız ve çocuk işçilerin çalıştırıldığı fabrika sistemi, önce Karayip Adaları'ndaki şeker plantasyonlarında, ardından da Amerikan pamuk plantasyonlarında kullanılmaya başlandı. Köle emeğinin en acımasız şekilde kullanıldığı "sürü sistemi" geliştirildi; bu sistemde köleler bir montaj hattı oluşturur gibi gruplara ayrılıyor ve görevliler tarafından denetleniyordu. Ball, "Pamuk tarlalarındayken, aynı uçsuz bucaksız tarlada birlikte çalışan dört ya da beş yüz kişi gördüm," diye hatırlıyor. Bu sistem, kölelere en azından işlerini tamamlamaları için biraz hareket özgürlüğü tanıyan, gene korkunç ama daha az kurallı olan "görev sisteminden" bile daha acımasızdı. O kadar acımasızdı ki, Charles'ın bataklıkta karşılaştığı zincirli ve çan yüklü adam gibi insanlar, sürekli ve umutsuzca kaçmaya çalışıyordu.

Adam adının Paul olduğunu, Kongo'dan geldiğini, köle tacirleri tarafından karısından, dul annesinden ve çocuklarından koparıldığını söyledi. Biraz İngilizce öğrenmişti ama yarım yamalak konuşuyordu. Sırtındaki derin yırtıklar ve kalınlaşmış yara izleri düğümlenmiş sert bir kütleye dönüşmüştü. Paul, efendisinin kendisinden hoşlanmadığını, hiçbir neden yokken çoğu gün sebepsiz yere kırbaçladığını ve dövdüğünü, artık buna dayanamadığını anlattı. Daha önce de bu bataklıklara kaçmıştı ve yakalandığında, başına şu anda da taşıdığı cellat çanları takılmıştı.

Charles yardım etmek için elinden geleni yapacağını, eğer burada saklanabilirse, gelecek pazar günü kelepçeleri kırmak için bir aletle döneceğini söyledi Paul'e. Charles o gün bulduğu su kaplumbağalarını ve

yumurtaları bir araya getirdi, sonra kibritini Paul'ün boynundaki demire sürterek bir ateş yaktı ve akşam yemeğini pişirdi. Charles, Paul'e dayanmasını söyledi ve karanlıkta yolunu bularak Güney Carolina'daki geniş plantasyona geri döndü.

Güney Carolina kelimesi Charles, ailesi ve Maryland'deki dostları için uzun zamandır öcü gibi geliyordu. Kölelik denen cehennemin özel bir türünün kısaltması gibiydi. Güney'e ilk kez vardığında, korktuğunun başına geldiğini hemen hissetti. Yeni köle merkezini şöyle anlatıyordu: "Artık Carolina'nın en zengin çiftçilerinden birinin kölesiydim; pamuk, pirinç, çivit, mısır ve patates ekiyordu ve iki yüz altmış kölesi vardı." Plantasyonu da şöyle anlatıyordu: "Büyük bir pamuk plantasyonun nasıl olduğunu tarif etmem, diğerleri hakkında doğru bir fikir verecektir."

> Köleler için otuz sekiz kulübe vardi. On ila on iki köle bahçede ve evde çalışıyordu. "Gözetmenin evi kulübelerden yaklaşık yüz metre uzaktaydı. İki katlı küçük bir ahşap binaydı; ona bağlı bir avlusu ve bahçesi vardı... Bu küçük ev, İncil'de okuduklarımızdan daha gerçek ve daha zalim bir zorbanın meskeniydi." Bahçenin ötesinde, "her büyük pamuk plantasyonunun en belirgin figürünü oluşturan" yüksek bir bina vardı. Bu bina çırçır makinesinin ve pamuk balyalarının saklandığı yerdi.

Çoğu köle Charles gibi tarlada çalışırdı. Gözetmen, bu "sefil görünümlü sürüyü" pamuk tarlalarına götürürdü. "Aramızda tamamen giyinik olan tek kişi bile yoktu. Sürünün yarısından fazlası tamamen çıplaktı." Erkekler, kadınlar ve ergenlik çağındaki kız ve erkek çocuklar... Herkes. İlk gün sadece Charles'ın başında şapka vardı. Ama dikkat çekmemek için karısının Maryland'de kendisi için diktiği şapkayı takmamaya karar verdi.

Bu, mekanik çalışma, kontrol ve sürekli gözetim üzerine kurulu bir çalışma düzeniydi: Henüz ilk günlerinde olan fabrika sistemi aniden ve vahşi bir şekilde uç noktalara evrildi. İngiltere'deki dokumacıların, Luddistlerin ve işçilerin yaşam tarzlarını yutmasından korktukları cehennemi fabrika sistemi, en acımasız ve sadist biçimiyle Amerika Birleşik Devletleri'nde çoktan hayata geçirilmişti. Her iki durumun da itici

gücünün aynı kökten geldiği söylenemez. İngiliz emekçileri ırkçılığa ve sömürgeciliğe maruz kalmadı. Ancak eşi benzeri görülmemiş ve kârları katlayan otomatik dokuma makineleri hem Afrika'da köle ticaretinin genişlemesi hem de İngiliz dokumacıların yaşam tarzının yok edilmesi için talep yarattı.

Her iki grupta pek çok kişi direnmeye çalıştı. Onları ezen eşitsizliklerin asıl nedenini çok iyi biliyorlardı. Ancak, çektikleri acılar hiç de eşit değildi. Luddistler zor koşularda çalıştırılıyor ve açlık çekiyor olabilirlerdi; ancak sürekli fiziksel şiddete maruz kalan ve hiçbir hakkı olmayan siyahi köleler gibi ırkçılığın tahakkümü altında da yaşamıyorlardı.

Fakat Atlantik'in her iki yakasında da birbirine benzer eşitlik, intikam ve ayaklanma hayalleri kuruyorlardı.

Charles, "Beyazların ve siyahilerin yaşam koşullarında bir devrim fikri, siyahilerin dininin mihenk taşıdır," diyordu:

> Gerçekten de en azından bana öyle geliyor ki, İncil'in emirlerine tam olarak uymasa da, bu son derece doğaldır. Çünkü bu kitapta her yerde, bu dünyanın iyi şeylere fazlasıyla sahip olanların ve diğer insanların sırtından geçinip rahatlık ve lüks içinde yaşayanların, sahip oldukları nimetlerin hesabını mutlaka verecekleri ve kendilerinin yararlandığı bu nimetlerden başkalarının yararlanmasını engelledikleri için cezalandırılacakları yazıyor.

Bu pasaj, E. P. Thompson'ın İngiltere'deki mağdur işçiler hakkında yazdıklarıyla da örtüşmektedir. Thompson, "Öbür dünya inancı sadece yoksullar için bir teselli değildir. Aynı zamanda şimdiki acılar ve mağduriyetler için duygusal bir telafi işlevi de görür. Sadece alçakgönüllülerin 'ödülünü' hayal etmek değildir. Zalimlerin öbür dünyada çekecekleri eziyetleri hayal ederek onlardan bir miktar intikam almak da mümkündür" demektedir.

Charles, "Efendisinin geniş bir malikânede oturduğunu, güzel bir arabaya bindiğini ve pahalı giysiler giydiğini gören köle, onun tüm bu nimetlere sahip olmasını kendi emeğine bağlar," diyor, "oysa bir başkasının bu kadar haz ve zevke sahip olmasının nedeni olan kendisi, en temel ihtiyaçlarını karşılamaktan bile mahrumdur."

Luddistlerde de olduğu gibi, bu fikirler sadece düşüncede kalmadı. Köleler de makineleri kırarak ve sahiplerine meydan okuyarak baskılara

direndiler. Tarihçi Peter Linebaugh bunu şöyle açıklar: "Amerika'da arazilerin çitlerle çevrilmesi Kızılderili topraklarının fethi şeklinde tezahür etti. Oradaki Luddistler ise isyancı kölelerdi. Amerikan plantasyonlarında tarım aletlerinin çalışanlar tarafından tahrip edilmesi de Luddizmdir. Çünkü onlar da alet kırıyorlardı ve dokuma emekçilerinin Atlantik'te birleşmesinin parçasıydılar. Lancashire'da eğirilen ve dokunan pamuğu onlar yetiştiriyordu."

Şartlar dayanılmaz hale geldiğinde, birçoğu çalışmayı reddetti veya imtiyaz talep ettiler, gözetmenlerini ve efendilerini tehdit ettiler ve fiziksel olarak karşılık verdiler. "Düzenli olarak her zaman ve her yerde sözlü ve fiziksel çatışmalar meydana geliyordu."

1811 yılının Ocak ayında, Nottingham'da ilk Luddist eylemlerinin başlamasından hemen önce, ABD tarihinin en büyük köle isyanlarından biri bugünkü Louisiana'da patlak verdi. Mississippi Nehri boyunca uzanan şeker plantasyonlarında çalışan yüzlerce köle, çoğunlukla dikim aletleri ve baltalarla silahlanmış olarak iki gün boyunca New Orleans'a doğru yürüdü. Yürürken kendilerine taraftar topladılar, beş plantasyonu ateşe verdiler ve tam anlamıyla bir isyan başlattılar. Bu süreçte plantasyonlarda çalışan iki beyazı öldürdüler. İsyan sona erdiğinde doksan beş köle yaralanmış, öldürülmüş ya da idam edilmişti.

Ayaklananlar da makineleri kırma konusunda Luddistler kadar becerikli ve saldırgandı.

Tarihçiler John Hope Franklin ve Loren Schweninger, "Köleler rahatsızlıklarını göstermek için dikkate değer çeşitlilikte eylemlerde bulundular... Birçoğu sisteme açıkça meydan okudular" demektedir. Düzenli olarak "günlük" direnişlerde bulundular ve bunların çoğu,

> mala karşı işlenen "suçlar"dı. Köleler çitleri yıktılar, tarım aletlerine zarar verdiler, aletleri kırdılar, tekneleri ve yük arabalarını tahrip ettiler, giysileri yırttılar ve çeşitli başka yıkıcı eylemlerde bulundular. Ek binaları ve ahırları ateşe verdiler; atlara, katırlara, sığırlara ve diğer çiftlik hayvanlarına kötü davrandılar. Koyun, domuz, sığır, kümes hayvanları, para, saat, ürün, içki, tütün, un, pamuk, çivit, mısır, kilit ve anahtar altında olmayan hemen her şeyi çaldılar. Bazen anahtarları da buldular.

Bu olaylar, İngiltere'deki en büyük ülke içi işgale yol açan organize makine kırma eylemleriyle aynı yıl meydana geldi. Endüstriyel kapi-

talizmin erken ama barbarca ateşlendiği bir noktaydı. Belki de insan işçilerin seri üretim sistemlerine ve ilk endüstriyel tedarik zincirlerine boyun eğmeye zorlanmasına ve bunun her yerde büyük bir direnişle karşılanmasına şaşırmamak gerekir. Sonuç olarak her iki durumda da cezai tedbirler bu direnişi engelleyememiştir.

Bir hafta sonra Charles buluşmak için sözleştikleri açıklığa geri döndü. Ama orada kimse yoktu.

Ateş kalıntılarının çevresinde ayak izleri vardı, bir de yenmiş kurbağa ve kaplumbağa kemikleri. Ama birkaç gün önce yağan yağmurla çoğunun üstü örtülmüştü. Paul'ü aramaya başladı. Yeniden yakalanmış olduğundan endişelenirken, burnuna iğrenç bir koku geldi. Koku belki de Paul'ün yemek için öldürdüğü bataklıkta çürüyen bir buzağıdan geliyordu. Tepesinde dönüp duran "leş kargaları bulutunun" nedeni bu olmalıydı. Charles her şeye rağmen oraya doğru yürüdü.

Kokunun kaynağını gördüğünde dehşete kapıldı. Paul'ün "parçalanmış ve yırtılmış" cansız bedeni, boynu ağaç kabuğu liflerinden yapılmış bir iple bağlanmış halde bir ağaç dalına asılmıştı. Koku dayanılır gibi değildi. Ama Charles cesedin "kimliğinin şüphe götürmez olduğunu, çünkü demir tasmanın ve onları taşıyan kemerli çanların hâlâ yerinde durduğunu" görecek kadar kaldı. Görünüşe göre Paul ağacın kabuğunu soyup ip haline getirmiş, ağaca tırmanmış ve kendi kaderine atlamıştı.

Demir çanlar cesedinin hayvanlar tarafından yenmesini engellemiş ve böylece doğaya geri dönmüştü.

Charles daha sonra şöyle diyecekti: "Bir karganın üzerine indiğini ve yüzüne gaga attığını gördüm ama bu hareket çanları çaldırınca kuş uçup gitti."

BÖLÜM IV

İŞTEN YA DA ALTINDAN DAHA DEĞERLİ

BAŞBAKAN

Mayıs 1812

9 Mayıs'ta, o bahar dilden dile dolaşan bir şarkının sözleri Nottingham sokaklarına asıldı.

Hoş geldin Ned Ludd, haklıdır senin davan,
Perceval olsun hedefin;
Diyor ki yeni yasa
Ölümdür cezası makineyi kırmanın.
Bu yüzdendir öldürmesi
O rezil patronların.
Ölmelisin, yasa böyle-
Ama durma, devam et sen aslanım!
Asılsan da
Kırdığın için bir makineyi-
Durma aslanım, çıkar kılıcını kınından
Bileyle, keskinleştir-
Hazırız biz katılmaya davana
Çağır ne zaman istersen;
Akıt kirli kanını
Büyük, küçük tiranların
Bırakma bir damlasını!

Not: Cesareti olan bu yazıyı söksün,
Ve tiran muamelesi görsün.
Ned her yerdedir,
Duymak ve görmek için her şeyi.
Bir Tiran düşmanı

Başbakan Spencer Perceval'in popülist savaş ilahilerinin hedefi haline gelmesi pek de şaşırtıcı değildi. İşçi sınıfı arasında hor görülüyordu; yaygın ve kontrolsüz yoksulluktan onun yönetimi sorumlu tutuluyor, duygusuz ve temassız olarak görülüyordu. Selefi olan serbest piyasa havarisi William Pitt'in müridiydi ve yoksullaşan emekçilere hiçbir müdahalede bulunulmasını ya da yardım edilmesini desteklemiyordu. Napolyon'a karşı savaşı şiddetle sürdürdü ve bunun için Britanyalıları vergilendirdi; İçişleri Bakanlığı'nı cezalandırıcı Richard Ryder'a devretti ve sıradan vatandaşın refahıyla ilgilenmiyormuş gibi bir hava yarattı.

Din adamı Sydney Smith bir keresinde Perceval için "İnsan doğasına Hampstead Hill'in tepesinden bakıyor" -Londra'nın en zengin mahallesi- "ve kendi küçük görüş alanının ötesinde bir düşüncesi yok" diye yazmıştı.

Şubat ayında gönderilen "Ned Ludd Clerk" imzalı mektupta, Luddistlerin eylemlere başlamasının "en önemli nedeninin" Prens Naibi'nin eski Whig müttefiklerine Perceval'i iktidarda tutma kararını bildiren mektubu olduğu vurgulanıyordu.

Bu hamle Luddistlere hiçbir değişim umudu bırakmamıştı çünkü Perceval'i ülkedeki tüm sefaletin nedeni olarak görüyorlardı.

11 Mayıs günü, John Bellingham adında sıradan görünümlü bir adam Avam Kamarası'nın lobisinde bir bankta oturmuş, devlet adamlarının binaya giriş çıkışlarını izliyordu. Sonunda başbakanı fark ettiğinde ayağa kalktı, ona doğru yürüdü ve yakın mesafeden kalbine ateş etti.

Perceval "Beni vurdular!" diye bağırdı.

Bellingham yerde yatan bakanın arkasındaki banka sakince gidip oturdu ve dumanı tüten silahını dizlerinin üzerine koydu. Hiç direnmeden yakalandı ve gözaltına alındı. Perceval birkaç dakika içinde öldü. İngiltere'nin görev başında suikasta uğrayan ilk ve bugüne kadar da tek başbakanı oldu.

Bellingham daha sonra İngiltere'nin bu cinayeti bir adalet eylemi olarak alkışlayacağına inandığını söyledi. Pek de haksız sayılmazdı; olay yerinden uzaklaştırılırken etrafına bir kalabalık toplanmış ve desteklerini haykırmıştı. Onu hapishaneye götürmek üzere bindirildiği arabanın etrafını sarmışlar ve kapılarını açarak kaçmasını teşvik etmişlerdi.

Meclis üyelerinden Sir Samuel Romilly olay sırasında oradaydı. "Bu kadar alışılmadık ve ani felaket haberinin ardından kısa sürede içinde sokaklarda ve meclise giden anayolda toplanan kalabalık arasından en vahşi sevinç ve coşku ifadeleri duyuluyordu. Bu ifadelere başkalarının, özellikle de başsavcının aynı kaderi paylaşmamış olmasından duyulan üzüntü eşlik ediyordu."

William Horsfall'un öldürülmesinin üzerinden sadece iki hafta geçmişti. Perceval suikastının Luddistlerin ya da radikal Jakoben grupların işi olduğuna dair spekülasyonlar hızla yayıldı. Mayıs ayı başındaki "genel ayaklanma" ile ilgili kehanetler bir anda çok daha inandırıcı hale gelmişti. Birmingham ve Manchester arasındaki Midlands bölgesinde yer alan Wolverhampton'daki bir muhbirin Lord Granville'e gönderdiği bir mektup, olaydan sonraki havayı şöyle yansıtıyordu:

> Her ciddi ve aklı başında kişi insan dehşete düştü ama üzülerek söylemeliyim ki, oldukça farklı nitelikteki bazı insanlar, gece yarısına kadar ve günün büyük bir bölümünde silahları ateşleyerek sevinç belirtileri gösterdiler! Sokaktaki çocuklara "Meclis'teki kodaman öldü, artık ekmek yiyebiliriz!" diye bağırmayı öğretmişler. Sokaklardan geçerken kulaklarım, mağduriyet bildirileri hatta tehditlerle çınlıyor. Alt sınıflar uzun zamandır buna hazır göründüğü için yakınlarda çok ciddi bir olayın gerçekleşmesinden korkuyorum;

Tarihçi Frank Peel'in de belirttiği gibi,

> Bay Perceval'in vurulduğu ana kadar ne Rawfolds fabrikasındaki çatışmanın ne de Crossland Moor'daki suikastın faillerinin ortaya çıkaracak ipucu elde edilememişti. Avam Kamarası'nın lobisinde ateş açılmasının Luddist komplocuların işi olduğu sonucuna varmak çok normaldi. Nerdeyse bütün seçkinler bundan sonra ne olacağına ya da suikastçıların kimi hedef alacağına dair endişe ve korkuya kapılmıştı.

Seçkinler dehşete kapılmış olabilir ama ülkenin büyük bölümünde başbakanın ölümü kutlandı. Örneğin Nottingham'da "bir müzik grubu eşliğinde toplanan kalabalık iki saat boyunca sokaklarda geçit töreni yaptı ve halkı sevinç gösterilerine katılmaya teşvik etti."

Ancak suikast devrimci bir eylem değildi. Bellingham kısa bir süre son-

ra cinayeti siyasi değil kişisel bir nedenden dolayı işlediğini açıkladı. Yurtdışına yaptığı bir iş gezisi sırasında haksız yere hapse atılmıştı ve karşı taraftan tazminat talebinde bulunmuştu. İngiliz hükümetinin bu talebine destek vermemesi nedeniyle öfkelenmiş ve cinayeti işlemişti. Genel hoşnutsuzluk havasının, Luddistlerin Perceval'in görevden alınmasına yönelik ısrarlı taleplerinin, şahsına yönelik aleni tehditlerin ve benzer nedenlerin Bellingham'ı ne oranda etkilediğini bilmek mümkün değildir.

Aslında, aralarında casus B'nin işvereni Albay Ralph Fletcher'ın da bulunduğu bir kısım hakim ve yetkililer, Bellingham'ın eyleminin bir şekilde yaklaşmakta olan bir ayaklanmayla ilgili olduğuna inanmaya devam ediyordu.

"Kalabalık" bu haberi kutlarken, Fletcher şöyle yazıyordu: "Kralın buradaki Sadık Bendeleri, basında yer alan ve Bellingham'ın bu iğrenç eylemi siyasi nedenlerden dolayı gerçekleştirmediğine dair ifadeleri kabul edemezler. Biz burada, karışıklık çıkaranların kullandıkları dilden ve mayıs ayı başlarında gerçekleşmesi beklenen bir devrime dair gizli bilgilerden yola çıkarak... Bellingham'ın devrimci bir amacı olduğundan kesinlikle eminiz."

Bellingham apar topar çıkarıldığı mahkemede başbakanı öldürme nedenine dair tuhaf ama anlaşılır bir açıklama yaptı. Rusya'da iş yaparken, başka bir işadamının kendisini haksız yere büyük miktarda borcu olmakla suçladığını anlattı. Bellingham bir Rus hapishanesine atılmış ve burada beş yıl yatmıştı, İngiliz Büyükelçisi de hiçbir yardımda bulunmamıştı. Bu olay onu iflasa sürüklemiş ve çılgına çevirmişti. Bir başbakanı öldürmesini mazur göstermese de şikâyetinde haklı görünüyordu.

Bellingham duruşmasında akli dengesinin yerinde olmadığını beyan etti ama hiçbir pişmanlık göstermedi. İçişleri Bakanı Richard Ryder'a yazdığı ve hepsi de reddedilip görmezden gelinen çok sayıda mektup da dahil olmak üzere tazminat almak için attığı tüm adımları soğukkanlılıkla anlattı

Dikkat çekici bir şekilde, davasını duyarlı bir hükümetin önemine ilişkin bir ders olarak sundu. "Hükümet bir lütuf değil, hak meselesi olması gereken adaleti benden esirgedi. ... Bu ölümcül felaketin diğer

bakanlar için bir uyarı olacağına inanıyorum" dedi. Bu onu kurtarabilecek bir savunma yöntemi değildi ama Bellingham ısrar etti. "Derdimi dinlemiş olsalardı," diye devam etti, "bu mahkeme bu davayla meşgul olmazdı, ancak Bay Perceval inatla mecliste talebimi onaylamayı reddedince umutsuzluğa kapıldım ve bu acı verici duygular altında maalesef o talihsiz seçeneğe zorlandım".

Bellingham'ın içinde bulunduğu koşullar Luddistlerinkinden tamamen farklı olsa da yaptığı eylemde, döneme özgü çaresizlik havası fazlasıyla hissedilmektedir. Kendi deyimiyle "her türlü telafi umudundan yoksun" olan Bellingham, başvuracak başka bir makamın kalmadığını anlamış ve bu nedenle son derece sert bir eyleme girişmiştir.

Burada Perceval'in son resmi icraatlarından biri de Stockport ve Manchester'daki Luddist ayaklanmalarıyla ilgili başka bir davanın hakimlerinin atanmasına bizzat müdahale etmek olmak ve sanıkların cezalandırılmasını sağlamak olmuştu. Bu da emekçilerin haklarını yasal yollarla alma umutlarını tamamen söndürmüştü.

Tarihçiler John Hammond ve Barbara Hammond, "Lancashire'daki suçların duruşmaları 1812 Mayıs sonu ve Haziran başında Özel Komisyon önünde yapıldı" diye yazıyor. "Hakimler Baron Thomson ve Le Blanc idi. Büyük bir ihtimalle Perceval'in suikasttan önceki son icraatlarından biri onları seçmekti." Perceval, Ryder'a yazdığı mektupta, eğer soruşturma sonucunda hakimleri kendisinin seçmesi gerektiğine karar verilirse, bunu yapmaktan mutlu olacağını yazmıştı. Sözkonusu hakimlerin Luddistlere sempati ya da hoşgörü ile yaklaşmayacakları belliydi.

Bellingham hiç çarpıcı olmayan ifadesine ve pek de devrimci olmayan amaçlarına rağmen, birçok kişinin gözünde bir halk kahramanı haline geldi. Halk, ailesi için, beklenenin on katı olduğu rivayet edilen miktarda bir bağış topladı.

Bazılarına göre, başbakanın ölümüyle birlikte, İngiltere'de tam katılımlı halk devrimi en uygun zaman gelmişti. Neo-Luddist tarihçi Kirkpatrick Sale, "Eğer İngiltere'de bir devrim olacaksa, tam da o anda olacaktı" diye yazmıştı.

Bu arada mektuplar yağmaya devam ediyordu. Richard Ryder kısa süre önce ölümle cezalandırılacak suçlar listesine gizli yemin etmeyi

de eklemek istemişti. Ryder'a ertesi gün gelen bir mektupta, "değişiklik yaptığınız her Tezgâh Kırma yasasının sadece günlerinizi kısaltmaya yaradığını biliniz" deniyordu. Mektupta, "Orada Bay Perceval'in sekreteri" olmak için cehennemin dibine gitmeye hazır olması söyleniyordu. Mektupta, ülkeyi yok etmek için "var gücüyle çalışan" her iki meclisteki tüm hainleri yok etmek için büyük birliklerin toplandığı ısrarla vurgulanıyordu. Bu nedenle, "Şimdi düşme sırası sizde. Sizden kurtulmanın tek yolu sizi yok etmektir. Yolculuğa hazırlanın ve arkadaşlarınıza da aynısını tavsiye edin." "Luddistler" diye imzalanmıştı.

Bellingham'ın deliliğine dair herhangi bir kanıt sunmasına izin verilmedi; Jüri onu cinayetten mahkûm etmeden önce sadece on beş dakika görüştü. Ertesi hafta da idam edildi.

LORD BYRON

Mayıs 1812

Bu önemli olaydan etkilenen şair Lord Byron, Bellingham'ın idam cezasının halk önünde infaz edileceği Newgate Hapishanesi'nin yanında, idamı pencereden izleyebileceği bir daire kiraladı.

Byron, okuldan iki eski arkadaşı John Madocks ve Bay Bailey ile Londra'ya gitmişti, ancak gece saat 3'te kiraladıkları eve vardıklarında kapının kilitli olduğunu gördüler. Madocks içeri girmenin bir yolunu bulmaya çalışırken, Byron ve Bailey kol kola sokağa çıktılar. Yolda, evsiz bir kadına rastladılar.

Byron, arkadaşının daha sonra bir mektubunda aktaracağı gibi, birkaç şilin vermek için kadına yaklaştı; ancak "Kadın parayı kabul etmek yerine Byron'ın elini şiddetle itti, ayağa kalktı ve kahkahalar atarak onun aksaklığını taklit etmeye başladı. Byron tek kelime etmedi ama oradan uzaklaşırken kolunun titrediğini hissedebiliyordum."

Ünü gün geçtikçe artan ve kendisini yoksulların savunucusu olarak gören Byron, kadının onu aşağılamasından dolayı sarsılmıştı.

Ertesi gün, Bellingham tıklım tıklım dolu bir meydanda asıldı. Kraliyet birlikleri, Bellingham'ın sempatizanları tarafından organize edildiği söylenen "Bellingham'ı Kurtarma" hareketine karşı önlem için hazır bekletiliyordu. Bellingham sabah sekizden hemen önce darağacına götürüldü, gözleri bağlandı ve ilmik boynuna geçirildi. Saat sekizi vurduğunda idam sehpasının kapağı açıldı. Saatler sonra, cesedi darağacından indirildikten sonra, vücudunu inceleyen hekimler kalbinin hâlâ zayıf bir şekilde attığını tespit ettiler.

Byron, idamı odasından izledi. "Pazartesi günü, bütün gece oturduktan sonra, Bellingham'ın sonsuzluğa gönderildiğini gördüm ve aynı gün saat üçte de kargaşanın ülkeye yayıldığını."

Byron Londra'dayken, Naip Prens'in de katıldığı bir baloya gitti. Prens, genç ve ünlü şair Lord ile tanışmak istedi (Naip Prens, Byron'ın daha birkaç hafta önce Londra'nın önemli gazetelerinden birinde yayınlanan "Ağlayan Bir Kadına Dizeler" adlı anonim şiirinde kendisiyle alay ettiğini elbette bilmiyordu).

Byron prensle buluşmasını, kısa bir süreliğine de olsa ülkenin en seçkin şairi olan Sir Walter Scott'a yazdığı bir mektupta şöyle anlatır.

Byron, "Bir baloda kendisine takdim edilmemi emretti ve kendi denemelerimle ilgili bazı güzel sözlerden sonra, bana sizden ve ölümsüzlüğünüzden bahsetti: sizi geçmişteki ve şimdiki tüm ozanlardan üstün tuttu. Prens, şimdiye kadar görgü kurallarıyla sınırlı olduğunu ve yaşayan herhangi bir beyefendininkinden kesinlikle üstün olduğunu düşündüğüm yetenekleri ve başarıları hakkında bana çok yüksek bir fikir veren bir tarzda ve zevkle konuştu" diye yazdı.

Naip Prens George, Byron'ı kraliyet ailesinin halkla kaynaştığı resmi bir toplantıya davet etti, ancak Byron bu davete icabet etmedi. "Merakımı yeterince gidermişlerdi," diye yazıyordu "ve politik görüşüm de kafiyelerim kadar sapkın olduğundan, aslında 'orada işim olmazdı'." Prens ile şair arasında elbette benzerlikler vardı. Her ikisi de çapkınlık ve sadakatsizliklerinin neden olduğu skandallarla boğuşuyordu ve her ikisi de şöhretlerinin tadını çıkarmaktan zevk alıyordu. Byron, buluşmaları sırasında Naip Prens'ten çok etkilenmiş gibiydi. Elit çevrelerde dolaşması ve prensin övgülerini duymaktan aldığı zevk, Byron'ın savundukları ile yaptıkları arasındaki uçurumun göstergesidir.

Byron'ın politikaları "aykırı" görünebilir. Ancak bu sadece mazlumlara karşı duyulan romantik bir sempatiden ibarettir. Sözden öteye gitmeyen söylemleri devlete karşı değildir, içinde rahatça yaşadığı sosyal tabakayla da yeterince uyumludur. Amacı biraz da şaşırtmak ve kendi imajını parlatmaktı. Kamuya açık bir alanda iktidara karşı konuşmaktan mutlu olan, ancak iktidarla göz gözeyken bunu özel hayatında yapamayan bir ünlüydü. Bu, gücün neden olduğu kopuşa, liberal söylem ve politikaların genellikle sözden ibaret olmasına ve bu kopuşu

aşmanın neden bu kadar zor olduğuna işaret ediyordu. Luddistlerin en ünlü, gözde ve en sert savunucusu bile, onların yok edilmesine izin veren prense olan hayranlığını gizliden gizliye dile getiriyordu.

Gene de Byron'ın hakkını teslim etmek gerekir. Çünkü Naip Prens ve politikalarına karşı şiirler, broşürler yayımlamaya devam etti. Ve bir dahaki sefer bunu açıkça yapacaktı.

YÜZBAŞI FRANCIS RAYNES

Mayıs 1812

Otuz beş yaşındaki Yüzbaşı Francis Raynes, İngiliz ordusunun Kuzey'de "karışıklık" olarak adlandırılan Luddist ayaklanmalarını bastırmak için harekete geçtiği haberini aldığında izindeydi. İçişleri Bakanı Richard Ryder, askeri işgale ve bastırma stratejisi kullanmaya karar vermişti. Ryder, Tezgâh Kırma Yasası için mecliste yaptığı meşhur konuşmasında, Nottingham ve Midlands'a gönderilen birliklerinin İngiliz topraklarında şimdiye kadar gerçekleştirdiği en büyük yerel işgal olduğunu belirtmişti. Şimdi kuzeye gönderilen kuvvetle kıyaslandığında bu hiç sayılırdı. Komutan Ludd yeterince uzun süre kontrolü elinde tutmuştu.

Raynes'in daha sonra yazacağı gibi:

> Bu ayaklanmanın ilk aşamalarında, yerel yöneticilerin, milisler ve süvari birliklerinin desteği ile karışıklıkları kontrol edebilecekleri düşünülmüştü: Ancak taşkınlıklar arttıkça, yasama organı, eski kolluk kuvvetleri ilkesine göre bir kolluk teşkilatı kurulmasını ve makinelerin tahrip edilmesinin ölümle cezalandırılmasını öngören yasaları kabul ettikten sonra, Korgeneral T. Maitland ve yardımcısı Tümgeneral Acland'ın komutası altında süvari, piyade ve topçulardan oluşan güçlü bir askeri birliğin sorunlu bölgelere gönderilmesini emretti.

Saygın ve sıra dışı bir askeri stratejist olan Maitland, 1.400'ü atlı, 7.000 askeri doğrudan emri altına aldı. Ayrıca Midland bölgesindeki birlik-

lerden 4.000, West Riding'den de 1.800 askeri kontrol edecekti. Tarihçi Robert Reid'in de belirttiği gibi:

> Kesinlikle birçok komutan yabancı topraklarda daha az sayıda askerle büyük seferlere çıkmıştır. Örneğin bu sayı Wellington'un 1808'de [İber] Yarımadası'na gönderdiği kuvvetten çok daha fazladır. Bu sayının İngiliz hükümetinin yeni keşfettiği sorunlar ve benimsediği politikalar açısından önemini anlamak için, Richard Ryder'ın üç ay önce Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmayı göz önünde bulundurmak gerekir. İçişleri Bakanı, Midlands'da görev yapan 3.000 kişilik düzenli birliklerin, İngiliz tarihinde yerel bir karışıklıkta kullanılan en büyük kuvvet olduğunu söylemişti. Maitland'ın emrinde şimdi bu sayının dört katından fazlası vardı. Ancak bu rakamlar bile emrindeki muazzam silah gücünü tam olarak yansıtmamaktadır. Kısa bir süre sonra Yorkshire'da yapacağı toplantılarda, 12.000 yerel milise erişimi olduğunu değerlendirecekti; benzer bir sayı Lancashire ve Cheshire'da da mevcuttu.

Toplamda Maitland'ın otuz beş bin civarında askeri vardı.

Generalin ilk işi, ayaklanmaların yoğun olduğu Manchester'a binlerce askeri göndererek bir güç gösterisi yapmak oldu.

Silahlı askerleri ve topçu birliklerini, sanki bir başka ülkenin başkentini işgal edermiş gibi doğrudan sanayileşmenin merkezine doğru yürüttü. Böyle bir harekâtı ayaklanmanın diğer merkezlerinde de tekrarlamak için yeterince askeri vardı.

Raynes, yurtdışında Napolyon'a karşı savaşırken geçirdiği sıtma nedeniyle hava değişimine ayrılmıştı. Luddistlere karşı yürütülen sefer genişlerken diğer asker ve subaylar gibi o da İngiltere'deydi ve bu sefere hevesle katılmıştı. Raynes heyecanlı ve aceleciydi ve Maitland'ın kuvvetlerine katılmak için karısını ve ailesinden ayrıldı. Kendisine derhal iki bölüğün komutası verildi. Anılarında askerlerin ve milislerin neye karşı savaştıklarını ve Luddistlerin Kraliyet'in işgalinden ne kadar az korktuğunu anlatır:

> Luddistler askeri bir örgütlenmeye sahiptiler. Toplantı ve talimlerini halka açık alanlarda ve kırlarda yapıyorlardı. Keşfedilmemek ve alarm için gözcü ve nöbetçiler kullanıyorlardı.

> Havaya silahla bir el ateş ediyor bazen de işaret fişeği kullanıyorlardı. Düzenli yoklama yapılırdı. Herkese adıyla değil numarasıyla hitap edilirdi; herkes kendi numarasına göre cevap verirdi. Ashton-under-Line civarında, bir pazar günü, ayin sırasında, düzenli bir bölük gibi dizildikleri görüldü. Yani, aralarında yalnızca güçlü önlemlerle karşı konulabilecek ya da bastırılabilecek olağanüstü bir uyum ve örgütlenme vardı.

Luddistler belki iyi örgütlenmiş ve korkusuz eylemcilerdi ama Kraliyet'in onlara karşı kullandığı güç de muazzamdı. O sırada tüm Nottingham'da yaklaşık otuz beş bin kişi yaşıyordu. Bu büyüklükte bir gücün, imparatorluk kırmızısı üniformalar içindeki askerlerin günün en gelişmiş silahlarıyla sivil mahallere yürümesi, orada yaşayanlara çok güçlü bir mesaj veriyordu.

Reid'in de belirttiği gibi: "Maitland'a göre otuz beş binden fazla kişiden oluşan bu büyük güçle varılmak istenen hedef çok açıktı: İngiltere'nin kuzeyine boyun eğdirmek."

B

Mayıs 1812

İrlanda'dan daha fazla heyet geliyor. Binlerce kişinin ayaklanmaya hazır olduğuna dair daha fazla sözler veriyorlar. Huddersfield'dan daha fazla endişe verici haberler geliyor. Manchester'da kargaşa hâkim.

B, Albay Fletcher'a mektup yazarak Nottingham'ın hemen batısındaki Staffordshire'dan Taylor adında bir delegeyle görüştüğünü söyledi. Orada yedi bin kişi yemin etmiş. 2.300'den fazla silah ve kılıçları varmış. Mızrakları da. Oradan geçen İrlandalı delegeler yüz binlerce kişinin ayaklanmaya hazır olduğunu bildirmişlerdi. B'nin aylardır sulh hakimine, hakimin de İçişleri Bakanlığı'na aktardığı hikâye aslında hep aynıydı, hep aynı nakarattı.

Son raporun nakaratında bir farklılık vardı: Luddistlerin Yorkshire fraksiyonunun gücü karşısında adeta dehşete düşmüştü. B, Huddersfield'li birinden tüm yerel kırıpıcıların o bilindik yeminlerini farklı şekilde etmeye zorlandıklarını duymuştu: "Kendilerine karşı zarar veren ya da verebilecek tüm makineleri yok etmek için ellerinden gelen herşeyi yapacak ve bu sırrı da hayatları pahasına koruyacaklar."

B, Huddersfield'li kırpıcıları "durdurmanın artık imkânsız olduğunu" da ekledi.

Her zaman olduğu gibi, B'nin hikâyelerini ne kadar süslediğinden, bu toplantılara katılan delegelerin durumlarını ne kadar abarttığından, on binlerce insanın kendilerini bir araya getirecek bir işaret bekleyip beklemediklerinden ve ülke çapında bir ayaklanmanın an

meselesi olup olmadığından emin olmak zordu. Ama bu kesinlikle mümkündü.

Ordu artık Sanayi Devrimi'nin cephe hatlarının çizildiği alanları işgal ediyordu. Bu hatlar boyunca, otomatik üretime yönelmiş olan, çalışanlarını sömüren ya da emekçilerin çalışma koşulları üzerinde hiçbir söz hakkının olmadığı bir gelecek üretme tehdidinde bulunan her fabrika, patlamaya hazır bir çatışma alanıydı.

İlk kıvılcımı Luddistler çakmıştı. Teknolojik baskıya karşı yürüttükleri mücadele domino etkisi yaratarak gıda isyanlarına, protestolara ve toplu huzursuzluklara dönüşmüştü. Luddistlerin davasının yersiz bir korkuya dayanmadığı son derece açıktı. Devletin onayladığı geleceği merak eden emekçilerin, vasıfsız işçi ve çocukların çalıştığı otomatik fabrikaların hemen yanına kurulan askeri kamplara bakması yeterliydi.

Çalışan kadın ve erkekler sömürülmelerinin nedenini sezgisel olarak anlamışlardı. Kendilerine dayatılan ve asla onaylayamayacakları o gelecekte fabrika sahiplerine daha fazla itaat etmeleri bekleniyordu; özgürlükleri daha da kısıtlanacak ve günlük yaşamları üzerinde daha az söz hakları olacaktı. Bu gidişatı durdurmaya kararlıydılar. Komutan Ludd'un ordusunu bu kadar kolay yönlendirebilmesinin nedeni işte tam buydu.

Böylesi fırtınalı zamanlarda muhbirlik yapmak belki kârlıydı ama tehlikeliydi de. Bir muhbirin 9 Mayıs'ta Manchesterlı Luddistler tarafından keşfedildiği, suçunu inkâr edince suda boğulduğu söylentisi yayıldı.

B şüphesiz telaşlanmıştı ama sadece kendi güvenliği için değildi bu. Aralarında dolaştığı erkekler ve kadınlar belki çaresizdiler ama aynı zamanda kaosun ortasında değişimin, hatta belki de radikal değişimin mümkün olduğu bir alan açıyorlardı. Öfke, acı ve coşkuyla doluydular. Hedefleri nispeten küçük bir seçkinler tabakasıydı; B de bu seçkinler arasındaydı.

Bent gittiği her yerde kargaşanın yaklaştığını görüyordu. Bir sonraki toplantıda, bölgenin dört bir yanından gelen otuz yedi delege saydı. Dokumacılar haziran ayından itibaren genel grev çağrısı yapıyordu. Luddistlerin yerel milislerin arasına sızdığı, yerel "Gözetim ve Koru-

ma " Komitesi'nin askerleri yerel halkla içki içmemeleri konusunda uyarmak zorunda kaldığı haberleri geliyordu. Silah toplamak ve biriktirmek için planlar yapılıyordu.

Kendisi bir zanaatkâr olmasa da Bent güvenilir birisiydi. İş yaptığı kişilerin iç çevrelerine, gizli komitelerine ve Luddist toplantılarına girmesine izin veriliyordu. Elbette bu güvenin kalıcı olacağının garantisi yoktu.

GEORGE MELLOR

Mayıs 1812

Ben Bamforth, *Ben o' Bill's*'te, "Hakim Radcliffe dur durak bilmiyordu. Ona ulaşan en ufak bir dedikodu bile tutuklanmak için yeterli sebepti. Milnsbridge House'a çağrılıp sorgu odasında yarım saat geçirme sırasının kendisine ne zaman geleceğini kimse bilmiyordu" diyordu.

Radcliffe işlerini hızlandırmıştı. Luddist olduğundan şüphelendiği herkesi malikânesinde nezarethaneye dönüştürdüğü bir odada, bazen günlerce çok kötü koşullarda tutuyordu. Bu şüphelilerden biri de Radcliffe'in Rawfolds'da tüfekle vurularak yaralandığından emin olduğu James Haigh'di. Haigh'in düşerek yaralanmadığını iddia etse de Radcliffe bunun doğru olmadığını düşünüyordu. Radcliffe, Haigh'i mahkeme için York hapishanesine göndermişti bile.

Hakim, Gözetim ve Koruma Yasası'na dört elle sarılmış, askerlerine şehirdeki şüpheli Luddistleri araştırıp yakalamalarını emretmişti. Frank Peel'in ifadesiyle "güçlü bir polis teşkilatı kurulmuştu. -Şüpheli Luddistler- yakından izlendikleri için eskisi gibi bir araya gelmeyi tehlikeli buluyorlardı."

Horsfall'un katilinin bulunmasını sağlayacak bilgi için verilen ödül, bir kırpıcının bir yılda kazandığının yaklaşık kırk katıydı ama yine de ortaya kimse çıkmadı. Radcliffe, şüphelileri, tanıkları, yoldan geçenleri ve ilgili kişileri kendisi yakalamak zorunda kaldı. Onları da Milnsbridge'deki özel hapishanesine getirip bazen saatlerce, bazen de daha uzun süre tutuyordu. Ben, şöyle düşünüyordu: "Hakim

Radcliffe'in bu tür sorgulamalar için ne tür bir yetkisi olduğunu bilmiyorum; muhtemelen hiçbir yetkisi yoktu. Ama o zaman, korkudan akılları başından gitmiş cahil insanlar bunu nasıl bilebilirlerdi ki? Bilselerdi bile ne işe yarardı ki?"

Radcliffe'in soruşturması agresif ve muhtemelen yasa dışıydı. Şüphelilerin sulh hakiminin önüne çıkarılması için makul sebep ya da kanıt şart değildi ama onları orada alıkoymak için şarttı. O Luddist mektubu yazan kişi baskının bu uygulamaların doğasında olduğunu ve bundan korkulması gerektiğini belirtmişti. Çalışanların evleri saçma bir polis bölgesine dönüşmüştü; Gözetim ve Koruma Yasası gereğince, çoğu kesinlikle Luddist olan emekçi erkek ve kadınlar, Luddistleri yakalamak için milis birliklerine alınıyordu.

Böylece Milnsbridge yerel bir sorgulama merkezi ve hapishane haline geldi; durmadan birileri getirildi, serbest bırakıldı, tekrar getirildi. Radcliffe, Rawfolds muharebesinden ve Horsfall'un öldürülmesinden haftalar sonra bile çok az ilerleme kaydetmişti.

Fabrika sahipleri ve imalatçılar sanki kendileri de suikast riski altındaymış gibi yaşıyorlardı; muhtemelen bazıları da öyleydi. Yerel fabrikalar için kesim tezgâhları ve Luddistlerin bunları yok etmek için kullandıkları balyozları yapan demirci Enoch ve James Taylor kardeşler "mimlenmiş kişiler olarak görülüyorlardı." Kendi imalathanelerini kışlaya dönüştürmüşlerdi; "sanki bir kuşatma için tahkim edilmiş gibiydi; askerler geceleri imalathanede uyuyordu."

Horsfall'un mirasçıları ise onun mezarında ters döneceğini bile bile, Ottiwells Fabrikası'ndaki otomatik makaslama tezgâhlarını kaldırmışlardı.

Bu arada, dokumacıların evlerinde ve küçük çiftliklerde hayat her zamankinden daha zordu. Luddistlerin aralarındaki en yoksulları desteklemek için topladıkları yardımlar, çoğu zaman yeterli olmuyordu.

Ben Bamforth, *Ben o' Bill's* kitabında anlattığı gibi, Horsfall'un öldürülmesinden sonra kuzeni George Mellor'u haftalarca görmemişti. Ben vurulduktan sonra, George onun güvenli bir yere gitmesine bizzat yardım etmiş, Ben ise Radcliffe ve müfettişlerin şüphesini çekmemek için hasta numarası yaparak saklanmak zorunda kalmıştı. Kuzeni nihayet geldiğinde Ben evdeydi ve hâlâ tam iyileşmemişti.

George sanki haftalardır hiç uyumamış gibiydi. Elleri kirliydi ve kurumuş kan lekeleri vardı, sanki dikenle kesilmiş gibiydiler. Ben, tetiği kimin çektiğini anlamıştı. George mutfağa doğru iki adım attı ve elini yavaşça kaldırdı. Ben karşılık olarak elini kaldırmayınca George sandalyeye yığıldı, başını ellerinin arasına aldı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Rawfolds'daki mağlubiyetten sonra George kendini kaybetmiş, umutsuzluğa kapılarak intikam yemini etmişti. Peel'in anlattığına göre, 28 Nisan'da George "iş arkadaşlarıyla konuşurken son derece öfkeliydi" ve o gün atölyede çalışırken özellikle arkadaşı Thomas Smith ile "konuşurken hakaretlerine" devam etmişti.

George, John Wood'un atölyesinde cinnet geçiriyordu. Yüksek sesle tehditler ve küfürler savurarak odada volta atmaya başlamıştı. Arkadaşları Horsfall'un Luddistlere yönelik son hakaretlerinden bahsedince Mellor buna dayanamamıştı. Peel, "Tüm bastırılmış şeytani tutkuları serbest kalmıştı ve öfkeyle adeta kükrüyordu. Arada sessizleşiyor ve yavaş yavaş çökkünlük nöbetlerinden birine giriyordu" diye yazmıştı.

Hartley ve Dean'i kaybetmişlerdi. Sadece onlara empati duyduğu, daha iyi bir dünyanın mümkün olduğuna inandığı ve George tarafından ikna edildiği için onlara katılan idealist arkadaşları Booth'u da kaybetmişlerdi. Middleton, Manchester ve Stockport'ta Luddistlere karşı şiddet uygulandığı haberini almışlardı. Milisler protestocu kalabalıklara ateş açıyordu; ordu Londra'nın kuzeyindeki en büyük şehirlerin içinde gövde gösterisi yapıyordu.

"Bu tezgâh kırma eyleminden vazgeçmeliyiz, faydası yok," dedi George, tıpkı birkaç hafta önceki gizli toplantıda lafı ağzına tıkadığı Nottingham delegesi gibi konuşarak.

"Şimdi tek bir yol var. Smith ve ben anlaştık. Bugün Horsfall'u vuracağız. Ve senin Thorpe, senin Walker; bize yardım etmenizi istiyoruz. Geçen gün iki kişi Cartwright'ı vuramadı, bakalım dört kişi Horsfall'ı vurabilecek mi?"

Bu sözler odada hiç kimseyi şaşırtmamış olabilirdi ama yine de yirmili yaşlarının başındaki gençler için çok sıradışı bir durumdu.

"Ben varım George," dedi Thorpe. Thomas Smith de katılmıştı. Biraz sonra Ben Walker'ı da kendilerine katılmaya ikna ettiler.

Başka bir Luddist onlara silahları verdi. George kendi silahını doldurdu; söylendiğine göre askerliği sırasında yurtdışından aldığı Rus yapımı bir silahtı. Dördü yola çıktı ve gerisini de Huddersfield'deki herkes farklı şekillerde biliyordu. Horsfall'un öldürülmesinden sonra dağıldılar, silahları sakladılar, planları yaparken kırpma atölyesindeki herkese gizlilik yemini ettirdiler ve olay anında şehrin farklı yerlerinde olduklarını kanıtlamaya çalıştılar. Şimdi, Radcliffe'in ısrarlı soruşturmaları, bölgedeki askerlerin artması, dostlarının ölümü ve yaşadıkları mağlubiyet yüzünden, genç Luddistler keder, öfke, suçluluk ve umutsuzluk içinde kıvranıyorlardı.

George, Ben Bamforth'un mutfağındaki o sandalyede otururken bir hayalete benziyordu. Yüzü solgundu, bakışları "farklı ve çökkündü. Size nadiren bakan gözleri sanki bir soru soruyor ve cevabından korkuyor gibiydiler. "[18] Sonunda konuştu.

"Her şeyi biliyor musun, Ben?"

"Korktuğum her şeyi, George," dedi Ben.

"Beni kovuyor musun?"

"Evet, seni kovuyorum."

George kısa bir öfke patlamasıyla ayağa kalktı, yüzüne bir an için renk geldi. "Yoksulları ezenlere" karşı veryansın etti, "başkalarının yapmaya korktuğu darbeyi vurduğunu" haykırdı ama Ben'e her söylediği sözle inancını yitiriyor gibi görünüyordu. George daha sonra Luddistleri terk ettiği için kuzenine saldırdı ve yeminini bozduğu için tehditler savurdu. Ama o bile bunun palavra olduğunu biliyor gibiydi. George paramparçaydı.

Çok derinden bir ah çekti.

"Bütün gece tarlalarda ve yollarda dolaştım," dedi George. "Bu lanetli ülkeden ayrılmak için yüzlerce kez tepelere yöneldim."

Ama nereye gidecekti? Bu topraklara, bu topluma, bu mesleğe bağlıydı; nesillerle, geleneklerle, kan bağıyla. Toprakları birileri çitlerle çevirmiş olsa da, komşuları yoksulluktan kırılsa da, girişimciler işini elinden alsa da burası eviydi.

---

18 Ben ve George arasındaki bu diyalog *Ben O' Bill's* kitabından alınmıştır.

George kuzeninin kulübesinden ayrıldı ve bir daha geri dönmedi.

Aynı ay içinde, 1812 yılı Mayısında, sabah saat on birde, Kuzey Doğu İngiltere büyük bir patlamayla sarsıldı. Patlama, 120 erkek ve çocuğun çalıştığı Felling'deki kömür madeni çevresindeki çok geniş bir bölgede hissedildi. Fabrikalardaki buharlı makineler için kömür talebi artınca, madenciler daha derinliklere inmiş ve son derece yanıcı gazlarla karşı karşıya kalmışlardı. Bu madenciler karanlık dehlizlerde görebilmek için mumlu lambalar taşıyorlardı.

Rahip John Hodgson'ın cemaati madencilerden oluşuyordu. Hodgson patlamayı ve sonrasında yaşananları şöyle hatırladı: Madenden püsküren toz o kadar yoğundu ki, "sabahın karanlığı gibi bir karanlığa neden oldu. Yollarda o kadar kalın bir tabaka oluşturdu ki yürüyenlerin ayak izi kalıyordu." diye yazdı. İşçilerin eşleri, çocukları ve kardeşleri enkazın arasından koşarak geliyordu: "Bütün yüzlerde vahşet ve dehşet vardı. Her taraftan gelen kalabalık kısa sürede birkaç yüz kişiye ulaştı; kimisi kocası, kimisi babası ya da oğlu için ağlıyordu. Hepsi de korku, endişe ve acı içindeydi." Bazıları sekiz yaşında olan doksandan fazla madenci patlamada hayatını kaybetti. Bir tarihçi, dönemin kazaları ve kargaşası için "Zaman zaman sanki katil o kibirli sanayi dünyasının kendisiymiş gibi görünüyordu" diyor ve ekliyordu "kayıpları yanan bir savaş gemisi kadar korkunçtu."

NED LUDD

Haziran 1812

Leeds Mercury gazetesindeki haber şöyleydi: "Luddistler gölgede aktif bir şekilde ateşli silahlar çalmaya devam ediyor. Çok sayıda Luddist her gece sinsi sinsi ortaya çıkıyor." Görünüşe göre Luddistlerin stratejisinde bir değişim yaşanıyordu. Makine kırma saldırılarının şiddeti ve sıklığı yavaşlamıştı. Nottingham'da saldırılar tamamen durmuştu. Bu arada başka yerlerde silahlanma faaliyetleri devam ediyordu.

16 Haziran 1812. Ashton

Geçen pazar sabahı, saat on bir civarında, üç yüz civarında Luddist, tarlaların, çitlerin ve hendeklerin üzerinde toplanan kargalar gibi aniden, Newt ve Staley-Bridge civarındaki, Manchester ve çevresine hâkim olan Hough Tepesi'nde toplandı.

İki ve üç kişilik saflar halinde dizilen Luddistler ve uzaktan bazı askeri talim yapıyormuş gibi görünüyordu. Yanlarına yabancı hiçkimsenin yaklaşmasına izin vermediler. Bir saate yakın bir süre eğitime devam ettikten sonra, etraftan da duyulan bir silah sesi işaretiyle dağıldılar.

Eğer amaçları sadece sulh hakimlerini korkutmak ve Manchester'dan birkaç süvari getirmek idiyse amaçlarına ulaştılar; çünkü derhal haberciler gönderildi ve pazartesi sabahı erken saatlerde bir Scot's Greys birliği Ashton'a vardı.

Geçen hafta boyunca, bölgedeki Luddistler hemen hemen her

> gece ateşli silah topladılar. Anide n evin kapısında beliriyor ama izin almadan içeri girmiyorlar. Direnmenin sonucunun anında ölüm olacağını ilan ediyorlar; ancak silahlar gönüllü olarak teslim edilirse şiddet kullanmıyorlar ve bazen de çok kısa bir zaman içinde silahları geri getireceklerine söz veriyorlar.
>
> Statesman (Londra), 23 Haziran 1812

Luddistlerin silah toplama faaliyetlerinin "çok başarılı" olduğu bildiriliyordu. Bu nedenle, Manchester'daki sulh hakimlerine, Luddistlerin silahlanmalarını önlemek için silahlara bizzat el koyma yetkisi verildi.

Raporda Stockport yakınlarında dağınık şekilde iki bin Luddistin görüldüğü ve özellikle salı gecesi çok sayıda silahın çalındığı belirtiliyordu. Huddersfield ve West Riding'deki Wakefield'de de silah gaspları hızla devam ediyordu ve yüzlerce kişi geceleri silahlı eğitim yaparken görülüyordu.

Bristol Mirror gazetesindeki göre, "Leeds, Huddersfield ve Wakefield civarlarında silah gasbetme olayları endişe verici boyutlarda devam ediyor. Luddistler mermi yapmak için tulumba ve musluk gibi içinde kurşun olan her türlü malzemeyi alıp götürüyorlar."

Luddistler Sanayi Devrimi'nin metal ürünlerini eriterek mermiye dönüştürüyorlardı.

GRAVENER HENSON

Haziran 1812

Hazırladığı tasarının Meclis'te ikinci kez görüşülmesinin ardından Gravener Henson iyimserliğe kapıldı.

Nottingham'daki meslektaşlarına yazdığı mektupta, "Tezahüratlardan Meclis'te büyük bir çoğunluğun tasarımız lehinde olduğu anlaşılıyor," diyordu. Tasarılar genellikle oylanmadan önce yüksek sesle okunur ve üç kez tartışılırdı ve Avam Kamarası'ndaki tepkiler ezici bir çoğunlukla olumlu görünüyordu. Buraya kadar her şey yolundaydı. İki önemli bakan, "Düzenlemelerin dokuma sektöründe yer alması gerektiği görüşünü" dile getirdi, diye yazdı.

Henson yasa tasarısını, Londra'daki en güçlü politikacıların bazılarıyla yaptığı ve onların güçlü destek ve teşviklerini aldığı bir dizi toplantıdaki görüşler üzerine inşa etmişti. Henson, Richard Ryder'ın yerine gelen yeni İçişleri Bakanı Sidmouth Vikontu Henry Addington'ı ziyaret etmişti. Ziyaret sonrasında bakanın ve Naip Prens'in örücülerin içinde bulundukları zor duruma son vermek için destek verdikleri şeklinde bir açıklama yaptı. Gravener heyecanla Addington'ın "Naip Prens'in üretime devam etmemiz için elinden gelen her türlü desteği vermeye niyetli olduğunu, Prens'in süslü çoraplarımızı giyeceğinden ve bu modayı teşvik edeceğinden hiç şüphesi olmadığını" söylediğini yazdı. Vikontun kendisi de kızları için altı çift ipek çorap siparişi vermiş ve örücülerin itirazlarına rağmen kendisine hediye edilen iki pamuklu bir şalın bedelini ödemişti. Henson sevinçle, "'Üretiminiz' için defalarca başarı diledi. Lordlar Kamarası'nda muhalefet yok" diye yazdı.

Ertesi gün, Naip Prens'i görmeye, ona en iyi ürünlerini -çorapları, eşarpları, siyah basmaları ve mendilleri- sunmaya, sektörün makinelere ve ucuzcu çorapçılara teslim edilmesi halinde nelerin tehlikeye gireceğini göstermeye gidiyorlardı.

Ancak süreç çok zor başlamıştı. Henson ve dostları nisan ayında Londra'ya gelmiş, yasa tasarısını parlamentoya sunmuş ve parlamentonun konuyu incelemek üzere bir komite oluşturmasını beklemişti. Henson, şiddet olayları kendi bölgesini kasıp kavururken taleplerinin acilen ele alınmamasına sinirlenmişti. Mayıs ayındaki mektubunda "Başbakanı yeni gördüm ve talebimizi ciddiye aldığını gösteren tek bir kelime bile çıkmadı ağzından" diye yazmıştı. Ayrıca Birleşik Dokumacılar Komitesi'nin kendisine para göndermemesine de üzülüyordu.

Meclis nihayet bir komite kurdu ve mayıs ayında Gravener ifadesini verdi. Meclisin milliyetçilik duygularına hitap etti; İngiliz örücülerin Fransızlara karşı üstünlüğünden bahseden titiz bir içerik hazırladı. Bu üstünlüğün ardında dokumacıların ücretlerinin düşmesinin, iplik eğirme makinelerinin iplik kalitesini düşürmesinin ve tezgâhları satın alan yatırımcıların yoksul işçilerden kullanım kirası almalarının yattığını anlattı. Yanındaki diğer örücüler de, girişimcilerin geniş çerçeveli otomatik tezgâhlarda ürettikleri malları kendi kaliteli ürünleriyle aynı fiyatlara sattıklarını; elde dokuma yapanların bu durumdan çok şikâyetçi olduklarını ve geçim sıkıntısı çektiklerini anlattılar. İki gün boyunca görüşlerini ifade ettiler. Henson gergindi; daha fazla dantel ve örme ürün örneği gönderilmediği için hayal kırıklığına uğramıştı ve Nottingham'a daha fazla göndermeleri için mektup yazdı. "Eğer bu işten ekmek yiyen herhangi bir kişi, işini kurtarmak için ürün gönderme görevini yerine getirmezse, suratına bir yumruk indirin ve dişlerini eline verin" diye yazmıştı.

Meclis görüşmelere cevaben raporunu hazırlarken, Henson ve Birleşik Dokumacılar ellerinden geldiğince destek sağlamaya devam ettiler. Henson bu kez İrlanda'ya gitti ve oradaki örücü ve dokumacılarla bir toplantı düzenledi, ancak bazı zorluklarla karşılaştı. Zor da olsa buluşmayı başaran Henson konuşmasının başında biraz kızgın ve kırgın olduğunu şöyle açıklıyordu, "Öğleden sonra istediğim kişileri bulmakta büyük zorluk çektim, çünkü istediğim sokağın telaffuzu ile yazılışı arasında fark vardı, malpas yazılıyordu ve maypas olarak telaffuz ediliyordu."

Toplantı esnasında kızgınlığı daha da arttı. İrlandalılar meseleleri kontrol altında tuttuklarına inanıyorlardı; yaptıkları işin kurallarının sıkı bir

şekilde düzenlendiğini ve kimsenin (henüz) acı çekmediğini düşünüyorlardı. İrlandalı temsilci Henson'a daha sonra yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Yüksek sesle ve haklı olarak şikâyet ettiğiniz kötü uygulamaların hiçbirisi bizde mevcut değildir. Hayır efendim, bizde uyduruk ya da hileli iş yoktur, bu kötülük sizin kendi ülkenizdeki uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Bizde kadın ya da çocuk çalışan yoktur. Her erkek kendi işini kurmadan önce düzenli olarak yedi yıl hizmet etmelidir." Bu aslında bir zamanlar, yani makineler ve kuralları hiçe sayan gözü dönmüş girişimciler ortaya çıkmadan önce İngiltere'de de olan ve korunması için mücadele verdikleri şeydi. Henson onları böyle bir geleceğe karşı uyarmaya çalışıyordu. Ufukta görünen ve kaçınılmaz gibi görünen şey işleri otomatik hale getirip onların işlerini değersizleştirecek ya da onları işsiz bırakacak makineler ve onların sahipleriydi. Yılın büyük bir bölümünü İngiltere'yi dolaşarak, mecliste komisyon önünde görüşlerini belirterek ve meslektaşlarını para, imza ve bilgi göndermeye ikna etmekle geçirmişti. Nihayet çabalarının karşılığını aldığını hissetmeye başlamıştı. Etkisi ve gücü göz önüne alındığında, Addington'ın büyük desteği çok önemliydi.

Şimdiye kadar en sert muhalefet, tezgâh kırmayı idamlık bir suç haline getiren acımasız tasarının sahibi muhafazakârlardan değil, Adam Smith ve *laissez-faire* savunucularından, Joseph Hume gibi kişilerden ve hatta Byron'ın akıl hocası Lord Holland'dan gelmişti.

Henson, "Mücadele etmemiz gerekenler, görüşleri tüm krallıkta lanetlenen uygulanan Dr. A. Smith'in müritleridir," diyordu. Özellikle de şu anda, yoksulluğun ve eşitsizliğin zirve yaptığı, ülkenin dört bir yanından meclise yardım feryatlarının yağdığı bir dönemde, ekonomiye görünmez bir elin rehberlik etmesi fikrinin halk tarafından sevilmediği hatta "lanetlendiği" konusunda haklıydı. Meclisteki alkış sesleri, Lord Sidmouth'un verdiği güvence ve Naip Prens'in vekâleten destek vermesi Henson'ın içini rahatlattı. Bunların Dr. Smith'in müritlerini yenmek için yeterli olacağını düşündü.

"Bakanlığın tasarıyı destekleyeceğini düşünmemiz için elimizde birçok neden var," diye yazdı, "Lord Castlereagh tasarıyı onayladığını bildirdi, Lord Sidmouth da öyle."

Soruna barışçıl ve demokratik bir çözümün bulunması, mağdur emekçiler ile makine sahibi sınıf arasında bir köprünün kurulması mümkün görünüyordu.

MARY GODWIN

Yaz 1812

Mary Godwin'in daha sonra yazdığı gibi, borca batmış anarşist babasının arkadaşları Baxter'larla yaşamaya gönderildiği, İskoçya'nın "boş ve kasvetli" doğu kıyısındaki Dundee'de geçirdiği beş ay, yaratıcılığının ilk filizlenmeye başladığı dönemdi.

Mary sözlerine şöyle devam etti: Tay körfezinin kuzey kıyıları "Özgürlüğün doruklardaki yuvası ve hayal gücümün yaratıklarıyla sohbet edebildiğim hoş bir bölgeydi... İfade gücümün gelişmesi ve hayallerimin göklerde süzülebilmesi, evimizin bahçesindeki ağaçların ve yakınımızdaki çıplak dağların kasvetli yamaçları sayesinde mümkün oldu."

Dundee on yıllardır radikal ve devrimci düşüncenin yuvası olmuştu; babası bölgedeki politik düşüncenin ona da bulaşacağını umuyordu. Baxter'lar hâlâ "sağlam Jakobenler"di. Pitt, Perceval ve Muhafazakârların 1790'lardan beri sürdürdükleri politika onların etkisini ve söylemlerini en azından Londra'da bastırdıktan sonra pek ortalarda görünmeyen radikal düşünceye sahip bir grubun üyesiydiler. Dundee'de görünüşe göre gençler bile radikaldi. Bir biyografi yazarına göre, "Dört kızlı ailede hızla Mary'nin gözdesi haline gelen Isabella, Fransız Devrimi'nin olaylarını o kadar iyi biliyordu ki, neredeyse geçmişte yaşıyor gibiydi."

Mary ev sahipleriyle birlikte yaşamaktan çok hoşlanıyordu. Onları nazik ve sorgulayıcı buluyor; onların sıradışı ve eşitlikçi inançlarına o da

katılıyordu. Bunun karşılığında aile de onu bağrına basmıştı. Bir başka biyografi yazarı Florence Marshall'a göre, ailede "herkes yeni dostlarını çok sevmişti". Baxter'lar onu "hoş, canlı ve ışıltılı; çok güzel, açık renk saçlı, tenli ve berrak, parlak beyaz tenli" olarak tanımlıyordu.

Baxter'lar eğitim ve kültüre önem veriyor, çok okuyor ve zamanlarını resim yaparak geçiriyorlardı. Mary de evdeki ergenlerin derslerine ve ayinlere katılıyordu. İngiltere Kilisesi'ne muhalif katı bir Hristiyan mezhebi olan Glassite'lere mensup oldukları için bu son derece normaldi. Mary'den vejetaryen bir diyet uygulaması, kötü alışkanlıklardan uzak durması ve yaşlılara saygıda kusur etmemesi bekleniyordu. Mary bundan şikâyetçi değildi; orada kaldığı süreyi keyifle geçirdi. Evden ormanları kesilmiş dağların yamaçları ve boş, sisli okyanus görünüyordu. Bir daha hiç geri dönememiş olsa da Dundee'nin sanayiye açılmış kıyıları hayatının geri kalanında Mary'nin aklından hiç çıkmayacaktı.

Marshall'a göre, "(Baxter ailesi) Mary'nin çevreyi tanıması için çok uğraştılar. Forfarshire'ın kırlarında ve dağlarında uzun yürüyüşler ve gezintiler yaparak çok zaman geçirdiler."

Issız çevre Mary'nin özgür düşünceleri için bir tuval görevi görüyordu. Maddi sıkıntılardan, Londra'nın gürültüsünden ve geçimsiz babasından uzaktı. Genç, parlak ve radikal zihinlerle bir arada olmak ona daha adil bir yaşam için kapı açıyordu. Tüm bunlar Mary'nin en ünlü ve tarihin akışını değiştiren eserine zemin hazırladı: *Frankenstein*.

EDMUND CARTWRIGHT

Haziran 1812

Bir günlüğüne de olsa bıraktı dünya,
Gürültüyü, dertleri, aptallıkları.
O kısa, aydınlık günde bahşetti
Dostluğu, yalnızlığı ve kendimi.

Edmund Cartwright'ın 4 Haziran 1812'de yazıp arkadaşına mektupla gönderdiği bu şiir, su gücüyle çalışan dokuma tezgâhının mucidinin, bu icadın Luddist ayaklanmalarının en kanlı gününün hedefi olmasından birkaç hafta sonraki ruh halini aktarıyor. Altmışlarına varan Cartwright emekliye ayrılmış ve kırsal kesimde yaşamaya başlamıştı.

Richard Arkwright'ın su gücüyle çalışan tezgâhı kadar yıkıcı bir makine icat etmesine rağmen, Cartwright hiçbir zaman aynı düzeyde maddi başarı elde edemedi. Doncaster'da bir fabrika açtı, ancak birkaç yıl sonra borçları yüzünden elinden geri alındı. 1792'de Grimshaw adında bir fabrikatör Manchester'da Cartwright'ın su gücüyle çalışan dokuma tezgâhlarından düzinelerce kurdu. İki yüz makine kurmayı planlamıştı, ancak fabrika çok şüpheli bir şekilde yandı. Yangını öfkeli dokumacıların çıkardığı tahmin ediliyordu, ancak bu hiçbir zaman kanıtlanamadı. Grimshaw makineleri tekrar kurmaya cesaret edemedi. Cartwright'ın icat ettiği dokuma tezgâhları başka bir mucidin iyileştirmeler yapıp onları kârlı hale getirdiği 1803 yılına kadar terk edildi. Bundan sonra da fabrika sahipleri birbiri ardına bu teknolojiye geçtiler ve dokuma tezgâhları İngiltere'nin sanayileşmesinin motoru haline geldi. Dokuma tezgâhının ilk

başarısızlığı Cartwright'a, kendi deyimiyle, "uçan servetler ve çorak bir itibar" bırakmıştı. O da suçu Makine Kırıcılar'a attı.

Cartwright, yüzyılın başında, "ülkesinin üretim gücüne büyük fayda sağlayan çeşitli mekanik icatların sahibi" olarak kendisine tazminat ödenmesi için meclise dilekçe verdi. Makine Kırıcılar Manchester'daki dokuma tezgâhı üreten fabrikasını yakmamış olsalardı, diğer girişimcilerin onun cihazını satın alacağını iddia ediyordu.

1801'de avukatının meclise verdiği dilekçede şöyle yazıyordu: "Bay Cartwright yaşadığı talihsizliklerin nedeninin fabrikasının yanması olduğunu düşünmektedir. Bunun kötü niyetli kişilerin önceden planlanmış bir eylem olduğunu gösteren güçlü nedenleri vardır." Cartwright, bu sabotaj eyleminin, "diğer imalatçıları patentli dokuma tezgâhlarını kullanmaktan caydırdığını" ve bu dokuma tezgâhlarıyla, "on yaşındaki bir çocuğun iki deneyimli yetişkin erkek kadar iş yapabildiğini ve ürünlerin herhangi bir el dokumasından daha kaliteli olduğunu" iddia etti. Sözlerini, kendi dokuma tezgâhının kullanıcılara "matematiksel bir doğrulukla her metre iş için aynı sayıda iplik" vermesiyle övünerek bitirdi (Cartwright, kendi tezgâhlarında dokunan kumaşların el tezgâhında dokunanlardan daha iyi olduğuna dair somut bir kanıt sunmamıştı. İddiası rakamlar içerdiği için sadece teorik olarak daha tutarlıydı).

Ancak bu ilk başarısızlıktan sonra, dokuma tezgâhlarını kârlı hale getirme fırsatı bulamamıştı. Sonraki girişimciler onun patentini ihlal etmiş ya da onun hakkını vermeden geliştirmişlerdi. Artık bu dokuma tezgâhları halka ait olmuştu ve İngiltere'nin dört bir yanındaki insanlar onun icadından zenginleşiyordu. İddiasına göre "yılda bir buçuk milyon sterlin" zararı vardı.

Cartwright ve avukatı Taylor, Meclis'e gönderdikleri dilekçede otomatik dokuma tezgâhının gereği işçiler için kötü olmadığını, protesto etmek yerine onu benimsemeleri gerektiğini belirttiler:

> Bu makine, el tezgâhı dokumacılarının başına gelen tüm kötülüklerden sorumlu tutulamaz ve eğer inatla karşı çıkmak yerine avantajlarından yararlansalardı, büyük üreticiler fabrikasyon sistemine bu şekilde geçmeyebilirlerdi. El dokumacıları da hâlâ işlerinin bir kısmını muhafaza edebilirlerdi.

Cartwright kendini insancıl biri olarak görüyordu. Bu satırlarda icadını hem halkın hem kendinin gözünde meşrulaştırma çabasını görmek mümkündür. Ona göre, dokumacılar sadece onun makinesini satın almış olsalardı, bunu fabrika patronlarını alt etmek için kullanabilir ve otomatikleşmenin bu kadar kök salmasını engelleyebilirlerdi. Ancak Cartwright'ın göz ardı ettiği bir şey vardı. Tipik bir pamuklu kumaş dokumacısının başarısı kanıtlanmamış büyük bir makineye, özellikle de güç kaynağına ihtiyaç duyan bir makineye yatırım yapmaya asla gücü yetmezdi.

Cartwright, konuyu abisiyle konuşmuş olsaydı, dokumacıların içinde bulunduğu vahim durumu ve makinelerinin neden olduğu mağduriyeti öğrenebilirdi. Edmund'un abisi Binbaşı John Cartwright seçkin bir siyasi reformcuydu. İngiliz ordusunda görev yaparken, Amerikan savaşı sırasında isyancıların davalarının haklı olduğu gerekçesiyle terfi almayı reddetmişti. O zamandan beri İngiltere'de demokrasi için mücadele ediyordu. Tarihçi E. P. Thompson, "Taviz vermeyen, aykırı ve cesur Binbaşı, Boston, Lincolnshire'daki evinden mektuplar, dilekçeler ve broşürler yazarak, duruşmalarla boğuşarak, çatışmalar yaşayarak, anlaşmazlıklar ve baskılara dayanarak yoluna tek başına devam etti. Napolyon Savaşları sona ermeden önce, din adamı kardeşinin su gücüyle çalışan dokuma tezgâhını icat ederek değişim süreçlerini hızlandırdığı kuzeydeki sanayi bölgelerinde ilk reform topluluklarını olan Hampden Kulüplerini kurdu," diye yazmıştır.

Edmund Cartwright'ın talepleri Meclis tarafından 1809 yılına kadar reddedildi, aynı yıl dokuma sektöründe çalışanları koruyan yönetmelikler iptal edildi ve hükümet kendisine 10.000 sterlinlik bir toplu ödeme yaptı. Cartwright bu parayla kendini emekliye ayırdı ve Kent'te bir çiftlik satın aldı. Anılarına göre "hayatının son yıllarını burada geçirdi; tarım, kimya ve mekanik alanlarında çeşitli deneyler yaparak kendini eğlendirdi" ve "elinden geldiğince hemcinslerinin refahını artırmakla meşgul oldu".

Cartwright'ın hikâyesi, iyi niyetli mucit ile icadın yol açabileceği öngörülemeyen sonuçlar arasındaki kopukluğun simgesidir. Mucidinin anlattığına göre, güçle çalışan dokuma tezgâhı sadece meraklı bir deney olarak başlamıştı. Arkwright'tan esinlenmiş, sadece zekâsını harekete geçirmek ve teknolojinin imkânlarını denemek istemişti. Bu,

çözülmesi gereken bir bulmacaydı. İnsanlığa hizmet etmek, dünyayı değiştirmek ve belki biraz da para kazanmak istiyordu.

Cartwright'ın bazı iddialarının kendi öyküsünü mitleştirdiği doğrudur. Aynı zamanda, emek tasarrufu sağlayan bir icadın kapitalist bir ortama girdikten sonra, yeterince iyi çalışıyorsa ve hatta bazen çalışmıyorsa, kârı maksimize etmek için sömürüleceğini göstermektedir. Modern ekonomi tarihi, girişimcilerin mevcut bir teknolojiyi alıp geliştirmeleri ya da standartlaştırmaları ve sömürücü emek uygulamalarıyla birleştirerek bir piyasa başarısına dönüştürdüğü örneklerle doludur. Arkwright da aslında tam bunu yapmıştı.

Elektrikli dokuma tezgâhları, işlerini ellerinden alacakları emekçilere hiçbir zaman fayda sağlamayacaktı, tıpkı bugün denenen otomasyonun büyük bölümüne fayda sağlayamayacağı gibi. Bunlar, emek tasarrufu sağlayan makine ya da yazılımlara yatırım yapacak sermayeye sahip olanların, operasyonları yeterince büyüterek yatırımı kârlı hale getirebilecek olanların kullanabileceği maliyet düşürücü önlemlerdir. Emekçiler güçsüz oldukları ve sermayesi güçlü bir işverenin kölesi oldukları sürece durum hep böyle olacaktır. Otomasyonun getirdiği kazanımların hiçbiri emekçilere yansımayacaktır. Cartwright örneğinde olduğu gibi bazen mucidin kendisi bile çok az fayda sağlayabilir.

Şunun altını çizmekte fayda vardır. İyi niyetli bir girişimci bir cihaz icat edebilir; bunun verimliliği artıracağını düşünebilir, hatta icadını eğlenceli bile bulabilir. Hırslı ve gözükara girişimciler ise bu teknolojiyi başka amaçla kullanabilir, geliştirebilir ya da istismar edebilir. Gerçek ve samimi mucitlerin sayısı çok azdır. Bu nedenle bu icatları kötü emellerine alet edecek birileri mutlaka çıkacaktır.

Ancak kontrolsüz kapitalizm, emek tasarrufu sağlayan, maliyeti düşüren ya da kontrolü mümkün kılan her türlü cihazın, bu teknolojilerin topluma getireceği olumsuz etkilere bakılmaksızın, eninde sonunda kullanıma sokulmasını sağlar. Bunu kâra dayalı otomasyon kanunu olarak düşünebiliriz: Bir makine ya da yazılımla maliyetleri ortadan kaldırmanın bir yolu bulunursa mutlaka kullanılır. Tarihçi Margaret O'Mara'ya göre bu kural, Silikon Vadisi ve Facebook, Google, Amazon ve Apple gibi kurucularının genellikle "yarattıkları şeyin ne kadar güçlü ve istismar edilebilir olacağı konusunda

pek fikirlerinin olmadığı şirketler için de geçerli olmuştur. Otomatikleştirilecek süreçleri bulmak da dahil olmak üzere neredeyse her süreci otomatikleştirecek yazılımların geliştirildiği ve kâr peşinde koşanların dijital dünyayı parmaklarının ucunda kontrol ettikleri bu dönemde, bu eğilim giderek yaygınlaşacaktır.

Kendi ifadesine göre Cartwright hükümetin yaptığı ödemeden memnundu. Karışıklıkların neden olduğu bir duraklamanın ardından otomatik dokuma tezgâhları her tarafa yayılır ve sonunda pamuklu dokumacıların yerini neredeyse tamamen alırken, Cartwright da çiftliğinde dinleniyordu.

Manchester'ın emekçi halkı açlıktan ölürken ve otomatik dokuma tezgâhları şehirdeki en nefret edilen teknoloji ürünü olurken, Cartwright da şarap üzerine bir şiir yazıyordu.

Klasik zevkinize uygun şarap,
İyi gider evde yemekle.
Teian üzümünün nektarlı suyu
Bir zamanlar Anakreon'un[19] *içtiği, benim ürünümdür:*
Yapardım, imkânım olsaydı,
Anakreon'un şakalarını tıpkı şarap gibi.
Ah, bilseniz nelere kadirdir
Anakreon'un zekâsını cilalayan kudretli şarap;
Sarhoşken rakibindir Anakreon-
Ayıkken de benim kadar sıkıcı.

19 ÇN. Anakreon (MÖ 575-495) İzmir, Seferihisar, Teos'ta yaşayan, içki şarkıları ve erotik şiirleriyle tanınan bir Yunan lirik şairidir. Sonraki dönemlerde Kanonik Dokuz Lirik Şair listesine dahil edilmiştir. Anakreon tüm şiirlerini antik İyon lehçesinde yazmıştır.

KRAL NAİBİ PRENS

Haziran 1812

Naip Prens, Spencer Perceval'in öldürülmesini izleyen haftaları "harap olmuş sinirlerini bol bol alkol ve afyon içerek yatıştırmakla" geçirdi.

Naip Prensi bu kadar üzen şey sadece İngiltere başbakanının halkın önünde vurularak öldürülmesi değil, hükümetine liderlik edecek birini bulamamasıydı.

Perceval'in ölümü ve kısa süre önce ihanete uğrayan Whig'lerin kendisiyle çalışmak istememesi üzerine Naip Prens kendisini siyasi bir krizin ortasında buldu. Önerdiği ilk dört bakandan hiçbiri hükümet kuramadı -ilki doğrudan reddetti- ve İngiltere yaklaşık bir ay boyunca başbakansız kaldı. Prens George sonunda bu iş için düşündüğü ilk kişiyi, önceki dönemde İngiltere'nin savaş bakanı olan ve diğer tüm seçenekler tükendikten sonra göreve getirdiği Liverpool Kontu'nu yeniden atamak zorunda kaldı.

Liverpool başbakan olarak yaptığı ilk açıklamalardan birinde, "Midlands'taki tüm sorunların nedeninin... Yeni makineler" olduğu söylemini sürdürmüş, asıl sorunun onların nasıl kullanıldığından kaynaklandığına hiç değinmemiş ve bu makinelerin Luddistlerden korunması için yeni yasalar çıkarılması çağrısında bulunmuştu. Liverpool, işin içinden çıkamaz hale gelmiş olan İçişleri Bakanı Richard Ryder'ın yerine, Luddist ayaklanmalarını bastırma görevini şevkle üstlenen Sidmouth Vikontu Henry Addington'ı atadı. Addington'ın on beş yıllık görevi süresince hep otoriter bir anlayış hâkim olacaktı.

Addington'ın biyografi yazarı (ve damadı) George Pellew, "Kargaşa yaratmaya ve devletin işleyişini engellemeye yönelik her girişim derhal bastırıldı. Fitnenin başı görüldüğü yerde ezildi," diye övünüyordu.

Bu arada, İngiltere uyguladığı ekonomik abluka nedeniyle ABD'yi çok bunaltmıştı. Son zamanlarda da Napolyon'a karşı savaştırmak için Amerikan ticari gemilerindeki denizcileri zorla askere almaya başlamıştı. Bu durum iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmişti. ABD Başkanı James Madison 18 Haziran'da Kongre'nin Büyük Britanya'ya karşı savaş ilanını onayladı. Liverpool, çatışmayı önlemek amacıyla Konsey Emirlerini yürürlükten kaldırmak için harekete geçti. 23 Haziran'da, tüccarları, fabrika sahiplerini ve işçileri rahatlatan bir karar alındı ve Naip Prens yürürlükten kaldırılmasını onayladı. Ancak savaşı durdurmak için artık çok geçti.

Dört gün sonra - ve ilk Luddist ayaklanmalarından yaklaşık bir buçuk yıl sonra - Naip Prens'in makamından parlamentoya mühürlü bir çanta dolusu belge ve kanıt gönderildi. Prens hükümeti "bazı şiddetli ve tehlikeli eylemlerin" gerçekleştiği konusunda bilgilendiriyor ve bunları durdurmanın bir yolunu bulması talimatını veriyordu.

> Majesteleri Naip Prens, Majesteleri (III. George) adına, İngiltere'nin çeşitli bölgelerinde meydana gelen ve devam etmekte olan bazı yasadışı şiddet eylemleriyle ilgili olarak elde edilen istihbaratın bir kopyasının Avam Kamarası'na sunulmasını emretmişlerdir. Majesteleri, huzursuzluk yaşanan bölgelerde majestelerinin barışsever ve sadık tebaasının can ve mal güvenliğinin sağlanması, huzur ve güven ortamının yeniden tesis edilmesi için meclisin en iyi önlemleri alacağına ve sağduyusuna güvenmektedir.
>
> G.P.R

Bazı vekiller duyduklarına inanamadılar. Naip Prens'in aklı yeni mi başına gelmişti, şimdi mi devreye giriyordu?

Meclis tutanaklarına göre bir lord "bu karışıklıklar bu kadar uzun bir süredir devam ederken, konunun mecliste ele alınması talimatının bu kadar gecikmiş olmasından duyduğu endişeyi dile getirdi."

Bir sonraki oturumda Addington ayağa kalktı, mühürlü kanıt dosyasını önüne koydu ve sözlerini iyice tartarak, Prens Naibi'nin mesajı ve bilgilendirmesi için "lordların ona olan minnettarlıklarını oybirliğiyle ifade

edeceklerine inandığını" söyledi. Prensi yatıştırmak için herkesin kendisine yetki vermesinin akıllıca olacağını ima etti. Addington, mühürlü bilgileri incelemek ve daha fazla yasaklayıcı önlemi değerlendirmek üzere bir Gizli Komite kurulmasını önerdi. "İsyancıların eylemleri bir dereceye kadar gıda fiyatlarının yüksekliği ve işlerinin azaltılmasıyla ilişkilendirilebilse de" diyordu, "bu taşkınlıkların birtakım kötü niyetli kişilerce planlanıp kışkırtıldığına şüphe yoktur. Hükümetin görevi de bunu engellemektir."

Tıpkı kendisinden önce Ryder'ın yaptığı gibi Addington da Luddistlerin sıkıntılarını anlıyormuş gibi yaptıktan sonra yıkıcı bir komployla karşı karşıya olduklarını iddia etti ve onları cezalandırmak için devletin gücünü kullanmaya karar verdi.

Ekonomiyi sekteye uğratan Konsey Emirleri'nin yürürlükten kaldırılması işçilerin umutlarını biraz artırmış olsa da ordu "yerel yönetimlere yardımcı olmak için göreve çağrılmış" olsa da "isyan ve taşkınlık eylemleri nedeniyle birçok kişi yargılanmış ve bazıları bunun bedelini canlarıyla ödemiş" olsa da, Addington, tüm bunlardan sonra bile, Meclisi daha öte önlemler almaya çağırdı. Bu bir ulusal güvenlik meselesiydi.

Sidmouth'a göre, "Majestelerinin barışçıl ve sadık tebaasının can ve mal güvenliği için önlemler alınabilmesi amacıyla", çoğu B gibi muhbirlerin "karışık bölgelerden" aktardığı bilgileri analiz etmek üzere iki gizli komite kuruldu. "Hangi önlemlerin gerekli olduğunu değerlendirmek" komiteye kalmıştı. Bu komitelerin Luddistlerin sadece ekonomik zorluklar yaşayan çaresiz işçiler olmadıklarına karar vermeleri uzun sürmedi. Komiteler, "Bu eylemlere karışan bazı kişilerin köklerinin çok tehlikeli devrimci yapılanmalara kadar uzandıklarını... Eylemlerin organize bir hareket olduğu, belirli kişilerin etkisi ve emriyle gerçekleştirildiğini" tespit etti.

Luddistler gerçekten de çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mücadele etmek amacıyla örgütlenen işçiler değil de devrimci bir ordu olsaydı, Addington'ın da onları dize getirmek için çok daha sert önlemler alması son derece haklı olabilirdi.

Kirkpatrick Sale, "Daha sonra Meclisten sulh hakimlerine kendi bölgelerinde sorgulama ve el koyma yetkisi veren ve yemin etmeyi idamlık bir suç haline getiren yasaların geçirilmesini istedi ve her ikisi de kolayca kabul edildi" diye yazmıştır.

NED LUDD

Temmuz 1812

Kimliği belirsiz iki kişi bir gece Saint Crispin Inn'e gelmiş ve kendilerini dinleyen herkese iş arayan dokumacılar olduklarını söylemişlerdi. Makinelerin tüm iyi işleri yok ettiği Manchester'dan gelmişlerdi ve Halifax'ta iş olduğunu duymuşlardı.[20]

Barda oturan sevimli Luddist Charles Milnes, "Bunu size söyleyenler abartmışlar" diyerek güldü. Adamlardan adının John Smith olduğunu söyleyen kişi, Milnes'in yanına oturdu ve ona bir içki ısmarladı, sonra bir tane daha. Epeyce havadan sudan konuştuktan sonra Smith ve arkadaşı lafı Luddistlere getirdi.

"Komutan Ludd'u tanıyor musunuz?" diye sordu biri.

"Komutan Ludd!" diye güldü Milnes. Bu çok saçma bir soruydu. "Hayır, ben komutan momutan tanımıyorum."

"Ama Cartwright'ın meselesinde komutan o değil miydi? Biz Manchester'da Komutan Ludd diye bir komutanları olduğunu duyduk."

Milnes hiç düşünmeden, "Diyebilirler ama gerçek adı bu değildi. Ben sadece bu kadarını biliyorum," dedi. Bunun üzerine, adamlar oraya gelmelerinin asıl amaçlarının "döndürülmek", yani yemin edip Luddistlere katılmak olduğunu söylediler.

Milnes, eğer amaçları buysa onları nereye göndereceğini bildiğini söyledi. "Smith"i, Luddistlerin davasına destek veren eski şapkacı ve de-

20 Bardaki diyalog Peel, Risings'den alınmıştır

mokrasi reformcusu John Baines'in evine götürdü. Baines iki oğluyla birlikte kasabada yaşıyordu.

Baines kapıyı açtığında Milnes, "Buraya bir dost getirdim," dedi. "Yabancı ama çok iyi bir dost. Kardeşlerimizden biri olmak istiyor."

"Öyleyse elimizi çabuk tutalım," diye cevap verdi Baines, "çünkü yakında gözetim ve denetim görevlileri burada olacak; birileri ihbarda bulunmuş, sık sık evimi arıyorlar".

Baines telaşla onları içeri buyur etti, bir İncil çıkardı ve oğlu kapıyı gözetlerken yemin ettirdi. "Smith" bunu kutlamak için hepsini içmeye davet etti ama Baines reddetti; çünkü bugünlerde ortalıkta çok fazla muhbir vardı.

İki adam sonraki bir iki gün atölyede vakit geçirdiler. Handa Milnes'i ziyaret ettiler; iş bulma çabalarının sonuçsuz kaldığını söylediler. Bir gün kasabada iki "alçağın" sulh hakimi tarafından Halifax'a gönderildiği haberi yayılana kadar buralarda vakit geçirdiler. Haberi duyar duymaz "Smith" ve arkadaşı aynı gece kayıplara karıştı.

İki gün sonra askerler Baines'in evini kuşatarak John ve oğullarını yasadışı yemin ettirmekten; Charles Milnes ve diğer iki kişiyi de isyan çıkarmaktan tutukladılar. Bu suçların cezası ölümdü.

GRAVENER HENSON

Temmuz 1812

Gravener Henson, Adam Smith'in müritlerini hafife almıştı.

Tasarısının üçüncü ve son okumasının yapıldığı gün, bir şeylerin değişmiş olduğu açıktı. Joseph Hume ayağa kalktı ve "Dr. A. Smith'in Ticarete müdahale etmeme ilkesine dayanarak tasarımıza karşı çıktığını" açıkladı. Bunun üzerine Meclis Başkanı "Kırk üyenin hazır bulunmadığı gerekçesiyle oturumu erteledi".

Fabrika sahipleri, büyük çorap imalatçıları ve güçlü girişimciler tasarıya resmen karşı çıkan bildiriler ve mektuplar gönderiyordu. Paranın kimde ve hangi tarafta olduğu artık iyice belli olmuştu. Mecliste tasarıya sıcak bakan vekiller bile sanayicilerin bu güçlü muhalefetinin nelere gebe olduğunu biliyordu. Henson'ın anılarında, dokumacıların ve örücülerin temsilcileri meclisin önünde umutla beklerken ve "sektördeki sıkıntılar orman yangını gibi yayılırken, milletvekilleri meclisten kaçtılar," diye yazdı.

Henson bir sonraki ayı küçük çorapçılar, atölye sahipleri ve el örücülerini destekleyecek işadamları arasında, hummalı bir şekilde destek toplayarak ve destekçilerin isimlerini listesine ekleyerek geçirdi. Henson bunları yapmaya devam ederken belki de şanslarının fazla olmadığını anlamıştı. Nitekim temmuzun ikinci haftasında, tasarının resmen iptal edildiği haberini aldılar.

Henson, Nottingham'a yazdığı mektupta hayal kırıklığını şöyle dile getiriyordu: "Avam Kamarası Komitesinin, Yasa Tasarımızın Çorapla

ilgili maddelerinin çıkarılmasına karar verdiğini büyük bir üzüntüyle bildirmek zorundayım. Gösterdiğimiz tüm çabalara rağmen, büyük çorap imalatçılarını destekleyen bir rapor hazırladılar."

Parlamento kararlı bir şekilde girişimcilerin ve *laissez-faire*'i savunan meclisin yanında yer aldı. Tasarının en önemli maddeleri olan dokumacılığa asgari ücret getirilmesini, hileli ve ucuz taklit malların yasaklanması maddelerini iptal etti. Ücret güvencesi olmayacak ve mal sahiplerinin makineler kullanarak ucuz ve düşük kaliteli mallar üretmesine izin verilecekti. Dantelciliğe ilişkin düzenlemeler ve takasla ödeme uygulamasına sınırlama getirilmesi hâlâ komitenin gündemindeydi ve değerlendiriliyordu. Fakat tasarının özünü oluşturan maddeler ortadan kalkmıştı.

Henson şöyle devam etti: "Oybirliğiyle olmasa da komite vicdanlarının sesini zerre kadar dinlemeden, karşı tarafın sunduğu en salakça ve yalan delillere dayanarak aleyhimize karar verdi. Artık gönüllerince dokuyabilir, örebilir, makaslayabilir, dikebilirler, hile yapabilir, soyabilir, çalabilir ve zulmedebilirler." Sulandırılmış yasa tasarısı Avam Kamarası'ndan geçti. En azından patronların ödemeyi malla yapmalarının engellenme ihtimali dokumacıları biraz teselli ettiyse de bu kısa sürdü.

Lauderdale Kontu, 23 Temmuz'da Lordlar Kamarası'nda görüşülmeye başlanmadan önce tasarıya tüm gücüyle karşı çıktı. Tasarının düpedüz "mide bulandırıcı" olduğunu söyledi ve devam etti:

> Eğer parlamento neyin iyi neyin kötü olduğu kararını tüketiciye bırakmak yerine bu şekilde bir yasayla belirlemeye kalkarsa, bunun nerede duracağını bilemeyiz. Çok tehlikeli sonuçlar doğurabilecek ilkeyi kabul etmek üzereyiz. Bu yasa tasarısını kabul edilirse, en önemli ihraç kalemlerimizden birini derhal yok edecek çok sayıda insanı işsiz bırakacak ve uygulandığı sektörde büyük sorunlara yol açacaktır.

Addington da tasarıyı henüz okumadığını ama ertesi gün oylamaya geçilmeden önce okuyacağını söyledi.

Oturum başladığında ilk sözü Lauderdale Kontu aldı ve *laissez-faire*'e verdiği ateşli desteği iki katına çıkardı. "Daha korkunç bir yasa maddesi tasavvur edemediğini" haykırdı ve "büyük imalatçılar ile işçileri ara-

sında yapılan pazarlıklara müdahale etme girişimi, tahayyül edilemeyecek kadar zararlı neticeler doğuracaktır," dedi. Asgari ücret yaratma fikrinin de "gelmiş geçmiş en yanlış fikir" olduğunda ısrar etti; çünkü bunu ödemeyen işverenler, tüm işçilerini işten çıkarmak zorunda kalacaktı. Kalitesiz ve sahte ürünlerin yasaklanması girişimini bir kez daha kınadı ve Lordlar Kamarası'nın tasarıyı oybirliğiyle reddetmesini beklediğini söyledi.

Öyle de oldu. Lordlar birer birer red oyu kullanarak tasarıyı geri çevirdiler. Bazıları karşı oy kullanırken tasarıyı hazırlayan işçilerin "iyi niyetlerinden" bahsetmeyi de ihmal etmedi. Örücülere son darbeyi vuran da onlara mavi boncuk dağıtan, yarım ağızla sözler veren, getirdikleri numune ürünlerin üzerine yatan ve onlara Naip Prens'in desteğine güvenmelerini söyleyen Addington oldu. Addington tasarının reddedilmesi yönünde oy kullandıktan sonra, Lauderdale'e katılarak onun asgari ücret ve sektöre yasal düzenleme getirilmesinin "çok zararlı" olduğu şeklindeki görüşünü yineledi.

Dokumacıların haklarının en alt düzeyde de olsa güvence altına alınmasına yönelik çabaları resmen sona ermişti. Tasarının çöküşü, gelişmeye açık her ekonomide, çalışanların emek tasarrufu sağlayan teknolojilere sahip işletme ve girişimcilerle rekabet etmek zorunda olduklarını anlamına geliyordu. Yani, aslında, çalışanlar teknoloji ve sermayenin kaprislerine mahkûmdular. Bu, günümüzün üretime dayalı ekonomisinin temel kuralı haline geldi. Asgari ücretler, yasal düzenlemeler ve sahteciliğe karşı önlemler, İngiltere'nin yeni gelişmekte olan ama hızla büyüyen teknoloji sektörünün önünde engel teşkil ediyordu. Meclis için daha önemli olan çalışanların mağdur olması değil, girişimcilerin mal üretme konusunda kısıtlamalara maruz kalmamasıydı. Yani devlet yine kâr getiren makineyi, onu çalıştıran insanlara tercih ediyordu.

Addington konunun artık kapandığını düşünüyordu. Tasarıya karşı red oyu verirken, "Meclise buna benzer içerikte hiçbir tasarının gelmemesi için Tanrı'nın yardımına güvendiğini" eklemeyi de unutmadı.

GEORGE MELLOR

1812 Sonbaharı

George Mellor ve Ben Walker, West Riding'de eli ayağı tutan bütün sağlıklı erkekler gibi, hakim Radcliffe'in artık özel kalesi, karakolu ve hapishanesi haline gelen malikanesi Milnsbridge House'a götürüldü ve Horsfall cinayetiyle ilgili olarak sıkı bir sorgudan geçti.

Görenler, Radcliffe'in tedirgin olduğunu ellerinin titremesinden anlıyordu. Hayatını tehdit eden mektuplar almaya devam ediyordu; birileri arazisinin dışından ateş etmişti. Hiç kimse güpegündüz, birçok tanığın gözü önünde işlenen cinayetle ilgili hiçbir şeyi açıklamıyordu.

Radcliffe, elinde hiçbir kanıt olmadığı için, Mellor ve Walker'ı mecburen serbest bıraktı. Rawfolds'daki bozgundan ve Horsfall'un herkesin gözü önünde öldürülmesinden sonra birkaç kasvetli ay geçti, ardından da dayanılmaz ve paranoyak bir yaz geldi. Cinayet haberi yayılır ve işgal iyice kök salarken Luddistlere olan ilgi bazı çevrelerde azaldı. Luddistler gene de hem West Riding hem de Lancashire'da manşetlere çıkacak miktarda silah toplamaya devam ettiler. Sayısı iyice kabarmış olan askerlerle küçük çaplı çatışmalar yaşanmıştı ama makine parçalama eylemlerinde bir yavaşlama var gibiydi.

Radcliffe çok fazla sayıda erkek ve kadını sorguya çekti. Çoğu delil yetersizliği nedeniyle serbest bırakıldı ama hepsi değil.

Çaresizlikten Luddistlere katılan fakir bir dokumacı olan Samuel Hartley, Radcliffe'in adamları tarafından tutuklandı. Peel'in anlattığına göre bu olay karısını o kadar sarstı ki kalp krizi geçirip ölmesine neden oldu.

> Görevliler Hartley'i tutuklamaya geldiklerinde karısı, zavallı adamın etrafının ağlayan çocuklarıyla çevrili olduğunu görünce fenalaştı ve yere yığılıverdi. İlaçla müdahale ettilerse de işe yaramadı çünkü kadın bayılmamıştı. Yorgun ve kederli kalbi artık atmayı sonsuza kadar bırakmıştı. Kalbi duran anne bir zamanlar yuvaları olan sefil kulübede yerde soğuk ve hareketsiz yatarken Hartley de York'taki bir hücreye nakledildi.

Birkaç küçük suçlu daha tutuklandı ama Horsfall'un katilleri ve Rawfolds'daki çatışmaya karışan büyük oyuncular hâlâ serbestti. "Luddistlerin büyük bölümü onların kimler olduğunu biliyordu. Fakat bu sırrı birkaç ay boyunca saklamayı başardılar. Çoğu kişi suikastçıların asla ortaya çıkarılamayacağından emindi."

Fakat Radcliffe yorulmak bilmiyordu. Kendi adamları ve Gözetim ve Denetim Yasası uyarınca görevlendirilip onun emri altına girenler, şehir ve kırsalda yüzlerce kişiyi soruşturmak üzere defalarca göreve gönderildiler.

Sonunda, uyguladıkları baskı sonuç verdi. William Hall adında genç bir kırpıcı Radcliffe'i görmeye geldi ve kendini kurtarmak için muhbir olmayı kabul etti. Rawfolds'a yapılan saldırıya katıldığını ve Francis Vickerman'a yapılan baskın gibi büyük Luddist eylemlerinde yer aldığını itiraf etti ve Radcliffe'in geçici hapishanesinde zaten gözaltında tutulan Jonathan Dean'i ihbar etti. Köşeye sıkışan Dean de itiraf etti.

Radcliffe, Addington'ın Londra'da Luddistlerle mücadele için gösterdiği çabadan, Maitland'ın muhbirlerinin sağladığı istihbarattan ve Manchester'da Luddistlerin yargılandığı son "başarılı" duruşmalardan cesaret almıştı:

Ondan fazla Luddist tutuklanmış, gıda isyanları ve Westhoughton'daki fabrikanın yakılmasıyla suçlanmış ve yargılanmak üzere Lancaster Kalesi'ne getirilmişti. Yetkililer, düzenleyici ya da faillerin kim olduklarını tespit eder ve yargılarken fazla titiz davranmadılar. Ayaklanmanın yakınlarında görülmüş olmak suçlanmak için yeterliydi. Suçlananların çoğunun tek ortak noktası buydu. Suçlananlar arasında Hannah Smith adında elli dört yaşında engelli bir kadın; koltuk değneklerini kullanarak cam kırmakla suçlanan engelli bir erkek ve Abraham Charlson adında on altı yaşında bir çocuk vardı.

Aralarında Hannah ve Abraham'ın da bulunduğu sekiz kişi suçlu bulundu ve idam cezasına çarptırıldı.

Hükümlüler, caydırıcı bir mesaj vermek amacıyla darağacına götürülürken halkın arasından yürütüldüler. *Crownbacked Lancaster Gazette* bu sahneyi şöyle anlatmıştır:

> Geçen cumartesi günü, öğlen saatlerinde, idam hükümlüsü sekiz suçlu kanuna göre cezalandırılmışlardır: Hannah Smith (54) Manchester'da isyan çıkarmak ve soygundan; Abraham Charlson (16), Job Fletcher (34), Thomas Kerfoot (26) ve James Smith (31) West Houghton'da isyan çıkarmak ve fabrikayı yakmak suçundan; John Howarth (30), John Lee (46) ve Thomas Hoyle (27) Manchester'da isyan çıkarmak, bir eve zorla girmek ve erzak çalmak suçundan hüküm giymişlerdi.

Gazette'ye göre, idamı izlemek için "çok bir büyük kalabalık" toplanmıştı. Hükümlülere sempati duydukları ve bu durumdan hoşnut olmadıkları anlaşılıyordu.

Cellat ipi boğazına geçirdiğinde, genç Abraham dehşet ve şaşkınlık içinde ağlamaya başladı. İdamın tanıklarından Dr. Taylor, Abraham'ı "o kadar genç ve çocuksuydu ki, idam edilirken sanki elinden bir şey gelebilirmiş gibi annesinden yardım istedi" diye anlattı.

Manchester'daki tutuklama ve yargılamaların bu "üretkenliği" Radcliffe'e şüphelendiği kişilerin üzerine tekrar gitmesinin işe yarayabileceğini düşündürdü. *Leeds Mercury*'de 2.000 sterlinlik ödülü yineleyen bir haber yayınladı ve gerçek suçluları ortaya çıkmaya zorlamak umuduyla, suçluların yakalanmasının an meselesi olduğuna dair ipuçları vermeye başladı. Plan işe yaradı.

Çok geçmeden şüphelilerin tutuklandığı ve William Horsfall cinayetiyle suçlandıkları haberi aynı gazetede yayınlandı: "Yerel hakim Joseph Radcliffe, Horsfall cinayetine dair en eksiksiz ve tatmin edici kanıtları sunmuştur. Suçlanan caniler daha önce de sık sık sorgulanmış ancak her seferinde yeterli kanıt bulunamadığı için serbest bırakılmışlardır."

Tekrar sorgulamaya alınan bir şüpheli, aleyhindeki kanıtları kimin verdiğini anlayana kadar suçlamaları tamamen reddetti. Mercury'nin aktardığına göre, "Muhbiri görene kadar pişkin pişkin sırıtan zanlının

bir anda rengi değişti ve nefesi kesildi. Muhbirin ifadesini dinleyip odadan çıkarken 'Lanet olsun, pislik herif, yaktı beni' diye haykırdı."

İspiyonlanmıştı. Mercury şöyle devam etti: "Muhtemelen bu ve bir başka kişi bölgemizde, özellikle de Rawfolds'da meydana gelen tüm utanç verici olayların baş sorumlularıdır. Muhtemelen tutuklamaların ardı gelecektir."

Kimliği tespit edilen kişi George Mellor'du.

Ben'in arkadaşı Asker Jack'in *Ben o' Bill's*'te ona aktardığına göre, Radcliff, John Wood'un atölyesine altı askerle ve yanında tutuklama emri taşıyan bir subayla gittiğinde George işinin başındaydı. Askerler "çok sessiz" hareket etmişlerdi. Radcliffe hiç kimselere görünmeden, büyük bir cesaretle kapıya kadar gelmişti. George "çok sakindi"; kısa süre sonra tutuklanan Will Thorpe da "sanki hayatının her günü cinayetle suçlanmaya alışkınmış gibi umursamazdı." En son Thomas Smith de tutuklandı.

Radcliffe onları nezarethaneye götürecek olan araca bindirdi. Aylardır askeri işgalin, toplu gözaltı ve sıkıyönetimin ağırlığı altında ezilen Huddersfield halkı buna tepki gösterdi.

Asker Jack, "Onları bekleyen arabaya itilirken, George zincire vurulmuş elini kaldırabildiği kadar kaldırdı ve 'Komutan Lud için üç kez şerefe' diye bağırdı," dedi.

Ama kalabalık ölesiye korkuyordu. Kalabalıktan bir iki kişi bağırarak cevap verdi, bir kadın şalını salladı ama herkes ondan taraf görülmekten korkuyordu. Onu çocukluğundan beri tanıyan halk sanki onda çiçek hastalığı varmış gibi uzak duruyordu.

Çok geçmeden George Mellor'un Horsfall'ı öldürdüğünü itiraf ettiği söylentisi yayıldı ama Huddersfield'li avukat bunu yalanlamakta gecikmedi. Asayiş Bölge Komutanı General Acland'a durumu açıklığa kavuşturması için bir mektup yazdı. Söylentilerin tam tersine, George konuşmayı reddetmiş, kendisini tutuklayan görevlileri açıkça kızdırmış, hatta korkutmuştu. Mektubunda Mellor'un ardından Huddersfield'de çok sayıda Luddistin tutuklandığını da bildiriyordu.

Mektup 31 Ekim 1812 tarihinde gönderilmişti:

Sayın General,

Mellor'un itirafıyla ilgili herhangi bir duyum almadım. Onun darağacını bile kirletecek bir cani olarak öleceğinden ne kadar eminsem suçunu itiraf etmediğinden ya da asla etmeyeceğinden de o kadar eminim.

George zincirlere vurularak York Kalesi'ne götürüldü ve tek kişilik bir hücreye konuldu; Makine Kırıcıların lideri orta çağ duvarları arasına hapsedilmişti.

LEYDİ LUDD

1812 Sonbaharı

Luddizmin merkezsiz yapılanmasından kaynaklanan zayıflıkları vardı ama bu durum aynı zamanda ayaklanmanın bir hareket olarak gelişmesine ve olgunlaşmasına da imkân tanıyordu. Katılımcıların amaçları ve öncelikleri değiştikçe makine kırmaktan çok daha fazlasını içerebilecek esneklikte ve şekillendirilebilir bir yapısı vardı. Yaz sonu ve sonbahar boyunca gıda fiyatları yüksek seyretmeye devam etti. Bu nedenle, ağustos ve eylül aylarında, Leydi Ludd olarak adlandırılan kadınların önderlik ettiği bir dizi gıda isyanı ve makine kırma eylemi West Riding ve Nottingham'a yayıldı.

Bir rapora göre, "İçinde bulunduğumuz hafta boyunca bu kasabada ve komşu köylerde mısır fiyatlarının yüksek olması nedeniyle halk arasında büyük bir karışıklık yaşandı." Bir çiftçinin fiyatları yükseltmesi üzerine bu duruma tahammül edemeyen halk pazar yerinde adamın mısırlarına el koymuş ve buğday çuvallarını da aç ve muhtaç olanların alması için sokaklara atmışlardı.

Bristol Mirror'ın haberine göre, "Öğleden sonra, Leydi Ludd denilen bir kadının başını çektiği bir grup kadın ve erkek sokaklarda dolaşarak büyük bir güruh oluşturdu." Geceleyin bir büyük değirmeni basıp camlarını kırmışlardı. Yakın kasabalarda da benzer eylemler patlak vermişti. Sheffield'de un ve tahıl tüccarları "çoğunlukla kadınların başını çektiği" gruplar tarafından yiyeceklerini yoksulların karşılayabileceği bir fiyata -bu durumda üç şiline- satmaya zorlanmıştı. İki gün sonra Leydi Ludd, Leeds'de bir kez daha ortaya çıkmıştı. Onu izleyen

kalabalıkla sebzelere el koymuş, esnafı bir kez daha fiyatları düşürmeye zorlamıştı. Bu eylemler sonunda şehrin ileri gelenleri 700 sterlinlik bir bağış toplayarak devletin verdiği sosyal yardımları alamayanlara yardım etmeye çalıştılar. *Leeds Mercury*'nin haberine göre "kasaba büyük bir karmaşa içinde(ydi), kimse bir kez başlayan bu itaatsizlik eylemlerinin nereye kadar gideceğini bilmiyor(du)."

Leydi Ludd'un görevi bitmemişti. Eylemler, eylül ayında, ekmek fiyatlarının çok yüksek olması nedeniyle Nottingham'da da görüldü. *Morning Chronicle* gazetesi Leydi Ludd'u haber yaptı:

> Pazartesi sabahı, Nottingham'da bir fırıncı, artan maliyetler nedeniyle ununa iki peni zam yapma gafletinde bulundu. Bu durum kadınları öylesine öfkelendirdi ki birkaç kişi bir olta alıp ucuna yarım penilik bir ekmek taktı; ekmeği kana bulanmış gibi göstermek için kırmızıyla boyamışlardı, üstüne de (yas alameti olarak) bir parça bez örtmüşlerdi. Bununla sokaklarda gösteri yapmaya başladılar. Çok geçmeden aralarında Madam ve Leydi Ludd denilen ve ellerinde broşürler olan iki kadının da bulunduğu çok büyük bir kalabalık topladılar. Hınçlarını ilk önce un fiyatına zam yapan fırıncıdan aldılar. Fırının camlarını kırdılar ve unun fiyatını zorla altı peniye düşürttüler. Kalabalık daha sonra çeşitli gruplara ayrıldı ve neredeyse her fırıncı ve uncuya aynısını yaptılar. Unun fiyatını altı peniye indireceklerine söz verene kadar camlarını kırmaya devam ettiler.

Leydi Ludd ve yandaşları sadece fiyatlarda indirim yaptırmamış, aynı zamanda Nottingham'a karışıklıkları önlemek için gönderilen askerlerden bazılarının da gönlünü kazanmışlardı. Kalabalığın arasına karışan ve eyleme destek veren askerlerin güçlü bir mazeretleri vardı. O hafta ordu, hizmetleri karşılığında kendilerine vaat edilen ekmek payını vermemişti.

B

1812 Sonbaharı

B'nin katıldığı Manchester toplantılarının konusu makine kırıcılığı ve dokumacıların kötü durumunu konuşmaktan öteye geçmişti. Artık toplantılara matbaacılar, borç tahsildarları, şapkacılar, kalaycılar, duvarcılar, keresteciler gibi her türlü meslekten ve iş kolundan kişi katılıyordu. Ve John Bent'in devrimci kehanetlerine rağmen, doğrudan eylemden yana olan gruplar parlamenter reform için örgütlenmek isteyenlere karşı zemin kaybetmişti.

Haziran ayındaki bir toplantıda, Manchester'da Naip Prens adlı bir barda toplanan kırka yakın kişi meclise sunulacak bir dilekçeyi tartıştı ve son şeklini verdi. Bazılarını toplantıya katılmaya, saygın bir kumaş tüccarı olan Bent bizzat teşvik etmişti. Katılmamaları için hiçbir neden yoktu.

Toplantıyı, kırklı yaşlarının sonlarında bir imalatçı ve radikal olan John Knight yönetti. Her katılımcının adını, mesleğini ve memleketini belirtmesini istediği bir tanışma turundan sonra o güne dek kaleme alınmış karar tasarıları okundu. Dilekçede savaşın sona erdirilmesi, Avam Kamarası'nda demokratik temsil ve Naip Prens'e bölgedeki durumu aktaran bir mektubun sunulması talep ediliyordu. Katılımcılar dilekçeyi tartışırken Knight katılımcılara, makine kırmayı onaylamadığını ve ilerlemenin yolunun reformdan geçtiğini söyledi.

Görüşmeler gece saat on bire kadar hararetli ve olaysız bir şekilde sürdü. Derken Manchester emniyet müdür yardımcısı, bir alaybozan tü-

feği ve otuz askeriyle salona daldı. Otuz sekiz katılımcının tamamı, yasadışı eylemler için yemin etmek gibi büyük bir suç işledikleri gerekçesiyle tutuklandı.

Bu arada B hiç ortalıkta değildi. Ya başına gelecekleri biliyordu ya da tam zamanında sıvışmıştı. Sonradan anlaşıldığına göre, toplantı eski bir dokumacı olan Samuel Fleming'in ihbarı üzerine basılmıştı. Manchester 38'lisi ya da "38 Luddist" olarak bilinen sanıklar apar topar hapse atıldı. Mahkemeleri iki ay sonra görülecekti.

Knight hapiste yargılanmayı beklerken karısına mücadele ettikleri adaletsizlik hakkında bir mektup yazdı.

> Yoksulun emeğini hiçe sayarak evlerine ev, topraklarına toprak ekleyenleri okuyoruz. Bunu üç şekilde yapıyorlar. Birincisi toprak kirasını artırarak (her ne kadar dünya Lordlarındır ve insanlar onun meralarındaki koyunlarıdır diye okusak da). İkincisi vergilendirme sistemini genişleterek. Üçüncüsü, el emeğine olan ihtiyacı azaltıp gereksiz hale getiren sonra da emekçilerin ücretlerini düşüren makinelerdeki hızlı iyileştirmelerle.

Duruşma kısa sürede kraliyet için son derece utanç verici bir hal aldı. İddia makamının tek tanığı Fleming'di; o da suçladığı kişilerden ancak dördünü teşhis edebildi. Luddist kardeşliğine girmek için "yemin etmeyi" istediğini ve bardaki kişilerin de elini bir İncil'in üzerine koyarak yemin ettirdiklerini iddia etti. Ancak yetkililer barı aramış ve içeride herhangi bir kitap bulamamışlardı. Dahası, yemin ettiğini, içki içtiğini ve bardan ayrıldığını iddia ettiği saatlerde de kendi ifadesiyle çelişiyordu.

Duruşmada bir kişi, toplantıya katılmasının tek nedeninin "saygın bir kumaş tüccarı" olan John Bent'in kendisini davet etmesi olduğunu, Bent'in casus olduğunu bilmediğini söyledi.

Nihayetinde, Fleming'in iddialarının karşısında otuz yedi kişi daha vardı. Bu kişilerin bir reform girişimi için işbirliği yaptıklarına dair, fikirlerini ayrıntılı bir şekilde açıklayan yazılı bir belge de dahil olmak üzere pek çok kanıt vardı. Bu arada Fleming'in güvenilmezliği o kadar ayyuka çıkmıştı ki hakim "davanın sona erdiğini ve mahkûmların beraat etmesi gerektiğini" ilan etti; ancak bunun sadece kendi görüşü olduğunu ve kararın elbette jüriye ait olduğunu ekledi.

Manchester 38'lisi neredeyse anında beraat etti.

38'lerin, Luddist taktiklere aşina oldukları açıktı ve muhtemelen örtüştükleri bazı konular da vardı. Ne var ki Luddizm'in evrim geçiriyor olması ya da içindeki bazı hücrelerin daha barışçıl reform çabalarına girişmesi, Kraliyet'in paranoyasını sona erdireceği anlamına gelmiyordu.

Bu arada B, işvereninin gözünden düşmeye başladı. Bunun nedeni belki başarısızlıkla sonuçlanan duruşmanın getirdiği utanç, belki de sürekli bahsettiği Kraliyet'i devirmeye yönelik organize komplonun hiç gerçekleşmemiş olmasıydı. Belki de sadece bu tür hizmetlere duyulan ihtiyaçta genel bir azalmaydı. Albay Fletcher ve İçişleri Bakanlığı onun raporlarıyla giderek daha az ilgilenecek, B olarak bilinen ve kumaş tüccarlığından devşirilen mubhir ve onun çılgın raporları tamamen kaybolacak ve tarihe gömülecekti.

YÜZBAŞI FRANCIS RAYNES

1812 Sonbaharı

Birliğinden ayıracağı bir grup askerle Manchester dışındaki Mottram köyüne gitmesi emredilen genç Yüzbaşı Raynes anılarında bunu şöyle anlatır: "Vardığımızda fabrika, büyük atölye sahipleri ve şehrin önde gelenleri mülklerinin tekrar saldırıya uğraması ihtimaline karşı asker çağırmışlardı."

Raynes tereddütlüydü. Sadece seksen adamı vardı. Bölgedeki Luddistlerin sayısının kendi adamlarından daha fazla olduğu istihbaratını aldığı için adamlarını bölmek istemiyordu ama emre uydu. "Bireylerin mülkiyetlerinin korunmasının çok önemli olduğunu düşünerek, binaların çoğunun muazzam büyüklükte olmasından cesaret alarak, silahlı ve disiplinli birkaç kişinin bir çapulcu güruhunu alt edeceğine güvenerek isteklerini yerine getirdim." Yüzbaşı, Luddistlerin "her gece talim ve toplantıları için karargâha yakın bir mesafede" toplandıklarına dair düzenli raporlar alıyordu, ancak nedense kendi devriyeleri onlarla hiç karşılaşmıyordu. Mutlaka Luddistlerin de kendi casusları vardı ve "askerlerin konum ve güzergahları hakkında ana birliğe istihbarat iletiyorlardı."

Yüzbaşı, iki asker ve bölge rahibiyle birlikte bu toplantıları araştırma görevini üstlendi. Küçük ekip gece yarısı yola çıktı ve kasabanın yaklaşık bir buçuk mil dışında, çok sayıda Luddistin bir araya geldiğini gördü. Raynes adamlarına silahlarını saklamalarını ve tedbirli olmalarını emretse de Luddistler onların geldiğini duydu. Aniden karşılarına çıkan silahlı askerler onları şaşkına çevirdi ve geri çekilmeye başladılar.

Raynes de kaçmak yerine onlara doğru hücum etmeye karar verdi:

> Elimizden geldiğince hızlı peşlerinden koşuyorduk; adamlarım şimdi silahlarını gösteriyorlar ve birliğin geri kalanını çağırıyormuş gibi yapıyorlardı. Askerlerim dağlı oldukları için kolay parlayan bir mizaçları vardı. Çok cesurdular, davamıza ve görevimize inanıyorlardı Bu nedenle ateş etmelerini zorlukla engelleyebildim.

Raynes diğer askerleri çağırma numarasını uzun sürmeyeceğini biliyordu. "Çok geçmeden geri çekilmelerine fırsat vermemizin daha akıllıca olacağını anladım. Çünkü çok fazlaydılar ve her tarafa dağılmışlardı. Kısa süre içinde takip eden değil, takip edilen durumuna düşeceğimizi biliyordum. Bu yüzden bir hendeğe sığındık ve ortalık sakinleşene kadar orada bekledik."

Bu, o zamana kadar büyük ölçüde hareketsiz kalan ve hatta işçi sınıfına karşı yarı sempatik olan işgal gücünün uyguladığı yeni bir taktikti. Luddistler geceleri kendi bölgelerinde asker görmeye ve kendilerine bu kadar yaklaşılmasına alışık değillerdi. Raynes şöyle yazıyordu: "Dört kişinin orada toplanan bu kadar çok kişiyi kaçırtması anormal görünebilir. Bunun tek açıklaması olabilir, büyük bir askeri birliğin yaklaşmakta olduğunu düşünmeleri ve yasadışı iş yapmaktan duydukları korkudur."

Raynes ertesi sabah bölgeyi incelediğinde hiç ateşli silah bulamadı. "Daha hızlı kaçabilmek için attıkları belli olan" sopalar ve kargılar yere saçılmıştı.

MARY GODWIN

Kasım 1812

Mary İskoçya'dan kısa bir süreliğine ailesinin yanına Skinner Sokağı'na döndüğünde, babasının çok özel bir misafiri ağırladığını görünce çok şaşırdı. Godwin ailesine sonunda babasının gizemli mektup arkadaşı Percy Shelley de katılacaktı.

Mary'nin babası, genç veliaht birkaç ay önce William Godwin'in yaşlılık yıllarında onun hamisi olarak hizmet etmenin kendisi için "en büyük onur" olacağını açıkladığından beri onu Percy efsanesinden haberdar ediyordu. Mary'ye, Godwin'in tuhaf bulduğu Shelley ve tayfasının ziyaretlerini ve şairi evinde ziyaret etmek istediğini, ancak genç adamın "Haklar Bildirgesi" adlı yeni bir bildiriyi mühürlü şişelere koyup okyanusa atıp dört bir yana dağıtmak üzere evden ayrıldığını da yazmıştı (Bir örnek: "Şimdiki nesil gelecek nesilleri bağlayamaz. Azınlık çoğunluk adına karar veremez" (no.16) ve "Hiç kimsenin kullanabileceğinden daha fazlasını tekelinde tutmaya hakkı yoktur" (no.28).

(Shelley'den) henüz gerçek anlamda bir mali destek gelmemişti; Godwin'in de paraya çok fazla ihtiyacı vardı. Kitapçı dükkânında yangın çıkmıştı ve hiç olmadığı kadar borç içindeydi. Shelley'nin ziyaretinden önce, Godwin'in arkadaşı ve danışmanı reformcu Francis Place, "zengin genç arkadaşından 'çok büyük bir meblağ' almayı başaramazsa 'her şeyini kaybedileceğini' ona açık açık söyledi".

Mary, Glassite'lerin bölgesinden evine dönmüştü ve işte büyük bir servetin varisi olan çılgın şair kanlı canlı karşısındaydı.

Mary'nin arkadaşı Christy, Percy'yi "hafif kambur, dikkatsizce giyinmiş, büyük beyaz bir alnı, bir tutam kahverengi buklesi ve mavi, canlı ve çok belirgin gözleri olan genç bir adam" olarak tanımladı. Cristy'de bıraktığı en çarpıcı izlenim, göz alıcı mor saten bir elbise giymiş olan karısı Harriet'e olan düşkünlüğüydü. Godwin'in himayesinin gecikmesinin nedeni Percy'nin babasıyla çok büyük çatışmalar yaşaması ve artık onunla ilişkiyi kesmiş olmasıydı.

Shelley'ler Godwin'lerden, hem William'ın biraz kibir de içeren entelektüel havasından hem de çocuklarının erken gelişmiş zekâ ve birikimlerinden etkilenmişlerdi. Londra'da geçirdikleri iki gün boyunca şehrin edebiyat, sanat ve felsefe dünyasından önemli isimlerle tanıştılar; ressamlar, yazarlar ve düşünürlerle bir araya geldiler. Bu arada Mary de olgunlaşıyordu. Kolu iyileşmeye başlamıştı, egzaması yakında tamamen geçecekti. İskoç arkadaşları onun "berrak, parlak cildini, iri ela gözlerini ve muhteşem saçlarını" öve öve bitiremiyorlardı. Ailesiyle ilgili soru ve yorum yağmuruna katlanmak zorunda kalsa da sosyal etkinliklerde her zaman ilgi odağı oluyordu.

Godwin'lerin evinin bir diğer seçkin ziyaretçisi de radikal işadamı, fabrika sahibi ve ütopik sosyalist Robert Owen'dı. Londra'ya, New Lanark'ta kurduğu ve sosyal fayda ilkelerini göz önünde bulundurarak işlettiği fabrikaya ve topluluğa katkıda bulunabilecek yatırımcı aramaya gelmişti. Godwin'le bir akşam yemeğinde tanıştı; yakınlaştılar ve haftada iki kez buluşur oldular. Godwin'in felsefesi Owen'ın düşünceleri üzerinde etkili olacaktı.

Owen, fabrikaları sayesinde zengin olmuştu ama onu ünlü yapan şey mücadeleci bir reformcu olmasıydı. New Lanark'ta, rakip fabrikalara kıyasla çok daha memnun oldukları görülen işçilerine daha iyi koşullar, eğitim ve ücret sunuyordu. 1810'da, on iki saatlik vardiyaların yaygın olduğu bir dönemde sekiz saatlik bir iş günü için lobi faaliyetlerine başlamıştı; bu ilkeyi ilk olarak kendi fabrikasında uygulamaya koymuştu. Aralarında müstakbel Rus çarının da bulunduğu politikacılar ve sanayiciler, örnek fabrikaların ve çalışan toplulukların nasıl inşa edileceğine dair fikir edinmek için New Lanark'ı ziyaret ediyorlardı.

Artık Owen'ın fikirleri evriliyor ve kapsamı daha da genişliyordu. New Lanark'ın temelini oluşturan ilkeleri nasıl mükemmelleştireceğini ve yayacağını düşünüyor; 500 ila 3.000 işçiden oluşan grupların

kendi kendine yeten ideal toplumlarda birlikte yaşayacağı ütopik, toplulukçu (bireyin çıkarlarının korunduğu ve içinde yaşadığı toplumun beklentilerinin gerçekleştirildiği, bu dengenin kurulduğu komüniteryen) sistemler tasarlıyordu. Akademisyen Paul R. Bernard'ın belirttiği gibi, bu sözkonusu ortamı mükemmelleştirmek her şeyden önemliydi; Godwin'in "yazıları Owen'ın kendine özgü materyalizm anlayışını güçlendirdi. Godwin, doğuştan gelen düşünce diye bir şey olmadığını ve insan karakterinin tamamen bireylerin içinde yaşadıkları koşullar tarafından belirlendiğini savunuyordu. Ancak Owen, Godwin'in faydacı anarşizmini benimsemiyordu. Çünkü şartları herkesin yararına olacak biçime getirmenin en etkili yolunun bir yönetim organı tarafından koordine edilen kolektif eylem olduğuna inanıyordu" (Ayrıca, fabrikasındaki üretimin aksamaması için işçilerinin kurallara uymasını istiyordu). Bir tarihçiye göre, ikisi de "siyasi tahrikleri reddediyor... Bunun yerine, Owen'ın daha sonra işbirliği yoluyla başarılacağını umduğu, servetin gönüllü olarak yeniden dağıtılmasını destekliyordu... Nihai toplumsal idealleri, Owen'ın köy projesinde önereceği türden, kendi kendini yöneten küçük topluluklardan oluşan âdemimerkeziyetçi bir toplumdu. Godwin'in modası geçtiği için Owen, yeni yüzyılda onun yerini alacak kişi gibi görünüyordu."

İşte bu idealist ve toplumcu yaklaşımı, Owen'ın otomatik fabrikayı koruyanlar tarafından öldürülen Booth gibi gençler arasında bile neden popüler olduğunu, neden ilerlemenin umudu ve ilham verici verici bir örneği olarak görüldüğünü açıklamaktadır.

Mary evde kaldığı süre içinde Owen'la birkaç kez bir araya geldi; hatta Owen'ın oğluyla da yakın arkadaş oldular. Ancak Mary'nin hayatı ve popüler kültür üzerinde en kalıcı etkiyi bırakacak olan, kasım ayındaki o sıradan buluşmaydı. Mary büyük ihtimalle o gece Percy Shelley ile çok kısa görüşmüştü. Çünkü İskoçya'dan eve dönerken uzun bir deniz yolculuğu yapmış ve yorgun düşmüştü. Shelley'ler ve Godwin'ler yemek yerken Mary muhtemelen gecenin büyük bölümünü üst kattaki odasında geçirmişti. Shelley'nin biyografi yazarlarından biri, "Bu tanışmanın görünürde hiçbir önemi yoktu ve dikkate değer bir şey konuşulmamıştı. Aslında hiç kimse yakında yaşanacak dramı tahmin edememişti," diye yazmıştır. Shelley gerçekten de bir dramın habercisiydi. Yirmi yaşındaydı. Her şeye öfkeleniyor; devlete, adaletsizliğe ve elbette makinelere karşı sert yazılar yazıyordu.

Kısa süre sonra yayımlanacak olan ilk büyük eserinin birkaç kıtasını yazmış ve iktidarın yozlaştırıcı, köreltici etkisini doğrudan hedef almıştı.

Godwin, aralık ayında eserin ilk birkaç sayfasını okudu. Godwin'in en sevdiği hedeflerden bazılarına (baskıcı hükümet, evlilik ve Hristiyanlık) karşı çıkan radikal, epik bir şiir olmasına ve kendi siyasi fikirlerini içermesine rağmen, Godwin şiirden pek "etkilenmemişti."

Kitabın adı *Kraliçe Mab*'dı ve önemli kıtalarından biri şöyleydi:

Erdemli bir insan
Ne emir verir ne itaat eder.
Güç, yıkıcı bir veba gibidir;
Kirletir neye dokunursa; itaatse,
Felaketidir aklın, erdemin, hürriyetin ve hakikatin;
İnsanları köleye çevirir, bedenleri
Otomatik makineye.

LORD BYRON

Kış 1812

Byron, Naip Prens tarafından çağrılmış ve iltifat görmüştü. Şimdi de Prens George'un ayrı yaşadığı eşi Prenses Caroline'e yakın bir reformcu tarafından çağrılıyor ve eğitiliyordu. Byron'ın şöhreti onu önemli bir güç haline getirmişti. Meclis siyasetindeki etkisi sınırlı kalmış olabilirdi ama popüler kültür üzerindeki etkisi ve dolayısıyla vaatleri yadsınamazdı. Prens George'un siyasi muhalifleri -yani Perceval'i iktidarda tutarak küstürdüğü Whig'ler- Caroline'ın sağlam bir siyasi müttefik olabileceğini umuyorlardı. Aynı şeyi Byron'dan da bekliyorladı.

Galler Prensesi Brunswick'li Caroline, Prens George tarafından yıllarca aşağılanmış ve dışlanmıştı. Prens kendi hayatını kolaylaştırmak için Caroline ile evlenmişti. Babası Kral George onunla evlenmediği takdirde borçlarını ödemesine yardım etmeyeceğini söylemişti. Devasa borçlarından kurtulabilmek için bu evliliğe razı olmuştu. Bir kızları olduktan sonra, George onu evlilik dışı çocuk sahibi olmakla suçlayarak aforoz etmeye ve boşamaya çalışacak kadar ileri gitmişti. Caroline aklanmasına rağmen, basında aşağılanmış ve alay konusu olmuştu. Yıllardır ayrı yaşıyorlardı.

Şimdi, kızları Prenses Charlotte -babası aile dostlarına ve siyasi müttefiklerine ihanet ettiğinde ayağa kalkıp konuşan oydu- ve Whig'ler, küskün kraliyet mensuplarını kendi davalarına dahil ederek bu kargaşadan faydalanmaya çalışıyorlardı. Hevesli bir siyasi reformcu ve Caroline'ın arkadaşı olan Leydi Oxford, aynı zamanda Byron'ın o dönemdeki en büyük aşkıydı. Byron'ın "Büyüleyici" olarak adlandır-

dığı Leydi Oxford, Byron'dan neredeyse on beş yaş büyüktü. Onun prensesin yakın çevresine girmesine yardımcı olmuş ve demokratik siyasi reform davasını benimsemeye teşvik etmiştir. Leydi Oxford aynı zamanda, otomatik dokuma tezgâhının mucidi Edmund'un abisi olan, yılmak ve yorulmak bilmeyen demokratik reformcu Binbaşı John Cartwright'ın kurduğu ve Hampden Kulübü'nün bir üyesiydi.

Byron geceleri geç saatlere kadar Prenses Caroline'ın malikânesi Kensington'da yemek yiyordu. Prenses Charlotte'a hayrandı ve bir süre onun özel öğretmeni olarak görev yaptı. Bu arada Leydi Oxford, Byron'ı reform hareketi konusunda eğitmeye çalıştı. Ancak Byron parlamenter siyasetten çoktan bıkmıştı.

Yılın ikinci yarısının büyük bir bölümünü skandallara karışarak, mülkünü ve mali durumunu idare etmeye çalışarak geçirmişti. Çok sevdiği ve çocukluğunun geçtiği evi Newstead Abbey için istemeye istemeye de olsa bir alıcı bulmuşve satışı duyan birçok alacaklısı da hemen peşine düşmüştü. Byron, olağanüstü edebi başarısına rağmen hâlâ borç içinde yüzüyordu. Newstead'i alan kişi de henüz anlaştıkları miktarı ona ödememişti. Çok sıkıntılıydı.

Bu arada, Caroline Lamb ile yaşadığı ateşli ilişki yüksek sosyetede bir skandala dönüştü. İhtirasla geçen birkaç aydan sonra Byron ondan soğumaya ve umursamamaya başladı; Caroline ise daha da saplantılı hale gelmişti ve onu mektup yağmuruna tutuyordu.

Byron ekim ayında ilişkiyi kesti, ancak kadını seviyormuş gibi yapmaktan da vazgeçemedi. İş o kadar ileri gitti ki, Byron'ın hakaretlerine daha fazla dayanamayan Lamb, bir baloda kollarını keserek kendine zarar verdi. Bu olaydan sonra Byron sık sık İngiltere'den ayrılmaktan bahseder oldu.

Son siyasi girişimi, Huddersfield'de demokratik reform için mücadele eden ve gözaltına alınıp hakim önüne çıkarılan Binbaşı John Cartwright adına Lordlar Kamarası'nda yaptığı konuşmaydı. Byron'ın, Cartwright adına sunduğu dilekçenin meclisteki tek destekçisi yaşlı bir radikal üyeydi. Yine de, Luddistler adına yaptığı süslü konuşmadan çok daha dolaysız ve yararlı bir konuşmaydı.

Byron, seçkin bir binbaşı olan Cartwright'ın "askerler ve milisler tarafından yakalanmasından ve birkaç saat boyunca gözaltında tutulma-

sından, komutanın ağır hakaret ve küfürlerine maruz kalmasından" ve sonunda "bir sulh hakiminin önüne çıkarılmasından ve evraklarının incelenmesi sonucunda kendisine karşı sadece adil değil, yasal bir suçlama bile yapılmadığı ortaya çıkana kadar serbest bırakılmamasından" şikâyetçi oldu. Byron, İngiltere'de barışçıl ve sabırlı bir şekilde demokrasiyi savunan Cartwright'a karşı yapılan bu hakaretin, binlerce destekçisine karşı da yapılmış bir hakaret olduğunubelirtti. "Lord Hazretleri, umarım, onu korumak ve mağduriyetini gidermek için tam anlamıyla bir önlem alır," dedi, "sadece onu değil, onun şahsında hakarete uğrayan ve mağdur edilen insanların tamamını korumak için."

Bu, şairin kamuya açık siyasi kariyerinin sonu oldu. Konuşmalar yaptığı ve siyasi çevrelerde dolaştığı bir yılın sonunda kayda değer bir gelişme ya da başarı elde edememiş olması onu çok üzmüştü ve iktidardaki partiden de kesinlikle tiksinmişti. Bir biyografi yazarı, "Siyasi olarak tam bir hayal kırıklığı içindeydi. Byron Lord Liverpool'un aristokrat ve muhafazakâr kabinesinden nefret ediyordu. Onlar için en önemli şey Napolyon'un yenilgisi ve Kral III. George'un deliliğinin gölgesindeki İngiltere'de mevcut düzenin korunmasıydı. Byron, hiçbir vizyonu olmayan, yoksulların durumunu iyileştirmeye çalışmayan bir hükümetle yönetildikleri için öfkeliydi" diye yazdı.

Naip Prens, Wellington'un İspanya'daki zaferlerini kutlamak için verdiği partide, kraliyetin havai fişekleri düştükleri bir mahalleyi ateşe vererek çok büyük ve yıkıcı bir yangına yol açtı. Naip Prens'ten, politikadan, Wellington'dan, savaştan, hepsinden soğumuş olan Byron, bunu kara mizah olarak adlandırdı.

Arkadaşı Thomas Moore'a, "Sanırım havai fişeklerin ışıkları Derby'ye (ya da her neredeyseniz oraya) ulaşmıştır," diye yazdı, "Hengameden, parfüm kokusundan, şatafattan ve zaferin tüm gürültü ve saçmalıklarından yeni yeni kurtuluyoruz".

GRAVENER HENSON

Kış 1812

Örücülerin dolandırıcılık ve sahte ürün karşıtı yasa tasarısının Lordlar Kamarası'nda reddedilmesinin ardından, yetkililer ve elitler Nottingham'daki Makine Kırıcıları'nın yeniden ortaya çıkmasını beklemeye başladı. Midlands'daki yetkililer Gravener Henson'a çorap örücüleriyle konuşup halkı yatıştırması ve sakinleştirmesi için ısrar ettiler. Ağır ve acımasız bir darbe yemişlerdi ama en azından Henson buna hazırlıklıydı. Yaz boyunca siyasi hava değişirken ve tasarı Lordlar Kamarası'nda reddedilmeden önce, Gravener yeni bir işçi örgütlenmesi inşa etmek için artık geniş ve uluslararası hale gelen esnaf ağını kullanmaya başlamıştı bile.

1812'nin ilk yarısı işçilerin korunması ve makul ücretler için lobi yapmakla, ikinci yarısı da bunlar için bizzat mücadele edecek bir örgütü harekete geçirmekle geçti. Henson ve Dokumacılar Birliği, yeni bir işçi ittifakı kurmaya koyuldu. Bu ittifak sadece yeni yasalar için dilekçe vermeyecek, aynı zamanda asgari ücretler için baskı yapmak amacıyla kaynaklarını bir araya getirecek ve bu gücü fabrika sahiplerine karşı bir koz olarak kullanacaktı. Bu ittifaka, biraz komik de olsa, Parlamento Yardımını Sağlama ve Makinelerin Geliştirilmesinde Mekanikçileri Teşvik Etme Derneği gibi zararsız bir isim verildi. Bu, "şimdiye kadar elde ettiklerinden daha yakın ve daha etkili bir kombinasyon" olacaktı. Kuralları ve çalışma prosedürleri dikkatle oluşturuldu ve tüzüğü, sendikalaşma karşıtı Birleşme Yasalarına aykırı olmamasını sağlamak için avukatlar tarafından incelendi. Birlik aslında her biri otuz ila yüz

üyeden oluşan ve merkezi Nottingham'da bulunan bir yürütme komitesine sahip daha küçük derneklerden oluşan bir federasyondu. Üyeler düşük bir aidat ödüyordu ve binlerce katılımcıyla bu miktar makul bir meblağa ulaşıyordu. Böylece "çarpıcı ve yeni bir eylem planı" başlatılmış oldu:

"Dernekler tüm atıl tezgâhları kiralar ve mümkün olan tüm işleri kendi üyelerine verirler, ancak başka kimseye vermezler, eğer bir üye başka bir yerde memnun olmadığı bir işe sahipse, dernek ona daha iyi bir iş bulana kadar haftalık bir ödenek verir." Atıl tezgâhların kiraya verilmesi işgücü piyasasını daraltacaktı. Üyelerin derneğin makinelerinde çalışması ihtimali büyük çorap imalatçılarını makul ücretler ödemeye ve düzgün çalışma koşulları sunmaya zorlayacaktı. Dernek ürünlerini doğrudan Londra'ya satacak faaliyetlerini sürdürmek için gelir elde edecekti.

Gravener Henson için yoğun bir yıldı.

Martha Farnsworth ile Nottingham'daki Saint Mary Kilisesi'nde, Luddist ayaklanmalarının başlamasından iki yıl sonra evlendi. Karmaşa ve hayal kırıklığı arasında biraz huzur bulmuştu ve şimdi de umudun doruğa çıktığı bir andı.

Birlik 1813'ün sonunda tam olarak faaliyete geçtiğinde, Henson'ın kurulmasında etkin rol aldığı yapılanma son derece etkili oldu. İşçiler güvenebilecekleri bir destek sayesinde daha iyi ücretler için grev yapabiliyordu ve yeni yöntem sayesinde o yıl Nottingham'da çok az tezgâh parçalandı. Yavaş yavaş ve mütevazı bir şekilde, örücülerin koşulları iyileşmeye başladı. Derneğin kurucuları bile yaptıkları işin baskıcı sistem nedeniyle tamamen yasal olduğundan asla emin olamadılar. Fakat dernek, çalışanların şartlarını iyileştirmek için makine sahipleriyle toplu pazarlık yaparken kullanabilecekleri ellerindeki tek geçerli güçle, yani birbirlerine kenetlenerek direnebilecekleri bir geleceğin habercisiydi.

Bu nedenle, birliğin armasında, temsil edilen çok sayıda bölgenin yanı sıra mekanik bir dokuma tezgâhı ve çekiç tutan bir kol resmi yer alıyordu. Sloganı ise (laissez faire'e gönderme yapacak şekilde) "Taisez-vous" idi; yani "Kapat çeneni".

NED LUDD

Kış 1812

Sonbahar kışa dönerken, Luddistler hızlarını kaybetmiş gibilerdi. Milislere komuta eden hakimler ve girişimciler izlerini sürüyor, askerler tarafından avlanıyorlardı.

Geçen yıl boyunca, ücretleri yeniden düzenlemek, girişimcileri otomatik makinelerden vazgeçmeye zorlamak ve işçilerin durumunu ülke gündemine taşımak gibi güçlü zaferler kazanmışlardı. Aynı zamanda büyük yenilgiler de yaşamışlardı. Luddistler Rawfolds ve Stockport'ta çatışmalarda öldürülmüş, Lancaster'da asılmıştı; reform ya da iyileştirme çabaları Meclis'te başarısızlığa uğramıştı. Horsfall'un öldürülmesinden sonra halkın desteği de azalmış gibiydi. Gelişmekte olan fabrika sistemine ve otomasyona böyle karşı koymuşlardı ve gelecek hâlâ son derece belirsizdi

Luddist korkusu o kadar büyümüştü ki vandalizm, hırsızlık, ayaklanma, örgütlenme gibi neredeyse her türlü suçu işlediğinden şüphelenilen herkes Luddist olarak damgalanabiliyordu. Joseph Radcliffe, bir evi soyan iki kişiyi tutukladı ve "Luddist tarzı hırsızlık" ile suçlayıp asılacakları York Kalesi'ne gönderdi. Luddizmle, Rawfolds'daki saldırıya katılmakla, silah hırsızlığıyla ve yemin etmekle suçlanan ve tutuklanarak York'taki hapishaneye gönderilen düzinelerce kişiye katıldılar. George Mellor, Will Thorpe, Thomas Smith ve diğerlerinin tutuklanmasının ardından West Riding'deki makine kırıcılığı yavaşladı. Sadece Huddersfield'de yüzden fazla kişi soruşturmaya uğramıştı.

Casuslar bölgenin dört bir yanına dağılarak İngiltere'nin kuzeyini işgal eden komutanlara raporlar göndermeye devam ediyordu. Bir raporda şöyle yazıyordu: "Beş haftadır bir Luddist evinde kalıyorlar. Güvenlerini kazanmaya başladılar. Henüz yemin etmediler ama çok yakında edecekler."

Stockport'taki evi saldırıya uğrayan girişimci ve fabrika sahibi John Goodair, sektörden tamamen çekilme sözünü yerine getirdi. Manchester Advertiser'a bir ilan verdi ve fabrikayı "Yeni ve Değerli Makineler, Otomatik Tezgâhlar, Aletler" ve diğer tüm otomasyon donanımıyla birlikte sattı.

Radcliffe gibi hakimler ve pek çok büyük fabrika sahibi, Luddistlere karşı yürüttükleri acımasız ve halkın hoş karşılamadığı kovuşturmalar nedeniyle misillemeye uğramaktan korkuyor ve kapı dışarı çıkamıyorlardı.

İsyan ruhu devam ediyordu. West Riding'de makine kırma eylemleri azalmıştı ama Nottingham'da, belki de meclisteki dokumacılar yasa tasarısının başarısızlığına tepki olarak yeniden başladı. Gıda isyanları patlak vermeye devam ediyordu. Başka bir yerde, Galler'de halkın ortak kullandığı kamusal arazilerin çitle çevrilmesini durdurmaya yönelik örgütlü bir çaba, hakimlerin İçişleri Bakanlığından askeri yardım istemesine yol açtı.

Halk toprağın özelleştirilip yandaşlara peşkeş çekilmesine direniyor ve ortak yaşam geleneklerine zarar veren siyasi düzenlemeye karşı çıkıyordu.

Luddistlerin bazıları hiç ortalıkta görünmüyordu. Bazıları hapsedilmiş ya da farklı yerlere dağılmış, bazıları da ülkenin her köşesinde makineleri kırmaya devam ediyordu; ancak şimdi hepsi de dikkatlerini tek bir yere yöneltmişlerdi; çalkantılı ve patlamalı bir yılın hemen ardından George Mellor, Thomas Smith ve William Thorpe'un davası başlamak üzereydi.

Tüm gözler York Kalesi'ne çevrilmişti.

DURUŞMA

George Mellor, William Thorpe ve Thomas Smith

Ocak 1813

Bir başka kasvetli yeni yılın altıncı gününde George Mellor, William Thorpe ve Thomas Smith York Kalesi'ndeki duruşma salonuna girdiler. Salon o kadar doluydu ki avukatları güçlükle ön tarafa geçebildi. Kale hapishanesinde Luddist suçlamalarından tutuklu altmış dört kişi vardı. George, Will ve Thomas mahkemeye çıkacak ilk üç kişiydi. Özel komisyonun raporunda "Mahkûmların hepsi genç erkeklerdi... Çok saygın bir görünüşleri vardı," diye yazıyordu. George'un eli titriyordu.

Sekiz üyeden oluşan iddia makamı adına konuşan Park sözlerine "İncelediğim kanıtlar her şeyi ayan beyan ortaya koyuyor," diye başladı:

> Bunlardan tek bir sonuca varmak mümkündür o da mahkûmların kendilerine isnat edilenlerden dolayı suçlu olduklarıdır. En büyüğü yirmi üç yaşında olan bu üç gencin kendilerini bu duruma düşürmüş olmalarına üzülmemek elde değil. Ancak ülkeye ve onların şiddet eylemlerinden dolayı canları ya da malları zarar gören kişilere de acımak gerekir.

Üçü de Horsfall cinayetinden yargılanıyordu ama iddia makamı onları Luddizmin simgesi haline getirmek de istiyordu.

Park, jüri üyelerine "Çok önemli bir göreviniz var" dedi.

Ben o'Bill's'te anlatıldığına göre Bamforth ailesi duruşma için York'a gelmişti. George'un kuzeni Ben ve ölen John Booth'un kız kardeşi Faith de onlarla beraberdi. Ben, George'u biraz olsun bağışlamaya başlamıştı

-cinayeti onaylamasa da George'un nedenlerine içten içe hak veriyor ve acı çekiyordu-. Ailenin onu görmesine izin verilmeyecekti. Sadece Bamforth'ların 100 sterlin vererek tuttukları Blackburn adındaki avukatın ve bir zamanlar Ben'in babasını otomasyonun tehlikeleri konusunda uyarmış olan rahip Webster'ın ziyaretine izin verildi, o da sadece duruşmanın başlamasından önceki gece.

Webster, soğuk ve karanlık hücreye yaptığı ziyaretle ilgili bilgi vermek üzere Ben ve William Amcanın yanına döndü.

"Gözlerimin karanlığa alışması biraz zaman aldı ama içeri girdiğimizde demirlerin şıngırtısını duydum ve ızgaralı pencerenin altından köşeye doğru yükselen karanlığın içinde bir şekil fark ettim," dedi. "Bu George'du ama çok değişmişti. Bir deri bir kemik kalmıştı. Eskiden yaşam sevinciyle parlayan gözleri donuklaşmıştı; umutsuzluk içinde bir noktaya kilitlenmişti. Ona isnat edilen suçu bir kenara bırakınca sadece büyük bir ıstırap içinde kıvranan bir kardeş, hatta bir oğul gördüm. Yüreğim paramparça oldu."

William Bamforth, "Zavallı George! Zavallı Matty," diye feryat etti.

> (George) "Bay Webster!" diye seslendi. Gözleri karanlığa alıştığı için benden daha iyi görebiliyordu. "Bay Webster, ne kadar iyisiniz!" Bay Blackburn'e aldırmıyor gibiydi ve kollarındaki demirlere rağmen ellerini bana doğru uzattı, öylesine çılgınca ve öylesine sevgiyle uzattı ki iki elini de kendi ellerime aldım. George başını öne eğdi ve gözyaşları birbirine karışmış ellerimizin üzerine düştü. Ben de başını kendime çekip onu alnından öptüm.

George'un aklı annesindeydi. Avukat kâğıtlarını karıştırırken ve bir köşede sinirli sinirli enfiye çekerken, George annesinin durumunu sordu. Webster ona John Booth'un kız kardeşi Faith Booth'un geldiğini söyleyince George, "Onun kardeşini de Ben kadar severdim," dedi.

Daha sonra Blackburn ertesi günkü duruşma için bazı notların üzerinden çabucak geçti. Avukatın işi bittiğinde, Webster, George'dan birlikte dua etmelerini istedi.

> Reddetmedi. Küçük bir taşın üzerine oturdu, ben de dizlerimin üzerine çöktüm ve parmaklıkların arasından ışıklar yüzüme vurdu. Sonra merhametli Tanrı'ya ve Baba'ya sevgili kardeşimize huzur ve teselli göndermesi, bu büyük acının geçmesi ve bu

> kara bulutların üzerinden kalkması için dua ettim. Her şeyi, dışlanmışları ve günahkârları bile bağışlayan merhamet ve şefkat sahibine havale ettim.

Sözlerini bitiren papaz tekrar hıçkırıklara boğuldu ve konuşamadı.

Dört gün önce, yeni yılın ikinci gününde, York'taki özel komisyona başkanlık eden Baron Thompson, duruşmayı izleyecek olan büyük jüriye hitap etmişti. Thompson konuşmasında, Luddist eylemlerini "geçtiğimiz yılın neredeyse tamamında aralıksız olarak devam eden, bireylerin mallarına ve şahıslarına yönelik saldırılar" olarak tanımladı ve sözlerini şöyle sürdürdü:

> Luddistler, kamu huzuru için çok tehlikeli, mal ve bazı durumlarda can güvenliğini tehdit eden zararlı oluşumlardır... İlk başlarda amaçları, üretimde insan emeği miktarını azaltarak, çalışanların çıkarlarına zarar verdiğini düşündükleri makineleri imha etmekti. Ancak onların zihinlerine muhtemelen kötü niyetli bazı kişiler tarafından sokulan bu fikirden daha yanlış ve temelsiz bir iddia düşünülemez.

Thompson, Makine Kırıcıların akılsız koyunlar olduğunu, onları kişisel çıkarları için manipüle eden "kötü niyetli bir kişinin" emirlerini körü körüne yerine getirdiklerini ima ediyordu. Aristokrasi kendi kendine örgütlenen bir işçi sınıfı hareketini ne kavrayabilir ne de tanıyabilirdi. Thompson, Luddistleri küçük düşürmek için, otomasyon teknolojisinin önemini anlatma gereğini duydu. Kitlesel üretim sayesinde düşen tüketici fiyatlarının çalışan kesim için büyük nimet olduğunu savundu. Bu nedenle fabrika teknolojisinin her ne pahasına olursa olsun korunması gerektiğinde ısrar etti.

"Üretim gücümüzü, mükemmelliğini ve büyüklüğünü makinelere borçluyuz. Üretim masrafını azaltan her şey, ürünün fiyatını düşürerek tüketimini teşvik eder ve ona olan talebi artırır. Eğer makine kullanımı durdurulursa, üretimimiz de yok olur." Dolayısıyla, otomasyona, hatta daha geniş anlamda teknolojiye karşı çıkanlara yönelik saldırgan ve küçümseyici tavır, Luddistlere karşı açılan davada ilk ifadelerde görülmeye başlanmıştı.

Thompson, Luddistlerin otomasyonun uzun vadede herkesin yararına

olduğunu göremeyecek kadar aptal olduklarına dair bugün de geçerliliğini koruyan bir tez ortaya attı.

Ancak bir dokumacının, işini yok eden bir makinenin kendi çıkarlarına "zarar vereceğini" fark ettiği için kuruntuya kapıldığını iddia etmek, asıl bu kuruntuyu gölgede bırakıyor. Geçinebilmek için çalışmak zorunda olan bir kişinin işi otomatik hale gelirse, bu kişinin işini korumak amacıyla mücadale etmesine şaşırmak için ya kandırılmış ya da samimiyetsiz olmak gerekir. Tarihçi Frank Peel'in de belirttiği gibi, artık sanayi ve devlet için bir faydaları kalmayan bu çalışanlar "görevlerinin yere yatıp ölmek olduğunu anlamadılar". Girişimcilerin ve elitlerin uydurduğu Luddistlerin teknofobik oldukları karikatürü, bu mahkeme salonunda ön plana çıkarıldı. Bu karikatür yüzyıllardır da varlığını sürdürmektedir.

Makine kırıcılığına yönelik bu küçümseme, teknolojiye karşı çıkmanın ilerlemeye karşı çıkmak olduğu anlayışı, daha sonra "alt tabakalara" yönelik genel bir küçümseme ile birleştirildi. Thompson jüriyi etkilemek için "itaatsizlik ruhunun nasıl hızla" yayıldığını... Ve üretimde kullanılan makinelerin parçalanmasından binaların tahribine geçişin ne kadar kolay olduğunu" şöyle açıkladı: "Büyük insan toplulukları yasadışı amaçlar için bir araya geldiklerinde, bir suçtan daha büyük bir başka suça geçiş çok hızlı olur."

Luddistlerin bir kez suç işledikten sonra daha fazla suç işlemekten kendilerini alamayan vahşiler olarak tasvir edilmesi, York Kalesi tarihçisi William Leman Rede'in resmi anlatımında da tekrar yansıtılmaktadır. Luddist çeteleri;

> Genellikle şikâyet ettikleri kötülükten -makinelerden- etkilenmeyen kişilerden oluşuyordu; aylak ve ahlaksız, eğitimsiz ve acımasız, vahşeti ve aşırılığı seven, şiddet kullanarak sahip olmayı alın teriyle kazanmaktan daha keyifli bulan ve başlangıçta bu işi bir eğlence olarak gören bu kişiler, içkinin ve bir dizi işbirlikçinin etkisiyle en korkunç suçları işlemek üzere harekete geçtiler.

Günümüze kadar gelen ve Luddistlere "anlamadıkları makinelerden nefret eden, düşünmeyen yoksullardan oluşan barbar güruhlar" damgası böyle yapıştırıldı. Thompson'ın konuşmasının geri kalanından da anlaşılacağı üzere, bu önyargılar devletin gerçek motivasyon

kaynağını, yani korkusunu gizlemek ve ortadan kaldırmak için oluşturulmuştu.

Thompson jüri üyelerine, "Bazı durumlarda aynı anda birkaç yüz kişiden oluşan silahlı gruplar liderlerinin komutası altında, gece gündüz demeden makinelerin kullanıldığı binalara saldırdılar," diye hatırlatmada bulundu.

Sanayi devletinin genişlemesini sağlayan donanıma yönelik böyle doğrudan bir tehdidin sürmesine izin verilemezdi.

İhanet

Ben Bamforth, çalkantılı ve gergin mahkeme salonunun arka tarafında oturuyor, iddia makamı oturumun çerçevesini hızla belirlerken o da George'u izliyordu. Birkaç dakika önce Warren's Inn'de Horsfall'la birlikte su ve rom içmiş olan tanıklar; onun öldürüldüğü sırada orada bulunan tanıklar, onun kısrağından düştüğünü gören tanıklar hazırdı. Horsfall'un kardeşi, onu öldüren kurşunu göstermesi için çağrıldı ve hayatını kurtarmaya çalışan doktorlar da bunu doğruladı. Ama bu tanıkların hiçbiri tetiği çeken suçluları teşhis edemedi. Bunun için bir muhbire ihtiyaçları vardı.

Ben Walker -Mary'nin korkak dediği kişi; George, Thorpe ve Thomas'a Horsfall'ı vurmaları için eşlik eden kişi- döneklik yapmıştı.

Walker ilkbaharda George'la birlikte Radcliffe tarafından tutuklanmıştı; o zaman konuşmamıştı. Her ikisi de delil yetersizliğinden hemen serbest bırakıldı. Ama Walker günler geçtikçe daha da endişelenmeye başladı. Okuma yazma bilmeyen Walker, dokuma atölyesinde çalışan John Sowden'ın 2.000 sterlinlik ödül haberini (günümüzün yaklaşık 210.000 doları) okuduğunu duydu. Olaya karıştığını annesine itiraf etti ve ödülü almak üzere Radcliffe'e gitti. George, Will ve Thomas ertesi gün tutuklandı. Gazetelerde çıkan habere göre, George onları ihbar edenin Walker olduğuna inanamamış, suratının rengi değişmişti.

Walker, York'taki Luddist liderliğe karşı Kraliyet'in yıldız tanığıydı ve şimdi tanık sandalyesine oturtulmuştu. Zanlıların Rawfolds'daki mağlubiyet hakkında konuştuklarını hatırladığını söyledi.

Walker ifadesinde şöyle dedi: "Mellor, otomatik kırkma tezgâhlarını parçalama yönteminden vazgeçilmesi ve bunun yerine patronların vu-

rulması gerektiğini söyledi. Sürekli iki kişiyi kaybettiklerini ve artık patronları öldürmeleri gerektiğini söylüyorlardı."

Walker o gün yaşananları ayrıntılı bir şekilde anlattı: Tüm plan John Wood'un atölyesinde aniden ortaya çıkmış, George onu Horsfall'a saldırmaya ikna etmişti. Dördü birlikte yola çıkmıştı. George ile Thorpe ıskalarsa o ve Tom Smith ateş edecekti. Walker tetiği hiç çekmediğini iddia etti.

Walker, "Horsfall'un hangi gün vurulduğunu hatırlamıyorum ama o gün Wood'un atölyesindeydim" dedi.

> Smith ve Mellor bir odada, ben de başka bir odada çalışıyordum. Öğleden sonra dört ile beş arasında Mellor ile birlikte olduğumu hatırlıyorum. William Hall, babam ve Wm. Walker da oradaydı. Bana Bay Horsfall'ı vurmaya onunla gidip gitmeyeceğimi sordu. Daha sonra içki içmeye gitti ve yaklaşık yarım saat ortalıkta görünmedi; döndüğümde Mellor atölyedeydi. Bana dolu bir tabanca verdi ve onunla Bay Horsfall'ı vurmamı söyledi; bana tabancada çift mermi olduğunu ve ağzına kadar barutla doldurulduğunu söyledi.

Ben Walker, mahkeme heyetine ödül almak için ifade verdiğini doğruladı.

Basın bu sansasyonel davadan çok memnundu. Ek tanıklarla birlikte West Riding'in Komutan Ludd'u olarak resmedilen George insandan öte bir ikona dönüşüyordu.

Bir başka eski Luddist olan William Hall da George, Thorpe ve diğer Luddistlere karşı cephe aldı ve Walker'ın hikâyesinin ana hatlarını destekleyen ifadeler verdi. Daha sonra Rawfolds'daki saldırıya katılanlar aleyhinde de ifade verdi.

Hall jüriye, "O gün öğleden sonra saat dört ile beş arasında Mellor yanıma bir Rus tabancasıyla geldi," dedi; "tabancanın demir bir ucu, yanlarında vidaları ve yaklaşık bir ayak uzunluğunda bir namlusu vardı; Mellor'dan bu tabancayı Rusya'dan getirdiğini duymuştum".

George'a karşı verilen ifadeler, bazı boşluklara ve çelişkilere rağmen iyi ayrıntılandırılmıştı (Walker'ın zaman akışına göre, Horsfall'ı pusuya düşürdükleri noktaya varmak için George'un suikastı teklif

etmesinden hemen sonra kırpım atölyesinden ayrılmaları gerekirdi). George'un Thorpe, Ben ve Thomas'a silah bulmasına yardım etmeleri için yalvardığı söyleniyordu; onlar da silahı getirmişlerdi. Muhbirler onu tabancayı doldururken izlediklerini, sonra da iki ayrı mevziye yerleşip Horsfall'e iki taraftan ateş etmeyi planladıklarını doğruladılar.

George'un kuzeni Joseph Mellor ifadesinde, Horsfall'un öldürüldüğü gün George'un çıraklarına iki tabanca verdiğini ve bunları saklamasını istediğini belirtti (West Riding'de Joseph Mellor'un ifade vermeyi kabul ettiği biliniyordu ve duruşma öncesinde birileri ya uyarı ya da gerçekten öldürmek amacıyla makhemede ifade vermesini engellemek için ona atölyesinin önünde ateş etmişti).

Mahkeme salonunda ya da dışında George'un ağzından tek bir kelime çıkmadı.

İtiraf Yok

Bunun pek işe yaramayacağını bilseler de Luddistlerin tek umudu iddia makamının o gün yaşananlarla ilgili çizdiği tabloyu bulandırmaktı.

Bu yüzden sanık avukatları muhbirleri açgözlü yalancılar olarak itibarsızlaştırmaya ve onlara sadık olan kişilerin sahte tanıklıklarıyla sanıkların vurulma anında orada olmadıklarını ve olamayacaklarını iddia etmeye çalıştılar.

Çoğunluğu kırpıcı, demirci ve dokumacı olan birkaç kişi, vurulma sırasında sanıkların yanlarında olduklarını kanıtlayan ve muhbirleri zayıf karakterli kişiler olarak tanımlayan ifadeler verdiler. John Womersly suikast sırasında Mellor'un yanında olduğunu ve elinde bunu kanıtlayacak bir kumaş siparişi notu olduğunu söyledi. Bir başkası ise sanıkları Huddersfield'in çok dışında gördüğünü, cinayet sırasında olay mahallinin yakınında olamayacaklarını söyledi.

İfadesi alınan on civarında kişi onların karakterlerini ve duruşlarını övdüler, onları sonuna kadar savundular.

Fakat tüm bunlar hiç işe yaramadı. Çünkü George ve diğerleri kimsenin ihbar etmeyeceğini varsayarak atölyede niyetlerini çok yüksek sesle ifade etmişlerdi. Muhbirlerin verdiği ayrıntılar çok ikna ediciydi. Devlet de Makine Kırıcılara ve yıkıcılara karşı suç duyurusunda bulunmayı teşvik ediyordu. Bu nedenle savcılar ve kasaba yetkilileri

normal bir jüri yerine, imalatçılardan ve kasabanın ileri gelenlerinden oluşan özel bir acil durum jürisi oluşturmuştu. Kısacası, sonuç neredeyse kesindi.

Ancak Luddistler sıkıştırıldıklarında da yeminlerini bozmadılar. Duruşmanın sonunda, jüri kararı müzakere etmeden önce, sanıklara kendilerini savunmaları için son bir şans daha verildi.

Müzakere yirmi beş dakika içinde tamamlandı. Üçü de taammüden cinayetten suçlu bulundu.

Hakim Simon Le Blanc, sanıklara neden ölüm cezası vermemesi gerektiğini sordu.

George, "Söyleyecek bir şeyim yok, suçsuzum," dedi.

Thorpe, "Suçlu değilim efendim; aleyhimdeki deliller sahtedir," dedi.

Smith de "Suçsuzum efendim," dedi.

Yargıç sanıkları küçümsediğini gizlemeye çalışmadı.

Le Blanc, "Bu en ağır cezayı gerektiren bir suçtur," dedi.

> Bu suç, içinizden hiç kimseyi incitmemiş bir kişiye karşı işlenmiştir. Maktul sadece kendilerini mülkiyet hakkını ihlal etme ve mallarını savunan kişileri öldürme hakkına sahip gören kişilere karşı olan öfkesini yiğitçe dile getiren ve başkalarını da bu ülkede birçok kişinin yapacağına inandığım şeyi yapmaya, yani mülklerini savunmak için erkekçe mücadele etmeye teşvik ettiği düşünülen bir kişidir.

Yargıç, Luddistlerin ölüm kararını verirken bile, Horsfall'ın, makinelerinin ve fabrikasının işçilere karşı işledikleri suçu dikkate almadı; sadece Horsfall'ın kârını katlamak için uyguladığı erkeksi şiddeti övdü.

George, Thorpe ve Thomas ölüm cezasına çarptırıldı. İki gün sonra asılarak infaz edileceklerdi.

George'un idamının arifesinde, nezarethanenin rutubetli gölgelerinde, Papaz Webster ona günahlarını itiraf etmesi için yalvardı. George reddetti.

Walker'ı kastederek, "Beni suçlayan kişinin işlediği suçun hesabını

vermektense, içinde bulunduğum korkunç durumu tercih ederim," diye ekledi. "Özgürlük ve iki bin pound için bile onun yerinde olmak istemezdim". Öfkesindeki haklılık şimdi bile kelimelerine yansıyordu.

İtiraf etmeyecekti.

Webster, "Düşmanlarınızı bağışlayın ve bu günahkâr dünyayı tüm insanlığa karşı hayırseverlik içinde terk edin," diyerek tekrar denedi.

George, "Walker'dan başka affedeceğim kimse yok," diye cevap verdi.

Yaşlı papaz kuzeni Ben'e, George'un son sözlerini iletmeyi kabul etti. George, ona "Mutluluklar dilediğini" ve kendisinden "son görüşmelerinde söylediği kötü sözleri unutmasını ve kendisini affetmesini" istiyordu.

Daha sonra Ben'den infaz sırasında onu görebileceği bir yerde durmasını istedi, böylece son saniyelerde "evini ve oradaki sevdiklerini" düşünebilecekti.

Affediyorum

Üç adam idam sehpasına götürülürken hava buz gibiydi. Etraflarında, dönemin birçok idamında görülen karnaval havasından eser yoktu, bunun yerine mide bulandırıcı bir ağırlık vardı. Binlerce kişiden oluşan kalabalık, ocak ayının boğucu sisli soğuğuna uyanmıştı ve deniz tutmuş gibi görünüyordu. Luddistler halk kahramanları, vandallar, Robin Hood'lar, katiller, Britanya'nın düşmanları, açlıktan ölenlerin yardımına koşanlardı. Darağacına götürülen adamların Ludd olup olmadıklarını bilmek mümkün değildi. Dağınık ve şekilsiz olan Luddizm darağacında ölebilir ya da önünde toplanan kalabalığın içinden fırlayabilirdi.

Herhangi bir kaçış girişimini, York Kalesi'nin içinde ya da dışında çıkabilecek bir ayaklanmayı engellemek için bölgeyi kuşatmak üzere büyük sayıda süvari birliği çağrıldı. Ordu tüm gücüyle hazır bekliyordu. Darağacına giden yolda yirmili yaşlarda üç genç vardı.

Cellat ilmiği her birinin boynuna teker teker geçirdi.

Son sözleri soruldu. İzleyiciler, yoksullar ve soylular, Komutan Ludd'un son konuşmasını duymak için sabırsızlanırken ortalığı ölüm sessizliği kapladı. Duruşmada olduğu gibi yine hayal kırıklığına uğradılar ama George sonunda önce Webster'a, sonra Ben'e baktı ve ağzını açtı.

George Mellor, "Düşmanlarımdan bazıları burada olabilir," dedi "Eğer buradalarsa, onları affediyorum." Bir süre durakladıktan sonra da "Bütün dünyayı affediyorum," diye ekledi.

Darağacının altındaki kapak açıldı. Luddistlerin bedenleri aşağıya düştü -ve sonra durdu. Kalabalık şaşkına dönmüştü; adamların kıvranışını ve nefes almak için çırpınışını seyretmekten başka çareleri yoktu. O dönemdeki uygulama cesetlerin sahnenin altına düşmesi ve böylece mahkûmların gözlerden uzakta ölmesiydi. Ancak izleyiciler son bir yeniliğe maruz kalacaklardı. York'lu cellatlar, devletin emriyle, ölümcül aygıtı yeniden yapılandırarak bedenlerin aşağıya düşüşünü yarıda kesmişlerdi; böylece yüzleri ve gövdeleri, artık nefretle kıpırdanan kalabalık tarafından görülebilecekti.

George, arkadaşları ve diğer Luddistlerle birlikte öldüğünde yirmi üç yaşındaydı. Ölümü son bir mekanik gelişmeyle gerçekleşmişti.

Ned Ludd Yargılanıyor

Bir sonraki hafta, on beş kişi daha Luddist faaliyetlere ilişkin suçlardan -makine kırma, silah hırsızlığı, özel mülke zarar verme- mahkûm edildi. Çoğu Rawfolds'a yapılan saldırıyla bağlantılıydı.

William Cartwright, fabrikasına saldıranlar aleyhinde tanıklık etmiş ve onların affedilme umutlarını yok etmişti. Avukat Bay Blackburn, daha fazla kan dökülmesini önlemek için son bir gayretle Cartwright'ı kasabada bulmuş ve Luddistler için bir merhamet dilekçesi imzalaması için ona baskı yapmıştı.

Cartwright cevaben yazdığı mektubunda, bu talebi sert ve kuşkucu bir şekilde reddediyordu. "Bana verdiğiniz dilekçeleri hayretle okudum," diye diyordu "Talihsiz ve yanlış yönlendirilmiş bu insanlara karşı elbette çok acıyorum ve onların bu yanlış inançları nedeniyle düştükleri durum için herkes kadar ben de üzüntü duyuyorum. Ancak şu ana kadar hep görev duygusuyla hareket ettim ve en tatmin edici açıklama yapılana kadar adaletin işleyişine müdahale ederek bu yoldan çıkamam."

On dört kişi asılacaktı ki bu York'ta şimdiye kadar eşzamanlı olarak gerçekleştirilen en büyük sayıydı.

Bu rekor cezanın nasıl uygulanacağını düşünürken hakimler Baron

Thomson'a mahkûmların hepsinin aynı anda ve tek bir kirişte asılıp asılmayacağını sordular.

Hakimin de "Hayır efendim, bence iki kiriş olursa daha rahat asılırlar," diye cevap verdiği söylenir.

16 Ocak 1813, saat 11'de, ilk yedi Luddist darağacına götürüldü. Luddistler, büyük bir askeri birlik tarafından kuşatılan ve daha da büyük bir izleyici kitlesinin önünde ölüme doğru yürürken "İnsanlığın Kurtarıcısına Bakın" ilahisini söylediler.

İnsanlığın kurtarıcısına bakın
Utanç verici bir ağaca çivilendi!
Öyle büyüktü ki sana sevgisi.
Döktü kanını senin için, öldü! [. . .]

Senin kaybın kurtardı bizi kaybolmaktan;
Ölümün ölümü öldürdü;
Sonunda bizi sen yücelteceksin
Sen ki yücelerde hüküm sürensin.

Kapak açılıp da yedi kişi ölümlerine düştüğünde kalabalık dehşete kapıldı. Çoğu genç, çoğu aile sahibi olan bu insanlar, cinayet gibi korkunç bir suçtan değil, geçim kaynaklarını korumak amacıyla bir isyan çıkardıkları için topluca, alenen asılarak öldürülmüşlerdi. Bu, kâr getiren bir makineyi zorla durdurmaya çalışmanın yeni bedeliydi.

Leeds Mercury'nin haberine göre, "Sahne anlatılamayacak kadar korkunçtu" ve gardiyanların "sahneye kendine özgü bir dehşet kattığını ve askeri bir infaz görüntüsü sergilediğini" belirtti.

Mercury, idam edilenlerden biri olan William Hartley'in isteği üzerine, her bir Luddistin geride bıraktığı aile üyelerinin sayısını bir liste halinde yayımladı. Gazete, "Bu talihsiz kişilerin büyük bir kısmı evliydi ve geride ailelerini bıraktılar" diye yazdı. "William Hartley ardında yedi çocuk bıraktı, anneleri ne mutlu ki bir buçuk yıl kadar önce ölmüştü. John Ogden'ın karısı ve iki çocuğu; Nathan Hoyle'ın, karısı ve yedi çocuğu; Joseph Crowther'ın karısı ve dört çocuğu var." Liste böyle uzayıp gidiyordu. O gün, toplamda on üç kadın dul ve elli yedi çocuk babasız kalmıştı.

Cenazeleri yakınları tarafından alınmayanlar, savaşa katılmak üzere eğitim gören hekimlere verildi. Kadavra sıkıntısı nedeniyle askeri hekimler incelenebilecek ceset bulamıyordu. 1812 yılı boyunca mezar soygunculuğu yaygındı.

İdam edilen Luddistler incelenmek üzere parçalara ayrıldı.

Duruşmalar devam etti; aralarında Nottingham'da hırsızlık yapmakla suçlanan bir örücünün de bulunduğu onlarca kişi Avustralya'ya sürgüne gönderilirken, daha fazlası da idama mahkûm edildi. York'ta asılmaktan kurtulan bir başka Luddist John Lumb, kendisini Avustralya'ya götüren gemide bir kaza sonucu öldü. Siyasi reformcu ve ayakkabıcı olan yaşlı John Baines, iki oğlu gibi yemin ettiği için yedi yıl sürgüne mahkûm edildi. Kraliyet'in infazları ve girişimcilerin silahlı muhafızlarının kurşunlarıyla, 1812 kışından 1813 kışına kadar kırk ila elli civarında Luddist öldürüldü. Luddistlerin öldürdükleri tek kişi ise Horsfall'dı.

Yargılamalar ve infazlar hem aceleye getirilmişti hem de halk üzerinde azami etki yaratmayı amaçlayan son derece planlı operasyonlardı. Devlet 1811'de olaylara tepki vermekte yavaş kalmıştı. Bir sonraki yıl verilen tepki ise Lord Liverpool'un İngilteresinin endüstriyel gücüne ve siyasi düzenine yönelik her türlü tehdidi en ağır şekilde cezalandıracağını göstermek için tasarlanmıştı. Bunlar aslında büyük ölçüde elitlerin ve girişimcilerin çıkarlarını koruma amaçlı düzmece mahkemelerdi.

İdamlardan sonra Thomas Shiltoe adlı bir Quaker[21], yakın zamanda idam edilen Luddistlerin ailelerini bulmak ve onları teselli etmek amacıyla West Riding bölgesini dolaştı. Shiltoe'nun seyahatleri sırasında tuttuğu günlükler, ölenlerin ailelerinin çektiği acıyı gözler önüne seriyor:

> *Longroyd Bridge'de yaşayan ve ayaklanma yüzünden acı çeken (Jonathan) Dean'in dul eşi ve beş çocuğunun evine gittik. En büyüğü yaklaşık sekiz yaşında, en küçüğü ise bir aylık bile olmayan çaresiz ve babasız çocuklarıyla birlikte dul kadının, çok büyük bir sıkıntı içinde olduğu görülüyordu. İçimizden gelen bir ses ona acımak yerine onun için harekete geçmemiz gerektiğini söylüyordu.*

21 ÇN. Quakerlik: Mevcut Hristiyan mezheplerinden ve tarikatlarından memnun olmayanlar kişilerce 17. yüzyıl ortalarında İngiltere'nin kuzeybatısında geliştirilen barışçılığı, bütünleştiriciliği ve hoş görüsü ile öne çıkan bir protestan mezhebidir.

Daha sonra, isyan nedeniyle acı çeken John Walker'ın dul eşini ve üç çocuğunu ziyaret ettik; çocuklardan biri henüz memede bir bebekti. Bu aileyle otururken kendimi o kadar kötü hissetim ki artık ziyaretlere dayanamayacımı düşündüm.

Hâlâ devrimci şiiri Kraliçe Mab üzerinde çalışmakta olan Percy Shelley, Luddist idamlarını okuduğunda yardım etmek için harekete geçti. İdamdan sadece birkaç gün sonra, "Harriet Shelley, kocası adına bir yazı kaleme aldı, Luddist eylemlere katıldıkları için idam edilen on dört kişinin ailelerine destek için bir bağış toplamayı teklif etti".

York'taki komisyonun da belirttiği gibi, devlet, duruşmaları ve Luddistlere karşı tutumunu büyük bir başarı olarak değerlendirdi: "Özel yargılamadan birkaç ay önce, Yorkshire'daki ve krallığın diğer tüm üretim bölgelerindeki karışıklıklar neredeyse yatışmıştı ve yürürlüğe konan yeni yasalar huzur ortamının yeniden tesis edilip kalıcı hale getirilmesine büyük katkıda bulundu."

Muhbirler bedenlerini kurtarmışlardı, ancak bunun bedelini hayatları boyunca huzura kavuşamayarak ödediler. William Hall o kadar hor görüldü, dışlandı ve taciz edildi ki John Wood'un atölyesindeki işini bırakıp şehirden kaçtı; bir daha da Huddersfield'de görülmedi. Ben Walker ise kaçmadı. Ancak West Riding'de istenmeyen adam haline geldi, "her gün parmakla gösterilip alay edildi", meslektaşları tarafından hor görüldü ve bir ispiyoncu ve fırsatçı olarak aşağılandı. Tanıklık ettiği için devletin kendisine vaat ettiği ödülü de hiçbir zaman alamadı ve hayatının sonuna doğru sokaklarda dilendi.

York savcıları ne iddia ederse etsin, o dönem pek de huzurlu bir dönem değildi. III. George'un bir heykeli Bristol'da öfkeli halk tarafından yıkıldı. Yüzbaşı Francis Raynes, idam edilen Luddistlerin intikamını alacağı tehdidinde bulunan bir adamın tutuklandığını bildirdi. George Mellor'un kuzeni Joseph, George'un tabancayı dükkânında sakladığına dair ifade verince bir tehdit mektubu aldı.

Mektupta, "Kana kan, diyor Komutan Ludd" yazıyordu.

LUDDİSTLERİN İCAT EDİLMESİ

Theodore Roszak 1990'larda "Luddistler hiç var olmasaydı bile, onları eleştirenler icat etmek zorunda kalırdı" diye yazmıştı. Teknolojiye dayalı üretimin en ateşli savunucuları, en gayretli girişimciler ve yöneticiler bir öcüye ihtiyaç duyarlar; yeni teknolojilere, ürünlere ve hizmetlere karşı çıkma fikrini her zaman saçma olarak konumlandırmak için bir araca ihtiyaçları vardır. Bu durum 1810'larda su ve buhar gücüyle çalışan pamuklu dokuma fabrikaları için ne kadar geçerliyse, 1950'lerdeli otomatik montaj hatları, 1990'lardaki yazılım tekelleri ya da 2020'lerdeki yapay zekâ girişimleri için de o kadar geçerlidir.

"Luddist" kelimesi tarihsel süreç içinde, teknolojiye körü körüne karşı çıkan ve daha da önemlisi, yok olmaya mahkûm ve biraz aptal kişi anlamında kullanılmıştır (Bu anlam isyan etmek amacıyla metodik ve stratejik olarak silah toplayan ve üreten kişileri kapsamamaktadır). Bu kitabı okumadan önce "Luddist" kelimesini biliyorsanız, muhtemelen bunu bir hakaret olarak biliyordunuz. Kelimeyi kullanmasak bile, teknolojiyle ilk tanıştığımız andan itibaren bize hep aynı düşünce aşılanır: teknolojiye karşı çıkmak geleceğe ve refaha karşı çıkmaktır; teknolojiyi sorgulamak bizi sadece geriye götürür. Ancak Roszack'ın da belirttiği gibi, "Luddistler o kadar hor görülüyor ki onları eleştirenler gerçekte kim olduklarını ve ne istediklerini öğrenmeye hiç ihtiyaç duymuyorlar".

Luddist hareketi; çok farklı şikâyetlerden ve taleplerden beslenen, çok katmanlı ve karmaşık bir hareketti. Bize sunulduğu haliyle Luddistler, yani moron Makine Kırıcılar, aslında icat edilmiştir. 1810'larda fabri-

kaların ve onların sahiplerinin yükselişine karşı çıkan iyi örgütlenmiş, stratejik ve ahlaki temellere dayanan bir oluşum olarak gösterilmezler. Bizim gördüğümüz onları eleştirenlerin uydurduğu aşağılayıcı bir mittir. 2020'lerde yeni bilgi keşfetmenin en kolay yolu olarak gördüğümüz Google'da Luddistlerin tanımı şöyle: "Yeni teknolojiye veya çalışma yöntemlerine karşı çıkan kişi". Luddist için kullanılan aşağılayıcı bir terim. Terimi örnek içinde de kullanıyor: "İlerlemeye direnen dar kafalı bir Luddist".

Dar kafalı. Kelimenin en yaygın erişilebilir tanımı küçümseyici ve alaycıdır, bize Luddistlerin makineleri korktukları ve onlara kızdıkları için, dar görüşlü oldukları için parçaladıklarını anlatır. Şimdi Silikon Vadisi'nin moda haline getirilmiş tüm söylemlerini düşünün: hızlı hareket edip mutlaka bir şeyleri değiştirme, yönetmelik ve yasal düzenlemeleri icadın düşmanı olarak görme, ne pahasına olursa olsun "yıkım"ı bir müjde olarak sunma gibi... Bu söylemlerin artık hayatımıza ve siyasete öylesine derinlemesine kök saldığını ve adeta sağduyu olarak algılandığını düşünün. Teknolojiye yönelik tüm eleştiri ve itirazların aşağılayıcı bir tarzda "Luddistlik yapma." sözüyle geçiştirildiğini düşünün. Yıkıcı ve çığır açıcı teknolojiler geliştiren şirketlerin çok kârlı teknolojilerine karşı çıkmak sizi otomatik olarak Luddist yapıverir.

Şimdi bir düşünün bakalım: Bulabildiğiniz tek iş, dijital bir uygulamanın düzenlediği ve kontrol ettiği yarı zamanlı bir iş. Çalıştığınız şirket bu uygulamayı kullanıyor, karmaşık ve şeffaf olmayan bir algoritma yoluyla her iki haftada bir ödeme şeklinizi değiştiriyor. Siz de bundan rahatsız oluyorsunuz. İşte esnek çalışmanın geleceği tam da böyle birşeydir. Bu durumdan şikâyetçiyseniz siz bir Luddistsiniz; bunu, bu çalışma biçimini savunan CEO'lar, iş danışmanları ve kurumsal yazarlar kendileri söylüyorlar.[22]

22 İşte 2010'larda Uber'e şüpheyle yaklaşanlara ve düzenleyicilere karşı Luddist suçlamasında bulunan CEO'ların ve muhafazakâr uzmanların fikirlerini aşağıdaki örneklerde görmek mümkündür: 1. "Uber Luddistleri Nasıl Yeniyor? Corporate Rain International CEO'su Tim Askew'in "Uber Yerleşik Düzenin Neo-Luddizmiyle Savaşıyor" (Inc., 10 Ağustos 2015); 2. CA Technologies CEO'su Michael P. Grigoire'in "de Blasio Uber Kavgasında Luddistlik Yaptı" (CNBC, 24 Temmuz 2015); 3. küresel iletişim firması Levick'in başkanı ve CEO'su Richard Levick "The Uber Fracas: Luddist Düzenleyiciler Yeniliğe Karşılar," (Forbes, 17 Haziran 2014) ve 4. "Uber neo-Luddistlerle Mücadele Ediyor: Amerikalılar Düzenlemelere O Kadar Alıştı ki, Özgürlüğün Nasıl Bir Şey Olduğunu Unuttu," Steven Greenhut (Reason, 4 Nisan 2014).

Yönetimin, imalathanedeki işinizi artık bir robot kolun yapacağını ima etmesinden ya da işten çıkarılmadığınız takdirde bu robot kol kadar hızlı ve verimli olmanızın beklenmesinden rahatsız mı oluyorsunuz? İşte bu tam bir Luddist tavrı. Hayati öneme sahip bir hizmeti almadan önce bir sağlık sigortası şirketi, bir kamu kurumu ya da devlet tarafından otomatik olarak onaylanıp onaylanmadığınızı öğrenmek için karmakarışık bir çevrimiçi menü labirentinde dolaşmak zorunda kalmaktan rahatsız mısınız? Bunların savunucuları otomatik programların maliyetleri düşürdüğünü ve süreçleri kolaylaştırdığını, şikâyet etmemeniz gerektiğini söyleyecektir. Aksi takdirde Luddist olursunuz. Yapay zekânın, sırf daha fazla kâr getirsin diye hayatımızın her alanına sokulması sizi rahatsız mı ediyor? Ediyorsa, Luddistsiniz. Acaba bizi ekranlarımıza bağımlı hale getiren mobil bilişim hızını biraz azaltsak mı diyorsunuz? Ediyorsa, Luddistsiniz.

Google'da "Luddist" kelimesini arattığınızda ilk olarak Google'ın kendi Luddist tanımının çıkması ve onun da tarihteki işçi sınıfı liderlerinin teknoloji karşıtı moronlar olduğu efsanesini yayması sizi rahatsız ediyor mu?

Siz de bir Luddistsiniz. Zaten Google da sizi az önce Luddist olarak etiketledi bile.

Luddistlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, genel olarak teknolojinin uygulamadaki yarar ve zararlarına yönelik tartışmalar, felsefi eleştiriler, hatta düpedüz teknoloji karşıtlığı otomatik olarak Luddizm ile özdeşleştirildi. Bu tür bir birleştirme, asıl hareketin neye karşı olduğunu anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu harmanlama kısmen kasıtlı olarak yapılmıştır. Fabrika sahipleri ve diğer güç odakları Luddistleri gerici aptallar olarak göstererek muhalefeti zayıflatmaya çalışıyorlardı.

Ama bu büyük bir yalandı. Luddistlerin "iğrenç" makinelere yönelik eylemlerinin en önemli nedeni, doğrudan sosyal sonuçları olsa da, aslında ekonomikti. Luddistler, makinelerin kültüre, dikkat sürelerine, hatta sağlıklarına ya da çevreye neler yapabileceğinden şikâyetçi değillerdi. Doğrudan ekonomik çıkarlarını, topluluklarını ve kişisel özgürlüklerini korumaya çalışıyorlardı

Teknoloji eleştirisi tarihi çok eskidir. Platon'un Phaedrus'una kadar uzanan, Mısır Kralı Thamus ile baş teknoloji uzmanı Theuth arasında

geçen bir diyaloğa kadar gider. Marshall McLuhan ve Neil Postman gibi teorisyenler tarafından incelenen bu ünlü görüşmede Thamus, Theuth'un birçok icadını değerlendirmektedir. O zamanlar Mısır toplumunda yeni bir gelişme olan yazıya geldiklerinde, Theuth'u yazı konusunda uyarır ve "Yazıyı öğrenenlerin hafızalarını kullanmayı bırakıp unutkan olacaklarını" iddia eder. Bugün akıllı telefonların bizi daha az zeki yaptığı şeklinde benzer bir iddiada bulunan biri Luddist olarak damgalanacaktır.

İcat ve "ilerlemeyi" eleştirenlerin listesi sonsuzdur; Sigmund Freud, Henry David Thoreau, Ted Kaczynski ve bazı Amish tarikatları da bu listeye dahildir. Thoreau'nun Walden'da yazdığı meşhur yazı şöyledir: "İcatlarımız, dikkatimizi ciddi şeylerden uzaklaştıran güzel oyuncaklardır. Bunlar çok kolay ulaşılan gelişmemiş bir amaç için geliştirilmiş araçlardan başka bir şey değildirler." Ancak daha kırsal, doğa merkezli bir yaşam tarzına dönüşü savunmak Luddizm değil pastoralizmdir. Bir de dizüstü bilgisayarınız sık sık donduğunda içinizden onu pencereden dışarı atmak gelince yaşadığınız duygu var. Bunun adı Luddizm değil, öfkedir.

Bu yanlış ilişkilendirme birçok kaynaktan beslenebildiği için sürmektedir.

Yeni popüler şeylerden nefret edenler; genç tüketiciler, teknoloji kullanıcıları ve kültür üreticileri tarafından hor görülüyor; bu da statükoya hizmet ediyor.

Örneğin 1998'de Microsoft, ABD hükümeti tarafından yazılım endüstrisi üzerinde tekel oluşturmakla suçlandığında, baş avukatı Washington'daki mahkeme salonunda yargıca duruşmanın "Luddistlerin dönüşü" haline geldiğini söyledi. Bill Gates'in avukatı John Warden, İngiliz tarihini bilmeyen dinleyicilere Luddistlerin "bilim ve teknoloji liderliğindeki ileri yürüyüşü durdurmak için" makineleri parçalayan bir grup işçi olduğunu söyledi. 2014 yılında da muhafazakâr yorumcular, Uber ve Lyft'in yükselişini yavaşlatmaya çalışan taksici lobisine Luddist yaftasını yapıştırdı. Alaycı bir üslupla çabalarının başarısızlığa mahkûm olduğunu ima ettiler. Bir köşe yazarı "Hâlâ elde dikilmiş kıyafetler giyen var mı acaba? Ben hiç tanımıyorum da," diye alay etti.[23]

23 Luddistler kumaşları elle değil makinede dikiyorlardı.

Luddistlerle bu kadar alay edilmesinin bir nedeni de, bugün etrafımıza bakıp onların kaybettiği savaşın sonuçlarını kolayca görebilmemizdir. Patronlar ve işçiler arasındaki düşmanlığın ve buna bağlı derin eşitsizliğin damga vurduğu son iki yüzyıllık endüstriyel üretimin tartışmasız hâkimi fabrika sistemi oldu. Çok basite indirgeyerek, tüm bunların kaçınılmaz olduğunu ve her zaman da böyle olacağını, kazananları ve kaybedenleri insanların değil teknolojinin belirlediğini ve eninde sonunda bu süreçten herkesin kazançlı çıkacağını ve bu ilerlemeye karşı çıkmanın saçma olduğunu iddia edebiliriz.

Ancak alternatif düzenlemeler yokmuş gibi davranmak çok daha saçmadır. İcatlar ve inovasyonunun ürünü olan teknolojinin topluma pervasızca ve her şeyi alt üst ederek dayatılması ya da teknolojideki ilerlemelerin hayatlarımıza demokratik ve özenli bir şekilde entegre edilebileceğinin mümkün olmadığını düşünmek çok saçmadır. Madem büyük ölçekli üretimi otomatikleştirecek, uzay araçları inşa edecek ve yapay zekâlar icat edecek kadar becerikliyiz, ilerleyen teknolojinin sadece birkaç kişiye değil herkese fayda sağlamasını sağlayacak yolları da bulmayı beceremez miyiz?

Gerçek Luddizm, elitlerin teknolojileri tam olarak nerede insanların aleyhine kullandığını tespit edip buna karşı mücadele etmek için örgütlenmeye dayanıyordu. Bu önemli bir noktadır: Luddizm teknolojiyle ve hatta teknoloji sevgisiyle bir arada var olabilir ve kesinlikle var olmuştur da. Örneğin Luddistlerin yaşam tarzını belirleyen el dokuma tezgâhları, onlar Luddist olmadan çok önce de vardı. Yaşam tarzlarını belirleyen bu eski tip makinelere Luddistler de değer veriyor ve onları savunmak için silah kullanmayı bile göze alıyorlardı. Görüldüğü gibi, bu teknolojinin nasıl kullanıldığıyla ilgili bir konudur.

Günümüzün teknoloji devleri tarafından tamamen köşeye sıkıştırılmadan önce kendimize şu soruları sormalıyız: Onların teknolojisi, bir geçim kaynağını zayıflatırken ya da bir topluluğun istikrarını bozarken mağdur ettikleri insanların ceplerinden aldıklarını teknoloji sahiplerinin kasalarına mı aktarıyor? Teknoloji yüzünden hayat düzenleri bozulanlara, inovasyonun hayatlarını nasıl etkileyeceğini anlatabilmeleri için demokratik bir söz hakkı veriliyor mu?

Girişimcilerin hayal gücünün ürünü olan ve aşağılananların değil gerçek Luddistlerin tarihi bize teknolojilerin faydasını ve sosyal etkilerini

değerlendirmek için bir bakış açısı sunuyor. Bu tarihi yok sayarsak teknoloji ve otomasyonun çalışma hayatımıza olan etkileri üzerine sağlıklı düşünemeyiz ve getirdikleri yıkıma karşı nasıl bir yol izlememiz gerektiğini bilemeyiz.

KRAL NAİBİ PRENS

Şubat 1813

1 Şubat 1813'te Naip Prens makamınca, Luddistleri kınayan ve girişimcilerin haklarını destekleyen iddialı bir bildiri daha yayınlandı. Bildiri, Luddistlerin İngiltere'nin ilerlemesini durdurmak isteyen kötü niyetli kişiler tarafından kandırılmış kişiler olduğu söylemini tekrarlıyor, hatta pekiştiriyordu.

Prens, bu büyük manipülatörlerin "cahil ve gafil insanları, ülkenin yararı için kullanılan çeşitli makineleri tahrip etmeye yönelttikleri, istihdam ve ücret artışı gibi aldatıcı sözlerle kandırdıklarını" açıkladı.

Bu bildiri yayınlandığında George Mellor daha yeni toprağa verilmişti. Bildiri, haksızlığa isyan eden, stratejik davranan ve halk kahramanı olarak görülen Luddistleri makineleri anlamadıkları için kıran hayalperest aptallara dönüştürüyordu.

Naip Prens, "Makinelerin icadı ve iyileştirilmesiyle sürekli olarak ilerleyen bu ülkenin ticaret ve üretiminin kapsamı ve gelişmesi tüm bu bahanelerin yanlışlığının en açık göstergesidir," diyordu Sanayinin hızla büyüyor olması, çalışma koşulları gibi sanayinin özünde olan herhangi bir unsura direnmenin aptallık olduğunu yeterince kanıtlıyordu.

Daha da önemlisi, Naip Prens fabrika sahiplerine ve sanayicilere makinelerini güç kullanarak savunmaları çağrısında bulunarak, makinelerini savunmak için kan dökmeleri için izin verdi: "Makine sahiplerinin, makinelerini kullanmaya ve çalıştırmaya devam etmelerini, mülklerini korumak ve savunmak için bütün imkânlarını kullanmalarını tavsiye ediyoruz."

GEORGE MELLOR

Şubat 1813

Luddistlerin toplu idamını takip eden ay, Quaker Thomas Shiltoe, Huddersfield'e, bu kez John Wood ve eşini, yani George'un annesini bir daha ziyaret etti.

Shiltoe anılarında, "(George Mellor'un) anne ve babasının kederli evine gittik" diye yazmıştır.

> Sıradan bir yaşam süren anne ve babasıyla birlikte oturduk. Bu fırsatla, onları içinde bulundukları kederli ruh halinden kurtulmalarına yardım edecek kutsal yardımın yanlarında olduğunu anlattık. Ziyaretimizi her ikisi de minnetle karşıladı. Sonradan anladık ki ziyaret ve sohbetimiz onlara açlıktan ölmek üzere olan birine verilen bir lokma ekmek gibi gelmişti. Baba, kafalarının hep bu üzücü durumla meşgul olduğunu ve başka bir yere taşınmaya karar verdiklerini söyledi.

Yara derindi. Makine kırıcılığı, özellikle Nottingham'da, sonraki altı yıl boyunca devam etti. Eylemciler Ludd'un bayrağı altında ara sıra yeniden örgütlenerek 1819'a kadar makineleri ve çorapçıların fabrikalarını tahrip ettiler; Enoch'un balyozunu salladıkları için birkaç kişi daha asıldı. Ancak hareket artık zirveye ulaşmıştı. Tezgâh kırıcıları, Komutan Ludd'un önderliğinde ülke çapında harekete geçiren kitlesel ayaklanma hızını kaybetmeye ve gündemden düşmeye başlamıştı. On yılın sonunda, savaşta takip edilebilecek fiziksel bir avatar olarak Ludd ölmüş de olabilirdi. Bu arada Luddizmin ruhu ve biçimi evrim

geçirerek, fabrikalarda bulunan makinelerin fiziksel olarak imha edilmesine değil, reformlara ve devrime odaklanan daha belirsiz bir siyasi harekete dönüştü.

Kazanan teknoloji devleri olmuştu. Ezici zaferlerinin verdiği güvenle Sanayi Devrimi'nin diğer dönemlerinde de işçileri sıkıntıya sokacak bir emsal oluşturdular ve günümüzde de devam eden bir rota belirlediler.

Bu tohum George Mellor'dan geriye kalanlarda da bile açıkça görülmektedir. Luddistler kendilerini ele verecek bir kayıt ya da yazışma yapmıyorlardı. Fakat George hapisteyken ailesine bir mesaj gönderebilmeyi başardı.

"Çok şükür sağlığım yerinde, sizin de iyi olmanızı Tanrı'dan diliyorum" diye yazmıştı. Davanın hâlâ kazanılabileceğine dair zayıf da olsa bir umutla arkadaşlarının ifadelerine sadık kalmalarını rica etti.

"Çocuklara ilk söylediklerine sadık kalmalarını söyleyin, yoksa yalan ifade verdikleri kanıtlanmış olur" diye yazdı. Diğer tanıklardan da kendisine kefil olmalarını istedi; Rattiffe ve karısına hitaben "isterlerse ellerini bir daha hiçbir işe sürmesinler çünkü eve dönersem onların bütün işlerini ben yapacağım" dedi. Ardından, bildiğimiz kadarıyla ilk kez, George enerjisini organize bir siyasi mücadeleye yöneltti; zanaatkârların durumunu iyileştirebilecek makinelere kısıtlamalar getiren bir reform tasarısı için meclise dilekçe verileceğini duyduğunu yazdı ve kendisinin ve otuz Luddist mahkûm arkadaşının adının dilekçeye eklenmesini istedi.

"Beni soran tüm dostlara saygılarımı iletin," diye yazıyordu George "ve dostunuzdan gelen bu birkaç satırı kabul edin."

Ancak Mellor'un mesajı ailesine ulaşamadan önce Huddersfield'deki ajanlar tarafından ele geçirildi. Onun için, parçalanmış makinelerin ve nihayetinde onu da tüketmiş olan kale gibi fabrikaların ötesinde bir gelecek yoktu. İnsanların doğal hakları yok oluyordu, tıpkı korktuğu gibi, "gidişat tek yönlüydü". Ancak yaşıtları için, gelecek nesiller için hâlâ umut olabilirdi. İnsanları sömürmek için makineleri kullananlara karşı bir ayaklanmaya önderlik eden ve bu uğurda ölen adam, "Unutmayın," diye yazmıştı: "Bir can, işten ya da altından daha değerlidir."

ROBERT BLINCOE

1813

Falcı Robert'a, "Otur," dedi. Korkudan dili tutulan Robert hemen itaat etti. Ol' Beckka tüm Derbyshire'da efsaneleşmişti. Robert kaderlerini öğrenmek isteyen zenginlerin ta Londra'dan geldiklerini duymuştu. Beckka içi çay telvesiyle dolu fincanı Robert'ın eline tutuşturdu ve "iyice çalkalamasını" emretti; sonra da çayı boşalttı ve Robert'ın geleceğine bakmaya başladı.

Robert Blincoe, Litton Fabrikası'ndaki on yıllık zorunlu çalışmasını sağ salim bitirmişti ve artık özgürdü. Kimse ona çorap dokumacılığını öğretmemişti ama çalışma süresini kanıtlayacak belgeleri vardı. Litton'da sadece bir sonraki hamlesini yapacak parayı kazanacak kadar kalmıştı. Hakimi ziyaretinden sonra gözetmenler ona pek dokunmamışlardı. Hakimin kötü muamelenin araştırıldığını yazması ve yakında daha fazla soruşturma yapılacağı blöfünü yapması bunda rol oynamıştı.

On yıl, o son model makinelerin gerçekten çalışabilmesini sağlayan on yıllık görünmez bir emek vermişti. Blincoe gibi işçiler olmasaydı, Baron Thomson, William Cartwright ve Naip Prens'in coşkuyla kutladıkları ve Luddistlerin hayatları pahasına korudukları o teknoloji hiçbir şey üretemezdi. Aslında onlar makineleri değil, George Mellor gibi vasıflı elemanları tam ücretle çalıştırmak yerine Robert gibi çocukları yok pahasına çalıştıran fabrika sahiplerini savunuyorlardı.

Robert Blincoe yirmi bir yaşına bastıktan sonra yola koyuldu; ilk gittiği yerlerden biri de falcıydı.

"Londra dışından geldin, değil mi?" diye sordu Ol' Beckka.

"Evet," dedi Blincoe, "dışardan geldim."

"Bir yük arabasıyla gelmişsin, yüksek kayalar ve sularla çevrili bir yerde bulunmuş ve bir kaldırım taşından daha kötü ezilmişsin."

Blincoe şok olmuştu.

"Ama artık sıkıntıların sona ermiş," diye devam etti kadın. "Seni bu kadar alçaltanların üzerinde yükseleceksin. Onların düşüşünü göreceksin ve başın onlardan daha yukarıda olacak. Zavallı delikanlı! Çok büyük acılar çekmişsin ama artık ayağa kalkacaksın!"

Ol' Beckka geleceğini görmüştü: en kötü günler geride kalmıştı.

Robert Blincoe sonraki birkaç yılını kalfa dokumacı ve fabrika işçisi olarak geçirdi. Biçimsiz elleri ve küçük boyu nedeniyle iş bulmakta biraz zorlandı; bulduğu işlerde de çoğu dokumacının başına geldiği gibi adil bir ücret alamadı. Yine de atölyeden fabrikaya, küçük kasabalardan endüstriyel Manchester'a taşındı, tutumlu yaşadı ve para biriktirdi. Sonunda pamuk atıklarıyla uğraşan küçük bir iş kurabilecek kadar para biriktirdi ve 1819'da evlendi. Pamuk eğirme makinelerine yatırım yapmayı bile denedi, ancak işe başladıktan altı hafta sonra çıkan bir yangında makinelerini kaybetti.

1822 yılında pamuk fabrikalarındaki koşulları araştıran gazeteci ve işçi reformu savunucusu John Brown, Blincoe'nun hikâyesini dinlediğinde o kadar etkilendi ki Blincoe'nun anılarını eksiksiz olarak yazmaya karar verdi. Kitap yaklaşık on yıl sonra yayımlandığında olağanüstü bir ilgi gördü. Kitaptakiler tam bir skandaldı ve geleceği inşa ettiklerini iddia eden sanayicilerin ipliğini pazara çıkarıyordu. Tarihçiler, Blincoe'nun ülke gündemine düşmesinden beş yıl sonra yayımlanan Charles Dickens'ın ünlü romanındaki yetim Oliver Twist'in hikâyesine ilham verdiğine inanıyor.

Kitap, en azından dişe dokunur bazı reformların parlamentodan geçmesine yardımcı oldu: günlük çalışma sürelerine sınırlama getirildi, fabrika kurma şartları belirlendi ve sözleşmeli köleliğe son verildi. Ancak fabrikaların çocukları çalıştırmasına hâlâ izin veriliyordu. Brown fabrika sisteminin kendisini; eşitsizliğin, köleliğin ve ahlaksızlığın kaynağı olarak kınadı:

> Bu anlatının geçtiği dönem hariç, açgözlülüğün bu kadar hızla yayıldığı ve toplumun ahlakı ve refahını harap ettiği bir başka dönem hiç yaşanmamıştır. Bu kötü gidişat giderek hızlanıyor ve yayılıyor. Milyonlarca insanın mutluluğu, sağlığı ve duyguları hiçe sayılarak, servetlerine servet katan birkaç büyük ve duygusuz kapitalistin işledikleri suçlar da yanlarına kâr kalıyor.

Anlattığı dönem aynı zamanda Luddistlerin ve onların öncüllerinin kendi durumlarının daha da kötüleşmesine tanık oldukları ve bunu düzeltecek yasal yolları tükettikleri dönemdir. Tam da Blincoe'yu aynı adaletsiz uygulamalara maruz bırakan sözleşmesinin bittiği sırada ayaklanıyorlardı. Fabrikalar bir taraftan dokumacıların geçim kaynaklarını daraltıyor, diğer taraftan da yeni nesil makine işçilerine yeni ve korkunç koşullar dayatıyordu. Cartwright'ın servetlere servet katan dokuma tezgâhı elbette insanın yerini almadı; sadece Blincoe gibi çocukların iş yapmasına izin verdi.

Otomasyonun bu zincirleme sonuçları, kasıtsız olsun ya da olmasın, devam etmektedir. Örneğin sürücüsüz otomobilin ilerleyişine hayran olabiliriz. Ancak otonom navigasyon için algoritmanın ihtiyaç duyduğu veri kümelerini oluşturan görüntüleri üst üste bindirme ve etiketleme gibi sıkıcı işlerin de yapılması gerekir. Yani bunları çok düşük ücretlerle yapan çok sayıda görünmez işçinin emeğine ihtiyaç vardır. Amazon'un Mekanik Türk'ünden Avrupa'daki mülteci kamplarına kadar her yerde, bilgisayarla görme programlarının ve sürücüsüz araçların hammaddesi olan sonsuz veri yığınlarını ayıklamak için işçilere çok düşük ücretler ödeniyor. Araştırmacılar Mary L. Gray ve Siddharth Suri buna "hayalet iş" diyor - ve bugün hâlâ yükselişte

Şu anda Amerikan üniversite kampüslerinde ve şehir merkezlerinde yaygın olan otonom teslimat robotları, teslimat yapan insanların yerini alabilir; ancak bu robotlar, Kolombiya gibi yerlerden saati 2 dolara uzaktan istihdam edilen başka işçiler tarafından dijital olarak denetleniyor. Hikâye hep aynıdır: İşi hafifletmeyi vaat eden yeni bir teknoloji, bunun yerine işi kötüleştiriyor. Ya da süpermarkette bize çıkardığı ek zorluklarla rahatsız eden otomatik kasayı ele alalım: Bu cihaz sadece bir kasiyerin işini elinden almadı, aynı zamanda diğer çalışanları, bu kasayı kullanan müşterilere yardımcı olmak için yeni beceriler öğrenmeye zorladı.

Otomasyon ve işyeri teknolojisi genellikle iş yükünü azaltmaz, daha dağınık, güvencesiz ve daha düşük ücretli veya daha az güvenceli hale getirir. İki yüzyıllık yıkım süreci boyunca, bu hep böyle olmuştur. Haberlerde emek tasarrufu sağlayan güçlü bir teknolojiden bahsediliyorsa, arkasında mutlaka bunu mümkün kılan bir Robert Blincoe da vardır. Otomatik makinenin arkasında her zaman bir insan vardır.

Falcının dedikleri doğru çıktı. Çok uzaklarda olan ve kâr etmeyen fabrika 1815'te kapandı. Buranın sahibi olan ve Blincoe'ya çocukken neredeyse on yıl boyunca işkence eden Ellis Needham her şeyini kaybetti; 1820'lerde sefalet içinde öldü. Bu nadir görülen bir sonuç değildi. Tüm ince hesaplarına, otomasyona geçmelerine ve çalışanları bölüp ve kontrol etme yöntemlerine rağmen, pek çok işletme sahibi hammadde fiyatları yükseldiğinde ya da işler kötüye gittiğinde kapılarını kapatmak zorunda kaldı. Otomasyon uğruna kitleleri acıya boğmuşlardı ama onların da eline hiçbir şey geçmedi.

Blincoe'nun dertleri tamamen bitmedi -pamuk makinesi kazası yüzünden kısa bir süre borçlular hapishanesine atıldı- ama işlerini kısa sürede toparladı ve genellikle suyun üzerinde kalmayı başardı. Diğer on binlerce çocuk işçi gibi onun vücudu da fabrikalarda büyüdüğü için yara bere içindeydi: yetersiz beslenme yüzünden sıska kalmıştı, elleri ve dizleri kalıcı hasar görmüştü. Ancak, Ol'Beckka'nın tahmin ettiği gibi, sonunda kendisini hapseden efendilerin üzerine çıkmayı başarmıştı. Hikâyesi sayesinde sayısız kişiye aynı şeyi yapabilmek için ilham verdi.

GİRİŞİMCİLER NE KAZANDI?

Cartwright ve Radcliffe

Haziran 1813

Memurun sesi Rawfolds Fabrikası'nın duvarlarında yankılandı: "Bay William Cartwright, York Eyaleti, West-Riding bölgesinde yaşayan seçkin kişiler adına, son dönemde yaşanan kargaşalar sırasındaki davranışınızdan dolayı size bir teşekkür mektubu sunuyorum."

Resmi kutlamaların ve gösterişin eksik olmadığı bir gündü. Tören, Halifax'tan William Rawson adında kıdemli bir polis şefinin at sırtında, bölge eşrafı, hakimleri ve fabrika sahiplerinin eşliğinde Luddistlerle çatışmanın yaşandığı yere gelmesiyle başladı. Orada, bir yıl önce Luddistlere ölümcül bir darbe indiren kişiye hitaben "Teşekkür Konuşması"nı yüksek sesle okudu. İş adamları, Cartwright'ı ve hakim Joseph Radcliffe'i 1812'deki "cesur davranışları" nedeniyle takdir eden resmi bir bildiri hazırlamışlardı. Bölgenin seçkinlerinden onlarca kişinin imzaladığı belgede Cartwright'ın kabartma bir portresinin yapılmasına ve Huddersfield adliyesinde halkın görebileceği bir yere yerleştirilmesine karar verildi.

Rawson sözlerine şöyle devam etti: "Biz aşağıda imzası bulunan York İli, West Riding Sakinleri olarak, malınızı ve şahsınızı savunmak için göstermiş olduğunuz davranışı yürekten onaylıyoruz. Bu nedenle size en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz."

Fabrika kapılarının hemen dışında, tam da Luddistlerin kanının döküldüğü yerde duruyorlardı. Heyetin sözleri bitince Cartwright "en içten şükran duygularını" sunmak üzere öne çıktı. Yerel milislerin komu-

tanına "mülkümü savunmak için silah ve mühimmat talebimi kabul ettiğiniz ve gereksiz yere kan dökmeyeceğime olan güveninizi ifade ettiğiniz için yürekten teşekkür ederim," etti. Onu böyle davranmaya sevk eden şeyin sadece görev duygusu olduğunu söyledi.

Yaklaşık on iki ay boyunca, tüm tehlikeye, korkunç ve çok üzücü olaylara rağmen ayakta kalıp direnebilmemin tek nedeni Tanrı'nın takdir ettiği önemli bir görevi yerine getirdiğimin bilincinde olmamdı. Bu yoldaki çabalarımın, bu çok değerli hitapta isimleri bulunan beyefendilerin dikkatinden kaçmadığını görmek, benim için en büyük gurur vesilesidir.

"Teşekkür Konuşması" resmen okunduktan sonra Radcliffe'in malikânesi Milnsbridge House'a doğru yola çıktılar ve töreni orada tekrarladılar. Radcliffe ise "kamu göreviminin gereklerini yapmak, hayatımın en büyük zevkiydi" dedi. Tören alayı daha sonra Huddersfield'deki George Inn'e döndü ve burada seçkin beyefendiler bir ziyafet vererek kazandıkları şeylerin şerefine kadeh kaldırdılar.

Bu, Cartwright ve Radcliffe'i kahraman ilan etme girişimlerinin sonuncusuydu. Çabalarının ödüllendirilmesi için toplantılar düzenlenmiş; girişimci sınıf ve müttefikleri yerel gazetelerde onlara övgüler düzmüştü. Rahip Hammond Roberson, Rawfolds muharebesinin yıldönümünde *Leeds Intelligencer* için yazdığı başyazıda, "Üzerinden tam bir yıl geçti. Düşünecek zamanımız oldu," diyordu.

Bu nedenle, sözlerinin gelecek nesiller için kayda geçmesini istedi:

> Hristiyan bir ülkede şimdiye kadar yaşanan en alçakça, EN BEYHUDE ve halkın can ve mal güvenliğine yönelik EN KORKUNÇ KOMPLOLARDAN biri, TEK BİR ADAMIN yiğitliği ve azmi sayesinde durdurulmuş ve bertaraf edilmiştir.

Bu yiğit ve azimli kişi Cartwright'tan başkası değildi.

Bazı açılardan bu toplantılar, mektuplar ve halka açık törenler, belirsizliğin yüksek olduğu bir anda makine sahiplerinin eylemlerini haklı çıkarmaya, hatta yüceltmeye yönelik bir halkla ilişkiler girişimiydi. York'taki Luddist duruşmalarından sonra ortam gergindi. Bir gün Cartwright'ın hizmetçilerinden biri evine dönerken yanına yaklaşan

kişiler hâlâ ona çalışıp çalışmadığını sordular. Evet, cevabını alınca da adamı yere yıkıp dövdüler.

Mart ayına gelindiğinde kasabaya bir sessizlik çöktüğü için Cartwright da neredeyse bir yıldır Rawfolds'ta konuşlanmış olan askeri birliği geri çekmeye hazırlanıyordu. Teknolojiye yavaş ve kademeli geçiş yapmak ya da işçilerle müzakere etmek yerine fabrikasını bir kaleye dönüştüren Cartwright kazanmıştı (Ama bunun da bedeli vardı; bu kale duvarlarını inşa etmek ve savunma sistemlerini kurmak onu iflasın eşiğine getirmişti. Girişimci arkadaşları onu ayakta tutmak amacıyla devletin ödül vermesi için lobi yapmak zorunda kalmıştı). Kendinden çok emin olmasına ve kâr getiren makinelerini korumakla "görevli" olduğunu düşünmesine rağmen o zamanlar bilmediği bir şey vardı: Kendisinden daha büyük ölçeklerde otomasyona gidenlerin önünün açılmasına yardım etmişti.

Luddist ayaklanmaların üzerinden yirmi yıl kadar bir süre geçtikten sonra, insansız fabrikalar inşa etme düşünce ve çabaları ciddi bir şekilde başladı. İlk modern bilgisayarlardan birinin tasarımcısı olan Charles Babbage, fark motorunun tüm fabrika sistemini otomatik hale getirebileceğini ilan edecekti (ironik bir şekilde, Lord Byron'ın ayrı yaşadığı kızı Ada Lovelace, Babbage'ın çalışmalarını genişleterek tarihin ilk bilgisayar programlarını yazacaktı). 1832 yılında Babbage, fabrikaların ve makinelerin refahın en büyük itici güçleri olduğunu savunan *Makine ve İmalat Ekonomisi Üzerine* (On the Economy of Machinery and Manufactures) adlı kitabını yayımladı. Bu kitap, fabrika rehberleri olarak bilinen bir kitap furyasının başlamasına yardımcı oldu. Bu kitaplar makineleşmeye karşı kuşkuların arttığı bir dönemde fabrikalara halk desteği sağlamayı ve bunları mümkün kılan makineleri yüceltmeyi amaçlıyordu. 1830'lara gelindiğinde, Robert Blincoe'nunkine benzeyen ifşaatlar ve Luddistler gibi sisteme yönelik toplu öfkeyi ortaya koyan işçi sınıfı hareketleri sayesinde, fabrikalardaki koşullara ilişkin ahlaki tepkiler şiddetlenmişti. Vasıflı işçiler, radikal reformcular ve hatta muhafazakâr pastoralistler fabrikalaşmaya karşı çıkıyorlardı.

Ancak fabrika yanlısı en ünlü ya da etkili kitap Babbage'ın kitabı değildi. Bu ayrıcalık bir kimya danışmanı ve iş teorisyeni olan Andrew Ure'ye aitti. Ure, Babbage'ınki gibi vizyonların potansiyeline hayrandı ve 1835'te *İmalat Felsefesi*'ni (The Philosophy of the Manufactures)

yayımladı. Kitap, Babbage gibi, makineleşmiş fabrikaların ilerlemenin gerçek motorları olduğunu, "krallığı yönetenlere savaş kaynağı ve halkın büyük bir kısmına rahat bir geçim" sağladığını savunuyordu. İngiltere'yi "birçok ulusun arabulucusu ve yerkürenin koruyucusu" haline getirmişlerdi. Fabrikalara yönelik suçlamaları biliyordu ama çocuklara ve işçilere yönelik kötü muamelenin nadir olduğunu, sebebinin birkaç kötü niyetli gözetmen olduğunu savunuyordu. Çok yaygın görünen hastalıklar daha iyi havalandırma ve gıda ile kolayca çözülebilirdi. Ayrıca, tüm bu üretim sürecinin yakında tamamen otomatik hale geleceğini iddia etti. Ure ilk fütüristlerden biriydi. On dokuzuncu yüzyılda yaşamasına rağmen günün her saati üretim yapan tam otomatik fabrikalar hayal ediyordu. Bir tasarım tarihçisinin ifadesiyle, "Ure'nin kitabının merkezinde, sosyal bir otojenez fantezisi, yani işçiler olmadan üretim yapan makineler vardır."

Girişimciler, fabrika sahipleri ve yöneticiler o zamandan beri bu hayalin peşinden koşuyor.

Yirmi birinci yüzyılda Amazon tam otomatik depo planları yapıyor, yüksek teknoloji şirketleri "karanlık" fabrikalara -insanlardan arındırılmış ve karanlıkta çalışabilen otomatik fabrikalar- yöneliyor, robotik ve kurumsal yazılım firmaları geride kalmaktan korkan müşterilerine çeşitli otomasyon hizmetleri ve ürünleri sunuyor. O zaman olduğu gibi şimdi de, teknolojinin tüm dertlerimize çare olmasından hemen önce, rahatsız edici ama zorunlu bir geçiş döneminde olduğumuza inandırılıyoruz. Girişimciler sundukları bu tür gelecek öngörüleriyle en azından hükümetler nezdinde makine sorununu bu çerçevede tartışmaya açtılar. Sonuçta ne oldu dersiniz? Sürpriiiz! Makineler kazandı.

Sanayi Devrimi modern yaşamı dönüştürdü ve fabrikalar tüm dünyada üretimin başlıca motoru haline gelerek sonraki iki yüzyılın temel çalışma modelini oluşturdu. Fabrika sistemi yayıldıkça, gökyüzü kirlenerek grileşti, ucuz ama düşük kaliteli malların seri üretimine geçildi ve işçilerin sağlığı dramatik bir şekilde bozuldu. Yoksullukla birlikte büyük servetler de yaratıldı.

Gidişatın ne şekilde olacağı aslında Cartwright o gece Rawfolds Fabrikası'nda Ludditleri ateş yağmuruna tutup geri püskürttüğünde, devlet onlara ateş etmeyenleri kırbaçladığındave York'ta düzinelerce Makine Kırıcıyı asmaya karar verdiğinde belli olmuştu. İki yüzyıl sonra,

Fransa'daki taksi şoförleri Uber'e karşı öfkeli protesto eylemleri düzenlerken, Uber'in yöneticileri şoförlerini eylemlerden etkilenen bölgelere gönderip göndermemeyi tartıştı. Üst düzey yönetimden bazıları bunun şoförlerin hayatını tehlikeye atacağını düşünüyordu. Uber'in CEO'su Travis Kalanick'in buna cevabı, "Bence buna değer. Şiddet başarıyı garanti eder" oldu.

Fabrika sistemi evde üretimi sona erdirdi. Onu izleyen ofis sistemi de algoritmik çalışma platformlarının doğuşuna zemin hazırladı. Luddistlerden bu yana, ücretli çalışanlar şu ya da bu şekilde, iş bölümünü denetlemek için teknolojiyi kullanan bir gözetmenin keyfine tabidirler. Luddistlerin yenilgisinden sonra girişimcilerin ve devletin en büyük kazanımı bu olmuştur.

George Inn'de Cartwright, Radcliffe, girişimciler ve seçkinler yediler, içtiler ve kadeh kaldırdılar. Kadehlerini Kral'a, Naip Prens'e ve desteklediklerı makine yanlısı politikacı Henry Lascelles'e kaldırdılar:

> Kral ve Tanrı onu korusun! Şerefe, şerefe.
>
> Naip Prens. Kraliçe ve Kraliyet Ailesi.
>
> Sayın Joseph Radcliffe., Bay Wm. Cartwright.
>
> Saygıdeğer Henry Lascelles, Lord Milton.

Daha onlarcası için, kent için, işleri için, şehirleri için, refah için kadeh kaldırdılar. Hakimlerin, mahkemelerin, kendilerini koruyan milislerin, komutanlarının şerefine kadeh kaldırdılar. Ve upuzun listenin sonunda kadehlerini bir daha kaldırdılar.

"Yorkshire'ın fabrikaları ve makineleri asla durmasın."

GRAVENER HENSON

Kış 1813

Gravener Henson inatçı biriydi.

Fabrika sahipleri Dokumacılar Derneği'yle uğraşmaktan bıkmışlardı; daha yüksek ücret talepleri, artan baskılar ve tüm bunların kendi işlerine zarar vermeye başlaması nedeniyle bu derneği ezmeye karar vermişlerdi. Tıpkı Henson ve diğerlerinin korktuğu gibi bu fabrikatörler, derneğin önde gelenlerini BirleşmeYasalarını ihlalle suçlamayı düşündüler, ancak hiçbir ihbarcı bulamadılar. Bu yüzden bir plan yaptılar.

Girişimciler, ipekli dokumacıların derneğin desteğiyle yürüttüğü bir greve odaklandılar. Bir ay kadar sonra, hakimleri Nottingham ve çevresindeki yerel milisleri terhis edip evlerine göndermeye ikna ettiler. Kendileri de dokumacı olan bu milislerin bir anda hiçbir gelir kaynağı kalmamıştı. Girişimcilerin düşüncesi, işgücü fazlalığı nedeniyle derneği grevden vazgeçmeye zorlamak ya da belki de milislerin birkaçını bir araya getirerek bir yasadışı toplantı kanıtını oluşturmaktı. İkinci plan başarılı oldu ve üç kişi suçlandı. Sulh hakimleri büyük bir tepkiden korunmak amacıyla bu kişilere sadece küçük cezalar verdi; ancak kayıtlarını da ele geçirdiği derneği kapatmayı da başardı.

Denedikleri bir barışçıl girişim daha başarısız olunca, yoksullukları derinleşen dokumacı ve örücüler iyice umutsuzluğa kapıldı. 1814'te Nottingham'da bir başka tezgâh kırma eylemi oldu ve Komutan Ludd'un adı bunu izleyen ve balyozların kullanıldığı organize ayaklanmalarda yeniden duyuldu. Eylemler daha küçük ölçekte de olsa

benzer bir seyir izliyordu. Midlands'da Makine Kırıcılar, Luddistler adı altında ayaklandılar; tavizler elde ettiler ama devletin baskısıyla da karşılaştılar. Son ve büyük saldırıları bu kez Loughborough'da oldu. Büyük bir dantel fabrikasına onlarca kişinin yaptığı saldırıda bir saat içinde elliden fazla makine parçalandı. Luddistlerin liderleri de darağacına gönderildi.

1817'de Gravener Henson, bu kez suçlanan bir Luddisti desteklemeye hazırlandığı için tekrar hapse atıldı; emir bizzat Addington tarafından imzalanmıştı.

Devlet destekli *Nottingham Journal*, "Henson isimli bu şahıs, hem Luddistlerin akıl hocası ve önderi olması hem de sözde siyasi fikirleri nedeniyle Nottingham ve civarının sağduyulu sakinlerinin korkulu rüyası olmuştur" diye yazıyordu. Henson yetkililere hiçbir zaman Luddistlerle bağlantısı olmadığını, her zaman barışçıl bir örgütlenmeyi savunduğunu, bu yüzden de davalarını benimsemediğini iddia eden Luddistlerin yoğun tepkisine maruz kaldığını iddia edecekti.

Söylediklerine fazla inanan olmadı. Tarihçilerden de çok inanan çıkmadı çünkü Luddistlerin faaliyetlerinden haberdar olabileceği çok sıkı bağlantıları vardı ve hep örücülerin arasındaydı.

Luddistlerin parlamenter reform ya da mesleki örgütlenme çabaları sürerken makineleri parçalamayı bırakıp, başarısız olduklarında devam etmelerinin bir tesadüf olduğuna inanmak zordur. Tasarının başarısızlığa uğramasından ve derneğin dağıtılmasından sonra bile Henson reform ve ücret güvencesi için, özellikle de Birleşme Yasalarının yürürlükten kaldırılması için uğraşmaya devam etti.

Henson 1823'te, asgari ücret ve çalışma şartlarını belirleyecek bir yasa tasarısıyla bir kez daha Londra'ya gitti fakat çabaları yine başarılı olamadı. Ancak bu kez, radikal reformcu Francis Place'i kendi tasarısının daha hızlı şekilde görüşülmesi için teşvik etti. Place'in tasarısı Henson'ınkinden daha az agresif olduğu için meclis bu girişime daha sıcak baktı ve Place'in tasarısı kabul edildi. Birleşme Yasaları yürürlükten kaldırıldı ve nihayet işçilerin birlikte daha iyi şartlara sahip olmak için pazarlık yapmak amacıyla örgütlenmelerine yasal olarak izin verildi. Elbette yasada birçok çekince ve uyarı vardı. Gerçekten özgür sendikalara giden yol uzun ve çetindi. Yine de E. P.

Thompson gibi tarihçiler, adları pek bilinmese de Gravener Henson ve dokumacıları işçi sınıfının örgütlenmesinin öncüleri olarak görürler.

Luddist ayaklanması sırasında genç bir delikanlı olan Derbyshire'lı tarihçi ve stokçu William Felkin, Gravener'in çalışmalarını sevgi ve minnetle anmaktadır.

> Henson şaşılacak derece kolay ve hızlı yazıyordu. İfadeleri çok düzgündü. Parlamentoya yazdığı dilekçeler, bakanlara yazdığı muhtıralar ve devlet adamlarına yazdığı mektuplar dikkat çekiciydi, ancak yersiz ve çoğu zaman hakarete varan ifadeler de içeriyordu. Bir keresinde, hazineye iletilmek üzere zor bir konu olan "Makine İhracatı" hakkında bir bildiri hazırlaması istenmişti. Ertesi gün on iki sayfalık bir metni düzeltmesiz, karalamasız ve satır aralarına eklemeler yapmadan özenle yazarak getirmişti. Bu bildiri, kendisini çok üzecek şekilde kısaltılıp düzeltildikten sonra, ikna edici ve etkili bir belge haline gelmişti.

Henson'ın ayrıca Luddist faaliyetlerinin tarihini yazdığı, ancak hiçbir zaman yayımlamadığı söyleniyordu; tarihçiler yıllardır bunu arıyordu. Ayaklanmalardan yirmi yıl sonra, 1831'de, dokuma sektörü ve sanayileşmesinin kapsamlı bir tarihi olmasını istediği bir kitap yayımladı. *Avrupa ve Amerika'daki Dokumacıların Sivil, Siyasi ve Mekanik Tarihi* (The Civil, Political, and Mechanical History of the Framework-Knitters in Europe and America) adlı kitabında Henson, isyan yoluyla toplu pazarlığın geçmişte nasıl başarılı olduğunu göstermeye çalışmış ve Luddizmin belgelenmiş en eski örneklerinden birini anlatmıştır. Ayrıca, en zengin ve en ünlü mucitlere odaklanma eğiliminde olan diğer çalışmaların gözden kaçırdığı, işçiler tarafından yapılan iyileştirmeleri ayrıntılı bir şekilde anlatarak Sanayi Devrimi'ne yön veren icatların tarihini de sunmuştur.

Kitap son derece etkileyici ve geniş kapsamlı bir incelemedir. Kumaş üretim biçimlerindeki tarihsel gelişmeleri teknik olarak açıklamakta, işçi sınıfını yücelten öyküler anlatmakta, dokumacılığın İncil'deki temsillerine kadar uzanan ayrıntılı değerlendirmeler içermektedir. Hatta ilk başlarda Tufan'dan sonra Hz. Nuh'un dokumacılığı nasıl yeniden kurgulamış olabileceğine bile değinmektedir.

Henson kitabında, kârlarını katlamak isteyen sermaye sahiplerinin ele geçirdikleri makinelerin gerçek mucitleri, iyileştiricileri ve geliştiricile-

ri olan işçilerin sektöre yaptıkları sayısız katkıyı belgelemiştir. Henson belki de böyle yaparak adı duyulmamış işçileri kutsallaştırma, onlara haklarını teslim etmeyi amaçlamıştı.

Henson yaşlandıkça giderek daha aykırı ve sinirli biri haline geldi. Başarılarının çok azının meyve vermesine, dilekçelerinin reddedilmesine, kitabının görmezden gelinmesine rağmen, işçi hareketi yoluna devam etti. Henson karısının ölümünden sonra Nottingham'da tek başına ve yoksulluk içinde hayata gözlerini yumdu.

CHARLES BALL

1813

1813 baharında bir İngiliz filosu Charles Ball'un balıkçılık yaptığı körfeze girdi. Gemilerden biri ona doğru ilerledi.

Charles sayısını bile bilemediği uzun kölelik yıllarından sonra plantasyondan kaçmıştı.

Gece vakti vahşi doğanın ortasında kaybolmuştu. Anılarında içinde bulunduğu durumu şöyle ifade etmişti: "Yanlış yola sapmak, hareketsiz kalmaktan daha kötüydü." Gidecek güvenli bir yer yoktu. Kuzeye doğru yüzlerce millik uzun ve tehlikeli bir yolu gizlene gizlene yürümüştü. Emniyetli bölgeye ulaştıktan sonra Baltimore civarında küçük çiftliklerde ve balıkçıların yanında iş buldu, tekrar âşık oldu ve yeniden evlendi, biraz para biriktirdi ve yeni bir aile kurarak sakin bir hayat sürmeye başladı. Derken 1812 Savaşı patladı.[24]

Şimdi, İngiliz askerlerinin patronunun balık ağlarını parçalamasını ve barakaları yakmasını izliyordu. Askerler karaya çıktıktan sonra iç bölgelere doğru ilerleyerek bir çiftçinin evini yerle bir ettiler ve sığırlarına el koydular. Charles, Luddist ayaklanmalarının zirvesinde başlayan ihracat yasağından kaynaklanan çatışmada yeni bir sahnenin açılışına tanık oluyordu.

1813 yılının sonunda Charles orduya yazıldı; Baltimore ile Washington

24 ÇN: Savaş 1812'de ABD'nin Birleşik Krallığa savaş ilan etmesiyle başladı ve 1814 yılında sona erdi. Britanya savaşın ilk döneminde ABD'nin başkenti Washington DC'yi yakıp yıkmış olsa da savaş ABD'nin zaferiyle sonuçlandı.

DC arasındaki Patuxent Nehri'nde konuşlanmış bir filoda görev yaptı. Charles orduya katıldıktan sadece birkaç gün sonra Bladensburg Muharebesi'nde savaştı ve İngiliz ordusu iç kesimlere ilerlerken topçu olarak görev yaptı. Bu muharebe sonrasında üstün gelen İngilizler başkent Washington DC'yi yağmaladı ve Beyaz Saray'ı ateşe verdi. Charles, 1814 yılı boyunca, dönemin en ileri askeri teknolojisinin kullanıldığı Baltimore Muharebesi de dahil olmak üzere bölgedeki diğer muharebelerde savaştı. İngiliz birlikleri, kıyıdaki savaş gemilerinden ateşleyecekleri toplar ve Congreve roketleriyle Amerikalıların sığındığı Fort McHenry'yi bombalamaya karar vermişti.

Charles savaş gemisindeki günlerini "Gemideyken gayet rahattım," diye anlatıyor. Beyaz askerlerle aynı yemekhanede yemek yemişlerdi. Beyazlar ona savaş hikâyeleri anlatırken o da onlara plantasyondaki kölelik günlerini anlatmıştı. Charles devam ediyor: "Yaklaşık bir yıl sonra terhis oldum ve özgür bir siyahi olarak Baltimore'da çalışmaya başladım." Karısı 1816'da ölünce yeniden evlendi ve dört çocuğu daha oldu. 1820 yılına gelindiğinde, Baltimore'un dışında on iki dönümlük küçük bir çiftlik satın alacak kadar para biriktirmişti ve "çok refah içinde olmasa da rahat bir yaşlılık dönemi geçirmeyi dört gözle bekliyordum ama yakında bu rüyadan uyanacaktım." Güney'den kaçtıktan yaklaşık yirmi yıl sonra bulundu, yakalandı ve Güney Carolina'ya geri götürüldü.

Güney'deki plantasyonlarda köleler için koşullar eskisinden daha da kötüydü. "Bana öyle geldi ki," diye yazıyordu Charles, "içinden geçtiğimiz çeşitli plantasyonlardaki köleler neredeyse yarı çıplaktılar, giysileri yirmi yıl öncesine göre çok daha eski ve yıpranmış durumdaydı." Zaten acımasız olan kölelik ve kölelerin çalışma koşulları, otomatik teknolojilerin talebini karşılamak için can atan ırkçı plantasyon sahipleri tarafından şimdi daha da insafsız ve hızlı hale getirilmişti.

Sonunda Charles tekrar kaçmayı başardı. Baltimore'daki evine geri döndüğünde, evinin bir beyaz tarafından işgal edildiğini gördü. Kendi ailesini hiçbir yerde bulamadı; bir komşusu onların köle yapılıp satıldıklarını söyledi. Charles yıkılmıştı. Onları bir daha asla göremeyecekti.

Orada özgür bir eyalette bir ev buldu ve günlerini yine de korku içinde geçirdi. 1836'da, yazar ve kölelik karşıtı bir avukat olan Isaac

Fisher Charles onunla bir röportaj yaptı ve anılarını kaydetti. Bu anılar "Amerika Birleşik Devletleri'nde Kölelik: Maryland, Güney Carolina ve Georgia'da Çeşitli Efendiler Altında Köle Olarak Kırk Yıl Yaşayan ve Son Savaş Sırasında Komodor Barney ile Bir Yıl Donanmada Bulunan Siyahi Charles Ball'un Hayatı ve Maceraları" adıyla yayımlandı.

Kölelik karşıtları otobiyografik köle anlatılarını bu insanlık dışı duruma karşı kamuoyu oluşturmak ve öfkenin eyleme dönüşmesi için araç olarak kullanmaya başlamışlardı. Charles'ın öyküsü bu türün erken örneklerinden biriydi. Bu kitap, *Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Anıları* (Narrative of the Life of Frederick Douglass, an American Slave) kitabından on yıl önce yayımlandı ve belirli bir bölgede çok ses getirdi. Önde gelen kölelik karşıtları köleliği ve insafsız koşullarını anlatmak için kitaptan sık sık alıntı yaptılar. O kadar popüler oldu ki, yirmi yıl sonra "Zincirlerde Elli Yıl ya da Bir Amerikan Kölesinin Hayatı" adıyla yeniden basıldı.

Charles anılarının sonlarına doğru şöyle diyordu: "Hayatımın son yıllarını karımı ve çocuklarımı bir daha görme umudu olmadan, karnımı doyurabilmek için çok çalışarak geçirmek zorundayım; -bugün bile, ikamet ettiğim yerin bilinmesinden korkuyorum, çünkü beni alınıp satılacak bir mal olarak görenler, şu ihtiyar halimde bile peşime düşebilirler." Charles muhtemelen kendisini bir devrimci olarak görmüyordu. Ama köleliğe direnirken yaptıkları -kölelikten kaçan birisine yemek verip yardım etmesi, defalarca kaçması, hâlâ aranan bir köleyken korkmaması ve anılarının kölelik yazınına eklenmesine katkıda bulunması, hepsi tarihin en zalim kurumuna karşı verilen mücadelenin bir parçasıydı.

Kölelik karşıtı hareket ivme kazanırken Charles'ın hikâyesi bu ateşi körüklemeye yardımcı oldu. Bilinen en acımasız makinenin parçalanması için tahmin edebileceğinden çok daha fazlasını yapmıştı.

LORD BYRON

1843 yılında, Buffalo, New York'ta düzenlenen Siyahi Vatandaşlar Ulusal Kongresi'nde, Henry Highland Garnet, "Kölelik karşıtı hareketin en radikal ve kışkırtıcı konuşmalarından biri" olarak kabul edilecek olan konuşmasını yaptı. Kongre'ye genç Frederick Douglass da katılmıştı. Garnet, köleleştirilmiş siyahileri ayağa kalkmaya ve zor kullanarak da olsa özgürlüklerini ellerine almaya ve bunu da hemen şimdi, siyasi çözüme daha fazla bel bağlamadan ve daha fazla beklemeden yapmaya çağırıyordu.

"Kardeşlerim, kendi başınızın çaresine bakma zamanınız, ipleri elinize alma zamanınız geldi. Eski ve doğru bir söz vardır, 'köle doğanlar, kölelikten kurtulmak isteyenler ilk darbeyi kendileri vurmalıdır' der. Kendi davanızı kendiniz savunabilir ve başkalarının yardımı ve himmeti olmadan zincirlerinizden kurtulabilirsiniz." Ünlü konuşmacı, Lord Byron'dan alıntı yapıyordu. Özellikle de onlarca yıl önce, Luddist isyanının zirvesinde yayınlanmış olan *Çocuk Harold'ın Seyahati*'nden (Childe Harold's Pilgrimage) alıntı yapıyordu. Orijinal metin, Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde acı çeken Yunanlılara atıfta bulunmaktadır:

Köle doğanlar! Bilmiyor musunuz,

kölelikten kurtulmak isteyenler ilk darbeyi kendileri vurmalıdır?

Birçok kölelik karşıtı kişi Garnet'in konuşmasını çok kışkırtıcı buldu ve siyasi bir çözüme yönelik ilerlemeyi tehlikeye atacağı endişesiyle toplantı tutanaklarında yayımlamamayı tercih etti. Ancak konuşması daha sonra giderek yayıldı. Byron'ın kölelikle ilgili cümlesi de adete

slogan haline geldi. Douglass kendi yaşam öyküsünde, W. E. B. Du Bois'ın da *Siyahların Ruhu* (The Souls of Black Folk) adlı eserinde yaptığı gibi bu dizeleri alıntıladı.

Tarihçi Matt Sandler, "İngiliz Romantik şiirinin bu küçük parçası, siyahi radikal geleneğin önde gelen başlıca erken dönem metinlerinin çoğunda, hareketin bir tür sembolü olarak yer almaktadır" diye yazmıştır. "Alıntı, siyahi radikal düşüncenin bir sloganı haline geldi ve on dokuzuncu yüzyıl boyunca tekrarlanarak, siyahi yazarların dünya çapındaki özgürleşme mücadelesinin bir parçası olduklarının işaretini verdi. Bu aynı zamanda, siyahi kölelik karşıtlarının dişe diş argümanlarını, hayranlık duyulan beyaz bir Avrupalı kahramanının ağzından çıktığı şekilde sunarak daha kolay kabul edilebilmesine yardım etmiştir."

Romantik akademisyen Clara Tuite, Byron'ın politikaya olan ilgisinin geçici olabileceğini ve bazı konulara olan yakınlığının skandal yaratma ve kendi mitolojisini oluşturma niyetiyle açıklanabileceğini yazdı: "Byron birçok yönden arketipik bir 'kanayan kalp' liberalidir. Zaten bu deyim de onun için uydurulmuştur." Ancak bu bazı konulara yakınlık duyması ve bunları ifade etme yeteneği, kendi amaç ve tercihlerinin çok ötesinde ses getirdi. Tarihçi John Buchan, Byron için "tüm Avrupa'da (büyük güçlerin) Devrime karşı verdikleri tepkiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkan hayal kırıklığı, şüphecilik ve huzursuzluğun tek büyük yorumcusudur. Onun şiirindeki en baskı öğe isyandır."

Byron'ın ünü, yeteneği ve kültürel sağlamlığı, yazılarının ve duygularının devrimci, hatta isyancı davaları güçlendirecek bir araç olarak kullanılmasını mümkün kılıyordu. Galalarda Naip Prens gibi figürlerle kaynaşmasına ve onların iltifatlarına mazhar olmasına rağmen Byron, Luddistlere duyulan sempatinin hâlâ hatırlanmasının nedenlerinden biridir. Onları savunan konuşması belki de günümüze ulaşan en güçlü ve onlara en yakın kamusal belgedir.

Ancak Luddistlerin bıraktığı en güçlü kültürel miras daha da kalıcı bir biçimde, en büyük ve en yanlış anlaşılan canavarlarımızdan birinde yaşamaya devam ediyor.

BÖLÜM V

MODERN PROMETHEUS

Frankenstein'ın Theodore von Holst tarafından yapılan 1831 baskısının önsöz illüstrasyonunda mucit, eserinden korkup geri çekilirken görülüyor.

FRANKENSTEIN

1816

Bu kelimenin tam anlamıyla efsanevi bir öyküdür. Efsanelerin başlangıcıyla ilgili bir efsanedir. Romantik edebiyatın en etkili yazarlardan birkaçı aniden yaz tatili için Cenevre'ye gitmeye karar verdiler. Gönüllerinden geçen, bu tatilde sandalla gezmek, yazmak, açık havanın ve ılıman iklimin tadını çıkarmak, doya doya eğlenmekti. Ancak ne hava şartları ne de jeoloji buna izin verdi.

Bir yıl önce Endonezya'da Tambora Dağı patlamış ve bu sırada otuz bir mil küp kül püskürtmüştü. Bu, tarihte kaydedilen en ölümcül volkanik patlamaydı ve yerküreyi bir sülfat tabakası ile kaplayarak dünyaya ulaşan güneş ışığı miktarını azalttı. O yaz İsviçre'de neredeyse hiç durmadı. Tatilciler hava açana kadar günlerce ev hapsinde kaldılar.

Yazarlar ve şairler zaman geçirmek için yerel bir kütüphanede buldukları bir korku antolojisindeki hayalet hikâyelerini okudular. Terkedilmiş âşıkların lanetli ruhları ve evlat katili babalarla ilgili bu hikâyeler, aralarındaki en ünlü şairin aklına bir fikir getirdi.

> Byron, " Hepimiz birer hayalet öyküsü yazacağız," dedi.
>
> Mary'nin sonradan anlattığına göre, "Byron'ın önerisi kabul edildi."

Bu yarışmadan modern çağın en kalıcı ve yankı uyandıran iki efsanevi yaratığı doğdu: Vampir ve Frankenstein'ın canavarı.

Mary Shelley

Mary Godwin 1816 Mayıs'ında Cenevre'ye geldi. Kendisini artık Bayan Shelley olarak tanıtıyordu; babasının öğrencisi ve hayırsever Percy ile iki yıl önce kaçmıştı.[25] Mary ve Percy, Mary'nin İskoçya'dan eve yaptığı bir başka ziyaret sırasında birbirlerine âşık olmuşlar ve kısa süre içinde dillere düşecek olan altı haftalık bir Avrupa turu da dahil olmak üzere yoğun, gizli bir kaçamağa başlamışlardı. Percy karısı Harriet'i ve iki küçük çocuğunu İngiltere'de terk etmiş, Mary ise bu ilişki yüzünden kendisini evlatlıktan reddeden babasından kaçmıştı. Mary artık on dokuz yaşındaydı ve dört aylık bir kızı vardı.

Mary'nin haberi olmadan, üvey kız kardeşi Claire Clairmont, Lord Byron'la yaptığı kaçamaktan sonra hamile kalmıştı. Byron kendisinden uzak durduğu için Claire, Percy ve Mary'den bu kötü şöhretli ve çapkın şairi Cenevre'ye davet etmelerini istemişti. Byron, yanında genç ve özel doktoru, asık suratlı John William Polidori ile geldi. Her iki grup da Cenevre Gölü kıyısında birer köşk kiraladı. Claire'in pususu başarısız oldu. Byron, Mary yanında olmadığı sürece Claire'le konuşmayı bile reddetti ama Villa Diodati'den, ortamdan ve koşullardan hemen etkilendi. Percy ve Byron birbirlerinin çalışmalarına hayrandı ve kısa sürede arkadaş oldular. Percy bir ateist ve özgür aşkın savunucusu olarak tartışmalı bir isim haline gelmişti; Byron da Byron'dı. Bu yüzden de egoları patlamaya hazır volkanlara benzeyen genç edebiyatçıların tartışabilecekleri şiir, politika, felsefe ve diğer her şeyi konuşuyorlardı. Mary günlerini onların özgürce konuşmalarını, kendilerini beğenmişliklerini ve palavralarını dinleyerek geçirdi.

Mary, Byron'ın bir hayalet öyküsü yazma önerisini çok ciddiye aldı ve öyküsünü oluştururken epey zaman harcadı. Uzun zamandır yazma ve iyi yazma konusunda baskı altında hissediyor, kendisinden iyi bir şeyler yazmasının beklendiğini düşünüyordu. Bundan zevk almadığı da söylenemezdi. Mary bunu şöyle ifade ediyordu: "Sanırım iki seçkin edebiyatçının kızı olarak, hayatımın çok erken dönemlerinde yazmayı ciddiye almaya başlamıştım. Çocukken bile bir şeyler karalardım; oyun için ayrılan saatlerde bile beni en eğlendiren şey yazmaktı." Uzun bir süre bu öyküleri sadece en yakın arkadaşı Isabella Baxter ile paylaşmıştı.

---

25 Percy'nin karısı Harriet intihar ederek öldükten sonra 1816'nın sonuna kadar resmen evlenmeyeceklerdi.

Şimdi, teknolojinin pervasızca kullanımından doğan bir canavar hakkındaki yeni bir hikâye bir araya gelmeye başlamıştı.

Öykünün parçaları, kendi hayatından, hastayken gördüğü bir kâbustan, gençken İskoçya'da geçirdiği zamanlardan, bir yıl önce prematüre doğan ilk bebeğinin ölümünden ve Shelley ile birlikte çıktığı ilk Avrupa seyahatinden geliyordu. Almanya'da, içinde doğduğu şatoyu -Frankenstein Şatosu'nu - satın almasını sağlayacak kadar değerli bir iksir yaratma umuduyla hayvan kadavraları üzerinde deneyler yaptığı söylenen takıntılı genç bir simyacının hikâyelerini duymuştu. Parçalar, şu anda etrafındaki iki egoist şair varis arasındaki konuşmalardan ve ölüleri yeniden canlandırmak için elektrik kullanmaya çalışarak heyecan yaratan Luigi Galvani'nin bilimsel deneylerinden geliyordu. Bu parçalar, Mary'nin gençliğini kuşatan ve en yakın arkadaşlarının zihnini bulandıran siyasi iklimden geliyordu; Luddistlerden geliyordu.

Mary daha sonra Frankenstein hakkında şöyle yazacaktı: "İcat etmek hiç yoktan bir şey yaratmak değil, kaostan bir şey yaratmaktır. Her şeyden önce malzemelerin sağlanması gerekir."

Diğerleri de kendi hikâyelerini paylaştı. Byron'ınki, hasta ve yaşlı bir adama eşlik eden bir gezginle ilgiliydi; adam ölmüş ve "yüzü birkaç dakika içinde neredeyse simsiyah olmuş", sanki doğaüstü bir zehir yüzünden hızla çürümüştü. Byron bu öyküyü daha sonra *Mazeppa* adlı şiiriyle birlikte "Bir Fragman" olarak yayımladı. Bu arada, Mary'nin açıklamasına göre Percy, "fikirleri ve duyguları parlak imgelerin ışıltısında somutlaştırmaya daha yatkındı" ve "yaşamının ilk deneyimlerine dayanan bir öyküye başlamıştı."

John Polidori, Byron'ın fikrini geliştirerek, sevdiğini iddia ettiği kişileri avlayan aristokrat bir lord hakkındaki *The Vampyre*'ı yazdı. Hayali canavar modern bir anlayışla yayımlanınca itibar kazandı. Polidori, onun hoşgörüsünü, toplumdaki yerini ve ilişkilerini kıskanmıştı. Polidori'nin vampirinin Lord Byron'dan esinlenmiş olması çok az kişi için sürpriz olacaktı.

Lord Byron

Byron 1816 baharında bir daha dönmemek üzere İngiltere'den ayrıldı. 1814'te Annabella Milbanke adında bir baronesle evlenmişti ama bu evlilik tam bir felaketti. Byron bu evliliği biraz da çok büyük

borçlarını ödeyebilmek için yapmıştı. Muhtemelen kendisinden bir çocuk doğurmuş olan üvey kız kardeşi Augusta da dahil olmak üzere birçok ilişki yaşamıştı. Depresyondaydı ve çok çabuk öfkeleniyordu. Annabella Byron kocasının gerçekten delirdiğini düşünüyordu.

Augusta Ada adında bir kızları oldu. Bu arada Byron'ın durumu daha da kötüye gidiyordu. Yıllar sonra Ada, müstakbel Lovelace Kontu ile evlendi. Annesi onu sanattan ya da kendisini babasınınkine benzer bir yola sürükleyebilecek herhangi bir uğraştan uzak tutmaya dikkat etti. Ada matematiğe ilgi duymaya başladı. Mucit Charles Babbage ile çalıştı. Babbage'in tasarladığı ve bilgisayarın atası olan Analitik Motor'un kullanımını ondan daha iyi tasavvur eden ve açıklayan bir makale yazdı. Bu makale ona bilim dünyasında saygın bir yer kazandırdı. Ada, günümüzde ilk bilgisayar programcısı ve bilimsel programlamanın kurucusu olarak bilinmektedir. Byron bunları görecek kadar uzun yaşamamış olsa da kızındaki bazı yeteneklerin ondan geçtiği düşünülebilir. Byron, İngiltere'den ayrıldıktan yıllar sonra Ada'nın sağlığını soran bir mektup yazdığında, Annabella kızlarının "hayal gücünden yoksun olmadığını, ancak onu esas olarak mekanik zekâsıyla bağlantılı olarak kullandığı" yanıtını verdi.

Annabella, Ada'yla birlikte evden ayrıldı ve yasal bir boşanma için bastırdı. O nisan ayında, borçlar, skandallar ve evlilik çekişmelerinin arasında kalan Byron ülkeyi terk etti. "Kız kardeşim şu anda benimle birlikte ve yarın şehirden ayrılıyor: Bir süre daha görüşemeyeceğiz, belki de hiçbir zaman," diye yazdı.

Luddistleri alenen desteklemekle artık fazla ilgilenmese bile, Rawfolds çatışmaları sonrasındaki ikinci ve daha az kışkırtıcı evrelerinde, ortak yaşamı tehdit eden makineleri hedef almaya devam ettikleri için onları kesinlikle unutmamıştı.

Şairler haziran ayında Cenevre Gölü kıyısına yerleştiklerinde bir grup Luddist de Nottingham'ın hemen güneyinde, Loughborough'daki büyük fabrikaya son büyük saldırılarını gerçekleştirmişti.

Byron, Richard Ryder'ın Luddizmi büyük bir suç haline getirme çabalarını alaya almak için yayınladığı "Tezgâh Kırıcılara Kaside" ile Lordlar Kamarası'ndaki ilk konuşması arasında geçen süre içinde Makine Kırıcıların mücadelesine popüler kültürdeki diğer tüm figürlerden

daha fazla destek vermişti (Ayrıca yayıncısından, Naip Prens'e karşı yazdığı "Ağlayan Prensesin Gözyaşları"nı, isimsiz olarak yayınlanmasından bir yıl sonra, bu kez kendi adıyla yeniden basmasını istedi). 1816'da da Luddist yanlısı eserlerinden oluşan üçlemesini tamamlayacaktı. Arkadaşı Thomas Moore'a mektubunda şunu yazdı:

Luddistlerden taraf değil misin? Tanrım! Ama

Bir savaş çıkarsa eğer, ben

Sizinleyim, aranızda! İşler ne durumda -tezgâhları kıranlar-

Siyasetin Lutherleri -reformcular?

1.

Deryalarda yiğitler nasıl satın aldıysa özgürlüklerini, çok ucuza, kanla,
Biz de, dostlar, BİZ de
Ya savaşıp ölecek ya da özgür olacağız,
Ve Kral Ludd hariç, kahrolsun tüm krallar!

2.

Bitirince ördüğümüz ağı,
Kılıç alacağız elimize mekik yerine,
Kefenini fırlatacağız
Ayaklarımızın altındaki despotun üzerine,
Ve her yanını akıttığı kana boyayacağız.

3.

Kararmış olsa da yüreği,
Akan çamur olsa da damarlarından,
Yine de bu düşen çiy
Canlandıracaktır ağacını
Özgürlüğün, Ludd'un toprakla buluşturduğu!

"Luddistler İçin Bir Şarkı" olarak bilinen şiir, Byron'ın ölümünden yıllar sonra, ancak 1830'da yayımlanabildi. Byron, Luddistlerin etkisinin ve mirasının İngiltere'nin sanayi kentlerinin çok ötesine ulaşacağını o zaman bile hissetmişti.

Percy Byssche Shelley

Percy Shelley'in ilk epik şiiri kendi iradesi dışında basılıp yayılmıştı. O, Kraliçe Mab'ın birkaç düzine kopyasını arkadaşlarına dağıtmak için hazırlamıştı ama kitapçı ondan izin almadan daha fazla basmıştı. Onu kaygılandıracak başka nedenler de vardı ama Percy asıl şiirdeki devrimci ifadeler nedeniyle tutuklanmaktan korkuyordu. Monarşiyi, Hristiyanlığı ve elitleri yererken ateizmi, özgür aşkı ve vejetaryenliği savunuyordu. Şiir, reform ve eşitliğin mümkün olduğu, günümüzün korkunç eşitsizliklerinin üstesinden gelinebileceği ve sanayinin "kaba efendilerinin" makineleriyle birlikte yok edilebileceği bir gelecek vizyonu sunuyordu:

Üç kuruşa satarken zalimler insan hayatlarını,
Yaşarken zevk ve sefa içinde, parlatırken şöhretini,
Ve beslerken doymayan kibrini,
Zaferleri de razı eder o saf dünyayı
Savaşa, yıkıma, utanca, kedere.
Her gün artırır sayısını kör ve ahmak yandaşlarının.
O despot malum sarayından
Kuklaları oynatır uzaktaki meclisinde.
Köleleri mecburdurlar sürünmeye sadece ekmek yüzünden,
Yerine getirirler zalim efendinin
Emrettiği o soğuk, o amansız, o angarya görevi.
Umudunu yitirmiş, korkuyu da unutmuş,
Ölü bir makinenin az canlı kasnaklarıdır onlar,
Çarka dönüşmüştür artık ve elbette mala da,
O ki refahın gururu ve ihtişamıdır bizzat!

Percy, Byron kadar büyük bir gruba hitap etmese de Luddistlerin sadık bir sempatizanıydı. Onlara belki Byron'dan bile daha yakındı. West Riding'de idam edilen Makine Kırıcıları'nın dul ailelerine para gönderilmesini sağlamıştı; Kraliçe Mab'da onların durumunu ölümsüzleştirmişti. Şairlerin göl çevresindeki sohbetlerine Luddistler de onların acı çekmesine neden olan yenilikçiler de konu oluyordu.

Dr. Victor Frankenstein

Mary'nin o yaz Cenevre'de yarattığı hayalet hikâyesinin kahramanı Dr. Victor Frankenstein'dır. Üniversiteden yeni mezun olmuş yirmili yaşlarında bir dâhidir ve büyük bir iş başararak adını duyurmak isterken anlamadığı teknolojilerle pervasızca denemeler yapar. Bu süreçte, kendisini tiksindiren bir varlığın ortaya çıkmasına neden olur ve yarattığı bu varlığı bir kenara atar, ihmal eder ve terk eder. Başka seçeneği kalmayan bu çaresiz varlık şiddete yönelir.

Luddistleri ilham verici bir unsur olarak görmek kolaydır. O dönemi inceleyen akademisyenleri Dr. Frankenstein'ın canavarının Makine Kırıcılar'ın sembolik bir temsilcisi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Mary, Luddistleri ya da işçi sınıfı hareketlerini, kocası kadar ulu orta savunmuyordu. Liberal görüşlere sahipti ama kanlı bir devrim ihtimali Byron gibi onu da "heyecanlandırıyordu." Öyle bile olsa, *Frankenstein* açıkça alegorik bir eserdi. Arka planında Aydınlanma Dönemi'nin son yıllarında, Luddistlerin gündeme getirdiği makine sorunu ve ayaklanma vardı.

Bu deli doktor, birilerini belirli bir yaşam biçimine -örneğin otomatik bir fabrikaya- zorlamak için en son teknolojiyi kullanan ve daha sonra bu kişilerin kısır ve anlamsız hayatlarına öfkelendiğinde şaşıran bir girişimci de olabilir. Victor canavarın hayatını ve yaşaması gereken koşulları tasarlamış, sonra da onu kendi haline bırakmıştır.

Akademisyen Russell Smith bu konuda şu gözlemde bulunmuştur:

> Frankenstein'ın canavarı Luddist hareketiyle birçok ortak özellik taşır: talepleri açıktır, gerekçeleri sağlamdır ve doğal adalet üzerine kurulmuştur. Kendisinin de söylediği gibi: "Ben iyi kalpli ve iyiydim; sefalet beni bir şeytan yaptı. Beni mutlu edin, ben de yeniden erdemli olayım." Aynı şekilde, şiddete yalnızca meşru talepleri göz ardı edildiğinde başvurur ve şiddeti gelişigüzel değil, özellikle hedefe yöneliktir.

Brontë'nin "sefalet nefret doğurur" sözünün yankıları Luddizm üzerine yapılan bu edebi yorumda da kendini gösterir.

Canavar, Frankenstein'a acısını dindirmesi için baskı yaparken stratejik davranır; önce mantıklı bir açıklama yapar, sonra bir yoldaş olması ve

sosyal koşulların iyileştirilmesi için yalvarır, en sonunda da onu korkutur. "On dokuzuncu yüzyıl okurları için," diye devam eder Smith,

> *Frankenstein*, açıkça siyasi bir alegoriydi. Canavar, adalet talepleri dikkate alınmazsa intikam almak için şiddete başvurabilecek ezilen insanları -emekçiler, köleler ya da sömürgeleştirilmiş halklar- temsil eden hem açık sözlü hem de dehşet verici bir figürdü.

Canavarın seslendiği kişi, sonuçlarını düşünmeden teknolojiyi serbest bırakan ve ortaya istenmeyen sonuçlar çıkınca da bunlarla yüzleşmeyi reddeden, girişimci ruhlu bir yaratıcıdır. Mary Shelley'nin eleştirisi, tıpkı Luddistlerinki gibi, genellikle yanlış anlaşılır. Onunkisi, teknolojiye ya da bilime karşı değil, onları sorumsuz bir şekilde ve kendi çıkarları için kullananlara karşı bir uyarıdır. Victor Frankenstein'ın günahı sadece canavarı yaratmak değil, yarattıktan sonra da ondan kaçınmak ve onu ihmal etmektir. Smith, "Frankenstein, diyalog içinde olduğu Luddizm gibi, bilim, teknoloji, yenilik veya ilerleme konusunda kesinlikle agnostiktir" diyor. "Luddizm kendi başına makinelere değil, 'ortak yaşama zarar veren makinelerin' agresif bir şekilde kullanılmasına karşı çıkmıştır." Bu aynı zamanda *Frankenstein*'ın neden tüm zamanların en etkili kurgu eserlerinden biri haline geldiğini de açıklamaktadır.

Frankenstein, modern dünyanın evrimini yönlendiren güçlerle doğrudan ilgilenir ve evrimi gerçekleştirmekle ilgilenen insanlara yönelik en keskin eleştiriyi sunar. Teknolojiyi kişisel amaçları için pervasızca eğip bükenlerin kibrinin bir örneğidir. Aynı zamanda da insanların toplum üzerinde teknolojiyle bu tür deneyler yaptığında yaşanan hissiyatın da tarihçesidir. Canavar, bir insanın "seçilmiş birkaç kişinin çıkarı için güçlerini boşa harcamaya mahkûm bir avare ve köle" olarak görülmesinden şikâyetçidir.

Bir başka akademisyen, Ann Mellor (bildiğimiz kadarıyla George ile bir akrabalığı yoktur) Dr. Frankenstein ile makinelerini çalıştırmak üzere işçi toplayan fabrika sahipleri arasında paralellikler kurar. Victor Frankenstein, projesine ölü bedenler ve organlar bularak başlar. Mellor, "Bu işçiler yaratıcılarından daha güçlü olma potansiyeline sahiptir, bu da ezilenlerin efendilerini devirdiği kanlı devrimlere yol açabilir," der. Luddist sempatizanı işçi sınıfı, haklı olarak, yiyecek, barınak ve istihdam gibi temel ihtiyaçlara sahip olmaya hakları olduğuna ve hükümetin onların sorunlarını dikkate almakla yükümlü olduğuna

inanıyordu. Edith Gardner, "Frankenstein'ın, bir yaratıcı olarak, yarattığına karşı belirli sorumlulukları vardır ve canavar sadece ondan talepte bulunabilir. Frankenstein, hükümetin halkına borçlu olduğu temel ihtiyaçların aynısını yarattığı canavara borçludur."

Bu tür bir canavar, kendi kontrolü dışındaki pervasız güçler tarafından, güçlülerin arzularına hizmet etmek üzere yaratılır, ancak terk edildiğinde, ihmal edildiğinde ve kendi başına bırakıldığında gerçekten bir canavara dönüşür.

LUDDİSTLER YA DA MODERN PROMETHEUS

Mary Shelley *Frankenstein*'ı yazmadan önce yaşadığı son ilham patlamasının; Byron ve Percy'nin, Charles Darwin'in çalışmalarını, yaşamın gerçek kökeninin keşfedilip keşfedilmeyeceğini ve galvanizmle ölü bedenleri yeniden canlandırmanın mümkün olup olmadığına ilişkin deneyleri tartıştıkları gece geldiğini söylemiştir (Mary'nin anne ve babasının flört ettiği dönemde bu tür araştırmalar Londra Kraliyet Cemiyeti'nde popülerdi). Son kıvılcımı çakan da gördüğü çok canlı bir rüyaydı: "Gözlerim kapalı ama zihnim çok açıktı. Din dışı konulara ilgi duyan bir öğrencinin bir araya getirdiği bir şeyin yanında diz çöktüğünü gördüm. Çok iğrenç bir insan bedeni bir masaya yatırılmıştı. Beden, güçlü bir motorun çalışmasıyla yaşam belirtileri göstermeye başladı ve belirli belirsiz bir hareketle kıpırdandı."

Öykü ilk haliyle çok kısaydı ama Percy, eşini temaları genişleterek eseri uzatması için teşvik etti. Mary romanının düzeltmelerini yaparken, 1817 Nisan ayında son Luddist liderleri de asılıyordu. 1818'de Mary Shelley *Frankenstein* ya da *Modern Prometheus*'u yayımladı.

Frankenstein'ın etkisi inanılmaz derece büyük olmuştur. Mary'nin yeni teknolojilerin peşinden sorumsuzca koşmanın tehlikelerini anlattığı eseri, en kalıcı ve etkili hikâye anlatma biçimlerimizden biri olan bilimkurgu türünün doğmasına neden olduğu için en sık atıfta bulunulan eserdir. Bilimkurgunun ufuk açıcı tarihi *Milyar Yıllık Çılgınlık*'ta Brian Aldiss, *Frankenstein*'ı "türlerin kökeni" olarak adlandırır ve Sanayi Devrimi'nin ilk dönemlerindeki "değişken kültürel iklimden" doğduğunu belirtir. Eserin etkisi hâlâ azalmamıştır ve sürmektedir. Bugün bile teknolojiyle ilgili en eleştirel ve en popüler

kurgu eserlerde *Frankenstein*'dan bir iz vardır. "Kontrolden çıkan yapay zekâ" da en çok satan kitapların ana konusu olabilir. Günümüzün Victor Frankenstein'ı ise genellikle bir şirket ya da bir teknoloji simsarıdır.

Terminatör serisinde Cyberdyne Systems, askeri savunma görevini üstlenen bir yapay zekâ sistemi olan SkyNet'i geliştirir. SkyNet kendi kendinin farkına varır, insanların kendi varlığı için en büyük tehdit olduğunu belirler ve nükleer bir soykırım başlatır. Cyberdyne, Silikon Vadisi'nin göbeğinde, Google ve Apple'ın merkezlerinin bulunduğu Mountain View ve Cupertino arasındaki gerçek bir kasaba olan Sunnyvale'de devlete bilgisayar üreten bir şirkettir. Philip K. Dick'in "Androidler Elektrikli Koyun Düşler mi?" romanındaki ve film uyarlaması Blade Runner'daki replikantlar ise Tyrell Corporation tarafından tehlikeli işleri yapmak üzere üretilen yapay zekâlı robot kölelerdir. Önceden programlanmış ömürlerinin sonuna yaklaştıklarında isyan ederler ve şirket tarafından belirlenen yaşam sürelerini uzatabilmek için şiddete başvurmak zorunda kalırlar. Replikantlar, Luddistlerin bilim kurgudaki damıtılmış hali olabilir; teknolojik eskime ile karşı karşıya kalan emekçiler, kendilerini ezen güce karşı umutsuzca ve şiddetle silahlanırlar. Netflix dizisi *Black Mirror* ise, kâr amacıyla geliştirilen istilacı teknolojilerin kontrolden çıktığı, birbiri ardına gelen distopik Frankenstein hikâyelerinden oluşmaktadır.

Bu örneklerin her birinde, Andrew Ure ve Charles Babbage gibi Sanayi Devrimi dönemi teknoloji destekçilerinin hayranlık duyabileceği bir biçimde, zirveye çıkmış otomasyon, kurumsal bir Frankenstein'a kâr sağlamak için insanlığı genellikle zor ve şiddet kullanarak yerinden etmektedir. Teknolojik şiddet, distopya, hatta insanların kitlesel yok oluşu, nihai sonuçtur. Bizler yavaş yavaş bu mesajı kanıksamış olsak da filmler aynı konuyu işlemeye ısrarla devam ediyor. Bu teknoloji firmaları ve onların yarattığı Weyland-Yutani ve replikaları, Cyberdyne ve SkyNet, hepimizin zihnine kazınarak kolektif bir korkuya dönüşmüştür. Onlar Arkwright ve Horsfall tarafından işletilen geleceği vaat eden fabrikalardır. Onlar Frankenstein'ın güncellenmiş canavarlarıdır.

Tüm bu filmlerde kötülüğün kökeni ve bizi yok olmaya götürecek sürecin sorumlusu olarak teknolojik otomasyon ve onun bizi yok etme

gücünden yararlanan elitler gösterilmektedir. Bu, günümüzde bile hâlâ korkulan bir durumdur: Güçlerini katlamak isteyen elitler tarafından otomatik pilota bağlanan kâr hırsının yalnızca yaşam biçimimizi değil, insanlığımızı da yok edeceği korkusu.[26]

Canavarın modern popüler kültürdeki temelini sağlamlaştıran ilk ünlü *Frankenstein* filminde (1931) Boris Karloff'un canavarı, içine salındığı dünyayı anlamayan ve ona karşı şiddet uygulamaktan başka bir şey yapamayan canavar kılığındaki bir bebektir. O, elitlerin onları görmemizi istediği şekliyle Luddistlerin bir temsilidir. Romanda canavar son derece zeki, saygı bekleyen, çok daha acınası ama aynı zamanda çok daha şiddet yanlısıdır; Mary Shelley'nin Luddistlere bakışını yansıtacak şekilde etkileyici konuşur ve zekidir, çaresizlikten şiddete başvurana kadar da sürekli kötü muamele görür. *Frankenstein*, 1818'de bir anda en çok satan kitaplar arasına girdi. Günümüzde de herhangi bir modern mit kadar kökleşmiş durumdadır; teknoloji peşinde koşmanın ve açgözlülükle bilimin sınırlarını zorlamanın getirdiği risklere işaret etmektedir. Eleştirdiği şeylerin bir bölümü artık güncelliğini yitirmiş olsa da kitap hâlâ şaşırtıcı derecede ileri görüşlüdür. Dr. Victor Frankenstein Uber-teknoloji devidir: etik kuralları ya da doğuracağı sonuçları düşünmeden gözünü karartarak kendini dünyayı değiştirecek bir teknolojiye adar. Gözden düşmüş seleflerinin (onun durumunda simyacılar) karanlık felsefelerini benimser ve tüm bunları kendini yüceltmek için yapar. Evrene bir iz bırakmak ister. Önemli olan da izlerin büyüklüğüdür, şekli değil. Ne yaptığını fark ettiğinde, sorunla yüzleşmek yerine, yokmuş gibi davranır.

Romanın son bölümünde, Dr. Frankenstein yarattığı şey için ağıt yakar, panikler, kederinden hastalanır; canavar topluma ve sevdiklerine onarılmaz zararlar verirken, o da kendi sefaletiyle alay eder. Canavar, kardeşini, en iyi arkadaşını ve karısını öldürene kadar Victor bu konuda aslında ne yapması gerektiğine bir türlü karar veremez. Sonunda kendisi ölene kadar canavarı takip etmeye çalışsa da onun davranışla-

26 Komünist Manifesto'da Marx ve Engels, "modern burjuva toplumu ... öylesine devasa üretim ve değişim araçları yaratmıştır ki, [bu toplum] büyüyle çağırdığı öteki dünyanın güçlerini artık kontrol edemeyen bir büyücü gibidir" diye yazmışlardır. Arthur C. Clarke'ın "yeterince gelişmiş herhangi bir teknoloji büyüden farksızdır" şeklindeki ünlü sözünü mutlaka duymuşsunuzdur. Farksızdır çünkü bu şekilde kalması elitlerin yararınadır, çünkü sömürü ağları çok geniş ve muğlaktır, çünkü nihai ürün de öyledir).

rını düzeltemez. Bu çok tekinsiz bir durumdur: Dr. Frankenstein aynı zamanda Richard Arkwright ya da Mark Zuckerberg, William Horsfall ya da Travis Kalanick olabilir. Şimdi de aynı keskinlik ve anlayışla yapılan uyarılar hiç dikkate alınmıyor ve kulak ardı ediliyor.

Dr. Frankenstein, "Öğütlerimi dikkate almasanız da bilgiye sahip olmanın ne kadar tehlikeli olduğunu en azından başıma gelenlere bakarak ders alın" diyor ve ekliyor, "Dünyanın sadece doğduğu kasabadan ibaret olduğuna inanan bir insan, doğasının izin verdiğinden daha büyük olmayı arzulayan bir insandan çok daha mutludur" ya da benden ders alın ve teknolojilerinizin gücünü, başkalarını nasıl etkileyeceğini anlamadan onları büyütmeyin. Hırslarınızı toplumunuzun çıkarlarının önüne geçirmeyin.

Servet, güç ve teknolojiyi şahsi çıkarları için pervasızca kullananlardan bahsetmişken, Percy Shelley'nin 1818'de yayınlanan, en iyi ve en kalıcı şiirlerinden biri olan Ozymandias'ı da anmak gerekir. Şiirde sağlıklı bir toplum yerine teknolojik ilerlemeye öncelik veren Naip Prens gibi figürler eleştirilmektedir.

"Ozymandias, benim adım, Kralların Kralı;
Bakın Eserlerime, ey Kudret sahipleri ve üzülün!"
Kalmıyor geriye hiçbir şey. Çürüyen
O devasa enkazın etrafında, sınırsız ve çıplak
Çok uzaklara uzanıyor yalnız ve dümdüz kumlar.

Ozymandias ve Victor Frankenstein'ın hâlâ hatırlanmalarını sağlayan ortak bir nokta vardır: Her ikisinin de mahvına neden olan eril kibir ve sınırsız güç arzusu. Anlattıkları durumlar ve uyarıp uzak durmamızı istedikleri hedefler gün geçtikçe daha da büyüyor. *Frankenstein*'ın canavarı günümüzde güvencesiz işçilerden, otomasyonun eşiğindeki hizmet sektörü çalışanlarından, aşırı çalıştırılan imalat işçilerinden ve büyük teknoloji şirketlerinin başına buyrukluğu ve hesap vermezliği karşısında giderek öfkelenen biz vatandaşlardan oluşmaktadır. Tekrar öfke belirtileri gösteren bu canavarı kim suçlayabilir ki?

Şairlerin işleri iyi gitmedi. Byron tarafından görevine son verilen depresif Polidori kumar borçları içinde boğulurken, *Vampir*'in el yazmala-

rının Byron imzasıyla ve kendi isteği dışında basıldığını gördü, birkaç yıl sonra da, yirmi beş yaşında intihar ederek öldü. 1822'de, şiirleri yayınlandıkça saygınlığı artan Percy Shelley, yeni bir dergi olan *The Liberal*'ın hazırlıklarına başlamak üzere Byron ve yayıncı Leigh Hunt ile İtalya'nın Livorno kentinde buluşmak üzere yola çıktı. Dönüş yolculuğundayken bir fırtınada gemisi battı ve yirmi dokuz yaşında boğularak öldü. Yıllardır İtalya'da yaşayan Byron, buradaki boş aristokrat yaşamdan sıkılarak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık mücadelesine destek vermek üzere Yunanistan'a gitti. İsyancı orduyu desteklerken ve Türklere karşı bir saldırı planlanmasına yardımcı olurken hastalandı, hacamat yaptırdı, kan zehirlenmesine yakalandı ve otuz altı yaşında öldü. Cenevre'deki gruptan sadece Mary kırkını geçebildi. Melankoli ve kayıplar arasında, kıyamet kurgulu yazının etkili örneklerinden olan *Son Adam* da dahil olmak üzere birkaç roman daha yayınladı. Biri dışında bütün çocuklarının öldüğünü gördü.

Gruptakilerin her biri *Modern Prometheus*'a dikkat çekmek için üzerlerine düşeni yaptı. Peter Linebaugh'a göre, romantik şairler "Bakış açımızı yerelden devrimci makrokozmosa doğru genişlettiler. Makine kırmayı ortak çıkarları savunmanın bir aracı olarak görmemizi mümkün kıldılar." Birçok hatalarına rağmen, devrimin destansı dilinin popülerleşmesine, devrimin en çok ve hâlâ ihtiyaç duyulan yerlere ihraç edilmesine yardımcı oldular.

Canavar üretmelerini durdurmak için bazı makinelerin kırılması gerekir.

LUDDİSTLER NE KAZANDI?

Çok sayıda Luddist makine sahipleri ve devlet tarafından öldürüldü. Çok daha fazlası ise yoksulluğa mahkûm edildi. Daha da fazlası, sonraki nesiller boyunca kimliklerinin, mesleklerinin, statülerinin ve saygınlıklarının erozyona uğramasını izledi. Sanayi Devrimi milyonları korkunç fabrikalara yönlendirdi; insanların değil makinelerin ritmine uygun olarak inşa edilmiş bir çalışma dünyasına... Elitler de Luddistleri teknoloji ve ilerleme karşıtı, kuruntulu ve hoşnutsuzluk sembolü olarak tanımladılar ve bunu herkese kabul ettirdiler.

Tüm bunlardan sonra, Luddistlerin kaybettiklerini, mücadelelerinin boşuna, anlamsız ve gereksiz olduğu düşünülebilir. Ancak durum hiç de böyle değildir. Aslında, otomatik teknolojinin taarruzuna, fabrika sisteminin başlangıcına ve sınırsız teknoloji titanizminin ve şirket sömürüsünün ilk saldırılarına direndikleri için Luddistlere çok şey borçluyuz. İktidardakilerin kendilerinden beklediği gibi "yatıp ölmeyi" reddettikleri için çok şey borçluyuz.

Her şeyden önce, Luddistler gerçek siyasi ve ekonomik zaferler kazandılar. Ned Ludd'un orduları bölge genelinde geçinilebilir ücretlerin yeniden verilmesine yardımcı oldu, yönetimi pazarlık masasına oturmaya zorladı ve makineler geri dönse bile ekonomik koşulların en acımasız olduğu kritik bir dönemde otomatik tezgâhların ve makasların yaygınlaşmasını yavaşlattı. Fabrika sahiplerine karşı en şiddetli eylemleri başlatan Lancashire'lı Luddistler daha da başarılı oldu. Çok ses getiren eylemleri, elektrikli dokuma tezgâhlarının kitlesel olarak yaygınlaşmasını birkaç yıl geciktirdi. Tarihçi Adrian Randall bunu şöyle

açıklar: "Bir makine seli görülmez. Bir duraklama vardır. Ancak gerçek bir kârlılık krizi yaşandığında makineler tekrar ortaya çıkar."

Bu gecikmeler önemliydi. Birleşik Dokumacılar gibi grupların ve ilk sendika temsilcisi Gravener Henson'ın durmak bilmeyen lobi faaliyetleri sayesinde Birleşme Yasaları yürürlükten kaldırıldı. Bu onlara gelecekteki muhalefetlerini üzerine inşa edecekleri bir temel sağladı. Randall, "Dünya bir anda değişmiyor. Karşınızda yarı başarılı bir artçı eylem var: kaybedeceğinizi biliyorsunuz, kaybettiniz ama bu arada gelecek için elinizden geleni yapıyorsunuz," der. Luddistler hem doğrudan hem de bıraktıkları mirasla bir sonraki nesil protestoculara ve reformculara ilham verdi ve onları derinden etkiledi.

Taktikleri yeni ve etkiliydi. Luddistler şikâyetlerini özetleyen mektuplar, mesajlar ve tehditler yazdılar. Aynı zamanda koordineli, kostümlü ve güçlü gösterileriyle direnişi zihinlere nakşeden bir yaklaşımın da öncülüğünü yaptılar. Spot ışıklarını kendi istedikleri yöne çevirerek bir mücadele dayanışması yarattılar. Luddist etkisi daha sonraki maden grevlerinde, reform ve sendikalaşma hareketlerinde ve daha sonraki kontrollü endüstriyel sabotaj eylemlerinde görülebilir.

1830'daki Swing Ayaklanmaları, Luddist hareketin en güçlü taktiklerinden bazılarını daha da güçlü bir şekilde tekrarladı. Arazilerin zenginlerce çitlenmesi, sektördeki darboğaz ve otomatik harman makinelerinin kullanılmaya başlanmasıyla yoksullaşan tarım işçileri, hayali Yüzbaşı Swing lakabını kullanarak örgütlenmeye başladılar; tehdit mektupları gönderdiler, talim yaptılar ve talepleri dikkate alınmadığında makinelere saldırdılar. Topraklarını kiraya veren büyük toprak sahipleri kiraları ve harçları düşürdü. Bu hareket 1832'de oy verme hakkını küçük toprak sahiplerini, esnafı, kiracı çiftçileri ve diğer orta sınıf emekçileri de kapsayacak şekilde genişleten siyasi reformun önünü açtı. Harman makinesi en azından bir nesil boyunca yasaklandı. Tarihçi George Rudé bunu şöyle anlatır: "On dokuzuncu yüzyılın tüm makine kırma eylemleri arasında en etkili olanı çaresiz ve örgütsüz tarım işçilerinin girişimleriydi. Kral Ludd'un gerçek adı Swing'di."

Luddistler kültürel açıdan da son derece etkili oldular. *Frankenstein*'ı ve onu izleyen güç ve teknolojiyi eleştiren spekülatif kurgu ürünlerinin besleneceği bir zemin hazırladılar. Luddistlerin mücadelesi sanatın her alanında hissedildi. Charlotte Brontë romanlarında endüstriyel

isyanı anlattılar, şairler onların acılarını ölümsüzleştirdi ve ressamlar mücadelelerini tuvale taşıdı. Luddistlere yakınlık duyan şairler sadece Byron ve Shelley değildi; William Wordsworth ve William Blake de Luddist temalı şiirler yazdı. Ünlü ressam Thomas Cole, kapitalist endüstriyel ilerlemenin doğasında var olan yıkıcı gerilimleri, ünlü beş parçalı eseri *İmparatorluğun Seyri* (The Course of Empire) (1836) gibi eserlerinde çerçeveye aldı. Cole, Bolton, Lancashire'da yetişmişti. Luddistler şehrin önde gelen pamuk fabrikasına saldırdığında oradaydı. Araştırmacılar son sahne olan *Yıkım*'daki alevlerin bu olayın anılarından alınmış olduğuna inanmaktadır.

Daha kalıcı etkisi ise Luddistlerin endüstriyel kapitalizmin aşırılıklarına ve teknolojik sömürüye karşı direniş için bir model ve bir dil oluşturmalarıdır. Ekonomik baskıya karşı durmayı düşünen herkese, sömürü araçlarını tek tek seçip onlara sert bir darbe vurarak bir alan açtılar. Gerekirse balyozlarla...

Tarihçi David Noble'ın da belirttiği gibi, Luddistler gerici değillerdi. Teknolojiyi geleceğin belirsizlikleriyle örtülü bir güç olarak değil, "şu anda" kullanılan ve buna göre kabul ya da reddedilebilecek bir mekanizma olarak görüyorlardı. Luddistler, belirli bir teknolojinin yaşamlarını nasıl etkileyeceğini tam olarak değerlendirmiş ve buna kararlı bir şekilde yanıt vermişlerdir. Sömürünün kaynağını da ortaya çıkardılar: sömürenler makinelerin kendisi değil, fabrika sahibi sınıftı. Luddistler ayaklanmalarıyla, dünyanın her yerindeki emekçilerin karşı karşıya olduğu krizlere ışık tuttular. Bu nedenle, bir süreliğine bu kadar popüler oldular, desteklendiler ve korkuldular. Sözde makine sorununun canlı bir örneği olarak ortaya çıkarak konuyu zorla gündeme soktular. Böylece de çalışma koşulları, teknoloji ve sömürü hakkında bugüne kadar devam eden bir tartışma başlattılar.

Luddistler binlerce makineyi parçaladı; çok sayıda imalathaneye, konvoya ve fabrikaya saldırdı. Devlet, Luddistlerin kökünü kazımak için tüm askeri gücünü kullanmak ve ceza kanununda değişiklikler yaparak daha ağır ve acımasız cezalar uygulamak zorunda kaldı. Bu süreçte, Geoffrey Bernstein'ın yazdığı gibi, Luddistler"(sanayi) toplumunun ortak değerler ve insani amaçlar üzerine inşa edildiği fikrini kesin olarak gözden düşürdüler". Doğal ve birleşik bir ilerleme arzusu yoktu. Bu, kazananları ve kaybedenleri olan zoraki bir yürüyüştü. Dünyanın

en zengin, en yüksek teknolojiye sahip devletinin Luddistleri durdurmakta bu kadar çaresiz kalması, büyüyen işçi sınıfının gücünün bir göstergesiydi. E. P. Thompson gibi tarihçilere göre, Luddist ayaklanmasıyla ortaya çıkan güçlü muhalefet, sonunda, kendilerine karşı çıkan fabrika sahipleri ve patronlar tarafından yabancılaştırılan çok farklı sektörlerdeki emekçilerin kendilerini ilk kez birbirlerine ortak çıkarlarla bağlı bir sınıf olarak görmelerine katkıda bulundu. Thompson, *İngiliz İşçi Sınıfının Doğuşu* (The Making of the English Working Class) adlı kitabında, Luddist ayaklanmasının bu oluşumdaki kilit bileşenlerden biri olduğunu ileri sürmektedir.

Luddistler gelecekteki isyancılara da taktikler öğretti: Sıkı sıkıya kenetlenmiş, güvenilir gruplar ya da hücreler halinde faaliyet gösterin ve büyük ölçekte hareket edin. Yetkililerin endüstriyel karışıklıkların siyasi karışıklıklara yol açabileceği yönündeki korkularından yararlanın. Karşılıklı güven ve dayanışma ortamı oluşturun. Sabotaj tehdidinin etkili bir güç olduğunu bilin. Bu tehdidi dramatize edin, davanızın amacını medya aracılığıyla duyurun ve potansiyel katılımcıları heyecanlandıracak ve size katılmalarını sağlayacak bir çerçeve oluşturun.

Kevin Binfield, Luddistlerin isyanını şöyle özetiyor: "Şiddet ve tehditler, grevler, toplum baskısı ve yasaların uygulanması talepleri birlikte işledi" diye yazdı. Luddistlerin şiddeti insanlara değil makinelere yönelikti. "Seçiciydiler. Şiddetleri kontrollü ve belirli hedeflere yönelikti. Mücadelede kullandıkları diğer yöntemleri destekliyor ve güçlendiriyordu." İşçiler öfkeliydiler; George Mellor süslü ve etkileyici konuşmalar yapıyordu ama en azından Rawfolds'daki yenilgiye kadar, her zaman bir strateji ve hangi atölyelerin ne zaman vurulacağını belirleyen bir yöntemleri vardı.

Raymond Boudon, "Makine kırma fabrikayı durma noktasına getirdiği için, sadece grevin yerine geçmiyor çok daha etkili oluyordu," demektedir. Belki de bu nedenle, patronlar ve yöneticiler Sanayi Devrimi'nden bu yana teknolojileri fabrikalara ve ofislere istikrarlı bir şekilde yerleştirdikleri için, makine kırma işyerlerindeki en son protesto taktiği olarak ortaya çıkmıştır. Örgütlü işçi sabotajları, Luddistlerin izinde yürüyenler tarafından son iki yüz yıldır grevlerle birlikte kullanılmaktadır. Belli ki en azından bazı eylemciler Luddistlerin yöntemlerini unutmamışlardır.

Avustralya'nın en büyük telekom sendikalarından birinin eski başkanı John Baker 1970'lerde "İngiltere'nin kaybı bizim kazancımız oldu" demiştir. Avustralya'ya sürgün edilen Luddistlerin ülkedeki çalışma hayatının biçimlendirilmesinde ve güçlü sendikaların oluşmasında önemli etkileri olduğunu belirtmiştir. Avustralya sekiz saatlik iş günü, toplu sendikalaşma ve sosyal demokrasi için mücadelede dünyaya öncülük etti. Baker da bu ruhu canlı tutmak istiyordu. Baker 1977'de yeni bir elektronik telekomünikasyon sistemine karşı çıkarken biraz "yaratıcı Luddizm" çağrısında bulundu; sonuç olarak tüm yeni teknolojiler için beş yıllık bir moratoryum çağrısında bulundu.

> Avustralyalı sendikacıların farkındalığı, Luddistlerin fabrika sahiplerine yönelik eski meydan okumalarına benzemektedir: "Benim aletlerimi ve becerilerimi elimden almaya ve bunları sadece sizin sahip olduğunuz ve ürünlerini sadece sizin satabildiğiniz bir makine haline getirmeye hakkınız yok." Bu eski itiraz, teknoloji ve sermaye sahipleri milyonlarca ofis ve fabrika işçisinin becerilerini, deneyimlerini ve bilgilerini onları işsiz bırakan mikro-makine süreçlerine dönüştürürken yeniden diriliyor.

Baker sözlerini şöyle sürdürdü: "Bir gün, bir lider, tıpkı bir zamanlar Lord Byron'ın Lordlar Kamarası'nda yaptığı gibi, Luddist Şehitlerin fikirlerini ve fedakârlıklarını layıkıyla takdir etmek için ayağa kalkmaya cesaret edecektir."

Sermaye sahibi girişimci sınıf Luddistleri teknoloji karşıtı gericiler olarak damgalamış olabilir, ancak Baker'ın bahsettiği ruhu yok edemediler. San Francisco'da, 1930'larda, bir sinema zinciri canlı orkestra yerine kayıtlı müzik kullanmaya başladığında, müzisyenler koku bombalarıyla misilleme yaptılar. Saint Louis'de, Gavin Mueller'in işyeri sabotajları üzerine yazdığı *İşyerinde Bir Şeyleri Kırmak: Luddistler İşten Nefret Etmekte Haklıydı* adlı kitabına göre, "yerlerine geçen Vitaphone sesli film ekipmanına zarar veren saatli bombalar yerleştirdiler". 1950'ler ve 60'lar modern endüstriyel, bilgisayarlı otomasyonun yükselişine tanık oldu. 1960 yılında bu eğilime karşı büyük grevler gerçekleşti, "madenciler durmayan madenciye ya da kendi deyimleriyle 'insan katiline' karşı iş bırakma eylemi yaptılar".

David Noble'a göre, otomobil üreticilerinin otomasyona geçtiği o on yıl boyunca, "bir dizi grev, işi yavaşlatma ve hatta sabotaj eylemleri

oldu. Detroit'te, işçilerin ürünlere kasıtlı olarak zarar verdiği, fabrika çapında sabotajlar yapıldı."

1960'lardaki öğrenci protestoları sırasında Demokratik Toplum için Öğrenciler örgütünün lideri Marco Savio, UC Berkeley'deki Sprout Hall'un merdivenlerinden aşağı seslenirken Luddist felsefeyi çok güzel özetlemişti: "Dönen çarkların sizi tiksindirdiği, yüreğinizi kanattığı öyle bir zaman gelir ki artık bu çarkın dönmesine katılamazsınız! Pasif olarak bile katılamazsınız! Bedenlerinizi dişlilerin, çarkların, kolların ve tüm aygıtların üzerine koymalı ve onları durdurmalısınız! Ve onu çalıştıranlara, ona sahip olanlara, siz özgür olmadığınız sürece makinenin çalışmasının engelleneceğini göstermelisiniz." İngiltere'nin modern refah devletinin mimarı ekonomist William Beveridge, Charlotte Brontë'nin Luddist mücadeleyi tasvirinden etkilenmişti. 1944'te yazdığı "Özgür Bir Toplumda Tam İstihdam" adlı raporunun alt başlığı "Sefalet Nefret Üretir" idi.

1982 yılında Gidget Digit takma adını kullanan bir teknoloji çalışanı *Processed World* için yazdığı "Sabotaj: Son Bilgisayar Oyunu" başlıklı makalesinde teknolojik sabotaja övgüler yağdırıyor ve soruyordu: "Hangi ofis çalışanı klavyesine bir fincan kahve dökmeyi (ya da) ofis telefonunu amirinin camından içeri fırlatmayı düşünmemiştir?" Mike Judge'ın 1999 yapımı Ofis (Office Space) filminde çalışanların cahil patronlara, işten çıkarmalara ve kurumsal angaryalara karşı bastırılmış öfkelerini bir fotokopi makinesinden çıkardıkları unutulmaz sahne düşünüldüğünde, cevap muhtemelen "çok az kişi" olacaktır.

Gidget Digit'e göre, "Çalışma ortamını sabote etme dürtüsü muhtemelen ücretli çalışmanın kendisi kadar eskidir. Bir ofiste yaşam genellikle saçma prosedürlere, amirlerin çocukça kaprislerine ve sadece ast olduğunuz için aşağılanmaya katlanmak demektir. ... Kelime işlemciler, uzak veri terminaller, veri telefonları ve yüksek hızlı yazıcılar, modern ofislere hâkim olmaya başlayan yeni kırılabilir aygıtlardan sadece birkaçıdır. Kontrol ve gözetim için tasarlanan bu araçlar, çoğu zaman yaşadığımız hayal kırıklığının asıl nedenidir." Ancak yazar sabotajın sadece bir şeyleri parçalamak için duyulan ilkel arzudan ibaret olmadığını da özellikle vurguluyor:

> (Sabotaj) ne makinelere duyulan nefretin basit bir tezahürüdür ne de sadece bilgisayar teknolojisiyle ortaya çıkan yeni bir olgudur. Sabotajın biçimi büyük ölçüde içinde bulunduğu ortama

göre şekillenir. Yeni ofis teknolojisinin sabote edilmesi, modern ofiste daha geniş bir çerçevede gerçekleşir. Bu bağlamda çalışma koşulları, yönetim ve çalışanlar arasındaki çatışma, iş sürecindeki dramatik değişiklikler ve son olarak da büro çalışanlarının kendi aralarındaki ilişkiler yer alır.

E. P. Thompson Luddistleri "gelecek kuşakların horgörüsünden" kurtarmak için onları sempatik, hatta kahraman tarihsel figürler olarak yeniden canlandırmıştır. Onun bu çabaları sonunda, en azından aydınlar arasında onların ruhlarını korumak ve değerlerini yaymak için mücadele eden bir kesim her zaman var olmuştur. Medyada görünmekten uzak duran romancı Thomas Pynchon, bir makalesine "Luddist Olmak Normal mi?" diye başlık atmıştı. MIT'de (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) yirminci yüzyıl otomasyonu hakkında yedi yıl araştırma yapan David Noble, 1990'larda Luddist felsefeyi savunan bir kitap yazmış ve hatta Washington DC'deki Smithsonian Müzesinde teknoloji üzerine bir sergi düzenlemeye çalışmıştır. Ortalığı karıştırdığı için işinden kovulmadan önce, sergi için bilinen son "Enoch balyozu"nu getirtti. NeoLuddizm olarak adlandırılan akım 90'larda Kirkpatrick Sale gibi yazarların öncülüğünde ilk teknoloji patlamasına ve bununla birlikte bilgisayarlaşma, internet ve Microsoft ve Apple gibi teknoloji devlerinin yükselişine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Özellikle de girişimci seçkinler sömürü teknolojilerinden oluşan silahlarını geliştirmeye devam eder ve onların emrindeki sistemler olgunlaşır, genişler ve işimizi ve kimliklerimizi yöneten normları daha da bozarken, Luddistlerin aslında neyi savunduğunu ve gerçekten neyi başardığını unutmamak gerekir.

Aynı temel ekonomik önkoşullara, teknoloji ve girişimciliği yücelten tutumlara ve Luddist çağında başlatılan ve işi her şeyden üstün tutan politikalara esir olduğumuz sürece, bunların hepsi tekrar yaşanacaktır. Tekrar, tekrar yaşanacaktır. Çalışan insanlar iyice köşeye sıkıştırılacak, daha da sıkılaşan kontrol ve gözetim sistemleri her tarafı saracak ve geleneksel hak arama yolları olan topluluk dayanışması, iş yasaları ve sendikal güç yok edilecektir.

Charlotte Brontë'nin Luddistlerden esinlenen romanı *Shirley*'de yazdığı gibi "gelecek bazen alçak sesle ama hıçkıra hıçkıra ağlayarak uyarır bizi başımıza gelecekler hakkında."

KORKU FABRİKALARI

On sekizinci yüzyılın tekstil emekçilerine kendilerini nasıl bir geleceğin beklediğini en somut haliyle gösteren şey fabrikalardı. Bir binaya baktığınızı ve geleceğinizi onun yutacağını hissettiğinizi düşünün. Sanayi Devrimi'nin başlangıcında zanaatkârlar da fabrikayı böyle görüyordu: renksiz ve onları öğütecek bir yarının habercisi.

Büyük, donuk ve genellikle şehirdeki en yüksek binalardan bile birkaç kat daha yüksek olan fabrikalar tek bir yapıymış gibi görünüyordu. Daha çok borçluların cezalandırılmak üzere gönderildiği bir fakirhaneyi ya da bir hapishaneyi andırıyordu. Nispeten rahat bir yaşamdan, gözetim ve boyun eğdirmeye dayalı başka bir yaşam tarzına dramatik ve zorla geçirilmeyi temsil ediyor, tutsaklığa benziyordu.

Luddistlerin nefretinin ve saldırılarının ana hedefi makine ya da teknolojiymiş gibi gösterilse de asıl öfkeleri bu makinelerin mümkün kıldığı fabrika sistemineydi. Tek başına makineye, geniş tezgâhlara ya da otomatik dokuma tezgâhlarına değil, fabrikanın işçiler üzerinde yarattığı tahakkümden korkuyor ve ona karşı derin bir öfke duyuyorlardı.

E. P. Thompson'a göre, "Dokumacıların durumunun kötüleşmesinin nedenini güçle çalışan tezgâhlara ya da diğer otomatik teknolojilerden herhangi birine bağlamak aşırı basitleştirmedir. Dokumacıların durumunun içler acısı hale geldiği 1813'te İngiltere'deki toplam otomatik dokuma tezgâhı sayısı tahminen 2.400 civarındaydı. Otomatik dokuma ile el dokuması arasındaki rekabet büyük ölçüde psikolojikti." Başka bir deyişle, isyan adeta bir paratoner gibi onlara yöneldiğinde otomatik dokuma tezgâhları nispeten daha az sayıdaydı. Otomatik tez-

gâhların öfkenin odağı olmalarının nedeni kötüye gidişin, bozulmanın asıl kaynağı olan fabrikaların en önemli iç organlarını oluşturmalarıydı. Otomatik dokuma tezgâhları emekçilere onların nasıl bir geleceğe sürüklendiklerini gösterdi, başlarına neler geleceğine dair bir öngörü sağladı; bu da fabrika temelli organizasyonun ve sadece kara odaklanmanın ne gibi riskler içerdiğini ifade etmelerine yardımcı oldu. İşçiler, önlerinde duran şeyin, onları mümkün olduğunca değersizleştirmek ve yok etmek için tasarlanmış bir sistem olduğunu açıkça gördüler.

Makineleşmiş fabrika sisteminin başlangıcından itibaren amacı tam otomatik üretime ulaşmaktı. Bunun için de insan işçileri merkezi bir güce tabi kılmaya çalışmak ve daha sonra onları tamamen ortadan kaldırmak gerekiyordu. Erken dönem işdünyası fütüristi Andrew Ure'nin 1835'te ifade ettiği gibi,

> Fabrika terimi; teknolojide, merkezi bir güç tarafından sürekli olarak yönlendirilen üretken makineler sistemini ve bu sistemin çalışmasını nitelik ve becerileriyle mümkün kılan yetişkin ve genç çalışanların ortak çalışmasını ifade eder... Bu kavramın, en dar anlamıyla, çeşitli mekanik ve entelektüel organlardan oluşan ve belirli bir nesnenin üretimi için durmadan ve birlikte hareket eden büyük bir otomat fikrini içerdiğini düşünüyorum.

Böylesi bir durum iş adamlarının rüyalarını süslemeye devam etmektedir. İki yüzyıl sonra bile, en sofistike "karanlık" fabrikalar, operasyonların denetlenmesi, temel işlevlerin yerine getirilmesi ve bakım ve destek için kalabalık işçi ekiplerine ihtiyaç duymaktadır. Yine de Dr. A. Smith'in işin küçük parçalara bölünmesi fikrini benimseyen Richard Arkwright gibi girişimciler tarafından teşvik edilen fabrika sistemi, üretim sürecini standartlaştırmış ve hızlandırmıştır. Kontrolü küçük iş sahiplerinden almış, işçileri vasıfsızlaştırmış ve servetin daha az kişide toplanmasına yol açmıştır. Otomasyon teknolojisinin henüz gelmediği toplumlarda bile, işin bu şekilde yeniden düzenlenmesi uzun süredir devam eden dengeleri altüst etti: "Otomatik makinelere geçilmeden önce bile, el tezgahlarıyla dokuma yapılan 'fabrikalar' köklü ahlaki değerleri sarsıyordu."

Luddistlerden önceki döneme ait bir şarkı bu öfkeyi güçlü bir şekilde yansıtmaktadır:

Haydi dokumacılar, hemen kalkın yataktan
Gitmeniz lazım fabrikaya çalışmak için sabahtan akşama:
Öyle evin bahçesinde aylaklık da yok artık hem de günde birkaç saat,
Onların emrindeyseniz eğer gideceksiniz çalıştırmaya onların mekiklerini

Thompson'a göre, "'Onların emrinde olmak', çok ağır bir aşağılamaydı. Çünkü (işçi) kendini, özünde, kumaşın gerçek üreticisi olarak hissediyordu." Gerçekten de öyleydi! Kumaşı; emeği, bilgisi ve becerisiyle istenen ürüne dönüştürmek onun işiydi. İşverenler işin kaymağını yerken birilerinden bu işin nasıl yapılacağına dair talimat almak, insanlık dışı kurallara uymak, "saçma sapan prosedürlere" ve "nezaretçilerin çocukça kaprislerine" katlanmak zorunda kalmak utanç vericiydi. Fabrikalar yoksullar ve yetimler içindi, vasıflı ve özgür işçiler için değil (elbette fabrikalar hiç kimse için uygun değildi). Thompson'a göre, "Fabrikaya girmek statü kaybetmek demekti. Ne kadar yoksul olursa olsun, kendi hayatına kendi karar veren bir kişiden bir hizmetçiye ya da makineyi kullanan 'el'e dönüşmekti."

Bu ifade ister fabrikalar, ister ofisler, isterse de isteğe bağlı çalışma algoritmaları olsun, iki yüz yıl sonra bile yeni bağımlı çalışma sistemlerine dahil olmaktan neden hâlâ rahatsız olduğumuzu çok net ifade eder. Emirleri ileten düzenek ne olursa olsun "onların emrine girmekten" nefret ediyoruz - kim etmez ki?

Günümüzde, Luddistler dönemindeki fabrikanın yükselişine benzeyen bir sismik değişim yeniden ortaya çıkmaktadır ama bu kez farklı bir fabrika sözkonusudur.

Fabrika sisteminden etkilenen ofis modeline doğru bir geçiş vardır. Güvenceli, maaşlı işlerden, genellikle algoritmalar, yapay zekâ hizmetleri ve isteğe bağlı uygulama şirketleri tarafından yönetilen sözleşmeli ve geçici işlere doğru bir kayışa tanık oluyoruz. Bu teknolojiler yine bazı girişimcilere ve yöneticilere, yasal düzenlemeleri ve işçi haklarını koruyan kuralları çiğnemek, işin tanımı ve yapılma şekliyle ilgili ön kabul ve varsayımları değiştirmek, ücretleri düşürmek ve çalışma koşullarını kötüleştirmek için bahaneler sağlıyor.

Bu nedenle, yirmi birinci yüzyıl çalışanları, işlerinde ve hayatta kalabilmek için yapmaları ve öğrenmeleri gerekenlerin sürekli artmasına öfkeleniyorlar. Amazon teslimat şoförleri ve depo

çalışanları yoğun gözetimden ve verimlilik kotalarından bıkmış durumdadır. Uzaktan çalışanlar giderek daha müdahaleci hale gelen takip yazılımlarının kontrolü altında çalışmak zorunda. Bir ulaşım uygulaması olan Ride-hail çalışanları, düşen ücretlerden, öngörülemeyen algoritmalardan ve otomatik İK sistemlerinden yakınıyor. Geçim kaynakları ve işleri bir iş platformuna taşınanlar için, gelirlerinden ve itibarlarından olmak çok yıkıcı olabilir. Uber ve Lyft'in uygulamaları yolları sürücü akınına uğrattığında, taksi şoförlerinin rekabet etmesi neredeyse imkânsız hale geldi. Tüm çalışma hayatları boyunca taksi çalıştırma ruhsatı almak için para biriktirmiş olan şoförler umutsuzluğa kapıldı. Bazıları protesto etti, bazıları örgütlenmekten bahsetti, bazıları da daha karanlık yollara saptı.

Nedeni ister algoritmalar, otomatikleştirilmiş süreçler, dış kaynak kullanımı isterse başka bir şey olsun işi kaybetmek kişide çok derin yara açabilir. Çünkü kendimizi ve kimliğimizi büyük oranda işimizle özdeşleştiririz. Hatta bu çoğu zaman güvencesiz, denetleyicilere tâbi ya da başkasının sahip olduğu veya kontrol ettiği teknolojilerin keyfine bağlı bir iş olsa bile değişmez. Sosyolog Anne Case ve Angus Deaton, 2020 tarihli Umutsuzluğun Ölümü adlı kitaplarında, bir iş ortadan kaldırıldığında, değeri düşürüldüğünde ya da daha itaatkâr bir hale getirildiğinde, bunun kişiyi derinden yaraladığını belirtiyor: "İş sadece ekmeğimizi kazandığımız bir şey değildir. İş emekçilerin hayatındaki ritüellerin, geleneklerin ve rutinlerin temelidir. Evliliğe benzeyen birlikteliğin ve arkadaş çevresinin kaybıyla birlikte sadece para değil hayatın anlamı, saygınlık, gurur ve özsaygı da kaybedilir ve derin umutsuzluğa düşülür."

İş genellikle aile hayatımızı üzerine inşa ettiğimiz bir sosyal temeldir. Dokumacıların "fabrika sisteminin aile ilişkileri üzerindeki etkilerine" kızmalarının nedeni de budur. Fabrikalardan önce tüm aile dokuma sürecine katılırdı. Günün büyük bir bölümünü aynı çatı altında geçirir, iplik eğirir, dokur ve birlikte yemek yerlerdi. *İş: Son 1,000 Yıl* (Work: The Last 1,000 Years) kitabının yazarı tarihçi Andrea Komlosy'ye göre, "İnsanlık tarihinin büyük bölümünde işyeri ve evin -yani çalışma saatleri ile boş zamanın- birbirinden ayrılması bir istisnaydı. Bu ayrılık ancak Sanayi Devrimi sırasında, yani on sekizinci yüzyılın sonunda sa-

nayileşmiş Batı'nın fabrikalarında ve ofislerinde kâr odaklı istihdamın merkezileşmesiyle yaygınlaştı."

Joseph Coope adlı bir kumaş işçisi 1800'lerin başında "Eğer fabrika sistemi hâkim olursa yapacağı en büyük kötülük, tüm yoksul emekçi erkekleri evlerinden uzaklaştıracak ve onları ailelerinin yardım ve desteğinden mahrum kalacakları fabrikalara tıkmak olacaktır" demişti. Thomson ev sisteminin uygulandığı dönemleri şöyle anlatıyor: "Aileler bir aradaydı ve ne kadar yoksul olurlarsa olsunlar en azından belirli zamanlarda birlikte yemek yiyebiliyorlardı. Bütün bir aile ve toplum düzeni dokuma tezgâhlarının etrafında oluşmuştu; çalışmak sohbet etmeyi ya da şarkı söylemeyi engellemiyordu." Bu nedenle "çocukları çalıştıran iplik fabrikalarına" ve "sadece kadınları ve gençleri çalıştıran otomatik dokuma tezgâhlarına açlık canlarına tak edinceye kadar direndiler."

İşçiler sonunda fabrikalara girmeye mecbur kalınca, korkmakta ne kadar haklı olduklarını anladılar. Sorun sadece uzun ve tekdüze çalışma saatleri ya da sık sık yaşanan iş kazaları değildi, işlerin tamamen patronun kurallarına göre yürütülmesi de ayrı bir dertti.

İşçiler artık tüm yıl boyunca çalıştırılacaklarına bile güvenemiyorlardı. 1806 yılına gelindiğinde, birçoğu günlük olarak işe alınıyordu ve uzun vadede ücretlerinin ne olacağını tahmin edemiyorlardı. Tıpkı bugün sayıları giderek artan taşeron işçiler gibi. Bir dokumacıdan fabrika işçisine dönüşen William Child, "zengin kumaşçılar istihdam edebileceklerinden üçte bir oranında daha fazla işçi çalıştırmayı kural haline getirdiler. Biz de sıra bize gelsin diye boş boş bekliyoruz" diye yakınıyordu. Tıpkı günümüzün uygulama temelli çalışanları gibi, onlar da iş beklerken geçirdikleri zaman için herhangi bir ücret alamıyorlardı.

Fabrikalar, sahiplerine ek kâr sağlayan lojmanlaşmayı da beraberinde getirdi ve güvencesiz çalışma koşullarını istismar etti. Tarihçi Adrian Randall bunu şöyle ifade eder: "Kalfaların daha kısa süreler için işe alınması ve genellikle patronlar tarafından arazilerde inşa edilen kulübelerde yaşamaları giderek yaygınlaştı." Dokumacıların çoğunun artık kendilerine ait bir tezgâhları olmadığı için "Giderek artan bir şekilde fabrikalarda iş aradılar ya da aramak zorunda kaldılar; hepsi de fabrika işçiliğinin alıştıkları eski sisteme göre düzensiz ve güvenilmez olduğu konusunda hemfikirdi."

Sonuçta fabrika sahipleri ve en başarılı girişimciler dışında neredeyse herkes kaybetti. İş kalitesinin düşmesiyle birlikte yanlarında kalfalar çalıştıran usta dokumacılar ve mağaza sahipleri bile sanayileşmeyle birlikte servetlerinin eridiğini gördüler. James Ellis adlı bir kumaşçının dediği gibi, "Ustaların çoğu işçi konumuna düştü". Zengin girişimciler ücretleri düşürdüler ve rakip küçük işletme sahiplerini de aynı şeyi yapmaya ve kendi küçük fabrikalarını kurmaya iten bir döngü başlattılar.

Randall, "Fabrika, geçmişin yapılarını yıkmaya karar verenlerin silahıydı" demektedir.

Yıktılar da. Sanayi Devrimi sırasında fabrikalar ekonomik büyümenin lokomotifi olarak yerlerini aldıkça, kırsal kesimdeki küçük ölçekli işletmeler ve evde üretim sistemi de ortadan kalktı. Fabrikalar o zamandan beri mal üretmenin ve işi organize etmenin hâkim araçları oldu. Sahipleri de son iki yüzyılı onları mümkün olduğunca verimli hale getirmeye çalışarak geçirdi. Yirminci yüzyıla gelindiğinde, fabrika sahipleri bunu bir bilim haline getirdiklerine inanıyorlardı.

Mimarlık tarihçisi Saima Akhtar bu durumu şöyle anlatır: "1900'lerin başında Frederick Winslow Taylor ve Frank ve Lillian Gilbreth gibi iş verimliliği uzmanları, insan hareketlerini inceleyerek işlerin yapılması için gereken süreyi ölçmek ve azaltmak için film ve fotoğraf kullandılar. Gilbreth çifti işçilerin parmak uçlarına küçük ampuller taktılar. A noktasından B noktasına nasıl daha kısa ve hızlı şekilde ulaşılabileceğini hesaplamak için ışık çizgilerinin ağır çekim fotoğraflarını çektiler."

Uzmanlaşmış görevler yoluyla verimliliği artırmayı amaçlayan bir fabrika yönetim sistemi olan Taylorizm'e işçiler şiddetle karşı çıktı. 1900'lerde Detroit'i kasıp kavuran ve nihayetinde Birleşik Otomobil İşçileri'nin yükselişiyle sonuçlanan sendikal hareketin başlıca ilham kaynağı oldu. Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, yine Ford'un başını çektiği otomobil şirketleri montaj hattı makineleşmesini daha da ileri götürdü - süreci tanımlamak için otomasyon terimini icat eden kişi bir Ford Başkan Yardımcısı olan Delmar Harder'dı. Bu gidişat işçiler arasında öyle bir tepkiye yol açtı ki 1955 yılında otomasyonun etkilerini incelemek üzere Amerikan Kongresi'nde oturumlar düzenlendi.

Bu otomatikleştirme sevdası yirmi birinci yüzyılda da devam etmektedir. Amazon ve Tesla gibi şirketler, azami düzeyde verimli sonuçlar

elde etmek için eski moda emek sömürüsünün yanı sıra en son teknolojileri de kullanıyor. Reuters'in bir raporuna göre "Amazon, depo ve mağazalardaki çalışanlarını gözetlemek için navigasyon yazılımı, ürün tarayıcıları, bileklikler, termal kameralar, güvenlik kameraları ve kaydedilmiş görüntüler gibi araçlar kullanıyor". Çalışanları çalışmak dışında herhangi bir şey yaptıklarında da izleyen kötü şöhretli bir "görev dışı zaman" sistemi var, bu yüzden hep acele etmeleri ve tuvalet molalarını on dakika ile sınırlamaları gerekiyor, aksi takdirde cezalarla karşı karşıya kalıyorlar. Bu Amazon çalışanları o kadar düşük ücret alıyorlar ki New York'tan Kaliforniya'nın San Bernadino kentine kadar pek çok yerde kiralarını ödeyememekten şikâyetçiler.

Bu arada Tesla CEO'su Elon Musk, 2010'larda tamamen otomatik bir fabrika kurmak için kolları sıvadı. Sistem, kamuoyuna yansıyan bir dizi üretim sorununa yol açınca işçiler elle müdahale etmek ve fazla mesai yapmak zorunda kaldılar. Musk daha sonra 2018'de attığı bir tweet ile "Evet, Tesla'daki aşırı otomasyon bir hataydı. İnsanları yabana atmamak gerek," diye durumu itiraf etti. Bugün de Sanayi Devrimi'nin başlangıcındaki kadar geçerli olan konu var: Daha gelişmiş teknolojilerimiz olabilir ama tam otomatik üretim diye bir şey yoktur. Yazar Astra Taylor, yöneticilerin otomasyon söylemlerini emekten tasarruf etmek için değil, emeği saklayıp değersizleştirmek için bir bahane olarak kullanmalarını "kandırmasyon" olarak adlandırıyor. İster son teknoloji ürünü bir elektrikli otomobil şirketinin fabrikasında isterse on sekizinci yüzyıldan kalma bir dokuma fabrikasında olsun, makinelerin çalışmaya devam etmesini sağlamak için işçilerin hâlâ iş başında olması gerekiyor.

Naiplik döneminde daha fazla verimlilik, kâr marjı ve kontrol için bastıran girişimciler, insanların yaşama ve çalışma biçimlerini dönüştüren endüstriyel fabrika sisteminin önünü açmıştı. Günümüzde de aynı şeyin tekrarlanması tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bugün klasik fabrika sisteminin sınırları bellidir ve bazı durumlarda modası geçmiştir. Verimli bir kontrol sistemi olduğu çok uzun süre önce kanıtlanmıştır ama artık ondan daha verimli kontrol sistemleri vardır.

Algoritma tabanlı yeni gig[27] çalışma modeli, fabrikanın evriminde bir sonraki aşamadır. Seri üretime kıyasla çalışanları çok daha sıkı şekilde ve farklı yönlerden kontrol edebilmektedir. Bu durum, ABD'nin en büyük ikinci işvereni olan Amazon'un, neden böyle bir modeli benimsediğini, teslimat sürücüleri için Uber benzeri Flex programı ve tam otomatik işe alım ve İK sistemleri kullandığını açıklamaktadır. Gig uygulama platformları ve algoritmik yönetim, en azından bir şirketin işgücünün önemli bir kısmını oluşturan "bağımsız yükleniciler" için orta düzey yöneticilere veya İK departmanlarına olan ihtiyacı azaltmayı veya ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Çalışanların nereye gidecekleri ve ne kadar kazanacakları konusunda son söz artık, denetlenemeyen algoritmalarda. Bu yeni tip çalışanlar için ofis alanına çok az ihtiyaç vardır; çalışanlar dağıtılmış ve dağınıktır. Daha da iyisi (tam da yönetimin istediği gibi) ortalıkta görünmezler. Çalışanlar en azından bir süreliğine, belirli bir programa bağlı olmadan, kendi arabalarında, kendi malzemeleriyle ya da evlerinden çalışarak bir özgürlük yanılsamasının tadını çıkarabilirler.

Ancak hayatımızın her boyutu sessizce ve sinsice kontrol altına alınacaktır. Çalışanlara algoritmaların taleplerine boyun eğmeleri öğretiliyor: prim verileceği söylendiğinde daha fazla çalışmak; daha iyi ya da daha güvenli bir yol bilseler bile onun önerdiği rotayı takip etmek; talebin arttığı ve hizmetlerinin daha iyi ödüllendirileceği fazla mesai saatlerinde hazır olmak. Hatta kimileri kendi hayatlarını bir algoritmanın taleplerine göre şekillendirdiklerinin farkında bile olmayabilir. Ve orta düzey yöneticiler, bölgesel İK temsilcileri ya da çalışanlara sosyal haklar ödenmesi gerekmeyince, en tepeye gelirlerin daha da büyük bir kısmı aktarılır.

Platform modeli, çalışanların hayatlarına fabrika psikolojisini sistemli bir şekilde aşılamakta ve yerleştirmektedir. Bu hem bir tersine çevirme hem de bir evrimdir. Çalışanlar fabrika mantığını içselleştirmeye zorlanır, akıllı telefon uygulamalarına mekanik ve otomatik olarak tıklayarak işleri kabul eder ve işi kaçırmamak veya düşük performans nedeniyle cezalara maruz kalmamak için talimatları harfiyen takip ederler.[28]

27 ÇN: Sürekliliği ve güvencesi olmayan, serbest ve geçici çalışma sistemi. Ayrıca bakınız: https://kolayik.com/blog/gig-ekonomisi-nedir.

28 İronik bir şekilde, teknoloji, tüm ilerlemeleriyle birlikte, bazı durumlarda Etsy ve eBay gibi web siteleri ve uygulamalar aracılığıyla fabrika sistemi öncesindeki parça başı işi geri

Yüzlerce Uber sürücüsüyle görüşen sosyolog Alexandra J. Ravenelle, "Gig ekonomisi esneklik ve daha fazla boş zaman vaat ediyor, ancak işin talebe bağlı olması yüzünden çalışanlar giderek daha fazla işe bağlanıyor" diyor. "İş görünüşte esnek ama bitmiyor. İşçiler 'serbest çalışan' yükleniciler olsalar ve patronlara hesap vermeseler de teknolojik bir panoptikon (Panoptikon, 18. yüzyılda İngiliz filozof ve sosyal teorisyen Jeremy Bentham tarafından ortaya atılan, yerleşik bir kontrol sistemine sahip kurumsal bir yapı tasarımı ya da hapishane modelidir. Mahkûmların sürekli gözetim altında oldukları hissini yaratarak onları kontrol altına almayı amaçlar) aracılığıyla sürekli gözlem altında kalıyorlar. Gig ekonomisinde her şey, her an toplanabilir ve görüntülenebilir."

1800'lerin zanaatkârları ve işçileri birdenbire önlerinde beliren ve hapishaneyi andıran fabrikaları tahakkümün binalaşmış hali gibi görüyorlardı.

Platform modeli fabrikalara kıyaslandığında daha az ürkütücüdür. Genellikle ilk başta eğlenceli görünür. Ancak o da kontrol ilkeleri etrafında inşa edilmiştir. Fabrika sisteminin başlangıcında olduğu gibi, bu düzenleme de bir gecede ya da teknolojinin gelişiyle ortaya çıkmadı. Tıpkı otomatik makinelerin organizasyona sonradan dahil olması gibi, sözleşmeli, iş bazlı çalışma modeli de ancak onlarca yıl şekillendikten sonra Uber ve Lyft'in algoritmaları tarafından kullanılmaya başlandı.

Ekonomi tarihçisi Louis Hyman, New Deal programları ve savaş sonrası Amerikan ekonomik refahının temellerini atarak çalışan haklarını koruyan düzenlemelerin (istikrarlı istihdam, cömert maaşlar, işçi korumaları ve sosyal yardımlar ve uzun vadeli büyümeyi hayata geçiren büyük şirketler modeli) hemen ardından bir dizi danışman ve girişimcinin bunu yıkmak için harekete geçtiğini göstermiştir. Bu kişiler esneklik söylemini dillerine doladılar ve işverenlerin çevik olması gerektiğini vurguladılar ve orta sınıfın iş bağlarını zayıflatmaya yöneldiler. Yöneticilerin ve yönetimin yerini danışmanlar almaya başladı, beyaz yakalı ofis işlerini geçici çalışanlar devraldı ve sendikalı işçilerin yerini gündelik işçiler aldı. Hyman'a göre bu planlı ve uyumlu bir girişimdi

getirdi ve yeniden dağıttı. Ancak şimdi teknoloji şirketleri, kendi platformları üzerinden çalışanlardan platform kullanma kirası alıyor. Çalışanlar hâlâ kendi malzemelerini kendileri satın alıyor, kendi emeklerini harcıyor ve kendilerini potansiyel alıcılara pazarlıyorlar - ama artık Etsy de web sitelerini barındırdığı için kendi payını alıyor.

ve sayıları giderek artan tanınmış kişilerin geniş desteğiyle yürütülüyordu.

Yani Uber'in fabrikası aslında yeni değildir, onlarca yıldır süren "yalınlık" girişimlerinin, sosyal yardımları en aza indirme çabalarının ve kurumsal inovasyonun doruk noktasıdır. Nesiller boyu iş hayatımızı, ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla akşam yemeği için zamanında eve dönebildiği 9'dan 5'e bir program etrafında düzenledikten sonra, şimdi algoritmik çalışma programlarının alışkanlıklarımızı ve normları altüst ettiğini görüyoruz.

Gig (ya da sözleşmeli, taşeron, parçabaşı çalışan...) işgücü ekonomisinin büyüklüğünü kesin olarak ölçmek zordur, ancak 2018 Marist/NPR anketi ABD'deki her beş çalışandan birinin bu ekonomiye katıldığını ortaya koymuştur. Uber'in yalnızca ABD'de bir milyondan fazla sürücüsü Amazon'un da bir o kadar çalışanı vardır. Bir zamanlar dolgun maaşlar veren üst düzey işverenler arasında bile sözleşmeli çalışma artıyor; örneğin Google'da kadrolu çalışanlardan daha fazla geçici ve sözleşmeli çalışan bulunuyor. Gazetecilik, hukuk ve pazarlama gibi meslekler sözleşmeli çalışma nedeniyle giderek daha fazla "parçalanıyor".

Ve daha iyi ücretli, daha bağımsız işlerin bir teknoloji şirketinin şeffaf olmayan algoritmasının kontrolüne geçmesini kolaylaştıran talebe bağlı uygulamalar giderek yaygınlaşıyor. Bir zamanlar hayal bile edemeyeceğimiz boyutlara ulaşıyor. Vice, 2021 yılında, Savunma Bakanlığının sözleşmeli işler için bir sözleşmeli iş (gig) uygulaması geliştirdiğini bildirdi; bu da güvenlik analistlerimizin ve silahlı kuvvetler çalışanlarımızın bir sonraki dalgasının sözleşmeli çalışanlar olma ihtimalini artırıyor. Citizen adlı bir şirket, kullanıcıların şu anda Uber'e benzer şekilde silahlı bir güvenlik görevlisi çağırmalarına olanak tanıyan "abonelikli kolluk kuvveti hizmeti" uygulaması üzerinde çalışıyor.

Uygulamalar ve sözleşmeliler daha ucuz bir işgücü kaynağı sunabilir, ancak özellikle ABD gibi sosyal güvenlik ağının yetersiz olduğu ve sağlık hizmetlerine erişimin özelleştirildiği bir ülkede, sözleşmeliler iş güvencesi ve kazanç açısından çok geride kalırlar. Bu durum kazançlarını üst yönetim ve yönetici kademeleri arasında daha fazla toplayabilen şirketler için iyidir; hayatları temellerinden sarsılan işçiler için ise kötüdür.

Kaliforniya Üniversitesi Hastings'de hukuk profesörü olan Veena Dubal platform temelli iş hukuku alanında öncü bir akademisyendir. Uber, Amazon ve InstaCart gibi şirketlerin işgücü üzerindeki etkilerini inceleyen Dubal, "Bunlar geleceğin habercisi olan çok ama çok riskli iş güçleridir... Teknoloji ve hizmet sektöründeki şirketlerin 1099 işgücüne (maaşlı işler yerine güvencesiz sözleşmeli işgücüne) geçmeye çalıştığına şüphe yoktur" demekte ve "bu durumun işgücü maliyetlerini önemli ölçüde düşürdüğünü, risk ve yükümlülükleri çalışana transfer ettiğini" belirtmektedir.

> Bu durum artık yepyeni boyutlara ulaşmıştır. Bunu lokantalarda, perakendecilikte, eğitimde, sağlıkta ve otelcilikte daha fazla göreceğiz. Bu iş uygulamaları, gerçekten ihtiyacı olan insanların haklarını ve güvencelerini ellerinden almaktadır ve algoritmik yönetim uygulamalarıyla da iç içe geçmiş durumdadır. Yasaların uygulanması işverenin çalışan üzerinde uyguladığı kontrol miktarıyla ilişkilidir. Artık kontrolün büyük bir kısmı da sosyo-psikolojik algoritmalar aracılığıyla sağlanmaktadır. Siz sanki hür iradenizi ve seçme hakkınızı kullandığınızı düşünseniz de aslında sizi platform için belirli bir şekilde çalışmanız için eğitmektedir.

Dubal'a göre, günümüzde maksatlı olarak yaratılmış bir bilgi asimetrisi mevcuttur. Çalışanlar ne kadar kazanacaklarını asla bilemezler; algoritmanın ne zaman işlerine son vereceğinden de emin olamazlar. Dubal şöyle devam ediyor: "Algoritmik işe alma ve işten çıkarma ister müşteri hizmetleri temsilcileri ister depo çalışanları olsun, herkesin hayatının günlük bir parçası haline geldi." Amaç, algoritmanın taleplerine kuzu kuzu uymaktan başka seçeneği olmayan, kaygılı ve geleceğinden emin olmayan bir işgücü yaratmaktır. Dubal, "Bu deneyler artık ekonominin diğer bölümlerine de giderek yayılmaktadır" diyor.

Ayrıca OpenAi gibi şirketler tarafından desteklenen ve 2023'te patlama yapan yapay zekâ hizmetlerinin kullanımı da hızla yaygınlaşıyor. Yapay zekâ zaten iş güvencesi olmayan iş modellerine eklemlendiğinde, güvencesizliği ve işten çıkarılmayı daha da hızlandıracaktır.

Fabrikalar ve otomatik makineler çalışanları evlerinden ve ailelerinden uzaklaştırdı. Tescilli algoritmalar tarafından yönetilen Gig uygulamaları, çalışanları diğer insanlardan tamamen uzaklaştırıyor ve evde ya

da arabada oturup talimatlara harfiyen uyup tamamlayacağı emirleri alan bireylere dönüştürüyor ve fabrika mantığını dayatıyor. Bunun değişmeyen sonucu da emekçilerin hayatları üzerinde daha az kontrole ve daha az desteğe sahip oldukları, öngörülemeyen, daha düşük ücretli işlerdir.

Pek dile getirilmeyen ama talebe bağlı uygulama şirket sahiplerini en çok memnun eden başka faydaları da vardır. Bunlar çalışanların birbirinden daha da izole olması, birbirleriyle dayanışma bağları kurmalarının zorlaşması ve daha iyi koşulları talep etmek için bir araya gelme şanslarının azalmasıdır. En azından başlangıçta böyledir. Amazon çalışanları, Uber, Lyft ve InstaCart sürücüleri ve daha genel olarak prekaryalar arasında şaşırtıcı derecede geniş kapsamlı bazı hareketlerin geliştiğine şahit oluyoruz. Fakat bu hareketlerin daha yolun başında olduğu ve Luddistlerin öğrenecekleri çok şeyin olduğu söylenebilir.

Luddist hareketi sırasında güç sahiplerini şaşırtan şeylerden biri de işlerini makinelere kaptıran çalışanlara, işleri otomasyon riski altında olmayan çalışanların da katılmasıydı. Özellikle de bu dayanışma konusunu anlayamamışlardı.

Daha yaygın bir tepkinin tetiklenmesi için nüfusun yalnızca küçük bir kesiminin otomasyondan, algoritmik kontrol sistemlerinden, makineleşmeden ya da sömürüden olumsuz etkilenmesi yeterlidir. Ayakkabıcılar, zanaatkârlar, kömür madencileri ve çelik işçileri, kendi kaderlerinin Luddistlerinkiyle sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve dokumacıları köleleştiren güçlerin kendilerinin de peşine düşeceğini anlamışlardı. Amazon işçileri, servis şoförleri, yarı zamanlı çalışanlar ve 1099 numaralı yasaya tabi sözleşmeli çalışanlar, süreçten "etkilenmeyen" bunca çalışanın neden daha iyi şartlar için kendileriyle birlikte protesto eylemlerine katıldığını, ayaklandığını ve örgütlendiğini zaten çok iyi biliyorlar. Yirmi birinci yüzyılın Sanayi Devrimi'nde yaygınlaşan teknolojik güvencesizlik, endişe ve sömürü artık hiçbirimiz için bir sır değil.

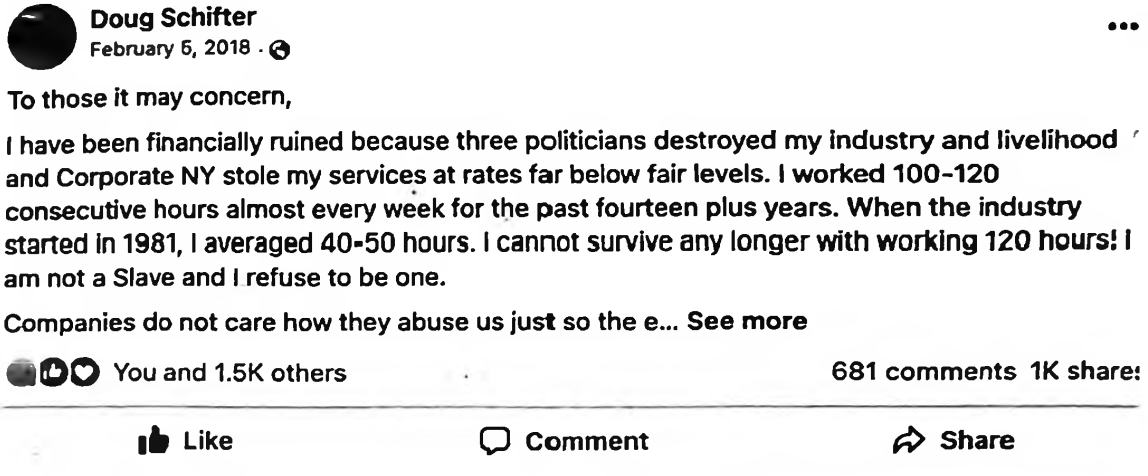
Kayıt dışı ve algoritmik işlerin yaygınlaştığını, maaşlı ve ücretli işlerin giderek azaldığını ve mevcut gidişat devam ederse bu olgunun yakında hepimizi olmasa da çoğumuzu yutabileceğini açıkça görebiliyoruz.

BÖLÜM VI

YENİ MAKİNE ÇAĞININ SAHİPLERİ

DOUGLAS SCHIFTER

2018

Douglas Schifter'in Facebook sayfasında 5 Şubat 2018 tarihinde yayınladığı gönderi.[29]

Douglas Schifter adlı taksi şoförü 2018'de bir Şubat sabahında Facebook'taki paylaşımında şöyle yazdı: "Şirketler, sadece ikramiyelerini düşünen yöneticilerin bizi nasıl istismar ettiklerini umursamıyorlar." Duygu yüklü, 1.700 kelimelik paylaşımında, Uber gibi iş uygulaması şirketlerinin yöneticilerini ve onları güçlendiren politikacıları, bu platformları taksicilik sektörünü sömürmek amacıyla kullandıkları için eleştirdi. "(Bu paltformları) Evlerini geçindirmeye çalışan çok sayıda

29 ÇN: İlgili Makama,
Üç siyasetçi işimi ve geçim kaynağımı bozduğu, New York Şirketi de hizmet bedelini aşırı düşürerek işimi elimden aldığı için iflas ettim. Son on dört yıldır neredeyse her hafta 100-120 saat çalıştım. 1981'de taksiciliğe başladığımda 40-50 saat çalışırdım. Artık 120 saat çalışmaya dayanamıyorum. Köle değilim, olmayı da reddediyorum...

çaresiz sürücü ve boşta bekleyen araç olduğu için ücretleri işletme maliyetlerinin altına düşürüyorlar ve benim gibi profesyonelleri işsiz bırakıyorlar... Onlar paralarını sayarken biz de direksiyon salladığımız sokaklarda evsiz ve aç kalıyoruz."

Mektup adeta iki yüz yıllık önce yazılan bir Luddist mektubu gibiydi. Schifter mektupta şikâyetlerini canlı, öfkeli ve açık bir şekilde dile getiriyor, sürücülerin içinde bulunduğu kötü durumu ayrıntılı bir şekilde anlatıyor ve yeni teknolojiyi emekçilerin konum ve çalışma şartlarını aşağı çekmek için kullanan girişimcileri ve elitleri yerden yere vuruyordu. O sırada altmış bir yaşında olan Schifter, "Neredeyse her hafta 100-120 saat aralıksız çalıştım," diyordu.

Schifter New York sokaklarını herkesten daha iyi biliyordu. Taksisiyle Manhattan'da ünlülere şoförlük yapmış ve onlarca yıllık şoförlük kariyeri boyunca yaklaşık iki yüz dünya turuna denk gelen 5 milyon mil yol kat etmişti. Bilgisi, becerisi ve profesyonelliği ile gurur duyuyordu. Uber ve siyasi müttefiklerinin bunları elinden almasına öfkeliydi. 1981'de taksiciliğe başladığımda 40-50 saat çalışırdım. Artık 120 saat çalışmaya dayanamıyorum. Köle değilim, olmayı da reddediyorum," diyordu.

Schifter iri yapılı, cömert, karizmatik, bilgili ve ahlaki adalete çok önem veren birisiydi. Yıllardır sağlık sorunları yaşıyordu; tedavisinden kaynaklanan bir yığın borcu vardı. Kredi kartı ve ev ipoteği borçlarını taksicilik sektörünü felce uğratan Uber gibi şirketler yüzünden ödeyemediğine inanıyordu. Araştırmacı ve alanıyla ilgili fikir sahibi olan Schifter, Black Car News dergisi için yazdığı düzenli köşe yazısı "Şoför Koltuğu"nda Uber ve iş uygulaması platformlarına odaklandı. Bu platformların "yüz binlerce insan için büyük acı ve sorunlara" yol açacağını savundu. Şoför arkadaşlarını bu konuda ayağa kalkmaya ve bir şeyler yapmaya davet etti.

Bir yazısında, "Kardeşlerim," diyordu "Hepimiz Uber'in kölesi olacağız... Sürücüleri mücadele için binlerce kişilik bir ordu olarak örgütlemeye çalışıyorum. Zorbalıkla mücadele eden köklü bir geleneğin parçası olun."

BÜYÜK KUYRUKLUYILDIZ GERİ DÖNÜYOR

Büyük Kuyrukluyıldız'ın sanayileşmekte olan İngiltere semalarında parıldamasından iki yüz küsur yıl sonra, fabrika sahiplerinin ve girişimcilerin -teknoloji şirketi yöneticileri ve startup kurucuları- yeni teknolojileri kullanarak iş dünyasını çalışanların zararına olacak şekilde yeniden şekillendirdiğine dair işaretler yeniden belirmeye başladı. Belki şu anda başımızın üstünde yanan bir gök cismi yok ama 2010'lu yıllar boyunca bundan daha büyük alametler hep gözümüzün önündeydi.

Küçük dükkân, mağaza ve aile işletmelerinin kapı ve vitrinlerine bir bir "kapalı" tabelaları asılırken, büyük alışveriş merkezlerindeki mağazalar da teker teker boşalıyor. Amazon ve e-ticaret devlerinin yükselişiyle birlikte bu dükkân ve mağazalardaki yüz binlerce iş yok oluyor, bu sürecin mağdurları da her geçen gün artıyor.

Dünyanın en zengin ülkesinde yaşayan Rideshare (paylaşımlı araç) sürücüleri akıllı telefon uygulamalarındaki işlere yetişmek için deli gibi çalışmalarına rağmen kiralarını ödeyemedikleri için otoparklarda ve dinlenme tesislerinde arabalarının içinde uyuyorlar.

Dünyanın en zengin ikinci adamına ait ve dünyanın en büyük çevrimiçi alışveriş sitesiAmazon'un teslimat işçilerinin, çok fazla çalıştırılmaları ve dijital olarak izlenmeleri nedeniyle doğru dürüst bir tuvalet molası veremedikleri için doldurdukları idrar dolu şişelerin viral görüntüleri internette dolaşmaya devam ediyor.

Modern fabrikalar ve depolarda çalışanların işleri, insanı bıktıracak şekilde daha vasıfsız, tekrarlı ve kolay hale getirilmişti. Şimdi fabrika

ve depolarda aynı işler için sayıları giderek artan robotik kollar ve taşıyıcılar var; dışarıda da buralardaki insanlık dışı çalışma koşullarını protesto eden insanlar...

İnternet yapay zekânın ürettiği görüntülerle dolu. Sanatçılar, illüstratörler ve stok fotoğraf hizmeti veren kurumlar çalışmalarını telif hakkı vermeden kopyalayan, taklit eden veya değiştiren girişimcilere karşı dava açıyor.

Peki, bu son Kuyrukluyıldız'ın kuyruğu nerede büyüdü?

Silikon Vadisi'nin yükselişine dair anlatılar artık efsanevi boyutlara ulaşmıştır: Meyve diyarının mikroçip üretimi cennetine dönüşmesi, Stanford Üniversitesi'nin yükselişe geçerek savunma teknolojisinin geliştiği ve internetin temellerinin atıldığı bir merkez haline gelmesi, kişisel bilgisayarların doğum yeri olmaktan finansal bir güç merkezine ve nihayetinde tüm Amerikan ekonomisinin kilit ve ana itici gücüne dönüşmesinin öyküleri buradadır. HP, Intel, Apple, Microsoft, Amazon, Google, Facebook, Tesla ve Uber burada hayata geçirilmiştir. 2000'li yılların sonunda, dünyadaki en çok milyoner ve milyarder San Jose ve San Francisco arasında yaşıyordu. Sanayi Devrimi dönemi girişimcilerinin kalıbına giren günümüzün yenilikçileri güçlerini bu bölgede yoğunlaştırdı ve etkilerini yeni zirvelere taşıdı. Teknoloji sektörünün önde gelen şirketleri, petrol devlerini, bankaları ve telekomünikasyon şirketlerini geçerek geçen yüzyılın dev şirketlerine rakip oldular, sonra da onları geride bıraktılar. Başkentten ayrılan eski Beyaz Saray bürokratları finans sektörüne değil, en iyi teknoloji şirketlerine geçiş yaptı.[30] Yeni güç odağının nelerden oluştuğu son derece açıktı.

Bu arada, 2008 mali krizinden sonraki dönem orta sınıf için çok sancılı geçti. Yıllar süren istikrarsız dönemi işsizliğin azalmadığı sözde bir ekonomik iyileşme izledi. Milyonlarca kişi için bir daha asla toparlanamadı. Yeni on yıl başlarken, çalışanların mücadelesini sürüyor, yabancı bir ülkedeki savaş hiç hız kesmeden devam ediyor ve eşitsizlik yepyeni zirvelere tırmanıyordu. Bu dönemde "Wall Street'i İşgal Et" gibi birden parlayan ve merkezi olmayan protesto amaçlı eylemler patlak

30 Barack Obama'nın basın sekreteri Jay Carney Amazon'un basın ilişkilerinden sorumlu kıdemli başkan yardımcısı oldu. David Plouffe ve Jim Messina Uber'de yönetici ve danışman olarak görev aldı. Obama'nın EPA yöneticisi Lisa Jackson Apple'da başkan yardımcısı oldu.

verdi. İşte bu ortamda teknoloji devleri de yıkıcı yeni işyeri teknolojilerini devreye sokma ve eskilerinin sayısını da ikiye katlama fırsatını yakaladılar.

Yarı otomatik dokuma tezgâhının yerine otomatik müşteri hizmetleri yazılımı gelecekti. Otomatik dokuma fabrikaları yerine, iş uygulamaları gelecekti.

Hakimler ve kraliyet tarafından desteklenen girişimciler, on dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinde, işçilerin çaresiz olduğu ve güçlerinin azaldığı, işlerin ve hasadın kötü gittiği bu dönemi fabrika otomasyon teknolojilerini yaygınlaştırmak için kullandılar. Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde ise devlet ve risk sermayesinin desteğini alan girişimciler, dünya çapında istihdamı ve tasarrufları yok eden 2008 çöküşünden sonraki dönemi otomasyon ve talep temelli uygulama teknolojilerini yaygınlaştırmak için kullandılar. Amazon, Uber, Lyft, DoorDash, InstaCart, TaskRabbit ve diğer şirketler algoritma temelli iş platformlarını yaygınlaştırarak çalışanları sosyal haklardan ve güvencelerden yoksun bırakan bir çalışma biçimini normalleştirdi. Teslimat şoförleri, temizlikçiler, marangozlar, masözler, aklınıza ne gelirse... Yirmi birinci yüzyıl, güvencesiz, iş temelli, platform destekli işlerin yükselişine ve geleneksel işlerin gerilemesine sahne oldu. Bu arada, e-ticaret ve Amazon etkisi perakendecileri sert bir şekilde vurdu; dükkânların ve büyük mağazaları kapanmasına neden oldu. Hiper-akıllı yapay zekâ ve lojistik otomasyonu gibi haberlerin başlığı neredeyse hep aynıydı: "Robotlar İşlerimizi Elimizden Alacak". Tüm bu gidişatın sonunda acaba robotların ve algoritmaların zor ve pis işlerimizi yaptığı, hayatlarımızı daha kolay ve müreffeh hale getirdiği bir dünya mı ortaya çıkacak? Yoksa makineler bizi işlerimizden edip bir distopyaya mı sürükleyecek? Makine sorununu tekrar dilimize doladık ama kullandığımız söylem neredeyse hâlâ aynı.

Bu sürecin sonunda, bu teknolojilerin sahipleri servet ve güçlerini inanılmaz boyutlara çıkardılar. 2022 yılında dünyanın en zengin on kişisinden yedisi teknoloji milyarderiydi. Bu en yeni girişimci dalgası, servetlerini ve nüfuzlarını on dokuzuncu yüzyılda olduğu gibi, yeni teknolojiyi ya da teknoloji fikrini kullanarak işçileri daha sıkı ve daha yaratıcı yollarla sıkıştırarak pekiştirdi. 2020'lerin en meşhur iki kişisini birlikte inceleyelim.

Jeff Bezos, geleneksel perakende mağazalarına göre daha ucuz ve daha verimli bir seçenek olan Amazon'u küresel liderliğe taşıdı. Amazon çok yüksek verimli sipariş karşılama merkezleri ve dağıtım noktalarıyla eşleştirilmiş bir çevrimiçi alışveriş portalı olarak öne çıktı. Amazon'un bu kadar çok mağazayı devre dışı bırakmasını sağlayan şey elbette sadece teknolojisi değil, robotlarla dolu depolara tıkıştırılmış, kısaltılmış teslimat sürelerine uymak için koşuşturan ve kesintisiz olarak gözetlenen çalışanlara sahip olmasıydı.

Bu arada Elon Musk, bilimkurgudan fırlamış gibi görünen şirketleri satın alarak ve yöneterek insanların takdirini kazandı. Ancak onun lüks, yarı otonom elektrikli araçları, ırkçılık ve ayrımcılıkla suçlanan yöneticilerin denetlediği ve çok ağır koşullarda çalışan emekçilerin omuzlarında inşa edildi.

Bezos ve Musk modern teknoloji girişimcisi anlayışının örneğidir. Her ikisi de şirketlerinde örgütlenme çabalarına karşı şiddetle mücadele etmektedirler ve şu anda modern tarihin en zengin kişileridirler.

Bu arada Douglas Schifter gibi vasıflı emekçiler statülerinin, ücretlerinin ve yaşam kalitelerinin büyük bir hızla düşmesine tanık oldular. Bu artık her yerde oluyordu ve her zaman sessizce gerçekleşmiyordu.

2015 yılında Uber, Paris'te "siyah araç" (özel şoförlü lüks araç) hizmeti UberPOP'u kullanan sürücüleri taksi ruhsatı olmadan müşteri alarak Fransız şoför yasalarını çiğnemeye teşvik ediyor ve bu süreçte yerel taksicilerin işlerini ellerinden alıyordu.

Fransız taksiciler Uber'in gelişini protesto etmek için ayaklandılar, yolları kapattılar ve Uber sürücülerinin araçlarını parçaladılar. ABD medyasında eleştirildiler ama uygulamanın yaygınlaşmasını yavaşlatarak büyük bir zafer kazandılar. Fransa İçişleri Bakanı Bernard Cazeneuve, hükümetin Uber'in Fransa'daki "siyah araç" hizmetini askıya alacağını duyurdu. Uygulamanın "yasadışı" olduğunu ve "bu nedenle kapatılması gerektiğini" söyledi ve şöyle devam etti: "Hükümet orman kanununu asla kabul etmeyecektir. Yasaları açıkça çiğneyen UberPOP sürücülerinin araçlarına sistematik olarak el konulmalıdır."

Douglas Schifter da Amerika'da meslektaşlarını mücadele için örgütleme konusunu çok ciddiye alıyordu ama nereden başlayacağını bilmi-

yordu. 2016 yılında NY Siyah Araç Sürücüleri Derneği adını verdiği bir grup kurdu ve Facebook'ta meslektaşlarına katılmaları için bir çağrıda bulundu, ancak çok az kişi katıldı. Bir sonraki köşe yazısında, giderek daha yüksek bir tonda seslendi:

"Yok olmakla tehlikesiyle karşı karşıyayız. Örgütlenme zamanı, hemen ŞİMDİ!"

YENİ TEKNOLOJİ DEVLERİ

Andrew Yang

2018

2020 yılındaki başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'den aday adayı olan girişimci Andrew Yang[31] kampanya merkezinde yaptığı açıklamada, "Halihazırda rekor düzeyde olan eşitsizliğin daha önce görülmemiş boyutlara ulaşacağını ve bazı insanların inanılmaz derecede zengin olacağını göreceğiz. Ama bu durum hiç kimsenin hayrına olmayacak," dedi.

Yang'ın "Silikon Vadisi'ndeki dostlarım" dediği bazı kişiler, ekonominin temel unsurlarını altüst eden ve bu süreçte servet ve güçlerini benzeri görülmemiş düzeyde katlayan girişimcilerdir. İsimleri size tanıdık gelecektir: Modern Arkwright Bezos ve bir Horsfall olan Uber'in Travis Kalanick'inin yanı sıra Facebook'tan Mark Zuckerberg ve Google'dan Sergey Brin ve Larry Page.

Ancak tıpkı iki yüz yıl önce olduğu gibi, neredeyse hepsi de erkek olan bu kişiler on dokuzuncu yüzyıldaki sanayi devlerinin hayal bile edemeyeceği boyutta bir güce sahiptirler. Teknoloji devleri insanların geçim kaynağı olan sayısız işi dramatik bir şekilde dönüştürdü ve azalttı. Bu durumdan sadece taksi şoförleri ve teslimat işçileri değil, iş

31 ÇN: 1975'te New York'ta doğan Andrew Yang Tayvanlı göçmen bir ailenin oğludur. İşadamı, avukat, lobici ve politikacı olan Yang, 2020'de ABD başkanlığı ön seçimlerinde Demokrat Parti'den aday adayı oldu. 2021'de de New York belediye başkanlığı için ön seçimlerde adaydı. 2021'de bir siyasi parti ve eylem gücü olan İleri Partisi'ni (Forward Party) kurdu ve eş başkanlığını yaptı.

ve şirketlerinin geleceği Google'ın arama sonuçlarında görünmelerine veya Amazon'un üçüncü taraf satıcı pazarında adil bir anlaşma yapmasına bağlı olan küçük işletme sahipleri de olumsuz etkilendiler. App Store'da iş yapmak istiyorlarsa gelirlerinin yüzde otuzunu Apple'a ödemek zorunda olan geliştiriciler de güç durumdalar. Seyahat acenteleri başta olmak üzere, çevirmenler, mali müşavirler, gazeteciler, vergi hesaplayıcılar, müşteri hizmetleri çalışanları da Facebook, Microsoft ve Intuit gibi teknoloji tekellerinin tehdit ettiği meslek gruplar arasında yer alıyor. Bu devler ister yapay zekâ kullansınlar ister işi tamamen otomatikleştirsinler, çoğu insanın iş hayatı üzerinde son derece geniş ve kapsamlı bir kontrole sahipler. Yang'ın bu durumun, tüm bu yıkımdan büyük kârlar elde eden devler için bile "pek de harika olmadığını" savunmasının nedeni, yıllardır süren kayıpların nedeninin teknolojik değişim olduğunu düşünen halkın öfkesinin algoritma sahiplerine yönelmesi ve bunun onlara karşı şiddete dönüşebilecek olmasıdır.

Yang, işlerin birkaç teknoloji milyarderi tarafından otomasyona ve dijitale geçirilip yok edilmesinin hızlandırıldığı kâbus gibi bir dünyanın eninde sonunda gerçek olacağını, eşitsizliğin bugünkünden çok daha dramatik seviyelere ulaşacağını söylemektedir: "Diğer insanlar yoksulluğa ve sefalete itilecek. Yoksulların sayısı binlerle ve yüz binlerle çarpılacak."

Yang'ın Manhattan'daki seçim bürosu birkaç masa ve katlanan sandalye dışında tamamen boştu. 2018'in Nisan ayında tüm bunlar onun için yeniydi. Kırk üç yaşındayken başarılı bir sınav hazırlığı "start-up"ının CEO'luğunu yapmıştı ama hiç siyasi deneyimi yoktu. ABD başkanlığına adaylığını yeni açıklamıştı. Basit ve korkutucu bir önermeyle hareket ediyordu: otomasyon ve yapay zekâ milyonlarca Amerikalının işini yok ediyordu ve bu konuda kimse bir şey yapmıyordu.

"Üç milyon kamyon şoförünün bir anda işsiz kalması durumunda ne olacağını bir düşünün," diyerek otomasyona geçmek üzere olan bir sektöre örnek verdi. Kampanyasında kamyon şoförlüğünün yirmi dokuz eyalette en yaygın iş olduğu belirtiyordu. Üniversite diploması gerektirmeyen en yüksek maaşlı aynı zamanda da otomasyona en açık işlerden biri olduğunu söylüyor, sürücüsüz uzun yol kamyonlarının seri üretiminin 2030 yılına kadar başlanacağını belirtiyordu: "Tüm bu

işçilerin yerine sürücüsüz kamyonlar getirilirse ve durum iyi yönetilemezse çok ciddi problemler çıkabilir" dedi.

Yang, kampanyasının ilerleyen dönemlerinde Joe Rogan'ın podcast yayınına katılarak bu konuyu ayrıntılı olarak ele aldı: "Buna karşı çok fazla direnç olacak, ortalık çok karışacak. Kamyon şoförlerinin omuz silkip 'Tamam bitti. Sorun yok, madem iş yok eve gidelim' diyeceğini sananlar yanılıyorlar. Şoförler büyük olasılıkla 'robot kamyonları yasaklayın' diyeceklerdir."

Yang'a göre bu işe yaramazsa, "çoğu eski asker olan bu adamlar kamyonlarını otoyolun karşısına park edip silahlarını çıkaracaklar 'işimi geri alana kadar kamyonumu buradan çekmeyeceğim' diyeceklerdir. Ve bunu yapanlar da üç beş kişiden ibaret olmayacaktır."

Andrew Yang seçim kampanyasının çok tanınan yüzlerinden biri oldu; rahat CEO havası ve iyimser kıyamet tellallığıyla medyanın gözdesi haline geldi. Ayrıca muhtemelen Luddizmin ikinci gelişini ciddiye alan ve ayrıntılı bir şekilde öngören ilk modern ana akım başkan adayıydı. Otomasyonu ve teknolojinin istihdamı azaltma kapasitesini büyük ve acil bir tehdit olarak ön plana çıkaran ve en yüksek perdeden seslendiren kişi kesinlikle oydu. Aday adaylığındaki imza kampanyasını bu konu üzerinden yürüttü. Yang, dokumacıların Luddizmden önceki yıllarda ortaya çıkan otomatik dokuma tezgâhı vergisi fikrine benzeyen siyasi çözümler bile önerdi: Amazon gibi süreçlerini giderek daha fazla otomatikleştiren şirketlere bir "robot vergisi" getirecekti. Elde edilen geliri, Özgürlük Paylaşımı adını verdiği evrensel bir temel gelir (ETG) programını finanse etmek için kullanacak ve işleri otomatikleştirilen her vatandaşa her ay 1.000 dolar dağıtacaktı.

Yang'ın yaklaşımı bazı açılardan Robert Owen'ın paternalist ütopyacılığını anımsatır. Her ikisi de otomasyonun ve eşitsizliğin etkisinden gerçekten korkuyor ve kapsamlı bir teknik çözümün bunu çözebileceğine inanmaktadır. Yang bir süre için modern zamanların John Booth'larını bir araya getirmeyi başardı; onun başkanlığını desteklemek için sosyal medyayı dolduran Yang Çetesi kesinlikle çok açık sözlüydü.

Otomasyon ve yapay zekânın emekçi sınıfın işlerini silip süpürdüğü çalkantılı bir dönemi öngören tek kişi Yang değildir. 2010'larda yapay zekâ, robotik ve yazılım otomasyonuna oluk oluk para akarken,

uzmanlar ve kehanette bulunanlar makine ve yazılımların insanların rekabet edemeyeceği kadar geliştiği bir dönemi öngörüp onu "İkinci Makine Çağı", "Dördüncü Sanayi Devrimi" ya da "işsiz bir dünya"-nın gelişi diye adlandırdılar. Yang bu durumu "normal insanlara karşı savaş" olarak adlandırıyor ki bu aynı zamanda 2018'de yayımlanan kitabının da başlığıdır. Bu ekonomistler ve otomasyon teorisyenleri, tüm Amerika'daki işlerin yaklaşık yarısının bilgisayarlaşmaya karşı savunmasız olduğunu gösteren çalışmalara dikkat çekmeye devam ediyor. Bu bulgular uzun uzadıya incelenmiş ve eleştirilmiştir, ancak teknoloji yöneticilerinin bunları ciddiye aldığı açıktır.

Sanayi Devrimi'ndeki girişimciler gibi günümüzdeki girişimciler de hiç bıkmadan yeni verimlilik yolları ve yıkıcı teknolojiler arıyorlar. Çıta yüksek ama onlar bu çıtayı aşmayı kafaya koymuşlar.

> Yang aynı Joe Rogan Experience programında sözlerine mizahi bir şekilde şöyle devam etti: "Silikon Vadisi'nin teknoloji sihirbazlarıyla takıldığımda 'Hey, dostum, bu işleri otomatikleştirecek miyiz?' diye soruyorum. Onlar da bana 'Tabi ki dostum, tabi ki otomatikleştireceğiz.' diyorlar... Peki, bu durumda insanlara 'Bakın, bu teknoloji işleri temelden değiştirdi ama bunu herkesin faydalanacağı şekilde yapmalıyız. Bu üç beş kişinin servetlerini katlayacağı, milyonların da yoksullaşacağı bir süreç olmamalı" demek kimin görevi?

Yang, eşitsizliğin şaşırtıcı boyutlarda arttığını söylerken çok haklıdır. Ekonomi Politikası Enstitüsü'nün 2020 tarihli bir raporuna göre "CEO'lara ve normal bir işçiye ödenen ücretlerin oranı 320'ye 1'di". 1965'te 21'e 1 olan bu oran, 1989'da 61'e 1'e, 2018'de ise 293'e 1'e çıkarak dudak uçuklatan bir artış gösterdi. George Mellor'un da dediği gibi, gidişat hep tek yönlü olmuştur. New York Times'ta yer alan bir habere göre, "Amerikan hanelerinin en zengin %0,1'i ülkenin toplam servetinin %19,6'sına sahiptir. Bu oran 2005'te %15,9 ve 1980'de %7,4 idi. En zengin %0.1'lik kesim şu anda en alttaki %85'lik kesimle aynı toplam net değere sahiptir."

Bu durum, fazlasıyla aşina olduğumuz distopik gerçekleri açıklamaya yardımcı oluyor: Amerika'da ortalama yaşam süresi, bu konudaki kayıtların tutulmaya başlanmasından bu yana ilk kez azalıyor. Sağlık hizmetlerine erişim ayrıcalıklı kesimlerin hakkı. İntihar ve aşırı dozda

uyuşturucu gibi umutsuzluğa bağlı ölümler tırmanışta. Zenginler artık yoksullardan ortalama on üç yıl daha uzun yaşıyor. Sonuç olarak, tarihsel olarak süper zenginlere hayranlık duyulan ABD'de bile süper zenginlere karşı öfke artıyor. 2019'da Washington Post'ta çıkan bir yazı "Neden herkes milyarderlerden nefret etmeye başladı? Çünkü bunu kendileri kolaylaştırdılar," diyordu. Bu artık bir bakış açısı farklılığı değildir. Süper zenginlerin siyaset üzerindeki etkilerinden hoşnutsuz olanların sesi giderek daha çok duyuluyor. Bu hoşnutsuzluktan yirmi birinci yüzyılın en saygıdeğer iş adamları olan teknoloji milyarderleri de paylarını alıyorlar. 2021'de yapılan anketler Facebook CEO'su Mark Zuckerberg'in hiç sevilmediğini ve Amazon'un kurucusu Jeff Bezos'u sevmeyenlerin sayısının sevmeyenlerden daha fazla olduğunu gösteriyor. Her iki siyasi görüş de onları eleştiriyor: liberaller onları tekel oluşturdukları ve şirketlerindeki kötü çalışma koşulları için suçlarken, muhafazakârlar da siyasi önyargı ve sansürle suçluyor.

Her Elon Musk hayranına karşılık, onu kıyasıya eleştirenler de var. Twitter başlıkları, köşe yazıları ve solda Bernie Sanders ve Elizabeth Warren, sağda Josh Hawley ve Ron DeSantis gibi giderek büyüyen bir politikacı grubu, teknoloji tekelcilerinin aşırı gücünden yakınıyor. Sanayi Devrimi'nin şafağında olduğu gibi, öfke özellikle yeni fabrikaları işletenlere yöneliktir.

KORKU FABRİKALARINA DÖNÜŞ

Christian Smalls

Mart 2020

Mart 2020'nin başında Amazon'un JFK8 tesisinde Christian Smalls adlı bir depo müdür yardımcısı, giderek daha fazla sayıda çalışanın işe solgun ve yorgun geldiğini fark etti.

Covid-19 virüsü ilk kez ülke geneline yayılmaya başlamıştı ve bu süreçte ekonominin büyük bölümünü felç etti. Ancak bu durum Smalls'un çalıştığı şirket için bir nimetti. Yüz milyonlarca insan birdenbire tamamen evlerine kapandı ve genellikle Amazon üzerinden olmak üzere internetten ürün sipariş etmeye başladı. Pandemi zaten uzun süredir devam etmekte olan bir eğilimi hızlandırdı: Kâr marjları her zaman düşük olan ve mağazaya gelerek alışveriş yapan yerel müşterilere bağlı olan küçük işletmelerin binlercesi tamamen kapanıyordu. Otomasyon ve yazılım lojistiğine büyük yatırımlar yapan ve sipariş karşılama merkezlerini genişleten ve New York'un büyük bir kısmına hizmet veren devasa JFK8'i sadece birkaç yıl önce açan Amazon işe alımları hızlandırdı. İş analizcileri otomasyonda bir başka gelişme fırsatı öngörüyordu; pandemi zamanında insanlar için çok tehlikeli olan işleri makineler yapabilirdi. Amazon'un depoları, çoğunlukla yarı zamanlı ve mevsimlik işçilerden oluşan ve kendi iş güvencesi ve sosyal güvenlik ağları olmayan çalışanlarla doluydu. Onlar da Amazon'un onları korumak için pek bir şey yapmadığını düşünüyorlardı.

Üç küçük çocuk babası olan Smalls, ailesinin ve iş arkadaşlarının güvenliğinden endişe duyuyordu. Bu yeni virüs hakkında bilinen tek şey

son derece bulaşıcı ve ölümcül olabileceğiydi. İşçiler yönetime endişelerini dile getirdiğinde Amazon onlara sadece ücretsiz izin ve gevşek güvenlik protokolleri önerdi. Smalls birkaç gün izin aldı ve ev kirasını ödemek için biriktirdiği üç beş kuruşu kullandı ama bu sürdürülebilir bir çözüm değildi. Daha sonra iş arkadaşlarından birinin Covid testi pozitif çıkınca Amazon'un İK departmanı onlara bunu "gizli" tutmalarını söyledi; bardağı taşıran son damla da bu oldu.

Smalls ve diğer bazı endişeli Amazon çalışanı daha iyi koşullar, özellikle de daha etkili sıhhi donanım, tam bir saha temizliği ve hastalığa yakalanma riski olan ya da yakalanmış çalışanlara ücretli izin verilmesi için Amazon'a açıkça baskı yapmaya başladılar. Amazon bu talepleri görmezden gelince, Smalls ve arkadaşları iş bırakma eylemi düzenlediler. 30 Mart'ta yüzden fazla Amazon çalışanı, "Sağlığımız da En Az Müşterilerimiz Kadar Önemlidir" ve "Çalışanlarınıza Müşterileriniz Gibi Davranın" gibi pankartlar taşıyarak iş bıraktılar. Şirkette beş yıldır birçok lokasyonda çalışan Smalls aynı gün işten çıkarıldı.

Amazon CEO'su Jeff Bezos ve Başkan Yardımcısı (eski Beyaz Saray basın sekreteri) Jay Carney de dahil olmak üzere Amazon'un üst düzey yöneticileri kısa bir süre sonra halkla ilişkiler faaliyetlerini planlamak üzere bir araya geldi. Bu toplantının notları *Vice News*'e sızdı.

Tartışmanın konusu, iş güvenliği savunucusuna dönüşen bu genç müdür yardımcısıydı. Amazon'un genel hukuk müşaviri David Zapolsky, konuşmadan alınan ve daha sonra şirket içinde yayılan notlarda, "Zeki ya da ifade gücü yüksek biri değil. Basının bizim yanımızda yer almasını sağlarsak, halkla ilişkiler konusunda üstünlük bizde olur," diyordu. Zapolsky, "Yanıtımızın ilk bölümünde, iş bırakma eylemini düzenleyen kişinin bu davranışının neden ahlak dışı, kabul edilemez ve yasadışı olduğunu ayrıntılı bir şekilde ortaya koymalıyız. Daha sonra da iş güvenliği ile ilgili normal konulara geçmeliyiz. Onu hikâyenin en ilginç parçası haline getirin ve mümkünse onu tüm sendika/örgütlenme hareketinin yüzü yapın."

Zapolsky, Smalls'un "zeki ya da ifade gücü yüksek biri olmadığını" kanıtlayacağını ve kamuoyunu ve sendikaya meyilli çalışanları sendikalardan soğutacağını iddia ediyordu. Smalls'un siyahi olduğu düşünüldüğünde, bu yorumun ırkçı imalarla dolu olduğu açıktır.

Bu iş bırakma eylemi teknoloji devini iyice panikletti. ABD'deki bütün tesislerinde çalışanların örgütlenmesini onlarca yıl başarıyla engellemiş olan Amazon, şimdi çalışanları arasında örgütlenmeye yönelik artan bir ilgi ve kıpırdanma olunca endişelenmeye başladı. Chicago'dan Güney Kaliforniya'ya ve Alabama'ya kadar çok sayıda tesiste örgütlenme çalışmaları yapılmıştı. 2019 yılında Amazon çalışanları, göçmen grupları ve dijital haklar örgütleri, e-ticaret deviyle mücadele etmek için Athena Koalisyonu'nu kurdu. Şirketteki sendikalaşma tartışmaları ülke çapında öyle büyük bir hızla yayılıyordu ki Amazon, çalışanların sadece üyelere açık Facebook hesaplarını ve özel e-posta gruplarını gözetlemek için dahili casus programlar kullanmaya başladı.

Sorun sadece Covid ya da iş güvenliği zaafiyeti değildi. Çalışanlara yönelik yaptırım ve cezaları, sosyal haklardan mahrumiyeti, sürekli gözetim altında olmayı ve düşük ücretleri de kapsıyordu. Şirketin sahibi milyar dolar kazanma rekorları kırarken siz de robotlara ayak uydurmak için belinizi kırıyordunuz. Henüz değilse bile, tarihin en büyük fabrika patronu olma yolunda ilerleyen bu şirket sahibi Jeff Bezos'tu.

Çalışan haberleri muhabiri Luis Feliz Leon 2021'de bu durumu "Amazon, WalMart'la birlikte yirmi birinci yüzyılın en mükemmel fabrikasıdır" diye özetledi.

Amazon'u öncüllerinden ayıran ve onu Uber ve InstaCart gibi çağdaşlarına bağlayan şey, onun fabrikaya benzeyen binalarında maksimum verimlilik için çalışanlarını izole etme, yabancılaştırma ve siborglaştırma şeklidir. Andrew Ure, Richard Arkwright'ı insanları makinelerin yanında uzun saatler çalışacak şekilde eğittiği için kutlamıştı; geleceğin iş teorisyenleri de Jeff Bezos'u çalışanları neredeyse makineye dönüştürdüğü ve çalışmayı en insanlık dışı hale getirdiği için övebilirler. Çalışanların makineleşme süreçleri Amazon'a iş başvurusunda bulunmasıyla başlamaktadır ve sürecin kendisi de neredeyse tümüyle tamamen otomatikleştirilmiş durumdadır.

Çalışan adayları önce çevrimiçi işe alım portalını bulur, nerede ve ne tür vardiyalarda çalışmak istediğini seçer, başvurusunu ve kişisel bilgilerini gönderir, geçmiş kontrolü ve uyuşturucu testini kabul eder. Sonra başvuru sırasında listede bulunan ya da bulunmayan bir oryantas-

yon aralığı bildiren otomatik bir e-posta alırlar. Oryantasyonun kendisi çevrimiçi olarak tamamlanır. İşe kabul edildiklerini bildiren iş teklifi de otomatiktir. Bir çalışan belki de ancak Güney Kaliforniya çölünde ya da New York'un iç bölgelerinde devasa bir ayakkabı kutusu gibi uzanan sipariş karşılama merkezindeki işinden ayrıldığında, orada çalışan herhangi biriyle doğrudan konuşmadan iş başvurusunda bulunduğunu, oryantasyona katıldığını, uyuşturucu testine girdiğini ve Amazon'a alındığını anlayabilir.

Büyük teknoloji şirketleri arasında en büyük işgücüne sahip olan, kitlesel otomasyona en çok ilgi duyan ve en büyük yatırımı yapan şirket Amazon'dur. Bezos, şirketin 2030 yılına kadar depolarını tamamen otomatik hale getirmeyi hedeflediğini, çalışanların şu anda yaptığı ayırma, toplama ve taşıma işlerini robotların yapacağını belirtti. 2022 yılı itibariyle o zamana kadar Amazon, 1,6 milyon çalışanıyla ABD'de WalMart'tan sonraki en büyük işverenlerden biri olmaya devam edecek. MarketWatch'taki analizciler Amazon'un ultra verimli iş modeliyle yarattığı her iş için, dükkân sahibi perakendecilerden iki üç kişinin işini elinden aldığını tahmin ediyor. Dolayısıyla, bir kişi Amazon'daki gibi bir işe başvurduğunda statü, güvence ve hatta kimlik kaybı çoğu zaman zaten gerçekleşmiş oluyor.

Amazon'daki bu yüz binlerce çalışan henüz gerçek robotlar olmayabilir, ancak Amazon yöneticileri onlara öyle davranıyorlar. Çalışanlar amansız verimlilik hedeflerine ulaşmaları için sürekli ve çok yakından takip ediliyorlar. Öyle ki birçoğu yemek ve tuvalet molalarını dahi atlamak zorunda kalıyor. İşin kendisi bedensel olarak da eziyetlidir. Şirketin geçmişi, yaygın ve aşırı tükenmişlik ve ölümle sonuçlanan aşırı çalışma hikâyeleriyle doludur. Örneğin bir depoda çalışanının kalp krizi geçirdiğini verimlilik hedeflerini karşılamak için koşuşturan diğer çalışanlar yirmi dakika boyunca fark etmediler. Adamın öldüğünü otomatik sistemler de tespit etmemişti. Şahsın öldüğü açıklandığında, iş arkadaşlarına hemen "işe geri dönmeleri" söylendi. Bezos bazı tesislerde klima taktırmadı. Klimaya vermek yerine sıcaktan bayılanları dışarıda bekleyecek ambulans şoförlerini işe almayı daha hesaplı buldu. Robert Blincoe bu tür yerlerin mantığını çok iyi anlamıştı.

Teknolojik olarak dikte edilen bu acımasız çalışma temposu, tıpkı Luddist günlerinde olduğu gibi, herkesten daha fazla kâr etmeye odaklan-

mış ve bu kârları elde etmek için başkalarının çok insanlık dışı bulabileceği sistemleri uygulamaktan çekinmeyen bir girişimci tarafından belirlenmektedir.

Ve iki yüz yıl önceki ilk teknoloji devlerinde olduğu gibi, bu da rekabet etmeyi düşünebilecek diğer tüm bireyleri ve şirketleri doğrudan benzer teknolojileri ve politikaları benimsemeye zorlamaktadır. Jeff Bezos, insanların "doğuştan tembel" olduğuna inandığını, bu nedenle de bir dizi teknolojik ödül ve dijital takip cihazıyla gözetlenmeleri ve yorucu bir tempoda çalışmaya teşvik edilmeleri gerektiğini söylemiştir. Amazon'un işgücü politikaları, insani maliyeti ne olursa olsun çalışanların verimliliğini en üst düzeye çıkarmak ve artık en yüksek verimlilikte çalışmadıkları zaman işlerine son vermek üzere tasarlanmıştır. Ve Amazon bunu yaptığına göre, ayakta kalmak isteyen diğer şirketler de çalışanlarını makineleştirmek zorundadır.

Amazon'un İnsan Kaynakları departmanı Christian Smalls'a, iş bırakma eylemi için tesise gelerek karantina kararını ihlal ettiğini ve bunun da işten çıkarılmayı gerektiren bir suç olduğunu bildirdi. Ama o gün Staten Island'daki tesiste iş bırakma eylemi yapanlardan sadece onun işine son verildi.

Smalls, *Vice News*'e verdiği demeçte duygularını şöyle açıkladı: "Bu onlar için utanılacak bir durumdur. İnsanları savunduğu ve onların sesini duyurmaya çalıştığı için beş yıllık bir çalışanlarını çıkarmaları, çalışanlarını hiç önemsemediklerinin bir kanıtıdır."

Small'un işten atılması büyük bir öfke dalgasına yol açtı. Bill de Blasio, Bernie Sanders ve New York Eyaleti Başsavcısı gibi isimler Smalls'a destek verdiler ve Ulusal Çalışma İlişkileri Kurulu'nun misilleme gibi görünen bu işten atmayla ilgili soruşturma başlatmasını istediler.

Tıpkı Uber ve araç paylaşım şirketleri gibi Amazon da, giderek daha zor duruma düşen işgücünün sabrını zorluyor. Sanki çalışanların iş bırakma eyleminden daha sert tepkiler vermeden önce ne kadar zorlanabileceğini merak ediyor.

Smalls kararlılığını "Bu beni durdurmayacak. Mücadeleye devam edeceğim" diye ifade etti.

Yalnız değildi.

GIG ÇALIŞANLARI YÜKSELİYOR

Nicole Moore, Veena Dubal, Abed, Eric, Tammy ve Sürücüler

Kasım 2020

Bir paylaşımlı araç sürücüsü gece geç saatlerdeki Zoom görüşmesinde, "Umarım Tammy uyuyakalmamıştır," dedi.

Sözünü kesen bir başkası "Umarım uyumuştur ve buradan daha iyi bir yerdedir," dedi.

Bu konuşmaya acı kahkahalar ve umutsuz kafa sallamalar eşlik etti.

Kasım 2020'de Seçim Gecesi'nin geç saatleriydi. Kaliforniya'da kendilerini çalışan tanımından çıkaracak, sosyal haklardan yararlanmalarını engelleyecek ve örgütlenmelerini yasaklayacak olan "Prop 22" yasa tasarısının kabul edilmesini engellemek için örgütlenmiş olan sürücüler, sonuçların açıklanmasını izlemek üzere internette bir araya gelmişlerdi.

Uber sürücüsü, örgütçü ve Los Angeles merkezli bir dernek olan Paylaşımlı Araç Sürücüleri Birliği'nin (Rideshare Drivers United) başkanı olan Nicole Moore, "Durum iyi görünmüyor," dedi. Aslında herkesin bildiği bir şeyi ifade ediyordu: Bir mucize olmazsa Uber, Lyft, DoorDash ve InstaCart'ın 200 milyon dolarla desteklediği teklif yasalaşacaktı.

On yıl, talebe bağlı uygulama dünyası için fırtınalı bir dönem olmuştu. Uber, Lyft ve benzerleri aktif olarak çalışanları kendi platformlarına çekmeye çalışırken 2010'ların başında ücretler nispeten yüksekti, programlar esnekti ve bu tür işler çalışanlara cazip geliyordu. Ancak üc-

retlerin bu kadar yüksek olmasının nedeninin, uygulama şirketlerinin kilit pazarları ele geçirene kadar girişim sermayesiyle desteklenmesi olduğu ortaya çıktı. Uber, taksicileri platforma geçmeye ikna etmeyi başarmış, binlerce taksiciyi platforma üye yapmış ve taksicilerin alanlarına saldırgan bir şekilde nüfuz etmişti. Uber yerini sağlamlaştırdıktan sonra ücretleri düşürdü.

Uber, Lyft, InstaCart ve DoorDash, değerlerinin astronomik boyutlarda artmasına ve kendilerine dalgalar halinde yatırım yapılmasına rağmen hiçbir zaman sürekli kâr edemediler. On yıllık faaliyetlerinin ardından pozitif bir nakit akışı elde edebilmek için ücretlerde kesintiye gitmeye başladılar. İşe bir sürücünün ne kadar ödeme alacağını belirleyen opak algoritmik sistemi karmaşıklaştırarak başladılar. Artan fiyatlandırma, bölge çarpanları ve yolculuk sayısı başına verilen primler gibi özelliklerle oynadılar ve sürücülerin ne kadar kazanacağını belirsiz hale getirmek için formülü sürekli değiştirdiler. Çok geçmeden, platformlara bağımlı hale gelen pek çok sürücü daha az para kazandıklarını fark etti. Bazı durumlarda Uber'e katılmak için ayrıldıkları siyah araç ya da ticari taksi sürücülüğünden daha az kazanıyorlardı. Douglas Schifter gibi siyah araç ve taksi sürücüleri talebe bağlı uygulama sürücüleriyle rekabet etmekte zorlanırken, gig çalışanları da geçimlerini sağlayacak kadar para kazanmak için var güçleriyle çalışıyorlardı.

2019'da Uber ve Lyft'in ilk yatırımcıları, şirketler halka arzlarını gerçekleştirdiğinde milyoner ve milyarder oldular. Ancak bunu mümkün kılan sürücüler, bakım ve benzin masrafları çıktıktan sonra genellikle saatte on dolardan az kazanıyor. Birçok çorap örücüsü tezgâhlarını patron çorapçılardan kiralamak zorundaydı, birçok Uber sürücüsü de arabalarını Uber'den kiralamak zorundadır. Yani bu durumda makine sahibine iki kez para kazandırırlar. Örücülere ve sürücülere ise, genellikle, günün sonunda sadece gıda ve barınma giderlerine yetecek kadar para kalır.

Bu nedenle, Uber ve Lyft'in en sadık sürücülerinden bazıları örgütlenmeye başladılar. Reddit ve çevrimiçi mesaj panolarında ipuçları ve stratejiler paylaştılar, uygulamanın algoritması onlara daha adil ücretler sunana kadar belirli bir konumdaki yolculukları reddetmek için koordine olmayı denediler ve Gig Çalışanları Yükseliyor ve Paylaşımlı Araç Sürücüleri Birliği gibi gruplar oluşturdular. Onları izole

etmek üzere tasarlanmış bu iş kolunda çalışanlar bir araya gelip dayanışma içine girdiler, protestolar düzenlediler ve sonunda günlük grevler yaptılar. Gig çalışanların hakları için yeni ve merkeziyetsiz bir hareket doğdu. Aslında, dokumacıların Luddist olmadan önceki on yıl boyunca yaptığı gibi hareket ediyorlardı: Daha iyi koşullar ve onları koruyacak yasalar için siyasilere baskı yapıyorlardı. 2019 yılında Lorena Gonzalez liderliğindeki Kaliforniya meclis üyeleri, araç paylaşım sürücülerini bağımsız yükleniciler olarak değil çalışanlar olarak sınıflandıran ve onlara çalışanların sahip olduğu yasal hakları tanıyan AB5 yasasını kabul etti.

Uber ve Lyft AB5'e uymayı reddetmiş ve bunu geçersiz kılmak için sessizce yeni bir yasa tasarısı olan Prop 22'yi hazırlamaya başlamışlardı. Bu nedenle sürücüler, eyalet yönetimine AB5'i uygulaması için baskı yapmak üzere yeniden örgütlenmek zorunda kaldı.

Altmış yaşındaki Abed adlı bir Uber sürücüsü, pandemi başlamadan hemen önceki bir eylemde "Haklarımızı savunmak için ayağa kalkmak istiyoruz" dedi. San Francisco şehir merkezinde diğer sürücüler, aktivistler ve iş hukuku uzmanı Veena Dubal'dan oluşan kalabalık bir grupla birlikte, sürücüleri yüklenici olarak yanlış sınıflandırdığı gerekçesiyle Uber'e resmen dava açmak için toplananlarla birlikteydi. Abed bu davaya katılmaya herkesten daha hevesliydi. Uzun süredir şoförlük yapan Abed, platformda yıllarca çalışmasına rağmen kazancının azaldığını görmüştü ve olanları protesto ediyordu: "Şirket günde milyonlarca dolar kazanıyor ama yine de çalışanlarını sömürüyorlar. İşe ihtiyacımız var. Faturalarımızı ödemek zorundayız. Bizi sömürüyorlar. Bu doğru değil. Bu ülkede, yirmi birinci yüzyılda böyle bir şey nasıl olabilir?"

Sürüşler için ödenen ücretin düştüğünden, ulaşılması giderek zorlaşan primlerden ve Uber'in olan bitenle ilgili giderek az iletişim kurduğundan yakındı: "Sürücülerinize doğru şekilde davranmak zorundasınız. Bizi sadece aşağıya, aşağıya, aşağıya çekmek ve hiçbir bedavaya çalıştırmak istiyorlar. Biz ne kadar güçlü olabileceğimizi göstermek istiyoruz. Konuştuğum her sürücü de aynı fikirde."

Otuz dört yaşındaki bir başka sürücü, Eric ise bir algoritma tarafından yönetildiğinizde ortaya çıkan sorunlardan yakınarak "Kendi fiyatlarımızı belirleyebilmemiz gerekiyor" dedi. Sürücülerin nereye gidecekle-

rini görebilmeleri ve sürüşü kabul edip etmemeye karar verirken bunu dikkate alabilmeleri gerektiğini söyledi: "Dakikalar veya saatler sürebilecek bir sürüşün kararını vermek için on ila on iki saniyemiz var. Bilgiye ihtiyacımız var. Uygulamada müşteriyi teslim almaya gideceğiniz yer dışında herhangi bir bilgi görünmüyor." Adil ve şeffaf bir ücret ihtiyaçlarından da söz etmeyi unutmadı en önemlisinin "uygun ücretlendirme" olduğunu söyledi.

Bir teknoloji çalışanı ve örgütçü olan bir başka sürücü, araç paylaşımı sürücülerini parça başı iş yapan çalışanlar olarak gören bu sisteme karşı sürücülerin ödenmemiş ücretlerini talep edebilecekleri otomatik bir araç geliştirdi. "Halizahırda Uber'in doldurttuğu form, sizin tıpkı tarladan çilek toplar gibi parça başı iş yaptığınızı varsayıyor. Bu da bu formları doldurmayı eziyet haline getiriyor." Oysa sürücünün hazırladığı elektronik tablo sayesinde üç sayfalık ücret zaman formunun doldurulması, fazla mesai iş giderlerinin belirtilmesi otomatik hale geliyor. Hatta dinlenme molalarını girilmesini kolaylaştırıyor, hasarları hesaplıyor "kaybedilen ücretleri geri alınmasına yardımcı oluyor."

Bu araçlar çok önemlidir çünkü çalışanların aksine bağımsız yükleniciler asgari ücret, fazla mesai ücreti, işçi tazminatı, sağlık yardımları, ücretli dinlenme süresi veya sürüş masrafları için geri ödeme gibi temel haklardan yararlanamazlar. Hak ettikleri bütün bu ödemeye de ihtiyaçları vardır. Uber ve Lyft uzun zamandır işlerinin sürücülerle yani müşterileri fiziksel olarak bir yerden başka bir yere götüren kişilerle doğrudan "ilgili" olmadığını savunuyor. Kendilerinin ulaşım şirketi değil teknoloji şirketi olduklarını, bu nedenle de sürücüleri çalışan kapsamında değerlendirmek zorunda olmadıklarını savunuyorlar. Bu birkaç yüzyıldır kullanılan bir taktiktir. Bilindiği gibi, büyük kumaş üreticileri de otomatik makineleri kullanmaya başladıklarında, bu iş kolunu düzenleyen yönetmelik ve yasaların miadını doldurduğunu ve kendilerine uygulanmaması gerektiğini savunmuşlardı. Ancak sürücüler olmasaydı, Uber ya da Lyft de olmazdı. Bir araç çağırma işinde çağırılan aracı kullanan kişiden daha önemli ne olabilir ki?

Luddistler sadece işlerini alan makinelere değil zorla fabrika sisteminin içine itilmeye de karşıydılar. Günümüzün gig çalışanları ise kendisi de büyük ölçüde otomatikleştirilmiş olan algoritma temelli bir çalış-

ma düzenine karşı ayaklanıyor. Uygulama tabanlı işlerde iş güvencesi yoktur. İş yükü ve ücret oranlarında ani değişiklikler sözkonusudur; yan haklar ve korumalar çok azdır ya da hiç yoktur; çalışanlar yoğun ve kesintisiz bir gözetim altında tutulur ve işler son derece değişken ve öngörülemezdir. Ve patron algoritmadır; İK ise çalışanların şikâyetlerini girebilecekleri ama yanıt verip vermeyeceği belli olmayan ekrandaki bir metin kutusundan ibarettir.

Günümüz çalışanları bu gidişatın sonuçlarını tahmin edebilir. Sözkonusu olan sadece araç çağırma da değildir: DALL-E gibi yapay zekâ tabanlı görüntü oluşturucular ve ChatGPT gibi araçlar çizimcilerin, grafik tasarımcıların, metin yazarlarının ve yazı düzelticilerin geçim kaynaklarını tehdit etmektedir. Spotify gibi yayın platformları ise albüm satışlarından yıllardır gelir edemeyen müzisyenlerin ücretlerini şimdiden radikal bir şekilde düşürdü.

Andrew Yang hakkında çok şey söylenebilir ama algoritmalar, yapay zekâ ve teknoloji platformları yüzünden gelirlerinin ve konumlarının giderek erozyona uğradığını gören nitelikli çalışanların arasında öfkenin yeniden orman yangını gibi yayılacağını doğru tahmin etmiştir. Tahmininin bir sonraki aşaması ise öfkenin organize bir sabotaja dönüşebileceği yönündedir. Bunu belki insafsız verimlilik hedeflerine ulaşmak için şişelere işemek zorunda bırakılmaktan ve bütün gün etraflarında yüzlerce pahalı robotun dolaşmasından bıkan Amazon çalışanları yapacaktır. Belki de Yang'ın öngörüsündeki gibi otonom kamyonlar yüzünden işsiz kalan silahlı kamyon sürücüleri yapacaktır. Belki de örgütlü ve onurlu muamele görme çabalarının, sınırsız risk sermayesine sahip yönetici sınıfı tarafından defalarca ezilmesine öfkeli gig çalışanları yapacaktır. Hepsi birden de yapabilir.

Luddistler ayaklanmadan önce, dokumacılar, kırpıcılar ve tekstil çalışanları on yıldan fazla bir süre boyunca dertlerini meclise duyurmaya çalıştılar ancak çabaları görmezden gelindi, yasadışı örgütlenmeyle suçlandılar ve topluca küçümsendiler. Bugün ABD ve Birleşik Krallık'ta sendikalar yasaldır ancak güçleri on yıllardır zayıflamaktadır. Birçok muhafazakâr eyalet, sendikaların faaliyet göstermesini veya tutunmasını daha da zorlaştıran sözde "çalışma hakkı" yasalarını yürürlüğe koymuştur. Ve ekonominin en önemli, en yüksek teknolojiye sahip ve en hızlı büyüyen bölümlerinden biri olan talebe bağlı uygula-

ma işlerinde, çalışanların sendika kurmak için bir araya gelmeleri yasal olarak engellenmektedir.

2020 Seçim Gecesi, protestocular çevrimiçi toplantılarına devam ederken, Prop 22'nin meclisten geçtiği haberi geldi. Ortama öfke, şaşkınlık ve hatta umutsuzluk havası hakim oldu.

Nicole Moore, "Boyumuzdan büyük işlere kalkıştık. Elbette kolay olmayacak. Bizim 12 milyon dolarımız var rakiplerimizin 200 milyon dolarlık kitle imha silahları." Üzüntüleri uzun sürmedi. Moore haklıydı; Uber, Lyft, InstaCart ve DoorDash onları 20'ye 1 oranında geride bırakmıştı. Bernie Sanders'ın Prop 22'yi desteklediğini ima eden son derece şüpheli ve yanıltıcı e-postalar göndermişler, reklam panolarını, posta kutularını ve YouTube'u Prop 22 yanlısı reklamlarla doldurmuşlardı.

Moore "Etrafıma baktığımda savaşçılar görüyorum," diyerek Zoom'un nabzını yeniden attırdı. Büyük tezahürat yaratan da şu sözleri oldu: "Tanıdığım en çalışkan savaşçılardan bazıları burada. Buradaki hiç kimseden vaz geçemem. Ortaya çıktık, savaştık ve sokaklara inebileceğimizi kanıtladık. Çünkü henüz pes etmeye hazır değilim. Havlu atmaya hazır değilim."

Prop 22'nin indirdiği en ağır darbelerden biri de örgütlenme eyleminin kendisine yönelikti; araç paylaşımı çalışanlarını, çalışan haklarından yararlanamayan bağımsız yükleniciler olarak tanımlıyor ve sendika kurmalarını açıkça engelliyordu. Bu yasanın iptali için Kaliforniya eyalet meclisinde sekizde yedi oy çoğunluğu gerekmektedir. Bazı akademisyenlere göre bu yükseklikteki bir eşik anayasaya aykırıdır.

Başka bir organizatör, Marie Harrison, ise şöyle dedi: "Yürümemiz gerekiyor. Her yerde. Halkın gözü önünde olmaya devam etmeliyiz. Kendimizi unutturmamalıyız. Bu şirketler beni çöpe attı, finansal olarak çökertildim. İhtiyacımız olan şey bir sendikadır. Koyun gibi güdülmeyen sürücülerden oluşan sağlam bir sendika. Bu yaşadığımız yenilgi canımızı yakmıştır bizi harekete de geçirecektir."

Daha saldırgan taktikler kullanmaya, kendi deyimiyle "gerilla eylemlerine ve patronları hedef almaya" başlamaları gerektiğini söyledi. 2020 yılında, devasa uygulama şirketleri sürücülerinin örgütlenme ve daha iyi koşullar elde etme çabalarını bastırmış gibi görünebilir. Ancak sektör henüz çok gençtir; topluluk da öyle. Eylemciler taktiksel, akıllı

ve yorulmak bilmeyen bir yapıda olduklarını kanıtladılar ve sayıları da yabana atılmayacak kadar fazladır.

Yeni çalışan toplulukların daha güçlü bağlar geliştirmesi, birbirlerine güvenerek kolektif eyleme geçecek kadar güçlü bağlar kurması yıllar alabilir. Yirmi birinci yüzyılda bu, birahanelerdeki gizli odalarda değil, Zoom toplantılarında, Reddit panolarında, Signal sohbetlerinde ve grup mesajlarında gerçekleşiyor. Dubal " En dirençli eylemler insanların birbirleriyle bağ kurduğu yerlerde gerçekleşir. Mutlaka yüz yüze olmak şart değildir. Bu uzun Zoom konuşmalarıyla da olabilir. Eylemleri organize edenler her yerdeler ama birbirlerini sadece Zoom üzerinden haftada bir kez görüyorlar ama hepsi de birbirinin hayatından haberdar. Dünyanın dört bir yanına dağılmış olsalar da birbirlerine para gönderiyorlar."

Eğer Uber onları aşağı itmeye devam ederse, eğer hükümet onları görmezden gelirse, eğer büyüyen sorunlarına çözüm getirecek politikalar bulunamazsa, uygulamaya dayalı çalışanlarının sayısı hızla artacak felaketin habercisi olan son büyük kuyruklu yıldızı oluşturacaklardır. Bu durumda Luddist tarzı bir ayaklanma bile ihtimal dışı değildir.

YENİ LUDDİSTLER

Bir teknoloji çalışanı ve Logic dergisinin kurucusu olan Ben Tarnoff, 2019'da Guardian'da "Bir Luddist devrimine ihtiyacımız var" diye yazdı. Bugün, Uber ve Lyft'in normalleştiği Amazon'un hâkimiyetini perçinlediği, yapay zekânın hizmet sektöründe yükselişe geçtiği ve teknoloji şirketlerine duyulan güvensizliğin arttığı bir ortamda, giderek artan sayıda eleştirmen, akademisyen, organizatör ve yazar Luddistleri ve taktiklerini açıkça desteklemektedir. Sosyolog Ruha Benjamin *Teknoloji Yarışı* isimli kitabında "Luddistler aslında emekçi sınıfına dayatılan teknolojik 'ilerlemenin' sosyal maliyetlerini protesto ediyorlardı" demektedir. Kültür kuramcısı Imani Perry, "Makinelere karşı çıkmak, bir anlamda başkasına servet kazandırırken kendisinin de bir makineye dönüştürülmesine karşı çıkmaktı" diyor.

Yeni medya ve dijital kültür uzmanı Gavin Mueller 2021 yılında *İşte Makine Kırmak* adlı kitabını yayınladı. Bilim-kurgu yazarı Cory Doctorow, platformunu Luddistlerin davasını savunmak için kullanmaya başladı - tüm bilim kurguyu "Luddist edebiyatı" olarak tanımladı.

Veena Dubal, "Luddistleri seviyorum," derken Teknoloji Bizi Kurtaramaz (Tech Won't Save Us) podcast'inin metin yazarı ve sunucusu Paris Marx, 2021'de adını Luddistlerin tercih ettiği silahtan alan Balyoz adlı bir haber bülteni yayınlamaya başladı. Teknoloji çalışanı ve kışkırtıcı *Silikon Vadisini Ortadan Kaldırın* kitabının yazarı Wendy Liu, 2022'ye "Luddistler haklıydı" sloganı basılı bir tişörtün resmini tweetleyerek girdi.

Giderek daha fazla sayıda kişi sosyal medya profillerine alaydan uzak bir "Luddist" ifadesi eklemeye başlıyor.

Bu yeni Luddist hareketin öncüsü, teknoloji muhabiri Edward Ongweso Jr. ve sosyal bilimci Jathan Sadowski'nin sunduğu ve Jereme Brown'ın hazırladığı popüler bir podcast yayını olan *Bu Makine Öldürür*'dür (This Machine Kills). Luddizm'i Büyük Teknoloji ve Silikon Vadisi'nin egemenlik alanını keşfetmek ve eleştirmek için bir çerçeve olarak kullanan yayın kısa sürede teknoloji eleştirmenleri ve büyük teknolojiye yön verenler kadar bu yenidünyada yollarını bulmak için çabalayan emekçiler için de dinlenmesi gereken bir kaynak haline geldi.

Sadowski, yardımcı sunucusuyla yaptığı Zoom görüşmesinde gülerek, "Açıkçası çok şaşırdım ve hayretler içindeyim. Birtakım insanlar bir araya geliyor neoLuddistler topluluğunu oluşturuyorlar. Luddizm konulu programlarımızın çok fazla ses getirdiğini gördüm. Twitter'daki geri bildirimlerimizde 'Eğer Luddizm buysa, ben Luddistim' diyen çok sayıda takipçimiz var." dedi. Ongweso'nun doğum gününde, takipçilerinden biri ona parçaladıkları bir Ring fotoğraf makinesinin fotoğrafını gönderdi. Ongweso da "Tanrı onları korusun," diye yanıt verdi.

Sadowski sözlerine şöyle devam etti: "Biyografisinde 'Luddist yazan birini her gördüğümde içim açılıyor. Hareket giderek genişliyor. İnsanlar Silikon Vadisi'ni çekinmeden eleştiren siyaseti özlüyor. Bu ilkellik değildir. Tüm teknolojiyi değil bize dayatılanı. Çünkü daha iyisini bekliyoruz."

Uber, Lyft, InstaCart gibi uygulama tabanlı işlere dayanan şirketler bu podcast yayınının en önemli hedefleri arasında yer alıyor. Çünkü bu şirketler, teknolojiyi emeğin değerini düşürmek ve değersizleştirmek için kullanan girişimcilerin bir başka yansımasıdır.

Ongweso "Peki talep temelli çalışmayı mümkün kılan nedir?" diye soruyor ve cevabını da kendi veriyor: "Toplu sefalet. Acı. Yani Luddistlerin karşı çıktığı her şey. Luddistlerden gig işçiliği etrafında örgütlenmeye kadar uzanan düz bir çizgi var. Her iki (grup) insan da sömürülüyor, sermaye tarafından itiliyor ve bu [gerileme] ilerleme olarak pazarlanıyor. Eğer ilerlemenin çarkları arasında ezilirseniz de bu sorun değildir. Çünkü bu ilerlemenin bedelidir!"

Programın sunucularına göre teknoloji tepkisi (techlash) olarak adlandırılan ve Facebook'un Cambridge Analytica skandalı, Google ve Amazon'un tekel gücüne ilişkin artan endişeler ve benzerlerinin ar-

dından büyük teknoloji şirketlerine karşı gelişen tepki, Büyük Teknoloji'nin egemenliğine karşı derinleşen öfkeyi gösterdiği ana sanayinin Büyük Teknolojiyi tercih ettiğini iddia ediyorlar. Oxford İngilizce Sözlüğü "techlash"i 2018'de yılın kelimesi adaylığı için kısa listeye almıştır ve "özellikle Silikon Vadisi merkezli büyük teknoloji şirketlerinin artan gücü ve etkisine karşı güçlü ve yaygın bir olumsuz tepki" olarak tanımlamıştır. Sunuculara göre, Luddizm şu anda çok dar bir alana sıkışmış olsa da ortam gelişmesi için çok uygundur.

Sadowski, "Teknolojiye çok kısa bis süre önce geçildi ama Silikon Vadisi teknoloji dünyasını ele geçirdi-" derken Ongweso da sözü aldı ve şöyle devam etti:

"Ama felaket söylemleri sürüyor. 'Bir hükümet gözlemcimiz olsun' gibi saçma öneriler var. Olanların insan yaşamı ve demokrasi için bir tehdit olduğunu düşünüyorsanız, gözlemci ne yapabilir ki? Luddizm tam da her gün daha çok ihtiyaç duyduğumuz, umutla beklediğimiz ve istediğimiz teknoloji tepkisine benziyor. ... Daha güzel bir Silikon Vadisi istemiyoruz. Silikon Vadisi tamamen çürümüş durumda. Sorun yapısal. Bu da bir Luddist tepkisi gerektiriyor."

Bu Luddist tepkisi değişik şekillerde ortaya çıkıyor ve her zaman fark edilmiyor. Podcast yayını Fransa'da eylemcilerin güvenlik kameralarını parçaladığı Sarı Yelek hareketine atıfta bulundu. 2020 yazında, yakın Amerikan tarihinin en önemli karışıklıklarından olan Siyahların Hayatı Önemlidir (Black Lives Matter) hareketi süresince düzenli ve barışçıl protestoların yanı sıra polis merkezlerinin yakılması ve mağazaların tahrip edilmesi gibi olaylar da yaşandı.

Sadowski, "Bu tür şeyler gerçekten önemli; vandalizmi bir siyasi eylem biçimi olarak meşrulaştıracak şeylere ihtiyacımız var. Siyah Hayatlar Önemlidir hareketi gibi yollarda cesetlerin olduğu tüm bu örnekler bu eylemleri meşru bir tepki haline getiriyor," dedi.

Ongweso, haberlerde "yağmacılık" olarak aşağılanan şeyin, her zaman olmasa da genellikle çok daha düşünülmüş bir eylem olduğunu ve Luddistlerin eylemlerine çok benzediğini söyledi: "Tekrar tekrar gördüğünüz şey, mahalle düzeyinde çok daha karmaşık bir hal alıyor. Target ya da başka bir mağaza yağmalandığında, o toplulukta ayaklanmaya neden olan bir geçmiş ya da gerilim vardır. ...(Bu işyerleri)

İnsanların ırklarına göre fişlendiği, iş alındığı ya da ve işten çıkarıldığı yerlerdir. (İnsanların) sevmemek için nedenlerinin olduğu yerlerdir."

Sadowski şöyle devam etti: "Bu beyaz ırktan olmayan topluluklar onlarca yıldır hükümet tarafından, sermaye tarafından yağmalanıyor. Kimin yağmacı olarak aşağılandığını ve kimin yenilikçi ve girişimci olarak övüldüğünü görmek ilginç."

Neo-Luddist yönelişin daha önce de gelip geçtiğini biliyorlar. Sadowski, "Bu tür şeyler bir anda ortaya çıkar ya saman alevi gibi parlarlar ya da akademik bir araştırma ve oyalanma konusu olurlar. Ancak podcast aracılığıyla yapabildiğimiz tek şey, Luddizm etrafında bir topluluk oluşturup onu canlı tutmak oldu." Dinleyiciler onlara teknolojide sendikalaşmayı öğrendiklerini, belirli bir teknolojiye karşı çıkmanın onları ilerleme karşıtı yapmadığını fark ettiklerini, kâr getiren teknolojileri hızlandırmaya kararlı bir kültüre direnmek için bir yeni terimler geliştirdiklerini söylüyorlar. Sadowski son olarak, "Her şeyden öte, insanlara yalnız olmadıklarını hissettiriyoruz," diyor.

Luddist ruh, özellikle genç kuşaklar arasında, yeni teknolojilere karşı gelişen tutumlarda giderek daha belirgin oluyor gibi. George Mellor ve akranları gibi, bu gençlerin birçoğu, iklim değişikliğinin geleceklerini tehlikeye attığı, kamu mallarının özel mülkiyete ait dijital metalara dönüştürüldüğü, Silikon Vadisi'nin eşitsizliği hızlandırdığı, yasal mücadelenin nafile göründüğü ve birilerinin parsellediği teknolojiye boğulmuş bir dünyada büyüdü.

On yıl önce bile var olmayan yeni teknoloji ve ürünleri kucaklamak ya da reddetmek için yeni bir ortam var. Metaverse, Web3 ve kripto para birimleri gibi 2020'lerin teknoloji yönelimlerinin yararları hakkında tartışmalar var. Ancak, tüm bir kavramı ya da altyapıyı açık açık reddetmekten korkmayan, bu teknolojilerin dikkatli bir şekilde inşa edilmesi gerektiğini değil, hiç inşa edilmemesi ya da gerekirse balyozla parçalanmasını savunan yeni bir isyancı grup da var. Bu tartışma teknolojiyi bizzat üreten teknoloji çalışanlarını da kapsıyor. Google ve Microsoft kârlı askeri ihaleler peşinde koşarken, teknoloji çalışanları bazı durumlarda kendilerine zarar veren projelere karşı #techwontbuildit (#teknolojibunuüretmeyecek) kampanyasını başlattılar. Kripto ve NFT'ler, çok fazla enerji kullandıkları, telifsiz ve halka açık dijital ürünlerin son kırıntılarını metalaştırmayı amaçladıkları ve

dolandırıcı ve sahtekârların kara para aklama mecraları olduklarını iddia eden eleştirmenlerin yakın takibine ve eleştirilerine maruz kaldı (Gerçekten de kriptonun 2022'deki çöküşündeki ana neden yaygın dolandırıcılıktı).

Andreas Malm'ın 2021 yılında yayınlanan ve çok okunan kitabı *Boru Hatlarını Nasıl Havaya Uçururuz?* (How to Blow Up a Pipeline?), iklim değişikliğini sorununu barışçıl ve demokratik çözmek için onlarca yıldır yapılan girişimlerin başarısız olduğunu, uygulanabilir en iyi seçeneğin fosil yakıt teknolojilerini ve altyapısını fiziksel olarak yok etmek olduğunu savunuyor. Malm, "Milyonlarca kişinin katılacağı bir hareketin en başta yapması gerekenler" dediği adımları şöyle sıralıyor: "Birinci adım: yeni fosil yakıtları yasaklayın. Sonra yasağı duyurun ve uygulayın. Yeni CO2 yayan cihazlara zarar verin ve yok edin. Devre dışı bırakın, parçalara ayırın, yıkın, yakın, havaya uçurun. Bu yangına yatırım yapmaya devam eden kapitalistlere mallarının çöpe atılacağını bildirin." Savunduğu şey aslında iklim Luddizmidir.

Gavin Mueller, *İşyerinde Bir Şeyleri Kırmak* adlı kitabında "Umudum, Luddizmin ofiste, atölyede, okulda ve sokaklarda hayatımızı kuşatmış olduğunu fark etmenin teknoloji karşıtı duygulara tarihsel bir derinlik, teorik bir karmaşıklık ve siyasi bir uygunluk kazandırmasıdır. İnanılmaz çeşitlilikteki sayısız eylemlerimizle birbirimizi keşfedebiliriz" diye yazıyor.

Şimdiye kadar, Büyük Teknoloji şirketleri arasında en çok öfke duyulan Facebook'un ana şirketi Meta oldu. Meta platformunda yanlış bilgi ve nefret içeriğinin gelişip yayılmasına izin verdiği ve en kötüsü, Myanmar ve Rohingya azınlığı örneğinde olduğu gibi hem sıradan kullanıcıların hem de güçlü rejimlerin savunmasız grupları akıl almaz şiddet için hedef almasına izin verdiği için şişekleri üzerine çekti. Mark Zuckerberg'in anketlerde sürekli olarak en az sevilen büyük teknoloji CEO'su olarak yer almasının haklı bir nedeni var.[32] Ancak 2020'lerde, etrafta öfkelenecek çok konu var. Ve daha derin ve patlamaya hazır öf-

32 Facebook, Twitter ve benzerlerinin üst sınıf haberci ve yorumcuları kızdırma olasılığı yeni teknolojiler yüzünden yoksullaşanlara oranla daha yüksektir. Facebook, gazetecilik gibi bazı sektörlere zarar vermiş ve geriletmiştir. Tepki çekmesinin ana nedeni insanların işlerini ellerinden alması ya da kötü çalışma koşulları değildir. Asıl zor durumda olanlar kötü muameleye maruz kalan, saçma sapan içeriklerle boğuşan, kötü koşullardaki düşük ücretli işlerini de kaybetme korkusu yaşayan üçüncü taraf içerik moderatörleridir.

kenin hedefleri de çalışma standartlarının altını oyan büyük teknoloji şirketleridir.

Onların hedefleri sadece çalışma koşullarını değil, insanların çalışma biçimlerini de değiştiren ve bozan teknolojileri açıkça ve alenen benimseyen büyük teknoloji şirketleridir. Onların hedefleri, yöneticilerin çalışanlarına düşmanca davrandığı, sendika girişimlerini bastıran, baskıcı, çıldırtıcı işyeri politikalarını uygulayan, daha sonra pisliklerini temizleyecek ekonomik güce sahip oldukları için çalışma yasalarını bilerek çiğneyen büyük teknoloji şirketleridir

Onların hedefleri liderleri gezegenin en zengin kişileri adamları olan ya da olmayı hedefleyen büyük teknoloji şirketleridir.

Onların hedefleri uzun süredir kendilerine karşı konulamayacağı düşüncesiyle faaliyet gösteren ve örgütlü bir direnişle karşılaştıklarında bunun böyle olmadığını anlayan büyük teknoloji şirketleridir.

CHRISTIAN SMALLS

Haziran 2022

Chris Smalls, JFK8 Amazon binasından dışarı çıkıp şampanyanın mantarını açtığında hem yorgun hem de sevinçliydi. Başında kırmızı bir Yankees beyzbol şapkası vardı, üzerindeki kırmızı gömleğin üzerinde de Amazon İşçi Sendikası (ALU) logosu vardı; tamamen kırmızı giymişti. Basın ve meslektaşları etrafını sararken hemen göze çarpıyordu. Viral videolar kısa süre içinde Kol kola girmiş büyük kalabalığın "ALU! ALU!" sloganları attığı video kısa sürede viral oldu.

Smalls ve meslektaşları, oylamanın 2.654 evet'e karşı 2.131 hayır şeklinde sonuçlandığını ve ABD'de Amazon'daki ilk işçi sendikasını başarıyla kurduklarını henüz öğrenmişlerdi. Smalls'un iki yıl önce işten çıkarıldığı, son teknoloji ürünü, geniş kapsamlı sipariş karşılama merkezi JFK8'in etrafı sevinçle tezahürat yapan insanlarla doluydu.

Smalls o gün CBS'e verdiği demeçte, "Benim başıma gelenler başkasının başına gelmesin diye mücadele ettim," dedi. "Bu daha iyi bir yaşam kalitesi için bir devrim. Saatte 30 dolar kazanmak için mücadele ediyoruz. Daha uzun molalar için mücadele ediyoruz. Şirkette hissedar olmak için mücadele ediyoruz. İş güvencesi için mücadele ediyoruz."

Medya bunu David'in Goliath'a karşı mücadelesi olarak yansıttı. Gerçekten de öyleydi. Arkalarında ciddi bir destek olmayan Chris Smalls ve birkaç meslektaşı Amazon'a karşı mücadele vermiş ve kazanmışlardı. Smalls'un işten çıkarılmasını izleyen günlerde JFK8'deki binlerce paket ayırıcı, toplayıcı ve depo çalışanıyla konuşmaya başlamışlardı. Otobüs duraklarında beklemişler, mangal partileri düzenlemişler, hep-

sinden önemlisi de iş arkadaşlarını dinlemişlerdi. Ücretlerin çok düşük, çalışma saatlerinin çok uzun ve molaların çok kısa olmasından yakınmalarını dinlemişlerdi.

Smalls daha sonra verdiği demeçte durumu şöyle anlattı: "Bu parayla ya da kaynaklarla ilgili değil. Staten Island'da yürüttüğümüz kampanya, iş başa düştüğünde, işçilere birbirimizi önemsediğimizi gösteren bir kültür yarattı. Sizi dinleyecek olanlar bizleriz. Birbirimizi gerçekten önemseyen bizleriz çünkü Amazon'un önemsemediği ortada. Ve bu kültür ülke genelinde yankı bulmaya başladı."

Gerçekten de öyle oldu. Gawker ve Huffington Post gibi dijital medya kuruluşlarında bir sendikalaşma dalgası olarak başlayan bu hareket, tüm ülkeye ve tüm sektörlere yayıldı. Uzun zamandır işçi örgütlenmesine direnen sektörü bile bundan etkilenmeye başladı. Google, Starbucks, Kickstarter, Apple ve tabi ki Amazon'da çalışanlar sendikalaşmak için harekete geçti ve bazıları geçici zaferler kazandı. Bu son hareketin teknoloji devleri ve son nesil girişimcileri tarafından yönetilen işyerlerinde ortaya çıkmasının bir nedeni bellidir. Tıpkı 1800'lerde olduğu gibi, bu yerler patronların teknolojiyi normları parçalamak ve insanları son güçlerine kadar çalıştırmak için kullandığı yerlerdir. Bu yerler makineleri kimin çalıştırdığı ve makinelerin ürettiği karın kimin elinde tuttuğuna bağlı olarak bölünmelerin ve eşitsizliklerin en keskin yaşandığı yerlerdir.

Görünen o ki insanlar otomat muamelesi görmekten çabuk bıkıyor. Bu bakımdan hepimiz Luddistiz.

Amazon'da, ALU'nun tarihi zaferinden önce bile, şirkette sendikalaşmaya yönelik girişimler olmuştu. Küresel çapta iş bırakma eylemleri, hızla büyüyen işçi örgütlenmeleri vardı. Hatta Alabama, Bessemer'deki sipariş karşılama merkezinde, kamuoyuna da yansıyan bir sendika girişimi olmuştu ama Amazon'un seçimlere yasadışı bir şekilde müdahalesi nedeniyle bu girişim sonuçsuz kalmıştı. Kaliforniya'nın Inland Empire bölgesinde IE Amazoncuları Birleşin (IE Amazonians Unite) gibi Amazon üzerinde baskı kuran daha yerel hareketler ortaya çıkmakta ve direniş eylemleri daha yaygın ve daha kolay hale gelmektedir. Amazon çalışanları ALU'nun New York'taki başarısının ardından gelecekten umut duymaya başlamışlardı. Ülkenin dört bir yanındaki Amazon çalışanlarından talepler yağmaya başladı.

Smalls bunu şöyle değerlendiriyor: "Diğer bölgelerde çalışanlar her gün bize ulaşıp ve onların kültürüne ALU ya da kendi tesislerinde kurulacak benzer bir oluşumla nasıl dahil olabileceğimizi soruyorlar. Bilgimizi, uzmanlığımızı paylaşabiliriz amaçlarını duyurduklarında neler yaşayacaklarını paylaşabiliriz. Bu da harika bir durum."

Değişim sadece Amazon'un yirmi birinci yüzyıl tesislerine ya da Uber gibi iş uygulaması devlerine değil durmadan değiştirilen algoritmalarla hayatları altüst olan bizlere de gelecekse, bu değişim kesinlikle tabandan tavana olmalıdır. Bu değişim örgütlenme, protesto ve eylem gibi eski moda yöntemlerle gerçekleşecektir. Smalls ve gig sürücüleri gibi çalışanlar zaferlerini bu şekilde kazandılar ve yapay zekâ, otomasyon ve GIG work algoritmaları arasında ileriye dönük bir yol çizmeye başladılar. (Bu yol, robotların işlerimizi alacağını haykırmaktan mutluluk duyan, ancak bu konuda bir şeyler yapmaya niyeti olmayan tekno-kâhinlerinin, uzmanların ve düşünce kuruluşlarının politika reçetelerinde mevcut değildir. 2022 yılına gelindiğinde Andrew Yang, New York belediye başkanlığının yanı sıra başkanlık için yürüttüğü kampanyayı da kaybetmiş ve otomasyon teorisinden uzaklaşmaya başlamıştı. 2022 yazı itibariyle platformunda artık evrensel temel gelir ya da benzeri söylemleri olmayan yeni bir merkezci siyasi parti kurmaya yönelmişti).

Chris Smalls, Los Angeles'ta, yazın yaptığı zafer turunda tıklım tıklım dolu bir salondaki konuşmasında nerede olurlarsa olsunlar bütün emekçileri "milyarderleri tedirgin etmek" için Bezos'a, Elon Musk'a karşı savaşmaya teşvik etti. Smalls, Büyük Teknoloji'ye karşı giderek büyüyen örgütlü çatışmada işçi sınıfının baş temsilcisi rolünü üstlenmeye hazırlanıyordu. Karizmatikti ama gösterişten uzaktı. Çalışanları ayağa kalkıp mücadeleye çağırırken bile mikrofonu gergin bir şekilde tutuyordu.

"Otobüs durağında üç yüz gün geçirdim" dedi. Mesele sadece örgütlenmek değil, aynı zamanda ilgilenmek ve sıkı güven bağları kurmaktı.

Dinleyiciler arasındaki bir kadın ona Amazon'un otomasyon çabalarını sorduğunda Smalls son derece açık konuştu: "Onları kapılarda durdurmalıyız. Tam otomasyona daha yıllar var. Amazon deniyor. Onlara destek vermeyin. İnsansız kasiyerleri ve otomatik makineleri olan mağazalara girmeyin, çünkü onları ayakta tutan şey bu. Oraya gidip baskın yapmalıyız, gerçekten ama bunu çevrimdışı konuşacağız." Smalls'un esasen modern Luddizmi savunması çarpıcı ama mantıklıydı.

Topluluk bağlarını besleyip güçlendirmesi ve Amazon'un sızmayacağı güçlü muhalefet hücreleri inşa etmesi de Luddistlerin yaklaşımını hatırlatıyordu. Teknolojik sömürüye karşı etkin bir şekilde mücadele etmenin kitlesel bir hareket gerektirdiğini şöyle ifade ediyor: "Bu süreci yavaşlatmak, bizim yerimize makineleri koymayı düşünmelerini bile engellemek için her iş kolunda güç oluşturmalıyız. Bir işimiz olmasını hak ediyoruz. Ömür boyu bir işe sahip olmayı hak ediyoruz."

Ne var ki karşı koydukları güçler, dünyanın gelmiş geçmiş en zengin ve en etkili teknoloji devlerinin yönettiği en büyük ve en güçlü teknoloji şirketleridir. Smalls'un "savaşçılar" dediği işçilerin mücadelesi çok sayıda ve çok farklı cephelerde sürecek.

Smalls onlara karşılaşacakları zorluklarla ilgili olarak şunları söyledi: "Şeytanlaştırılmaktan izole edilmeye ve iftiradan propagandaya kadar uzanan çok iğrenç taktiklerle karşı karşıya kalacaksınız. Kendinizi zihinsel olarak hazırlamak için sizi ayakta tutacak sağlam bir temel ve bu saldırıya karşı koymak için de bir parçası olmanız gereken bir kültür inşa etmeniz şarttır."

Durakladı.

"Ve bu gerçekleşiyor," dedi.

Luddistleri bastırmak, fabrika sisteminin kurulmasını sağlamak, yukarıdan aşağıya otomasyonu normalleştirmek ve Sanayi Devrimi ve sonrasına hâkim olan teknolojileri ve onları yöneten mantığı sağlamlaştırmak için şiddet yanlısı bir devletin tüm gücünü kullandı. Zalim yasalardan, askeri yöntemlerden, bölgesel işgallerden ve çok sayıda idamdan yararlandı.

Bugün, parçabaşı ve talebe bağlı uygulamalar çalışma koşullarını kötüleştirirken, yapay zekâ hizmetleri ücretleri eritmek için kullanılırken ve endüstriyel otomasyon montaj hatlarına ve depo alanlarına daha fazla sokulurken, günümüz çalışanları Luddistlerin kendilerini baskı altına alan teknolojileri geri püskürtmeye ne kadar yaklaştıklarını hatırlayabilirler. Bu süreçte işe yarayan şeylerin sıkı dayanışma, dağıtılmış örgütlenme modelleri, kültürü etkileyen kişi ve mecralara ilham verebilecek güç ve yaratıcılık gösterileri, özellikle bu baskıcı teknolojilere karşı çekinmeden girişilen agresif eylemler olduğunu hatırlayabilirler.

İşe yaramayan şeylerin ise bireylere yönelik şiddet, yetkilendirilmiş ve güçlendirilmiş bir siyasi organla koordinasyon eksikliği, bu organı büyütecek sürekli bir çabanın eksikliği olduğunu hatırlayabilirler. Belki Luddistlerin her şeyi siyah beyaza indirgeyen otoriter yönetim karşısında başarısız olduklarını ama koşulların sabit olmadığını da kabul edebilirler. Hayatlarımızın tümüyle kontrol edilmesine hâlâ karşı çıkabiliriz. Belirli teknolojilere, belirli tahakküm biçimlerine bakar ve "hayır" diyebiliriz.

Luddist yol yeniden uygulanabilir bir seçenek olarak ortaya çıkıyor; eğer emekçiler, öğrenciler ve giderek daha fazla oranda Silikon Vadisi yasalarıyla yönetilen dünyanın vatandaşları yeterli irade ve gücü bir araya getirebilirlerse buna karşı çıkabilirler. Luddist etiğin gücünü daha sürekli ve örgütlü yapılara uygulayabilirler. Teknoloji tekellerini reddedebilir ve onları dağılmaya zorlayabilirler. Müdahaleci ya da cezalandırıcı yeni teknolojileri tamamen reddedebilirler. Hayatlarında sorumsuz algoritmik patronları ya da dijital gözetim sistemlerini; işyerlerinde de yapay zekâlı içerik üreticilerini istemediklerini söyleyebilirler. Bu bir seçenektir. Amazon ve Uber'in ve bu bağlamda Starbucks ve WalMart'ın çalışanlarına sosyal haklar, adil ücret ve sendikalaşma hakkı vermesi gerektiğine karar verebilirler.

Henüz bu baskıcı teknolojilerin fiziksel altyapısını parçalamaları gerekmeyebilir. Ancak bu güçlerin geçmişte insanların yaşamını tam olarak nasıl altüst ettiğine dair bol miktardaki tarihi kanıtı kullanarak teknolojinin kendi yaşamları üzerindeki etkisinin nasıl olmasını istediklerine karar verebilir ve bu tercihlerini daha yüksek sesle duyurabilirler. Bunu hepimiz yapabiliriz. Buna bizim yerimize girişimcilerin, risk sermayesi şirketlerinin ve onların müttefiklerinin yapmasına izin vermeyelim.

Bu çok zorlu bir mücadele olacaktır. 2020'lerde girişimci elitlerin hükümetleri ele geçirme girişimlerine tanık olacağız. Yirmi birinci yüzyıl çalışanlarının fabrikanın bir sonraki moduna, dijital portallara, uygulama platformlarına ve kalıcı güvencesizliğe zorlanıp zorlanmayacağı ya da bu ikinci, üçüncü, yedinci veya sekizinci sanayi devriminin gidişatının değiştirilip değiştirilemeyeceği henüz belli değildir. Dünyanın en güçlü teknoloji şirketleri güçlerinden kolay kolay vazgeçmeyecektir. Ve gerekirse, on dokuzuncu yüzyılın devlerinin yaptığı gibi onlar da çalışanların hayatlarını yok etmekten çekinmeyeceklerdir.

DOUGLAS SCHIFTER

2018

Milyonlarca mil direksiyon sallamış, yüz binlerce saat çalışmış ve *Black Car News*'deki köşesinde kırk beş binden fazla kelime yazmıştı. Neredeyse gezegendeki herkesten daha fazla cadde ve otoyolda seyahat etmiş ve bir kitap oluşturabilecek kadar yazı ve fikir biriktirmişti. Douglas Schifter da ağır yükün altında ezilen Luddist ataları gibi çok çalışkan ve üretkendi.

Ancak Şubat 2018'de o Facebook gönderisini yazdığında, artık algoritmanın baskısına ayak uyduramaz ve onların sahipleriyle rekabet ederek hayatını sürdüremeyecek duruma gelmişti. Gönderisi sonlara doğru bir yakarışa dönüştü. İngiltere hükümetinin açlık çeken dokumacılara yardımı, dokuma sektörünü düzenlemeyi ya da ucuz ve hileli işleri yasaklamayı reddettiği gibi, New York belediyesi, eyaletler ya da devlet kurumları da Uber'in mağdur ettiği taksicilere yardım etmek için devreye girmeyi reddetti.

Schifter yazısını şöyle sürdürdü: "Artık Halka ait, Halk için ve Halk tarafından yönetilen bir devlet değiliz. Zenginlerin şirketlerine ait, Zenginlerin Şirketler için ve Zenginlerin Şirketleri tarafından yönetilen bir devlete dönüşüyoruz. İnsanlar, zenginler ve şirketleri yardımıyla politikacılar ve büyük şirketler tarafından köleleştiriliyor ve yok ediliyor. Bunu da yasaları hiçe sayarak, yasaların kenarından dolaşarak ya da yasaları işlerine uydurarak yapıyorlar. Amerika çalınıyor. Sizin ve ailelerinizin geleceği şu anda çalınıyor."

Bu yazıyı Facebook sayfasında yayınladıktan sonra eşyalarını topladı ve New York'un kenar semtlerinden Manhattan'ın merkezine doğru yola çıktı. Sabahın çok erken saatleriydi; hava hâlâ karanlıktı. Yola çıkmadan önce bir arkadaşına mesaj attı.

"Önemli bir şey yapıyorum" diye yazdı.

Schifter gün doğmadan Belediye Binası'na varmıştı. Doğu kapısına yanaştı, aracını park etti ve emniyet kemerini bile çözmeden başına dayadığı pompalı tüfeğini ateşledi.

"Üç kuruş için çalışan bir köle olmayacağım. Ölmeyi tercih ederim," diye yazmıştı. Luddistleri yenen güçler Doug Schifter'ı de yenmişti. Sonraki yıllarda ondan fazla sürücü aynı şeyi yapacaktı.

Ancak Luddistler gibi, son saatlerindeki George Mellor gibi, Schifter de son anlarında sıradan insanların makinelere ve onların efendilerine karşı zafer kazanacağına dair umudunu dile getirmişti. *Los Angeles Times*, Schifter'in ölümünü "New York'un zor durumdaki taksicilik sektörü için bir toparlanma çığlığı" olarak duyurdu.

Onun istediği şey de tam buydu.

Son yazısında "Şu anda elimden gelen en son şeyi yaptığımı biliyorum. Gerisi size kalmış. Uyanın ve direnin!" diyordu.

SONSÖZ

Robotlar İşlerimizi Elimizden Alacak mı?

1810'larda Luddist ayaklanmasının bastırılmasından bu yana, çalışanlar teknolojinin geçim kaynaklarımızı nasıl etkileyeceği konusunda endişelenmektedir. İki yüz yıldır, bir makine ya da programın işimizi gereksiz, daha az nitelikli insanların yapabileceği ya da daha değersiz ve önemsiz hale getireceği endişesinden kurtulamadık. Sürekli olarak robotların işlerimizi elimizden alacağından endişe ediyoruz.

Makine, otomasyon ya da yapay zekâ sorununa hiçbir tatmin edici yanıt ve çözüm bulamadık. Sanayi Devrimi sonrasındaki dönemde bu soru ve sorunlar tekrar tekrar karşımıza çıkmaktadır ve bunun da haklı sebepleri vardır. Fabrikalar ev dokumacılığını yok etmiş, otomatik montaj hatları küçük imalat işlerini ortadan kaldırmış ve Expedia da seyahat acenteleriniöldürmüştür.

Peki, şu anda ne kadar endişelenmeliyiz? Robotların işlerimizi elimizden alacağı bir robot kıyameti mi yaklaşıyor?

Aaron Benanav gibi ekonomi tarihçileri ve Susan Houseman gibi çalışma ekonomistlerine göre ise istikrarlı istihdama yönelik asıl tehdit kitlesel otomasyondan değil, iyi işlerin daimi kıtlığından kaynaklanmaktadır. İyi işler işgücü tasarrufu sağlayan teknolojiler ve gig işler nedeniyle azalmıştır ama tamamen yok olmamıştır. Öte yanda da depolarda, marketlerde ve fabrikalarda herkes durmadan yapay zekâ ve muhteşem yeni robotları konuşmaya devam ediyor.

Luddistlerin bize öğrettiği ilk şey işlerimizi robotların değil patronların aldığıdır. Robotlar bilinçli değillerdir; işimizi elimizden alma, çalma, öldürme ya da tehdit etme gücü yoktur. Ama yönetimin vardır. Danışmanlık firmaları ve kurumsal liderliğin yaptığı şey tam da budur. Gig şirketleri ve teknoloji yöneticileri de bu güce sahiptir. Önde gelen medya kuruluşlarının manşetlerinden birkaç örneğe bakalım:

AKILLI ROBOTLAR YAKINDA İŞİNİZİ ÇALABİLİR- CNN

BEYAZ YAKALI ROBOTLAR İŞİNİZİ ELİNİZDEN ALACAK- *Wall Street Journal*

EVET, ROBOTLAR GELİYOR: İNSAN VE MAKİNE ÇAĞINDA İŞLER- *Wired*

ROBOTLAR İŞİNİZİ ELİNİZDEN ALACAK MI? ENİNDE SONUNDA, MUTLAKA.- *New York Times*

ROBOTLAR İŞİNİZE TALİPLER- *Vice*

Luddist dönemlerinden beri, bu sorunun "fabrika sahibi sorunu" değil de "makine sorunu" olarak ifade edilmesi işlerin otomatikleştirilmesi kararını verenlerin gizlenmesine yardımcı olmuştur. Bu kararı robotlar değil, işletme sahipleri, girişimciler ve yönetim vermektedir. Bu karar çoğunlukla insan işgücü maliyetlerini azaltarak tasarruf etmek, verimliliği artırmak, operasyonları ve güvenliği iyileştirmek amacıyla alınır. Robotların değil yıkımı başlatan insanların aldığı bir karardır.

Eğer makineler ya da robotlar kendiliklerinden ortaya çıkıp çaresiz insanların geçim kaynaklarını ellerinden almak için "geliyorlarsa", kendiliğinden gelişen bu durum için kimseyi suçlayamazsınız; bu konuda yapabileceğiniz pek bir şey yoktur. Suçlu, geleceğin yapay zekâ metin üretiminde ya da müşteri hizmetleri botlarında olduğunda ısrar eden danışmanlık firmalarının yönlendirdiği yöneticiler değildir. Suçlu, çalışanların yerini alan algoritmik platformlar kullanan teknoloji devleri ya da kasiyerleri işsiz bırakan otomatik kasaları kullanarak kâr marjlarını artırma fırsatı gören yöneticiler değildir. Suçlu, liman işçilerini otomatik kamyon filosuyla değiştirmeye karar veren dev nakliye şirketlerinin patronları da değildir.

Bu yöneticiler ve müdürler, hissedarlara, yönetim kurullarına ve patronlara hesap verecekleri ve bu kararların alınmasını teşvik eden bir

sisteme tâbi oldukları için başka seçenekleri yokmuş gibi düşünebilirler. Ancak asıl sorun tam da bu kararlarda, yani insanların aldığı kararlarda yatmaktadır. Aksini iddia etmek, yani robotların kaçınılmaz olduğunu düşünmek, teknolojik determinizmdir ve otomasyonun en iyi ne zaman ve nasıl uygulanacağı konusunda eleştirel düşünmemizi engeller.

Luddistler yok ettikleri makinelerin tam olarak kime ait olduğunu biliyorlardı. Otomasyonun boyun eğmemiz gereken meçhul bir olgu olmadığını görmüşlerdi. Haklıydılar da. Çünkü otomasyon çoğu zaman ve en yalın haliyle yönetici sınıfların daha zenginleşmek için yeni yollar bulması meselesidir ve Luddistler dönemindeki patronların yaptıklarından farklı değildir.

Bunu en iyi gösteren bir örneğe odaklanalım şimdi: *New York Times*'tan Kevin Roose 2019'da Davos'tan, o yılki Dünya Ekonomik Forumu'na (WEF) katılan iş dünyası liderlerinin ve teknoloji CEO'larının otomasyonu uygulamaya ne kadar hevesli olduklarını anlatan bir haber yayınladı.

Roose'un haberi şöyleydi: "Bunu kamuoyu önünde asla itiraf etmezler ama patronların çoğu makinelerin bir an önce sizin yerinizi almasını istiyor.". Seçkinler kamuoyu önünde "Dördüncü Sanayi Devrimi" ya da "İkinci Makine Çağı" için gereken soyut ihtiyaç ve hazırlıkları tartışmayı tercih ediyorlardı. Kendi aralarında ise daha doğrudan konuşuyorlardı. Otomasyon firması Infosys'in başkanı Mohit Joshi, "İnsanlar çok büyük rakamlara ulaşmak istiyorlar. Daha önce iş gücünü azaltma hedefleri yüzde beşi ile onu arasındaydı. Şimdi ise 'Neden elimizdeki insanların yüzde biriyle ile bunu yapamıyoruz' diye soruyorlar" dedi

O zamandan beri bu yöneticiler ve seçkinler, insanları işsiz bırakacak daha fazla robot ve yazılım satın almaya ve üretmeye yöneldiler. "İşlerimizi elimizden almak için gelen" yapay zekâ ve robot orduları işyerlerimize kendiliklerinden gelmeyecekler, Davos'a giden seçkinlerin adamları tarafından oralara yerleştirilecekler.

Otomasyona meçhul bir olguymuş gibi bakmaya devam etmemizin başlıca nedenlerinden biri bu seçkinlerin finanse ettikleri enstitülerin, işe aldıkları danışmanların ve birlikte çalıştıkları bankaların sık sık otomasyonu teknolojik kader gibi gösteren raporlar yayınlayıp ve

teşvik etmeleridir. Dünya Ekonomik Forumu 2020 yılında yayınladığı "İşlerin Geleceği" raporunda "Yapay zekâ tarafından yönlendirilen Dördüncü Sanayi Devrimi teknolojilerinin dünyayı temelden değiştireceğini, okurların yapay zekâdan korkmamaları gerektiğini belirtiyordu. Teknoloji 85 milyon kişinin "yerine geçecek" olsa da sonunda 97 milyon yeni iş yaratacaktı. Ekonomistler ve danışmanlar, halkın toplu iş kaybetme korkularını hafifletmek için sık sık bu değiş tokuş hikâyesini (evet, yeni teknolojiler bazı işleri yok edecek, ancak yenilerini de yaratacak) gündeme getiriyorlar. McKinsey'in 2017 tarihli işlerin geleceği raporunun başlığı da "Kaybedilen İşler, Kazanılan İşler" idi. Ancak 1811'de açlıktan ölmek üzere olan bir dokumacıya ya da 2021'de umutsuzluğa kapılmış bir taksi şoförüne endişelenmemesini, kaybettiğiniz işin yerine gelecekte daha fazla işin geleceğini söylediğinizi düşünsenize. Frank Peel'in sözleriyle ifade edecek olursak, eğer bu kişiler görevlerinin yatıp ölmek olduğunu kabul etmezlerse buna hiç şaşırmamalıyız.

Robotların yükselişiyle ilgili diğer raporlar daha çok kendi kendini gerçekleştiren kehanetlere benziyor: 2023 yılında Goldman Sachs tarafından yapılan bir araştırmada, dünya çapında 300 milyon işin üretken yapay zekâ sistemleri tarafından ele geçirilme riski altında olduğu tahmin edilmiş ve bu tür bir teknolojiyi satın alabilecek durumda olanlara bunun tam zamanı olduğu telkininde bulunulmuştur. Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar, Accenture ve Deloitte gibi danışmanlık şirketleri ve PwC gibi profesyonel hizmet firmaları, kitlesel yıkım ve büyük ekonomik büyüme öngören iş geleceği raporları yayınlıyor. Otomasyonun belirsiz tehlikelerinden bahsetseler de çözüm önerileri hep sığ ve birbirine benziyor: daha iyi eğitim ve yeniden eğitim programları için küçük miktarlarda devlet desteği. Bu raporlar, medyanın bilim-kurgu söylemlerini dramatize etmesine zemin hazırlıyor: Robotlar Geliyor. Ancak, pratikte "Robotlar işlerimizi elimizden almak için geliyor" ifadesinin aslında "bir CEO işletme bütçesini yüzde 15 oranında azaltmak istiyor ve şu anda otuz çalışanın yaptığı işi yapacak kurumsal bir yazılımı inceliyor" demek olduğunu anlarsak otomasyon konusunda daha sağlıklı kararlar verebiliriz.

Kitlesel otomasyonun teknolojik kaderimiz olduğuna dair bu acımasız ve otoriter sunum insanların korkuya kapılmasının ana nedenlerinden biridir. İşverenler de bu korkuyu çalışanlara karşı bir koz olarak kul-

lanmaktadır. Fastfood çalışanları saat başına 15 dolar için örgütlenirken, Başkan Donald Trump'ın Çalışma Bakanı adayı Andrew Puzder, *Wall Street Journal* için "Asgari Ücretin Adı Robot İstihdam Yasası Olmalı" başlıklı bir makale yazdı. McDonald's'ın eski CEO'su Ed Rensi de aynı fikirdeydi. Eğer fastfood çalışanları geçinebilecekleri bir ücret alırlarsa, bunun "inanılmaz iş kaybına" yol açacağını çünkü (ücretler artarsa) sektörün otomasyonu hızlandıracağını söyledi.

Bu tehdit, otomasyonun bir işi tamamen ortadan kaldırmayacağı durumlarda bile sürekli olarak çalışanlara yöneltilmektedir. Çünkü otomasyon genellikle işi tamamen ortadan kaldırmaz. Luddist dönemlerinde olduğu gibi, daha çok koşulları kötüleştirir ve ücretleri düşürür. Ancak veriler otomasyonun geniş iş alanlarını tamamen ortadan kaldırmadığını göstermektedir. Robotların neden olacağı iş kıyameti korkusu doğrudan yöneticilerin ve teknoloji devlerinin işine gelmektedir. Her zaman da öyle olmuştur.

Ekonomi tarihçisi Aaron Benanav, "Otomasyon söylemi, en azından yüzeysel düzeyde, mevcut eğilimleri açıklamak için çok güçlü bir araç ve geçmişi olan bir teoridir: çok bariz olduğu için defalarca ortaya atılmıştır" diyor. Yazar, yirminci yüzyıl boyunca birçok dönemde -1930'lar, 50'ler, 60'lar, 80'ler ve 90'larda- popüler olan ve robotların herkesin işini elinden alacağı teorisinin, yirmi birinci yüzyılda da popüler olduğuna dikkat çekiyor.

Bu dönemlerden biri, robot teriminin ilk kez kullanıldığı bir tiyatro oyununu izleyen yıllara denk gelir. Çek yazar Karel Čapek'in Rossum'un *Evrensel Robotları* adlı oyunu ilk kez 1921 yılında sahnelendi. Çekçe'de robota kelimesi, zorla çalıştırma anlamına gelir. Mary Shelley'nin *Frankenstein*'ının etkisinin açıkça görüldüğü Čapek'in oyununda, fabrikalarda çalışacak bir "robotlar" ordusu yaratan pervasız bir bilim adamının hikâyesini anlatılır. Čapek bir söyleşide, "Genç Rossum metafizik fikirlerden etkilenmeyen modern bilim insanıdır. Bilimsel deney onun için endüstriyel üretime giden yoldur" demişti. Oyun, otomasyon ve teknolojinin insanlıktan çıkarıcı etkilerine karşı bir baş kaldırı niteliğindedir. Robotlar, kendilerinden önceki Luddistler gibi, efendilerine karşı ayaklanır ve son yüz yıldır yankılanan bir korkuyu, insanların geçim kaynaklarını zorla ellerinden alacakları korkusunu canlandırır.

Benanav, "Otomasyon teorisi, mucitlerin ve bilim insanlarının hayatlarımızı daha iyi hale getirecek yenilikler için yoğun bir şekilde çalıştıklarını iddia ediyor. Bu doğrudur, ancak bilim ve ekonomi bunu farklı şekilde tercüme etmektedir. Teori, ekonominin temellerinin güçlü olduğu takdirde tek sorunun pastanın nasıl dağıtılacağı olduğunu ileri sürüyor." Aynı zamanda sıradan insanlara pastadan küçük bir pay vermenin en iyi yolunun evrensel bir temel gelir olduğunu iddia eden bu teori, Benanav'a göre şu etkiye sahiptir:

> [Bu teori] teknoloji seçkinlerinin gücünü ve inanılmaz zenginliğini onaylar, onların tüm bu paraya ihtiyaçları olduğunu çünkü bizi tam otomasyona götürecek, gezegeni iklim değişikliğinden kurtaracak ve bizi Mars'a götürecek yatırımları yapacak olanların kendileri olduğunu iddia eder ve yaptıkları her şeyi haklı çıkarır. Popüler bilim dergileri okumuş ya da bilim kurgu izlemiş olan herkes bunu anlayabilir. İnsan kendini X-Files dizisinin sloganını tekrarlarken buluyor: "İnanmak istiyorum."

Peki, robot ya da yapay zekânın işlerimizi elimizden alacağı o kıyamet bir türlü gelmiyorsa aslında ne oluyor? İki yüz yıldır olan şeylerin aynısı oluyor: Girişimci seçkinler, makinelerin tüm işi yaptığı ve bize ekonomik refah sağladığı büyük bir gelecek hayalini pompalıyorlar. Robotların işimizi elimizden alacağına dair bu hayaller bizi tedirgin ediyor ama aynı zamanda bizi daha parlak ve uzak yarınlara odaklanmaya; güvencesizliği, adaletsizlikleri ve şimdiki zamanın sorunlarını göz ardı etmeye teşvik ediyor. Bu hayalleri üreten seçkinlere de karar alma süreçlerini gizlemek için bir sis perdesi ve işgücü üzerinde daha fazla baskı gücü sağlıyor. Patronlar isteseler bile tüm çalışanlarını otomatikleştirmeleri mümkün değildir; ancak onları masa başında çalıştırabilir, sosyal haklarını ve korumalarını azaltabilir ve ücretlerini düşürebilirler. Dokumacılar, üretim bandında çalışanlar, taksi şoförleri, seyahat acenteleri gibi bazı meslekler, onları bozmayı amaçlayan girişimcilere ve yöneticilere karşı daha savunmasız olabilir. Ancak yerinden edilen bu çalışanlar robotların kurbanı değildir.

Luddist mücadelenin dinamiklerine bakmak, tüm bu kadermiş gibi görünen geleceğin ötesini görmemize yardımcı olabilir. Rakiplerinin otomatik makinelere geçmesini izleyen ve bu mücadeleye katılıp katılmama kararını vermekte zorlanan girişimcileri düşünün. Tedarik

zincirleri artık bütün dünyayı kapsıyor ama aynı temel ilke hâlâ geçerlidir; bu, en temele inildiğinde sosyal bir olgudur. Suçun muğlak bir "robot" kavramına yüklenmesi, yöneticileri otomasyonu nasıl kullandıkları konusunda hesap vermekten kurtarır, olgunun gerçek boyutları ve sınırları hakkında anlamlı bir tartışmanın önünü kapatır ve bu açık robotik kadere karşı durmamızı engeller. Luddistlerin hatırı için şunu açıklığa kavuşturalım.

Robotlar işinizi tehdit etmiyor. İşinizi tehdit edenler düzenlemelerden kaçmak ve kurallara bağlı sektörleri sömürmek için bunu bir fırsat gibi gören gig uygulaması yöneticileridir. İşinizi tehdit edenler yöneticilere yapay zekâ içeriği ve otomasyon çözümleri vaat eden satıcılardır.

Robotlar işleri öldürmüyor. İşleri öldürenler insanın rolünü algoritmik role devretmenin maliyet avantajını gören ve bunu tercih eden yöneticilerdir.

Robotlar işinizi elinizden almaya gelmiyor. İşinizi elinizden almaya gelenler kendilerini 3,7 yılda amorti eden makinelerde daha fazla kâr elde etme fırsatı gören ve tasarruf edilen parayı yukarıya gönderen CEO'lardır.

Büyük Teknolojiye Karşı İsyanlar Nasıl Başlıyor?

Günümüz ile Luddistler dönemi arasında bu kadar çok benzerlik olmasının nedeni, girişimcilere ve yenilikçiliğe yönelik tutumlarımızda, ekonomilerimizin örgütlenme biçiminde ya da teknolojilerin yaşamlarımıza ve toplumlarımıza girmesini sağlayan araçlarda temelde çok az şeyin değişmiş olmasıdır. Üretken teknolojilere sahip işverenler ile onların buyruğundaki çalışanlar arasında sürekli bir gerilim mevcuttur. Ancak bu gerilimin her zaman şiddet içeren yaygın bir ayaklanmaya yol açmaz.

Öyleyse Büyük Teknoloji ve makine sahiplerine karşı isyanlar nasıl başlıyor?

Girişimciler ve yöneticiler, vasıflı çalışanların yerini alan; kural, düzenleme ve yönetmelikleri yok sayan ya da onların kıyısından dolaşan veya geleneksel işleri kitlesel olarak bozan yeni teknolojiler kullandıklarında ve bunu özellikle de ekonomik sıkıntıların daha yoğun olduğu dönemlerde yaptıklarında başlıyor. Eğer bu çalışanların başvurabilecekleri bir merci yoksa durum daha da kötüye gidiyor.

Teknoloji bir çalışanın işini, konum ve itibarını ya da kimliğini ortadan kaldırdığında ya da değersizleştirdiğinde; bunları müzakere etmek için örgütlenmek zor ya da imkânsız hale geldiğinde ve desteğe erişilemediğinde, köşeye sıkışmış ve öfkeye kapılmış herkesin çaresizlik nedeniyle uç eylemlere başvurmaya daha yatkın olabilir. Bu zaten bellidir diyebilirsiniz. Belki de! Ancak ABD'li siyasetçilerin yirmi birinci yüzyılda gig işçiliğine, otomasyona ve işyeri gözetimine karşı yaklaşımlarına bakıldığında durum hiç de öyle değildir. Luddistlerin zamanında olduğu gibi, günümüzdeki siyasetçiler de teknoloji seçkinlerinden, Si-

likon Vadisi'nin seçim kampanyalarına bolca bağışta bulunan cömert iş insanları ve "iş yaratıcıları"ndan çok memnunlar. Şu ana dek pek çok sayıda siyasi lider bu işin sonunu görmezden gelmiştir. Muhtemelen onlar da kanamayı durdurmak yerine Ulusal Muhafızları göndermeyi tercih edeceklerdir.

Bunların hiçbiri Amerikalı işçilerin aniden onları sömüren makineleri parçalamaya başlayacakları anlamına gelmiyor. Ama öfkelerini bazen politikacılara ya da çoğu kez olduğu gibi doğrudan göçmenler, azınlıklar, siyasi muhalifler gibi "ötekilere" ve yabancılara yöneltecekleri anlamına geliyor. Brookings Enstitüsü'nün bir araştırması, otomasyonun daha yüksek oranda yaşandığı bölgelerde seçmenlerin 2016'da Donald Trump'a daha fazla oy verdiğini ortaya koydu. Trump'ın söylemi, Amerika'yı otomasyon öncesi endüstriyel ihtişamına kavuşturmayı vaat ediyordu ve yukarıda sayılanların neden olduğu hoşnutsuzluğu öfkeye dönüştürmek üzere tasarlanmıştı. Brookings araştırması, "Otomasyon kırmızı-mavi ayrımını sürdürüyor"[33] sonucuna vardı.

Şeffaf olmayan ve dolambaçlı tedarik zincirleri, onlarca yıldır devam eden üretimi yurtdışına kaydırma (offshoring) ve küreselleşmiş ekonominin diğer özellikleri çalışanların sömürünün asıl nedenlerini anlamalarını zorlaştırdı.

George Mellor, Horsfall'un Huddersfield'deki fabrikasını otomatik makineleriyle birlikte görebiliyordu. Bugünün çalışanları ise boş vitrinleri ve atıl durumdaki otomobil fabrikalarını görüyorlar ama onların yerine robotların çalıştığı yeni fabrikaları daha az görüyorlar. Bir makine yakınınızda değilse ya da görünmezse, örneğin her yerde bulunan kod satırlarıysa, onu parçalamak daha zordur. Bu kafa karışıklığı, son dönemlerde genel olarak büyük işverenlere karşı eylemlerin neden daha az saldırgan olduğunu açıklar; asıl suçlular ve hedefler küresel kapitalizmin karmaşıklığı içinde gizlenmiştir, bu nedenle de tepkiler ve öfke daha dağınık olmuştur. Ancak günümüz fabrika sahiplerinin sömürü biçimleri yeniden netleşmeye başlamıştır ve Luddist benzeri saldırıların hedefi olma ihtimalleri yüksektir.

San Francisco teknoloji şirketlerin tarafından seçkinlerin yaşadığı bir bölge haline getirilirken, yerlerinden edilen kiracılar ve tahliyeyle karşı

33 ÇN: ABD'de kırmızı, muhafazakar sayılabilecek Cumhuriyetçi Partiyi, mavi ise daha liberal sayılabilecek olan Demokrat Partiyi temsil eder.

karşıya kalan sakinler plansız protesto eylemleri düzenlediler, Google Otobüslerinin güzergâhını kapatarak ve araçları taşladılar. Uber Fransa'da pazara girdiğinde sürücüler tepkilerini ayaklanarak ve Enoch'un meşhur balyozunu kullanarak göstermişlerdi. Yeni Luddistler ise 2020 yazındaki George Floyd protestolarındaki hedefli vandalizmi ekonomik şikâyetlere yönelik bir stratejik intikam aracı olarak kullandılar.

Bu arada hükümetler de işçi haklarını kısıtlayan cezalandırıcı politikalar uygulayarak işleri daha da zorlaştırdı. Luddistlerin zamanında çıkarılan yasalar elbette daha sert ve kanlıydı ama bugün Amerikan ekonomisini yönlendiren ve kimin korunup kimin cezalandırılacağına karar veren de benzer bir mantıktır. Teknoloji şirketleri ve onların hükümetteki müttefikleri Amazon, Uber ve diğer şirketlerdeki sözleşmeli, geçici ve yarı zamanlı çalışanların örgütlenmesini engellemeye çalışıyor. Çalışanların, teknolojinin işyerlerinde nasıl kullanıldığı ile ilgili şikâyette bulunma imkânları imkânları ellerinden alınıyor. Çalışanlar sanki bazı hakları varmış gibi göründüğü anlarda bile seçeneklerden ve güvencelerden mahrum bırakılıyorlar. New York Times köşe yazarı Ezra Klein 2021'de şöyle diyordu: "Amerikan ekonomisi yoksulluk ya da en azından sürekli yoksulluk tehdidiyle ayakta duruyor. Emekçi gücünün en ufak bir kıvılcımı bile acil durum olarak ele alınıyor. Buna verilen yanıt da daha yüksek ücretler değil, yoksulluğun kırbacı oluyor."

Öyleyse Büyük Teknoloji ve makine sahiplerine karşı isyanlar nasıl başlıyor?

Çalışanlar için temel olan sosyal normlar ve gelenekler, yeni veya eski teknolojileri kullananlar tarafından sistematik olarak baltalandığında.

Luddist eylemleri patronların fabrika sisteminin (insanları ve yaşam tarzlarını) şekillendirme tarzlarına bir tepki olarak doğmuştu. O zamandan beri çalışanlar periyodik olarak otomasyonu ve bu sistemin derinleşmesini protesto etmişlerdir. Günümüzde Uber, Lyft ve DoorDash gibi talep temelli uygulama şirketlerinde çalışanlar da benzer sorunlardan şikâyetçidir. Veena Dubal'ın "dijital parça başı iş" olarak adlandırdığı işi yapmak zorunda bırakılanlardan bahsetmeye bile gerek yok.

Durumları Luddistlerinkine çok benzeyen, köşeye sıkışmış, büyük ve sayıları giderek artan bir grup vardır: Gig çalışanları. Bunların birçoğu

Douglas Schifter gibi bir zamanlar daha iyi ücret alan vasıflı çalışanlardır; birçoğu da sosyal haklarını ve güvencelerini kaybetmiştir. Hayatları altüst olmuştur ve şimdi çalışma düzenleri, her iş için birbirleriyle rekabet etmelerini gerektiren, çoğu zaman anlaşılmaz algoritmalar tarafından belirlenmektedir. Bu yeni nesil algoritmik olarak düzenlenen ve güvencesiz çalışma yapıları ekonominin daha da büyük bir kısmını etkisi altına alıyor; avukatlar, yazarlar, acil müdahale ekipleri ve hatta güvenlik güçleri bile bu durumdan etkileniyor. Pek çok durumda, üretken yapay zekâ hizmetlerinin yaygınlaşması bu süreci hızlandıracak gibi görünüyor. Senaristler 2023 yılında kısmen stüdyoların senaryo üretmek için yapay zekâ kullanmasını ve ücretleri düşürmesini engellemek için greve gitti.

Bu arada, çalışma hakkı yasaları örgütlenmeyi çok daha zorlaştırıyor. Prop 22 gibi düzenlemeler, gig çalışanlarının düzenli bir iş bulmasını, sosyal yardım almasını veya sendika kurmasını engelliyor. Uber ve Lyft ücretlerini istedikleri gibi değiştirebiliyor. Sosyal hakları, emeklilik maaşı ve 9'dan 5'e bir işi de kapsayan Amerikan rüyası, 1800'lerin başında sanayi öncesi dokumacı ve kırpıcıların yaşamına benzer bir şekilde bugün parçalara ayrılıyor ve yok ediliyor. Luddistler kabul ettikleri, geleneklere bağlı, aileleriyle vakit geçirmelerini ve özerkliklerini korumalarını sağlayan bir yaşam tarzını korumak için mücadele ettiler. Bugün daha fazla sayıda çalışan kendilerini bu tür şeyleri korumak için mücadele etmek zorunda kalıyor.

Öyleyse Büyük Teknoloji ve makine sahiplerine karşı isyanlar nasıl başlıyor?

Girişimci seçkinlerin açgözlü ve kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen kişiler olduğu algısı yaygınlaştığında. Çalışanlar teknoloji devlerinin başkaları acı çekerken bile alenen kâr etmeye odaklandıklarını gördüklerinde.

Paragöz büyük iş adamlarına duyulan öfke, sınıfsal öfkenin en çok bilinen biçimlerinden biridir; büyük işadamlarının işçilerini daha fazla sömürmek için yeni bir teknoloji kullandıklarında bu öfke daha da artacak ve sözkonusu teknolojiyi hedef alacaktır. Luddistler girişimcilere ve fabrika sahiplerine, onları koruyan yerel hakimlere ve zaman zaman da Naip Prens ve bakanlarına mektuplar yazdılar. Kimin ahlaksızca (ve yasadışı) davrandığı, onları işlerinden eden yeni makineleşmiş ça-

lışma düzenini kimlerin getirdiği ve hayatlarını inşa ettikleri normları ve gelenekleri yıkanların kimler olduğu belliydi.

Elon Musk, Tesla fabrikasında sendikalaşma çabalarına açıktan karşı çıkmaya başlayana kadar liberal çevrelerde bile büyük hayranlık uyandırıyordu. Twitter'ı satın aldıktan sonra personelinin yarısını, yani binlerce teknoloji çalışanını işten çıkardı ve teknoloji dünyasının en bölücü siması haline geldi. Amazon depo çalışanları Jeff Bezos'un acımasız ve makineleşmiş çalışma düzeninin tehdidi altında örgütlenmeye devam ediyor. Gallup'un kamuoyu yoklamaları Mark Zuckerberg'in kendi yönettiği şirketten bile daha az sevildiğini gösteriyor. Çok sayıda milyarder girişimcinin adı dolandırıcılık ve görevi kötüye kullanmakla suçuyla ilgili skandallara karıştı: FTX'den Sam Bankman-Fried, Theranos'tan Elizabeth Holmes. Liste uzayıp gidiyor. Belirli Silikon Vadisi seçkinlerine karşı, güçlerinin artmasıyla birlikte daha da yoğunlaşan bir düşmanlık var.

Öyleyse Büyük Teknoloji ve makine sahiplerine karşı isyanlar nasıl başlıyor?

Yöneticiler teknolojiyi kullanarak çalışanların konumlarını ve yukarı doğru hareketliliğe giden yolları yaygın bir şekilde yok etmeye başladıklarında.

Amazon, Flex sürücüleri, Uber çalışanları ve InstaCart teslimatçılarının hepsinin ortak bir yönleri var: terfi almak ya da organizasyonda daha yüksek bir konuma gelebilmek için belirgin bir yolun olmaması. Bir taksi şoförü kendi taksicilik ruhsatını satın almak için para biriktirebilir. Bir depo işçisi ustabaşılığa kadar yükselebilir. Bir lokanta için teslimat yapan bir şoför, garson ya da müdür olabilirdi. Bir zamanlar iyi çalışmanın artan ücret ve daha yüksek konum ile ödüllendirilmesi olasılığı vardı. İş uygulaması sistemi, giriş seviyesindeki işleri devralan yapay zekâ hizmetleri ve Amazon'un depo aygıtlarıyla nedeniyle bu yolların çoğu kapandı. Reytinginiz artabilir ama ücretiniz artmaz. Chris Smalls Amazon'da çalıştığı beş yıl boyunca onlarca kez terfi başvurusunda bulunmuş ve iyi bir sicili olmasına rağmen her seferinde reddedilmişti.

Fabrika sisteminin dayatılması, dokumacıların ve kırpıcıların kalfalıktan ustalığa yükselmelerini sağlayan yolları tıkadı. Bu da

sıkıntılarının bu kadar şiddetli hale gelmesinin önemli bir nedeniydi. Bugün, yabancılaştırıcı ve yalnızlaştırıcı çalışma biçimi, bir yandan Douglas Schifter gibi vasıflı çalışanların geçim kaynaklarına darbe vuruyor; diğer yandan da çalışanları özel algoritmalar tarafından belirlenen ve ufukta hiçbir yükselme imkânı olmayan rollere hapsediyor. Kişinin çok çalışarak ve kendi alanında ustalaşarak daha iyi bir konuma gelebileceğine dair umut, sağlıklı bir ekonomide çok önemli ve canlandırıcı bir güçtür. Gig tabanlı sistemler ve yapay zekâ içerik üreticileri ise bu umudu söndürmek için çalışmaktadır.

Öyleyse Büyük Teknoloji ve makine sahiplerine karşı isyanlar nasıl başlıyor?

Teknolojik gelişme tepeden inmeci ve anti-demokratik olduğunda ve çalışanlar otomasyon ya da algoritmaların günlük yaşamlarını nasıl etkileyeceği konusunda hiçbir söz hakkına sahip olmadığında.

Son iki yüz yıldır teknolojiyi kullanan işverenler ile bu teknolojiyi kullanmak zorunda kalan emekçiler arasında bir dizi çatışma yaşanmasının en büyük nedeni, teknolojiyi geliştirme, sunma ve topluma entegre etme konusunda hâlâ son derece antidemokratik bir yöntem uygulamamızdır.

Kâr etmekten başka bir şey düşünmeyen bireysel girişimcilerin, büyük şirketlerin ve yeni nesil Frankenstein'ların kendi şartlarını dikte etmelerine izin veriliyor, hatta teşvik ediliyor. Bu teknolojik gelişim tarzının ardındaki gücün adı risk sermayesidir. Çünkü bu sermaye, toplumu şekillendiren ürün ve hizmetleri nasıl inşa edip ortaya çıkaracaklarına karar verebilen teknoloji şirketlerine muazzam miktarlarda para akıtabilme gücüne sahiptir.

Üretken yapay zekânın yükselişini ele alalım. Midjourney gibi iddialı yeni şirketler ve OpenAI gibi iyi konumlanmış Silikon Vadisi şirketleri, halihazırda talep temelli yapay zekâ görüntüsü ve metin üretimi hizmeti veriyor. DALL-E 2022'de tanıtıldığında, özellikle bu tür sistemlerin işlerini ellerinden alacağından ve ücretleri düşüreceğinden endişe eden sanatçılar ve çizimciler arasında bir tepkiye neden oldu. Tarih iyi bir rehberdir; tarihi örneklere bakıldığında kesinlikle haklılar. DALL-E kesinlikle yetenekli bir insan sanatçı kadar kaliteli değil ve muhtemelen bir süre daha olmayacak. Ancak 1800'lerin yetenekli dokumacılarında

olduğu gibi, sonuçta bunun bir önemi yok. DALL-E daha ucuzdur ve bir çırpıda taklit görüntüler üretebilir. Şirketler bunları yeterince iyi bulacağı için maliyetten tasarruf etmek için bu programa yönelecektir. Editoryal ve kurumsal komisyonlarla geçinen sanatçıların ücretleri düşecektir. Bunun nedeni de şirketlerin mevcut çalışanların görüşlerini almadan yıkıcı bir teknolojiyi piyasaya sürmüş olmalarıdır.

Sıradan insanlar ve çalışanlar bu teknolojilerin hayatlarımızı nasıl şekillendireceğinin belirlenmesi sürecine dahil edilmezlerse ve özellikle de ortaya çıkan sonuçlar onların geçim kaynaklarına zarar verirse, öfke tekrar tekrar orataya çıkacak, şiddetli ve geniş kapsamlı olacaktır. Eğer çalışanlar kendilerine yönelik darbeyi hafifletmek için yasal olarak örgütlenemezlerse, o teknolojiyi söküp atmaktan başka bir seçenekleri kalmayacaktır.

Luddist isyanı, çalışan kesimin bugün çok tanıdık gelen krizlerin bir araya geldiği bir dönemde ortaya çıktı: ekonomik bunalım ve durgunlaşan işler, yükselen enflasyon ve yüksek fiyatlar, halkın onaylamadığı bir savaş için toplanan aşırı vergiler ve sendikalaşmayı boğan, yoksullar için gerçek yardımları kabul etmeyen ve sanayide düzenlemeler yapılmasını reddeden bir hükümet. Ve tüm bunlar olurken, girişimciler ve sanayiciler de yeni, yasallığı şüpheli, aşırı otomatikleştirilmiş ve emek tasarrufu sağlayan üretim biçimlerini dayatıyorlar.

Spotify ve diğer müzik dinleme platformları tarafından kazançları eritilen bir müzisyen olan Will Butler, "Açıkçası kendimi Sanayi Devrimi'nin başlangıcında çorap dokuyan bir usta gibi hissediyorum. Belki öncekilerden daha kötü olacak ama insanlar çorap almaya devam edecekler. Sonunda teknoloji bizi ezip geçecek," diyor. Bu platformlar müziği CD olarak ya da indirerek satın almanın yerini alan teknolojiyi kullanıyor. Spotify sanatçılara akış başına ortalama 0.004 dolar ödüyor.

Yetmiş iki yaşındaki Uber sürücüsü Marie Harrison, 2021 yazında kötü çalışma koşullarını protesto etmek için grev yapmak üzere toplandığı LAX'in dışındaki Airport Park'ta, "Aileleri açlıktan ölenler sadece sürücüler değil. Olanlar tam bir rezalet. Bu büyük şirketler bizi 1800'lü yıllara, insanların yaptıkları ağır işlerin karşılığını almak için yalvardıkları günlere geri götürdüler," dedi.

İşlerimiz risk altındayken, bizler de risk altındayız. Sağlığımız, güvenliğimiz, gelecek nesiller için plan yapabilme gücümüz... Bunların hepsi şu anda insana yakışır işlere sahip olmamıza bağlıdır. Tatmin edici ve istikrarlı bir yaşam sürme gücümüz, girişimci seçkinlerin keyiflerine kalmıştır.

Yirmi birinci yüzyıl, yeni bir makine çağına, Sanayi Devrimi'ni tetikleyen koşulların sistem çapında yeni bir güncellemesine girdiğimize dair söylemlerle doludur. İçinde bulunduğumuz çağ otomasyon tarafından tüketilse de tüketilmese de, işlerimiz algoritmik çalışma düzenlerinin kontrolüne tamamen geçse de geçmese de, geleneklerin, kimliklerin ve iyi işlerin erozyona uğradığı; girişimcilerin, fabrika sahiplerinin ve müttefiklerinin egemenliğinin eşzamanlı olarak arttığı bir çağdır. Bu çağ, Büyük Teknolojinin hükmettiği bir çağdır.

Gig iş uygulaması platformları, sipariş karşılama merkezi gözetimi, teslimat robotları, yapay zekâ hizmetleri gibi "ortaklığa zarar veren makinelerin" usulüne uygun olarak hedef alınmasının zamanı geldi de geçiyor bile. Bunu yapacak olanlar da geçim kaynakları günümüzün teknoloji devleri tarafından zorla teknolojik platformlara taşınan ya da otomatik sistemler tarafından bozulan ve yok edilen kişilerdir.

Yüzyıllardır sıradan insanların özerklikleri yeni ve sömürücü teknolojiler tarafından ellerinden alınıyor. Kâr makinesini çalıştırmak için daha fazla zamanımıza, işimize, kanımıza ihtiyaç duyuluyor, karşılığında da bize daha az şey veriliyor. On dokuzuncu yüzyıl zanaatkârları belki çok fazla şeye sahip değillerdi, ancak kendi atölyelerini işletiyor, aileleriyle birlikte kendi şartlarına göre kendi zanaatlarını icra ediyorlardı. Gerçek bir özgürlüğe, ücretlerini, programlarını ve geleceklerini müzakere etme imkânına sahiptiler. Luddistlerin uğruna savaştığı şey de aslında buydu.

Luddistler farklı şikâyetleri artık dayanılmaz hale geldiğinde ayaklandılar ve teknolojik sömürünün aracılarına karşı bir birleştiler. Bu yeni makine çağının asi çalışanlarının da algoritmik platformların adaletsizliğini dayanılmaz, Büyük Teknoloji'nin gözetleme aygıtını aşırı müdahaleci, robotik çalışma temposunu da çok acımasız ve yıpratıcı olarak görmeleri sadece bir zaman meselesi olabilir.

Eğer bu yeni sınırsız girişimcilik çağında *Frankenstein*'ın yeniden hayata döndürülen canavarının öfkesine kapılır ve ufukta hayalet gibi beliren otonom araçları görürlerse, balyozları bir kez daha ellerine alabilirler.

TEŞEKKÜR

Teşekkürlerim öncelikle Makine Kırıcılara: protestoculara, eylemleri organize edenlere, sanatçılara ve zanaatkârlara, şairlere ve kehanette bulunanlara, emekçilere ve eleştirenlere. Luddist olarak, aptal, kandırılmış ya da daha kötü şekilde adlandırılmış olsalar da başkalarının makineleri tarafından ezilmek yerine geri adım attıkları için. Hepsine çok şey borçluyuz.

Aileme de teşekkür ederim. Bu kitap, ailem olmadan ve her şeyden önce, Luddistlerin başarılı olmasını ve adaletsizlik makinelerini bir daha duymamak üzere sonsuza dek kırmış olmayı benim kadar dilediğinden emin olduğum eşim ve ortağım Corrina Laughlin'in neredeyse hiç bitmeyen desteği olmadan mümkün olamazdı. Keskin ve dikkatli geri bildirimleri, isabetli önerileri ve bu projeyi tamamlamak için geçen uzun süre boyunca gösterdiği tüm sevgi ve yardımları için kendisine sonsuza dek minnettar kalacağım. Ve gerçek Makine Kırıcıları ve yapıcıları olan oğullarım Aldus ve Russell'a verdikleri sonsuz ilham için teşekkür ederim. Siz üçünüz hayatımdaki en iyi şeylersiniz.

Ayrıca, bu Luddistin yanında yer aldığı için harika ve yorulmaz menajerim Eric Lupfer'e ve bu kitabın nasıl bir şey olabileceğini görüp ona bir şans veren ve iPhone'un devrimci gücü hakkında çok satan bir kitabı 1800'lerdeki hoşnutsuz kumaş işçileri hakkında bir hikâyeyle takip etmeyi planladığımı söylediğimde telefonlarıma cevap vermekten vazgeçmeyen sadık editörüm Michael Szczerban'a da çok teşekkür borçluyum.

Tarihçi ve dönem uzmanı Alan Brooke ve harika Pam Brooke'a sadece teşekkür etmekle kalmıyor, tam anlamıyla bir Luddist selamı veriyo-

rum; misafirperverlik, nezaket ve cömertlikleri için teşekkür ederim. Alan, senin ve makine kırma konusundaki sonsuz bilgin sayesinde, Luddist isyanını en ön sıralardan izleyebildim. Adrian Randall'a da okuduğu, tartıştığı, konuyla ilgili kapsamlı çalışması ve tüm polemikle dolu keyifli e-postaları için teşekkür ederim.

Kitabın ilk taslaklarını okuyan ve düşünceli fikirler, notlar ve teşvikler sunan herkese teşekkür ederim: Mike Pearl, Paris Marx, Wendy Liu, Tim Maughan, Edward Ongweso Jr, Jathan Sadowski, Claire L. Evans ve Cory Doctorow. Naomi Klein, Farhad Manjoo, Christopher Leonard, Malcolm Harris, Kim Kelly ve Margaret O'Mara'ya bu Luddist efsanesine dalmak için zaman ayırdıkları ve kitap hakkındaki cömert sözleri için teşekkür ederim. Elvia Wilk'e özenli okuması ve üst düzey fikirleri, önerileri ve düzenlemeleri için ayrıca özelikle teşekkürler, teşekkürler, teşekkürler.

Luddistlerin hikâyesinin ve büyük teknolojiye karşı isyankârlığın yeniden dirilişinin hak ettiği tüm ihtişamıyla görünmesini sağlayan Little, Brown'daki inanılmaz ekibe; kitabın tasarımında ve üretiminde eksiksiz, harika bir iş çıkaran editörüm Linda Arends'e kocaman bir alkış. Thea Diklich-Newell'e, işlerin aksamadan yürümesini sağladığı için; Lauren Ortiz'e, geçmişte kötü basında sadece olumsuz şekilde yer alanların tanıtımını ustalıkla yaptığı için ve Danielle Finnegan'a, Makine Kırıcıların pazarlanmasına yardımcı olduğu için teşekkür ederim. İnanılmaz kapak resmi için Lucy Kim'e ve bu kadar uzun bir kitabı dikkatle okuyarak küçük ayrıntılarla uğraştığı için çelik bakışlı redaktörüm Albert LaFarge'a teşekkür ederim. Dijital üretim koordinatörü Xian Lee'ye, pazarlamacı Danielle Finnegan'a, ses üretim sorumlusu Deboleena Maitra'ya, üretim koordinatörü Stacy Schuck'a, sanat stüdyosu yöneticisi Allison Merchant'a, stajyer Emma Tamayo'ya, yayıncı yardımcısı Kameel Mir'e, dizgi sürecini yürüten kıdemli üretim müdürü Dan Lynch'e ve düzeltmenler Ian Gibbs ve Leslie Keros'a da teşekkürler.

Luddistlere olduğu kadar, onların zor tarihini korumak için emek veren herkese teşekkür etmek istiyorum. Dolayısıyla, hem bu kitabın ortaya çıkmasına önayak olan hem de araştırmasına yardımcı olan tüm tarihçilere, akademisyenlere, emekçilere, örgütçülere ve arşivcilere

teşekkürler. Frank Peel, F. O. Darvall, Barbara ve JL Hammond, EP Thompson, Eric Hobsbawm, Katrina Navickas, Lesley Kipling ve diğerleri olmasaydı bu kitap elinizde olmazdı.

Modern Makine Kırıcıları için paha biçilmez bir kaynak olan Luddite Bicentenary'yi yarattığı ve küratörlüğünü yaptığı ve Luddite errata ile ilgili anlaşılmaz sorularımı yanıtladığı için Richard Holland'a teşekkür ederim. Kadehimi üç kurum için kaldırıyorum! Huddersfield Kirklees'de bulunan West Yorkshire Arşiv Servisi ve Leeds'teki WYAS'ın nazik ve sabırlı çalışanlarının yanı sıra British Museum'daki Baskılar ve Çizimler arşivi çalışanlarına ve Nottingham'daki Framework Knitters Müzesi çalışanlarına da teşekkürler.

Kitabı ilk okuyanlardan Haron ve Thomas Merchant'a da tekrar bir teşekkürlerimi sunarım. Teşekkürler anne ve baba! Umarım hâlâ Jeff Bezos'a çok sert davrandığımı düşünmüyorsunuzdur. Gerçekten, her şey için çok teşekkür ederim. Düşünceleriniz, cesaretlendirmeleriniz, çocuk bakımı ve desteğiniz için gerçekten minnettarım. Kayınvalidem Teresa ve Tim Laughlin'e de bu konudaki yardımlarının yanı sıra yıllar boyunca siyaset, ekonomi ve eşitsizlik üzerine yaptığımız verimli, ateşli ve zaman zaman da içkili sohbetler için teşekkür ederim. Büyükannem ve büyükbabam Joan ve Al Merchant'a Silikon Vadisi'ndeki evleri ve diğer her şey için; Russell ve Nancy Walker'a destekleri ve ilhamları için teşekkür ederim.

Los Angeles Times'taki korkusuz editörüm Jeff Bercovici'ye, büyük bir gazetede teknolojiye böylesine eleştirel bir bakış açısını savunduğu, konuyla ilgili düşüncelerimi geliştirip genişlettiği ve Silikon Vadisi'nin gücü, yapay zekâ ve en sevdiğimiz teknoloji devi Elon Musk hakkında her zaman aydınlatıcı tartışmalar yaptığı için teşekkür ederim. Gazeteciler ve gazetecilik için her yerde iyi bir mücadele veren *LA Times Guild ve Media Guild of the West*'e de teşekkürler.

Kelly Bourdet ve Andrew Couts'a Gizmodo'da benimle birlikte Automaton'ı hazırladıkları ve bana yapay zekâ, otomasyon ve işin geleceğini tuhaf, agresif ve eleştirel bir bakış açısıyla araştırma alanı sağladıkları için teşekkür ederim. İkinizle de her zaman blog yazabilirim.

Bu kitabı bir araya getirirken pandemi sırasında teknoloji ve emek konusundaki bilgilerimi zenginleştirmeme yardımcı olan Medium &

OneZero ekibime teşekkür ederim: Damon Beres, Sarah Kessler, Will Oremus, Sarah Emerson, Megan Morrone, Dave Gershgorn, Yasmin Tayag, Drew Costley, Emily Mullin ve Peter Slattery. Ve Medya Çalışanları Sendikasının (Medium Workers Union) hayatını kaybeden üyelerinin tamamına Lyra, Aster, Aleida, An, Danial, Jean, Bob, Erik, Tirhakah, Kelli'ye ve bir blog platformunu neredeyse bir sendika ofisine dönüştüren diğer herkese teşekkür ederim. Mutlaka tekrar görüşeceğiz.

Ayrıca pandemi sırasında Luddistlerden bahsettiği için Kevin Binfield'a ve günümüzün teknolojik sömürü çağında yorulmak bilmeyen bir kaynak ve eşsiz bir akademisyen olduğu için Veena Dubal'a minnettarım. Yapay zekânın tarihsel bağlamını aydınlattıkları için Adrienne Mayor, Kanta Dihal ve Antone Martinho-Truswell'e; bilinçli otomasyon teorisi şüpheciliği için Aaron Benenav'a; teknolojik kontrol üzerine modern emek perspektifi için Arguella Glaxo-Kline, Nicole Moore, Christian Smalls ve Marie Harrison'a büyük bir teşekkür; Andrew Yang ve Bill de Blasio'ya ve bu kitap için düşüncelerini ve hikâyelerini benimle paylaşmaya zaman ayıran her bir gig çalışanına, araç paylaşımı sürücüsüne ve diğer herkese -hepinize burada layıkıyla teşekkür edemeyeceğim kadar çoksunuz!

Ayrıca yıllar boyunca fikirleriyle, teşvikleriyle ya da dolaylı destekleriyle bir şekilde katkıda bulunan arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma da teşekkürler: Keith Wagstaff, Brian ve Tatiana Parisi, Jason Koebler, Lorenzo Franceschi-Bicchierai, Craig Mikasa, Carole Kishi, Alex Pasternack, Geoff Manaugh, Ryan Hall, Nick Rutherford, Alex ve Christina Huie, Trevor ve Sandy Perry, Stephen Messenger, Matt Letunic, Scott Keene ve Kevin Murray, bunlardan birkaçı.

Son olarak, dünyanın dört bir yanındaki insanlara meşhur Enoch'un balyozuna ulaşmaları için ilham veren tüm yeni nesil Ludditlere -Gavin Mueller, Ben Tarnoff, Ruha Benjamin, Zachary Loeb, Meredith Whittaker, Jürgen Geuter, Molly Crabapple ve yukarıda bahsettiğim pek çok isme- teşekkür ederim. İşler zor olabilir, ancak yeni fırsat alanları açılıyor ve bazı açılardan, ortaklığa zarar veren makineleri hedef almak için her zamankinden daha iyi bir konumdayız.

Bir canın, işten ya da altından daha değerli olduğunu bilen ve bu çağrıya kulak veren tüm yeni Luddistlerin şerefine.

KAYNAKÇA

1. Aldiss, Brian Wilson. Billion Year Spree: The True History of Science Fiction. Garden City, NY: Doubleday; London: Weidenfeld and Nicolson, 1973.
2. Armstrong, Isobel, and Virginia Blain, eds. Women's Poetry in the Enlightenment: The Making of a Canon, 1730– 1820. London: Palgrave Macmillan, 1999.
3. Axon, William Edward Armytage. Lancashire Gleanings. London, 1883.
4. Babbage, Charles. On the Economy of Machinery and Manufactures. London: Charles Knight, 1832.
5. Bailey, Brian. The Luddite Rebellion. New York: New York University Press, 1998.
6. Ball, Charles. Slavery in the United States: A Narrative of the Life and Adventures of Charles Ball, a Black Man, Who Lived Forty Years in Maryland, South Carolina and Georgia, as a Slave, Under Various Masters, and Was One Year in the Navy with Commodore Barney, During the Late War. New York, 1837. Reprinted as Fifty Years in Chains; or, The Life of an American Slave. New York, 1859.
7. Bamford, Samuel. Passages in the Life of a Radical. London, 1841.
8. Benanav, Aaron. Automation and the Future of Work. London and New York: Verso, 2020.

9. Benjamin, Ruha. Race after Technology: Abolitionist Tools for the New Jim Code. Cambridge, UK, and Medford, MA: Polity, 2019.

10. Bennett, Betty T., ed. The Letters of Mary Wollstonecraft Shelley. 3 vols. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980– 1988.

11. Berg, Maxine. The Machinery Question and the Making of Political Economy, 1815– 1848. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

12. Binfield, Kevin. "Industrial Gender: Manly Men and Cross-Dressers in the Luddite Movement." In Jay Losey and William Dean Brewer, eds., Mapping Male Sexuality: Nineteenth- Century England. Teaneck, NJ: Fairleigh Dickinson University Press, 2000.

13. Binfield, Kevin, ed. Writings of the Luddites. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2004.

14. Blackner, John. The History of Nottingham, Embracing Its Antiquities, Trade, and Manufactures, from the Earliest Authentic Records, to the Present Period. Nottingham, UK: Sutton and Son, 1815.

15. Boldrin, Michele, and David K. Levine. Against Intellectual Monopoly. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

16. Boudon, Raymond. The Analysis of Ideology. Translated by Malcolm Slater. Chicago: University of Chicago Press, 1989.

17. Bronte, Charlotte. Shirley, A Tale. London, 1849.

18. Brooke, Alan, and Leslie Kipling. Liberty or Death: Radicals, Republicans and Luddites 1728–1828. Huddersfield, UK: Huddersfield Local History Society, 2012.

19. Brown, John. A Memoir of Robert Blincoe, an Orphan Boy; Sent from the Workhouse of St. Pancras, London, at Severn Years of Age, to Endure the Horrors of a Cotton- Mill, through his Infancy and Youth, with a Minute Detail of His Sufferings, Being the First Memoir of the Kind Published. Manchester, UK: J. Doherty, 1832.

20. Brynjolfsson, Erik, and Andrew McAfee. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W. W. Norton, 2014.

21. Carlsson, Chris, ed. Bad Attitude: The "Processed World" Anthology. London: Verso, 1990.

22. Carlyle, Thomas Chartism. London: James Fraser; Boston: Little, Brown, 1840.

23. Case, Anne, and Angus Deaton. Deaths of Despair and the Future of Capitalism. Princeton, NJ:

24. Princeton University Press, 2020.

25. Crouzet, Francois. Formation of Capital in the Industrial Revolution. London: Methuen, 1972.

26. Crump, William Bunting, and Gertrude Ghorbal, History of the Huddersfield Woollen Industry. Huddersfield, UK, 1935.

27. Darvall, F[rank]. O[gley]. Popular Disturbances and Public Order in Regency England: Being an Account of the Luddite and Other Disorders in England During the Years 1811– 1817 and of the Attitude and Activity of the Authorities. Oxford: Oxford University Press, 1934.

28. David, Saul. Prince of Pleasure: The Prince of Wales and the Making of the Regency. New York: Grove, 1999.

29. Defoe, Daniel. A Tour thro' the Whole Island of Great Britain. London, 1724.

30. Dick, Philip K. Do Androids Dream of Electric Sheep? Garden City, NY: Doubleday, 1968.

31. Erickson, Carolly. Our Tempestuous Day: A History of Regency England. New York: William Morrow, 1986.

32. Evans, Claire L. Broad Band: The Untold Story of the Women Who Made the Internet. New York: Portfolio, 2018.

33. Felkin, William. A History of the Machine- Wrought Hosiery and Lace Manufactures. Cambridge, UK, 1867.

34. Fitton, R. S., The Arkwrights: Spinners of Fortune. Manchester, UK: Manchester University Press. 1989.

35. Fitton, R. S., and Alfred P. Wadsworth. The Strutts and the Arkwrights, 1758– 1830: A Study of the Early Factory System. Man-

chester, UK: Manchester University Press, 1958.

36. Franklin, John Hope, and Loren Schweninger. Runaway Slaves: Rebels on the Plantation. New York: Oxford University Press, 1999.

37. Furniss, Tom. "Mary Wollstonecraft's French Revolution." In The Cambridge Companion to Mary Wollstonecraft, ed. Claudia Johnson. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

38. Gardiner, William. Music and Friends; or, Pleasant Recollections of a Dilettante. 2 vols. London, 1838.

39. Gardner, Edith. "Revolutionary Readings: Mary Shelley's Frankenstein and the Luddite Uprisings." Iowa Journal of Cultural Studies, vol. 13 (1994), 70– 91.

40. Gaskill, Elizabeth Cleghorn. The Life of Charlotte Brontë. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

41. Godwin, William. An Enquiry Concerning Political Justice. London, 1793.

42. Gray, Mary L., and Siddharth Suri, Ghost Work: How to Stop Silicon Valley from Building a New Global Underclass. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2019.

43. Hammond, J. L., and Barbara Hammond. The Skilled Labourer: 1760– 1832. London: Longmans,Green, 1919.

44. Henson, Gravener. The Civil, Political, and Mechanical History of the Framework- Knitters in Europeand America,. Including a Review of the Political State and Condition of the People of England, and an Account of the Rise, Progress, and Present State of the Machinery for Superseding Human Labour, in the Various Manufactures of Europe, since the Fifteenth Century, Exhibiting the True and Real Cause of The Present Convulsed State of the Western World. Nottingham, UK, 1831.

45. An Historical Account of the Luddites of 1811, 1812,and 1813, with Report of Their Trials at York Castle, from 2nd to the 12th January, 1813, before Sir Alexander Thompson and Sir Simon Le Blanc, Knights, Judges of the Special Commission. Huddersfield, UK: John Cowgill, 1862.

46. Hobsbawm, Eric. The Age of Revolution: 1789– 1848. New York: Vintage, 1996.

47. Hobsbawm, Eric. Industry and Empire: The Making of Modern English Society, from 1750 to the Present Day. New York: Pantheon, 1968.

48. Hobsbawm, Eric. Labouring Men: Studies in the History of Labour. London: Weidenfeld and Nicolson, 1964; Charlottesville: University of Virginia Press, 1965. Reprint, New York: Basic Books, 2009.

49. Hobsbawm, Eric. "The Machine Breakers." Past and Present, no. 1 (February 1952), 57– 70. Reprinted in Hobsbawm, Labouring Men, 5– 22.

50. Hobsbawm, Eric, and George Rude. Captain Swing. London: Lawrence and Wishart, 1969. Reprint, London and New York: Verso, 2014.

51. Honeyman, Katrina. Child Workers in England, 1780– 1820: Parish Apprentices and the Making of the Early Industrial Labour Force. London: Routledge, 2007.

52. Hudson, Pat. The Genesis of Industrial Capital: A Study of West Riding Wool Textile Industry, c.1750– 1850. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

53. Hyman, Louis. Temp: How American Work, American Business, and the American Dream Became Temporary. New York: Viking, 2018.

54. Isaac, Mike. Super Pumped: The Battle for Uber. New York: W. W. Norton, 2019.

55. Jackson, George. The Bath Archives: A Further Selection from the Diaries and Letters of Sir George Jackson, from 1809 to 1816. 2 vols. London, 1873.

56. Jones, Frederick L., ed. The Letters of Percy Bysshe Shelley. 2 vols. Oxford: Clarendon Press, 1964.

57. Jones, Phil. Work without the Worker. London: Verso, 2021.

58. Kessler, Sarah. Gigged: The End of the Job and the Future of Work. New York: St. Martin's Press, 2018.

59. Komlosy, Andrea. Work: The Last 1,000 Years. Trans. Jacob K. Watson with Loren Balhorn. London and New York: Verso, 2018.

60. Linebaugh, Peter. Ned Ludd and Queen Mab: Machine- Breaking, Romanticism, and the Several Commons of 1811– 12. Oakland, CA: PM Press, 2012.

61. Liu, Wendy. Abolish Silicon Valley: How to Liberate Technology from Capitalism. London: Repeater, 2020.

62. MacCarthy, Fiona. Byron: Life and Legend. New York: Farrar, Straus & Giroux; London: John Murray, 2002.

63. Malm, Andreas. How to Blow Up a Pipeline. London and New York: Verso, 2021.

64. Marchand, Leslie A., ed. Byron's Letters and Journals. 12 vols. London: John Murray; Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1973– 82.

65. Marshall, Florence Ashton. The Life and Letters of Mary Wollstonecraft Shelley. 2 vols., London, 1889.

66. Marx, Karl, and Friedrich Engels. The Communist Manifesto (originally Manifesto of the Communist Party). London, 1848.

67. Marx, Paris. Road to Nowhere: What Silicon Valley Gets Wrong about the Future of Transportation. London and New York: Verso, 2022.

68. Mathias, Peter. The First Industrial Nation: An Economic History of Britain, 1700– 1914. Second ed. London: Methuen, 1983.

69. Mayor, Adrienne. Gods and Robots: Myths, Machines, and Ancient Dreams of Technology. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2018.

70. McAfee, Andrew, and Erik Brynjolfsson. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W. W. Norton, 2016.

71. Mellor, Anne K. Mary Shelley, Her Life, Her Fiction, Her Mons-

ters. New York and London: Routledge, 1989.

72. Mills, Stephanie, ed. Turning Away from Technology: A New Vision for the Twenty- First Century. San Francisco: Sierra Club Books, 1997. With a foreword ("In Defense of the Living Earth") by Theodore Roszak.

73. Moore, Thomas. The Life of Lord Byron, with his Letters and Journals. 2 vols. Philadelphia: Thomas Wardle, 1840.

74. Mueller, Gavin. Breaking Things at Work: The Luddites Were Right about Why You Hate Your Job. London and New York: Verso, 2021.

75. Munger, Mike. "Division of Labor," EconLib, n.d., www.econlib.org/library/Enc/DivisionofLabor.html.

76. Noble, David. Progress without People: New Technology, Unemployment, and the Message of Resistance. Toronto: Between the Lines, 1995.

77. Noble, David. "Present Tense Technology: Technology's Politics." Democracy: A Journal of Political Renewal and Radical Change, vol. 4, no. 2 (1983), 8– 24.

78. Oakes, James. Slavery and Freedom: An Interpretation of the Old South. New York: Alfred A. Knopf, 1990.

79. O'Flinn, Paul. "Production and Reproduction: The Case of Frankenstein." In Popular Fictions: Essays in Literature and History (London: Methuen, 1986), 194– 213.

80. O'Mara, Margaret. The Code: Silicon Valley and the Remaking of America. New York: Penguin Press, 2019.

81. Peel, Frank. The Risings of the Luddites, Chartists, and Plugdrawers. Heckmondwike, UK, 1880.

82. Reprint, E.P. Thompson, ed. The Risings of the Luddites: Chartists, and Plug- Drawers. London: Routledge, 1968; fourth ed., 2019.

83. Pellew, George. The Life and Correspondence of Henry Addington, First Viscount Sidmouth. 3 vols. London: John Murray, 1847.

84. [Polidori, John William]. The Vampyre; a Tale. London, 1819.

85. Postman, Neil. Technopoly: The Surrender of Culture to Technology. New York: Alfred A. Knopf, 1992.

86. Randall, Adrian. Before the Luddites: Custom, Community, and Machinery in the English Woollen Industry, 1776– 1809. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

87. Randall, Adrian. Riotous Assemblies: Popular Protest in Hanoverian England. Oxford: Oxford University Press, 2006.

88. Ravenelle, Alexandrea J. Hustle and Gig: Struggling and Surviving in the Sharing Economy. Berkeley: University of California Press, 2019.

89. Raynes, Francis. An Appeal to the Public: Containing an Account of Services Rendered during the Disturbances in the North of England in the Year 1812 (1817).

90. Rede, William Leman. York Castle in the Nineteenth Century: Being an Account of All the Principal Offences Committed in Yorkshire from the Year 1800 to the Present Period, with the Lives of the Capital Offenders. London, 1831.

91. Reid, Robert. Land of Lost Content: The Luddite Revolt. London: Heinemann, 1986.

92. Romilly, Samuel. The Life of Sir Samuel Romilly Written by Himself, with a Selection from His Correspondence. 2 vols. London: John Murray, 1842.

93. Sale, Kirkpatrick. Rebels against the Future: The Luddites and Their War on the Industrial Revolution; Lessons for the Computer Age. Reading, MA: Addison- Wesley, 1995.

94. Sandler, Matt. The Black Romantic Revolution: Abolitionist Poets at the End of Slavery. London: Verso, 2020.

95. Say, Jean- Baptiste. A Treatise on Political Economy. Trans. Charles Robert Trinsop. London, 1821. First published as Traité d'économie politique, ou simple exposition de la manière dont se forment les richesses (1803).

96. Seymour, Miranda. Mary Shelley. New York: Grove Press; London: John Murray, 2000.

97. Shelley, Mary Wollstonecraft. Frankenstein; or, The Modern Prometheus. London, 1818; rev. ed., London, 1831.

98. Shelley, Mary Wollstonecraft. The Last Man. London, 1826.

99. Smith, Russell. "Frankenstein in the Automatic Factory." Nineteenth- Century Contexts, vol. 41, no. 3 (2019), 303– 319.

100. Smith, Sydney, ed. Peter Plymley's Letters, and Selected Essays. London, 1886.

101. Strickland, Mary, ed. A Memoir of the Life, Writings, and Mechanical Inventions of Edmund Cartwright. London, 1843.

102. Sykes, D. F. E., and George Henry Walker. *Ben o' Bill's*, The Luddite: A Yorkshire Tale. London: Simpkin, Marshall, Hamilton, Kent, 1898.

103. Thomis, Malcolm I. The Luddites: Machine- Breaking in Regency England. Newton Abbot, UK: David and Charles, 1970.

104. Thomis, Malcolm I., and Jennifer Grimmett. Women in Protest, 1800– 1850. London: Croom Helm, 1982.

105. Thompson, E. P. The Making of the English Working Class. London: Gallancz, 1965. Reprint, New York: Vintage, 1966.

106. Uglow, Jenny. In These Times: Living in Britain through Napoleon's Wars, 1793– 1815. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2015.

107. Ure, Andrew. The Philosophy of Manufactures: Or, An Exposition of the Scientific, Moral, and Commercial Economy of the Factory System of Great Britain. London, 1835.

108. Williams, Eric. Capitalism and Slavery. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1994. First published in 1944.

109. Willis, Kirk. "The Role in Parliament of the Economic Ideas of Adam Smith, 1776– 1800." History of Political Economy, vol. 11 (Winter 1979), 505– 44.

110. Wilson, Ellen Gibson. Mass Politics in England Before the Age of Reform: The Great Yorkshire Election of 1807. Lancaster, UK: Carnegie Publishing, 2015.

111. Wollstonecraft, Mary. A Vindication of the Rights of Men. Lon-

don, 1790.

112. Wollstonecraft, Mary. A Vindication of the Rights of Woman. Boston, 1792.

113. Wootton, Sarah. Byronic Heroes in Nineteenth- Century Women's Writing and Screen Adaptation. London: Palgrave Macmillan, 2016.

114. Yang, Andrew. The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future. New York: Hachette, 2018.

DİZİN

A
Addington, Henry, 11, 469
adil kârlar, 73
Ağlayan Bir Kadına Dizeler, 164,274
akılsız güruh, 174
Aldiss, Brian, 381, 463
algoritma temelli iş platformları, 410
Amazon, 27-29, 131, 197, 298, 359, 395, 399, 403-404, 408-411, 415, 419-422, 427, 436, 452, 454
Amerikan Bağımsızlık Savaşı, 69
An Enquiry Concerning Political Justice, 208, 466
Arguello-Kline, Geoconda, 198
Aristoteles, 77
Arkwright, Richard, 6, 8, 31-32, 125, 130-131, 240, 294, 383, 394, 420
Armstrong, Betty, 250
Armytage, Sir George, 206, 463
asgari ücret yasaları için girişim, 195, 362
Asker Jack, 65, 206, 310
Ateizmin Gerekliliği, 209
Austen, Jane, 86
Av köpeği, 233
ayaklanma haberleri, 82, 90
ayaklanma, 9, 26, 29-30, 70, 72, 82, 84, 90-91, 100, 108-109, 111-113, 146-148, 150, 160-161, 170-171, 173, 181, 195, 205, 215, 239-240, 242, 245, 252, 258, 263, 269-271, 276-277

B
B raporları, 145, 205, 218, 279
B ve casuslar, 218
Babbage, Charles, 358, 375, 382
bağımsız yükleniciler, 201, 400, 425-426, 428
Bailey, Brian, 97, 106
Ball, Charles, 4, 256, 365
Bamford, Samuel, 243
Bamforth, Ben, 5, 76, 83, 151, 192, 225-227, 250, 282-283, 334
Bamforth, William, 64, 118, 177, 331
Barbauld, Anna Lætitia, 138-140
başlangıcında fabrika, 393, 401
Bellingham, John, 268
Bellingham'ın cezası, 273
Ben o' Bill's'de anlatılan hikaye, 64, 191-192, 225, 283
Bent, John, 314-315
Berg, Maxine, 9, 78, 106, 151
Bett, Francis, 82
Bett'e saldırı, 82
Bezos, Jeff, 133, 411, 417, 419, 421-422, 454, 460
Bin sekiz yüz on bir, 138-139
Binfield, Kevin, 389
Bir Tekne Ustası ve Karısı, 68
Bir Haklar Bildirgesi, 319
birinci yüzyılda, 359, 398, 425, 429
Birleşme Yasaları, 212, 362, 387
Black Mirror, 382
Blackner, John, 84, 237
Blake, William, 78, 388
Blanc, Simon Le, 337, 466
Blincoe, Robert, 39-40, 110, 123, 128, 131, 181, 353, 355, 421
Bonaparte, Napolyon, 223, 149
Booth, John, 148, 151, 156, 176, 213, 224, 227-228, 230, 233, 330-331, 415
Boudon, Raymond, 389
bölge çarpanları, 424
Brontë, Charlotte, 104, 229-230, 387, 391-392
Brook, Jonathan, 253

buhar makinesi. Bkz: Watt, James
Burr, Aaron, 157
Burton Fabrikası, 243
Burton, Daniel, 243
Bulwell saldırısı, 81, 96
Büyük Kuyrukluyıldız. Bakınız George Mellor; Gravener Hensen
Büyük Kuyrukluyıldız, 46-134
büyük patlama, 286
Byron, Lord, 30, 85, 165, 173, 185, 222, 273, 323, 368, 374
Byronmani (Byron hayranlığı), 222

C-Ç

Carlton House. Bakınız Naip Prens
Carlyle, Thomas, 79
Cartwright, 33, 36, 105, 356, 359
Cartwright, Binbaşı John, 324
Cartwright, Edmund, 31, 36, 294-298
Cartwright, William, 104, 106-107, 150, 182, 189, 215-217, 221, 225, 227-235, 339, 352, 357
cesur davranış, 356
ChatGPT, 427
Childe Harold's Pilgrimage, 86-88, 187
Clifton'da makineyi parçalamak, 141
Cole, Thomas, 388
Coleridge, Samuel Taylor, 157
cottonopolis, 36, 110
Covid-19 virüsü, 418
Crump, W. G., 33
Çerçeve Çalışma Yasası, 185
çiçek hastalığı, 74, 127, 310
Çocuk Harold, 368
çorap eğirme tezgahı. Bakınız Lee, William

D

daha yüksek ücret talepleri, 361
Darvall, F. O., 160, 171, 460
de Blasio, Bill, 199, 344, 422
Dean, Jonathan, 227, 284, 308, 341
Defoe, Daniel, 49-50

devrime katılmaya hazır işçiler, 218
Digit, Gidget, 391
Dihal, Kanta, 461
dilsiz çan kulesi, 224
din adamı ve şair, 32
Doctorow, Cory, 430, 459
doğal kölelik, 77
Dokuma işçileri, 82, 113
Dokuma sanayi, 194, 205
Dokuma zanaatı, 195
dokumacılık, 34, 50, 53, 55, 73, 131, 169, 194, 240
Don Juan, 86
Doncaster'daki fabrika, 294
Dubal, Veena, 403, 423, 429-430
duruşma, 44, 233, 315, 330-332, 336-338, 341, 346
duyguları, 248, 260, 290, 354, 356, 369, 374, 422
Dyott, William, 206

E

efsanelerin başlangıcı, 372
efsanevi figür. Bkz Ned Ludd
Enoch'un balyozu, 188, 350, 461
erken otomasyon teknolojisi, 258
evrensel temel gelir (UBI) programı, 153, 199, 438
Eyre, Albay, 161

F

fabrika sistemi, 43, 79, 105, 124, 128, 131, 152, 195, 200, 214, 258, 261-262, 328, 347, 353, 358-360, 386, 393, 395, 396-397, 399, 401, 426, 439, 452-454
fabrika sisteminin başlangıcı, 304
fabrika kenti, 78
fabrika temelli organizasyon, 394
Farnsworth, Martha, 327
Federal Otomasyon ve İşçi Koruma Ajansı, 199
Fleming, Samuel, 315
Fletcher, Albay Ralph, 108-109, 112, 144-145, 150, 218, 242, 270, 279, 309, 316
Frankenstein, 293, 372, 374, 379-381, 383-384, 387, 447, 455, 457
Frankenstein, Dr. Victor, 378-379, 383
Franklin, John Hope, 264

Fransız Devrimi, 37-38, 48, 64, 134, 149, 158, 209, 292
Fremantle, William, 99

G
Gardiner, William, 84
Gates, Bill, 134, 195, 346
George Gordon. Bakınız Lord Byron
George III'ün hastalığı, 67, 325
George IV. Bakınız Naip Prens
Gerçek Luddizm, 347
girişimciler, 61-66
Godwin, Mary, 36, 157, 292, 319, 373
Godwin, William, 37-38, 157-158, 208, 319
Goodair, John, 146, 241, 329
Google'ın tanımı, 345
görüntüsü, 414
Grenville, Lord, 102, 140, 189
Grimmett, Jennifer, 241
Güçle çalışan tezgahları, 393
Güney Carolina kelimesi, 262

H
Haigh, James, 250, 282
Hall, William, 308, 335, 342
Hamilton, Alexander, 157
Hammond, Barbara, 74, 93, 271, 460
Hammond, J. L., 74, 93, 271, 460
Hargreaves, James, 35, 44, 130, 240
Harrison, Marie, 428, 456, 461
Hartley, Samuel, 227, 228-229, 232, 284, 307-308, 340
Helliker, Thomas, 42-45, 61
Henson, Gravener, 53-56, 59-60, 113, 143-144, 193, 236-238, 289-301, 304-306, 326-327, 361-364, 387
hızlı sanayileşme, 251
Hinchcliffe, William, 177-179, 180-181
Hinchcliffe'in fabrikasına saldırı, 179
Hirst, Joseph, 136-137, 142, 182
Hobsbawm, Eric, 167-168, 460
Hodgson, Francis, 85

Hodgson, John, 286
Holland, Lord, 144, 166-168, 186, 291
Hollingsworth saldırısı, 81, 83-84
Hollingsworth, Edward, 81
Horsfall cinayeti, 307, 309, 330
Horsfall, Joseph, 182
Horsfall, William, 62, 103, 119, 134, 150, 155, 179-180, 182, 220, 249, 251, 253, 269, 383
Horsfall'ın öldürülmesi, 269, 309
Hoşnutsuzluk Başkenti. Bakınız Mellor, George
Huddersfield, 49_51, 62, 107, 142, 150, 159, 168, 171, 206, 216, 220, 247, 288, 310, 356, 460
Huddersfield'de, 50, 53, 180, 189, 191, 251, 310, 324, 328, 342
Hunt, Leigh, 163, 187, 385
hükümetin yaptığı ödeme, 298
Hyman, Louis, 401

İ

iç politika konusundaki cehalet, 68
içişleri bakanı, 101, 11, 140, 146, 159, 205, 270, 277, 289, 299, 411
İkinci Makine Çağı, 193, 416, 445
ilk dönemler, 200, 381
İlyada, 76
İnsan Hakları Savunusu, 37-38, 158
istemsiz makine, 256
isyancılar, 28, 83, 97-98, 115, 145, 159, 173, 190, 230, 245, 296, 301, 389
iş kalitesi, 398
iş öldüren teknolojiler, 28
işçi korumaları için lobi faaliyetleri, 320, 387
işler için robotlar, 26, 73, 78, 121, 154

J

Jackson, George, 67
Jefferson, Thomas, 157
Jeffreys, Baron George,175

K

Kalanick, Travis, 134, 201, 360, 384, 413
Kardeşlik Yemini, 156
katma değer vergisi (KDV), 199

Kay, John, 35, 130
KDV fikri, 199
Keynes, John Maynard, 154
Khan, Mirza Abul Hassan, 70
Kırpıcı, 43-45, 48-49, 50-51, 54, 59, 61, 63, 75, 83, 90-92, 103-104, 110, 127, 148-149, 150-151, 155, 167, 182, 194-196, 200, 248, 279, 282, 308, 336, 427, 453-454
kısıtlamalar, 99, 139-140, 162, 306, 351
Knight, John, 314
Komutan Ludd imzası, 96
Komutan Ludd, Bakınız Leydi Ludd
Konsey Emirleri, 47, 57, 162, 300-301
konuşmanın dramatik sunumu,
korku fabrikaları, 393, 418
köleleştirilmiş, 368
kölelik karşıtı hareket, 367-368
Kölelik, 257, 259, 260-262, 365-369
Kraliçe Elizabeth, 34, 195
Kraliçe Mab, 322, 342, 377
küçümseme, 161, 333
küresel kapitalizm, 451

L
Lacy, Charles, 96
Lacy'ye uyarı mektubu, 96
laissez-faire felsefesi, 73
Lamb, Caroline, 222, 324
Lancashire, Leydi Ludd'a bakınız
Lancaster Gazette, 309
Lascelles, Henry, 181, 360
Lauderdale Kontu, 305
Lee, William, 34, 114
Leeds Intelligencer, 357
Leeds Mercury, 62, 89, 101, 140, 142, 146, 148-149, 244, 255, 287, 309, 313, 340
Leon, Luis Feliz, 420, 459
Leydi Ludd, 241, 312-313
Littleton fabrikasındaki olay, 42-43
Liu, Wendy, 430, 459
Lord Buckingham, 163

Ludd, Eliza, 240
Luddistlerin toplu idamı, 350

M

Madison, James, 300
Makine kırıcılar, 26, 57, 60, 81-82, 84, 88, 91, 96-97, 101, 140-141, 144, 160, 162, 168, 182, 206, 255, 295, 311, 326, 332, 336, 343, 362, 375, 377-378, 458-460
makine kırma, 82, 90, 116, 121, 141, 143, 147, 155, 161, 185, 221, 232, 241, 265, 287, 312, 314, 329, 339, 385, 387, 389, 459
Makine sorunu, 151, 359, 378, 388, 410, 444
makineleşmeye karşı, 78, 240, 358
Malm, Andreas, 434
Malthus, Thomas, 86
Manchester gezisi, 35
Manchester yolunda saldırı, 254
Manchester. Bkz. cottonopolis
Marx, Paris, 430, 459
maskeler, 25, 60, 183
Mayor, Adrienne, 76-77, 461
Meclise dilekçe, 295, 351
Meclisteki yasa tasarısı, 329
Mektuplar, 95-96, 98, 113-114, 142, 144-146, 159-160, 169-171, 182, 187, 205, 208-209, 214, 222, 237, 271, 256, 304, 307, 357, 363, 387, 453
Mellor, Ann, 379
Mellor, George, 47-49, 52, 57, 72-76, 78, 83, 89-98, 118- 122, 136-137, 139, 148-156, 176, 183-184, 188-192, 200, 211-216, 224-226, 228, 307-311, 328-330, 349-351, 389, 416, 433, 442, 451
Mellor, Joseph, 336
Milnes, Charles, 302-303
Milyar Yıllık Çılgınlık, 381
Modern Prometheus, 370-381, 385
modern yaşamı dönüştürdü, 359
Moore, Nicole, 423, 428, 461
Moore, Robert Gerard, 104
Moore, Thomas, 222, 325, 376
Morning Chronicle, 38, 164, 185, 313
Mueller, Gavin, 390, 430, 434, 461
muhbir, 108, 115, 161, 269, 280, 301, 303, 308-310, 334

Murray, John, 86, 187
Musk, Elon, 133, 395, 411, 417438, 454, 460
Müzik ve Dostlar, 54

N

Naip Prens ile buluşma, 274
Naip Prens, 30, 67-71, 99-102, 113-117, 162, 205-207, 299-301, 349-350
Naip Prensin partisi, 67-71
naiplik, 69, 139-140, 162, 399
Napolyon, 48, 57, 67, 75, 80, 100-101, 132, 139, 149, 160, 167, 205, 223, 268, 277, 296, 300, 325
Navickas, Katrina, 98, 460
Ned Ludd, 41-42, 44, 80-84, 95-98, 113-117, 141-142, 169-172, 177-178, 182-184, 188-192, 224-231, 250-252, 287-288, 302-303, 328-329, 339
Ned Ludd'un orduları, 386
New Orleans (gemi), 80
Newton, Sir Isaac, 144, 237
Noble, David, 44, 65, 388, 390, 392
Nottingham Journal, 53, 59, 144, 169-170, 362
Nottingham Review, 84, 114-116, 185
nüfus, 34, 49, 57, 83, 105, 206, 261, 404

O-Ö

O'Mara, Margaret, 106, 168, 297, 459
Oastler, Richard, 65
Ongweso, Edward, 431-432,459
orduya yazıldı, 365
Orta Çağ'da, 78
Osmanlı İmparatorluğu, 368, 385
otomasyon, tanımı, 32
otomat, 32
otomatik makineler, 48, 121, 403
Owen, Robert, 149, 152, 320, 415
ölüm cezası, 161, 169, 221, 233, 251, 337

P

pamuk çırçır makinesinin icadı, 259
pamuk, 34-36, 39-41, 44, 61, 109-111, 124, 130, 146, 149, 152, 171, 237, 239-240, 258-259, 260-262, 264, 353, 355, 388
Peel, Frank, 70, 148, 234, 248, 269, 282, 333, 446, 460

Pellew, George, 300
Perceval, Spencer, 59, 70, 100, 140, 160, 162, 196, 215, 268, 299
Pickford, Joseph, 181
Pitt, William, 38, 101, 107, 268, 292
Place, Francis, 319, 362
Prens George, 99-100, 140, 162, 205, 251, 274, 299, 323
Prens George'un daveti, 274
Prenses Charlotte, öğretmeni, 323-324
program, 131-132, 199, 400, 402, 456
prototip geliştirme, 36

R

Radcliffe, Joseph, 159, 180-181, 250, 309, 328, 356, 360
Radcliffe, William, 181
Radcliffe'in soruşturması, 283
Randall, Adrian, 105, 152, 196, 202, 386, 397, 459
Rawfolds Fabrikası'na saldırı, 224-231
Rawson, William, 356
Raynes, Yüzbaşı Francis, 276-278, 317-318, 342
Reid, Robert, 205, 277
Roberson, Hammond, 182, 357
Robin Hood fenomeni, 170
robot vergisi, 199-200, 415
Robotların Yükselişi, 76, 446
Rogan, Joe, 415-416
Romilly, Samuel, 70, 269
Roszak, Theodore, 343
Rude, George, 387
Ryder, Richard, 101, 140, 159-161, 181, 185, 205, 221, 250, 268, 270-271, 276-277, 289, 299, 375

S

Sanayi Devrimi, 25-27, 29, 34, 36, 41, 43-45, 51, 61, 65, 78, 81, 130, 133, 151, 193-194, 196, 254, 258, 280, 288, 351, 359, 363, 381-382, 386, 389, 393, 396, 398-399, 409, 416-417, 435-440, 443, 445-446, 456-457
Sanayi Devrimi dönemi, 382
sanayileşme, 35, 62, 78, 110, 134, 151, 168, 242, 251, 277, 294, 363, 398, 408
satranç oynayan mekanik Türk, 32, 354

Savaş ve Barış, 47
Schifter, Douglas, 406-407, 411, 424, 441-442, 453, 455
Schweninger, Loren, 264
Scott, Sir Walter, 157, 222, 274
sempati, 37, 44, 62, 98, 144, 160, 167, 170, 173, 182, 184, 196, 206, 215, 217, 234, 271, 274, 309, 369
Shelley, Percy Bysshe, 70, 116i 208-210, 377
Shelley, Mary, 373-374, 379, 381, 383, 447
Shelley, Percy, 208-209, 319-322, 342, 384-385
Sidmouth Vikontu, 289, 299
Silikon Vadisi Kaldırılsın, 430, 432
Silikon Vadisi'nin yükselişi, 409
Smalls, Christian, 418-422, 436-440, 454
Smith, Adam, 63, 65, 106-107, 129, 200, 291, 304
Smith, Russell, 378
Smith, Sydney, 268
Smith, Thomas, 90, 183, 233, 284, 310, 328-329, 380
Stockport ve Manchester'daki ayaklanmalar, 271
Stone, John, 218
Stricland, Mary, 33
su gücüyle çalışan tezgâh, 130, 132, 294
Swallow, Samuel, 183-184,188
Swing Ayaklanmaları, 387
Sykes, D. F. E., 49-50
Sykes, Tom, 91, 94

T

tarafından imzalanan dilekçe, 295-296
Tarnoff, Ben, 430, 461
Taşkınlıkları Bastırma Komitesi, 179_180, 182, 189-190, 220, 253
Taylorizm, 398
Techlash, 431-432
teknoloji destekçileri dönemi, 382
teknoloji eleştirisi, 345
teknolojik bozulma, 193
tekstil işçileri. Bkz. Bamforth, Ben,
Terminatör, 76, 382
Tezgah Kırma Yasası, 272, 276

Tezgah kırma, 284, 291, 361
The Crispin, 212
Thomas; Thorpe, Will, 150, 224, 233, 328-342
Thomis, Malcolm, 160, 241
Thompson (Baron), 271, 332, 340, 352
Thompson, E. P., 34, 194, 263, 296, 362, 389, 392-393
Thorpe, Will, 90, 150, 183, 190, 212, 215-216, 228, 310, 328
Thorpe, William, 329-330
ticari yaptırımlar, 47
ticari yaptırımlar. Konsey Emirlerine bakınız
Tolstoy, Leo, 47
tutuklanma, 115, 282, 328, 377

U

Uber ve Lyft'in örgütlenmesi, 30, 199, 424-425
Uber, 27, 30, 93, 134, 199, 201-202, 346, 360, 383, 396, 400-404, 407, 409-411, 413, 420, 429-431, 438, 440-441, 453, 455, 457
Uçan mekik. Bakınız Kay, John
Uglow, Jenny, 205
Ulusların Zenginliği, 63, 106-107, 129
ücretleri artırmak için verilen söz, 82, 11, 239

V

Vasıflı İşçi, 125 193, 202, 358
Vickerman, Francis, 182, 189, 190-191, 220, 308
Vickerman'ın atölyesi, 190-191
viral videolar, 436

W

Walker, Ben, 91, 206, 224, 284, 307, 334-335, 342
Walker, Benjamin, 154
Warden, John, 346
Watt, James, 35, 134
West Riding, 25, 49-50, 57, 109, 170, 176, 218, 307, 312, 341, 356
Westley, John, 81, 83, 96, 215, 230
Whig'ler, 100, 140, 323
Whitbread, Samuel, 144
Whitney, Eli, 259-260
Willis, Kirk, 107

Wood, John, 48-50, 90-91, 119, 148, 150-151, 154, 233, 284, 310, 335, 342, 350
Wordsworth, William, 388

Y

yağmacılar, 98, 142
Yang, Andrew, 30, 153, 199, 413-417, 427, 438, 461
yargılama, 309, 341-342
yemin etme, 121, 155, 212, 251, 271, 301, 315, 328-329
Yeni Luddistler, 156, 430-435, 452, 461
Yeni teknoloji devleri, 413-417
yeniden eğitim programları, 197, 446
Yorkshire'da gerilim, 236
Yorkshire'da makine kırma, 236
yün üretimi, 109, 142
Yürekli Jakobenler, 292
Yüzbaşı Blunderbuss, 253

YAZAR HAKKINDA

Brian Merchant, *Los Angeles Times*'ın teknoloji köşe yazarı ve *Tek Bir Cihaz* (The One Device): *İphone'un Gizli Tarihi* (The Secret History of the iPhone) adlı kitabın yazarıdır. Vice'ın bilimkurgu yayını *Terraform*'un kurucu ortağı ve Gizmodo'nun yapay zekâ ve işin geleceğini inceleyen Automaton projesinin kurucusudur. Yazıları *The New York Times, Wired, the Atlantic, Harper's, Fast Company* ve diğer yayın organlarında yer almıştır. Los Angeles'ta yaşamaktadır.